SVERIGES OFFICIELLA STATISTIK

INDUSTRI OCH BERGSHANTERING

SVERIGES BERGSHANTERING

ÅR 1913

SPECIALUNDERSÖKNING

AV

KOMMERSKOLLEGIUM

STOCKHOLM 1917

ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG

INLEDNING

TILL

Sveriges Bergshantering år 1913 : Specialundersökning / Kommerskollegium. – Stockholm : Isaac Marcus, 1917. – (Sveriges officiella statistik).
Täckningsår: -1913.

Publikationsserier inom bergshantering:

Bidrag till Sveriges officiella statistik. C, Bergshantering. Commerce Collegii underdåniga berättelse för år…– Stockholm : P. A. Norstedt & söner, 1859-1911.
Täckningsår: 1858-1910.

Bergshantering / Kungl. Kommerskollegium. – Stockholm : K. L. Beckman, 1912-1962. – (Sveriges officiella statistik).
Bergshantering / Statistiska centralbyrån. – Stockholm : K.L . Beckman, 1963-1978. – (Sveriges officiella statistik).
Täckningsår tillsammans: 1911-1977.

Översiktspublikationer:

Historisk statistik för Sverige. Statistiska översiktstabeller : utöver i del I och del II publicerade t.o.m. år 1950. – Stockholm : Statistiska centralbyrån, 1960. Sid 1-5. Tab. 1 – 4.

Sveriges bergshantering år 1913 - Specialundersökning. – (Sveriges officiella statistik).
Digitaliserad av Statistiska centralbyrån (SCB) 2015.

urn:nbn:se:scb-berg-spec-1913

SVERIGES OFFICIELLA STATISTIK

INDUSTRI OCH BERGSHANTERING

SVERIGES BERGSHANTERING

ÅR 1913

SPECIALUNDERSÖKNING

AV

KOMMERSKOLLEGIUM

STOCKHOLM 1917

ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

SID.

Skrivelse till Konungen v

Historiska data rörande den svenska bergshanteringen ..... 1—85

I. Inledning 1

II. Bergsbruket t. o. m. år 1830 5

a) Kopparbergverk 5

b) Silverbergverk och diverse mindre bergverk 14

c) Järnhanteringen 21

III. Bergsbruket efter år 1830 31

Den svenska bergshanteringen år 1913 ..... 86—245

I. Redovisningen 86

II. Allmänna anmärkningar till specialundersökningen 93

III. Järnhanteringen 99

a) Företagens ålder och ekonomiska organisation 99

b) Järngruvor utan och med anrikningsverk 107

c) De självständiga anrikningsverken 126

d) De självständiga hyttverksföretagen 130

e) Med hyttverk förenade järn- och stålverk 143

f) Med hyttverk ej förenade järn- och stålverk 158

g) Sammanfattning av järnhanteringens produktionsförhållanden 169

h) Gruvvärden, fastigheter och inventarier 187

i) Bokförda tillgångar och skulder 202

j) Den inom järnhanteringen sysselsatta personalen 220

IV. Den övriga bergshanteringen 222

a) Företagens ålder och ekonomiska organisation 222

b) Gruvrörelsen 224

c) Förädlingsverken 229

d) Sammanfattande översikt av produktionsförhållandena 232

e) Gruvvärden, fastigheter och inventarier 239

f) Bokförda tillgångar och skulder 241

g) Den sysselsatta personalen 244

Bilaga: Frågeformulär 246

Kalenderavdelning

Obs.! Beträffande den kalendariska förteckningen över bergshanteringens olika firmor och företag meddelas på annat ställe särskilt register.

Till KONUNGEN.

På framställning av den av Eders Kungl. Maj:t den 24 oktober 1913 tillsatta kommissionen för utredning angående lämpligaste sättet för nyttiggörande av statens norrländska malmfyndigheter anbefallde

Eders Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 30 januari 1914 kommerskollegium att verkställa en statistisk undersökning angående den svenska järnhanteringen. Sedan ifrågavarande undersökning numera slutförts, får kollegium härmed i underdånighet avlämna redogörelse för densamma.

Undersökningen har i samråd med ovannämnda kommission planlagts och utförts i anslutning till de av kollegium förut verkställda produktionsstatistiska specialundersökningarna över textil- och beklädnads- samt läder-, hår- och gummivaruindustrierna. De för undersökningen erforderliga frågeformulären underkastades före utsändandet granskning av särskilt tillkallade sakkunniga representanter för bergshanteringen. Vid ifrågavarande granskning deltogo såsom representanter för Järnkontoret disponenten Carl Sahlin, Laxå, och överingenjören Axel Wahlberg, Stockholm, samt för Järnverksföreningen bruksägaren Lars Uno Lindberg, Kohlswa. Före frågeformulärens slutliga redigering har därjämte rådgjorts med rikets samtliga bergmästare.

Undersökningspublikationen består av tre huvuddelar, nämligen först en inledande historisk-statistisk avdelning, behandlande den svenska bergshanteringens framväxt och utveckling, vidare redogörelse för bergshanteringens ställning i ekonomiskt avseende år 1913 samt slutligen en kalendarisk förteckning över de av utredningen berörda firmorna och företagen, innehållande vissa upplysningar, som ansetts vara av allmänt gagn för den handels- och industriidkande affärsvärlden. Kalenderavdelningen är grundad på frivilliga, från de olika företagen för ändamålet i fråga särskilt avgivna uppgifter.

Utredningsarbetet har närmast letts av aktuarien fil. lic. A. Lilienberg, som därvid biträtts av amanuensen fil. lic. E. Cederblad. Av den efterföljande texten har avdelningen om bergshanteringens historiska utveckling avfattats av aktuarien Lilienberg samt avdelningen om bergshanteringens ekonomiska ställning år 1913 (sid. 86 o. f.) av amanuensen Cederblad.

Stockholm den 1 november 1917.

Underdånigst

K. A. FRYXELL.

MARTIN JANSSON.

Göran Björkman.

Några historiska data rörande den svenska bergshanteringen.

Bruket av metaller för varjehanda smidesarbeten går inom Sverige liksom i andra länder tillbaka till förhistorisk tid. Bevis härför återfinnas för Skandinaviens vidkommande i den fornnordiska litteraturen, såsom exempelvis de isländska eddadikterna, där bl. a. konsten att smida goda vapen besjunges, liksom även i förekomsten av olika metallföremål på urgamla gravplatser och andra fyndorter. Av ifrågavarande metallföremåls förekomst och tillverkning i Norden under sagoåldern följer emellertid icke, att själva de för smidet använda metallerna vid sagda tid framställts härstädes. Av allt att döma synes det tvärtom förhålla sig så, att den enda metall, som före medeltiden vanns genom inhemsk produktion, var järnet. Med avseende på annan metall föreligga, vad Sverige beträffar, säkra vittnesbörd om egen framställning först från 1200-talet. Under angivna århundrade var nämligen brytningen i gång vid Kopparberget i Dalarna. Framställning av silver inom Sverige kan spåras från 1300-talet, nämligen vid det liksom Kopparberget efter malmfyndigheten uppkallade Silvberget i samma landskap. Bland de inhemska metallerna under medeltiden är slutligen att nämna jämväl bly, vilket erhölls såsom biprodukt vid silvertillverkningen.

Beträffande koppar och silver kan med säkerhet antagas, att deras första framställning inom landet någorlunda sammanfaller med tiden för de äldsta bevarade historiska anteckningarna om hanteringarnas befintlighet, d. v. s. 1200- och 1300-talen. För den första framställningen av järn kan någon motsvarande tidsbestämning däremot ej erhållas. Sannolikt synes emellertid, att tillverkning av nämnda metall förekommit i skilda delar av landet redan under hednatiden. Det bör likväl märkas, att ifrågavarande urgamla järntillverkning synbarligen icke sammanhängde med bergsbruk i egentlig mening. Den malm, som tillgodogjordes vid densamma, vanns nämligen av allt att döma icke genom brytning av berg utan bestod av myrmalm, vilken ju dels var lätt åtkomlig, dels kunde utnyttjas vid

smältningen utan någon mera besvärlig förberedande behandling. Även så till vida lämpade sig myrmalmen väl för den forntida järnframställningen, att den lät sig nedsmälta vid jämförelsevis måttlig temperatur och med någorlunda primitiva tekniska hjälpmedel. Nyssnämnda förhållande belyses genom följande beskrivning över myrjärnstillverkningen i Älvdalen. "Man finner malm i myrar eller andra vätskaktiga orter, nästan som salt eller grus, men av röd eller svart färg, vilken malm man först småningom måste torka med en trefaldig stockeld och därpå låta svalas. Sedan har man den i en grop nere i jorden, kringmurad med lera och sten — den folket på sitt språk kallar blästerkäringen — vari vid bottnen bälgjorna äro inlagda, som gå med hjul och vatten. Här inlägges ett lass spåntved och stockar, så eld på. När veden brunnit ned till kol, bär man på malmen med en skyffel, så småningom och efter hand till fyra gånger, därav man då kan få ett lispund järn, och sådana tillverkningar sker till fem eller sex om dygnet. Sedan måste samma järn, liksom annat tackjärn, omvällas hemma i smedjehärden, då man också gör stål därav."[1]

Den meddelade beskrivningen daterar sig från början av 1700-talet och karaktäriserar alltså myrmalmernas bearbetning vid en jämförelsevis sen tidpunkt. Det kan emellertid antagas, att åsyftade bearbetning i huvudsak försiggått på enahanda sätt även under äldre perioder. Anmärkas bör dock särskilt, att blästern ursprungligen i allmänhet torde ha åstadkommits medelst hand- eller trampbälgar och icke såsom enligt beskrivningen genom mekanisk kraft.

Det ur myrmalmerna erhållna järnet, vanligen bekant under benämningen osmundjärn, användes väl i huvudsak för varjehanda smidesarbeten inom landet men är dock redan i början av 1200-talet känt jämväl såsom utförselartikel. Ifrågavarande utförsel gick företrädesvis till hamnstäderna i norra Tyskland, såsom särskilt Lübeck och Danzig.

Vid sidan av den på myrmalmerna grundade järnhanteringen uppstod omsider inom Sverige även ett verkligt bergsbruk på området. Några bestämda uppgifter rörande tidpunkten för den äldsta brytningen av järnmalm finnas ej att tillgå, men säkra tecken ge dock vid handen, att järngruvor varit i bruk under senare delen av 1200-talet. Landets äldsta järngruveort är sannolikt Norberg i Västmanland. Det ur bergmalmen erhållna järnet kallades liksom myrmalmsjärnet för osmund.

Av framställningen härovan framgår, att det svenska bergsbrukets första tillkomst synes vara att förlägga i fråga om koppar och järn

[1] Hans Hildebrand: Sveriges medeltid, Del. I, Stockholm 1879; sid. 713.

till 1200-talet och i fråga om silver till 1300-talet. Med avseende på bergsbrukets första införande i Sverige synes gälla, att detsamma förmedlats av tyskar, sannolikt närmast lübeckare. Att Lübeck i berörda hänseende spelat en huvudroll, förefaller troligt bl. a. på den grund, att Sveriges ekonomiska förbindelser med utlandet särskilt under senare medeltiden i främsta rummet anknöto sig till ifrågavarande stad, vilken ju vid sagda tid praktiskt taget behärskade landets utländska varuutbyte. Det är vidare bevisligt, att lübeckare vid medeltidens mitt ägt andelar i Sveriges sannolikt äldsta bergverk, d. v. s. Kopparberget vid Falun.[1]

Beträffande bergsbrukets utbredning i Sverige under medeltiden äro upplysningarna delvis ofullständiga. Med säkerhet kan dock påvisas, att bergverk vid ifrågavarande tid funnits utom i Dalarna jämväl i Värmland, Närke, Västmanland, Uppland, Södermanland, Östergötland samt möjligen även i Småland och Gästrikland. Att närmare ange de särskilda orter, där gruvbrytning förekom, kan naturligen ej ske med någon större fullständighet, framför allt på den grund att brytningen ofta var försöksarbete, som snart upphörde, och varom underrättelse ej blivit bevarad. Om de gruvplatser, där brytningen uppnådde större omfattning och livslängd, torde emellertid kännedomen vara någorlunda fullständig. Såsom sådana orter må här nämnas i Dalarna utom Kopparberget, landets under medeltiden mest inbringande bergverk, och Silvberget, jämväl berg i Vika socken, där koppar erhölls, vidare Garpberget, varest framställning av silver och koppar förekom, samt Bärke, Gränge, Betsberg och Vikaberg, på vilka orter järngruvor voro i verksamhet.

I Värmland var det medeltida bergsbruket huvudsakligen förlagt till malmfyndigheter i landskapet, sammanfattade under benämningen Värmlandsberg. De äldsta och viktigaste arbetsplatserna synas här ha varit Nordmarks gruvor samt Persbergs och Långbans gruvor, samtliga innehållande järnmalm. Från Närke omtalas järngruvor under medeltiden bl. a. i Hammars och Lerbäcks socknar i Askersundstrakten samt en silvergruva vid Glanshammar på Hjälmarens nordsida.

Främsta platsen i fråga om bergsbrukets betydenhet intogs näst Dalarna av Västmanland, vars norra delar ägde ungefär samma förutsättningar på området som de angränsande trakterna av förstnämnda landskap. Inom Västmanland finner man sålunda först och främst Sveriges sannolikt äldsta mera viktiga järngruvor, de förut omnämnda Norbergs gruvor. Andra betydande järngruveorter voro här Skinnskatteberg, Lindesberg och Noraskogs berg. I Skinn-

[1] J. O. Carlberg: Historiskt sammandrag om svenska bergverkens uppkomst och utveckling samt grufvelagstiftningen etc., Stockholm 1879; sid. 92.

skattebergs socken synes även kopparframställning tidigt ha ägt rum. Vid medeltidens slut upptäcktes i landskapet jämväl en silvergruva vid Sala i Salberget, vilken under en följande tid jämte Kopparberget kom att räknas som rikets viktigaste bergverk, beroende på silvrets betydelse såsom betalningsmedel.

I Uppland var järnmalmsförekomsten i Films och Dannemora socknar icke känd under medeltiden. Däremot omtalas från 1400-talet ett silverberg i förstnämnda socken, ehuru något bergsbruk på platsen då knappast synes hava vunnit framgång. Södermanlands bergshantering vid denna tid var förlagd till det s. k. Näveberget i Tuna socken. Brytning synes här ha skett av såväl järn som koppar. I Östergötland äro bergverk att anteckna från Hällestads och Godegårds socknar, där brytning av järnmalm förekom. I Björsäters socken bearbetades en silverfyndighet å Magergölsskog och en kopparfyndighet vid Grönehög. Under senare medeltiden påbörjades jämväl brytningen i Åtvidabergs koppargruva i Åtvids socken. Vad slutligen beträffar Småland och Gästrikland, kan ej med full säkerhet bergsbruk här påvisas under medeltiden. Sannolikheten talar emellertid för att sådant verkligen idkats, nämligen för Smålands vidkommande i Gladhammars socken av Kalmar län och för Gästriklands i Torsåkers socken. I båda fallen synes det ha rört sig om brytning av järnmalm. Som allmän slutsats gäller dock, att ansträngningarna att skapa ett bergsbruk även utanför det mellansvenska malmområdet på fullt allvar framträda först efter medeltidens utgång.

Beträffande det svenska bergsbrukets ställning och betydenhet på olika tider är den följande framställningen i huvudsak blott avsedd att meddela några statistiska data, i den mån sådana finnas tillgängliga. Det statistiska materialet på området synes lämpligast böra sammanfattas i två huvudavdelningar, den ena företrädesvis berörande tiden före år 1830, den andra efterföljande tid. Detta fastställande av 1830 som gränsår motiveras för det första därav, att från och med 1830-talet fortlöpande årliga uppgifter angående hela bergsbruket finnas tryckta i bergskollegii berättelser t. o. m. år 1856 och därefter i kommerskollegii berättelser, medan däremot statistiken för äldre tid vanligen blott avser vissa avbrutna perioder eller enstaka viktigare verk. Man har vidare att från 1830-talet anteckna de första mera bestämda försöken att inom järnhanteringen övergå till en tekniskt och ekonomiskt mera modern drift än den sedan århundraden hävdvunna, varför det senaste utvecklingsskedet inom det svenska bergsbrukets ojämförligt viktigaste gren kan anses ha tagit sin begynnelse med nämnda årtionde.

Bergsbruket före år 1830.

Överhuvudtaget gäller, att statistiska upplysningar av olika slag från äldre tid föreligga i fråga om bergshanteringen i avsevärt rikligare grad än beträffande varje annan näringsgren. Anledningen härtill ligger givetvis särskilt däri, att ifrågavarande produktionsgren så småningom blev en synnerligen viktig inkomstkälla för kronan, vilket medförde, att riksstyrelsen fann det angeläget att noga följa dess utveckling och tillse, att arbetet drevs med största möjliga framgång och intensitet.

Under bergsbrukets begynnelseperiod, d. v. s. senare delen av medeltiden, saknas dock pålitliga uppgifter om produktionen praktiskt taget helt och hållet. Med Gustav I infördes visserligen större fasthet och enhetlighet inom kronans bergsförvaltning, men icke heller från denna tid eller det följande 1500-talet föreligga säkra upplysningar om bergshanteringens omfattning, åtminstone av mera utförlig art. Detta blir däremot förhållandet fr. o. m. 1600-talet, då bergsbruket i dess gamla former uppnådde sin högsta blomstring och ett särskilt centralt statsorgan, generalbergsamtet, sedermera bergskollegium, år 1637 upprättades för hanteringens tillsyn och skötsel. I de bevarade berättelser och rapporter, som nämnda ämbetsverk vid olika tillfällen avgav, äger man ett rikhaltigt material för bedömande av den dåtida betydenheten såväl av enskilda bergverk som av hanteringen i dess helhet.

De bergverk, som under äldre perioder gåvo kronan rikast avkastning och vilka bergmästarna och andra kronans tjänstemän följaktligen främst hade att uppmärksamma vid utarbetandet av redogörelser på området, voro koppar- och silververken. I det följande skall närmast meddelas några uppgifter om vissa

Kopparbergverk.

Liksom brytning av koppar synes ha varit den äldsta grenen av Sveriges bergshantering, så lämnade densamma länge åtminstone kronan den största avkastningen. Rikets avgjort viktigaste kopparbergverk förblev allt från dess tillkomst Kopparberget eller Falu koppargruva. Bergsbruk idkades här i gamla tider icke blott av ortens bergsmän och andra privata personer utan även av kronan direkt vid särskilda kronohyttor. Beträffande sistberörda hyttor

visade det sig emellertid svårt att förhindra underslev och otrohet vid skötseln, och med Karl IX inställdes därför det s. k. kronobruket. I stället överlämnades kronohyttorna mot avrad (arrende) till enskilda bergsmän, vilket system sedermera infördes för kronans bergshantering även på andra orter.

Rörande kvantiteten av vid Falu gruva erhållen koppar föreligga endast osäkra uppgifter intill förra delen av 1600-talet. Av allt att döma rådde under senare medeltiden och början av 1500-talet ganska oordnade arbetsförhållanden vid gruvan, och man synes därav kunna sluta sig till, att avkastningen vid ifrågavarande tid ej varit synnerligen betydande. Under Gustav I och hans söner blev emellertid ställningen tydligen en annan. Konung Gustav ingrep med kraft mot missbruken och skapade respekt för regeringens åtgärder till gruvdriftens ordnande. Såsom ett exempel på konungens verksamhet härutinnan kan tjäna hans brev till kopparbergsmännen den 3 januari 1540.[1] Han yttrar här, att hanteringen idkades bergsmännen till större skada än fromma, och att de därför hade att noga följa de föreskrifter, som av honom givits angående en bättre ordning vid driften. Särskilt vänder konungen sig mot, att bergsmännen arbetade var och en "i sin egen vrå" i stället för att införa gemensam brytning och hyttbruk. Detta otjänliga brukningssätt skulle ej få fortfara längre än fram på sommaren. Vidare påbjöds vid konungens stränga näpst och vrede, att bergsmännen, medan vinterföret var gott, skulle framforsla kol, rostved och timmer och andra tillbehör till gruvan och hyttorna. Längre fram skulle konungen skicka dem en god hyttebyggare och andra fackkunniga män till hjälp och undervisning.

De praktiska resultaten av Gustav Vasas åtgöranden för Kopparbergets uppkomst låta sig ej närmare överblicka, men det är antagligt, att konungens strävanden ej blivit mindre fruktbärande på angivna område än inom andra delar av rikshushållningen. Det är sålunda sannolikt, att arbetet vid gruvan med Gustav I tog ökad fart, samtidigt som organisationen av detsamma förbättrades. Ifrågavarande utveckling torde i stort sett ha fortgått oavbrutet även under fortsättningen av 1500-talet. Såsom stöd för en sådan slutsats tjäna framför allt de höga produktionssiffror, som finnas tillgängliga för Kopparberget från början av 1630-talet, och vilka synas antyda betydande brytning även under tidigare år.

De äldsta av nyssberörda uppgifter avse året 1633, då en allmän våg inrättades i Falun för invägning av den vid berget framställda

[1] Tryckt ss. bil. nr 17 till Nils Bielkes tal i K. Vetensk. Akad. om Det första lyckliga Tidehvarf för Sveriges allmänna hushållning — —, Stockholm 1776.

kopparn. Tillverkningen vid gruvan för angivna år har antecknats till 1 069 ton och för år 1634 till 1 495 ton. Följande tablå åskådliggör i övrigt kopparframställningen vid Kopparberget intill år 1830.[1]

Koppartillverkningen vid Falu gruva åren 1633/1830.

År	Årsmedeltal Ton	År	Årsmedeltal Ton
1633—35	1 369	1731—35	701
1636—40	1 399	1736—40	668
1641—45	1 586	1741—45	757
1646—50	1 921	1746—50	678
1651—55	1 982	1751—55	700
1656—60	1 751	1756—60	715
1661—65	1 952	1761—65	513
1666—70	1 556	1766—70	593
1671—75	1 676	1771—75	645
1676—80	1 879	1776—80	680
1681—85	1 757	1781—85	857
1686—90	1 516	1786—90	882
1691—95	1 270	1791—95	738
1696—1700	1 065	1796—1800	497
1701—05	1 155	1801—05	588
1706—10	1 176	1806—10	585
1711—15	1 043	1811—15	538
1716—20	878	1816—20	568
1721—25	775	1821—25	521
1726—30	758	1826—30	437

Kopparbergets produktionskraftigaste period infaller under tiden 1640/1690. Högsta avkastningen uppvisa åren 1650 och 1651, det förra med 2 764 ton, det senare med 2 350 ton. Det är uppenbart, att Falu gruva under ifrågavarande period, Sveriges stormaktstid, utgjort ett utomordentligt viktigt ekonomiskt stöd för kronan. Med rätta kan sålunda sägas, att densamma då var att anse som en rikets klenod och som en skattkammare, såsom den betecknas i en berättelse av bergskollegium år 1762 till dåvarande kronprinsen.

Med stormaktstidens utgång kan emellertid även Kopparbergets storhetstid anses avslutad. Malmbrytningen drevs oförsiktigt och utan kvarlämnande av tillräckligt starka pelare som bergfästen. Gruvan rasade därför tid efter annan delvis igen, såsom åren 1655, 1675, 1686 och framför allt år 1687, då raset var av den omfattning, att flertalet inrättningar för gruvans vattenösning och malmens uppfordring förstördes.[2] På gruvans avkastning synes dock icke ens

[1] Tillverkningslängd för de ädlare verken, Bergskollegii arkiv. R. A.

[2] Carl Linderberg: Kort Beskrifning öfver Staden Falun och Stora Kopparbergsgrufvan, Stockholm 1804; sid. 24.

sistberörda olycka omedelbart ha utövat någon mera ödeläggande inverkan. Kopparframställningen, som för år 1686 uppgives till 1 712 ton, sjönk sålunda år 1688 ej mer än till 1 338 ton samt var påföljande år åter uppe vid 1 541 ton, d. v. s. ungefär den normala årsproduktionen vid denna tid. Förklaringen till denna synbart ringa inverkan av raset ligger sannolikt däri, att de sammanstörtade pelarna och banden innehöllo god malm, vilken nu delvis blev jämförelsevis lätt tillgänglig för bearbetning. Rasets menliga följder beträffande gruvans avkastning kommo på detta sätt att göra sig allvarsamt gällande, först sedan ifrågavarande malm förbrukats, och när det gällde att åter arbeta sig fram till de gamla malmstrecken.

Med hänsyn till ovanstående väcker det ej förvåning, att de bevarade uppgifterna över brytningens storlek med 1690-talet utvisa successiv tillbakagång. Arbetet med gruvans förnyade iståndsättande blev i själva verket till den grad kostsamt och betungande, att många bergsmän kommo på obestånd och måste gå från sina gruvandelar. Till följd härav lades ett stort antal sådana — enligt uppgift omkring 300 eller fjärdedelen av hela antalet — öde.[1] Från kronans sida vidtogos väl åtgärder av olika slag för gruvdriftens upprätthållande, såsom i form av skattelindringar och uppbådandet av arbetsfolk. I trots härav blev det emellertid ej möjligt att uppbringa produktionen till dess forna höjd, utan den sjönk så gott som oavbrutet år för år, så att densamma år 1699 utgjorde blott 925 ton. Under 1700-talets första årtionde synes ställningen i viss mån ha förbättrats, ty den erhållna kopparmängden angives då för vissa år till omkring 1 220 ton. Ännu så sent som år 1712 uppgick densamma till 1 103 ton, men därefter inträder en avgjord tillbakagång, vilken delvis berodde på ogynnsamma brytningsförhållanden och malmens mindre goda beskaffenhet samt därjämte är att betrakta som en följd av det pågående krigets allt svårare tryck på näringslivet. I sistberörda hänseende blev Kopparberget utsatt för särskilt svår påfrestning till följd av kronans ekonomiska trångmål och därav föranledda behov av verkets koppar såsom betalningsmedel. För tillgodoseende i möjligaste mån av ifrågavarande behov måste nämligen kopparbergslagen år 1718 på föranstaltande av baron Görtz och upphandlingsdeputationen till kronan avlämna sina tillgångar i koppar mot utbyte av myntte cken.[2] Ett samtidigt efterskänkande av viss del av bergslagens allmänna avgifter förmådde ej hjälpa

[1] *Kongl. Bergs-Commissionens und. betänkande — — — d. 25 Junii 1844*: sid. 8.
[2] Bergskollegii relation 1719. R. A.

bergsmännen över olägenheten med myntstecknen och andra svårigheter, så mycket mindre som deras senast sedan år 1711 åtnjutna rätt att själva utmynta koppar jämväl indrogs.

Bergskollegium, som bestämt avstyrkt ovannämnda transaktion med myntstecknen samt utmyntningens förbjudande, skildrar i sin relation år 1719 följderna av förfarandet i de mörkaste färger. Arbetet, som återupptagits i åtskilliga av gruvans ödesrum, hade måst övergivas, och bristen på redbart mynt medförde, att bergslagen ej kunde tillräckligt förse sig vare sig med kol eller med spannmål och flera andra nödiga livsmedel. Om det angivna förfarandet utsträckts till ännu ett år, skulle kopparverket enligt kollegiets mening ha fullkomligt ruinerats liksom även den betydande del av landskapet Dalarna, som av verket hade sin utkomst.

Kopparbergets antydda nödläge vid Karl XII:s frånfälle nödvändiggjorde vittgående åtgärder för dess upphjälpande. Det må sålunda nämnas, att Kopparberget fr. o. m. år 1722 fullständigt befriades från den allmänna avgift, som gick under benämningen avrad. Ifrågavarande avgift, vilken väl var ungefär lika gammal som själva kopparbrytningen, hade under 1600-talets förra del utgått med ej mindre än 1 200 skeppund (163 ton) årligen, d. v. s. 1 skeppund för var och en av de andelar eller s. k. fjärdeparter, på vilka rätten att hämta malm ur gruvan var uppdelad. Redan på 1650-talet eftergavs dock $^1/_4$ av avraden, så att densamma därefter en följd av år utgick med 900 skeppund (122 ton). Orsaken till angivna sänkning, vilken med hänsyn till gruvans rika avkastning vid ifrågavarande tid förefaller egendomlig, skall ha varit, att malmen i ett av de viktigaste gruvrummen, benämnt Blankstöten, då tagit slut.[1] Efter gruvraset år 1687 uppstod svårighet för bergsmännen att utgöra avraden även i dess reducerade omfattning. Kungl. Maj:t tillmötesgick också efter hand vid upprepade tillfällen framställda krav på lindringar, först år 1692, då det medgavs, att avraden skulle få erläggas i form av malm i stället för koppar, samt, då detta medgivande ej visade sig tillfyllestgörande, år 1718, då avraden sänktes till 450 skeppund (61 ton). Även från den sålunda nedsatta avgiften till kronan befriades Kopparberget, som ovan omnämnts, med år 1722, och densamma kom i stället att därefter utgå för täckande av allmänna kostnader vid gruvdriften.

Det torde i detta sammanhang böra påpekas, att avraden ej var den enda eller ens den mest betungande av de pålagor, som åvilade

[1] Kammar-, Bergs- och Commerce-Collegiernes samt Stats-Contoirets und. skr. d. 22 dec. 1720 i Handlingar til Uplysning om Beskattnings Grunden för Fri-Grufworna wid Stora Kopparberget, Fahlun 1801.

Kopparberget. För hävande av ett år 1578 infört statsmonopol i fråga om kopparhandeln åtogo sig nämligen bergsmännen år 1638 att utom avraden erlägga vart fjärde skeppund av koppartillverkningen. Någon eftergift i denna utomordentligt dryga beskattning medgavs ej förrän år 1770, då avgiften sattes till vart åttonde skeppund, mot det att bergslaget övertog kronans tidigare underhållsskyldighet beträffande gruvans s. k. konststat. Fullständigt upphävdes ifrågavarande beskattning ej förrän under senare 1800-talet, då näringsfriheten genomfördes och de gamla bergsprivilegierna, som med tiden förlorat större praktisk betydelse, försvunno.

Det skulle här föra för långt att ingå på de olika åtgärder, som på skilda tider vidtogos från det allmännas sida eller på annat sätt för Kopparbergets vidmakthållande. Fastslås må endast, att kopparframställningen från början av 1700-talet aldrig kunde uppbringas till ens tillnärmelsevis samma kvantiteter som under gruvans glansdagar vid 1600-talets mitt. Orsakerna härtill voro flerfaldiga. Såsom främsta anledning är att betrakta en alltmer avtagande tillgång på god malm samt, såsom förut påvisats, genom gruvraset 1687 försvårade brytningsförhållanden. Härtill kommo även andra ogynnsamma faktorer, såsom svårigheter vid kol- och vedtillförseln, förhärjande eldsvådor vid gruvan, tidvis låga kopparpris samt särskilt vid frihetstidens slut osäkerheten inom rikets penningväsen med åtföljande höga växelkurser. Arbetet förlamades vidare i ej ringa mån genom inbördes stridigheter bland gruvintressenterna, vartill kom, att verkets angelägenheter ej alltid sköttes med tillräckligt praktisk insikt från kronans sida.

Huru Kopparbergets produktion under antydda omständigheter gestaltade sig, framgår av översikten på sid. 7. Densamma utvisar bl. a., att gruvans sista här behandlade mera givande period inföll på 1780-talet, då för något år en kopparmängd av över 950 ton är att anteckna. På 1790-talet sjönk produktionen åter betydligt och visade sedermera alltmer fallande tendens. Vid år 1830 utgjorde densamma omkring 400 ton koppar årligen.

Den alltmer framträdande bristen på god malm medförde naturligen, att de brukande bergsmännens antal så småningom blev allt mindre. Ifrågavarande antal hade på 1600-talet tidvis överstigit 600, såsom åren 1648 och 1671, då det utgjorde resp. 653 och 637. Redan under förra delen av 1700-talet nedgick dock antalet till mindre än hälften, vilken tendens sedermera fortsatte. Vid 1700-talets mitt funnos sålunda vid Kopparberget omkring 200 bergsmän, och några årtionden senare var även sistnämnda antal reducerat med mer än hälften. En revisionsberättelse för

Stora Kopparberget av år 1834 uppgiver slutligen de brukande bergsmännens antal till blott 17, vilken låga siffra i viss mån skall ha berott på svåra gruvras åren 1830 och 1833.

Orsaken till bergsmännens alltmer framträdande fåtalighet bör icke uteslutande sökas i gruvans försämring utan låg till väsentlig del i en successiv förändring av arbetets drift och organisation. Medan andels- eller fjärdepartsägarna ursprungligen som regel själva bröto malmen och förädlade den till koppar, hade nämligen ställningen så småningom förändrat sig så till vida, att åtskilliga gruvlotter genom arv eller på annat sätt övergått till personer, som ej själva höllo desamma under bruk utan i stället på vissa villkor upplåto dem för bergsmän på gruvorten. De 17 brukande bergsmän, som enligt ovanstående idkade rörelse vid Kopparberget under förra delen av 1830-talet, ägde sålunda själva blott 170 fjärdeparter, medan återstående 1 030 stycken brukades mot arrende eller gottgörelse på annat sätt. Till viss grad hade alltså en koncentrering av driften vid gruvan inträtt.

Även en annan efter hand inträdd viktig förändring av Kopparbergslagets karaktär torde här böra omnämnas. Ifrågavarande förändring bestod däri, att bergslaget, sedan koppargruvan blivit mindre givande, alltmer intresserade sig i annan bergs- och bruksrörelse, särskilt järnhantering. Redan år 1735 erhölls sålunda privilegium för ett järnbruk, anlagt på Svartnäs finnmark i Svärdsjö socken. Tillverkningen vid detta bruk var närmast avsedd för tillgodoseende av järnbehovet vid Kopparbergets gruv- och konstbyggnader. Så småningom utvidgades dock produktionen, och järntillverkningen började inriktas på export. Med 1800-talets första årtionden tog bergslagets verksamhet vid sidan av kopparframställningen mera betydande omfattning. År 1805 inköpte detsamma sålunda hälften i ett år 1749 av bergshauptmannen Anders Lundström vid Kopparberget grundat men sedermera under 1700-talet tidvis nedlagt vitriol-, svavel- och rödfärgsverk. I bergslagets ägo befunno sig vid tiden omkring år 1830 f. ö. ett järnverk vid Avesta, på vilken plats bergslaget sedan gammalt även drev ett kopparverk, vidare Ågs masugn i Svärdsjö socken, Noraå järnbruk i Stora Tuna socken, Tanså masugn i Mockfjärds socken, Snöå och Andersfors järnbruk i Järna socken samt Lövsjö masugn i Floda socken. För tillgodoseendet av sitt behov av kol och gruvved hade bergslaget vid denna tid även börjat inköpa skogsmarker, såsom Rostbergs- och Korsåskogarna i Sundborns socken, liksom även bergslaget förskaffat sig egna järnmalmsgruvor på olika orter, exempelvis inom Svärdsjö, Stora Tuna och Grangärde socknar.

Kopparbergslagets ovan antydda rörelse drevs fristående från dess kopparframställning och stod ej under kronans förvaltning i annan mån än landets brukshantering i övrigt. Det blev också järngruve- och järnverksdriften, som mer och mer kom att utgöra bergslagets viktigaste verksamhetsgren. Rörelsens växande omfattning hade bl. a. till följd, att bergslagets gamla förvaltningsformer och ekonomiska organisation befunnos alltmer otillfredsställande och successivt måste lämna plats för en tidsenligare ordning, varigenom företagets skötsel kunde göras i möjligaste mån ekonomisk och affärsmässig. Ifrågavarande nyorganisation utmynnade i en bolagsordning, vilken kom att bilda förstadiet till det nuvarande Stora Kopparbergs Bergslags aktiebolag.

I jämförelse med Kopparberget hava övriga kopparfyndigheter på olika tider inom landet som regel varit av underordnad betydelse. Sveriges näst Kopparberget sannolikt äldsta kopparfyndighet, *Garpenberg,* synes dock under gamla tider ha givit jämförelsevis god avkastning, ehuru närmare underrättelser om storleken av densamma ej föreligga. Att arbetet på platsen drevs med framgång ännu vid 1500-talets mitt, utvisar ett brev från Gustav I till hertig Erik i okt. 1554, vari den senare, som uppehöll sig vid berget, får åtskilliga anvisningar rörande brukningens riktiga anordnande och bevakandet av konungens intressen.[1] En år 1624 av konstmästaren vid Salberget Nils Jönsson Krok avgiven bergverksrelation, f. ö. den äldsta kända i sitt slag, ger likaledes vid handen, att Garpenberg sedan gammalt bearbetats med anmärkningsvärd kraft.[2] Det ansenligaste gruvrummet. Biskopsgruvan, ägde sålunda ett djup av ej mindre än 120 famnar (216 meter), och andra rum hade sänkts till 30 à 40 famnars djup (50 à 70 meter). Inalles namngivas 11 gruvor på orten. Vid tiden för relationens tillkomst synas dock desamma med något undantag ha varit i mindre gott skick och malmfångsten föga givande.

Under fortsättningen av 1600-talet erhölls vid Garpberget god malm särskilt ur den s. k. Lilla biskopsgruvan, och årsproduktionen rörde sig omkring 60 à 70 ton garkoppar. I samband med Karl XII:s krig och avtagande malmtillgång sjönk sedermera avkastningen till c:a 30 à 40 ton årligen, vartill den uppskattas vid frihetstidens början.[3] Genom upptagandet av nya gruvor och förnyad bearbetning av gamla upprätthölls koppartillverkningen vid ungefär nyssnämnda kvantitet under hela 1700-talet och ett gott stycke in på

[1] Nils Bielke: Tal i K. Vetensk. Akad. d. 27 april 1776, Bilaga 19.

[2] Relationen tryckt i *Järnkontorets annaler* år 1898; sid. 363 o. f.

[3] Bergskollegii relation 1719. R. A.

1800-talet. På 1830-talet uppvisade något år t. o. m. en brytning på närmare 70 ton.[1] Vid 1800-talets mitt hade dock produktionen nedsjunkit till en obetydlighet — 1850: c:a 9 och 1860: 4 ton.

Till de viktigare äldre kopparfyndigheterna är även att räkna *Åtvidaberg* i Östergötland. De äldsta kända privilegierna för bergsbruk på ifrågavarande ort datera sig från år 1413, men det synes sannolikt, att gruvor bearbetats därstädes redan under förra delen av 1300-talet, ehuru de torde ha ödelagts under digerdödens härjningar vid århundradets mitt. Beträffande kopparproduktionen vid Åtvidaberg under äldsta tid saknas upplysning, men man synes kunna antaga såsom ganska säkert, att densamma ej varit synnerligen betydlig. Det är vidare känt, att gruvdriften vid berget under långa perioder legat helt nere. Så var bl. a. förhållandet under förra delen av 1700-talet, tills bergmästaren Eric Sahlberg år 1739 påbörjade något arbete på platsen. Av brist på kapital måste rörelsen dock snart nedläggas, och år 1754 erhöll fänriken David Hallonqvist mutsedel på gruvfältet. Driften kom emellertid på allvar i gång, först sedan år 1761 ett konsortium bildats, vars huvudintressent var krigsrådet baron Adelsvärd.[2] Brytningen steg nu snart till ganska betydande kvantiteter. År 1775 var man sålunda uppe vid något över 80 ton garkoppar, och för år 1783 uppgives en produktion av inemot 140 ton, vid vilket ungefärliga belopp avkastningen sedermera med vissa tillfälliga avvikelser höll sig fram till år 1830, då produktionen ånyo började visa tecken till ökning.

Utom vid de ovan angivna bergen har brytning av kopparmalm på olika tider förekommit på åtskilliga orter inom landet. Av ifrågavarande bergverk hava dock de flesta varit synnerligen obetydliga och upprätthållits endast under jämförelsevis kortvarig tid. Å andra sidan äro emellertid här även att påvisa enstaka bergverk, vilkas kopparframställning på sin tid uppnådde någorlunda betydenhet. Såsom sådana bergverk äro att nämna Riddarhyttan i Skinnskattebergs socken, Västmanland, Tunaberg i Jönåkers härad, Södermanland, samt Nya Kopparberget i Örebro län.

Vid *Riddarhyttan* bröts koppar sannolikt redan under medeltiden, men gruvorna övergåvos efter hand fullständigt. Efter långvarigt ödesmål togs dock fyndigheten på nytt i bruk år 1610 samt bearbetades till år 1654, då driften åter i huvudsak upphörde för att sedermera vid skilda tillfällen åter igångsättas eller avstanna.[3] Sedan

[1] Tillverkningslängd för de ädlare verken, Bergskollegii arkiv. R. A.

[2] Bergskollegii relation 1773. R. A.

[3] Bergskollegii relation 1773. R. A.

början av 1740-talet hölls verket i någorlunda jämn gång med en årlig avkastning av c:a 20 ton garkoppar. På 1780-talet steg produktionen till mellan 40 och 50 ton årligen, och med undantag för vissa år kvarhöll sig densamma vid denna höjd fram till 1830-talet, under vars senare del någon stegring inträdde, såsom exempelvis år 1838, då tillverkningen utgjorde 75 ton.

Även *Tunabergs* kopparverk var beläget på en ort, varest kopparbrytning synes ha förekommit redan under medeltiden. Rörelsen avstannade emellertid tidigt av okänd anledning samt återupptogs först på 1750-talet, då en fabriksidkare Seipel i Nyköping företog sig att dels bearbeta varphögar och en gammal gruva på platsen, dels verkställa nya skärpningar. Det Seipelska försöket fullföljdes väl ej med större ihärdighet, men andra gruvidkare tillkommo, vilka en lång följd av år höllo arbetet vid makt. Kopparproduktionen uppgick vid år 1770 till inemot 30 ton årligen, varomkring den rörde sig till mitten av 1780-talet, från vilken tid avsevärd minskning förmärkes. År 1830 uppgives tillverkningen till blott c:a 5 ton, och verkets huvudprodukt var då sedan längre tid tillbaka kobolt.

Nya Kopparberget eller Ljusnarsbergs kopparverk togs första gången i bruk på 1620-talet och gav i början god tillgång på malm. Efter århundradets mitt försämrades dock densamma, så att verket så småningom blev ganska avsigkommet. Vid början av 1730 förbättrades ställningen något genom upptäckten av ett nytt malmstreck, så att kopparproduktionen, som tidigare utgjort 20 à 30 ton årligen under de följande 15 åren steg till 40 à 50 ton. Därefter följde en ny period av nedgång, som sträckte sig fram till 1770-talet, då den lägsta årstillverkningen (1778) var 11 ton. Från 1780 tilltog produktionen något och höll sig under 15 år vid 15 à 25 ton årligen, men därefter blev tillbakagången utpräglad, och för år 1830 uppgives avkastningen till blott 4 ton.

På mångfaldiga ställen inom landet utom de ovannämnda har kopparmalm brutits på olika tider. Ifrågavarande brytning har dock som regel antingen blott ägt karaktären av försöksarbete utan anmärkningsvärdare påföljd eller ock blivit av endast jämförelsevis kort varaktighet, varför densamma här synes kunna förbigås utan närmare omnämnande.

Silverbergverk och diverse mindre bergverk.

Det har tidigare framhållits, att silver framställdes vid olika bergverk inom Sverige redan på 1300- och 1400-talen. Mest betydande

var på denna tid Östra Silvberget i Dalarna. Beträffande silverbergens avkastning äro uppgifterna för äldre tid bristfälliga och otillförlitliga.

Vid 1500-talets början upptogs Sala silvergruva, vilket bergverk inom kort blev det avgjort viktigaste i sitt slag inom landet. Silvrets användbarhet såsom betalningsmedel gjorde, att kronan med särskilt intresse följde arbetet på platsen. Gruvans betydelse för rikets ekonomi blev också synnerligen stor särskilt under Gustav I:s regering, då den befann sig i sin mest givande period. Man skulle kunna säga, att Sala gruva på 1500-talet spelade ungefär samma roll för rikshushållningen som Falu gruva sedermera på 1600-talet.

Rörande silverproduktionen vid Sala föreligga kvantitetsuppgifter allt ifrån dess tidigaste bearbetning. Möjligheterna att kontrollera ifrågavarande siffror äro dock särskilt för de äldsta perioderna små, och desamma göra därför, även då de nedan återges utan uttrycklig reservation, ej anspråk på att betraktas såsom strängt exakta. Hos vissa äldre författare [1] gå produktionssiffrorna för Sala tillbaka ända till 1400-talets början och t. o. m. ännu längre, vilket ej är ägnat att stärka förtroendet till översikterna, enär det får anses fastslaget, att Sala silvergruva på allvar började bearbetas först under 1500-talets första årtionde. Det anmärkta förhållandet har förklarats såsom beroende på, att anteckningar om silverproduktionen vid andra bergverk, såsom Östra och Västra Silvbergen i Dalarna, oriktigt fattats såsom hänförande sig till Sala. [2]

Här nedan återges uppgifter rörande silvertillverkningen vid Salberget från 1520-talet eller den tid, då mera ordnade brytnings- och förvaltningsförhållanden inträdde vid gruvan, och varefter produktionssiffrorna följaktligen kunna tillmätas relativ trovärdighet. Uppgiftsserien innehåller särskilt för 1500-talet betydande luckor men utvisar dock, att Salbergets glansperiod sträckte sig ungefärligen till 1500-talets mitt. Uppgifterna äro sammanförda ur olika källor och förete därför inbördes mindre oöverensstämmelser.

Gruvbrytningen vid Sala drevs ursprungligen av kringboende bönder och inflyttade bergsmän utan kronans inblandning i fråga om brytningsrätten på annat sätt, än att bergsidkarna ålades att betala tionde eller avrad. Uppfattningen om bergverken såsom ett

[1] Ex. A. A. Hülphers i K. Vetenskapsakad:s Handlingar årg. 1767; sid. 70. J. G. Canzler: Nachrichten etc. Dresden 1778, T. II; sid. 120 o. f.

[2] J. E. Ångman: Svenska Bergverkens tillstånd och öden före konung Gustaf I:s tid; Vitt.-, Hist.- och Ant. Akad:s Handl., 8:de D.; sid. 214 o. f.

Silverproduktionen vid Sala åren 1520/1830.

År	Kg per år	År	Kg per år
1520	4 848	1676—80	812
1529	3 279	1681—85	703
1538—40	3 507	1686—90	568
1541—45	3 538	1691—95	755
1546—48	3 166	1696—1700	759
1550—51	2 694	1701—05	614
1560	1 100	1706—10	413
1561—65	1 540	1711—15	409
1566—70	1 080	1716—20	385
1571—72	645	1721—25	245
1579—82	778	1726—30	209
1593—95	239	1731—35	216
1598—1600	148	1736—40	262
1601—05	263	1741—45	291
1606—10	125	1746—50	206
1611—15	316	1751—55	238
1616—19	344	1756—60	220
1624—25	200	1761—65	276
1630	180	1766—70	318
1631—35	371	1771—75	412
1636—40	499	1776—80	480
1641—45	802	1781—85	525
1646—50	672	1786—90	544
1651—55	882	1791—95	540
1656—60	757	1796—1800	438
1661—65	1 022	1801—20	395
1666—70	1 248	1821—30	563
1671—75	1 361		

regale vann emellertid på 1500-talet stadga och medförde bl. a., att Sala silververk i likhet med vissa andra silverfyndigheter såsom varande av stor betydelse för rikets penninghushållning lades under direkt kronobruk. Arbetet drevs också med stor framgång till de senare åren av Gustav I:s tid men började sedan alltmer besväras dels av i gruvrummen uppstigande vatten, dels av vid olika tillfällen förekommande ras, varigenom malmen blev svåråtkomlig. Svårartade ras, föranledda av ovarsam brytning, inträffade sålunda särskilt under Johan III, varvid mycket folk förolyckades. Arbetet i gruvan ansågs till följd härav synnerligen farligt, och det mötte svårigheter att uppbringa nödiga arbetare för detsamma, vilket bl. a. föranledde myndigheterna att använda förbrytare av olika slag för gruvarbetet. Avkastningen befann sig emellertid trots alla strävanden att hålla brytningen vid makt i ständigt sjunkande och hade vid början av 1590-talet gått ned till föga mer än omkring 210 kg årligen.

Då företaget alltså syntes kronan föga givande, fann man år 1595 lämpligt att utarrendera detsamma. Arrendet övertogs av två

köpmän från Riga, Mårten och Hindric Wulff, och gällde för fyra år. Arrendet blev emellertid till ringa båtnad för innehavarna. Gruvan var nämligen till den grad vattenfylld, att de ej förmådde göra den läns utan måste inskränka sig till att med tillhjälp av flottar bryta malmrester ur gruvans väggar. Detta befanns dock så föga lönande, att gruvan under ett av arrendeåren lämnades helt öde. [1]

Under Karl IX och Gustav II Adolf började kronan åter ägna Salberget livligare intresse. Fackkunnigt arbetsfolk införskrevs sålunda från Tyskland, fångar och soldater sattes till gruvarbetet, vattenuppfordringsverken förbättrades, och nya schakt upptogos. Framgången blev dock trots allt arbete och kostnad fortfarande ringa, vartill dels upprepade ras i viktiga gruvrum, dels de nya uppfordringsverkens oförmåga att fylla dem tilltänkta funktioner synas ha bidragit. På 1620-talet fann också kronan med sin fördel förenligt att ånyo överlåta Salbergets bearbetande i enskilda händer. År 1623 utarrenderades sålunda gruvan med tillhörande anläggningar och tjänstbarheter till ett konsortium på sex personer för en tid av sex år, vilket arrende sedermera något förlängdes. Arrendebeloppet bestämdes till 906 lödiga marker (191 kg) silver årligen, varjämte tionde av silvertillverkningen skulle utgå. [2] Å andra sidan förband sig kronan bl. a. att svara för underhållet av dammar och avlopp samt vatten- och malmuppfordringsverk. Till gruvdriftens fromma anlades vid denna tid Sala stad, och gruvorten erhöll år 1624 särskild bergsordning samt blev därmed bergslag.

Utarrenderingen av gruvföretaget hindrade emellertid ej kronan att verkställa försöksbrytningar i omnejden och för övrigt träffa anstalter för avkastningens uppdrivande. Konung Gustav Adolf visade härutinnan personligen sitt livliga intresse bl. a. genom flerfaldiga besök på platsen och ett noggrant studium av gruvan och gruvarbetet. Av särskild betydelse för Sala och Sveriges bergsbruk överhuvud blevo konungens åtgärder för införskaffandet av inom bergsbruket yrkesskickliga utlänningar. Såsom den främsta representanten för ifrågavarande yrkesmän är att nämna den från Tyskland (Harz) införskrivne Georg Griesback, vilken år 1624 av konungen utnämndes till kapten för minörerna och överbergmästare. Denne för sin tid utomordentligt skicklige bergstekniker lyckades bl. a. lösa det för samtliga landets gruvor av större djup alltmer försvårade problemet beträffande vattenuppfordringen. År 1625

[1] Carlberg: a. a. sid. 37.

[2] 1 mark silver = 211 gram.

byggde Griesback sin första vattenkonst i Falu koppargruva, varigenom en årlig besparing av 28 000 kr. skall ha uppnåtts.[1] Samma år utförde han även viktiga arbeten vid Sala men upptogs sedermera några år mest av sin verksamhet som minör vid fästningsbelägringar. År 1631 återsändes emellertid Griesback till sina fredliga uppgifter samt grep sig ånyo an med arbetet på Salbergets iståndsättande. Bergverket, som nyssnämnda år åter lagts under direkt kronobruk, försågs nu med ett nytt vattenuppfordringsverk i stället för det dittillsvarande hästvindverket, som skall ha kostat kronan 2 912 tunnor spannmål och 11 648 dagsverken årligen att underhålla.[2] Genom omfattande grävningar förbättrades dessutom gruvans avloppsförhållanden, varjämte kraftiga nyschaktningar vidtogos. Sala gruva kom på detta sätt i ganska gott stånd, vilket gav sig tillkänna bl. a. i en ej oväsentlig tillökning av silverproduktionen. Medan denna vid år 1630 utgjorde omkring 1 000 löd. marker (211 kg) årligen, steg den sålunda under senare delen av samma decennium till mellan 2 och 3 tusen marker för att med nästföljande årtionde ytterligare stiga till mellan 4 och 5 tusen. Under senare delen av 1640-talet inträffade dock åter förödande ras, varför tillverkningen under de närmast följande åren avsevärt sjönk.

År 1652 överlät kronan gruvbrytningen till Sala bergslag eller stad mot visst årligt arrende. Det nu följande kvartsseklet kan betecknas såsom en period av kraftig uppblomstring för gruvan. Under 1660-talet och förra delen av 1670-talet rörde sig tillverkningen sålunda mellan 5 och 7 tusen marker och steg stundom ännu högre, såsom år 1673, då den uppgives till 8 251 marker (1 741 kg). Förklaringen till detta uppsving ligger dels i det lyckosamma utnyttjandet av vissa nya schakt, exempelvis det år 1660 färdiga Drottningschaktet, dels i den ökade omsorg och intensitet, som präglade arbetet, sedan det lagts i enskilda händer.

Kronans finansiella ställning var vid denna tid svag efter misshushållningen under Karl XI:s förmyndarregering. Då Sverige på 1670-talet råkade i krig, måste därför nödiga medel uppbringas bl. a. genom betydande lån av enskilda kapitalister. Då Sala gruva år 1675 återgick till kronan, förskrevs densamma som säkerhet för ett sådant lån till kammarrådet Gripenstierna. Förpantningen blev dock ej långvarig, ty år 1682 överläts gruvan ånyo och för evärdelig tid till Sala bergslag mot vissa åtaganden, och någon återgång till kronan ägde sedermera ej rum.

Omkring år 1680 hade silverframställningen sjunkit till mellan

[1] G. Gez: Biogr. Lex., D. I; sid. 334.

[2] O. Grau: Beskrivning över Wästmanland, Västerås 1754; sid. 233.

2 och 3 tusen löd. marker, men efter bergslagets återinträde i sin brukningsrätt inträdde ånyo ökning. Tillverkningen steg sålunda vissa år till mellan 4 och 5 tusen marker. Med 1700-talets början kunde emellertid en bestämd avmattning iakttagas. Anledningen härtill låg främst i avtagande tillgång på god malm, varjämte svårigheterna i samband med Karl XII:s krig gjorde sig starkt kännbara. Särskilt hårt drabbades bergverket, då bergsmännen år 1718 på baron Görtz föranstaltande måste utlämna sina tillgångar i silver mot mynttecken,[1] om ock den snart därefter inträdande freden sannolikt hindrat, att verkningarna av åtgärden blivit alltför ödeläggande.

Den påvisade svaghetsperioden vid Sala gruva under 1700-talets första årtionden fortsatte i stort sett genom hela århundradet, ehuruväl tillverkningen något stegrades under dess senare hälft, då den i medeltal per år utgjorde 1 906 marker (402 kg). Ungefär vid angivna storlek höll sig produktionen jämväl under det tidigare 1800-talet. Efter införandet av mera tidsenliga arbetsmetoder steg avkastningens kvantitet sedermera och uppgick åren 1821/30 till i medeltal 2 669 löd. marker (563 kg) årligen.

Utom vid Sala hava åtskilliga silverfyndigheter på olika tider bearbetats inom landet. Beträffande avkastningen vid de gamla gruvorna i östra och västra *Silvbergen* i Kopparbergs län är föga bekant, enär deras blomstringsperiod inföll redan under medeltiden, om ock brytning försiggått därstädes ännu långt senare. Säkerligen har ifrågavarande avkastning under gruvornas tidigaste skeden varit ganska betydande att döma av de gamla arbetsrummens ansenliga omfång och djup. Såsom ett ej alldeles osannolikt antagande må anföras, att östra Silvberget vid 1300-talets mitt skall ha givit 5 à 6 tusen löd. marker årligen och det västra 2 à 3 tusen.[2] Sedermera synas gruvorna jämförelsevis hastigt ha försämrats. Vid 1500-talets mitt låg sålunda västra Silvberget öde, såsom inhämtas av Gustav Vasas öppna brev till bergsmännen på Noreberg år 1552, vari dessa uppmanas att hjälpa till att återupptaga bergverket i fråga, vilket också skedde. Östra Silvberget var vid denna tid under arbete och torde ha givit någorlunda god avkastning, men påföljande århundrade lämnades verket praktiskt taget öde, vilket även blev fallet med västra berget.

Bland andra silverbergverk, som under längre eller kortare tid ägt någon betydenhet, må nämnas Lövås silververk i Stora Skedvi socken av Kopparbergs län, Hällefors silververk i Hällefors socken,

[1] Bergskollegii riksdagsrelation den 17 jan. 1719. R. A.

[2] Carlberg: a. a. sidd. 20 och 25.

Örebro län, samt det s. k. Gustav III:s silververk vid Falu gruva.

Det äldsta av de nämnda verken är *Lövås,* om vars första tillkomst man ej äger säker kännedom, men som dock troligen härstammar från medeltiden. Den första säkra underrättelsen om gruvarbete på platsen daterar sig från Gustav I:s tid. Sedermera fortsatte brytningen med vissa avbrott till senare delen av 1800-talet. Gruvan gav tidvis jämte silver och bly även koppar och svavel. Tillverkningen rörde sig dock alltid om ganska små kvantiteter. Den högsta uppgivna silvertillverkningen förekom vid början av 1800-talet, då den vissa år uppgick till omkring 200 löd. marker (c:a 40 kg).

Hällefors silvergruva började bearbetas första gången år 1639 samt drevs för kronans räkning till år 1646, då densamma överlämnades till enskilda intressenter. Bergverket hölls i gång till år 1731, varefter det låg i ödesmål till på 1740-talet, då brytningen återupptogs för att sedermera med någon oregelbundenhet fortsätta till slutet av 1800-talet. Verkets mest givande tid inföll vid 1600-talets mitt. Årliga tillverkningen uppgives då till i medeltal något över 1 200 löd. marker, och höjdpunkten uppnåddes år 1643 med 1 907 marker (402 kg). Sedermera försämrades malmtillgången högst väsentligt, och år 1747 sågo sig rikets ständer föranlåtna att meddela gruvintressenterna tillstånd att för silververkets upprätthållande jämväl idka järnverksdrift.

Vid *Gustav III:s silververk,* Kopparberget, begynte driften år 1788, då verket erhöll sina privilegier. Tillverkningen var byggd på i koppargruvan förekommande blyglans, och jämte silver erhölls något guld samt bly. Silverproduktionen uppgick de första årtiondena till 400 à 600 marker (c:a 100 kg) årligen och stundom ännu mera. Verket har efter hand sammanförts med Stora Kopparbergs bergslags övriga gruvrörelse på orten, och avkastningen har i senare tid än över-, än understigit den nyss angivna.

I slutet av 1730-talet upptäcktes Sveriges enda egentliga *guld*gruva, Ädelfors i Alsheda socken, Småland. Arbetet drevs i början av kronan och ett privat intressentskap, Ädelfors bolag, gemensamt, men sedan det senare på 1740-talet tröttnat, fortsattes arbetet av kronan ensam. Verkets kraftigaste period inföll på 1770- och 1780-talen, då tillverkningen vanligen uppgick till 10 à 20 marker årligen.[1] Denna i och för sig obetydliga produktion sjönk sedermera stundom till tiondedelen, och med år 1822 avstannade

[1] 1 mark guld = 223 gram.

verket fullständigt. År 1870 upptogs brytningen på nytt samt fortsatte med avbrott till slutet av 1890-talet. Resultatet blev dock fortfarande klent. Ädelfors är den enda egentliga guldgruva Sverige ägt, ehuruväl guld flerstädes uppträtt, särskilt i förening med koppar.

Bland metaller, som i mindre utsträckning varit att påvisa inom landet, må även nämnas bly, kobolt, nickel och mangan. Beträffande *bly* gäller, att sådant som regel framställts vid samtliga silvergruvor som biprodukt. Dessutom hava enstaka blygruvor bearbetats under kortare perioder, ehuru med dåligt ekonomiskt resultat.

Malmer, innehållande *kobolt,* började bearbetas i Sverige vid 1700-talets mitt, exempelvis vid Tunabergs, Södermanland, och Los' koboltgruvor, Hälsingland. I början av 1800-talet torde Vena koboltfält, Närke, ha varit det förnämsta. Ifrågavarande slag av bergverk synes dock aldrig ha drivits med större framgång i landet, och under senare tid har någon egentlig koboltgruva ej här varit i verksamhet.

Den i Sverige förekommande *nickel*malmen innehåller i allmänhet så ringa nickel, att det med rådande låga pris på metallen i fråga ej lönar sig att framställa sådan. Bergverk, som på sin tid producerade nickel, voro exempelvis Frustuna nickelgruva, Södermanland, Kleva i Småland samt Slättberg i Dalarna. *Mangan*haltig malm eller s. k. brunsten bearbetades i Sverige, så vitt man känner, först under senare delen av 1700-talet. Såsom gamla mangangruvor äro kända sådana på Dal-, Dalsland, samt Nål-, Ski- och Örnkärnsbergen kring Djursjön, Dalarna. Malmen finner i Sverige bl. a. användning vid beskickning av järnmalm.

Såsom smärre bergverksprodukter av mer eller mindre gamla anor må slutligen nämnas *svavel, vitriol* och *rödfärg,* som erhållits på olika orter, merendels såsom biprodukter vid annan bergshantering.

Järnhanteringen.

Beträffande järnproduktionen äro de statistiska uppgifterna för äldre tid torftigare än exempelvis beträffande koppar och silver, beroende dels på statsmaktens från början mindre framträdande intresse för sagda produktion, dels därpå, att densamma var alltför utbredd för att utan en stor förvaltningsapparat kunna hållas under kronans uppsikt och kontroll, och en sådan apparat erhöll kronan först i bergskollegiet med dess underlydande lokala tjänstemän.

Det har redan inledningsvis omnämnts, att den svenska järn-

hanteringen redan under medeltiden uppnått ej ringa betydenhet, liksom även dess viktigaste huvudorter angivits. Ifrågavarande orter fortforo som regel även under nyare tid att vara centralpunkter för järnframställningen, ehuruväl olika nya sådana i samband med uppdagandet av förut okända malmtillgångar uppstodo. Det skulle emellertid föra för långt att här ingå närmare på ifrågavarande utveckling, och utredningen i det följande angående den bestående järnhanteringen skall dessutom lämna detaljupplysningar på området. I förbigående må blott omnämnas igångsättandet av gruvdriften vid *Dannemora* under Gustav Vasas tid. Detta bergverk kom i fortsättningen att erhålla utomordentlig betydelse och gav under 1500- och 1600-talen upphov till en omfattande och tidvis mycket blomstrande järnbruksrörelse i Roslagen och Gästrikland.

Beträffande järnbruksrörelsens första framträdande i Sverige kan nämnas, att masugnar, om ock av primitiv konstruktion, synas ha varit kända och använda i landet sedan slutet av medeltiden. Tidigare smältes malmen i smärre ugnar, huvudsakligen lika de inledningsvis omnämnda blästrorna. Masugnens viktigaste skillnad från blästran var, att den var större och produktionskraftigare, samt att den till följd av högre värmegrad gav tackjärn i stället för osmundjärn. Sannolikt har den införts till Sverige av hanseatiska köpmän, vilka såsom förmedlare av järnets utländska avsättning voro intresserade av produktionens höjande. Den närmare tidpunkten för införandet av den synnerligen viktiga nyhet inom Sveriges järnhantering, varom här är fråga, kan ej med säkerhet angivas. Vissa skäl tala dock för, att masugnen och därmed tackjärnstillverkningen inkommit i landet vid början av 1400-talet. Detta är anmärkningsvärt tidigt, då man betänker, att masugnen kom till England först vid mitten av 1500-talet samt till det gamla bergverksdistriktet Harz ej förr än i början av 1600-talet. [1]

Den första i urkunderna nämnda svenska masugnen är såvitt känt Saxhyttan i Värmland, om vilken berättas, att den byggdes år 1406 och att första blåsningen verkställdes följande år. Det bör emellertid betonas, att om alltså masugnsdrift upptagits i Sverige ungefär vid 1400-talets början, lång tid likväl ännu förflöt, innan den nya framställningsmetoden vann större praktisk betydelse. Olika omständigheter ställde sig här hindrande i vägen. För det första var masugnen såsom större och mera komplicerad än blästran dyrbarare att uppsätta. Vidare mötte det naturligen på här ifrågavarande begynnelsestadium stora svårigheter att erhålla fackutbildat

[1] Hjalmar Braune: Om utvecklingen av den svenska masugnen, Järnkontorets annaler 1904; sid. 7.

folk dels för masugnens byggnad och skötsel, dels för tackjärnsfärskningen. Såsom en ej oviktig faktor må slutligen även nämnas bergsmännens sega fasthållande vid det traditionella smältningssättet, vilken synpunkt bör tagas med i räkningen desto mera, som metallframställningen i gamla tider, då de kemiska förutsättningarna för arbetsresultatet voro okända, av sina utövare betraktades såsom en hemlighetsfull procedur, vid vilken några större avvikelser från det hävdvunna förfaringssättet icke ansågos tillrådliga.

Såsom ett vittnesbörd om den långsamhet, varmed masugnen spred sig i landet, kan anföras, att själva benämningen masugn, såvitt är känt, första gången förekommer först i en handling från år 1461. Ifrågavarande handling utgöres av ett överlåtelsebrev, varigenom till Riseberga kloster i Närke donerades en åttondedel i "Amoqvarns . . . masungh".[1] Rörande förekomsten av masugnar inom landet äro i övrigt uppgifterna även för medeltidens senaste årtionden mycket bristfälliga. Sannolikt synes, att tackjärnstillverkning tillsvidare ägde rum blott i undantagsfall, och att dess utveckling till större betydenhet alltså infaller först senare. Alldeles ovisst är, huruvida färskning av tackjärn förekommit i Sverige under medeltiden. Man torde dock kunna hålla för troligt, att kunskapen härutinnan kommit till landet samtidigt med masugnen.

Av ovanstående torde framgå, att de smältugnar, som i allmänhet användes vid järntillverkningen, ännu vid medeltidens slut ej voro masugnar utan fortfarande blästerugnar. I detta förhållande skulle definitiv ändring f. ö. ej ske inom ännu något århundrade. Det bör dock tilläggas, att blästrorna så småningom avsevärt förbättrades, i det de bl. a. byggdes större samt förlades till vattendragen, så att vattenkraft kunde nyttjas för hyttbälgarnas drift.

Det ur malmen nedsmälta osmundjärnet utsmiddes ursprungligen i smedjorna uteslutande för hand. Under senare delen av 1400-talet började man emellertid även inrätta större hammare, vilka drevos med vattenkraft. Det får antagas, att tyskarna härvid liksom beträffande bergshanteringen i övrigt varit Sveriges läromästare. Ifrågavarande hammare kunna betraktas som begynnelsen till ett mera storindustriellt svenskt stångjärnssmide och äro senare bekanta under benämningen stångjärnshammare. Rörande arten av det järn, som i början bearbetades vid dessa vattenhammare, råder emellertid ej full klarhet. Det kan nämligen ha varit fråga om antingen osmund, som utsmitts till stång- eller ämnesjärn, eller ock färskat tackjärn, som på liknande sätt utsmitts. Någon större betydenhet uppnådde ej ifrågavarande hammare under medeltiden.

[1] Joh. Johansson: Om Noraskog, II, Sthlm 1881—82; sid. 70.

Det nit och intresse, som Gustav Vasa ägnade upphjälpandet av Sveriges näringsliv, kom även järnhanteringen tillgodo. Konungen sporrades härvid icke blott av sin önskan att sprida välstånd över landet utan även av omtanke om kronans inkomster, vilka ju voro en nödvändig förutsättning för statsmaktens reorganisation. Det synes tydligt, att konung Gustav målmedvetet arbetat bl. a. på masugnens mera allmänna införande i stället för blästran. För vinnandet av detta syfte använde sig konungen ej uteslutande av godvilligheten väg, vilket ju f. ö. ej förvånar, då man tänker på att bergsmännen på denna tid ingalunda voro något fogligt eller lättstyrt släkte. Såsom en tvångsåtgärd i berörda syfte verkade sålunda exempelvis påbudet år 1540, att bergsmännen å Noraskog, Lindesberg och Skinnskatteberg skulle erlägga sin årliga järnskatt i tackjärn i stället för såsom förut i osmundjärn. Föreskriften motiverades med att osmundjärnet vore så "ont", att det ej kunde finna mycken användning i landet samt, om det utfördes, vräktes och föraktades.[1] Övergången till tackjärnsberedningen befordrades av konungen även genom direkt praktiska åtgärder, såsom inkallandet av kunniga masmästare och smeder och uppbyggandet av masugnar och stångjärnshammare. Bland järnverk, som genom hans försorg synas ha kommit till stånd, må särskilt nämnas Finspång, där yrkesmässig gjutning av kanoner och kulor påbörjades, troligen tidigast i Sverige.

Särskild omsorg ägnades järnhanteringen även av Karl IX och Gustav II Adolf. Såsom hertig bl. a. av Värmland arbetade den förre med stor framgång för järnhanteringens utveckling i nämnda landskap. Sedan hertigen övertagit riksregeringen, kom nyssberörda intresse järnhanteringen till del även på andra orter. Såsom i mycket en frukt av sagda intresse har man att betrakta det stora antal masugnar och bruk, exempelvis Storfors och Bofors, som uppväxte under Karl IX:s tid, företrädesvis i Värmland. Förvärvandet av kunnigt bergsfolk från utlandet ingick likaledes i konungens omsorger.

Sistberörda strävan framträdde med ökad styrka hos Gustav II Adolf. Främmande yrkesmän inbjödos sålunda att invandra, och kronoegendomar ställdes i enskilda fall till deras förfogande. Framför allt är här att omnämna nederländaren Louis de Geers inflyttning på 1620-talet. Denne hade tidigare idkat bruksrörelse i sitt hemland samt blev genom överflyttandet av sin verksamhet till Sverige av utomordentlig betydelse för den fortsatta utvecklingen av dess järnhantering. De Geer ägde eller behärskade på annat sätt en

[1] Nils Bielke: Tal i K. Vetensk. Akad. 1776. Bil. 18.

mångfald bruk och masugnar, företrädesvis i trakten av Dannemora gruvor, de bästa inom landet vid denna tid. Verken drevos i stor utsträckning med hjälp av utländska masmästare samt smeder från Flandern, s. k. *valloner*. Såsom exempel på omfattningen av ifrågavarande invandring må nämnas, att enbart vid Lövsta bruk bosatte sig 63 vallonska familjer.[1]

De bemödanden, som gjordes under Vasaregenterna för tackjärnstillverkningens befordran, vunno endast så småningom bestämd framgång. Ännu vid 1600-talets mitt framställdes sålunda ej obetydligt med osmundjärn, och tillverkningen var ej sällsynt ens ett århundrade senare, om ock praktiskt taget betydelselös.

Jämsides med regeringens strävan att befordra övergången från osmund- till tackjärnsframställning framträda åtgärder för ett utvidgande av järnets inhemska förädling till stångjärn. Ifrågavarande bemödanden kommo till uttryck redan under Gustav Vasa samt fullföljdes med iver av Carl IX och Gustav II Adolf.[2] År 1604 beslöts exempelvis vid riksdagen i Norrköping, att all osmund med viss inskränkning borde utslås till stångjärn, innan järnet utfördes ur riket. Ifrågavarande lagstiftning förnyades och kompletterades sedermera vid olika tillfällen. I drottning Kristinas hammarsmedsordning år 1637 åberopas sålunda tidigare stadganden av innebörd, att intet vare sig tack- eller osmundjärn finge utföras, förrän det utsmitts till gott stångjärn. Sedan kronan på 1630-talet i generalbergsamtet, sedermera bergskollegiet, skapat sig ett effektivt organ för bergsförvaltningen, synes osmund- och tackjärnets allmänna förädling till stångjärn jämförelsevis snabbt ha genomförts. Med sagda genomförande begynner den 200-åriga period, varunder tackjärnet utsmiddes till stångjärn under anlitande av dels och företrädesvis den av tyskar införda tysksmidesmetoden, dels det av Louis de Geer införda vallonsmidet.

Det allmänna organiserandet av den svenska järnhanteringen från kronans sida försiggick i huvudsak på 1600-talet genom bergskollegiet och dess underordnade tjänstemän. Det var utomordentligt omfattande, svårartade och olikformiga uppgifter, som härvid framställde sig till lösning. Principiellt vilade kronans åtgöranden beträffande järnhanteringen till viss grad på den merkantilistiska åskådningen, att det tillkomme staten att efter förmåga organisera och leda arbetet inom olika näringsgrenar. Praktiskt sett var detta för

[1] H. Braune: a. a. Järnkont:s annaler 1904; sid. 21.

[2] Rich. Åkerman: Några huvuddrag av de förändringar inom järnhanteringen, som utövat bestämmande inflytande på Sveriges tillverkning och export av järn, Järnkont:s annaler 1896; sid. 139 o. f.

järnhanteringens vidkommande vid denna tid även väl behövligt. Bland trängande huvuduppgifter för det allmänna må sålunda exempelvis nämnas förhindrandet av vårdslös brytning i gruvorna till förekommande av ras och för tidig ödeläggelse, vakandet över att själva järnframställningen företogs efter i möjligaste mån tidsenliga metoder, befordrandet av en rationell hushållning med skogen samt upprätthållandet av allmän ordning och rätt på arbetsplatserna, vilket sistnämnda ej var minst krävande, då dels arbetsbefolkningen ofta var vild och orolig, dels rättsuppfattningen i fråga om ägande- och brytningsrätt i bergen föga stadgad.

Särskilda svårigheter beredde även frågan om skogshushållningen. Från början var densamma ej särdeles aktuell, då ju landet var övervuxet med ändlösa gamla skogar. Alltefter som tiden gick och bergsbruket tillväxte, blev det emellertid annorlunda. I bergsbygderna började sålunda skogen, som ju måste anlitas både vid gruvbrytningen, malmsmältningen och smidet, efter hand bli uthuggen, vilket medförde svårigheter vid driften och tvistigheter mellan bergsmännen. Härtill kom, att skog i stor omfattning ödelades genom svedjande i trots av upprepade åtgärder mot detta missbruk. Tillståndet förvärrades år för år, och på 1600-talet såg sig kronan nödsakad att ingripa med effektiva medel till förhindrandet av bergsbrukets förlamande genom ved- och kolbrist. Ifrågavarande medel bestodo i skärpta bestämmelser mot svedjandet samt i en genomgående reglering av bergsbrukets hela ved- och kolförbrukning av bl. a. följande innebörd.

Skogstillgången å gruvorterna anslogs i första hand till själva gruvbrytningen och tackjärnsblåsningen. Om skogstillgången det medgav, kunde gruvidkaren få tillstånd att jämväl utsmida järnet till stångjärn. Då så ej var förhållandet, gällde det att sörja för tackjärnets utsmidning på annan ort. Anläggandet av stångjärnshammare i skogrika, förut outnyttjade trakter befordrades följaktligen, och beräkning verkställdes rörande den kvantitet stångjärn, som varje hammare med hänsyn till skogstillgången ägde rätt att årligen tillverka. Själva anläggandet av stångjärnshammare gjordes likaledes beroende av särskilt tillstånd. Utom mot skogsskövling ville man genom dessa åtgärder värja sig även mot överproduktion av järn med åtföljande nedpressning av priset på den utländska marknaden. Den noggranna uppsikten över järntillverkningen var slutligen nödvändig i samband med uppbärandet av de olika avgifter till kronan, varmed hanteringen var belagd.

Kronans ingripande för järnhanteringens höjande bar i många hänseenden god frukt. Genom ingående föreskrifter om masugns-

och smidesförfarandet lyckades det så småningom att bringa järntillverkningen till en kvalitativt hög ståndpunkt, och även kvantitativt gick produktionen starkt framåt. Sistnämnda förhållande bör ej heller verka överraskande, då man betänker, att Sverige ända fram till 1700-talets slut var den viktigaste marknad utlandet, särskilt England och Frankrike, hade att tillgå för fyllandet av sitt järnbehov. Vid tiden omkring år 1800 vann emellertid den s. k. puddlingsprocessen hastig utbredning i nämnda länder, genom vilken procedur smidesjärn kunde framställas ur i koksmasugn nedsmält tackjärn. På detta sätt och till följd av andra viktiga uppfinningar inom järntekniken blev utlandets beroende av svenskt järn i betydlig grad inskränkt.

Beträffande produktionen och utskeppningen av järn skola här nedan återgivas några sifferuppgifter, vilka dock för äldre tid endast böra betraktas som ungefärliga uppskattningar. Vid slutet av Gustav Vasas tid antages den sammanlagda järntillverkningen ha representerat 4 à 6 tusen ton.[1] Redan på 1630-talet hade densamma så tilltagit i produktionshänseende, att i medeltal per år utfördes c:a 12 000 ton. Sedermera blevo framstegen ännu snabbare, och året före Karl XI:s död är den kvantitet stångjärn, varav tillverkning årligen var medgiven, ej mindre än 31 080 ton. Antalet stångjärnshammare uppgives hava utgjort år 1624: 176, år 1639: 451 och år 1695: 550.

Under Karl XII:s krig utsattes järnhanteringen liksom övriga näringar för en hård påfrestning men synes dock ha uthärdat densamma jämförelsevis bra. Sedan freden återställts, dröjde det sålunda ej länge, förrän betydande kvantiteter svenskt järn åter kunde utsläppas i allmänna marknaden. Till belysande av sagda förhållande må följande utdrag ur 1725 års generalpersedelextrakt meddelas.

Utförsel år 1725.

Allehanda fint järn	20 746	ton
Medeljärn	579	„
Champlounjärn	289	„
Järn- och ståltråd	18 663	„
Knippjärn	64	„
Järnplåtar	142	„
Stångstål	180	„
Spik och järnskrall	47	„
Grytor och järnkanoner	398	„
Diverse järn	7	„
Summa	**41 115**	ton

Beträffande utförselns specifikation synes man kunna förmoda, att posten järn- och ståltråd huvudsakligen utgjorts av i smalare stänger

[1] Agardh-Ljungberg: Statsekonomisk statistik IV, Sthlm 1863; sid. 163.

utsmitt stångjärn, enär det ej kan ha varit fråga om uteslutande järn- och ståltråd i vanlig bemärkelse.

Förteckningen på de utförda järnvarorna ger vid handen, att vissa grövre järnmanufakturvaror börjat tillverkas vid järnbruken. Under fortsättningen av 1700-talet gick ifrågavarande tillverkning avsevärt framåt, särskilt beträffande spik och vissa finare smiden. Betraktat som helhet kan 1700-talet betecknas som ett för järnhanteringen mycket gynnsamt tidevarv. Bland nya inrättningar till hanteringens befordran från denna tid må särskilt nämnas det år 1747 grundade *Järnkontoret*. Ifrågavarande institution, som ju alltjämt utövar en mångsidig verksamhet till bergsbrukets gagn, bildades såsom en privat sammanslutning av bruksidkare för ömsesidigt stöd i ekonomiskt hänseende.

Rörande tillverkningen av järn från 1730-talet t. o. m. år 1830 må följande årsmedeltal för *tackjärnsframställningen* återges. [1]

År	Ton	År	Ton
1738—1747	65 118	1791—1800	74 752
1751—1760	64 109	1801—1810	68 937
1761—1770	64 516	1811—1820	70 120
1771—1780	68 786	1821—1830	77 829
1781—1790	79 856		

För åskådliggörandet av Sveriges utrikes järnhandel vid 1700-talets mitt meddelas följande utdrag av generalpersedelextrakten för tiden 1740/1759.

		År 1740/1744	År 1745/1749	År 1750/1754	År 1755/1759
Ankare	Ton	24	53	84	107
Bleck	»	—	11	47	93
Kanoner	»	474	844	763	1 106
Grytor	»	40	104	55	23
Hällar	»	7	3	8	8
Bandjärn	»	56	24	93	89
Bultjärn	»	20	27	61	26
Fyrkantjärn	»	647	132	213	16
Knippjärn	»	253	399	477	409
Smidesverksjärn	»	350	135	161	—
Stångjärn	»	42 135	43 063	41 616	41 049
Kulor	»	13	56	34	93
Plåtar	»	208	247	330	378
Smide, finare	Kr.	19 845	10 883	8 660	41 015
» grövre	»	3 531	2 836	3 414	6 235
Grov spik	»	6 202	9 980	9 621	4 190
Smärre spik	»	34 869	35 946	37 563	47 843
Stål	Ton	378	469	451	424
Ståltråd och arbeten av stål	Kr.	—	—	67	98
Vikter	Kg	816	272	408	—
Diverse järn och stål	Kr.	1 269	8 821	1 548	1 490

[1] Efter Agardh-Ljungberg: a. a. IV; sid. 164.

Den kraftigaste utförseln av stångjärn under den angivna tiden uppvisa åren 1753 och 1754 med resp. 47 164 och 45 538 ton. Till ifrågavarande ökning av utskeppningen bidrog bl. a. det dåvarande höga prisläget på järn i England.

Angående järnexporten under senare delen av 1700-talet upplysa sammandrag av persedelextrakten, att under de 24 åren 1762/1785 av egentligt stångjärn utförts i medeltal 44 229 ton årligen, minst år 1770 med 36 330 ton och mest år 1785 med 51 015 ton. Av sistnämnda kvantitet gingo 20 832 ton till England, 10 383 ton till Frankrike, 4 237 ton till Portugal och 3 629 ton till Holland. Återstoden försåldes i smärre poster företrädesvis till olika platser i Tyskland.[1]

Av övriga viktigare järnprodukter var utförseln i medeltal per år under ovan angivna tid:

Knippjärn	1 085 ton	**Järnplåtar**	643 ton
Bandjärn	276 »	**Järnkanoner**	704 »
Bultjärn	178 »	**Stål**	589 »

samt vidare:

Finare järnsmide	värde	18 620 kr.
Grövre »	»	46 780 »
Småspik	»	81 516 »
Grov spik	»	43 136 »

Rikets viktigaste järngruva var nu Dannemora. Malmen gav här stundom ända till 60 proc. järn i trots av de jämförelsevis ofullständade smältningsmetoderna, och gruvornas årliga avkastning beräknades till 5 à 6 tusen ton järn. Ifrågavarande järn, vilket framställdes vid de kringliggande bruken, såsom Österby, Gimo, Forsmark, Lövsta, Söderfors, Vattholma och ännu ett dussintal, fördes i huvudsak till Öregrund, där det överläts till främmande köpare. På grund av sin goda beskaffenhet var Dannemorajärnet eftersökt i den utländska marknaden, där det gick under beteckningen Öregrundsjärn.

Rörande stångjärns- och manufakturtillverkningen vid 1700-talets slut och början av 1800-talet meddelas följande från avvägningsjournalerna härstammande uppgifter.[2]

År	Stångjärn	Manufaktur	Summa
	Ton per år		
1791—1795	50 442	5 509	56 101
1796—1800	45 404	7 006	52 410
1801—1805	49 524	7 569	57 093
1806—1810	41 566	5 376	46 942
1811—1815	43 578	4 045	47 623
1816—1820	43 894	7 176	51 070

[1] Jfr J. A. Flintberg: Bruks-Idkares Städers och Borgerskaps ömse Förmoner och Skyldigheter, D. I, Sthlm 1788; sid. 255 o. f.

[2] Bergskollegii arkiv, Almgrens saml. n:r 70. R. A.

De angivna medeltalen ge vid handen, att järnproduktionen var särdeles kraftig under förra delen av 1790-talet samt under de tidigaste åren av 1800-talet. Sedermera kom ett bakslag, såsom tidigare antytts sammanhängande med försämrade avsättningsförhållanden framförallt i England samt svårigheter till följd av Sveriges indragande i krig.

Såsom belysande för de svårigheter, varmed den svenska järnhanteringen hade att kämpa under ifrågavarande övergångstid, meddelas här nedan en översikt över stångjärns- och manufakturexporten och de vid järnvågarna inneliggande lagerbestånden av nämnda varor.

Export och inventarium av stångjärn och grövre manufaktur åren 1803/1820. [1]

År	Exporten av stångjärn och järnmanufaktur			Inventarium		
	Stångjärn	Järn-manufaktur	Summa	Stångjärn	Järn-manufaktur	Summa
	Ton	Ton	Ton	Ton	Ton	Ton
1803	51 275	6 629	57 904	17 192	5 210	22 402
1804	42 134	6 129	48 263	24 045	5 291	29 336
1805	48 998	5 903	54 901	25 530	5 553	31 083
1806	41 296	4 469	45 765	36 430	7 004	43 434
1807	38 437	3 807	42 244	46 512	8 909	55 421
1808	c:a 26 500	c:a 1 800	c:a 28 300	c:a 63 900	c:a 12 400	c:a 76 300
1809	34 787	2 387	37 174	70 699	11 930	82 629
1810	32 160	3 836	35 996	77 255	10 533	87 788
1811	40 741	2 825	43 566	65 732	9 355	75 087
1812	34 161	3 031	37 192	66 573	9 068	75 641
1813	42 997	3 768	46 765	56 863	7 938	64 801
1814	46 521	5 483	52 004	45 749	6 629	52 378
1815	62 684	6 349	69 033	23 264	5 882	29 146
1816	42 085	5 402	47 487	17 491	6 086	23 577
1817	39 456	4 981	44 437	21 455	7 819	29 274
1818	47 747	6 340	54 087	13 957	7 085	21 042
1819	41 852	5 237	47 089	14 835	6 799	21 634
1820	42 392	4 991	47 383	19 132	5 634	24 766

Det år 1808 utbrutna kriget har tydligen på det kännbaraste hämmat och försvårat järnexporten, om det också av de starkt ökade lagerbestånden är uppenbart, att denna även under åren 1806 och 1807 ställde sig mycket ogynnsam. Bergsbrukets betryck fortsatte om också något mindre utpräglat ända till år 1815, under vilket år en verklig rekordutförsel kunde företagas med 62 684 ton stångjärn och 6 349 ton manufaktur. Ifrågavarande stora utförsel sammanhängde naturligen därmed, att normala handelsförhållanden nu börjat återinträda efter Napoleons och kontinentalsystemets fall.

[1] Tablån hämtad ur Almgrens saml., Bergskollegii arkiv, n:r 70. R. A.

Utskeppningen år 1815 hade kunnat företagas i angiven omfattning tack vare de inneliggande stora lagren av järn. Sedan dessa nedbringats till sin naturliga höjd, voro de gamla reserverna avyttrade, och vid utförseln kunde alltså endast räknas med den löpande tillverkningen. Denna återhämtade sig också nu högst väsentligt efter krigsårens betryck. Till någon stark uppblomstring kom det dock icke. Härtill var konkurrensen på den utländska marknaden numera för stor och de svenska bruksidkarnas affärsskicklighet för liten.

Bergsbruket efter år 1830.

Såsom inledningsvis framhållits, äro de viktigaste företeelserna inom den svenska bergshanteringen sedan 1830-talet knutna till den gren av densamma, som med tiden blivit praktiskt sett ensamt dominerande, d. v. s. *järnhanteringen*.

Det svenska järnet hade, enligt vad som förut antytts, med 1800-talets första årtionden undanträngts från sin tidigare rangställning på den utländska marknaden. Början till detta undanträngande hade gjorts med uppfinningen av puddlingsprocessen, och särdeles kännbar blev konkurrensen, sedan man på 1820-talet i England bl. a. lärt sig att infodra puddelugnar med färskslagg och andra på syrsatt järn rika ämnen, varigenom man erhöll ett å ena sidan fosforfattigt och å andra sidan jämnt och tätt järn. För den svenska järnhanteringen gällde det nu att med all makt söka förhindra ett fullständigt överflyglande, och de tecken till en ny tid för densamma, som från 1830-talet börja yppa sig, äro alltså till viss grad att fatta såsom uttryck för hanteringens kamp för dess eget fortbestånd.

Vid sökandet efter medel att höja järntillverkningen riktade man, som naturligt var, sina blickar företrädesvis till den dåtida järnteknikens hem- och föregångsland, d. v. s. England. De första därifrån lånade förbättringar, varmed försök gjordes, voro användandet av uppvärmd bläster vid masugnsdriften samt tillämpandet av en ny smidesmetod, det s. k. lancashiresmidet. Beträffande ifrågavarande försök lämnar bergskollegium upplysningar redan i sin berättelse för år 1833. Det meddelas sålunda, att försök med varmluftsblåsning nämnda år för första gången verkställdes vid Brevens bruk, Närke, under bekostnad av brukssocieteten. Resultatet härav hade blivit, att malmsättningen kunnat ökas från 35 $^1/_3$ till 48 lispund, att svagare malmer med mera förmån kunnat tillgodogöras, att en jämnare och bättre masugnsgång vunnits, samt att 1 $^{89}/_{100}$ skeppund

högre tackjärnstillverkning per dygn erhållits under besparing av 1 $^{82}/_{100}$ tunnor kol för varje skeppund. [1]

Samtidigt med ovan berörda experiment företogos försök att införa lancashiresmidet. Genom ifrågavarande smidesmetod, vilken vid 1800-talets början utbildats i de engelska landskapen Lancashire och South Wales, hade man med tillhjälp av stenkolsvällugnar i förening med härdfärskning lyckats bereda ett järn, som genom sin jämnhet vida bättre än det exempelvis med tysk- och vallonsmidet framställda järnet tillgodosåg de alltmer stegrade fordringarna på jämnmjukt järn för vissa finare manufakturarbeten. De första försöken att tillämpa lancashiresmidet, även känt under benämningen engelskt smide, inom den svenska järnhanteringen gjordes vid Bäckafors bruk, Älvsborgs län, vid Hävla bruk i Östergötland, vid Forsbacka, Hammarby och Mackmyra bruk samt Hoo bergsmanshammare, Gästrikland, vid Ängelsfors, Garpenbergs och Grängshammars bruk i Dalarna, vid Fernaverken i Västmanland, Söderfors och Älvkarleö bruk, Uppland, Upperuds och Billingsfors bruk, Dalsland, vid Hörleverken och Åminne bruk, Småland, samt vid Liljendals bruk i Värmland. Vid samtliga de nämnda verken gjordes ifrågavarande smidesförsök omkring år 1833. Bergskollegium berättar, att i samband med desamma 30 förutvarande härdar för tysksmide förvandlats till täckta engelska smältugnar med en årlig produktionsförmåga av vardera 1 000 skeppund stångjärn. [2] Det var alltså synnerligen aktningsvärda ansträngningar som gjordes för den svenska järnhanteringens vidmakthållande i den skärpta utländska konkurrensen. Man må emellertid icke föreställa sig, att övergången till lancashiresmidet i verkligheten blev så hastig, som man på grund av de första försökens omfattning kunde vara böjd att vänta. I vissa fall fann man ej den fördel av den nya metoden, som påräknats, och lät det följaktligen tillsvidare stanna vid de första försöken. Orsaken till att resultatet stundom utföll mindre gynnsamt får naturligen till viss grad sökas i bristande kännedom och erfarenhet i fråga om själva tillämpningen av lancashiresmidet. Denna brist gjorde sig säkerligen gällande både i fråga om de nya härdarnas byggnad och övriga tekniska anordningar och beträffande själva arbetssättet. Det bör även ihågkommas, att lancashirehärdarna i England voro konstruerade för stenkol, och att desamma därför ej utan vidare lämpade sig för svenskt bränsle, d. v. s. träkol. Såsom ett utvecklingen hindrande moment får även tagas i betraktande de ej ringa kostnader, som voro förenade med övergången till det nya smidet,

[1] 1 skeppund stångjärn = c:a 150 kg.

[2] Bergskollegii berättelse 1833.

vartill såsom en ej oviktig omständighet kommer, att det ej väl överensstämde med de svenska bruksidkarnas kynne att alltför hastigt tillämpa några genomgripande nyheter inom sin efter århundraden gammal hävd utövade näring.

Till verklig betydelse växte det svenska lancashiresmidet först på 1840-talet, sedan det lyckats ingenjören Gustav Ekman att konstruera en för landets förhållanden särskilt lämpad vällugn, den s. k. koltornsugnen. Nu inleddes en lancashireperiod inom den svenska järnhanteringen, vilken kan anses hava räckt ända till år 1895, enär först då den sammanlagda tillverkningen av bessemer- och martingöt översteg produktionen av lancashiresmältstycken.

Den nyss antydda tillverkningen av bessemer- och martingöt grundade sig på den år 1855 av engelsmannen Henry Bessemer uppfunna metoden, enligt vilken flytande tackjärn kunde förvandlas till smidbart stål eller mjukt järn genom inblåsning av kall luft, samt den efter uppfinnarne Siemens och Martin uppkallade siemens-martinmetoden. Sistnämnda metod uppfanns c:a 10 år efter den förra samt innebar som huvudsakligt kännemärke, att ur tackjärn, eventuellt i blandning med skrot och malm, kunde framställas smidbart järn och stål i en med gas eldad öppen flamugn. I förening med den likaledes efter uppfinnaren uppkallade thomasprocessen möjliggjorde siemens-martinmetoden ett ökat utnyttjande av fosforrika malmer och tackjärn, något som i förening med dess relativa billighet betecknar metodens viktigaste förtjänst.

Såväl bessemer- som martinmetoden infördes i vårt land jämförelsevis snart efter deras första framträdande. Sin praktiska betydelse erhöll den förstnämnda metoden till väsentlig del genom den förbättring, som den svenska teknikern G. F. Göransson lyckades åvägabringa vid densamma genom år 1858 verkställda experiment. Till någon brådstörtad omläggning av den svenska järnproduktionen ledde emellertid icke heller de två här berörda framställningsmetoderna. På 1860-talet inträffade ogynnsamma ekonomiska konjunkturer, vilket naturligen i sin mån lagt ett hämmande band på den tekniska utvecklingen. Det allmänna ekonomiska uppsvinget under förra delen av 1870-talet gjorde sig väl gällande även inom järnhanteringen, såsom kan slutas bl. a. därav, att år 1874 med avseende på järnmalmsbrytning betecknar ett rekordår, som lämnade de närmast följande avsevärt efter sig. På ifrågavarande uppsving kom emellertid redan under 1870-talets senare del ett häftigt bakslag, vilket drabbade icke minst järnhanteringen. De år, som nu följde med deras utomordentligt låga järnpriser och ringa efterfrågan, tillhöra måhända de mest kritiska i den svenska järnrörelsens hela

historia, och det fordrades en hård och samlad ansträngning av ingenjörsvetenskap och ekonomiska krafter för krisens övervinnande och tryggandet av det svenska järnets fortsatta avsättning på världsmarknaden. I slutet av 1880-talet började dock en ny period av goda konjunkturer, och härunder kunde den under de föregående årtiondena tekniskt underlättade övergången till bessemer- och martinmetoderna ske i raskare takt. Vid 1890-talets mitt överflyglades också, såsom förut nämnts, lancashireproduktionen av den på nyssnämnda metoder byggda järntillverkningen, vilket förhållande sedan dess ytterligare accentuerats.

De ovan antydda tekniska förändringarna vid järnframställningen sedan 1830-talet äro naturligen endast att betrakta såsom de viktigaste huvudföreteelserna på området. Vid sidan av desamma har ett mångsidigt arbete ägt rum för hanteringens tekniska utveckling, vilket här ej kan beskrivas, men som därför icke är mindre viktigt. Vad beträffar arten och omfattningen av ifrågavarande arbete, i den mån det gäller tackjärnstillverkningen och masugnen, må emellertid

Inmutningsrörelsen

År	Utfärdade															
	nyupptäckta fyndigheter											förut be-				
	Järnmalm		Guldmalm	Silver- och blymalm	Kopparmalm	Manganmalm	Zinkmalm	Nickelmalm	Svavelkis	Koboltmalm	Grafit	Järnmalm		Guldmalm	Silver- och blymalm
	Bergmalm	Sjö- och myrmalm										Bergmalm	Sjö- och myrmalm		
1833—35	.	.	.	.	.	—	—	—	—	.	—	.	.	.	.
1836—40	230	44	·	8	38	—	—	—	—	2	2	335	15	·	14
1841—45	263	20	·	143	84	—	—	—	1	2	—	325	5	·	71
1846—50	295	28	·	173	79	—	4	2	—	1	1	499	5	·	60
1851—55	206	13	·	36	43	—	4	1	—	32	1	395	2	·	57
1856—60	218	83	·	26	59	—	36	—	—	—	3	337	24	·	46
1861—65	282	38	·	47	107	1	6	10	7	—	10	738	17	·	64
1866—70	165	37	·	46	75	9	5	10	13	5	12	662	66	·	119
1871—75	1 932	29	·	61	98	2	25	46	34	6	5	1 472	115	·	106
1876—80	144	3	·	17	38	12	24	15	7	1	3	519	8	·	73
1881—85	183	14	·	18	35	1	8	12	4	3	3	484	18	·	56
1886—90	93	—	·	49	18	5	19	7	6	—	3	351	—	·	61
1891—95	52	—	·	22	25	3	7	5	1	2	4	279	—	·	56
1896—1900	456	—	13	22	176	7	8	5	11	2	8	540	—	4	58
1901—05	178	—	25	14	215	7	14	9	5	2	9	465	—	2	32
1906—10	243	—	6	46	284	12	41	6	6	5	7	661	—	2	61
1911	97	—	—	24	45	8	46	2	6	19	4	428	—	—	19
1912	176	—	—	38	267	26	12	5	—	—	4	687	—	—	33
1913	363	—	12	29	183	16	48	2	11	10	5	998	—	7	41
1914	307	—	—	50	115	18	53	20	2	—	7	731	—	—	86
1915	383	—	2	27	142	4	18	46	7	—	16	942	—	1	75
Medeltal	265	—	3	34	150	14	35	15	5	6	7	757	—	2	51

nämnas, att en belysande redogörelse finnes intagen i järnkontorets annaler år 1904.[1]

I det föregående har uppmärksamheten i huvudsak fästs vid den del av järnhanteringen, som avsett framställning av smidbart järn och stål, beroende därpå, att den svenska järnhanteringen var i det väsentliga inriktad på ifrågavarande framställning ända fram till de senaste årtiondena. Med 1890-talet kan emellertid en ny epok sägas ha inträtt för hanteringen i vad avser arbetsproduktens beskaffenhet, utmärkt därav, att ifrågavarande produkt hädanefter till mycket väsentlig del kom att bestå av malm vid sidan av järn och stål. Ifrågavarande företeelse skall i likhet med åtskilliga andra förhållanden inom hanteringen närmare belysas genom statistiska sammanställningar i det följande.

Innan de egentliga produktions- och avsättningsförhållandena upptagas till siffermässig behandling, må emellertid nedanstående sammanställning av de officiella uppgifterna rörande *inmutningen* av malmfyndigheter meddelas. I översikten intages ej blott antalet inmutade

[1] Hjalmar Braune: Om utvecklingen av den svenska masugnen.

åren 1833/1915.

mutsedlar å arbetade fyndigheter							Summa utfärdade mutsedlar å									
							Järnmalm									
Kopparmalm	Manganmalm	Zinkmalm	Nickelmalm	Svavelkis	Koboltmalm	Grafit	Borgmalm	Sjö- och myrmalm	Guldmalm	Silver- och blymalm	Kopparmalm	Manganmalm	Zinkmalm	Nickelmalm	Svavelkis	Koboltmalm	Grafit
.	—	—	—	—	.	—	351	149	.	30	86	—	—	—	—	7	—
27	—	—	—	—	4	—	565	59	.	22	65	—	—	—	—	6	2
73	—	—	—	1	—	2	588	25	.	214	157	—	—	—	2	2	2
61	—	5	1	1	—	2	794	33	.	233	140	—	9	3	1	1	3
52	—	4	1	1	1	2	601	15	.	93	95	—	8	2	1	33	3
96	—	22	3	—	1	—	555	107	.	72	155	—	58	3	—	1	3
168	1	6	6	5	—	—	1 020	55	.	111	275	2	12	16	12	—	10
154	4	19	8	22	—	—	827	103	.	165	229	13	24	18	35	5	12
204	1	40	74	51	4	4	3 404	144	.	167	302	3	65	120	85	10	9
54	3	25	13	9	3	—	663	11	.	90	92	15	49	28	16	4	3
74	2	12	7	6	—	3	667	32	.	74	109	3	20	19	10	3	6
48	4	21	7	—	—	2	444	—	.	110	66	9	40	14	6	—	5
40	2	19	6	1	—	2	331	—	.	78	65	5	26	11	2	2	6
142	5	17	1	7	—	9	996	—	17	80	318	12	25	6	18	2	17
242	4	15	11	11	1	9	643	—	27	46	457	11	29	20	16	3	18
397	5	38	9	9	1	3	904	—	8	107	681	17	79	15	15	6	10
97	—	59	1	—	1	2	525	—	—	43	142	8	105	3	6	20	6
225	1	55	2	4	—	40	863	—	—	71	492	27	67	7	4	—	44
225	—	52	4	10	1	—	1 361	—	19	70	408	16	100	6	21	11	5
192	—	75	—	3	—	1	1 038	—	—	136	307	18	128	20	5	—	8
288	61	72	31	31	24	11	1 325	—	3	102	430	65	90	77	38	24	27
205	12	63	8	10	5	11	1 022	—	4	84	356	27	98	23	15	11	18

järnmalmsfyndigheter utan även motsvarande antal för vissa andra malmfyndigheter.

Specifikationen av fyndigheterna är för olika tidsperioder något oregelbunden. Såsom den viktigaste oregelmässigheten är att anse, att de inmutade guldfyndigheterna ej särskilt redovisats förrän med senare 1890-talet. Ifrågavarande inmutning har emellertid under den av tablån omfattade tidrymden varit ganska oansenlig och utan nämnvärda praktiska följder. I den mån inmutningar av guldfyndigheter förekommit, hava de t. o. m. år 1895 sammanförts med silver- och blymalmsinmutningarna.

Ett slag av järnmalm, som på ett tidigare stadium var underkastat inmutning, utgöra sjö- och myrmalmer. I 1884 års gruvstadga upphävdes emellertid ifrågavarande bestämmelse, varför några inmutningar av sådana malmer sedan dess ej förekommit. Föremål för inmutning äro enligt gällande lag utom järn- och övriga i tablån angivna malmer jämväl krom-, tenn-, titan-, molybden-, wolfram-, vismut-, antimon- och arsenikmalm samt magnetkis. Å kronojord äro dessutom under vissa förutsättningar mineralfyndigheter inmutbara, vilka innehålla apatit och magnesit. Omfattningen av inmutningsrörelsen beträffande ovannämnda smärre malmer etc. har som regel varit mycket begränsad och synes ej ge anledning till närmare redovisning.

Särskilt intresse erbjuda inmutningsförhållandena beträffande järnmalm i början av 1870-talet. Under de närmast föregående årtiondena utgjorde antalet inmutade nya järnmalmsfyndigheter 200 à 300 årligen. Perioden 1871/75 uppvisar däremot det enastående höga medeltalet av 1 932, vilket i sin mån belyser den utomordentliga livaktighet, som utmärkte järnhanteringen vid denna tid. Å andra sidan ger sig den hastigt inträdande avmattningen tillkänna i motsvarande medeltal för närmast följande femårsperiod, som nedsjönk till 144. I fråga om den förnyade inmutningen av äldre fyndigheter är tendensen liknande. Medeltalet för sådana inmutningar utgjorde sålunda för åren 1871/75 inalles 1 472 men för 1876/80 blott 519.

En ny period av jämförelsevis livlig inmutning uppvisa åren 1896/1900, då i medeltal per år 456 nyupptäckta järnmalmsfyndigheter och 540 äldre sådana inmutades. Ifrågavarande livaktighet, vilken naturligen sammanhänger med transportväsendets och malmbrytningens moderna utveckling i Norrland, har sedermera i stort sett bibehållet sig särskilt i fråga om de äldre fyndigheterna, vilket givetvis står i samband med de senare årtiondenas goda konjunkturer i fråga om exportvärdig järnmalm.

Produktionen av järnmalm och slig åren 1833/1915.

År	Uppsala län	Värmlands län	Örebro län	Västmanlands län	Kopparbergs län	Norrbottens län	Övriga län	Summa erhållen skrädd malm
	Antal ton i medeltal per år							
1833—35	19 432	27 793	42 880	19 389	58 699	1 603	38 926	208 722
1836—40	20 165	32 010	47 443	25 100	77 438	3 279	46 374	251 809
1841—45	22 125	37 197	49 726	25 169	75 073	1 837	46 434	257 561
1846—50	21 114	44 867	60 918	29 826	76 446	1 319	48 538	283 028
1851—55	23 650	58 411	69 760	35 480	94 438	1 300	44 864	327 903
1856—60	28 008	71 342	84 414	44 518	96 793	804	46 668	372 547
1861—65	28 828	84 839	104 154	57 674	120 978	1 082	55 932	453 487
1866—70	30 089	101 106	135 026	68 799	138 692	323	68 288	542 323
1871—75	42 011	120 344	210 433	106 495	204 501	1 099	99 994	784 877
1876—80	59 296	100 495	192 690	163 833	158 603	59	67 847	742 823
1881—85	52 300	112 011	234 305	203 786	214 670	40	57 311	874 423
1886—90	67 356	94 060	238 886	195 159	246 215	33 958	54 403	930 037
1891—95	67 339	85 461	291 013	188 231	471 744	354 275	59 371	1 517 434
1896—1900	58 403	78 370	297 653	197 578	785 942	821 171	54 741	2 293 858
1901	60 632	78 005	318 300	234 560	835 968	1 196 184	69 917	2 793 566
1902	63 234	85 882	326 100	239 882	795 527	1 328 613	69 080	2 908 318
1903	65 160	84 179	333 143	232 661	956 787	1 941 661	63 929	3 677 520
1904	58 614	84 787	331 596	211 698	975 740	2 314 674	106 836	4 083 945
1905	61 658	85 661	322 806	210 261	1 042 196	2 514 255	147 932	4 384 769
Medeltal	61 860	83 703	326 389	225 812	921 243	1 859 077	91 539	3 569 623
1906	52 351	83 717	351 855	222 170	1 025 820	2 674 266	115 590	4 525 769
1907	54 997	76 791	360 910	223 295	1 016 752	2 647 210	148 880	4 528 835
1908	58 123	78 627	419 094	227 359	1 006 855	2 827 228	147 080	4 764 366
1909	49 996	70 115	325 710	201 298	783 528	2 377 735	136 359	3 944 741
1910	59 564	72 335	449 577	262 343	1 107 249	3 511 954	158 186	5 621 208
Medeltal	55 006	76 317	381 429	227 293	988 041	2 807 679	141 219	4 676 984
1911	58 850	80 409	449 658	290 307	1 178 715	3 997 675	158 862	6 214 476
1912	63 627	72 898	551 160	350 148	1 289 099	4 266 821	184 418	6 778 171
1913	62 299	60 494	558 592	345 230	1 402 044	4 913 603	207 942	7 550 204
1914	66 495	75 338	455 541	332 096	1 298 298	4 243 516	203 824	6 675 108
1915	61 052	80 877	682 430	397 607	1 734 207	3 775 996	263 906	6 996 075
Medeltal	62 465	74 003	539 476	343 078	1 380 473	4 239 522	203 790	6 842 807

Även i fråga om andra fyndigheter än av järnmalm har inmutningsverksamheten under senare tid delvis varit avsevärt ökad. Detta gäller särskilt beträffande koppармalm, varav exempelvis åren 1906/10 inmutades i medeltal 681 nya och gamla fyndigheter mot 65 åren 1891/95. Jämförelsevis talrika inmutningar ha även gjorts beträffande vissa smärre fyndigheter, såsom av zink-, nickel-, mangan- och molybdenmalm samt svavelkis och grafit.

Det primära produktionsstadiet inom järnhanteringen är *malmbrytningen*. Rörande omfattningen av densamma under tiden 1833/1915 meddelas ovanstående sammanställning, t. o. m. år 1856 byggd

på bergskollegii berättelser samt därefter på kommerskollegii motsvarande årsredogörelser.[1]

Den huvudsakliga fördelningen av järnmalmsproduktionen på landets olika delar framgår av tablån. Densamma ger vidare vid handen, att brytningen från början av 1830-talet till nuvarande tid successivt stigit från c:a 200 000 ton till 6 à 7 milj. ton årligen. Den avgjort övervägande delen av ifrågavarande högst ansenliga stegring faller i första rummet på Norrbottens län, i andra rummet på Kopparbergs län samt vidare på Örebro och Västmanlands län.

Vad först beträffar Norrbottens län, så var dess malmbrytning praktiskt taget betydelselös ända fram till 1880-talets slut. Vid århundradets mitt brötos visserligen c:a 1 000 ton malm årligen i enstaka äldre gruvor inom Juckasjärvi och Gällivara socknar, men t. o. m. denna obetydliga brytning nedgick efter hand alltmer, och från 1870-talets mitt till senare delen av 1880-talet låg arbetet så gott som fullständigt nere.

Detta obetydliga utnyttjande av de norrländska malmbergen i äldre tid berodde ej på att dessa voro okända. Vad först Gällivara beträffar, påvisades förekomsten av järnmalm därstädes sålunda redan i en bergmästarerelation år 1704. Fyndigheten lämnades dock tillsvidare åt sitt öde. År 1735 inmutades emellertid densamma av löjtnanten Karl Thingvall. Från 1738 till 1797 innehades fältet av brukspatronen Abr. Steinholtz och professorn Jon. Meldercreutz samt arvingar. Malm bröts då någorlunda regelbundet samt nedsmältes vid masugnar i Råneå socken. Med år 1797 började den s. k. Hermelinska perioden, varunder den för Norrlands odling varmt nitälskande bergsrådet friherre S. G. Hermelin offrade mycket arbete och kostnad för fyndighetens tillgodogörande och traktens kolonisering i övrigt. Såsom frukt av ifrågavarande ansträngningar uppstod också ett flertal masugnar och bruk i orten, ehuru de därvid fästade förhoppningarna sedermera icke infriades. Genom olika mellanhänder kommo Gällivaraverken nu så småningom i Karl XIV Johans ägo samt därefter i Oskar I:s. Den senare avyttrade desamma år 1855 till ett svensk-norskt bolag, varefter verken omkring år 1860 övergingo till ett engelskt intressentskap, The Gellivara C:y lim. År 1869 övertogos fälten efter nämnda bolags konkurs av The new Gellivara C:y lim., som i sin ordning vid slutet av

[1] Bergskollegium avskaffades år 1857, varefter dess funktioner till viss del övertogos av kommerskollegium.

1880-talet måste avstå gruvorna till översten C. O. Bergman och det år 1891 bildade Aktiebolaget Gällivare malmfält.[1]

Kirunavara och Luossavara malmberg omnämnas, så vitt känt, första gången i en promemoria från början av 1700-talet av bokhållaren vid Kengis bruk Samuel Mört. De tidigaste mera utförliga uppgifterna äro från år 1736, då en kungl. kommission besökte fältet. År 1759 inmutades detta av brukspatronen Steinholtz vid Kengis bruk, och dess malm användes tidtals som blandmalm vid sagda bruk samt Junosuando, Tornefors m. fl. små masugnar vid Torneälven. År 1825 begärde brukspatronen Ekström vid Kengis att få forsla malm till Norge, vilken anhållan dock avslogs. Efter hand började de rika malmfälten tilldraga sig större uppmärksamhet, och talrika inmutningar på trakten förekomma från 1850-talets mitt. Någon närmare utredning av malmförekomstens utsträckning och beskaffenhet företogs dock ej förrän år 1875, då en sådan efter Kungl. Maj:ts befallning verkställdes genom Sveriges Geologiska undersökning.[2]

Även andra järnmalmsfält i Norrbotten äro kända sedan jämförelsevis långt tillbaka. Vid Svappavara bröts sålunda kopparmalm redan vid mitten av 1600-talet. Ifrågavarande brytning drevs med framgång ungefär till mitten av 1680-talet, varefter densamma av brist på god malm nedsjönk till en obetydlighet samt slutligen upphörde. Som järnmalmsfält började Svappavara utnyttjas år 1707, ehuru arbetet till följd av de svåra transportförhållandena och malmens höga fosforhalt blev av ringa omfattning samt efter hand upphörde. Bland övriga lappländska järnmalmsfält, som tidigt varit kända samt under längre eller kortare perioder bearbetats i äldre tid, må nämnas Junosuando järngruvor, de veterligen först upptäckta (sannolikt år 1644) av de norrbottniska järnfyndigheterna, samt Ruotevara järnmalmsfält inom Kvickjocks kapellförsamling, undersökta första gången i slutet av 1700-talet.

Huvudanledningen till de norrländska malmbergens ringa utnyttjande allt intill slutet av 1880-talet ligger givetvis i de dittillsvarande svåra transportförhållandena. Man var i huvudsak hänvisad till de under en jämförelsevis kort del av året öppna vattendragen samt till fraktningar på släde under vintern. Härtill kom naturligen, att landets hårda klimat och ringa kultivering reste stora svårigheter för arbetet.

En annan viktig anledning bör emellertid även ihågkommas.

[1] Fredr. Svenonius: De norrbottniska gruffälten och Ofotenbanan, Uppsala 1897; sid. 18.

[2] Hj. L.: Kiirunavaara och Luossavaara; Sthlm 1900.

Denna låg i den norrbottniska järnmalmens beskaffenhet. I stort sett innehåller nämligen lapplandsmalmen en hög procent fosfor, vilket medförde, dels att densamma var jämförelsevis svårsmält, dels att den gav ett mindre gott kallbräckt järn, för vilket det var svårt att med ekonomisk fördel finna avsättning. Ifrågavarande hinder bortföll emellertid med den år 1878 uppfunna thomasprocessen, varigenom järnets renande från fosfor fann sin tekniska och ekonomiska lösning. Uppfinningen infördes snart i Sverige, och genom densamma erhöllo de fosforhaltiga malmerna såväl här som utomlands ett väsentligt ökat värde.

För norrlandsmalmens tillgodogörande var det emellertid nödvändigt att lösa även transportfrågan. Så vitt är känt, framkastades tanken på en övre norrländsk tvärbana första gången år 1872 i en norsk tidningsartikel, författad av prästen O. T. Olsen. Ungefär samtidigt framställdes liknande planer från andra håll, såsom av dåvarande kaptenen R. Schough, vilken inmutat Kirunavara malmfält. Allmänna meningen i landet var dock ej ännu mogen för sådana förslag, enär den ej ägde rätt föreställning om järnfyndigheternas omfattning och betydelse. En välgörande upplysning på området spreds dock bl. a. genom den undersökning av de lappska malmfälten, som på Kungl. Maj:ts uppdrag år 1875 verkställdes av Sveriges Geologiska undersökning och ett par år senare publicerades.

Såsom en följd av den ökade insikten om malmfältens värde vann kommunikationsfrågan nu ökad aktualitet. Det engelska bolaget The new Gellivara C:y lim. ingick sålunda år 1879 med begäran om koncession jämte diverse friheter för anläggandet av en lokalbana Gällivara—Luleå, vilken ansökan dock avslogs. Ungefär samtidigt arbetades det från annat håll på att intressera engelska affärsmän för de stora malmbergen i Juckasjärvi, vilket hade till resultat, att en engelsk ingenjörsfirma år 1881 gjorde terrängundersökningar för en järnväg Ofoten—Gällivara—Haparanda. Påföljande år ingavs också koncessionsansökan för berörda linje, men ej heller denna vann Kungl. Maj:ts bifall. Kort tid härefter begärdes koncession dels av några norrländska riksdagsmän för en järnväg Luleå—Gällivara, dels av trenne i Juckasjärvifälten intresserade svenskar för en för godstrafik avsedd järnvägslinje Luleå—Gällivara—Kirunavara—Luossavara—norska gränsen, varifrån den skulle utsträckas till Ofotenfjorden i Norge. Den 8 dec. 1882 beviljades koncession å sistberörda linje med rätt för sökandena att överlåta koncessionen på den ovan omnämnda engelska ingenjörsfirman, som förklarat sig villig att grunda ett huvudsakligen engelskt bolag för järnvägens utförande. År 1883 erhölls koncession även för den del av järnvägen,

som var avsedd att löpa genom Norge, och därefter bildades för arbetet det nyss antydda bolaget, sedermera benämnt The Swedish and Norwegian Railway Company Lim.

Ur villkoren för 1882 års koncession må anföras följande. Arbetet skulle påbörjas under år 1884 samt fullbordas före utgången av år 1891, och trafikavgifterna skulle av Konungen fastställas inom vissa gränser. Sedermera bestämdes genom olika beslut rörande tiden för järnvägens färdigbyggande, att sträckningen Luleå—Gällivara skulle vara färdig före 1887 års utgång, vilken termin dock sedan utsträcktes till den 1 okt. 1889, samt bandelen Gällivara—Luossavara före utgången av år 1890.

Byggnadsarbetet fortskred emellertid icke med den fart, som erfordrats för de angivna villkorens fyllande. Grunden härtill låg huvudsakligen däri, att järnvägsbolagets finansiella ställning ej var tillräckligt solid, varjämte man synes ha missräknat sig på de med arbetet förenade kostnadernas och svårigheternas omfattning. Bolaget började också sträva att göra sig kvitt sitt åtagande och framställde år 1888 ett anbud till svenska staten att övertaga banbygget, vilket anbud dock tillsvidare ej ledde till praktisk påföljd.

Att bolaget ej skulle förmå fylla koncessionsvillkoren, blev efterhand fullt tydligt. År 1889 var sålunda blott bandelen Luleå—Boden kommen så långt, att den kunde anmälas till avsyning. Vid företagen besiktning befanns det emellertid, att icke ens denna sträckning var tillräckligt i ordning för utfärdande av trafiktillstånd. Vad beträffar bandelen Boden—Gällivara, förefanns ingen möjlighet för dess fullbordande inom föreskriven tid, och förhållandet var detsamma med arbetet i dess helhet. Då det alltså stod klart, att koncessionen skulle förfalla, gällde det för staten att förebygga själva företagets sammanstörtande, och i detta syfte träffades åtgärder för de befintliga anläggningarnas inköpande. Köpet avslutades, efter bolagets konkurs, år 1891, då linjen Luleå—Gällivara var i huvudsak färdig. Köpesumman för järnvägen med tillhörigheter var $6^1/_2$ milj. kr. Efter vissa kortvarigare kompletteringsarbeten kunde linjen också tagas i bruk, och därmed var möjlighet öppnad för en malmbrytning i stor stil vid Gällivara.

I vad rör malmbergen i Juckasjärvi, speciellt Luossavara—Kirunavara, kom däremot kommunikationsfrågan att få vänta på sin lösning ännu i åtskilliga år. År 1892 inlämnade nämligen ett konsortium ansökan om koncession på en järnväg Luossavara—sjön Vassijaure vid riksgränsen, men denna ansökan, liksom ännu en annan år 1896, avslogs. I stället arbetades det från regeringens sida på

en lösning av frågan genom fullbordandet av den av engelsmännen enligt ovanstående påbörjade linjen Luleå—riksgränsen. Det gällde härvid närmast att uppnå nödiga garantier för järnvägsdriftens ekonomiska bärkraft.

Ifrågavarande förutsättning vanns genom det avtal, som den 2 juli år 1898 avslöts mellan kronan och det år 1890 bildade Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag. Bland huvudbestämmelserna i sagda avtal må anföras följande. Staten skulle anlägga en järnväg Gällivara—Luossavara—riksgränsen samt åtog sig att, sedan den blivit färdig, på densamma dels från Luossavara—Kirunavara till riksgränsen för bolagets räkning årligen frakta högst 1 200 000 ton järnmalm eller av denna myckenhet vunnen förädlad produkt, dels ock till nämnda malmberg frakta, vad som för bolagets rörelse erfordrades av byggnadsmaterial och bränsle.

Bolaget skulle betala till staten:

1) statens utgifter för järnvägsdriften, så vitt av järnvägens räkenskaper ej kunde utrönas, att utgifterna föranletts allenast av persontrafiken och postbefordran eller av annan godstrafik än den åtagna malmtransporten;

2) statens utgifter för underhåll av järnvägen med allt vad därtill hörde;

3) 3·8 proc. årligen på anläggningskostnaden för järnvägen med tillbehör.

Därjämte skulle bolaget årligen ersätta den förlust, som enligt järnvägens räkenskaper kunde hava uppkommit genom uppehållandet av persontrafiken och postbefordran samt annan godstransport än den, som enligt avtalet åläg staten, varemot vinst å sådan trafik tillföll staten.

Ungefär samtidigt med nyssnämnda avtal slöts ett kontrakt mellan Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag och norska staten angående byggandet av en järnväg Ofoten—riksgränsen, vilket i tillämpliga delar överensstämde med sin svenska motsvarighet. Enligt såväl det norska som svenska kontraktet skulle byggnadsarbetena bedrivas i den omfattning, att järnvägen kunde öppnas för trafik före 1903 års början.

Efter ovan berörda förberedelser sattes arbetet på järnvägen omedelbart i gång. Medel härför hade beviljats vid 1898 års riksdag, och ytterligare sådana anslogos vid senare riksdagar. I slutet av år 1902 hade anläggningen hunnit så långt, att malmtransporten kunde taga sin början, och därmed var möjlighet öppnad för utnyttjande även av Luossavara—Kirunavara malmrikedomar.

Efter transportfrågans lösning tog den norrbottniska malmbryt-

ningen omedelbart stark fart. Vid Gällivara, det enda järnmalmsfält, som vid 1880-talets mitt var under arbete inom Norrbottens län, utgjorde sålunda produktionen endast 40 ton i medeltal för åren 1881/85. I avvaktan på det vid denna tid igångsatta, ovan omnämnda järnvägsbyggets slutförande företogs emellertid brytning under 1880-talets senaste år i ökad omfattning. År 1889 uppgives sålunda malmproduktionen vid Gällivara till 67 063 ton, och även Luossavara och Kirunavara hade nu börjat bearbetas med en avkastning nämnda år av respektive 334 och 2 452 ton. Arbetet pågick dock tillsvidare mycket ojämnt. För år 1890 redovisas sålunda ingen brytning vid sistnämnda två fält och vid Gällivara endast 5 139 ton, vilket naturligen sammanhänger med järnvägsfrågans ovissa öde vid denna tid och med att man ej ansåg lämpligt att alltför mycket öka de malmmängder, som lågo och väntade på att bli borttransporterade. Med verklig kraft upptogs malmbrytningen vid Gällivara samma år som Luleå—Gällivarabanan blev fullt trafikabel, d. v. s. år 1892. Brytningen drevs nu av det nybildade aktiebolaget Gällivare malmfält samt gav redan nyssnämnda år 178 817 ton malm. Sedan steg produktionen hastigt, såsom närmare inhämtas av omstående tablå, i vilken malmproduktionen vid de olika norrbottniska malmfälten finnes angiven.

Då järnvägen Gällivara—Ofoten år 1902 började närma sig sin fullbordan, upptogs malmbrytningen även av Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag i betydande omfattning. Det var vid Kirunavara malmfält, som driften nu upptogs på fullt allvar. Brytningen redovisas här år 1902 med 232 327 ton samt steg följande år till ej mindre än 871 315 ton malm. År 1904 var man uppe vid en kvantitet av 1 175 709 ton malm och överträffade därmed, såsom den meddelade tablån utvisar, brytningskvantiteten vid Gällivara. Sedan dess har också arbetet vid Luossavara—Kirunavara i regel ägt avsevärt större omfattning än vid Gällivara malmfält inklusive Koskullskullegruvan.

Utom av Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag idkas inom Juckasjärvi socken malmbrytning av Tuolluvara gruvaktiebolag vid Tuolluvara malmfält. Ifrågavarande brytning påbörjades år 1902 samt uppgår numera till omkring 100 000 ton malm, vilken delvis gått till bolagets mellansvenska bruksintressenter, delvis exporterats.

En föreställning om den svenska järnmalmsproduktionens omfattning sedan år 1833 samt den relativa betydenheten av brytningen inom Norrbottens län erhålles genom en grafisk framställning på sid. 45.

Närmast Norrbottens län intages främsta rummet i fråga om järnmalmsbrytningen av Kopparbergs län. Under 1870- och 1880-

Järnmalmsbrytningen i Norrbottens län åren 1892/1915.

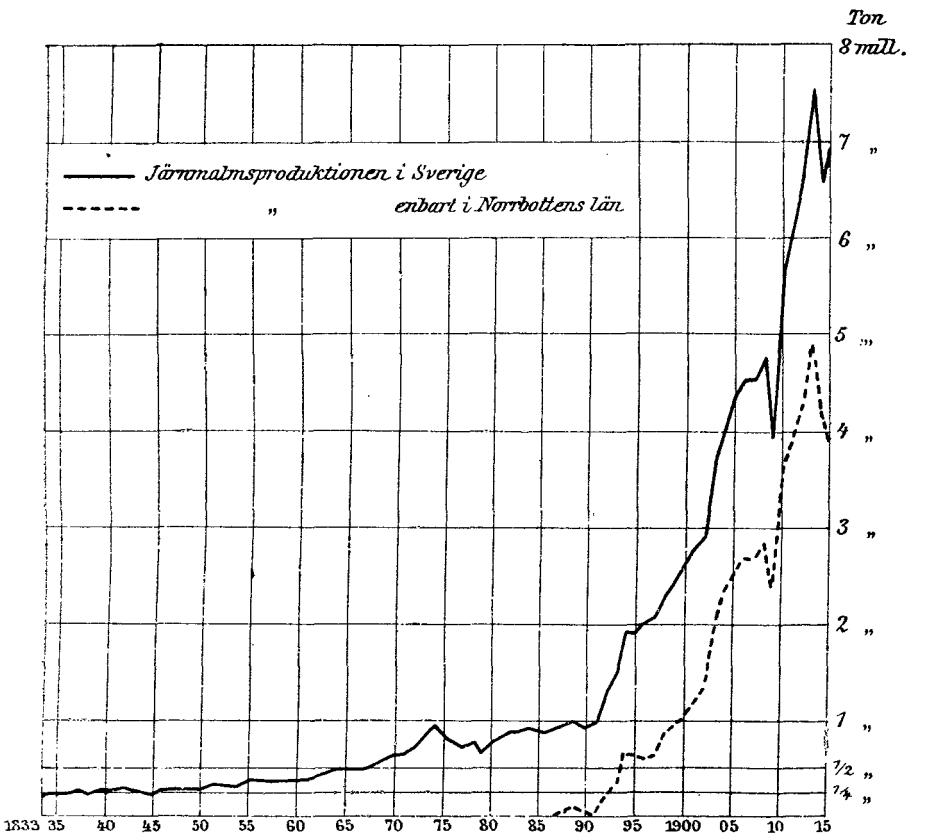
År	Gällivara malmfält	Koskullskulle	Kiruna-vara malmfält	Tuolluvara malmfält	Övriga fält i länet	Summa
			Ton			Ton
1892	178 817	—	—	—	45	178 862
1893	306 594	—	—	—	—	306 594
1894	658 161	—	—	—	—	658 161
1895	624 709	—	2 425	—	445	627 579
1896	604 357	—	4 255	—	475	609 087
1897	623 110	—	3 570	—	1 118	627 798
1898	851 277	12 532	3 840	—	—	867 649
1899	840 100	116 062	1 138	—	—	957 300
1900	826 660	127 360	90 000	—	—	1 044 020
1901	972 510	104 054	119 620	—	—	1 196 184
1902	979 014	111 272	232 327	6 000	—	1 328 613
1903	930 858	138 852	871 315	636	—	1 941 661
1904	971 463	142 989	1 175 709	24 513	—	2 314 674
1905	916 323	164 876	1 391 403	41 653	—	2 514 255
1906	894 747	210 053	1 488 022	80 248	1 196	2 674 266
1907	929 421	211 883	1 417 929	87 977	—	2 647 210
1908	902 790	195 855	1 649 851	78 732	—	2 827 228
1909	734 342	198 441	1 383 687	61 265	—	2 377 735
1910	1 037 194	266 970	2 126 833	80 957	—	3 511 954
1911	1 152 617	243 059	2 501 997	100 002	—	3 997 675
1912	1 119 438	217 474	2 822 350	107 559	—	4 266 821
1913	1 279 757	211 426	3 320 162	102 258	—	4 913 603
1914	1 231 337	184 395	2 728 363	99 421	—	4 243 516
1915	1 290 096	326 841	2 076 512	82 547	—	3 775 996

talen uppgick årsbrytningen här i medeltal till c:a 200 000 ton malm. Därefter har, såsom tab. sid. 37 utvisar, en högst väsentlig stegring av produktionen ägt rum, i det malm erhållits åren 1891/95 till i medeltal 471 744 ton, åren 1896/1900 till 785 942 ton samt sedermera till 1 mill. ton och däröver årligen.

Denna kraftiga ökning faller till huvudsakligaste delen på Grängesbergs malmfält i Grangärde socken. Malmen är här starkt fosforhaltig och utnyttjades därför ej under äldre tid i ansenligare omfattning. Sedan thomasförfarandet kommit i bruk, erhöll emellertid denna malm i likhet med lapplandsmalmen ökat värde, och man började tänka på ett rationellt utnyttjande av densamma. För sagda ändamål stiftade några viktigare delägare i fältet år 1883 Grängesbergs grufveaktiebolag, vilket omedelbart gick i författning om arbetets upptagande. För avsättningen uppsökte man med hänsyn till den svenska brukshanteringens begränsade köpförmåga utländsk marknad, nämligen Tyskland. Exporten hit hade tagit sin början redan år 1882 med en provsändning men hindrades tillsvidare av de rådande dåliga konjunkturerna att göra större framsteg.

Utom av Grängesbergs grufveaktiebolag utgjordes intressenterna i

Produktionen av järnmalm och slig åren 1833/1915.

Grängesbergsfältet och kringliggande fyndigheter främst av Stora Kopparbergs Bergslags aktiebolag, vidare av de gruvidkare, som sammanslöto sig i Vestra Ormbergs grufveaktiebolag, bildat år 1888, och gruvaktiebolaget Lomberget, bildat år 1897, samt dessutom av enstaka mindre lottägare. Under senare tid hava ifrågavarande bolag och intressenter för malmfältens rationella bearbetande sammanslutit sig till en ekonomisk samfällighet under namn av Grängesbergs gemensamma förvaltning. Såsom en viktig medlem ingår numera i nämnda förvaltning även Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösund, vilket sedan år 1902 arrenderar Grängesbergs grufveaktiebolags gruvegendom.

Transportproblemet för Grängesbergsfältet var till viss grad löst redan före den stora brytningsperiodens början. Bergslagernas järn-

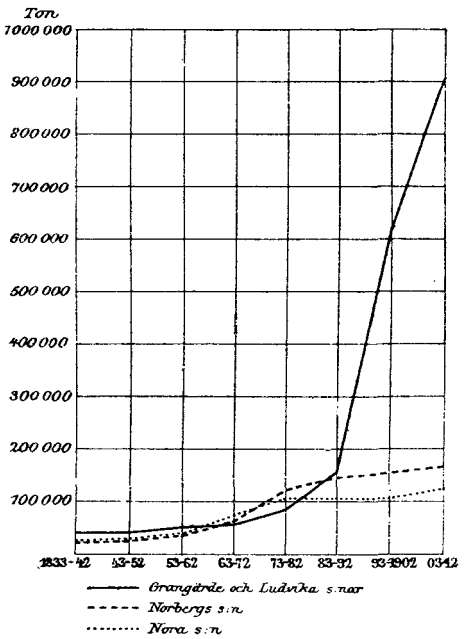
väg, som leder förbi fältets närhet, var sålunda färdig redan i början av 1870-talet, och med järnvägen Frövi—Ludvika, som går fram tvärs genom fältet, var förhållandet detsamma. Under senare hälften av samma årtionde tillkom Oxelösund—Flen—Västmanlands järnväg samt under senare tid utdragandet till Ludvika av Stockholm—Västerås—Bergslagens järnväg, genom vilka olika linjer Grängesbergs kommunikationer blevo särdeles tillfredsställande.

De under Grängesbergs gemensamma förvaltning hörande gruvfält, varå brytningen sedan 1880-talet vunnit kraftigast uppsving, äro norra och södra Grängesbergsfälten, vilka innefatta huvuddelen av de malmfyndigheter, som äro kända under benämningen Exportfältet eller Exportmalmstrecket. Den för Kopparbergs län påvisade kraftiga ökningen av malmproduktionen faller i huvudsak på nyssberörda fält. Rörande produktionsökningens betydenhet må nämnas, att den i bergverksstatistiken exempelvis för år 1887 upptagna malmkvantiteten uppgår till blott inemot 10 000 ton. Påföljande år kan emellertid den senare kraftiga tillväxten anses ha tagit sin början, i det årsbrytningen då redovisas med omkring 49 000 ton malm. År 1892 var man uppe vid 224 000 ton, och stegringen fortsatte sedan under 1890-talets fortsättning, så att produktionen vid övergången till 1900-talet rörde sig omkring 600 000 ton. Sedermera har ökningen i stort sett fortsatt om ock med långsammare fart, och den årliga brytningen inom norra och södra Grängesbergsfälten uppgår numera till 700 000 à 800 000 ton malm.

Även Örebro och Västmanlands län uppvisa sedan 1870- och 1880-talen en ej oansenlig ökning i malmproduktionen. Densamma är dock här ingalunda så språngartad som i Kopparbergs län eller framför allt Norrbottens län, vilket naturligen sammanhänger dels med mindre malmtillgång, dels med att produktionen i de förstnämnda länen i huvudsak avser att fylla därstädes lokaliserad järnhanterings malmbehov. För belysandet av den epok i den mellansvenska malmproduktionen, som bildas av Grängesbergsfältens moderna utnyttjande, intages vidstående grafiska framställning över malmproduktionen i tre gamla bergslagstrakter, nämligen Nora socken i Örebro län, Norbergs socken i Västmanlands län samt Grangärde och Ludvika socknar i Kopparbergs län, vilka tre trakter intill 1880-talet voro ungefär jämnställda beträffande malmbrytningen.

Den i det föregående behandlade malmproduktionen avser uteslutande framställningen av direkt användbar samt sovrad eller anrikad malm (slig) ur gruvor. Jämte ifrågavarande produktion förekommer emellertid alltjämt inom landet en mindre uppfordring av *sjö- och*

Järnmalmsproduktionen i tre bergslagstrakter åren 1833/1912.

myrmalmer. Någorlunda avsevärd omfattning ägde sagda uppfordring under årtiondena närmast efter 1800-talets mitt, men sedan dess har densamma, såsom av nedanstående tablå kan inhämtas, nedsjunkit till en obetydlighet.

Uppfordringen av sjö- och myrmalm åren 1833/1915.

År	Ton per år	År	Ton per år
1833—35	4 767	1886—90	2 433
1836—40	1 388	1891—95	1 891
1841—45	1 972	1896—1900	902
1846—50	3 700	1901—1905	832
1851—55	6 166	1906—1910	1 293
1856—60	11 481	1911	3 060
1861—65	11 727	1912	1 339
1866—70	11 351	1913	3 822
1871—75	10 556	1914	1 670
1876—80	5 480	1915	3 376
1881—85	2 985	Medeltal	2 653

De för senare tid uppgivna sjö- och myrmalmskvantiteterna hava i huvudsak hämtats ur sjön Vidöstern, Jönköpings län, varjämte

någon uppfordring ägt rum även inom Kronobergs och Kalmar län. Sjö- och myrmalmerna finna väsentligast användning för framställning av gjuttackjärn. Den ojämnhet i kvantitativt hänseende, som utmärker uppfordringen av dessa malmer, är till viss grad beroende på vintrarnas olika beskaffenhet.

Sammanadderas produktionen av järnmalm ur gruvor, slig och vid Hälsingborgs kopparverk framställda briketter och purpleore samt sjö- och myrmalm för tiden fr. o. m. år 1833 t. o. m. år 1915, erhålles en totalkvantitet framställd järnmalm av 124 632 147 ton, varav 124 233 786 ton bergmalm och 398 361 ton sjö- och myrmalm. Av totalkvantiteten belöpa sig 27 204 077 ton eller 21·83 proc. på de 55 åren 1833/87, 3 874 089 ton eller 3·11 proc. på de fyra åren 1888/91, vilka bilda övergångsstadiet till det senaste utvecklingsskedet inom malmbrytningen, samt 93 553 981 ton eller 75·06 proc. på de 24 åren 1892/1915.

Tages hänsyn uteslutande till järnmalms- och sligproduktionen ur gruvor inklusive brikett- och purpleoretillverkningen vid Hälsingborgs kopparverk sedan år 1833, kan en fördelning av densamma på olika län företagas på grundval av den officiella bergverksstatistiken. En sådan fördelning får följande utseende.

Järnmalmsproduktionen, fördelad på olika huvudperioder åren 1833/1915.

Län	Järnmalmsproduktionen under de 55 åren 1833/87		Järnmalmsproduktionen under de 4 åren 1888/91		Järnmalmsproduktionen under de 24 åren 1892/1915		Järnmalmsproduktionen under hela perioden 1833/1915	
	Ton	Proc.	Ton	Proc.	Ton	Proc.	Ton	Proc.
Uppsala län	1 814 701	6·76	292 047	7·55	1 451 622	1·55	3 558 370	2·86
Värmlands »	4 103 834	15·28	345 865	8·95	1 906 359	2·04	6 356 058	5·12
Örebro »	6 563 541	24·45	968 465	25·05	8 915 209	9·53	16 447 215	13·24
Västmanlands »	4 295 808	16·00	701 618	18·15	5 749 900	6·15	10 747 326	8·65
Kopparbergs »	6 872 889	25·60	1 172 488	30·33	22 387 168	23·94	30 432 545	24·50
Norrbottens »	62 803	0·23	167 684	4·34	50 408 441	53·90	50 638 928	40·76
Övriga »	3 136 287	11·68	217 482	5·63	2 699 575	2·89	6 053 344	4·87
Riket	**26 849 863**	**100·00**	**3 865 649**	**100·00**	**93 518 274**	**100·00**	**124 233 786**	**100·00**

Den utomordentliga förskjutning mellan länen i fråga om malmproduktionens relativa betydenhet, vilken inträtt med de norrbottniska malmfältens läggande under modern drift, framhäves tydligt av tablån. Av hela malmkvantiteten komma sålunda för tiden 1833/87 blott 0·23 proc. och för tiden 1888/91 4·34 proc. på Norrbottens län, medan motsvarande procenttal för åren 1892/1915 utgör 53·90.

Rörande *värdet* av den erhållna järnmalmen innehålla kommerskollegii bergsberättelser uppgifter fr. o. m. år 1896, vilka uppgifter sammanfattats i nedanstående översikt.

Kvantitet och värde av erhållen järnmalm och slig åren 1896/1915.

År	Hela kvantiteten bergmalm och slig			*Därav* lapplandsmalm			Sjömalm		
	Ton	Värde Kr.	Värde per ton Kr.	Ton	Värde Kr.	Värde per ton Kr.	Ton	Värde Kr.	Värde per ton Kr.
1896	2 038 094	9 326 574	4·58	609 087	1 817 801	2·98	925	5 423	5·86
1897	2 086 119	10 002 390	4·79	627 798	1 869 330	2·98	1 047	4 950	4·73
1898	2 302 546	10 999 947	4·78	867 649	2 712 823	3·13	368	1 645	4·47
1899	2 434 606	13 435 247	5·52	957 300	3 021 517	3·16	594	2 528	4·26
1900	2 607 925	14 952 948	5·73	1 044 020	3 383 380	3·19	1 575	9 005	5·72
1901	2 793 566	14 446 501	5·17	1 196 184	3 695 365	3·09	1 594	7 281	4.57
1902	2 908 318	14 427 817	4·96	1 328 613	4 018 289	3·02	408	1 539	3·77
1903	3 677 520	16 625 154	4·52	1 941 661	5 898 816	3·04	321	1 227	3·82
1904	4 083 945	21 513 644	5·27	2 314 674	10 752 613	4·65	702	3 518	5·01
1905	4 384 769	23 536 272	5·37	2 514 255	12 003 244	4·77	1 134	4 501	3·97
1906	4 525 769	27 494 559	6·08	2 674 266	15 124 077	5·66	941	3 697	3·93
1907	4 528 835	28 339 787	6·26	2 647 210	15 262 847	5·77	1 153	4 580	3·97
1908	4 764 366	28 918 983	6·07	2 827 228	15 779 911	5·58	666	2 551	3·83
1909	3 944 741	24 621 491	6·24	2 377 735	13 839 918	5·82	1 014	3 819	3·77
1910	5 621 208	38 317 355	6·82	3 511 954	23 149 053	6·59	2 691	8 486	3·15
1911	6 214 476	44 880 652	7·22	3 997 675	28 756 018	7·19	3 060	21 298	6·96
1912	6 778 171	50 493 844	7·45	4 266 821	31 821 414	7·46	1 339	8 777	6·55
1913	7 550 204	60 878 760	8·06	4 913 603	39 559 628	8·05	3 822	19 128	5·00
1914	6 675 108	53 996 337	8·09	4 243 516	34 591 872	8·15	1 670	8 315	4·98
1915	6 996 075	53 891 112	7·70	3 775 996	25 511 018	6·76	3 376	16 883	5·00

Värdeuppgifterna vila på av de särskilda bergverksföretagen meddelade *siffror*. I huvudsak torde desamma ge en bild av malmens värde på produktionsplatsen. Att det här icke är fråga om malmens marknadsvärde, framgår exempelvis av en jämförelse mellan det i tablån beräknade medelvärdet per ton och motsvarande medelvärde enligt handelsstatistiken på den exporterade malmen (jfr sid. 58).

Den i det föregående meddelade järnmalmsproduktionen ur gruvor innesluter, såsom framställningen givit vid handen, utom direkt användbar malm bl. a. även genom sovring eller anrikning erhållen produkt i form av *slig*. Järnmalmssligen användes dels direkt för nedsmältning till järn, dels för framställning av briketter. Rörande slig- och brikettillverkningen, vilken först inom jämförelsevis närliggande tid uppnått större betydenhet, innehåller den officiella statistiken specificerade uppgifter först fr. o. m. år 1906. Ifrågavarande uppgifter återgivas här nedan i fråga om den tillverkade sligens och briketternas såväl kvantitet som redovisade värde.

Tillverkningen av järnmalmsslig och briketter åren 1906/1915.

År	Slig		Briketter	
	Ton	Värde Kr.	Ton	Värde Kr.
1906	131 407	1 180 137	78 205	1 310 460
1907	178 567	1 681 809	137 700	2 158 136
1908	296 400	2 784 279	224 536	3 336 332
1909	225 983	2 114 523	148 380	2 083 611
1910	365 985	3 469 711	247 946	3 662 563
1911	381 190	3 586 011	255 948	3 849 033
1912	520 710	4 854 789	288 553	4 330 400
1913	657 976	6 624 033	333 252	5 133 628
1914	620 591	6 028 944	260 114	4 254 760
1915	1 020 495	11 343 354	348 591	6 371 267

Den första brikettugnen i Sverige byggdes vid Bredsjö år 1902. Sedermera har antalet snabbt tillvuxit, i det sådana ugnar uppförts vid åtskilliga såväl gruvor som masugnar. Sligtillverkningen är liksom briketteringen av jämförelsevis sent datum ehuru dock äldre än denna. Vid slutet av 1890-talet kan sligframställningen beräknas ha omfattat c:a 40 000 ton årligen, och dess utveckling sedan dess är alltså synnerligen anmärkningsvärd. Betydelsen av den nya bearbetningsformen ligger i huvudsak däri, att genom densamma lågprocentiga och på föroreningar rika järnmalmer med fördel kunna utnyttjas. Därjämte ernås genom användandet av briketter eller slig i stället för vanlig malm vid masugnarna en ej oväsentlig kolbesparing.

Såsom av den föregående framställningen framgår, har den svenska järnmalmsproduktionen under de senaste årtiondena uppvisat en utomordentligt kraftig utveckling. Om denna företeelse står emellertid Sverige ingalunda ensamt. Under trycket av den oerhört stegrade järnförbrukningen i modern tid har nämligen världsproduktionen av järnmalm sedan förra delen av 1800-talet stegrats i den omfattning, att Sveriges relativa betydenhet som malmproducerande land ofantligt minskats, särskilt i jämförelse med förhållandena före 1800-talets ingång. Om berörda relativa tillbakagång ge följande beräkningar över världsproduktionen och den svenska produktionen av järnmalm en föreställning. [1]

[1] Uppgifterna äro hämtade ur Sveriges Geol. undersöknings utredning om Järnmalmstillgångarna i mellersta Sverige, Sthlm 1912; sid. 5, samt kompletterade och delvis korrigerade enligt kommerskollegii bergsberättelse år 1915.

År		Världsproduktionen av järnmalm Ton	Sveriges produktion av järnmalm Ton	Sveriges andel i världsproduktionen Proc.
1740	c:a	400 000	c:a 150 000	38·0
1750	„	440 000	„ 150 000	34·0
1780	„	800 000	„ 175 000	22·0
1790	„	1 000 000	„ 180 000	18·0
1800	„	1 400 000	„ 170 000	12·0
1820	„	2 400 000	„ 181 000	7·5
1850	„	10 900 000	285 194	2·6
1870	„	27 800 000	630 464	2·3
1890	„	58 355 000	941 241	1·6
1900	„	91 785 000	2 609 500	2·8
1910	„	145 071 000	5 623 899	3·8
1913	„	166 674 000	7 554 026	4·5

Sveriges tillbakaträngande i relativ betydenhet såsom järnmalmsproducent har förorsakats av den utomordentliga stegring, som malmbrytningen under 1800-talet och därefter uppvisat särskilt i Förenta Staterna, Tyskland, Frankrike, England, Ryssland och Spanien. Mest i ögonen fallande är ifrågavarande stegring under senare tid i Förenta staterna, som ännu vid början av 1870-talet producerade blott 3 à 4 milj. ton malm, men varest brytningen t. ex. år 1913 uppgives till 63 milj. ton. Vad beträffar kraftutvecklingen inom den svenska malmbrytningen sedan 1890-talets början, är det ett känt förhållande, att densamma icke ägt sin huvudsakliga förutsättning i förbrukningshänseende i ett motsvarande uppsving inom den inhemska järnförädlingen utan i möjligheten av ständigt ökad avsättning av malm på utländsk marknad. Den väsentligaste delen av Sveriges järnmalmsproduktion går alltså numera till *export*. Även under tidigare skeden förekom export av järnmalm ehuru i mycket obetydlig omfattning, vilket väl till någon del berodde på att malm ända fram till 1860-talet utom i undantagsfall var exportförbjuden. Ifrågavarande utförsel skedde så gott som uteslutande över Stockholm till Finland samt i någon ringa grad till norra Tyskland samt Ryssland. Exportens omfattning under olika perioder sedan 1830-talet framgår närmare av omstående sammanställning.

Medan utförseln av malm under förra delen av 1800-talet utgjorde ej fullt 1 proc. av produktionen, representerar densamma numera, såsom tablån utvisar, ända till över 80 proc. av motsvarande produktion. Förbises bör emellertid ej, att även den inhemska malmförbrukningen sedan år 1830 ökats högst väsentligt, i det densamma ungefärligen fyrdubblats.

Utförseln av malm härrör naturligen i främsta rummet från de norrbottniska malmfälten. Exporten härifrån upptogs år 1888, då

Produktionen och exporten av järnmalm åren 1833/1915.

År	Produktionen i medeltal per år Ton	Exporten i medeltal per år Ton	Återstår för landets eget behov Ton	Exporten i % av produktionen
1833—1840	238 307	1 754	236 553	0·74
1841—1850	273 131	2 281	270 850	0·84
1851—1860	359 049	2 259	356 790	0·63
1861—1870	509 444	10 122	499 322	1·99
1871—1880	771 869	19 004	752 865	2·46
1881—1890	904 939	62 716	842 223	6·93
1891—1900	1 907 043	984 939	922 104	51·65
1901—1905	3 567 221	2 540 027	1 027 194	71·20
1906	4 526 710	3 661 218	865 492	80·88
1907	4 529 988	3 521 717	1 008 271	77·74
1908	4 765 032	3 654 268	1 110 764	76·69
1909	3 945 755	3 196 453	749 302	81·01
1910	5 623 899	4 413 600	1 210 299	78·48
Medeltal	4 678 277	3 689 451	988 826	78·86
1911	6 217 536	5 086 898	1 130 638	81·82
1912	6 779 510	5 520 653	1 258 857	81·43
1913	7 554 026	6 439 750	1 114 276	85·25
1914	6 676 778	4 787 314	1 889 464	71·70
1915	6 999 451	5 992 215	1 007 236	85·61
Medeltal	6 845 460	5 565 366	1 280 094	81·30

Gällivaramalm började utskeppas. Då emellertid Gällivaramalmfältet lades under rationell drift först år 1892 efter kommunikationsfrågans lösning, följer härav, att exporten likaledes nådde större betydenhet först då. Under de fyra åren 1888/91 uppgick sålunda den över Luleå utförda malmmängden till inalles blott 133 407 ton. Exporten över Norge började år 1903 med järnvägens öppnande, och nu kunde även Kirunamalmen bekvämt föras till utländska avsättningsorter.

Från Grängesbergsfälten begynte exporten, såsom tidigare påvisats, redan år 1882, ehuru tillsvidare blott sporadiskt. Med år 1888 kan den alltsedan fortfarande exportperioden beträffande Grängesbergsmalm anses på allvar ha börjat. Malmen dirigerades över Oxelösund och fortsatte därifrån i huvudsak till Tyskland. Under tiden 1888/91 uppgick utförseln över nämnda ort till sammanlagt 374 338 ton, medan, såsom förut visats, utförseln under samma tid över Luleå ännu stannade vid 133 407 ton.

För klargörandet dels av exportens betydenhet på de viktigare utförselvägarna, dels av malmens fördelning på Tyskland, England

Sveriges järnmalmsexport åren 1892/1914.

År	Exporterats från					Exporterats till		
	Oxelösund	Svartön vid Luleå	Riksgränsen	Övriga orter inom landet	Hela exporten	Tyskland (inkl. Nederländerna)	England	Övriga länder
	Ton					Ton		
1892	126 515	139 194	—	54 362	320 071	296 780	11 371	11 920
1893	204 973	260 754	—	18 328	484 055	427 464	37 356	19 235
1894	289 267	525 729	—	16 399	831 395	727 419	85 197	18 779
1895	393 685	384 007	—	22 760	800 452	687 093	75 165	38 194
1896	496 102	625 795	—	28 798	1 150 695	955 105	91 400	104 190
1897	539 956	828 315	—	32 530	1 400 801	1 213 283	95 076	92 442
1898	579 787	821 267	—	38 806	1 439 860	1 258 487	101 600	79 773
1899	568 473	1 023 698	—	35 840	1 628 011	1 403 634	123 239	101 138
1900	531 904	1 054 675	—	33 323	1 619 902	1 389 874	102 772	127 256
1901	646 991	1 090 108	—	24 158	1 761 257	1 518 866	91 991	150 400
1902	609 070	1 074 434	—	45 799	1 729 303	1 358 958	173 726	196 619
1903	700 253	1 097 550	961 457	68 168	2 827 428	2 037 703	400 038	389 687
1904	670 305	1 087 020	1 229 990	78 207	3 065 522	2 224 633	543 489	297 400
1905	663 930	1 073 650	1 472 074	106 972	3 316 626	2 484 234	626 015	206 377
1906	786 663	1 216 780	1 558 695	99 080	3 661 218	2 941 245	582 449	137 524
1907	834 049	1 099 600	1 456 733	131 335	3 521 717	2 838 561	446 635	236 521
1908	709 602	1 145 300	1 660 418	138 948	3 654 268	2 948 386	450 014	255 868
1909	635 113	1 035 050	1 372 282	154 008	3 196 453	2 546 321	407 855	242 277
1910	883 087	1 220 000	2 092 510	218 003	4 413 600	3 293 250	584 185	536 165
1911	884 393	1 433 750	2 531 729	237 026	5 086 898	3 706 636	575 984	804 278
1912	951 981	1 414 300	2 790 768	363 604	5 520 653	4 252 312	621 881	646 460
1913	1 025 651	1 539 550	3 271 456	603 093	6 439 750	5 005 235	672 836	761 679
1914	700 183	1 089 850	[1] 2 526 514	470 767	4 787 314	3 683 386	441 978	661 950

[1] En mindre malmkvantitet, som forslats till Norge över Charlottenberg, ingår även.

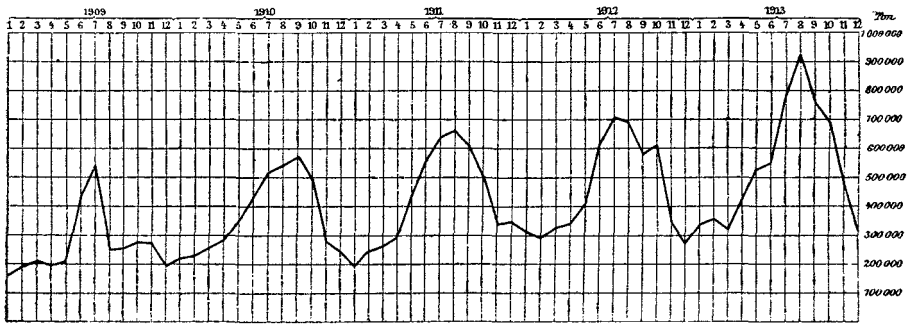
och övriga länder såsom mottagare intages följande översikt i ämnet för tiden fr. o. m. år 1892.

På grund av handelsstatistikens redovisningssätt under tidigare perioder har ej exporten till Tyskland och Nederländerna kunnat särskiljas.

Utom de norrbottniska malmfälten och Grängesbergsfälten deltaga jämväl åtskilliga andra järngruvor i malmutförseln om ock med relativt oväsentliga kvantiteter. Bland sistberörda fält må nämnas inom Kopparbergs län Idkerbergsfältet i Stora Tuna socken samt Blötbergs- och Fredmundbergsfälten jämte Lekombergsgruvan i Ludvika socken, inom Västmanlands län Karlvagnsfältet i Norbergs socken, inom Örebro län Stripa odalfält i Lindesbergs socken samt Ställbergs- och Sköttgruvefälten i Ljusnarsbergs socken samt inom Södermanlands län Kantorps gruvfält i Sköldinge socken.

Exporten av järnmalm fortgår i normala fall oavbrutet året runt. Det är dock givet, att vissa tider på året lämpa sig bättre för skeppningen än andra, vilket förhållande tydligt framträder i följande diagram över utförseln för de skilda månaderna under en femårsperiod.

Järnmalmsexporten under olika månader.

Högsäsongen inom järnmalmsexporten inträffar, som synes, regelmässigt under sommaren och de tidigare höstmånaderna.

Järnmalmsexporten från de norrbottniska fälten och Grängesbergsfälten regleras till viss grad genom särskilda överenskommelser mellan kronan och därstädes arbetande produktionsföretag. En överenskommelse på området har redan omnämnts, nämligen det före järnvägsbyggnaden Gällivara—Riksgränsen år 1898 slutna avtalet mellan svenska staten och Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag. Nyssberörda avtal, som ju avsåg att bestämma parternas ömsesidiga rättigheter och skyldigheter beträffande järnvägens trafikerande och underhåll, fortfor att i huvudsak gälla till år 1908, då det ersattes med ett nytt av långt mera vittomfattande innebörd.

Den år 1908 ikraftträdande överenskommelsen hade preliminärt träffats den 7 mars 1907 mellan å ena sidan svenska staten och å andra sidan Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag, aktiebolaget Gällivare malmfält samt Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösund. Samma års riksdag biföll de anordningar, som i avtalet överenskommits, och då desamma numera reglera praktiskt taget Sveriges hela järnmalmsexport och även i övrigt äro synnerligen betydelsefulla, skola desamma här nedan omnämnas i vissa huvudpunkter.[1]

[1] Jfr bl. a. F. Lambert-Meuller: Malmfältspropositionen vid 1907 års riksdag, Järnkontorets annaler 1907; sid. 172 o. f.

Bakgrunden för 1907 års avtal utgjordes av långvariga underhandlingar och delvis processer mellan kronan och de nyss angivna privata företagen. De intressen, varutinnan motsättning gjorde sig gällande, voro å ena sidan bolagens önskan att öka malmexporten utöver dittills medgivna kvantiteter och å andra sidan statens strävan att begränsa ifrågavarande export. Till grund för sistberörda strävan lågo i huvudsak följande synpunkter. Det utgjorde för det första ett statsintresse, att malmexporten icke genom alltför forcerad brytning äventyrades för framtiden. Vidare syntes ett hastigt utnyttjande av de inhemska malmförekomsterna kunna medföra, att malmbrist uppstode för landets egen järnhantering under dess kommande utveckling. För malmbrytningens lämpliga reglerande och de av densamma härflytande inkomsternas nyttiggörande för det allmänna var det slutligen ett önskemål från statens sida, att de norrbottniska malmfälten i sin helhet eller åtminstone till väsentligaste delen måtte bli kronans tillhörighet.

Det med utgångspunkt från ovan antydda synpunkter slutna avtalet innehöll bl. a. följande huvudbestämmelser. I fråga om äganderätten till malmfälten medgav kronan, att vissa dess andelar i Luossavara, Kirunavara och Gällivara malmfält övergingo i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolags ägo. Å andra sidan erhöll staten, antingen medelbart som aktieägare eller ock omedelbart, äganderätt till 1) hälften av Aktiebolaget Gällivare malmfälts tillgångar, undantagandes vissa fordringar och värdepapper; 2) Mertainens malmfält med tillhörande egendom; 3) Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag tillhöriga gruvor och inmutningar i malmfälten i Syväjärvi, Nokutusvara och Haukivara; 4) hälften av Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolags övriga tillgångar med undantag av vissa fordringar och värdepapper. Vidare överläts till staten uteslutande nyttjanderätt till Luossavara malmfält under 30-årsperioden 1908/37, efter vilken tid fältet skulle tillfalla kronan utan erläggande av lösen. Kronans inträdande såsom delägare i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag och aktiebolaget Gällivare malmfält ordnades på så sätt, att det senare bolagets tillgångar inköptes av det förra, vilket i samband härmed höjde sitt aktiekapital till 80 milj. kr., hälften stam- och hälften preferensaktier. De senare å nominellt 40 milj. kr. tillföllo kronan omedelbart, och samtliga övriga aktier skulle av staten kunna inlösas tidigast år 1932. Vid överlåtandet till kronan av de angivna malmfälten och gruvorna var fäst det villkoret, att brytning för export därstädes ej fick förekomma före år 1938 med mindre inlösen skedde år 1932, i vilket fall export kunde ske efter inlösandet.

Av stor betydelse äro de bestämmelser i avtalet, varigenom brytningsmängden av exportmalm reglerades intill år 1932, resp. 1938. Enligt ifrågavarande bestämmelser äger Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag att intill år 1932 för export bryta å Kirunavara malmfält 75 milj. och å Gällivara 18·75 milj. ton malm, oberäknat tillgodogörandet av varpmalm. Gör staten år 1932 ej bruk av sin inlösningsrätt ifråga om aktierna, skall det stå bolaget fritt att intill utgången av år 1937 bryta å förstnämnda fält ytterligare 15 milj. och å det senare 3·75 milj. ton malm. De angivna brytningskvantiteterna förband sig staten att frakta å järnvägen Luleå—Riksgränsen. Härvid skulle under tiden 1908/1932 som fraktsatser gälla för sträckan Kiruna—Riksgränsen kr. 2·64 per ton, för sträckan Kiruna—Svartön kr. 3·48 per ton samt för sträckan Gällivara—Svartön kr. 2·75 per ton. I angivna fraktavgifter ingick ersättning för upplagsplats och begagnande av lastanordningar på Svartön vid Luleå. Skedde ej statsinlösen av företaget år 1932, skulle fraktsatserna kvarstå orubbade intill utgången av år 1937.

De enligt ovanstående avtalade brytningsmängderna inneburo medgivande från statens sida av en kraftig ökning av årsbrytningen och därmed av transportmängderna. Rörande transporten av de sistnämnda innehöll överenskommelsen, att år 1908 skulle få fraktas å bandelen Kiruna—Riksgränsen högst 1·5 milj. ton malm, vilket belopp sedan kunde ökas med högst 400 000 ton årligen, intill dess årsfraktningen omfattade 3·3 milj. ton. På bandelen Kiruna—Svartön finge årligen fraktas intill 1·2 milj. ton, men sammanlagda kvantiteten av Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolags årliga malmfraktning från Kiruna till Riksgränsen och Svartön begränsades till ett maximum av 3·5 milj. ton. Från Gällivara (Malmberget) till Svartön skulle under de fem första åren av avtalstiden få forslas omkring 1 milj. ton malm årligen, varefter återstoden av den överenskomna brytningskvantiteten skulle fördelas ungefär jämnt på de följande av kontraktet omfattade åren.

Det refererade avtalet av år 1907 reglerar emellertid malmexporten icke blott för de viktigaste norrbottniska brytningsfälten utan även för de främsta mellansvenska, d. v. s. Grängesbergsfälten. I detsamma stadgas sålunda, att Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösund eller annan blivande innehavare av Grängesbergs grufveaktiebolag tillhöriga gruvor i Grängesberg ej må från dessa gruvor exportera mer än högst 650 000 ton järnmalm under vart och ett av åren 1908/17 samt efter år 1917 högst 450 000 ton årligen. Överskridas dessa maxima, skall trafikaktiebolaget till staten erlägga vite, be-

räknat efter 5 kr. för varje ton, som exporterats utöver stadgat maximum.

Avtalets stadgande av maximikvantiteter för exporten avsåg i första hand att förekomma ett alltför hastigt uttömmande av malmförråden till men dels för den framtida exporten, dels möjligen för det inhemska malmbehovets tillgodoseende. För sistnämnda tillgodoseende innehöll emellertid överenskommelsen även mera direkta bestämmelser. Enligt densamma skulle sålunda svenska malmförbrukare med företräde framför utländska köpare erhålla malm från Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolags malmfält. Första året, varunder ifrågavarande leveransskyldighet fullgjordes, skulle densamma omfatta högst 200 000 ton, nästpåföljande år högst 400 000 ton samt därefter ytterligare höjda kvantiteter. Tilläggas kan i detta sammanhang, att nyssnämnda bolag förband sig att ej exportera s. k. A-malm från fältet Vaktmästarens kulle å Kirunavara, vilken malm på grund av sin låga fosforhalt särskilt väl lämpar sig för den inhemska järnförädlingen.

Sedan sålunda redogjorts för vissa huvudpunkter i 1907 års avtal rörande malmexporten m. m., sammanställas på nästa sida siffrorna för den faktiska transporten av malm från de viktigaste norrbottniska malmfälten från år 1892 t. o. m. 1913.

Till viss grad innefattar tablån malm, som ej träffas av bestämmelserna i det ovan behandlade avtalet, enär nämligen transportmängden jämväl från Koskullskulle, Gällivara socken, ingår, vilket fält äges och bearbetas av bergverksaktiebolaget Freja med i huvudsak österrikiska intressenter.

Under hela perioden 1833/1915 hava från riket exporterats sammanlagt 69 801 433 ton järnmalm, slig och briketter. Av nämnda kvantitet komma 554 167 ton eller 0·79 proc. på de 55 åren 1833/87, 597 803 ton eller 0·86 proc. på de 4 övergångsåren 1888/91 samt 68 649 463 ton eller 98·35 proc. på de 14 åren 1892/1915.

Rörande *värdet* av den exporterade järnmalmen föreligga uppskattningsvis åsatta medelpris ur handelsstatistiken. Då ifrågavarande medelpris och värdebelopp särskilt för mera avlägsna årtionden äro att betrakta såsom ganska otillfredsställande uttryck för malmens marknadsvärde, medtages här en sammanställning blott för tiden efter 1890 eller den tid, varunder malmexporten varit av större betydenhet. Sammanställningen återfinnes på nästa sida.

Transporter av järnmalm från Gällivara och Kiruna å statens järnvägar åren 1892/1913.

År	Från Gällivara, Malmberget och Koskullskulle					Från Kiruna			
	Till Luleå	Till Karlsvik	Till Narvik	Till stationer söder om Boden	Summa	Till Narvik	Till Luleå	Till stationen söder om Boden	Summa
	T o n					T o n			
1892	175 188	—	—	—	175 188	—	—	—	—
1893	306 315	—	—	—	306 315	—	—	—	—
1894	618 281	—	—	—	618 281	—	—	—	—
1895	615 817	—	—	—	615 817	—	—	—	—
1896	611 593	—	—	—	611 593	—	—	—	—
1897	626 171	—	—	—	626 171	—	—	—	—
1898	859 330	—	—	1	859 331	—	—	—	—
1899	959 640	—	—	—	959 640	—	—	—	—
1900	995 365	—	—	—	995 365	—	—	—	—
1901	1 086 594	—	—	1	1 086 595	—	—	—	—
1902	1 086 712	—	—	—	1 086 712	25 035	27 376	109	52 520
1903	1 071 581	—	—	—	1 071 581	964 185	226	1 275	965 686
1904	1 122 965	—	—	44	1 123 009	1 233 301	2 153	1 071	1 236 525
1905	1 081 244	—	—	—	1 081 244	1 472 703	12 336	—	1 485 039
1906	1 097 329	7 471	—	—	1 104 800	1 561 821	16 273	—	1 578 094
1907	1 103 015	39 196	—	—	1 142 211	1 459 015	49 628	—	1 508 643
1908	1 027 615	44 832	—	—	1 072 447	1 661 773	84 406	—	1 746 179
1909	919 080	24 927	980	—	944 987	1 380 662	93 415	—	1 474 077
1910	1 226 516	57 224	45 131	—	1 328 871	2 068 809	139 335	—	2 208 144
1911	1 264 784	50 038	102 232	—	1 417 054	2 450 135	168 255	—	2 618 390
1912	1 185 194	54 932	143 950	—	1 384 076	2 648 795	273 790	—	2 922 585
1913	1 364 114	53 565	130 513	—	1 548 192	3 143 981	301 925	—	3 445 906

Exportvärdet av järnmalm, slig och briketter åren 1891/1915.

År	Kvantitet Ton	Värde Kr.	Pris per ton Kr.	År	Kvantitet Ton	Värde Kr.	Pris per ton Kr.
1891	174 148	1 741 482	10·00	1904	3 065 522	24 861 384	8·11
1892	320 071	3 200 714	10·00	1905	3 316 626	27 295 835	8·23
1893	484 055	4 840 550	10·00	Medeltal	2 540 027	20 468 853	8·06
1894	831 395	5 819 767	7·00				
1895	800 452	5 603 165	7·00	1906	3 661 218	31 742 762	8·67
Medeltal	522 024	4 241 136	8·12	1907	3 521 717	30 638 938	8·70
				1908	3 654 268	32 084 473	8·78
1896	1 150 695	7 939 793	6·90	1909	3 196 453	28 595 469	8·95
1897	1 400 801	10 295 889	7·35	1910	4 413 600	43 125 286	9·77
1898	1 439 860	10 899 742	7·57	Medeltal	3 689 451	33 237 386	9·01
1899	1 628 011	12 617 086	7·75				
1900	1 619 902	13 056 408	8·06	1911	5 086 898	51 413 278	10·11
Medeltal	1 447 854	10 961 784	7·57	1912	5 520 653	59 718 853	10·82
				1913	6 439 750	69 198 852	10·75
1901	1 761 257	13 984 384	7·94	1914	4 787 314	52 035 261	10·87
1902	1 729 303	14 007 353	8·10	1915	5 992 215	68 269 517	11·39
1903	2 827 428	22 195 308	7·85	Medeltal	5 565 366	60 127 152	10·80

Sveriges produktion av *annan malm etc. än järnmalm* är i det hela synnerligen obetydlig. Rörande omfattningen av densamma under de senaste årtiondena upplyser nedanstående tablå.

Ur andra gruvor än järnmalmsgruvor erhållen stuff- och plockmalm samt framställd slig åren 1891/1915.

År	Guld-malm	Silver- och blymalm	Koppar-malm	Nickel-malm	Zink-malm	Mangan-malm	Svavel-kis	Grafit	Molyb-den-malm
	Ton								
1891—1895	1 809	16 552	23 941	97	48 315	6 090	853	—	0·04
1896—1900	907	8 196	19 124	—	46 076	1 963	418	100	—
1901—1905	1	9 424	33 306	—	54 972	2 331	8 902	345	—
1906	—	1 938	19 655	—	52 552	1 802	21 827	—	—
1907	—	1 987	21 957	—	50 884	4 334	27 113	—	—
1908	—	2 058	21 371	—	40 077	4 616	29 567	—	—
1909	—	1 721	9 562	—	43 760	5 212	16 104	—	—
1910	—	2 700	3 638	—	49 453	5 752	25 445	1 384	—
Medeltal	—	2 081	15 237	—	47 345	4 343	24 011	—	—
1911	—	2 999	1 623	—	51 242	5 377	30 096	—	—
1912	—	2 877	3 059	—	50 036	5 101	31 835	—	—
1913	—	3 222	5 458	—	50 752	4 001	34 319	—	—
1914	639	3 100	8 839	156	42 279	3 643	33 313	—	7
1915	221	2 671	10 549	1 642	55 937	7 607	76 324	—	37
Medeltal	172	2 974	5 906	360	50 049	5 146	41 177	—	8

Av de i tablån intagna produkterna brytas svavelkis och zinkmalm i största omfattning, den förra företrädesvis vid Falu gruva och den senare vid Åmmebergs zinkgruvor i Lerbäcks och Hammars socknar, Örebro län. Falu gruva lämnar fortfarande även kopparmalm. Den brutna zinkmalmen exporteras praktiskt taget helt och hållet. Sedan senare delen av 1890-talet har ifrågavarande export sålunda årligen uppgått till något över 40 000 ton med ett värde enligt handelsstatistiken av 2 à 3 milj. kr. Även kopparmalm exporteras i normala fall till c:a 1 000 ton årligen, och under de senaste åren har någon export jämväl av svavelkis förekommit.

Såsom av tablån sid. 52 framgår, avverkades på 1830-talet inom den svenska järnhanteringen blott omkring 200 000 ton malm årligen, medan motsvarande förbrukning numera normalt väsentligen överstiger 1 mill. ton årligen. Härav inses, att om också järnframställningen i senare tid icke hållit jämna steg med malmproduktionen, så har densamma dock gått högst väsentligt framåt. Ifrågavarande utveckling gör sig starkt märkbar dels i fråga om tackjärnsframställningen, dels i fråga om tackjärnets förädling till smidbart järn och stål samt vissa grövre manufakturarbeten.

Tillverkningen av smidestackjärn och av gjutgods vid masugn åren 1833/1915.

År	Masugnar i gång	Blåsningsdygn	Uppgiven tillverkning av smidestackjärn		Vid masugn tillverkat gjutgods		Summa tackjärnstillverkning		Medeltillverkning i ton	
	årsmedeltal	årsmedeltal	Absolut	årsmedeltal	Absolut	årsmedeltal	Absolut	årsmedeltal	per masugn	per blåsningsdygn
	Antal		Ton							
1833—35	224	33 941	284 443	94 814	8 598	2 866	293 041	97 680	436	2·88
1836—40	227	34 866	542 877	108 575	20 382	4 076	563 259	112 652	496	3·23
1841—45	221	31 837	569 685	113 937	19 296	3 859	588 981	117 796	533	3·70
1846—50	220	32 957	646 528	129 306	19 575	3 915	666 103	133 221	606	4·04
1851—55	229	32 661	747 643	149 529	24 093	4 819	771 736	154 347	674	4·73
1856—60	233	29 798	824 717	164 943	31 260	6 252	855 977	171 195	735	5·75
1861—65	222	30 678	996 874	199 375	27 256	5 451	1 024 130	204 826	923	6·68
1866—70	212	35 431	1 309 052	261 810	30 222	6 044	1 339 274	267 855	1 263	7·56
1871—75	215	40 545	1 632 553	326 511	29 727	5 945	1 662 280	332 456	1 546	8·20
1876—80	200	37 851	1 777 882	355 576	34 521	6 904	1 812 403	362 481	1 812	9·58
1881—85	186	41 777	2 115 878	423 176	31 007	6 201	2 146 885	429 377	2 308	10·28
1886—90	159	38 790	2 209 383	441 877	23 514	4 703	2 232 897	446 579	2 809	11·51
1891—95	150	38 158	2 325 705	465 141	30 032	6 006	2 355 737	471 147	3 141	12·35
1896—1900	141	38 834	2 550 018	510 004	38 958	7 792	2 588 976	517 795	3 672	13·33
1901	139	37 854	521 165		7 210		528 375		3 801	13·96
1902	136	37 288	530 696		7 417		538 113		3 957	14·43
1903	136	34 766	498 282		8 543		506 825		3 727	14·58
1904	133	35 012	520 250		8 275		528 525		3 974	15·10
1905	129	34 868	530 776		8 661		539 437		4 182	15·47
Medeltal	135	35 958	520 234		8 021		528 255		3 913	14·69
1906	128	37 158	595 195		9 594		604 789		4 725	16·28
1907	130	36 425	605 051		10 727		615 778		4 737	16·91
1908	121	31 634	556 345		11 476		567 821		4 693	17·95
1909	108	25 048	436 229		8 535		444 764		4 118	17·76
1910	112	31 765	593 620		10 319		603 939		5 392	19·01
Medeltal	120	32 406	557 288		10 130		567 418		4 728	17·51
1911	114	32 187	623 108		11 284		634 392		5 565	19·71
1912	119	34 829	687 269		12 547		699 816		5 881	20·09
1913	117	35 265	716 359		13 898		730 257		6 242	20·71
1914	116	30 776	627 385		12 333		639 718		5 515	20·79
1915	120	35 628	748 928		11 773		760 701		6 339	21·35
Medeltal	117	33 737	680 610		12 367		692 977		5 923	20·54

För åskådliggörandet av tillverkningen av *tackjärn och gjutgods* vid masugnarna meddelas närmast ovanstående översikt över masugnsdriften i Sverige under tiden 1833/1915.

Uppgifterna i tablån kunna i stort sett anses jämförbara för hela den omfattade tiden. Beträffande vid masugn direkt tillverkat gjutgods framhålles dock i de officiella bergsberättelserna för en del äldre år, att de redovisade siffrorna äro för låga. Så framhålles exempelvis i berättelsen för år 1837, att alldeles fullständiga upp-

gifter ej kunnat erhållas, emedan vid många ugnar, särskilt bergsmansmasugnar, inga anteckningar fördes över det belopp gjuttackjärn, som för eget och ortens behov tillverkades. Ifrågavarande brist har dock naturligen sedermera med järntillverkningens koncentrering övervunnits.

Utom de absoluta talen och medeltalen för tackjärnstillverkningen sedan år 1833 innehåller tablån siffror av mycket intresseväckande slag. För det första må sålunda påpekas uppgifterna rörande antalet på olika tider i gång varande masugnar. Ifrågavarande antal uppgick på 1830-talet till omkring 225 stycken. Femårsperioden 1911/15 uppvisar däremot ett medeltal av 117 stycken, vilket ju ger en bild av den starka koncentration, som tackjärnstillverkningen efter hand undergått. Bilden blir särskilt tydlig, om den kompletteras med en blick på årsproduktionen i medeltal per masugn och blåsningsdygn. På 1830-talet utgjorde medeltillverkningen per masugn och år mellan 400 och 500 ton samt per blåsningsdygn omkring 3 ton, under det motsvarande tal numera äro resp. c:a 6 000 och 21 ton. De nuvarande masugnarna äro alltså vida produktionskraftigare än de äldre, vilket i sin mån kastar ljus över de mångsidiga och genomgripande tekniska förbättringar, som den svenska masugnsrörelsen antingen själv frambragt eller tillägnat sig utifrån.

Till väsentligaste delen förädlas det producerade tackjärnet inom landets egen bruksindustri. Under äldre tider var, såsom tidigare antytts, all export av tackjärn förbjuden, därest ej särskilda omständigheter föranledde undantag. Ifrågavarande band, som ju avsåg den inhemska stångjärnstillverkningens befordran, lossades först under trycket av de krav på ökad handels- och näringsfrihet, som gjorde sig gällande inom landet på 1850- och 1860-talen. Utförselförbudet på tack- och barlastjärn upphävdes sålunda genom 1857 års tulltaxa, som dock i stället belade järn av nämnda slag med den mycket dryga utförseltullen av 50 öre per centner. Genom tulltaxan av år 1860 sänktes tullsatsen till 25 öre, och fr. o. m. år 1864 försvann utförseltullen på järn fullständigt.

I detta sammanhang kan erinras om, att jämväl malm av olika slag av gammalt hörde till de produkter, som voro belagda med exportförbud i syfte att frammana ökad inhemsk förädling. Samma omläggning av näringspolitiken, som förde till tackjärnsexportens lösgivande, resulterade emellertid även i ett upphävande av utförselförbudet beträffande malm. Upphävandet skedde på samma gång och enligt samma norm som i fråga om järnet. Tulltaxan av år 1857 ersatte sålunda utförselförbudet med en tull av 50 öre per

centner utskeppad malm, 1860 års taxa sänkte tullen till 25 öre och fr. o. m. år 1864 bortföll exporttullen helt och hållet.

Tackjärnsrörelsen åren 1831/1915.

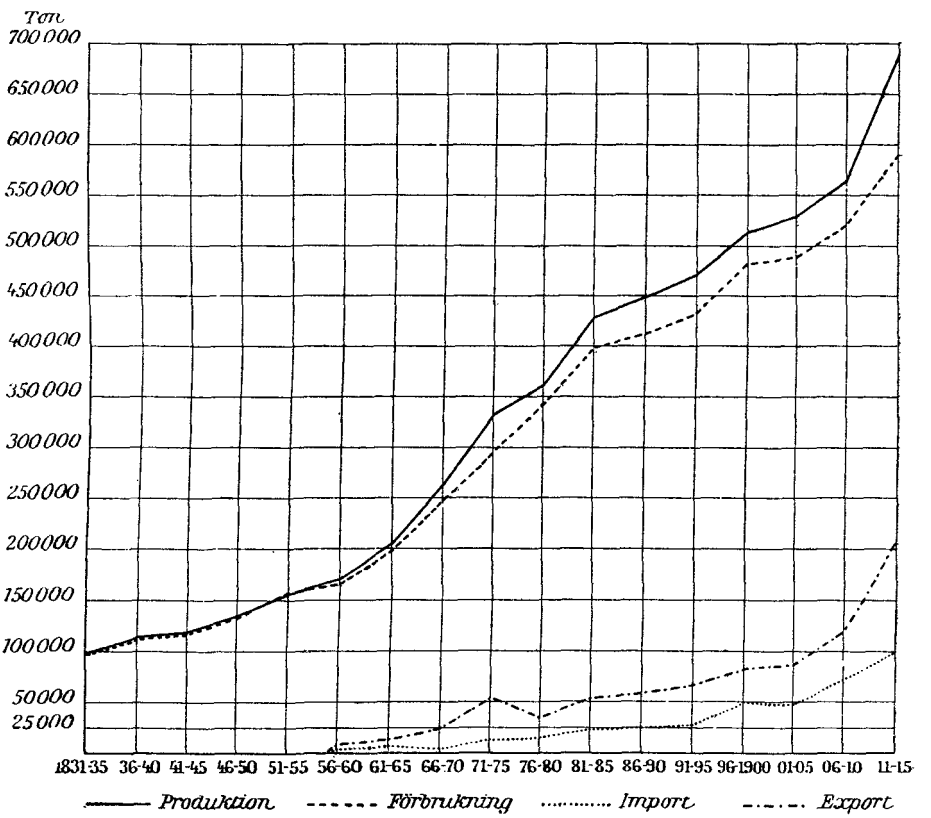
År	Import (inkl. barlastjärn)		Export (inkl. barlastjärn)		Produktion (inkl. gjutgods dir. fr. masugn)		Förbrukning	
	Ton	Kr.	Ton	Kr.	Ton	Kr.	Ton	Kr.
1831—35	—	·	870	·	98 158	·	97 288	·
1836—40	9	·	1 158	·	113 212	·	112 063	·
1841—45	—	·	755	·	118 332	·	117 577	·
1846—50	46	·	368	·	133 826	·	133 504	·
1851—55	362	·	160	·	155 050	·	155 252	·
1856—60	2 611	·	7 636	·	171 195	·	166 170	·
1861—65	5 533	·	13 993	·	204 826	·	196 366	·
1866—70	4 510	·	24 012	·	267 854	·	248 352	·
1871—75	13 436	948 253	54 123	5 711 619	332 456	·	291 769	·
1876—80	15 900	1 122 161	35 973	2 404 729	362 481	·	342 408	·
1881—85	22 087	1 235 991	53 093	3 581 828	429 377	·	398 371	·
1886—90	25 515	1 565 068	59 205	3 476 993	446 580	·	412 890	·
1891—95	28 027	1 542 772	66 766	4 040 388	471 147	·	432 408	·
1896—1900	47 233	2 272 228	82 780	6 821 219	517 795	36 879 153	482 248	32 330 162
1901—1905	46 174	2 770 420	85 470	7 005 854	528 255	37 435 348	488 959	33 199 914
1906	66 442	3 986 505	112 719	9 581 085	604 789	45 092 240	558 512	39 497 660
1907	77 418	9 338 780	129 833	13 072 127	615 778	46 342 024	563 363	42 608 677
1908	70 717	5 688 906	107 119	9 119 501	567 821	40 191 476	531 419	36 760 881
1909	64 864	3 850 518	105 687	8 209 080	444 764	32 074 658	403 941	27 716 096
1910	74 850	4 310 557	134 098	11 368 887	603 939	46 046 293	544 691	38 987 963
Medeltal	70 858	5 435 053	117 891	10 270 136	567 418	41 949 338	520 385	37 114 255
1911	77 049	4 430 920	150 444	13 299 094	634 392	48 547 235	560 997	39 679 061
1912	90 407	6 545 010	204 850	18 575 083	699 816	53 388 856	585 373	41 358 783
1913	102 744	7 438 780	208 013	20 018 527	730 257	56 526 872	624 988	43 947 125
1914	104 748	5 803 523	164 049	15 502 799	639 718	52 310 990	580 417	42 611 714
1915	115 474	10 736 099	290 218	32 375 221	760 701	70 877 179	585 957	49 238 057
Medeltal	98 084	6 990 866	203 515	19 954 145	692 977	56 330 226	587 546	43 366 947

Verkningarna av exportförbudet och exporttullen på tackjärn samt utförselns fullständiga frigivande under förra delen av 1860-talet framträda i ovanstående tablå. För belysande av förbrukningsförhållandena inom landet beträffande tackjärn återges siffror jämväl för importen samt den inhemska produktionen av tackjärn jämte motsvarande i den officiella statistiken förekommande värdeuppgifter.

Det bör påpekas, att värdena för import och export härröra från handelsstatistiken men värdena för produktionen från bergverksstatistiken, och att de två värdegrupperna följaktligen äro principiellt skilda i fråga om värdenas innebörd. Import- och exportvärdena få nämligen fattas som något slags handelsvärden, medan produktionsvärdena närmast torde vara att anse såsom värdet av järnet på tillverkningsstället.

Till ytterligare belysning av tackjärnsrörelsen inom landet sedan 1830-talet meddelas följande grafiska framställning på området.

Tackjärn: produktion, förbrukning och utrikeshandel åren 1831/1915.

Såsom framgår av den meddelade tabellen, äger numera en ej oväsentlig import av tackjärn rum, vilket kan synas egendomligt, då den inhemska tackjärnsproduktionen är mer än tillräcklig för landets behov. Förhållandet äger sin förklaring däri, att den svenska verkstadsindustrien finner det ekonomiskt fördelaktigare att för tillverkningar, som ej kräva ett tackjärn av den höga kvalitet, som det svenska vanligen äger, använda sig av billigare utländskt, särskilt engelskt, kokstackjärn. Det bör i detta sammanhang betonas, att de svenska järnbruken endast i mycket obetydlig utsträckning (c:a 5 proc. av importen) använda utländskt tackjärn vid sin pro-

duktion. Däremot förbrukas vid de järnverk, som arbeta med martinmetod, avsevärda kvantiteter importerat *järnskrot*, företrädesvis tackjärnsskrot. Huru import- och exportförhållandena beträffande nämnda vara gestaltat sig sedan år 1871, visas i nedanstående tablå.

Import och export av järn- och stålskrot åren 1871/1915.

År	Import		Export	
	Ton	Kr.	Ton	Kr.
1871—75	771	90 646	4 747	721 709
1876—80	513	60 307	7 130	839 287
1881—85	2 307	—	4 891	347 321
1886—90	2 934	176 044	14 901	911 763
1891—95	1 697	66 322	15 960	694 705
1896—1900	10 527	342 714	9 179	527 194
1901—05	27 937	838 120	8 904	465 758
1906	11 714	1 606 242	13 564	813 836
1907	37 756	2 076 598	9 632	626 060
1908	39 121	2 151 651	5 402	351 147
1909	34 646	1 905 538	7 106	461 920
1910	43 523	2 393 755	9 423	612 527
Medeltal	33 352	2 026 757	9 025	573 098
1911	37 788	2 078 322	7 884	512 462
1912	49 738	2 735 597	8 769	482 311
1913	69 746	3 836 012	8 000	440 005
1914	53 434	2 426 210	4 561	224 848
1915	49 381	2 570 286	3 331	305 439
Medeltal	52 017	2 729 285	6 509	393 013

Importen av järnskrot uppnådde anmärkningsvärdare omfattning först under senare delen av 1890-talet. Å andra sidan sjönk vid samma tid motsvarande export procentuellt ganska väsentligt. Båda de angivna företeelserna synas häntyda på, att tillgodogörandet av skrot i större skala vid de svenska järnverken begynte ungefär vid övergången till 1900-talet. Det införda skrotet hämtas i huvudsak från Danmark, Norge, Tyskland och England.

Det framgår av översikten sid. 62, att tackjärnsproduktionen sedan 1830-talets början intill nu ökats med ungefär sjudubbla kvantiteten. I och för sig är ju detta en ganska avsevärd stegring, vilken visar, att det svenska tackjärnet alltjämt till viss grad uthärdar konkurrensen på den allmänna järnmarknaden. Härmed skall emellertid ej vara sagt, att icke den tid för längesedan är förbi, då Sverige stod främst eller i främsta ledet av de järnproducerande länderna. Det har förut påvisats, att Sverige i fråga om järnmalmsproduktionen, relativt sett, gått starkt tillbaka under det senaste århundradet i trots

av uppsvinget inom den norrbottniska malmbrytningen. Inom tackjärnsproduktionen har man hittills icke fått bevittna något motsvarande uppsving, och den relativa tillbakagången är därför här ännu mera utpräglad. Om förhållandet i fråga erhålles en föreställning genom en jämförelse mellan nedanstående siffror och uppgifterna på sid. 51 angående den svenska malmproduktionens betydenhet i förhållande till motsvarande världsproduktion.

År	Världsproduktionen av tackjärn Ton	Sveriges produktion av tackjärn Ton	Sveriges andel i världsproduktionen Proc.
1740	c:a 160 000	c:a 65 000	40·0
1750	„ 170 000	„ 65 000	38·0
1780	„ 300 000	„ 75 000	25·0
1790	„ 380 000	„ 77 000	20·0
1800	„ 540 000	„ 72 000	31·0
1820	„ 950 000	78 889	8·3
1850	„ 4 800 000	142 173	3·0
1870	„ 11 600 000	300 337	2·6
1890	„ 27 870 000	456 102	1·6
1900	„ 41 160 000	526 868	1·3
1910	„ 66 000 000	603 939	0·9
1913	„ 77 700 000	730 257	0·9

Siffrorna äro hämtade ur Sveriges Geologiska undersöknings förut (sid. 50) citerade utredning samt kompletterade ur kommerskollegii bergsberättelse år 1915. Enligt desamma har Sveriges andel i världsproduktionen av tackjärn under de 170 åren 1740/1910 sjunkit från 40 proc. till omkring 1 proc. Tillverkningskvantiteterna och därmed procenttalen för mera avlägsna tidpunkter äro naturligen mycket approximativa, men den i desamma framträdande tendensen av stark och ständig nedgång i Sveriges relativa andel av världsproduktionen är därför ej mindre definitiv. De länder, som starkast bidragit att genom en hastigt ökad tackjärnsproduktion pressa Sverige tillbaka, äro från början särskilt England, Tyskland och Frankrike samt i senare tid Amerikas Förenta stater. Den viktigaste tekniska förutsättningen för ifrågavarande omvälvning har jämte rika malmfyndigheter i respektive länder varit de förut antydda uppfinningar i början av 1800-talet, varigenom stenkol blev användbart som masugnsbränsle.

Liksom i fråga om malmproduktionen intager numera Förenta staterna avgjort främsta platsen beträffande tackjärnstillverkningen. År 1913 producerade sålunda nämnda land 31·2 milj. ton tackjärn. Närmast kom Tyskland med 19·3 milj. ton och därefter England med 10·5 milj. ton. Sverige överträffas därjämte beträffande produktionskvantiteten högst avsevärt av ytterligare 4 länder, nämligen

Frankrike, Ryssland, Belgien och Österrike-Ungern, vilkas tackjärnsproduktion år 1913 utgjorde resp. 5·3 milj., 3·8 milj., 2·5 milj. och 2·4 milj. ton.

Tackjärnets bearbetning till *smidbart järn och stål* har till följd av de genomgripande tekniska uppfinningarna på området under 1800-talets lopp väsentligen antagit nya former, vilken omgestaltning naturligen lämnat djupa spår efter sig även i de statistiska uppgifterna om nyssberörda bearbetning. Med hänsyn härtill ligger det i sakens natur, att den svenska bergverksstatistikens årsuppgifter på området ej genomgående äro sinsemellan jämförbara för hela perioden 1833/1915. De nya formerna inom produktionen ha med andra ord självfallet krävt nya former för dennas redovisning.

Den avgörande tekniska omvälvningen och nydaningen inom den svenska järnbruksrörelsen kan sägas ha inträtt först med 1870-talet, och på grund härav föreligga någorlunda jämförbara siffror för stångjärnstillverkningen och ämnesjärnsmidet, d. v. s. det genom tysk-, vallon-, franche-comté- och lancashiremetoderna verkställda smidet, under perioden 1833/75. Mot periodens slut brytes dock kontinuiteten dels därigenom, att tillverkningen av å ena sidan ovällda smältstycken och å andra sidan smidda eller valsade produkter började specialiseras till olika verk, dels genom bessemertillverkningens tillkomst och utveckling. För arten av ifrågavarande oöverensstämmelse skall nedan redogöras något närmare. Först meddelas emellertid en sammanställning över järnverkens produktion under nyss angivna period.

Järn- och stålverkens produktion åren 1833/75.

År	Gjutgods, tillverkat vid gjuterierna Årsmedeltal Ton	Tillverkningen av ovällda smältstycken Årsmedeltal Ton	Stångjärns- och ämnessmidestillverkningen		Stål samt järn- o. stålmanufakturtillverkningen Årsmedeltal Ton
			Medeltal härdar i verksamhet	Uppgiven tillverkning Årsmedeltal Ton	
1833—35	1 077	—	1 199	68 501	7 628
1836—40	2 069	—	1 299	81 779	8 539
1841—45	2 275	—	1 361	85 496	11 470
1846—50	4 216	—	1 333	94 846	11 149
1851—55	6 267	—	1 296	106 622	14 450
1856—60	5 845	—	1 258	125 577	19 836
1861—65	7 857	—	925	136 828	24 564
1866—70	9 140	25 177	883	176 544	27 372
1871—75	15 045	53 196	774	177 291	51 186

Beträffande vid gjuterierna tillverkat gjutgods kunna tabellens uppgifter för hela den omslutna perioden anses inom sig jämförbara. Den med senare hälften av 1860-talet begynnande redovisningen av ovällda smältstycken förestavades av de då framträdande svårigheterna att överblicka smältstyckenas användning och därmed i vad mån desamma genom fortsatt bearbetning komme att ingå under andra tillverkningsrubriker i bergverksstatistiken eller icke. Ifrågavarande svårigheter härflöto från den ovan antydda fördelning av produktionen, varigenom vissa stångjärnsverk övergingo till att uteslutande eller i betydande omfattning tillverka ovällda smältstycken, medan vällningen av desamma, frånsett den del, som exporterades eller användes inom manufaktursmidet, verkställdes vid andra med valsverk försedda verkstäder. Tidigare hade som nästan undantagslös regel smältstyckenas framställning och vällning verkställts vid ett och samma bruk, och man nöjde sig då i statistiken med en redovisning av de smidda eller vällda produkterna, d. v. s. stång- och ämnesjärnet. Med den enligt ovanstående framträdande arbetsspecialiseringen vid bruken i förening med en begynnande mera betydlig export av ovällda produkter måste emellertid nyssnämnda redovisningssystem överges. Det kunde nämligen hända, att ovällda smältstycken exporterades eller avyttrades till manufakturer, som ej omfattades av bergverksstatistiken, varigenom de ej alls kommo med i någon statistik. Förhållandet i fråga föranledde omsider vederbörande att i statistiken upptaga ovällda smältstycken såsom särskild rubrik, vilket förfarande, såsom tablån utvisar, tog sin början under senare delen av 1860-talet. Tillsvidare var det emellertid ej fråga om särskild redovisning av hela ifrågavarande tillverkning, utan man nöjde sig med framställningen av smältstycken vid de bruk, där egen vällning av desamma ej förekom samt i övrigt med händelsevis redovisade kvantiteter. Under angivna förhållanden ligger det i sakens natur, att de i tablån intagna uppgifterna rörande tillverkningen av ovällda smältstycken i verkligheten äro av föga intresse.

Uppgifterna rörande stångjärns- och ämnessmidestillverkningen åren 1833/75 få däremot betraktas såsom i stort sett likformiga och exakta. Ur desamma kan man för det första avläsa en successivt fortgående stegring av produktionen per i verksamhet varande härd jämte koncentration av driften till ett mindre antal sådana. Under åren 1833/35 utgjorde antalet arbetande härdar sålunda i genomsnitt 1 199 men hade vid senare hälften av 1870-talet sjunkit till 774. Tillverkningskvantiteten stångjärn och ämnessmide steg från

206 000 ton i medeltal 1833/35 till 886 000 ton i medeltal 1871/75, d. v. s. med mera än det fyrdubbla.

Huvudorsaken till angivna kraftutveckling ligger naturligen i den under perioden i fråga liksom senare oerhört stegrade förbrukningen av järn. Såsom en underlättande omständighet bör emellertid i detta sammanhang nämnas, att näringsfrihetens genombrott vid 1800-talets mitt kom icke minst järnhanteringen till godo. Ingen av landets näringar hade väl varit mera klavbunden av författningar och specialföreskrifter än just denna hantering. Delvis sammanhängde detta, såsom förut påvisats, med kronans strävan att i möjligaste mån upprätthålla en rationell skogshushållning samt var dessutom beroende på järnhanteringens, framför allt järntillverkningens, egenskap av särskilt beskattad näring. På 1840-talet togs nu emellertid det första viktiga steget mot en ny ordning i ovan antydda hänseenden. Genom K. förordningen av år 1846 bestämdes sålunda, att tillverkningsrätten beträffande stångjärn, stål och annan järnförädling skulle vara obegränsad vid de järnverk, som voro anlagda utom de egentliga tackjärnsbergslagerna, d. v. s. Västerbergslagen, Norbergs-, Filipstads-, Nora-, Linde-, Ramsbergs-, Hjulsjö-, Nya Kopparbergs-, Hällefors-, Grythytte-, Karlskoga- och Lekebergslagen. Enahanda frihet skulle under vissa betingelser gälla även inom nämnda bergslager. Villkoren för anläggandet av nya masugnar eller bruk mildrades därjämte väsentligt, och järnverksägare medgavs frihet att vid sin tillverkning begagna den smidesmetod, han funne för sig tjänligast. Genom en annan K. kungörelse av år 1846 underkastades jämväl stångjärns- eller hammarskatten en reglering och jämkning till hanteringens förmån.

Lossandet av de gamla banden på järnhanteringen liksom på bergsbruket i övrigt fortgick efter 1846 års förordningar jämförelsevis långsamt, vilket ju ej heller kan förvåna, då det som här var fråga om övergivandet av ett hävdvunnet och i bergshushållningen djupt rotfäst system. År 1859 kom emellertid en ny förordning i ämnet, vilken medgav en grundligare frigörelse från de gamla bergsförfattningarnas föreskrifter. I densamma hänvisas till, att kol- och tackjärnshandeln genom författningar under den närmast föregående tiden befriats från äldre inskränkningar, varigenom skillnaden mellan bergshantering inom och utom bergslag väsentligen försvunnit. Ifrågavarande hantering syntes vidare ej längre böra vara underkastad särskilda inskränkande bestämmelser, utan tiden vore nu inne att upphäva dessa, i den mån sådant kunde ske utan att rubba grunderna för hanteringens beskattning. Fördenskull stadgades i förordningen, att masugnar och hyttor, stångjärnsbruk, manufak-

turverk och alla andra inrättningar, som avsåge tillgodogörande eller förädling av mineralrikets alster och ej vore att anse som hantverkerier, skulle beträffande villkoren för rörelsens utövning hänföras till fabriker och således utan inskränkning i fråga om tillverkningsbelopp eller arbetsmetod vara underkastade de allmänna bestämmelserna rörande fabriksnäringen.

De bestämmelser, som sålunda blevo tillämpliga på bergshanteringen, innehöllos i fabriks- och hantverksordningen av år 1846, vilken med avseende på fabriksrörelse bl. a. stadgade, att sådan obehindrat finge utövas såväl i stad som på landsbygden av varje välfrejdad medborgare med kunskap i skrivning och räkning. Författningen, vilken i viss mån betecknar övergångsstadiet mellan det gamla skrå- och hallrättssystemet samt en fullständig näringsfrihet, kom att gälla till år 1864, då på ståndernas initiativ den epokgörande reform av den svenska näringslagstiftningen genomfördes, som innefattas i samma års förordning angående utvidgad näringsfrihet. Genom nämnda författning avlägsnades de sista resterna av direkt statlig kontroll och överinseende över fabriksnäringen och därmed även över bergshanteringen.

Redan några år före tillkomsten av näringsfrihetsförordningen av 1864 hade även järnhanteringens särställning i beskattningshänseende väsentligen upphört. Vid 1860 års riksdag beslöts sålunda, att hammarskatten i hela riket samt tackjärnstionden för alla hyttor, belägna utom särskilt privilegierade bergslager, skulle upphöra, vilket beslut utfärdades genom förordning av samma år. Tackjärnstionden inom privilegierade bergslager jämte några mindre avgifter var nu den enda form för särskild beskattning av bergshanteringen, som återstod. Även denna försvann emellertid omsider, sedan riksdagen år 1871 bifallit en proposition i ämnet, och från nämnda år blev alltså järnhanteringen även i beskattningshänseende principiellt likställd med övriga fria näringar.

Beträffande bergshanteringens särskilda beskattning torde här slutligen den anmärkningen böra inskjutas, att densamma till viss grad motvägdes av de förmåner och privilegier, som från kronans sida på olika tider medgåvos för hanteringens befordran. Det lider också intet tvivel om att dessa förmåner vid sin tillkomst, och så länge förutsättningarna härför kvarstodo någorlunda orubbade, skänkt bergverken ett välkommet och verksamt stöd. Den genomgripande omvandling av näringslivets inre och yttre ekonomiska förhållanden, som kännetecknar årtiondena omkring 1800-talets mitt, undanryckte emellertid grunden för den gamla näringsförvaltningen, och en ny tid inbröt, med vilken det gamla privilegiesystemet ej hörde samman,

och varest detsamma följaktligen förfelade sin uppgift. Under sådana förhållanden måste systemet naturligen falla. Avvecklingen av detsamma försiggick inom bergshanteringen jämsides med de extra pålagornas hävande och i stället för hanteringens undantagsställning i det ena och andra hänseendet trädde dels den fria näringsutövningen, dels en efter allmänna grunder påförd bevillning.

I vad mån näringsfrihetens genomförande inverkat fördelaktigt på den svenska bruksrörelsen, kan naturligen ej i detalj uppvisas. Fast står emellertid, såsom tablån sid. 66 utvisar, att densamma under tiden 1850/70 befann sig under kraftig utveckling. Särskilt anmärkningsvärd är berörda utveckling under senare hälften av 1860-talet, då stång- och ämnesjärntillverkningen uppgick till i medeltal 176 544 ton järn mot 136 828 ton under närmast föregående femårsperiod.

Ett avsevärt uppsving ägde vid denna tid även rum inom ståltillverkningen samt den grövre järn- och stålmanufakturen. Under femårsperioden 1866/70 redovisades sålunda berörda tillverkning med 27 372 ton i medeltal per år, medan medeltalet för nästföljande femårsperiod steg till 51 186 ton. Till väsentligaste delen sammanhängde angivna stegring med den hastigt växande betydelse, som framställningen av bessemerstål nu började uppnå. Ifrågavarande tillverkning redovisades i bergverksstatistiken första gången år 1858 med 469 ton. Vid 1860-talets mitt utgjorde densamma 3 à 4 000 ton årligen, vid vilken kvantitet den sedan med tillfälliga fluktuationer höll sig till år 1872, då en tillverkning av 12 440 ton uppgives, varefter ökningen fortsatte till exempelvis 21 303 ton år 1874. De förnämsta verken, där bessemermetall framställdes, voro vid nyssnämnda tidpunkt Sandviken, Forsbacka och Iggesund i Gävleborgs län, Abäckshyttan, Svartnäs och Långshyttan i Kopparbergs län, Västanfors i Västmanlands län samt Björneborg och Jonsbol i Värmlands län. Bessemermetoden tillämpades dessutom i mindre skala vid ytterligare 10 hyttor eller bruk. Nämnas kan slutligen, att bergsberättelsen år 1874 för första gången uppgiver tillverkning av martinstål, vilken tillverkning dock tillsvidare var ganska obetydlig.

Utom stål ingå under tabellrubriken "stål samt järn- och stålmanufaktur" såsom mera betydande poster plåtar, spik, redskapssmide, järntråd samt för de senaste av tablån omfattade åren även järnvägsskenor.

Från och med mitten av 1870-talet möjliggöra kommerskollegii bergsberättelser en noggrannare överblick särskilt av tillverkningen av bessemer- och martinmetall samt ovällda smältstycken och rå-

skenor. Vad beträffar framställningen av gjutgods vid gjuterierna, självständiga eller förenade med järn- och stålverk, vilken framställning medtagits i tablån på sid. 66, så försvinner hithörande redovisning ur bergverksberättelserna med år 1892 på den grund, att tillverkningen i fråga ansågs mera sammanhörande med den mekaniska verkstadsindustrien än bergshanteringen. I den tablå över järn- och stålverkens produktion, som här nedan meddelas för tiden 1876/1915, förekomma följaktligen inga uppgifter rörande gjutgods, åstadkommet genom omsmältning av tackjärn.

Tillverkning av mellanprodukter samt diverse helfabrikat av järn och stål åren 1876/1915.

År	Ovällda smältstycken och råskenor	Ovälld götmetall			Blåsstål och oräckt brännstål	Stångjärn, -stål och diverse halvfabrikat	Helfabrikat av järn och stål
		Bessemermetall	Martinmetall	Degel- o. elektrogöt			
	årsmedeltal						
	Ton	Ton	Ton	Ton	Ton	Ton	Ton
1876—80	116 125	21 974	3 498	2 476		217 972	36 359
1881—85	153 495	47 976	14 077	1 710		259 884	42 395
1886—90	205 945	73 102	47 489	1 698		234 804	60 610
1891—95	215 770	88 089	83 981	598	797	251 551	55 139
1896—1900	192 147	101 403	171 124	931	920	294 753	50 380
1901—05	183 031	80 451	232 848	1 619	795	293 114	52 440
1906	178 298	84 633	310 500	2 392	522	347 660	73 592
1907	174 405	77 036	340 777	2 403	416	370 061	81 327
1908	152 256	81 054	354 427	2 136	510	334 830	88 535
1909	120 669	63 351	248 166	1 518	391	271 416	59 888
1910	151 713	97 583	372 451	2 215	212	375 225	89 837
Medeltal	155 468	80 731	325 264	2 133	410	339 838	78 636
1911	146 722	93 853	372 705	4 309	436	321 523	134 832
1912	148 828	107 254	404 118	3 941	425	343 398	165 826
1913	158 472	115 839	469 387	5 661	196	307 509	157 759
1914	116 074	93 210	409 528	4 594	307	228 931	131 909
1915	119 629	91 070	503 766	5 582	148	278 557	160 513
Medeltal	137 945	100 245	431 901	4 817	302	295 984	150 168

Beträffande innebörden av de olika tabellrubrikerna må först nämnas, att den officiella redovisningen av ovällda smältstycken och råskenor, d. v. s. mellanprodukter, som framställts ur tackjärn, bearbetat enligt lancashire-, vallon- etc. metoderna, är att beteckna såsom tillfredsställande först fr. o. m. år 1888, då ifrågavarande tillverkning upptages till sitt totalbelopp och ej såsom förut endast delvis. De i tablån återgivna siffrorna beträffande tillverkningen av ovällda smältstycken och råskenor äro med hänsyn till ovanstående att betrakta såsom exakta först med perioden 1891/95. Även för

nästföregående period kunna dock uppgifterna anses såsom ganska tillfredsställande. Vid jämförelse mellan tillverkningsbeloppen för perioderna 1881/85 och 1886/90 få påpekade omständigheter tagas med i räkningen. Den ansenliga ökningen från 153 000 till 206 000 ton i medeltal per år är sålunda åtminstone delvis endast skenbar och beroende på fullständigare statistik för sistnämnda period. I själva verket tillhör produktionen av smältstycken och råskenor ej de grenar av järnhanteringen, som under senare tid visat framåtgående tendenser. Tvärtom kan en ej oväsentlig tillbakagång iakttagas sedan 1890-talets början, vartill orsaken väl får sökas i en allt mindre ekonomiskt givande marknad för svenskt högre kvalitetsjärn.

Den svenska brukshanteringens framsteg under senare tid falla företrädesvis inom bessemer- och martingötframställningen med åtföljande stål- och stångjärnsberedning. Framställningen av bessemer- och martingöt utgjorde i medeltal per år 1876/80 sammanlagt 25 472 ton, varav 21 974 ton eller 86·3 proc. bessemermetall. Martinmetodens tillämpning befann sig alltså ännu på begynnelsestadiet. Ifrågavarande tillämpning tilltog emellertid snart hastigt i omfattning, och under perioden 1891/95 började tillverkningskvantiteten av martingöt i betydenhet närma sig bessemertillverkningen, ehuru även denna hittills gått ansenligt framåt. Under nästföljande period lämnade så martintillverkningen den senare definitivt bakom sig. Av sammanlagda götproduktionen enligt de två metoderna 272 527 ton i årsmedeltal, utgjordes sålunda 171 124 ton eller 62·8 proc. av martingöt. Sedermera har martintillverkningens försprång ytterligare ökats, såsom ett studium av tabellen närmare ger vid handen.

Utom bessemer- och martinmetall framställes inom landet i mindre omfattning degelgötmetall för vissa specialtillverkningar. Den i tablån upptagna kvantiteten för nämnda metall innesluter för de senaste åren jämväl den hittills obetydliga tillverkning av elektrogöt, som försöksvis praktiseras vid enstaka järnverk.

Järnverkens framställning av mellanprodukter i form av ovällda smältstycken och råskenor samt olika slag av götmetall avser i huvudsak produkter för ytterligare förädling inom landet till stål, stångjärn och varjehanda manufaktur. Sagda förhållande framträder i följande sammanställning över inrikes förbrukningen och exporten av smältstycken, råstänger och götmetall.

Till väsentligaste delen användas de ovällda smältstyckena, råstängerna samt göten för järn- och stålverkens egen framställning av smitt eller valsat järn och stål samt varjehanda grövre manufaktur. Omfattningen av sistberörda framställning framgår av tablån

Tillverkning, import och export av smältstycken, råskenor och göt åren 1876/1915.

År	Smältstycken och råskenor					Göt				
	Tillverkning	Import	Export	Förbrukning inom landet	Förbrukningen i proc. av tillverkningen	Tillverkning	Import	Export	Förbrukning inom landet	Förbrukningen i proc. av tillverkningen
	Ton					Ton				
1876—80	116 125	60	11 313	104 872	90·31	27 948	—	—	27 948	100·00
1881—85	153 495	66	7 953	145 608	94·86	63 763	5	1 237	62 531	98·07
1886—90	205 945	107	12 877	193 175	93·80	122 289	404	6 316	116 377	95·17
1891—95	215 770	—	11 578	204 192	94·63	173 465	18	5 146	168 337	97·04
1896—1900	192 147	4	21 270	170 881	88·93	274 378	672	8 192	266 858	97·26
1901—05	183 031	1	21 662	161 370	88·17	315 714	54	9 497	306 271	97·01
1906	178 298	—	27 216	151 082	84·74	398 047	—	15 866	282 181	96·01
1907	174 405	7	32 058	142 354	81·62	420 632	5	11 276	409 361	97·32
1908	152 256	—	20 187	132 069	86·74	438 127	2	6 377	431 752	98·54
1909	120 669	—	20 630	100 039	82·90	313 426	10	10 261	303 175	96·73
1910	151 713	—	31 353	120 360	79·33	472 461	7	13 516	458 952	97·14
Medeltal	155 468	1	26 289	129 180	83·09	408 539	5	11 459	397 084	97·20
1911	146 722	16	27 950	118 788	80·96	471 303	6	11 199	460 110	97·63
1912	148 828	—	35 340	113 288	76·12	515 738	3	14 237	501 504	97·24
1913	158 472	14	39 630	118 856	75·00	591 083	4	15 308	575 779	97·41
1914	116 074	1	23 836	92 239	79·47	507 639	19	13 231	494 427	97·40
1915	119 629	—	37 209	82 420	68·90	600 566	5	17 775	582 796	97·04
Medeltal	137 945	6	32 833	105 118	76·20	537 266	37	14 350	522 953	97·34

sid. 71, där densamma återfinnes under rubrikerna "stångjärn, stål och diverse halvfabrikat" samt "helfabrikat av järn och stål". Under förstnämnda rubrik hava upptagits bergsberättelsens kvantiteter för vällda ämnen för export, stångjärn och stål, ej spec. fasonjärn och stål inklusive stångjärnsavhugg, band-, söm- och finjärn samt tubämnen. Rubriken helfabrikat av järn och stål innefattar i huvudsak valstråd i ringar, grovplåt, utvalsad av götmetall, järnvägsskenor, järnvägshjulband och axlar av götmetall, ankare och grövre smiden. Smärre oregelbundenheter inom redovisningen förekomma naturligen på grund av partiella förändringar i statistikens uppställning under olika år. Ifrågavarande oregelbundenheter äro dock ej av den art eller omfattning, att de förrycka totalbilden av järn- och stålproduktionens allmänna utveckling. Beträffande järnbrukens tillverkning av egentliga manufakturvaror, såsom bleck- eller tunnplåt, spik, redskapssmide etc., bör anmärkas, att densamma såsom hänförlig till mekaniska verkstadsindustrien ej medtagits i här meddelade översikter.

Det är en känd sak att stångjärn och stål av gammalt ha utgjort mycket betydande svenska exportartiklar, under det att den inhemska förädlingen av stångjärn och stål till manufakturer av olika slag fram till senare delen av 1800-talet varit jämförelsevis obetydlig. Förhållandet i fråga framträder i nedanstående tablå.

Tillverkning, import och export av stångjärn och stål samt diverse halvfabrikat åren 1876/1915.

År	Tillverkning	Import	Export	Förbrukning inom landet	Förbrukningen i proc. av tillverkningen
	Ton				Proc.
1876—1880	217 972	5 426	155 618	67 780	31·10
1881—1885	259 884	5 426	200 681	64 629	24·87
1886—1890	234 804	9 338	186 474	57 668	24·56
1891—1895	251 551	13 614	169 090	96 075	38·19
1896—1900	294 753	36 351	167 453	163 651	55·52
1901—1905	293 114	46 964	173 026	167 052	56·99
1906	347 660	59 945	194 763	212 842	61·22
1907	370 061	75 906	169 601	276 366	74·68
1908	334 830	55 055	142 285	247 600	73·95
1909	271 416	52 489	126 069	197 836	72·89
1910	375 225	61 777	168 063	268 939	71·67
Medeltal	339 838	61 034	160 156	240 716	70·83
1911	321 523	57 414	158 080	220 857	68·69
1912	343 398	66 409	157 838	251 969	73·38
1913	307 509	75 343	158 497	224 355	72·96
1914	228 931	68 608	108 728	188 811	82·48
1915	278 557	82 656	141 223	219 990	78·97
Medeltal	295 984	70 086	144 873	221 197	74·78

Sveriges stål- och stångjärnsproduktion utgjorde exempelvis under förra hälften av 1880-talet 259 884 ton i årsmedeltal, av vilken kvantitet endast omkring en fjärdedel stannade kvar för bearbetning inom landet. Sedermera har emellertid en mycket väsentlig omsvängning i berörda hänseende försiggått. Sverige har fått en betydande verkstadsindustri, vilken förbrukar avsevärda kvantiteter stångjärn och stål. Exporten av nämnda artiklar har därför i senare tid icke blott relativt utan även absolut gått anmärkningsvärt tillbaka, under det att produktionen befunnit sig i någorlunda oavbrutet stigande. Ser man exempelvis på året 1913, det senaste av kriget oberörda, uppgår produktionen av stångjärn, stål och vissa därmed sammanräknade halvfabrikat till 307 509 ton, medan exportöverskottet stannade vid omkring 27 proc. av produktionen. Märkas bör, att den svenska verkstadsindustrien ingalunda använder ute-

Kvantitet och värde av järn- och stålverkens viktigare produkter åren 1896/1915.

År	Smältstycken		Bessemergöt				Martingöt			
			Sur		Basisk		Sur		Basisk	
	Ton	Kr.	Ton	Kr.	Ton	Kr.	Ton	Kr.	Ton	Kr.
1896—1900	192 147	20 690 991	74 235	8 352 399	27 168	2 710 930	113 706	13 088 888	57 418	6 078 906
1901—1905	183 031	20 148 353	47 295	5 001 662	33 156	3 049 021	119 385	14 046 543	113 463	11 028 354
1906	178 298	20 693 664	42 507	4 534 688	42 126	3 785 254	141 314	15 724 664	169 186	16 245 791
1907	174 405	20 750 877	39 637	4 288 699	37 399	3 661 657	149 889	17 479 753	190 888	19 128 510
1908	152 256	17 239 026	38 331	4 148 304	42 723	3 871 100	148 977	16 585 597	205 450	19 388 666
1909	120 669	14 060 156	29 026	3 251 065	34 325	3 089 100	100 396	11 240 639	147 770	13 984 549
1910	151 713	18 926 994	44 150	5 072 737	53 433	4 808 900	146 510	16 763 884	225 941	21 721 214
Medeltal	155 468	18 334 143	38 730	4 259 099	42 001	3 843 202	137 417	15 558 907	187 847	18 093 746
1911	146 722	18 624 598	41 116	4 744 025	52 737	4 746 280	148 322	16 802 049	224 383	21 505 990
1912	148 828	18 761 062	43 317	5 102 490	63 937	5 754 330	160 418	18 642 443	243 700	23 883 615
1913	158 472	19 799 171	45 069	5 722 494	70 770	7 326 747	187 461	22 955 765	281 926	27 487 931
1914	116 074	14 510 477	32 053	3 884 678	61 157	5 474 979	170 581	21 710 641	238 947	24 522 678
1915	119 629	17 432 332	25 921	4 056 994	65 149	6 416 347	230 658	35 819 892	273 108	31 767 909
Medeltal	137 945	17 825 528	37 495	4 702 136	62 750	5 943 737	179 488	23 186 158	252 413	25 833 625

År	Degelgöt		Elektrogöt		Blåsstål eller oräckt brännstål		Stångjärn, -stål och diverse halvfabrikat		Helfabrikat av järn och stål	
	Ton	Kr.	Ton	Kr.	Ton	Kr.	Ton	Kr.	Ton	Kr.
1896—1900	931	348 931	—	—	920	206 814	294 753	46 117 546	50 380	8 809 653
1901—1905	1 153	372 546	466	148 095	795	185 169	293 114	44 248 481	52 440	8 708 849
1906	1 457	493 947	935	203 500	522	125 609	347 660	52 517 364	73 592	12 078 951
1907	1 287	499 799	1 116	309 029	416	97 198	370 061	57 999 100	81 327	13 661 787
1908	1 169	444 570	967	193 422	510	132 949	334 830	50 647 939	88 535	13 897 668
1909	927	343 676	591	90 000	391	108 382	271 416	40 708 245	59 888	9 805 465
1910	1 784	615 100	431	66 542	212	51 685	375 225	58 700 006	89 837	14 626 001
Medeltal	1 325	479 418	808	172 499	410	103 165	339 838	52 114 531	78 636	12 813 974
1911	2 275	765 202	2 034	294 883	436	107 418	321 523	50 896 871	134 832	20 345 252
1912	2 656	1 067 251	1 285	210 819	425	111 019	343 398	54 983 649	165 826	25 459 446
1913	3 385	858 250	2 276	377 238	196	47 579	307 509	53 561 418	157 759	24 890 352
1914	2 826	1 132 782	1 768	467 739	307	79 458	228 931	42 471 242	131 909	21 668 301
1915	3 395	1 985 542	2 187	787 986	148	44 400	278 557	61 577 848	160 513	31 867 266
Medeltal	2 907	1 161 805	1 910	427 733	302	77 975	295 984	52 698 206	150 168	24 846 123

slutande svenskt stångjärn och stål för sina arbeten, vilket naturligen sammanhänger med att billigare utländskt järn lämpar sig bra för vissa tillverkningar. Importen av stångjärn och stål, vilken började uppnå ansenligare dimensioner under andra hälften av 1890-talet, uppgick exempelvis år 1913 till ej mindre än 75 343 ton, d. v. s. omkring 33·58 proc. av hela den inhemska förbrukningen. Ifrågavarande järn införes företrädesvis från Tyskland.

I fråga om de i tablån återgivna uppgifterna gäller såsom allmänt observandum, att oöverensstämmelse beträffande den inre sammansättningen i någon mån förefinnes mellan å ena sidan produktionskvantiteterna och å andra sidan import- och exportkvantiteterna, vilket förhållande beror därpå, att bergverksstatistikens hithörande rubriker icke äro av fullt samma innebörd som motsvarande rubriker i handelsstatistiken. För lägets överblickande i stora drag, och något annat medgiva ej dessa summariska uppgifter, synas dock de antydda skiljaktigheterna ej ställa sig hindrande i vägen.

Beträffande grövre helfabrikat av järn och stål förekommer för vissa varor ansenlig import och för andra betydande export. De viktigaste av ifrågavarande artiklar redovisas i nedanstående översikt.

Import och export av diverse

År	Spik, muttrar, hästskosöm etc.				Järnvägsskenor med tillbehörm. m.			
	Import		Export		Import		Export	
	Ton	Kr.	Ton	Kr.	Ton	Kr.	Ton	Kr.
1871—75	863	486 463	1 814	724 193	38 009	4 470 826	488	57 401
1876—80	1 478	722 010	1 250	516 525	26 392	3 104 430	270	31 712
1881—85	2 107	2 558 580	2 144	559 465	25 357	3 042 803	19	2 429
1886—90	2 598	3 097 453	3 395	1 297 991	25 851	3 037 086	168	20 143
1891—95	1 867	844 812	2 823	1 245 429	29 537	3 264 385	160	19 364
1896—1900	1 863	577 327	2 582	891 992	52 706	5 335 745	951	124 749
1901—05	498	305 376	4 155	775 357	58 429	5 506 113	42	5 975
1906	711	519 177	5 940	1 101 200	35 359	3 535 887	114	14 829
1907	753	256 827	7 186	1 559 909	29 730	3 294 918	98	12 529
1908	434	177 993	6 889	1 490 959	33 764	3 607 795	66	7 457
1009	425	185 531	7 773	1 681 333	41 163	4 365 470	109	12 356
1910	707	262 631	7 108	1 501 888	32 961	3 506 213	44	5 333
Medeltal	606	280 432	6 979	1 467 058	34 595	3 662 057	86	10 501
1911	617	221 433	7 365	1 625 865	44 759	4 766 991	1	168
1912	876	292 340	7 635	2 637 225	65 079	7 300 924	114	13 172
1913	1 065	296 860	6 356	2 540 070	63 566	7 137 859	1 488	205 827
1914	861	252 800	5 589	1 991 016	59 395	6 748 464	420	38 555
1915	1 506	578 743	9 407	4 352 310	26 085	3 821 094	246	58 534
Medeltal	985	328 435	7 270	2 629 297	51 777	5 955 066	454	63 251

För åtskilliga mindre manufakturtillverkningar hava import- och exportsiffror ej intagits i tablån, delvis beroende på omöjligheten att efter handelsstatistikens senaste omläggningar erhålla kontinuerliga uppgifter. Bland sådana tillverkningar äro exempelvis att nämna grövre gjutgods och smiden.

Den officiella bergverksstatistiken meddelar även vissa huvuduppgifter rörande *värdet* av de vid järnverken framställda produkterna. Ifrågavarande uppgifter sammanfattas i tablån sid. 75 för de viktigare tillverkningarna.

I tablån ha götprodukterna specificerats, i den mån detta möjliggöres av bergverksstatistiken. Ifrågavarande specifikation medger observationer av stort intresse särskilt beträffande tillverkningskvantiteternas fördelning på sur och basisk göt. I fråga om sur bessemergöt märkes sålunda, att produktionen under den av tablån omfattade tidrymden gått högst ansenligt tillbaka, medan tillverkningen av basisk bessemergöt tillvuxit i nästan samma proportion. Beträffande martingöten gäller, att produktionsbeloppen ökats för såväl sur som basisk göt. Ifrågavarande ökning är emellertid för den senare betydligt mera påfallande än för den förra. Det sålunda

tillverkningar av järn och stål.

Plåt				Valstråd				Järn- och ståltråd samt duk därav			
Import		Export		Import		Export		Import		Export	
Ton	Kr.	Ton	Kr.	Ton	Kr.	Ton	Kr.	Ton	Kr.	Ton	Kr.
3 544	1 074 376	828	196 915	—[1]	—	—	—	211	99 286	539	253 639
3 577	1 182 684	1 482	394 323	—	—	—	—	203	95 580	574	270 081
6 901	1 629 152	2 571	761 157	—	—	4 201	1 050 203	1 052	317 638	2 605	1 302 339
4 630	1 523 652	5 076	1 070 395	—	—	4 393	1 098 207	1 451	424 819	1 104	431 262
4 124	1 669 579	3 489	585 898	—	—	3 417	583 948	610	313 219	742	392 094
9 331	1 959 470	3 067	459 963	—	—	5 551	895 747	1 161	471 769	878	386 519
14 084	2 624 636	2 199	328 321	—	—	5 126	792 280	1 824	642 544	1 528	534 681
17 596	3 252 900	2 862	429 354	—	—	6 269	1 018 655	1 229	486 376	2 748	961 750
18 370	4 596 381	2 262	602 578	1 177	153 059	23 697	4 589 170	1 696	421 682	3 032	770 008
17 485	4 610 364	2 178	648 134	2 681	348 556	21 623	4 151 475	2 604	545 682	1 692	584 645
15 620	3 926 580	1 272	393 566	2 165	281 474	21 184	3 973 171	1 579	377 495	1 473	462 575
21 882	5 329 061	1 668	480 164	1 754	227 959	33 461	6 301 668	1 976	479 080	2 703	813 860
18 191	4 343 057	2 048	510 759	1 555	202 210	21 247	4 006 828	1 817	462 063	2 330	718 568
18 524	5 184 443	2 147	577 609	2 194	285 210	34 081	6 415 805	2 163	547 477	2 774	823 490
23 066	5 636 981	2 813	562 173	3 359	470 192	36 376	6 911 409	1 737	551 088	3 227	1 828 265
27 533	6 183 247	2 426	533 987	3 894	506 188	39 851	7 372 502	3 419	1 059 069	3 686	2 149 256
25 558	4 527 784	2 406	658 813	6 266	632 675	27 354	4 895 106	4 400	1 159 199	2 345	1 592 583
34 502	6 364 915	8 669	2 579 606	3 905	438 218	32 154	6 912 509	3 151	1 164 147	4 376	3 426 015
25 837	5 579 474	3 692	982 438	3 924	466 497	33 963	6 501 466	2 974	896 196	3 282	1 963 922

[1] Valstråd finnes ej spec., utan ingår t. o. m. år 1906 bland järn och stål.

påvisade uppsvinget av den basiska götframställningen sammanhänger givetvis med de i senare tid förbättrade möjligheterna att tillgodogöra tackjärn av fosforrika malmer.

Beträffande värdet av å ena sidan sur och å andra sidan basisk göt ger en beräkning på grundval av de i tablån meddelade siffrorna vid handen, att den sura i medeltal per ton betingar ett något högre pris än den basiska, vilket tydligen i huvudsak beror därpå, att det vid den sura götframställningen använda tackjärnet såsom mera fosforrent ställer sig dyrare än det vid den basiska processen förbrukade.

Förutom de järnverksprodukter, som hittills berörts, äro att nämna *järnsvamp och vissa ferrolegeringar*. Omfattningen av sistberörda produktion under senare år framträder i nedanstående sammanställning.

Produktionen av ferrolegeringar och järnsvamp åren 1908/1915.

År	Kiseljärn	Kiselmanganjärn	Manganjärn	Kromjärn	Volframjärn	Kiselmanganaluminiumjärn	Kiselaluminiumjärn	Vanadinjärn	Järnsvamp
	Ton								
1908.....	1 049	25	—	—	—	—	—	—	—
1909.....	2 550	—	—	—	—	—	—	—	—
1910.....	4 242	59	—	32	—	—	—	—	—
1911.....	3 828	451	—	—	—	—	—	—	3 772
1912.....	5 906	997	—	—	—	—	—	—	3 979
1913.....	9 863	1 375	—	760	—	136	—	—	6 073
1914.....	8 732	1 304	293	1 300	0·28	508	64	—	6 394
1915.....	11 819	2 328	947	242	—	785	346	4	9 350

Som synes, uppträda de flesta av de i tablån angivna produkterna endast mera sporadiskt. Av större praktisk betydelse äro blott kiseljärn, järnsvamp och kiselmanganjärn.

Bland de förhållanden, som numera beröras av kommerskollegii årliga bergsberättelser, är även att uppmärksamma järnverkens *träkolsförbrukning*. De tidigaste uppgifterna på området gå tillbaka till år 1900. Desamma hava sammanställts i en vidstående tablå.

Tillgodoseendet av järnverkens träkolsbehov har i senare tid blivit ett allt mera svårlöst problem. Förbrukningen av träkol har enligt tabellen sedan år 1900 i stort sett befunnit sig i tillbakagång, ehuru järnproduktionen under samma tid väsentligt ökats. Ifrågavarande besparing inom kolförbrukningen har vunnits på olika vägar, såsom särskilt genom ökad användning av koks vid tackjärnstillverkningen samt stegrad förbrukning av slig och briketter. Trots

Förbrukningen vid järnverk av träkol åren 1900/1915.

År	För tackjärnsframställning hl	För övriga ändamål hl	Summa förbrukad träkol hl	Värde kr.	Värde per hl kr.
1900			46 856 170	28 759 172	0·61
1901			45 313 707	23 858 079	0·53
1902			45 285 439	20 455 552	0·45
1903	Ej spec.		43 291 296	19 485 931	0·45
1904			44 063 813	20 338 740	0·46
1905			43 468 603	22 108 944	0·51
1906			46 407 454	25 283 563	0·54
1907			46 945 420	25 646 449	0·55
1908	34 766 113	6 680 534	41 446 647	22 803 067	0·55
1909	25 904 370	5 511 748	31 416 118	18 077 457	0·58
1910	34 554 114	6 277 482	40 831 596	25 716 281	0·63
1911	34 408 110	6 133 222	40 541 332	26 558 864	0·66
1912	36 297 363	6 922 213	43 219 576	28 452 622	0·66
1913	36 327 903	6 331 521	42 659 424	28 193 356	0·66
1914	32 773 952	5 152 625	37 926 577	26 826 782	0·71
1915	39 496 629	5 797 749	45 294 378	34 246 694	0·76

Framställningen i Sverige av guld, silver, koppar, bly och zink åren 1833/1915.

År	Guld	Silver	Koppar	Bly	Fin- och handelszink
	Kilogram				
1833—35	0·58	792·4	844 409	39 595	—
1836—40	0·73	838·6	927 031	42 204	—
1841—45	0·55	960·8	1 064 668	114 441	—
1846—50	0·37	1 254·2	1 427 639	170 847	—
1851—55	0·41	1 268·2	1 736 300	235 562	—
1856—60	0·19	1 111·6	1 727 713	246 134	—
1861—65	8·94	1 128·9	1 731 169	444 770	—
1866—70	8·23	1 185·3	2 003 335	395 833	—
1871—75	5·13	779·9	1 162 358	53 592	—
1876—80	5·92	1 144·8	950 666	75 846	—
1881—85	24·80	1 713·0	770 793	269 422	—
1886—90	77·58	4 254·2	835 298	274 358	—
1891—95	93·90	3 478·1	479 584	635 974	—
1896—1900	109·70	2 110·2	217 370	1 519 643	—
1901—05	64·71	1 036·8	601 986	734 653	105 610
1906	20·32	938·0	1 209 130	752 990	174 600
1907	28·08	928·8	1 577 452	812 625	289 000
1908	20·30	630·0	2 807 792	277 371	274 181
1909	14·08	511·5	2 374 657	165 588	634 872
1910	1·85	30·2	3 110 778	355 436	558 484
Medeltal	16·92	607·7	2 215 962	472 802	386 227
1911	11·02	1 289·4	3 221 193	1 134 221	2 123 641
1912	30·56	961·7	3 957 157	1 072 889	3 228 231
1913	25·37	1 037·1	4 215 390	1 235 295	2 114 520
1914	84·28	1 074·2	4 692 244	1 395 566	2 299 761
1915	37·35	753·7	4 560 584	1 917 678	8 588 384
Medeltal	37·72	1 023·2	4 129 314	1 351 130	3 670 907

Bergshanteringens förbrukning av

År	Gruvor, anrikings- och				
	Motorer för handkraft	Kreaturs-vand-ringar	Vattenhjul och vatten-turbiner	Ång-maskiner och ång-turbiner	Gas- och olje-motorer
	Antal	Antal	Hkr	Hkr	Hkr
1896—1900	41	46	2 857	5 288	143
1901—1905	33	39	2 866	7 011	239
1906	28	30	3 056	7 699	394
1907	23	17	2 878	8 154	655
1908	22	12	2 955	9 379	712
1909	26	8	2 337	8 465	890
1910	44	14	2 251	5 889	789
Medeltal	29	16	2 695	7 917	688
1911	26	15	2 164	5 955	858
1912	35	6	1 923	6 216	571
1913	24	10	1 964	6 851	853
1914	27	10	1 665	6 021	1 168
1915	15	11	1 515	5 559	1 621
Medeltal	25	10	1 846	6 120	1 014

denna besparing hava kolpriserna, såsom tablån utvisar, befunnit sig i stadig tillväxt, vilket ju tyder på knapp tillgång.

I jämförelse med järnhanteringen är Sveriges *övriga metallproduktion* sedan århundraden tillbaka av mycket underordnad betydelse. Förhållandet i fråga har tidigare vid skilda tillfällen påvisats och framträder ytterligare i sammanställningen sid. 79 över produktionen fr. o. m. år 1833 av guld, silver, koppar, bly och zink.

Den nutida obetydliga produktionen av guld och silver hänför sig till Falu koppargruva och Sala silververk. En mindre kvantitet silverprecipitat erhålles därjämte såsom biprodukt vid Hälsingborgs kopparverk. Bly som slutprodukt framställes endast vid Sala. Tillverkning av raffinadkoppar förekommer blott vid Hälsingborgs kopparverk, vilken tillverkning är byggd på utländsk råvara. Produktionen av finzink hänför sig till Trollhättans elektrothermiska aktiebolag, vilket använder såväl svensk som utländsk råvara.

Bergshanteringen är att räkna bland de industrigrenar, som för sin verksamhet äro i stort behov av *mekanisk kraft*. Detta gäller såväl gruvorna som framför allt de olika slagen av metallverk. För belysande av berörda förhållande meddelas ovanstående tablå över den vid bergverken använda motorkraften under tiden fr. o. m. år 1896.

Till följd av växlande redovisningsmetoder inom bergverksstati-

mekanisk kraft åren 1896/1915.

briketteringsverk		Järnverk och andra bergverk				
Elektriska motorer	Summa	Vattenhjul och vatten-turbiner	Ång-maskiner och ång-turbiner	Gas- och olje-motorer	Elektriska motorer	Summa
Hkr	Hkr	Hkr	Hkr	Hkr	Hkr	Hkr
1 181	9 469	47 194	8 310	8	182	55 694
6 115	16 231	52 624	10 496	233	4 159	67 512
11 577	22 726	47 067	9 816	466	16 243	73 592
13 487	25 174	47 413	15 471	366	21 874	85 124
16 232	29 278	47 512	16 249	291	26 627	90 679
16 537	28 229	45 988	15 530	915	27 328	89 761
18 602	27 531	44 170	14 385	938	37 799	97 292
15 287	26 587	46 430	14 290	595	25 974	87 289
20 929	29 906	46 295	20 308	950	44 538	112 091
28 802	37 512	46 818	21 829	923	39 562	109 132
37 768	47 436	50 012	22 300	910	61 442	134 664
48 101	56 955	49 281	22 699	1 029	70 697	143 706
59 577	68 272	44 232	21 592	1 061	78 192	145 077
39 035	48 016	47 328	21 746	975	58 886	128 934

stiken äro de i tablån förekommande hästkraftsantalen icke fullt jämförbara under hela tiden 1896/1915. T. o. m. år 1905 avse sålunda uppgifterna totaleffekten av såväl vattenturbiner och ångmaskiner som övriga motorer, däribland elektriska, varigenom en dubbelräkning av kraft inträder, nämligen så till vida som exempelvis vattenturbiner och ångmaskiner använts för drivande av elektricitetsgeneratorer. Med år 1906 uppdelas vatten- och ångkraften i kraft för omedelbar drift och kraft för generering av elektrisk ström för järnverkens vidkommande, vadan alltså dubbelräkningen här nu kan avlägsnas. Beträffande gruvornas och övriga bergverks motorkraft införes en liknande uppdelning fr. o. m. år 1910.

I tablån har den principen följts, att så långt möjligt kraft endast för omedelbar drift medräknats. För järnverken är alltså kraft för drivande av elektricitetsgeneratorer utesluten fr. o. m. år 1906. Förfarandet har satt tydliga spår efter sig i tablåns sifferuppgifter. För år 1906 utgör sålunda hästkraftsantalet vid järnverken etc. för vattenhjul och -turbiner 47 067 medan medeltalet för närmast föregående femårsperiod är 52 624. Beträffande ångkraften märkes en motsvarande reduktion från 10 496 till 9 816 hkr. Särskilt intresse erbjuda siffrorna rörande den elektriska motorkraften. En blick på tabellen visar sålunda, att ökningen av såväl gruvornas som järnverkens och övriga bergverks förbrukning av mekanisk kraft under

Inom bergshanteringen sysselsattã arbetare.

År	Antal arbetare vid																			
	järngruvor samt anrikningsverk och briketteringsverk					järnverk					andra gruvor än järngruvor					övriga verk				
	Över 18 år		Under 18 år		Summa	Över 18 år		Under 18 år		Summa	Över 18 år		Under 18 år		Summa	Över 18 år		Under 18 år		Summa
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor		Män	Kvinnor	Män	Kvinnor		Män	Kvinnor	Män	Kvinnor		Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	
1892—1895	6 540	217	659	154	7 570	14 103	29	1 121	7	15 260	1 738	58	244	47	2 087	824	12	28	—	864
1896—1900	7 961	210	766	146	9 083	14 135	2	1 255	—	15 392	1 648	108	247	52	2 055	756	4	47	—	807
1901—1905	9 074	195	923	95	10 287	14 116	—	1 388	—	15 504	1 544	72	180	21	1 818	839	—	34	—	873
1906	9 323	199	896	77	10 495	14 793	—	1 359	—	16 152	1 648	48	211	18	1 925	910	1	37	—	948
1907	8 934	136	836	64	9 970	15 165	—	1 463	—	16 628	1 767	58	191	28	2 044	835	1	32	—	868
1908	9 503	119	804	59	10 485	14 918	—	1 352	—	16 270	1 667	21	157	18	1 863	823	1	32	—	856
1909	8 609	137	926	35	9 707	14 063	—	1 225	—	15 288	1 140	24	123	21	1 308	608	—	23	—	631
1910	8 878	88	878	50	9 894	14 155	—	1 271	—	15 426	1 240	12	128	8	1 388	750	—	39	—	789
Medeltal	9 049	136	868	57	10 110	14 619	—	1 334	—	15 953	1 492	33	162	19	1 706	785	—	33	—	818
1911	9 433	97	886	45	10 461	13 988	13	1 307	—	15 308	1 053	15	114	6	1 188	988	—	67	—	1 055
1912	9 845	103	923	25	10 896	14 792	—	1 432	—	16 224	1 143	14	104	5	1 266	986	—	53	—	1 039
1913	11 138	105	995	35	12 273	24 338	77	2 678	53	27 146	1 116	9	120	3	1 248	1 012	4	36	—	1 052
1914	10 830	110	888	35	11 863	24 674	128	2 780	55	27 637	1 155	13	129	4	1 301	918	—	43	—	961
1915	11 567	120	1 031	48	12 766	25 830	130	2 868	40	28 868	1 333	16	148	7	1 504	1 158	—	55	—	1 213
Medeltal	10 563	107	945	38	11 652	20 724	70	2 213	30	23 037	1 160	13	123	5	1 301	1 012	1	51	—	1 064

senare tid till allra väsentligaste delen hänför sig till elektriska motorer. Till viss grad genereras den elektriska kraften av bergverkens egna kraftanläggningar, men i avsevärd omfattning synes densamma dock inköpas från utomstående kraftverk.

Det torde böra påpekas, att de ovan återgivna uppgifterna om kraftförbrukningen i enlighet med den officiella statistikens uppställning avse sagda förbrukning även vid andra bergverk än egentliga gruvor och metallverk, såsom särskilt fältspats- och kvartsbrotten.

Kommerskollegii årliga berättelser över bergshanteringen innehålla även uppgifter om antalet av de inom densamma sysselsatta *arbetarna*. En sammanställning av berörda uppgifter meddelas på sid. 82.

Arbetare vid stenkolsgruvorna innefattas ej av tablån. Arbetare vid fältspats- och kvartsbrott ingå genomgående i uppgifterna under rubriken arbetare vid andra gruvor än järngruvor.

Bergshanteringen sysselsätter på grund av sin beskaffenhet så gott som uteslutande manliga arbetare. För vissa lättare bigöromål användas dock kvinnor i den utsträckning, som av tablån inhämtas. Förekomsten av arbetare i åldern under 18 år är inom bergshanteringen jämförelsevis inskränkt.

Beträffande de vid gruvbrytningen sysselsatta arbetarna innehåller bergverksstatistiken specifikation av å ena sidan vid brytning under jord och å andra sidan vid dagbrytning använda arbetare. Då ifrågavarande fördelning erbjuder ett visst intresse, särskilt om samtidigt en översikt över kvantiteterna av i de två fallen brutet

Arbetare vid järngruvorna, fördelade efter brytning under jord eller i dagen.

År	Under jord brutet berg och malm Ton	Antal därmed sysselsatta arbetare	Ton per arbetare	I dagen brutet berg och malm Ton	Antal därmed sysselsatta arbetare	Ton per arbetare
1896—1900	1 667 558	3 857	432	2 284 983	1 621	1 410
1901—1905	2 224 212	4 308	516	3 562 027	2 069	1 722
1906	2 521 820	3 669	687	4 515 274	2 169	2 082
1907	2 498 872	3 434	728	4 343 102	1 994	2 178
1908	2 638 626	3 364	784	4 570 496	1 936	2 361
1909	2 185 425	3 128	699	3 823 009	1 382	2 766
1910	2 952 988	3 089	956	5 338 888	1 915	2 788
Medeltal	2 559 546	3 337	767	4 518 154	1 879	2 405
1911	3 048 387	3 127	975	5 589 096	2 118	2 639
1912	3 666 828	3 311	1 107	5 795 514	1 956	2 963
1913	4 652 001	3 625	1 283	6 337 004	2 151	2 946
1914	4 477 537	3 736	1 198	5 583 340	1 869	2 987
1915	5 534 720	3 920	1 412	5 417 045	1 668	3 248
Medeltal	4 275 895	3 544	1 207	5 744 400	1 952	2 943

berg och malm erhålles, sammanfattas hithörande officiella uppgifter i omstående tabell för järnmalmsgruvornas vidkommande.

Av sammanställningen framgår bl. a. det förhållandet, att antalet av vid malmbrytning under jord sysselsatta arbetare varit i avsevärd stegring sedan år 1911, medan tendensen är motsatt i fråga om arbetare vid dagbrytning. Båda företeelserna torde böra ses mot bakgrunden av läget inom järnhanteringen de senaste åren, karaktäriserat av å ena sidan starkt uppsving inom den mellansvenska bruksrörelsen och dess avverkning av ur de äldre gruvorna bruten malm och å andra sidan svårigheter vid malmexporten, som verkat hämmande på speciellt den norrbottniska brytningen, vilken ju väsentligen försiggår i dagen.

Ett intressant förhållande är även den betydligt olika effekten per arbetare av brytningen under jord och i dagen. Tablån utvisar sålunda, att den per år och arbetare under jord brutna berg- och malmkvantiteten icke uppgår till ens hälften av motsvarande kvantitet vid brytning i dagen. Man förstår redan härav, att dagbrytningen under normala och i övrigt likartade förhållanden måste ställa sig avgjort ekonomiskt fördelaktigare än brytningen under jord.

Till slut meddelas ett sammandrag av den officiella statistikens uppgifter över bergverkens fördelning på *olika slag av ägare.*

Bergverken fördelade efter olika slag av ägare åren 1896/1915.

År	Antal gruvor (och fältspatsbrott)				Antal järnverk				Antal andra bergverk			
	tillhörande			Summa	tillhörande			Summa	tillhörande			Summa
	ensamma ägare	aktiebolag	andra bolag		ensamma ägare	aktiebolag	andra bolag		ensamma ägare	aktiebolag	andra bolag	
1896—1900	62	188	195	445	41	129	40	210	5	9	1	15
1901—1905	47	200	167	414	32	119	29	180	4	10	1	15
1906	35	196	155	386	29	111	27	167	3	9	1	13
1907	33	217	138	388	29	113	18	160	4	10	1	15
1908	41	222	126	389	28	113	9	150	3	9	1	13
1909	38	182	100	320	23	111	8	142	3	9	1	13
1910	53	218	104	375	20	110	11	141	2	10	1	13
Medeltal	40	207	125	372	26	112	14	152	3	9	1	13
1911	40	212	139	391	17	111	11	139	2	8	1	11
1912	35	226	128	389	14	109	19	142	2	7	1	10
1913	26	233	111	370	14	112	14	140	2	6	1	9
1914	26	231	127	384	15	109	12	136	1	6	1	8
1915	33	246	119	398	12	110	13	135	3	8	1	12
Medeltal	32	230	124	386	14	110	14	138	2	7	1	10

Som allmän slutsats gäller, att antalet företag inom bergshanteringens olika huvudgrenar under den tid, som tablån omfattar, befunnit sig i sjunkande. Undantag bildar dock gruvrörelsen under den senaste femårsperioden. Nedgången har väsentligast skett på bekostnad av de av ensamma personer och andra bolag än aktiebolag ägda företagen. Beträffande aktiebolagen uppvisar gruvrörelsen stegring av antalet, medan däremot för järnverken och andra bergverk de redovisade antalen äro något lägre för senare år än tidigare. Allt som allt vittna tablåns siffror om en inom bergshanteringen fortgående koncentration inom driften, vilken företeelse ju ingalunda är karaktäristisk enbart för här behandlade industrigren.

Den svenska bergshanteringen år 1913.

Redovisningen. Firmor och företag.

I föreliggande specialundersökning rörande bergshanteringen har vid företagens klassificering följts en annan princip än den i kungl. kommerskollegii årliga berättelser tillämpade. I de senare upptagas såsom produktionsställen dels med malmfångst arbetande gruvor, dels anrikningsverk, ävensom på varje särskilt huvudstadium av förädlingen verksamt företag. En under arbete varande gruva med tillhörande anrikningsverk upptages sålunda som tvenne arbetsställen, och liknande är förhållandet med ett hyttverk, vilket är förenat med verk för framställning av smidbart järn och stål. De särskilda företagens och verkens fördelning i årsstatistiken sker sålunda efter helt och hållet tekniska grunder. Specialundersökningen däremot lägger huvudvikten vid de ekonomiska förhållandena samt betraktar företagen såsom i första hand ekonomiska enheter. Detta förändrade redovisningssätt nödvändiggöres därav, att vid behandlingen av de ekonomiska förhållandena något särskiljande av olika tillverkningsformer inom ett och samma företag med hjälp av tillgänglig bokföring i regel ej låter sig göra, då vissa utgifts- och inkomstkonton omfatta rörelsen i dess helhet.

Den föreliggande undersökningen, vilken beträffande planläggning och utförande ansluter sig till kollegii produktionsstatistiska specialundersökningar över textil- och beklädnadsindustrierna samt läder-, hår- och gummivaruindustrierna, avser att klarlägga den svenska bergshanteringens ekonomiska förhållanden år 1913. Därvid omfattar undersökningen väsentligen samma produktions- och förädlingsbranscher, vilka redovisas i årsberättelsen över bergshanteringen. Sålunda ingå i specialundersökningen samtliga företag i och för järnmalmens brytning, anrikning och brikettering, tillverkningen av tackjärn, av smältstycken, råstänger och råskenor, stångjärn och stål, göten m. fl. mellanpro-

dukter, ävensom de grövre, ej till manufaktur hänförbara tillverkningarna av järn och stål. I undersökningen ingå ävenledes företag i och för brytning resp. framställning av andra malmer och metaller än järn, nämligen guld, silver och bly, koppar, mangan, zink, grafit, magnesit m. fl. Däremot äro från undersökningen uteslutna de i den årliga bergsstatistiken jämväl redovisade företagen i och för stenkols- samt fältspats- och kvartsbrytning.

Skyldiga att till specialundersökningen avlämna uppgifter hava med nyssnämnda undantag varit samtliga till bergsstatistiken år 1913 redovisningsskyldiga firmor. Omfattningen av undersökningen framgår av nedanstående tablå, i vilken för särskilda produktionsgrupper upptagits samtliga de företag, från vilka användbara uppgifter ingått. Under rubriken redovisade företag ingå därvid de i undersökningen såsom enheter betraktade tekniskt-ekonomiskt särskilda företagen. Till jämförelse har därjämte upptagits de motsvarande firmorna, vilka vid dubbeldrift inom skilda grupper hänförts till den produktionsgrupp, inom vilken den huvudsakliga verksamheten faller.

I undersökningen ingående företag och firmor.

	Redovisade företag	Redovisande firmor
Järnhanteringen.		
Gruvföretag utan anrikningsverk	50	33
» med »	27	21
Anrikningsverk	14	2
Hyttverk	36	34
Järn- och stålverk, komb. med hyttverk	38	36
» » » ej » » »	23	23
Summa	188	149
Övrig bergshantering.		
Gruvföretag	12	9
Förädlingsverk	5	4
Summa	17	13
Samtliga	**205**	**162**

Hela antalet av i undersökningen ingående, som enheter betraktade företag utgör sålunda 205. Av dessa tillhöra 188 järnhanteringen, varvid 91 äro gruvföretag och självständiga anrikningsverk samt 97 sålunda järn- och stålverk. Den övriga bergshanteringen företrädes av 12 gruvföretag och 5 förädlingsverk.

Jämföras de till specialundersökningen inkomna uppgifterna med motsvarande till årsstatistiken 1913, befinnes det, att bland de förra saknas ett antal gruvor och förädlingsverk. De gruvor tillhörande järngruppen, för vilka sålunda icke avgivits redovisning till föreliggande undersökning, äro: N. Skärtomts- samt Rönningsgruvorna,

Lena socken, Uppsala län, vilka i bergsberättelsen år 1913 uppgivas ej utmålslagda; Holländaregruvan, Gladhammars socken, Kalmar län; Malmhöjden, Karlskoga socken, Örebro län, där under året bedrivits endast försöksarbeten; Flatenbergs- och Lindgruvorna, Norrbärke socken, Kopparbergs län. Samtliga de nämnda gruvorna äro f. n. särdeles obetydliga, och enligt redovisningen till bergsstatistiken år 1913 utgjorde hela den vid desamma erhållna produkten av berg och malm nämnda år 2 742 ton. Sammanställes denna siffra med hela den till c:a 11 milj. ton år 1913 uppgående motsvarande brytningen, visar sig sålunda, att oredovisad i föreliggande specialundersökning är endast c:a två tiotusendelar av hela järnmalmsbrytningen. Inom den övriga bergshanteringen är oredovisad Eriksgruvan, St. Skedvi socken, Kopparbergs län, ur vilken enligt bergsberättelsen 1913 erhållits 15 ton blymalm. De förädlingsverk, beträffande vilka redovisning saknas, tillhöra samtliga järngruppen samt äro följande: De Geersfors järnverk, Godegårds socken, Östergötlands län; Orrefors stångjärnssmedja, Hälleberga socken, Kronobergs län; Björsjö hyttverk, Norrbärke socken, Kopparbergs län, beträffande vilket uppgifter icke kunnat avgivas, enär böckerna för år 1913 förstörts vid eldsvåda, samt Gammelstilla järnverk, Torsåkers socken, Gävleborgs län. De nämnda verken äro emellertid samtliga mindre betydande, och enligt uppgifterna till bergsstatistiken år 1913 utgjorde sammanlagda bruttotillverkningsvärdet 257 307 kr., motsvarande ej fullt 0·17 proc. av samtliga järnverkens motsvarande tillverkningsvärde nämnda år. Slutligen hava Forssa bruk, Ö. Vingåkers socken, Södermanlands län, samt Storfors rörverk, Kroppa socken, Värmlands län, såsom uteslutande manufakturverk icke medtagits i undersökningen, och uteslutits har ävenledes Dunkehallars pulvriseringsverk, Jönköping, vid vilket bedrives förmalning av brunsten.

Såsom av slutsiffrorna i omstående tablå framgår, utgöra de i undersökningen ingående företagen ett avsevärt större antal än de uppgiftslämnande firmorna. I betydande omfattning förekommer sålunda, att en firma driver två eller flera i tekniskt-ekonomiskt avseende relativt självständiga, i detta sammanhang såsom *företag* betecknade rörelser eller verk. Den utsträckning, i vilken detta ägt rum, framgår av följande förteckning över firmor med två eller flera verk.

Herrängs grufaktiebolag: gruvdrift i Herrängsfältet med anriknings- och briketteringverk, Herrängs hyttverk; *Söderfors bruks aktiebolag:* gruvdrift i Brunnafältet, Söderfors och Älvkarleö järnbruk; *Wachtmeister, Strömsbergs bruk:* Strömsbergs och Ullfors järnbruk; *Aktiebolaget Österby bruk:* gruvdrift vid Rörbergs gruvor, Österby järnbruk; *De Geer, Leufsta bruk:* Tobo masugn, Leufsta och Carlholms järnbruk; *Åkers styckebruk:* gruvdrift vid Bredsjönäs Sjögruva, Skottvångs- och Elgsjöbackens gruvor, Åkers masugn;

Stens bruks aktiebolag: Graversfors hyttverk, Lotorps järnbruk; *Boxholms aktiebolag:* Boxholms och Flemminge järnbruk; *Aktiebolaget Åminne bruk:* malmtäkter i sjöarna Vidöstern och Bolmen, Åminne hyttverk; *Hälsingborgs kopparverks aktiebolag:* Hälsingborgs kopparverks briketteringsverk, Hälsingborgs kopparverk; *Höganäs-Billesholms aktiebolag:* Höganäs anrikningsverk, Höganäs reduktionsverk; *Lesjöfors aktiebolag:* Långbanshyttans anrikningsverk, Långbanshyttans masugn, Lesjöfors järnbruk; *Uddeholms aktiebolag:* gruvdrift vid Tabergs gruvor, Motjärnshyttans hyttverk, Brattfors, Hagfors och Munkfors järnbruk; *Skyllbergs bruks aktiebolag:* Skyllbergs järnbruk, Rönneshytta smältsmedja, Mariedams kättingfabrik, Kårbergs manufakturverk; *Laxå bruks aktiebolag:* Igelbäckens hyttverk, Röfors järnbruk, Laxå järnverk, St. Lassåna järnbruk, Algrena lancashireverk, Aspa stångjärns- och spiksmedja; *Aktiebolaget Stjernfors-Ställdalen:* gruvdrift i Ösjöbergs- och Rishöjdbergsfälten, Bredsjö och Hjulsjö anrikningsverk och briketteringsverk, Bredsjö, Hjulsjö och Ställdalens hyttverk; *Hellefors bruks aktiebolag:* gruvdrift i Finnbergs- och St. Sirsjöbergsfälten, Sikfors anrikningsverk och briketteringsverk, Sikfors och Sävenfors masugnar, Hällefors järnverk; *Carlsdahls aktiebolag:* Granbergsdals masugn, Carlsdals järnbruk; *Högfors aktiebolag:* gruvdrift i Sköttgruvefältet med anrikningsverk, Högfors järnbruk; *Guldsmedshytte aktiebolag:* gruvdrift i Gränshytte-, Kramp-, Fanthytte- och Rebodafälten, Guldsmedshytte anrikningsoch briketteringsverk, Guldsmedshyttans järnbruk; *Hallstahammars aktiebolag:* Hallstahammars och Trångfors järnbruk; *Surahammars bruks aktiebolag:* gruvdrift i Risbergsfältet och Kallmorbergsfältet, Kallmora anrikningsverk, Surahammars, Spännarhytte och Svanå järnbruk; *Riddarhytte aktiebolag:* gruvdrift vid Riddarhytte odalutmål samt i Källfallsfältet med anrikningsoch briketteringsverk, Lienshyttans masugn, Gisslarbo järnbruk; *Uttersbergs bruks aktiebolag:* Uttersbergs anrikningsoch briketteringsverk, Utterbergs järnverk; *Fagersta bruks aktiebolag:* gruvdrift vid Malmkärragruvorna, Fors och Västanfors järnbruk, Ängelsbergs masugn, Fagersta järnbruk, Västanfors grafitverk; *Avesta järnverks aktiebolag:* Avesta briketteringsverk, Avesta järnverk; *Stora Kopparbergs Bergslags aktiebolag:* gruvdrift vid diverse gruvor, Falu gruva, Ågs masugn, Domnarvets järnverk, Korså och Gysinge järnbruk, Falu kopparverk; *Ulfshytte järnverks aktiebolag:* gruvdrift vid Hästhagsbergs- och Bråfallsgruvorna, Ulvshytte järnverk; *Klosters aktiebolag:* Långshyttans och Stjärnsunds järnbruk; *Larsbo-Norns aktiebolag:* Norns hyttverk, Vikmanshytte järnbruk; *Horndals järnverks aktiebolag:* Näs briketteringsverk, Horndals och Näs briketteringsverk; *Bergverksaktiebolaget Vulcanus:* gruvdrift i Fredmundbergs- och Blötbergsfälten, Blötbergets anrikningsverk; *aktiebolaget Spräkla gruvor:* gruvdrift i Kärrgruve- och Flogbergsfälten, Flogbergets anrikningsoch briketteringsverk; *Starbo bruksägare:* gruvdrift i Siksjöbergsfältet, Starbo masugn; *A. Johnson & C:o:* Axmars, Flatenbergs och Galtströms masugnar; *Forsbacka jernverks aktiebolag:* gruvdrift i Striptorpsfältet, Köpings hyttverk, Karmansbo och Forsbacka järnbruk; *Kopparbergs och Hofors sågverks aktiebolag:* Brattfors järnbruk, Jädraås järnverk, Wij valsverk; *Hofors aktiebolag:* gruvdrift i Storstrecksfältet med anrikningsverk, Hofors järnverk; *Ljusne-Woxna aktiebolag:* gruvdrift vid Aspö- och Hoppgruvorna, Hammarins- m. fl. gruvor, August- och Mariagruvorna samt i Klockgruvefältet, Borgfors (Baggå) anrikningsverk, Baggå järnbruk, Ljusne och Woxna järnbruk; *Strömbacka bruks aktiebolag:* Movikens hyttverk, Strömbacka järnbruk; *Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag:* gruvdrift vid Gällivara och vid Kirunavara malmfält.

Av samtliga 162 i undersökningen ingående firmor driva 41 två eller flera företag eller verk. På 22 firmor komma därvid vardera två, på 8 firmor vardera tre, på 5 firmor vardera 4 sådana. Tre firmor, nämligen Uddeholms aktiebolag, Hellefors bruks aktiebolag samt Surahammars bruks aktiebolag driva fem olika rörelser och verk; fyra firmor, aktiebolaget Stjernfors-Ställdalen, Laxå bruks aktiebolag samt Fagersta bruks aktiebolag, hava sex och slutligen hava två firmor, nämligen Stora Kopparbergs Bergslags aktiebolag samt Ljusne-Woxna aktiebolag vardera sju särskilda till bergshanteringen hörande företag.

Vid avgivandet av uppgifter ha av firmor med gruvdrift eller förädlingsverk på olika platser i regel avgivits särskilda uppgifter för de olika verksamheterna, vilka med i det följande angivna undantag i anslutning härtill i framställningen betraktats såsom särskilda företag. Gemensamt hava emellertid även i dessa fall som regel redovisats kapital- m. fl. dylika till firman såsom sådan knutna förhållanden. Särskilda förhållanden föreligga beträffande behandlingen av de under gemensam förvaltning sammanförda, till olika firmor hörande gruvföretagen. Av dessa hava i anslutning till avgiven särskild redovisning beträffande utgifts- och inkomst- samt kapitalförhållandena de under Filipstads bergslags gemensamma förvaltning, Nora bergslags gemensamma förvaltning samt Långnäs gruvförvaltning lydande företagen här behandlats såsom särskilda företagsenheter. Däremot hava till Norbergs gruvförvaltning samt Grängesbergs gemensamma förvaltning anslutna gruvrörelser, för vilka lämnats gemensamma uppgifter om utgifts- och inkomstförhållandena, i föreliggande framställning behandlats såsom i vartdera fallet en firma och ett företag.

Även av firmor, innehavande två eller flera förädlingsverk, har i vissa fall hela rörelsen sammanfattats i en enda huvuduppgift. Sålunda hava följande firmor avgivit gemensam redovisning för samtliga eller vissa av sina verk, nämligen: Boxholms aktiebolag för Boxholms och Flemminge järnbruk; Lesjöfors aktiebolag för Långbanshyttans masugn och Lesjöfors järnbruk; Skyllbergs bruks aktiebolag för Skyllbergs järnbruk, Rönneshytta smältsmedja, Mariedams kättingfabrik och Kårbergs manufakturverk; Hallstahammars aktiebolag för Hallstahammars och Trångfors järnbruk; Horndals järnverks aktiebolag för Horndals och Näs järnbruk; Kopparbergs och Hofors sågverks aktiebolag för Brattfors järnbruk, Järdraås järnverk och Wij valsverk; Strömbacka bruks aktiebolag för Movikens hyttverk och Strömbacka järnbruk.

I anslutning till den gemensamma redovisningen behandlas i

undersökningen de olika verken för var och en av de ovannämnda firmorna såsom ett företag. Därjämte har för vinnande av likformighet i vissa fall, då särskilda uppgifter avgivits för de olika verken, en sammanslagning ägt rum samt firmans samtliga verk betraktats såsom ett enda företag. En dylik sammanslagning har ägt rum i följande fall:

Söderfors bruks aktiebolag: uppgifterna för Söderfors och Älvkarleö järnbruk; *Wachtmeister, Strömsbergs bruk:* uppgifterna för Strömsbergs och Ullfors järnbruk; *Louis de Geer, Leufsta bruk:* uppgifterna för Tobo masugn, Leufsta och Carlholms järnbruk; *Stens bruks aktiebolag:* uppgifterna för Graversfors hyttverk och Lotorps järnbruk; *Uddeholms aktiebolag:* uppgifterna för Motjärnshyttans hyttverk, Brattfors, Hagfors och Munkfors järnbruk; *Laxå bruks aktiebolag:* uppgifterna för Röfors järnbruk, Laxå järnverk, St. Lassåna järnbruk, Algrena lancashireverk samt Aspa stångjärns- och spiksmedja; *Hellefors bruks aktiebolag:* uppgifterna för Sikfors och Sävenfors masugnar samt Hällefors järnverk; *Carlsdahls aktiebolag:* uppgifterna för Granbergsdals masugn och Carlsdals järnbruk; *Surahammars bruks aktiebolag:* uppgifterna för Surahammars, Spännarhytte och Svanå järnbruk; *Riddarhytte aktiebolag:* uppgifterna för Lienshyttans masugn och Gisslarbo järnbruk; *Fagersta bruks aktiebolag:* uppgifterna för Ängelsbergs masugn, Fors, Västanfors och Fagersta järnbruk; *Stora Kopparbergs Bergslags aktiebolag:* uppgifterna för Ags masugn, Domnarvets, Korså och Gysinge järnbruk; *Klosters aktiebolag:* uppgifterna för Långshyttans och Stjernsunds järnbruk; *Larsbo-Norns aktiebolag:* uppgifterna för Norns hyttverk och Vikmanshytte järnbruk; *Bergverksaktiebolaget Vulcanus:* uppgifterna för Fredmundbergs- och Blötbergsfälten samt Blötbergets anrikningsverk; *Aktiebolaget Spräkla gruvor:* uppgifterna för Kärrgruve- och Flogbergsfälten samt Flogbergets anrikningsverk; *Forsbacka järnverks aktiebolag:* uppgifterna för Köpings hyttverk och Karnansbo järnbruk; *Ljusne-Woxna aktiebolag:* uppgifterna för Baggå, Ljusne och Woxna järnbruk; *Loussavaara-Kiirunavaara aktiebolag:* uppgifterna för Gällivara och Kirunavara malmfält.

Den inom den svenska bergshanteringen föreliggande koncentrationstendensen har i verkligheten nått avsevärt längre, än vad som framgår av de anförda fall, där dubbeldrift föreligger. Uppenbarligen är i realiteten för handen en sådan även i de fall, då aktierna eller andelarna i ett bolag till 50 proc. eller mera ägas av annan inom bergshanteringen verksam firma. Dylika av en främmande firma kontrollerade eller drivna företag hava emellertid i den föreliggande utredningen betraktats såsom helt självständiga. Det mest betydande hithörande fallet föreligger i fråga om Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösund, vilket år 1913 ägde, jämte 39 996 av 80 000 aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag, 5 996 av 6 000 aktier i aktiebolaget Gällivare malmfält samt 556 av 560 aktier i Grängesbergs grufveaktiebolag. Beträffande bolagens innehav av aktier i främmande

aktiebolag år 1913 förelåg vidare, enligt vad som kunnat utrönas, det förhållandet, att ett aktiebolag ägde majoriteten av aktierna i annat eller andra sådana i följande fall:

Stens bruks aktiebolag: ägde 1 195 av 1 200 aktier i aktiebolaget Kantorps malmfält; *Lesjöfors aktiebolag* 173 av 276 aktier i Gruvaktiebolaget Långban; *Uddeholms aktiebolag* 466 av 500 aktier i Nordmarks gruvaktiebolag och 815 av 1 250 aktier i Storfors bruks aktiebolag; *Skyllbergs bruks aktiebolag* 176 av 180 aktier i aktiebolaget Skogaholms bruk; *Laxå bruks aktiebolag* 9 591 av 9 600 aktier i aktiebolaget Aspa bruk; *Hasselfors bruks aktiebolag* samtliga aktier i Svartå bruks aktiebolag; *Aktiebolaget Stjernfors-Ställdalen* samtliga aktier i aktiebolaget Bredsjö gruvor; *Hellefors bruks aktiebolag* samtliga aktier i Sikfors bruks aktiebolag; *Strömsnäs jernverks aktiebolag* samtliga aktier i aktiebolaget Trollhättans elektriska masugn; *Kohlswa jernverks aktiebolag* 973 av 1 400 aktier i Dahlkarlshytte aktiebolag; *Uttersbergs bruks aktiebolag* 795 av 800 aktier i Klockfältets gruvaktiebolag; *Fagersta bruks aktiebolag* 96 av 100 aktier i Svenska grafitaktiebolaget, 131 av 200 aktier i Stortägtsgrufve aktiebolag och halva antalet aktier i Storgrufve aktiebolag; *Avesta jernverks aktiebolag* samtliga aktier i Mossgrufvornas aktiebolag; *Stora Kopparbergs Bergslags aktiebolag* samtliga aktier i Söderfors bruks aktiebolag; *Klosters aktiebolag* 196 av 200 aktier i Rällingsbergs grufve aktiebolag; *Nyhammars bruks aktiebolag* halva antalet aktier i Smedjebackens valsverks aktiebolag; *Hofors aktiebolag* 8 199 av 10 000 aktier i Nyängs aktiebolag och 634 av 900 aktier i aktiebolaget Spräkla gruvor.

I analogi härmed ägde år 1913, enligt vad som med hjälp av resp. årsberättelser kunnat utrönas, *Uddeholms aktiebolag* 385 av 640 lotter i Finnmosse grufbolag samt *aktiebolaget Bofors-Gullspång* 739 av 1 000 lotter i Haggruve bolag.

Besvarandet av de från kommerskollegium genom vederbörande bergmästare utsända frågeformulären är, som av anförda data framgår, synnerligen tillfredsställande. Ävenledes kunna firmornas till undersökningen insända redogörelser betecknas såsom fullständiga och särdeles omsorgsfullt utarbetade. I intet fall hava uppgifterna företett brister av den art, att redovisningen måst helt underkännas. Uppgiftsmaterialet har naturligen företett vissa oregelbundenheter och ofullständigheter, delvis sammanhängande med olika bokföringsmetoder, men tack vare uppgiftslämnarnas ådagalagda beredvillighet att meddela kompletterande och förtydligande upplysningar har likformighet i viktigare delar dock i allmänhet kunnat åstadkommas. Ett närmare klargörande av hithörande förhållanden skall emellertid ske i samband med den efterföljande behandlingen under de särskilda kapitlen.

Allmänna anmärkningar till specialundersökningen.

Huvudsyftet med föreliggande undersökning är att åstadkomma en mera ingående belysning i vissa delar av bergshanteringens produktionsförhållanden än den, som står att vinna genom kommerskollegii årliga berättelse över bergshanteringen. I detta syfte ha uppgifter införskaffats rörande kvantitet och inköpsvärde av under år 1913 förbrukade råmaterial och halvfabrikat jämte upplysning, huruvida berörda material härrört från den inhemska eller utländska marknaden. Beträffande normerna för angivandet av råmaterialets inköpsvärde gäller, att enligt frågeformulärets anvisning i detsamma skolat inräknas eventuella försäkringsavgifter, frakt-, omlastnings-, lossnings- och andra transportkostnader. Vidare ha uppgifter inhämtats rörande kvantitet och saluvärde av erhållen produkt av olika slag. Därvid har föreskrivits, att såsom saluvärde skolat upptagas produktens nettoförsäljningspris vid gruvan eller förädlingsverket. Omsättningsförhållandena hava berörts av undersökningen så till vida, som uppgifter begärts angående kvantitet och värde av lager av produkter vid redogörelseårets början och slut. Därjämte hava begärts kvantitets- och värdeuppgifter om under året inköpta halvfabrikat och förbrukning av dylika under året vid de egna verken samt om den inom landet försålda samt till utlandet exporterade produkten.

För de produktionsstatistiska beräkningar, som undersökningen avsett att möjliggöra, har det varit nödvändigt att från företagen infordra synnerligen detaljerade redogörelser för 1913 års utgifter och inkomster. Den norm, efter vilken sagda redogörelse begärts specificerad, skall framgå av sammanställningar i det följande. Några allmänna anmärkningar rörande vissa i företagens omkostnader ingående poster torde dock här få förutskickas. Såsom en av de mera betydande utgiftsposterna äro avlöningar till förvaltnings- och arbetarpersonalen att anse. Enligt föreskrift har vid redovisningen såsom sådana avlöningar skolat räknas icke blott kontanta utbetalningar till berörda personal utan även värdet av eventuellt åtnjutna naturaförmåner, såsom fri bostad, fri kost, fritt bränsle, fria skatter o. s. v. Har hyra erlagts för bostäder till personalen, bör följaktligen även denna i utgiftsstaten ha förts såsom löneförmån. Beträffande hyror av andra slag eller arrenden, som av tillverkningsfirmorna eventuellt utgivits i och för driften, har i särskilda delar av frågeformuläret specifikation meddelats på så sätt, att ifrågavarande uppgifter upptagits dels för egentliga fabrikslokaler och

därtill hörande ekonomibyggnader, dels för drivkraft samt belysning, dels slutligen för andra ändamål. Vid bearbetningen av de insända uppgifterna har av nämnda avgifter endast utbetalningar för fabriks- och ekonomilokaler samt i något fall förekommande arrenden upptörts i utgiftsstaten under hyror, medan däremot avgifter för elektrisk och annan drivkraft samt belysning sammanräknats med andra utgifter för värme, kraft och belysning. Såsom särskilda poster i den för årsutgifternas redovisning uppställda specifikationen hava även upptagits avskrivningar på a) gruvor, b) fastigheter, c) maskiner, inventarier och redskap samt d) varufordringar. Enligt vanligt bokföringssätt behandlas hithörande utgifter icke som egentliga fabrikationskostnader utan täckas först genom särskilda dispositioner i samband med upprättandet av årets kapitalkonto. Då det emellertid här eftersträvats att erhålla en i möjligaste mån trogen bild av produktionens ekonomi, har deras inräkning bland sagda kostnader befunnits ändamålsenlig och nödvändig. Avskrivningar på gruvor, fastigheter, maskiner och inventarier äro nämligen till sin natur ett uttryck för den del av sagda föremåls värde, d. v. s. av det fasta, i företaget nedlagda kapitalet, som i och genom fabriksdriften under året förbrukats, och som eventuellt måst ersättas genom reparationer och nyinköp.

Särskild uppmärksamhet har vid inhämtandet av uppgifterna rörande fabrikernas utgifts- och inkomstförhållanden ägnats åt försäljningsvärdet av vid redogörelseårets början och slut inneliggande lager av salufärdiga fabrikat. För erhållandet av en mot årsutgifterna någorlunda svarande inkomstsumma har det nämligen å ena sidan måst tillses, att i årets försäljningsbelopp icke medtagits värdet av fabrikat utöver årets produktion, och å andra sidan, att saluvärdet av en möjligen inträdd lagerökning inräknats i årsinkomsten. Då in- och utgående fabriksvarulager av naturliga skäl praktiskt taget aldrig kunna helt överensstämma, har med hänsyn till ovanstående den metoden följts vid uppgifternas bearbetning, att saluvärdet av ingående lager genomgående bortsubtraherats från den sammanlagda summan av de verkligt avyttrade varornas och utgående lagrets försäljningsvärden, varefter återstoden betraktats såsom årsinkomsten av tillverkade varor.

Redogörelse för ovan antydda produktions- och omsättningsförhållanden har till utredningen meddelats av praktiskt taget samtliga inom bergshanteringen verksamma företag, i den mån dessa omfattas av förevarande framställning. I stort sett kunna också de influtna uppgifterna betecknas såsom användbara och tillfyllestgörande för sitt ändamål. Det ligger emellertid i sakens natur, att

en redovisning av den svåra och invecklade beskaffenhet, varom här är fråga, icke över hela linjen kommit att utföras alldeles likformigt eller i bokstavlig anslutning till frågeformulärens anvisningar. Till orsaker av berörda art äro vissa oregelbundenheter, som skola framträda i den följande specialframställningen, att hänföra, och då desamma delvis blivit genomgående, torde några antydningar om deras art och betydenhet här böra meddelas. Vad närmast då beträffar materialanskaffningen, har i frågeformulären begärts särskild uppgift rörande kvantitet och värde av inköpta, under år 1913 förbrukade råvaror. Den av vissa företag tillämpade bokföringen synes emellertid ej lämna någon direkt upplysning om själva årsförbrukningens storlek och inköpsvärde, och enstaka uppgiftslämnare hava därför föredragit att i stället meddela årets faktiska inköp av arbetsmaterial. Då emellertid förbrukning och inköp av råvaror etc. under ett år ingalunda behöva sammanfalla, har förfarandet medfört, att den redovisade inköpta materialkvantiteten kunnat vara antingen för stor eller för liten i förhållande till den verkliga förbrukningen, allt eftersom resp. företag med hänsyn till rådande prisförhållanden eller dylikt funnit med sin fördel förenligt att öka eller minska sina inneliggande lager av material.

Ett liknande tillvägagångssätt vid redovisningen kan någon gång iakttagas i fråga om företagens insända utgifts- och inkomststater. Även här har vid undersökningen eftersträvats att erhålla uppgifter, som uteslutande hänfört sig till 1913 års förhållanden, d. v. s. de verkliga kostnaderna i samband med årets tillverkning samt försäljningsvärdet av de produkter, som under redogörelseåret avyttrats, jämte värdet av in- och utgående lager av salufärdig produkt efter gängse försäljningspris. Vissa företags bokföring har emellertid särskilt med avseende dels på utgifter för material, dels på årsavsättningens saluvärde icke utan vidare medgivit en redogörelse av nämnda beskaffenhet. I stället har den ur företagens egen affärssynpunkt i och för sig naturligen fullt riktiga metoden tillämpats, att kontona upptagits till sina faktiska belopp för året, oavsett om desamma verkligen till alla delar representerat produktionen under den tid, redogörelsen skolat avse. På så sätt kan exempelvis ett parti malm, som kom ett hyttverk tillhanda och kanske även förbrukades under år 1912, hava betalats först 1913 och därmed kommit att belasta sistnämnda års utgifter, liksom å andra sidan under 1913 måhända förbrukats malm, som i sin ordning påvilar först 1914 års utgiftsstat. I de fall, där en sådan redovisningsmetod följts, behöver naturligen icke utgiftsposten för råvaror och material överensstämma med inköpsvärdet av den verkliga förbruk-

ningen under redogörelseåret av ifrågavarande produkter. Vad beträffar de meddelade försäljningsbeloppen, så giva uppenbarligen icke heller dessa under nyss antagna förutsättning en i alla enskildheter trogen bild av den faktiska årsavsättningens värde. Bland desamma kunna nämligen förekomma inbetalningar för redan under tidigare år levererade varor, medan å andra sidan utestående fordringar för leveranser under år 1913 där ej alls återfinnas. Under sådana förhållanden kan inkomstsumman för försålda varor givetvis ej alltid sammanfalla med den verkliga årsavsättningens saluvärde. I stort sett föreligger dock emellan ifrågavarande värden god överensstämmelse.

De påvisade ojämnheterna i redovisningen komma i det följande att framträda bl. a. vid jämförelse å ena sidan mellan inköpsvärdet av under redogörelseåret anskaffade råvaror och halvfabrikat och motsvarande post i utgiftsstaten samt å andra sidan mellan de uppskattade försäljningsvärdena av under året producerade varor och de i inkomststaten såsom inkomst av tillverkningen upptagna beloppen. Med sistnämnda inkomst kan naturligen ej heller årets bokförda omsättningsvärde alltid överensstämma, framför allt emedan förändringar inom lagerbeståndet av salufärdiga varor här spela in. Vid minskning av sådant lager kommer nämligen omsättningsbeloppet att bli större och vid en ökning mindre än inkomsten av årstillverkningen, sådan sagda inkomst i det följande upptagits.

Redovisningen av de 1913 års utgiftsstat påvilande avskrivningarna på gruvor, fastigheter, maskiner och inventarier företer ävenledes vissa egendomligheter av mera anmärkningsvärd art, sammanhängande bl. a. med skiljaktiga förvaltnings- och bokföringsmetoder vid de olika företagen. Såsom förut påpekats, har uppställandet av särskilda rubriker i utgiftsstaten för berörda kostnader föranletts därav, att vid undersökningen eftersträvats att utröna hela kapitalförbrukningen under år 1913 i samband med den produktiva verksamheten, således ifrågavarande förbrukning även av fast kapital i form av fastigheter etc. Beträffande närmast avskrivningar på fastighet gäller emellertid, att sådana i många fall saknats bland de meddelade utgifterna. Härvid bör ju först märkas, att då fastighet varit hyrd, avskrivning av naturliga skäl ej kunnat förekomma, samt att ifrågavarande kostnader här i viss mån motsvarats av den erlagda hyran. Det är likväl icke synnerligen sällsynt, att även företag med egna fastigheter underlåtit att redovisa särskilda fastighetsavskrivningar. För vissa företag äger detta synbarligen sin grund däri, att nämnvärd minskning av fabriksbyggnadernas värde under året icke inträtt, och att nedskrivning av detsamma alltså befunnits överflödig. Beträffande företag av äldre datum utan upp-

given avskrivning får emellertid förklaringen till förhållandet i fråga sökas i omständigheter av annan art. I åtskilliga av här berörda fall är också anledningen till avskrivningarnas utelämnande ur utgiftsstaten lätt att klargöra. I stället för egentliga avskrivningar hava nämligen företagen stundom verkställt avsättningar av årets bruttovinst till s. k. underhålls- eller förnyelsefonder, utan att sagda avsättningar tagits med i räkningen vid utgiftsstatens upprättande. Vid sådant förhållande har uppgiftsmaterialet med hjälp av tillgängliga styrelse- och revisionsberättelser i möjligaste mån korrigerats därhän, att ifrågavarande avsättningar intagits bland årsutgifterna såsom avskrivning.

Även efter nämnda korrigering hava dock företag kvarstått, vilkas utgiftsstat saknat specificerad fastighetsavskrivning. Ofta har detta uppenbarligen berott därpå, att kostnader för fastighetens underhåll och kanske även förbättring direkt förts på årets allmänna omkostnadskonto, varigenom avskrivning blivit överflödig. Mot ifrågavarande redovisningssätt är ej heller från undersökningens synpunkt någon annan anmärkning att göra, än att förbrukningen av fast kapital här kommit att ingå under en annan utgiftspost, "övriga utgifter", än den i formuläret avsedda, vilket i någon mån varit ägnat att förrycka den inbördes relationen mellan beloppen för fastighetsavskrivningar och "övriga utgifter". En påtaglig oegentlighet vid angivandet av de verkliga produktionskostnaderna föreligger däremot, då, såsom i fråga om ett och annat mindre företag förekommit, fastigheternas värdeminskning icke under någon form eller blott i otillräcklig grad är företrädd bland årsutgifterna. Anledningen till sagda förhållande kan i huvudsak anses ha varit tvåfaldig. Då det ekonomiska utbytet av rörelsen under året varit klent eller företagets ställning i övrigt svag, ligger orsaken uppenbarligen däri, att man i bokföringen icke funnit skäligt att belasta affärsrörelsen med ifrågavarande värdeförbrukning, vilket naturligen medfört, att ekonomien i bokföringen framstått gynnsammare, än vad den i verkligheten varit. Så är givetvis fallet även beträffande årsutgifterna vid sådana företag, där affärsställningen visserligen gestaltat sig förmånlig, men avskrivningar dock underlåtits, t. ex. på grund av att fastighetsvärdet redan tidigare nedskrivits till ett minimum.

Avskrivningar på maskiner, inventarier och redskap eller motsvarande avsättningar till avskrivnings- eller förnyelsefonder hava redovisats jämförelsevis fullständigt. Exempel förekomma dock även här på att företagen avstått från nedskrivning eller avsättning av ifrågavarande art, vilket förhållande delvis ägt sin grund i skäl,

som redan förut berörts, såsom särskilt mindre goda affärsresultat, eller i att avskrivning tidigare verkställts på området av den omfattning, att ytterligare sådan tillsvidare synts överflödig. Märkas bör därjämte, att de kostnader, som vid vissa företag representeras av avskrivning på maskiner, inventarier och redskap eller motsvarande fondering, vid andra företag helt eller delvis kunna ha påförts årets omkostnadskonto, varigenom desamma ej särskilt behövt uppmärksammas vid bokslutets och kapitalkontots upprättande. I sådant fall finnes alltså ifrågavarande kapitalförbrukning upptagen bland årsutgifterna om också ej under därför avsedd utgiftsrubrik.

Beträffande avskrivningarna på såväl fastigheter, resp. gruvor, som maskiner, inventarier och redskap kunna vid redovisningen naturligen ha förekommit oregelbundenheter även av annan art än de ovan antydda. Överhuvud gäller nämligen härutinnan, att man snart sagt ingenstädes inom företagens ekonomi stöter på så flytande och mångskiftande förhållanden som just i fråga om avskrivningsväsendet. Härav följer, att i stort sett några allmängiltiga normer icke heller för hithörande redovisning äro att påvisa, och att de influtna uppgifterna på området till sin innebörd förete betydande skiljaktigheter, vilka det ställt sig praktiskt omöjligt att i väsentligare grad utjämna. Man bör emellertid ej härav draga den slutsatsen, att hithörande redovisning saknar väsentligare upplysningsvärde, alldenstund genom densamma dock ernåtts, att bland årsutgifterna under en eller annan form kunnat upptagas de värdebelopp, varmed förbrukningen av fast kapital i form av fastigheter, maskiner etc. enligt bokföringen påvilat årets meddelade kostnader inom olika företagsgrupper.

En utgiftspost, som ej kan karaktäriseras som produktionskostnad i egentlig mening, men som likväl uppförts bland årsutgifterna, äro avskrivningar på varufordringar. Medtagandet av dessa i berörda sammanhang har ansetts lämpligt på den grund, att varuförlusterna i stort sett äro att betrakta såsom konstanta avbränningar, varför ett års affärsställning skulle bli missvisande, om desamma lämnades helt ur räkningen. Redovisningen har i denna del ställt sig jämförelsevis enkel och några väsentligare olikformigheter inom uppgiftsmaterialet äro alltså här ej att påpeka. Däremot kunna givetvis de principer, efter vilka ifrågavarande avskrivningar verkställts, ha skiftat vid de särskilda företagen, ehuru detta i allmänhet ej kommit till synes i de influtna redogörelserna. I åtskilliga fall hava några avskrivningar på varufordringar under år 1913 ej alls företagits, vilket som regel torde berott antingen på att årets ekonomiska ställning ansetts för svag för att belastas härmed eller också därpå, att resp. företag haft förmånen att bland sina avnämare räkna endast

firmor med solida affärsförhållanden. Anmärkas bör slutligen i fråga om de redovisade förlusterna, att avskrivningarna på varufordringar under år 1913 på grund av sin natur uppenbarligen i vanliga fall representerat en redan under tidigare år verkställd produktion och leverans, medan däremot de förluster, som eventuellt drabba 1913 års tillverkning, förskjutas till efterföljande år. De meddelade avskrivningsbeloppen äro alltså strängt taget icke hänförliga till 1913 års produktion, vilket emellertid icke hindrar, att desamma torde utgöra ett någorlunda riktigt uttryck för de avbränningar på området, till vilka enligt ovanstående bort tagas hänsyn vid redogörelsen för sagda års utgiftsförhållanden.

Produktions- och i viss mån även omsättningsförhållandena inom bergshanteringen gestalta sig givetvis ganska skiftande inom dess olika grenar allt efter arten av produktionsprocessen, det bearbetade materialet och manufaktureringens, d. v. s. den industriella bearbetningens större eller mindre utsträckning och beskaffenhet. Anmärkningen äger delvis om ock i mindre framträdande grad tillämpning även på de särskilda företagen inom en och samma företagsgrupp, då ju det ena företaget kan framställa varor av annan kvalitet och för annat specialändamål än det andra. Att närmare inträngа i sist antydda olikheter har emellertid icke ansetts ligga inom ramen för denna utrednings syften. Däremot måste uppenbarligen ett klarläggande av de mera karaktäristiska skiljaktigheterna i berörda hänseenden mellan de särskilda produktionsgrenarna tillmätas stor vikt, då det gäller att bilda sig ett omdöme om deras inre ekonomiska förhållanden.

Järnhanteringen.

Verkens ålder och företagens ekonomiska organisation.

Av den föregående historiska framställningen framgår, hurusom den svenska järnhanteringens anor sträcka sig långt tillbaka i gångna sekler. I betydande utsträckning förskriva sig även de nu i verksamhet varande gruvorna och verken från förflutna århundraden direkt eller såsom medelbar eller omedelbar fortsättning av äldre numera nedlagda rörelser och företag.

De i undersökningen ingående järnmalmsgruvorna och järnmalmsfältens ålder belyses av tab. 1, i vilken sammanställts ur olika källor kompletterade uppgifter angående den tidpunkt, från vilken veterligen brytning förekommit. Frånvaron i många fall av histo-

riska källor medför emellertid, att föreliggande uppgifter vidlådas av brister och ojämnheter. I vissa fall har sålunda uppgivits tidpunkten för den första kända utmålsläggningen, före vilken enligt sakens natur kunnat förekomma bearbetning. I andra fall åter ha varit tillgängliga endast uppgifter om den tidpunkt, vid vilken efter kortare eller längre ödesmål brytningen ånyo upptagits. Beträffande slutligen många från äldsta tider kända fyndigheter gäller, att bearbetningen icke varit kontinuerlig, utan att i densamma ofta mycket långa avbrott förekommit.

Tab. 1. **Tiden för malmfångstens begynnelse vid under brytning varande gruvor och fält.**

Län	Gruvor och fält, som brutits från tiden									
	t. o. m. 1500	1501—1600	1601—1700	1701—1750	1751—1800	1801—1850	1851—1875	1876—1900	1901 o. därefter	Obekant tid
Stockholms ...	—	1	—	1	2	—	—	—	1	—
Uppsala	—	2	—	—	—	1	1	—	1	—
Södermanlands	—	2	1	—	—	1	2	—	2	—
Östergötlands .	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—
Värmlands ...	3	—	—	1	—	—	—	1	—	—
Örebro	11	1	3	1	—	—	6	6	4	3
Västmanlands .	11	—	—	—	1	5	2	1	4	—
Kopparbergs .	1	1	9	1	2	3	3	1	5	2
Gävleborgs ...	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—
Norrbottens ...	—	—	—	—	1	—	—	2	1	—
Summa	**26**	**7**	**14**	**4**	**6**	**11**	**15**	**11**	**18**	**5**

Gruvdriften daterar sig vid ett betydande antal av de i verksamhet varande mellansvenska järngruvorna och järnmalmsfälten från medeltiden. Persbergs- och Långbansfälten samt Nordmarks gruvor, Värmlands län, uppgivas sålunda vara bearbetade sedan 1300-talet. Från samma århundrade hava bearbetats även Riddarhytte- och Källfallsfälten, Morbergs-, Getbacks-, Röbergs-, Kallmorbergs-, Norrbergs-, Klackbergs- och Kolningsbergsfälten, Västmanlands län. Stora Bispgruvan, Kopparbergs län, uppgives hava bearbetats utan längre avbrott sedan andra hälften av 1300-talet. Vid Stribergs-, Pershytte-, Stripa-, Gränshytte-, Kramp-, Fanthytte- och Rebodafälten, Örebro län, har gruvdrift förekommit redan under senare delen av medeltiden.

Under 1500-talet upptogs bl. a. Herrängsfältet, Stockholms län, där gruvdrift påbörjades år 1514, ävensom Dannemora gruvor, Uppsala län. Det första privilegiet å sistnämnda gruvor utfärdades år 1532, och lär vid denna tid malmen hava utskeppats till Tyskland.

Småningom blev malmen föremål för förädling inom landet vid ett stort antal på denna malmförekomst väsentligen baserade bruk, såsom Leufsta, Ullfors, Österby, Gimo, Söderfors, Harg, Schebo, Gysinge, Axmar, Ljusne m. fl. Sedan mitten av 1500-talet har vid Dannemora gruvor bedrivits kontinuerlig malmfångst. Andra gruvor och fält, vilka upptagits på 1500-talet, äro bl. a. Rödbergsfältet, Örebro län, samt Idkerbergsfältet, Kopparbergs län.

Under 1600-talet försiggick hand i hand med den politiska expansionen en stark ekonomisk utveckling, vilken bl. a. framträder däri, att ett betydande antal nya malmfyndigheter utforskas och läggas under arbete. Sålunda daterar sig från detta århundrade bearbetningen av bl. a. Sikbergs-, Sirsjöbergs-, Finnbergs-, Lombergs och Ingelsgruvefälten, Örebro län. Från samma århundrade daterar sig ävenledes den första upptäckten och bearbetningen av Grängesbergs-, Ormbergs-, Björnbergs-, Blötbergs- och Fredmundbergsfälten, Kopparbergs län, ehuru på metallurgiens dåvarande ståndpunkt någon exploatering i större omfattning icke var möjlig. Malmens rikedom på fosfor medförde nämligen, att endast mindre kvantiteter kunde erhålla användning vid tackjärnsframställningen och då i blandning med fosforfri malm. Önskan att icke äventyra det svenska järnets höga kvalitet och anseende genom tillverkningen av kallbräckt produkt medförde t. o. m., att periodvis genom ingripande av statsmyndigheterna tillgodogörandet av de nämnda fosforrika malmtillgångarna förbjöds.

Under 1700-talet samt förra hälften av 1800-talet gjordes för första gången till föremål för bearbetning bl. a. Finnmossegruvorna, Värmlands län, Timansbergsfältet, Örebro län, Vintjärns- och Håksbergsfälten, Kopparbergs län, vilka samtliga upptogos under 1700-talet, samt bl. a. Nartorps gruvor, Östergötlands län, Malmkärra- och Stortäktsgruvorna samt Andersbenningsfältet, Västmanlands län, vilka började bearbetas under tiden 1800—1850.

Under 1700-talet är det också som uppmärksamheten först börjar vändas mot de lappländska malmfälten. Kända redan i början av århundradet är det mot mitten och slutet av detsamma, som malmtillgångarna vid Gällivara, Luossavara och Kirunavara göras till föremål för bearbetning. Fyndigheternas höga fosforhalt ävensom det avlägsna läget samt eljest de svåra transportförhållandena medförde emellertid, att bergverksdrift i större skala tillsvidare visade sig icke vara ekonomiskt möjlig.

Under tiden efter 1850 hava de bearbetade malmtillgångarna högst avsevärt ökats såväl genom upptäckten av nya gruvor och fält som genom rationell exploatering av äldre av olika anledning förut

såsom icke brytvärda ansedda fyndigheter. Bland nyupptäckta och under arbete lagda gruvor och fält må framhållas Brunnafältet, Uppsala län, Kantorpsfältet, Södermanlands län, Rishöjdbergs- och Ösjöbergs-, Svartviks- och Ställbergsfälten, Örebro län. Utvecklingen av den svenska järnmalmsbrytningen under senare hälften av 1800-talet bestämmes i betydande utsträckning av den epokgörande Thomas-Gilchristska uppfinningen år 1879, att ur fosforrikt tackjärn framställa fosforrent stål. Då emellertid en av betingelserna för järnproduktion i stor skala är tillgången på fossilt bränsle, kunde de svenska fosforhaltiga malmerna vid bristen på inhemska lämpliga stenkol ej i större utsträckning komma till användning inom landet samt sålunda bilda basen för en inhemsk järnframställning i stor skala. De svenska fosforrika malmernas höga järnhalt gjorde dem emellertid lämpliga för utförsel, och sålunda inleddes exploateringen i och för export. De förut alls icke eller endast i mindre utsträckning brytvärda betydande fosforrika malmtillgångarna i mellersta såväl som norra Sverige erhöllo värde. Bland malmfält i mellersta Sverige, vilka under inflytande av den nya konjunkturen sålunda kommit att utnyttjas, må nämnas de från mitten och slutet av 1880-talet i större utsträckning bearbetade Grängesbergsfälten samt de från slutet av 1800- och början av 1900-talet exploaterade Ormbergs-, Björnbergs-, Blötbergs-, Fredmundbergs- och Lekombergsfälten, samtliga i Kopparbergs län. Slutet av 1800- och början av 1900-talen tillhör under liknande förutsättningar ävenledes exploateringen av de norrbottniska malmerna. Den slutliga lösningen av trafikproblemet öppnade därvid marknaden för malmrikedomarna vid Gällivara, Luossavara och Kirunavara malmfält. Sålunda har, sedan järnvägen Gällivara—Luleå fullbordats år 1891, Gällivarafältet varit föremål för rationellt tillgodogörande, och detsamma är förhållandet med Kirunavara- och Luossavarafälten, sedan från år 1902 erhållits järnvägsförbindelse med Narvik.

Tiden för de i verksamhet varande malmanrikningS- och järnverkens anläggning framgår av tab. 2, i vilken upptages tidpunkten, vid vilken de särskilda *verken* grundats. Därvid avses tiden för verkens första tillkomst, efter vilken i många fall de olika anläggningarna genomgått omfattande förändringar. Undantagslöst gäller naturligtvis detta alla verk av mera avsevärd ålder.

Omedelbart framträder den svenska järnhanteringens höga historiska anor. Sålunda leder ett avsevärt antal hyttor och järnverk sitt ursprung till tiden före år 1600. Bland de äldsta må nämnas den enligt uppgift från 1400-talet härstammande Pershytte masugn samt från mitten av 1500-talet Dahlkarlshyttan och Gusselhyttan, av vilka

den senare uppgives uppförd år 1540. Mot slutet av århundradet anlades ett antal bruk, vilka intagit och ännu delvis intaga en betydande plats inom den svenska järnhanteringen, såsom Österby bruk, grundat år 1565, Leufsta bruk år 1578 samt Ramnäs bruk år 1590. I verksamhet från 1500-talet hava varit även Hammarby och Ulvshyttans samt Kohlswa järnbruk.

Tab. 2. **Verkens anläggningsår.**

Grupper	Antal verk, anlagda under tiden									
	t. o. m. 1600	1601—1700	1701—50	1751—1800	1801—50	1851—75	1876—1900	1901—05	1906—13	Obekant tid
Anriknings- o. briketterings-verk	—	—	—	—	—	—	5	12	24	—
Hyttverk och masugnar	5	16	—	4	6	1	4	3	8	3
Järn- och stålverk	6	47	5	3	3	13	5	2	—	5
Summa	**11**	**63**	**5**	**7**	**9**	**14**	**14**	**17**	**32**	**8**

Sextonhundratalets starka kommersiella och industriella utveckling framträder i det stora antalet under detta skede nygrundade verk. Av ännu bestående hyttverk samt järn- och stålverk hava nämligen ej mindre än 63 anlagts under 1600-talet eller fem gånger flera än under det följande seklet samt, bortsett från anrikningsverken, åtskilliga flera än under 1800- och 1900-talen. Bland mera betydande verk, vilka leda sitt ursprung från stormaktstidevarvet eller tiden närmast förut, må med angivande av anläggningsår nämnas bl. a.: Hofors och Västanfors järnbruk (början av 1600-talet), Fagersta och Karmansbo järnbruk (1611), Schebo järnbruk (1622), Avesta järnverk (1645), Bofors järnbruk (1646), Degerfors järnverk och Forsbacka järnbruk (1650), Borgviks och Skyllbergs järnbruk (1660), Hargs järnbruk (1668), Munkfors järnbruk (1670), Lesjöfors järnbruk (1675), Iggesunds järnbruk (1676), Surahammars järnbruk (slutet av 1600-talet).

Under 1700-talet samt förra hälften av 1800-talet, d. v. s. intill tiden för de revolutionerande nya tillverkningsformernas upptäckt och omsättning i praktiken, hava av de i undersökningen ingående järnverken grundats 21, av vilka 12 tillhöra 1700-talet samt sålunda endast 9 1800-talets förra del. Bland de mera betydande verken från denna tid må nämnas: Carlholms järnbruk (1723), Woxna järnbruk (1726), Strömbacka järnbruk (1742), Hellefors järnverk

(1749), Boxholms järnbruk (1754), Korså järnbruk (1836), Hasselfors hyttverk (1849).

Från mitten av 1800-talet äger inom järnhanteringen en omvälvning rum genom de äldre tillverkningsformernas avlösning av nya metallurgiska metoder. Såsom huvuddata därvid må nämnas uppfinningen av bessemerprocessen år 1855 samt densammas utveckling till praktisk användbarhet av konsul G. F. Göransson, Sandviken (år 1858), den år 1865 uppfunna siemens-martinmetoden, vilken infördes i Sverige år 1868, samt slutligen uppfinningen av thomasprocessen år 1879. Samtidigt ha emellertid såsom lämnande det av ålder världsberömda svenska kvalitetsjärnet även de äldre tillverkningsmetoderna i vårt land hävdat en ställning. Under tiden efter år 1850 ha grundats ett antal betydande järn- och stålverk, bland vilka med angivande av grundningsåret må framhållas: Kallinge järnbruk (1858), Sandvikens järnverk (1862), Laxå järnverk (1864), Domnarvets järnverk (1878), Spännarhytte järnbruk (1883), Herrängs hyttverk (1903), Karlsviks järnbruk och Nydquist & Holms martinverk (1904), Höganäs reduceringsverk (1913).

Under tiden efter sekelskiftet ha därjämte kommit till stånd på basen av den alltmera terräng vinnande elektriska tackjärns- och stålframställningen Kortfors elektriska stålverk (1902), Gullspångs kiseljärnverk (1908), Trollhättans elektriska smältverk (1910), Sandsta elektriska smältverk (1912), Wargöns elektriska smältverk (1912), Aktiebolaget Ferrolegeringars hyttverk (1913).

Från de senare årtiondena datera sig ävenledes samtliga anrikningS- och briketteringsverken. Under de senare åren av 1890-talet yppade sig för den mellansvenska järnhanteringen brist på fosforren malm. Svårigheten undanröjdes emellertid genom ingenjören d:r G. Gröndals uppfinning av en anrikningS- och briketteringsmetod, vilken visade sig äga bärkraft i tekniskt såväl som i ekonomiskt avseende, och som enligt en beräkning innebar en utökning i ett slag av den brukbara mellansvenska malmarean med nära 25 proc. Det äldsta anrikningsverket, Herrängs, grundlades år 1894 men utvidgades till full effektivitet först senare genom införandet av de gröndalska uppfinningarna.

Utom beträffande verkens grundningsår har inhämtats upplysning även om de i verksamhet varande *fabriksfirmornas ålder*. För de yngre firmorna sammanfaller i många fall denna tid med respektive verks ålder. Å andra sidan må framhållas, att i många fall i realiteten firmorna ägt bestånd genom tiderna, ehuru namnet undergått större eller mindre förändringar såsom vid ombildning till aktiebolag etc. Äldst är enligt de erhållna uppgifterna den år 1801 stiftade

firman Vigelsbo grufveintressenter. Närmast i ordningsföljden komma firman Nydquist & Holm från år 1847, Humlabergs grufvebolag 1854 och Öskeviks hyttebolag år 1860. Ett stort antal av de i undersökningen ingående firmorna är emellertid i realiteten av högre ålder, än vad som framgår av nedanstående tablå, i vilken exempelvis för det stora antalet till aktiebolag ombildade firmor upptagits aktiebolagets stiftelseår. Sålunda upptages i överensstämmelse härmed exempelvis Stora Kopparbergs Bergslags aktiebolag såsom grundat år 1888, ehuru detsamma utgör den omedelbara fortsättningen på Stora Kopparbergs Bergslag och Kopparbergslagen, under vilket senare namn företaget funnits sedan 1200-talet.

Tab. 3. Firmornas ålder.

Grupper	Antal firmor, grundade under tiden								
	1801—50	1851—60	1861—70	1871—80	1881—90	1891—1900	1901—10	1911 o. därefter	Obekant tid
Gruvor	1	1	3	8	7	8	8	4	14
AnrikningS- o briketteringsverk	—	—	—	1	—	—	—	1	—
Hyttverk	—	1	—	4	4	7	12	4	2
Järn- o. stålverk, föreu. med hyttverk	—	—	5	11	9	8	3	—	—
Järn- o. stålverk, ej föreu. med hyttverk	1	—	1	7	1	6	5	2	—
Summa	**2**	**2**	**9**	**31**	**21**	**29**	**28**	**11**	**16**

Från tiden 1860/1870, under vilken period det svenska näringslivet ännu i stor utsträckning dröjde vid äldre förhållanden, härstamma i nuvarande form 9 av de i föreliggande undersökning redovisade firmorna, samt därvid bl. a.: Borgviks aktiebolag (1863), Hellefors bruks aktiebolag (1864), Lesjöfors aktiebolag (1867), Uddeholms aktiebolag (1870). Närmast följande tvenne årtionden betyda för den svenska järnhanteringen övergångsstadiet mellan den gamla och den nya tiden. Under trycket av nya segerrikt framträngande tillverkningsmetoder och i allmänhet förändrade konjunkturer äger en rekonstruering av den svenska järnhanteringen rum bl. a. genom ekonomisk och teknisk koncentration samt övergång i stor utsträckning till nya ekonomiska driftsformer. Från denna tid förskriver sig ett stort antal av de mera betydande gruv- och järnverksfirmorna, bland vilka förra särskilt må nämnas Luossavaara-Kiirunavaara

aktiebolag av år 1890. Övriga betydande nya eller äldre ombildade firmor från detta årtionde äro bl. a.: Klosters aktiebolag (1871), Boxholms aktiebolag, Laxå bruks aktiebolag, Surahammars bruks aktiebolag och Forsbacka järnverks aktiebolag (1872), Fagersta bruks aktiebolag (1873), Kockums järnverks aktiebolag och Gravendals aktiebolag (1875), Skyllbergs bruks aktiebolag och aktiebolaget Iggesunds bruk (1876), Ljusne-Woxna aktiebolag (1881), Avesta järnverks aktiebolag (1883), Kopparbergs och Hofors sågverks aktiebolag (1885), Stora Kopparbergs Bergslags aktiebolag (1888).

Under 1890-talet grundades ett stort antal firmor samt bl. a.: Aktiebolaget Bofors-Gullspång, Aktiebolaget Stjärnfors-Ställdalen och Sandvikens jernverks aktiebolag (1896), Bergverksaktiebolaget Freja (1897), Björneborgs järnverks aktiebolag (1898), Bergverksaktiebolaget Vulcanus och Tuolluvara gruvaktiebolag (1900). Slutligen datera sig bl. a. följande firmor i nuvarande skick från tiden efter sekelskiftet: Grufaktiebolaget Dalarne (1901), Aktiebolaget Héroults elektriska stål (1902), Strömbacka bruks aktiebolag (1903), Luleå järnverks aktiebolag (1904), Stråssa Grufveaktiebolag (1906), Gullspångs elektrokemiska aktiebolag (1907), m. fl. Beträffande i övrigt verkens anläggningsår samt tidpunkten för firmornas stiftande hänvisas till kalenderbilagan, i vilken återfinnas detaljerade uppgifter härom.

Förekomsten av olika ekonomiska företagsformer inom den svenska järnhanteringen belyses av tab. 4. Av densamma framgår, att numera den för modern storindustriell verksamhet särskilt lämpade aktiebolagsformen dominerar. Mindre framträdande är detta förhållande beträffande gruvrörelsen, där mot 36 aktiebolag återfinnas, i anslutning till äldre förhållanden, 18 gruvbolag samt två ensamma ägare. Inom förädlingsverksamheten åter är aktiebolagsformen den ojämförligt vanligaste så till vida, som mot 71 aktiebolag svara endast 8 bolag och 11 ensamma ägare, vilka sistnämnda i allmänhet innehava en del äldre mindre och medelstora mellansvenska bruk i vissa fall av fideikommissnatur.

Av tabellen erhålles ytterligare upplysning angående antalet av de juridiska och fysiska personer, vilka såsom aktieägare, bolagsmän eller ensamma ägare äro intressenter i den svenska järnhanteringen. Uppgifter i detta fall saknas emellertid beträffande Ölands cementaktiebolag samt Horndals och Hofors aktiebolag, för vilka antalet aktieägare icke kunnat uppgivas. Med undantag av dessa firmor utgör, bortsett från dubbelräkningar, antalet juridiska eller fysiska personer, vilka ingå såsom aktieägare, bolagsmän eller ensamma ägare i de särskilda järnhanteringsfirmorna, tillsamman 8 204. Av

Tab. 4. **Firmornas fördelning på olika slag av ägare.**

Grupper	Aktiebolag										Bolag		Antal ensamma ägare
	t. o. m. 5 aktieägare		6—10 aktieägare		11—50 aktieägare		över 50 aktieägare		Summa		Antal	Antal medlemmar	
	Antal	Antal aktieägare	Antal	Antal aktieägare	Antal	Antal aktieägare	Antal	Antal aktieägare	Antal	Antal aktieägare			
Gruvor	13	57	16	117	6	141	1	158	36	473	16	82	2
Anrikningsverk och briketteringsverk	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	4	—
Hyttverk	3	15	8	62	9	241	4	2 371	24	2 689	5	16	4
Järn- och stålverk, föreningsverk med hyttverk	5	24	4	33	8	183	14	4 191	31	4 431	1	2	2
Järn- och stålverk, ej föreningsverk med hyttverk	5	25	4	32	4	108	3	325	16	490	2	4	5
Summa	**26**	**121**	**32**	**244**	**27**	**673**	**22**	**7 045**	**107**	**8 083**	**26**	**108**	**13**

dessa äro 8 083 aktieägare, 108 bolagsmän samt 13 ensamma ägare. Av särskilt intresse är fördelningen av aktiebolagen med hänsyn till aktiernas placering på olika händer. I fråga om mera än halva antalet eller 58 av de 107 aktiebolagen inträffar, att aktieägarnas antal är 10 eller därunder, varvid i fråga om 26 aktiebolag aktieägarna i vartdera fallet utgöra endast fem. Särskilt i de fall, då ombildning nyligen ägt rum, eller då ett visst aktiebolag genom aktiernas förvärv av ett annat sådant indrages under dettas intressesfär, äro aktierna fördelade på ett fåtal händer. Å andra sidan utgöra i 27 aktiebolag aktieägarna 11—50 samt därvid i medeltal 25, medan åter i 22 fall föreligger en vidsträcktare fördelning med i medeltal 320 aktieägare. Det är naturligtvis synnerligen vanligt, att samma person äger aktier i mer än ett bolag.

I. Järngruvor utan och med anrikningsverk.

I den föreliggande undersökningen ingå tillsammans 77 företag, vid vilka förekommer brytning av järnmalm, samt av dessa 28, vid vilka bedrives även anrikning av malm. Närmare bestämt äro dessa företag följande.

Stockholms län.

Börstils s:n:

Skedevi gruva, Fältgruvan, Aspö- och Hoppgruvorna: Ljusne-Woxna AB.

Valö s:n:

Rörbergs gruvor: AB. Österby bruk.

Valö och Överlövsta (Uppsala län) s:nar:
Vigelsbofältet med anriknings- och briketteringsverk och Håkansbo Järnberget: Vigelsbo grufveintressenter.
Häverö s:n:
Herrängsfältet med anriknings- och briketteringsverk: Herrängs gruf AB.
Överjärna s:n:
Hedvigsgruvan i Järnafältet: Järna gruf AB.

Uppsala län.
Lena s:n:
Brunnafältet: Söderfors bruks AB.
Alunda s:n:
Karl Olsgruvan: Dannemora gruvintressenter; Hammarins- och Helsingegruvorna: Ljusne-Woxna AB.
Alunda, Dannemora och Films s:nar:
Ramhälls och Dannemora gruvor: Dannemora gruvintressenter.

Södermanlands län.
Svärta s:n:
Förola gruva: Förola AB.
Sköldinge s:n:
Junogruvan: Percy Tham,
Kantorps gruvfält med anrikningsverk och Skalunda gruva: AB. Kantorps malmfält,
Ramsta gruvfält: Boxholms AB.
Vadsbro s:n:
Åsgruvan: Åsgruvans Intressenter.
Gåsinge och Åkers s:nar:
Skottvångs gruva och Bredsjönäs Sjögruva: Åkers Styckebruk.

Östergötlands län.
Skällviks s:n:
Nartorps gruvor med anrikningsverk: Stora Långviks gruf AB.

Jönköpings län.
Värnamo s:n:
Sjömalmsfyndigheter: AB. Åminne bruk.

Värmlands län.
Färnebo s:n:
Persbergs odalfält med anriknings- och separeringsverk: Persbergs grufve AB.
Långbansfältet med anrikningsverk: Gruf AB. Långban.
Nordmarks s:n:
Tabergs gruvor: Uddeholms AB.,
Nordmarks gruvor: Nordmarks grufve AB.,
Finnmosse gruvor: Finnmosse grufbolag.

Örebro län.
Vintrosa och Tysslinge s:nar:
Klara malmfält: Klara grufvor, J. O. Anderson.
Nora s:n:
Timansbergsfältet med anrikningsverk: Timansbergs grufvebolag,

Stribergs- och Åsbobergsfälten med anrikningsverk: Stribergs grufvebolag,
Nybergsfältet: Skandinaviska montanindustri AB.,
Rödbergsfältet: Humlabergs grufvebolag,
Striptorpsfältet: Forsbacka jernverks AB.,
Pershyttefältet med anrikningsverk: Pershytte grufvebolag,
Pershytte Berggruva: AB. Nya Noragrufvorna,
Bergsängsfältet: Bergsängs grufvebolag.

Nora och Järnboås s:nar:

Klacka och Lerbergs gruvor med anrikningsverk: Klacka och Lerbergs grufvebolag.

Vikers kapellag:

Dalkarlsbergsfältet med anrikningsverk: Dalkarlsbergs AB.

Järnboås s:n:

Haggruvefältet: Haggruve bolag.

Hjulsjö s:n:

Ösjöbergs- och Rishöjdsbergsfälten samt Södra Ånnenäsgruvan: AB. Bredsjö gruvor.

Grythyttans s:n:

Sikbergsfältet: AB. Sikbergs grufvor.

Grythyttans och Hällefors s:nar:

Finnbergsfältet: Hellefors bruks AB.,
Stora Sirsjöbergsfältet: Sikfors bruks AB.

Ljusnarsbergs s:n:

Lombergsfältet med anrikningsverk: gruf AB. Lomberget,
Svartviksfältet: AB. Svartviks grufvor,
Ställbergsfältet: Ställbergs grufve AB.,
Norra Ställbergsfältet med anrikningsverk: Kungsgrufve AB.,
Bastkärnsfältet: Bastkärns gruf AB.,
Sköttgruvefältet: Högfors AB.,
Mossgruvorna: Mossgrufvornas AB.,
Karlsgruvan: Gravendals AB.

Lindesbergs s:n:

Ingelshyttefältet och Karlands-Berggruva: Ingelsgrufve AB.,
Stripa odalfält: Stripa grufvebolag,
Gränshytte-, Kramp-, Fanthytte- och Rebodafälten: Guldsmedshytte AB.

Ramsbergs s:n:

Stråssafältet med anrikning- och briketteringsverk: Stråssa grufve AB.

Västmanlands län.

Skinnskattebergs s:n:

Riddarhytte odalutmål och Källfallsfältet med anrikning- och briketteringsverk: Riddarhytte AB.,
Övre Persgruvan: Klockfältets gruv AB.,
Sunnanforsfältet: Forsbacka jernverks AB. och Riddarhytte AB.

Norbergs s:n:

Risbergsfältet och Kallmorbergsfältet med anrikningsverk: Surahammars bruks AB.,
Morbergs-, Getbacks- och Röbergsfälten: Norbergs gruf AB.,
Fältgruvan: Kallmora Fältgruve bolag,

Norrbergsfältet med anrikнings- och briketteringsverk: Norbergs gruf AB.,
Gröndalsgruvan i Klackbergsfältet: Gröndalsgrufve AB.,
Storgruvan i Klackbergsfältet: Storgrufve AB.,
Johannisbergsgruvan i Klackbergsfältet: Johannisbergs gruvbolag,
Nya och Gamla Kolningsbergsfälten: Kolningsbergs grufve AB.,
Malmkärra- och Nya Malmkärragruvorna: Fagersta bruks AB.,
Långgruvan med anrikнings- och briketteringsverk samt Skansbergsgruvan i Andersbenningsfältet: Långgrufve bolag och svenska staten,
Karlvagnsfältet med anrikningsverk, Prostgruvan och Kylsbofältet: gruf AB. Stark.

Västanfors och Skinnskattebergs s:nar:

Klockgruvefältet: Ljusne-Woxna AB.

Västanfors s:n:

August- och Mariagruvorna: August- och Mariagruvebolag,
Västra och Östra Stortäktsgruvorna: Stortägtsgrufve AB.

Kopparbergs län.

Svärdsjö s:n:

Vintjärnsfältet med anrikningsverk: Vintjerns grufbolag,

Stora Tuna s:n:

Idkerbergsfältet: Gruf AB. Dalarne.

Silvbergs s:n:

Bråfalls- och Hästhagsbergsgruvorna: Ulfshytte jernverks AB.

Säters s:n:

Bispbergsfältet: Bispbergs AB.

Husby s:n:

Rällingsbergs- och Ågruvorna: Rällingsbergs grufve AB.

Garpenbergs s:n:

Intrångsfältet: Stora Långviks gruf AB.

Grangärde s:n:

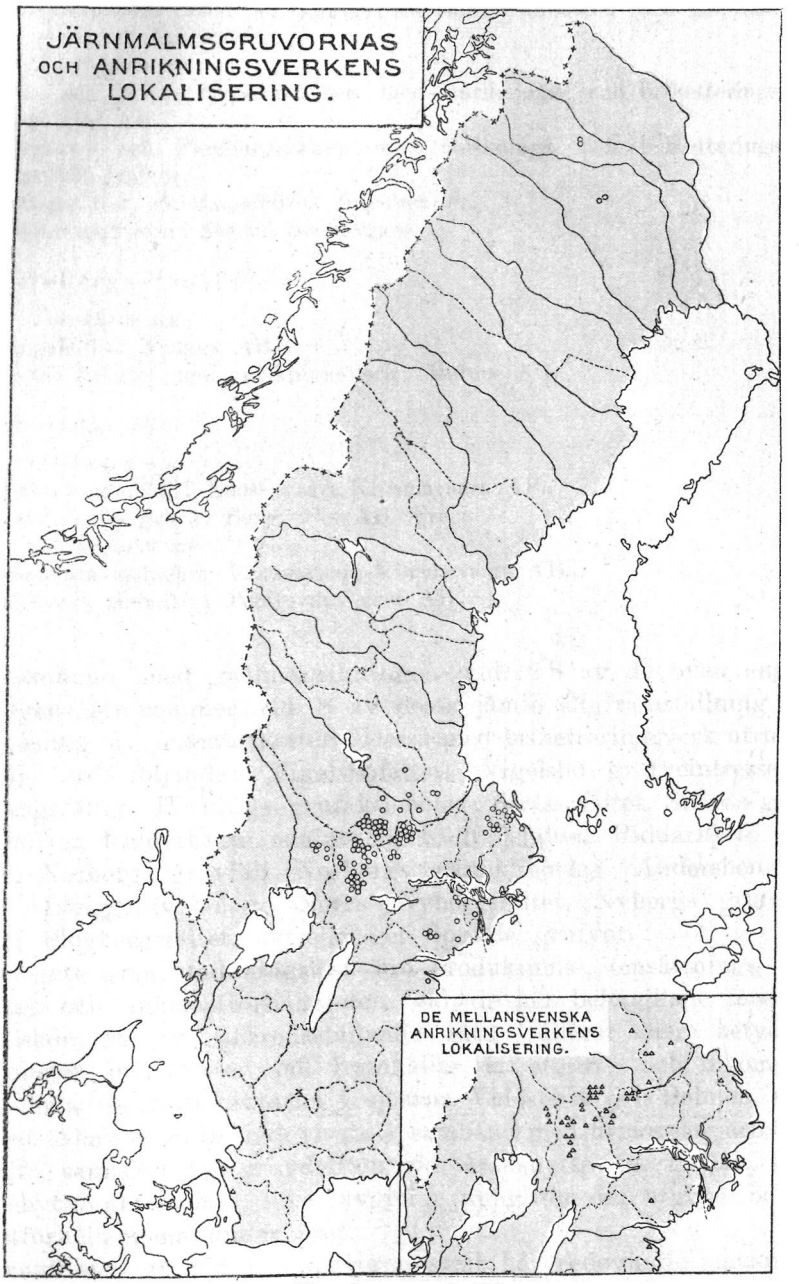
Norra och Södra Grängesbergsfälten (Exportfältet): Grängesbergs grufve AB.,
Mossåkersgruvans utmål i Grängesbergsfältet och Norra Mossgruvan i Risbergsfältet: Stora Kopparbergs Bergslags AB.
Klenshytte- och Enkullgruvornas utmål i Grängesbergsfältet: Stora Kopparbergs Bergslags AB. och Grängesbergs grufve AB.,
Västra Ormbergsfältet: Västra Ormbergs grufve AB.,
Morgruvan: Gravendals AB. och Stora Kopparbergs Bergslags AB.,
Höga Visangruvan: Höga Visangruvans Intressenter,
Hammar- och Karlgruvorna: A. Nickel och Stora Kopparbergs Bergslags AB.

Grangärde och Ludvika s:nar:

Björnbergsfältet: Björnbergs grufve AB.

Ludvika s:n:

Blötbergsfältet med anrikningsverk och Kompanigruvan i Fredmundbergsfältet: Bergverks AB. Vulcanus,
Våghalsgruvan med anrikningsverk i Finnäsfältet, Kärr- och Buskgruvorna i Fredmundbergsfältet: gruf AB. Dalarne,
Håksbergsfältet med anrikningsverk: Håksbergs nya gruv AB.,
Norra och Södra Ickorrbottengruvorna med anrikningsverk: Ickorrbottens grufve AB.,

o *Järnmalmsgruver och -fält*
△ *Anrikningsverk*
× *Sjömalmsfyndighet*

Iviksfältet: Gruf AB. Stark,
Lekombergsfältet med anrikningsverk samt Källbotten- och Lindbomsgruvorna: gruf AB. Lekomberg.

Norrbärkes s:n:

Norra och Södra Nybergsfälten med anrikningS- och briketteringsverk: Nybergs gruf AB.,
Kärrgruve- och Flogbergsfälten med anrikningS- och briketteringsverk: AB. Spräkla grufvor,
Bråthagsfältet: Bråthagsfältets Intressenter,
Siksjöbergsgruvan: Starbo bruksägare.

Gävleborgs län.

Torsåkers s:n:

Nyängsfältet: Nyängs AB.,
Storstrecksfältet med anrikningsverk: Hofors AB.

Norrbottens län.

Gällivara s:n:

Gällivara malmfält: Luossavaara-Kiirunavaara AB.,
Koskullskulle gruva: Bergverks AB. Freja.

Jukkasjärvi s:n:

Kirunavara malmfält: Luossavaara-Kiirunavaara AB.,
Tuolluvara malmfält: Tuolluvara gruf AB.

I samband med malmanrikningen vid 28 av de ovan angivna företagen förekommer vid 8 av dessa jämte sligframställning även tillverkning av malmbriketter. Dessa med briketteringsverk utrustade företag äro följande: Vigelsbofältet, Vigelsbo grufveintressenter; Herrängsfältet, Herrängs grufaktiebolag; Stråssafältet, Stråssa grufve aktiebolag; Riddarhytte odalutmål, Källfallsfältet, Riddarhytte aktiebolag; Norbergs gruvfält, Norbergs grufaktiebolag; Andersbenningsfältet, Långgrufvebolag; Norra Nybergsfältet, Nybergs grufaktiebolag; Flogbergsfältet, aktiebolaget Spräkla grufvor.

Så gott som undantagslöst äro produktions-, omsättnings- samt utgifts- och inkomstförhållanden vid de här behandlade företagen redovisade på ett tillfredsställande sätt. Bland mera betydande ojämnheter och brister må framhållas, att utgifts- och inkomstförhållandena för malmtäkterna i sjöarna Vidöstern och Bolmen, aktiebolaget Åminne bruk, redovisats i samband med firmornas järnverksuppgift, samt att för gruvdriften vid Gränshytte- m. fl. fält, Guldsmedshytte aktiebolag, icke avgivits uppgifter om utgifts- och inkomstförhållandena under året.

Kvantiteten av vid järngruvorna samt här redovisade anrikningsverk år 1913 erhållen och till utredningen uppgiven produkt av berg och malm, styckemalm, anrikningsgods, slig och briketter,

framgår av nedanstående tablå, i vilken till jämförelse meddelats även den årliga bergsstatistikens motsvarande siffror.

	Specialundersökningen Ton	Bergsberättelsen år 1913 Ton
Berg och malm	10 953 649	10 992 813
Styckemalm	6 814 098	6 821 403
Anrikningsgods	1 923 629	1 986 275
Slig	509 024	509 024
Briketter	180 344	180 344

Styckemalmen, vilken till föreliggande utredning redovisats med en kvantitet av 6 814 098 ton, uppvisar i jämförelse med bergsstatistiken år 1913 ett underskott av 7 305 ton, i vilken siffra ingår såsom huvudpost magnetiskt sovringsgods vid Västra Malsjöbergs sovringsverk, vilket redovisas i den särskilda avdelningen för anrikningsverk.

Anrikningsgodsets redovisning företer större skiljaktigheter så till vida, som specialundersökningen här uppvisar ett underskott av 62 646 ton. Av den nämnda summan belöpa sig 50 459 ton på det under den övriga bergshanteringen redovisade aktiebolaget Stollbergs gruvor och anrikningsverk. Beträffande slutligen de till specialundersökningen deklarerade, gemensamt med järnmalmsbrytningen redovisade kvantiteterna av slig och briketter, uppgående till 509 024 samt 180 344 ton resp., föreligger emellan de bägge redovisningarna full överensstämmelse. Det torde därför kunna sägas, att mellan redovisningen till specialundersökningen samt årsstatistiken år 1913 beträffande järngruverörelsen en nästan fullständig överensstämmelse föreligger, samt att förhandenvarande skiljaktigheter äro i stort sett att betrakta såsom för resultaten betydelselösa.

Intresset vid föreliggande undersökning samlar sig i första hand kring de med produktionen sammanhängande värdeförhållandena. Efterfrågats har beträffande den erhållna produkten de bokförda brytnings- och framställningsprisen ävensom det vid uttaxeringen åsatta lösningspriset. Uppgifter hava därjämte infordrats angående saluvärdet av producerad styckemalm, anrikningsgods, slig och briketter.

Med hänsyn till att produktionsförhållandena gestalta sig väsentligen olika vid de gruvföretag, vilka huvudsakligen äro inriktade på malmens avsättning inom landet, samt exportföretagen, hava i vissa fall de erhållna resultaten särskilts för dessa bägge grupper. Till gruppen exportföretag hava därvid hänförts samtliga de gruvföretag.

vilka år 1913 exporterat samtlig eller övervägande delen av erhållen malm. Dessa företag utgöras av följande:

Kantorps gruvfält med anrikningsverk och Skalunda gruva, AB. Kantorps malmfält; Nartorps gruvor med anrikningsverk, Stora Långviks gruf AB.; Klara malmfält, Klara grufvor, J. O. Anderson; Ställbergsfältet, Ställbergs grufve AB.; Sköttgruvefältet med anrikningsverk, Högfors AB.; Mossgruvorna, Mossgrufvornas AB.; Stråssafältet med anrikningsverk och briketteringsverk, Stråssa grufve AB.; Riddarhytte odalutmål och Källfallsfältet med anrikningsverk och briketteringsverk, Riddarhytte AB.; Övre Persgruvan, Klockfältets gruv AB.; Karlvagnsfältet med anrikningsverk, Prostgruvan och Kylsbofältet, gruf AB. Stark; Idkerbergsfältet, gruf AB. Dalarne; Intrångsfältet, Stora Långviks gruf AB.; Norra och Södra Grängesbergsfälten (Exportfältet), Grängesbergs grufve AB.; Blötbergsfältet med anrikningsverk och Kompanigruvan i Fredmundbergsfältet, Bergverks AB. Vulcanus; Våghalsgruvan med anrikningsverk i Finnäsfältet, Kärr- och Buskgruvorna i Fredmundbergsfältet, gruf AB. Dalarne; Håksbergsfältet med anrikningsverk, Håksbergs nya gruv AB.; Norra och Södra Ickorrbottengruvorna med anrikningsverk, Ickorrbottens grufve AB.; Lekombergsfältet med anrikningsverk samt Källbotten- och Lindbomsgruvorna, gruf AB. Lekomberg; Norra Nybergsfältet med anrikningsverk och briketteringsverk, Nybergs gruf AB.; Kärrgruve- och Flogbergsfälten med anrikningsverk och briketteringsverk, AB. Spräkla grufvor; Koskullskulle gruva, Bergverks AB. Freja; Gällivara och Kirunavara malmfält, Luossavaara-Kiirunavaara AB.; Tuolluvara malmfält, Tuolluvara gruf AB.

Betydelsen inom den svenska järngruverörelsen av ovannämnda exportföretag framgår därav, att av hela uppfordringen av berg och malm år 1913 desamma representera 9 266 400 ton, motsvarande 84·6 proc. av hela brytningsresultatet.

Det bokförda brytningspriset av hela den erhållna kvantiteten styckemalm, för vilken dylikt uppgivits, motsvarande 99·7 proc. av hela den erhållna styckemalmskvantiteten, utgör 24 020 623 kr., under det att för slig och briketter det bokförda tillverkningsvärdet, företrädande 87·9 och 77·7 proc. resp. av totalprodukten, utgör 3 324 614 samt 1 737 180 kr. Beträffande anrikningsgodset hava endast företag med en erhållen kvantitet, motsvarande 69·3 proc. av samtligt erhållet sådant, uppgivit ett bokfört framställningspris, till en totalsumma av 2 447 411 kr.

Uttaxeringsvärden för malmen, vilka enligt sakens natur förekomma endast vid sådana företag, som helt eller delvis till intressenter utdela erhållen produkt, hava deklarerats av tillsammans 26 företag. Därvid uppgivas för en kvantitet styckemalm av 375 666 ton motsvarande uttaxeringsvärde till 2 692 336 kr., för 127 778 ton anrikningsgods till 289 040 kr. samt för 71 972 ton slig och 21 752 ton briketter resp. 527 110 och 181 418 kr.

Saluvärde av styckemalm, slig och briketter har deklarerats av samtliga företagen. För hela den erhållna kvantiteten styckemalm utgör saluvärdet, såsom framgår av tab. 5, 54 851 906 kr. Beträffande anrikningsgodset, vilket endast i mindre utsträckning omsättes i marknaden, har i 22 av de 52 fall, då dylikt förekommer, saluvärde uppgivits, och utgör saluvärdet för en ifrågavarande kvantitet av 438 354 ton 914 069 kr. Slutligen utgör saluvärdet av i föreliggande sammanhang redovisad slig och briketter resp. 4 451 396 kr. samt 2 756 570 kr.

Tab. 5. **Framställningspris samt saluvärde av malmen.**

Varuslag	Bokfört värde			Uttaxeringsvärde			Saluvärde		
	Antal företag	Ton	Kr.	Antal företag	Ton	Kr.	Antal företag	Ton	Kr.
Styckemalm ...	63	6 792 981	24 020 623	26	375 666	2 692 336	70	6 814 098	54 851 906
Anrikningsgods	33	1 333 844	2 447 411	4	127 778	289 040	22	438 354	914 069
Slig	23	447 401	3 324 614	8	71 972	527 110	26	509 024	4 451 396
Briketter	6	140 050	1 737 180	2	21 752	181 418	8	180 344	2 756 570

För att låta förhållandet mellan framställningsprisen samt saluvärdet skarpare framträda, har i nedanstående tablå uträknats medelprisen per ton av malm av olika slag.

	Bokfört värde	Uttaxeringsvärde	Saluvärde
	Kr. per ton		
Styckemalm:			
Exportföretag	3·25	—	8·02
Övriga företag	6·57	7·17	8·35
Samtliga	3.54	7·17	8·05
Anrikningsgods:			
Exportföretag	1·66	—	1·80
Övriga företag	2·04	2·26	2·37
Samtliga	1·83	2·26	2·09
Slig:			
Exportföretag	6·90	—	8·04
Övriga företag	8·58	7·32	10·32
Samtliga	7·43	7·32	8·74
Briketter:			
Exportföretag	10·63	—	14·51
Övriga företag	14·62	8·34	16·75
Samtliga	12·40	8·34	15·29

I översikten har räknats endast med kvantiteter, för vilka värden uppgivits, ett förhållande, som är av betydelse särskilt beträffande anrikningsgodset.

I allmänhet ställer sig det bokförda framställningspriset, i vilket torde ingå endast de rena brytningskostnaderna, lägre än motsvarande lösningspris, vilket beräknas med hänsyn till samtliga kostnader för driften, sålunda även tillredningsarbeten, allmänna förvaltningskostnader etc. Saluvärdet åter, vilket omsluter även vinst, ställer sig enligt sakens natur i allmänhet högre än de motsvarande framställningsprisen. Avsteg från dessa regler förekommer emellertid så till vida, som beträffande styckemalmen i 7 fall av 26 uttaxeringsvärdet är lägre än bokföringsvärdet, under det att vid slig och briketter detsamma är förhållandet i 5 fall av 10. Högre taxeringsvärde än motsvarande saluvärde förekommer i fråga om styckemalmen i 9 fall av 26, under det att i fråga om slig och briketter detsamma förekommer i 2 fall av 10. Slutligen har vid 20 av de 63 företag, från vilka erhållits uppgifter, det för styckemalm bokförda framställningspriset upptagits högre än motsvarande saluvärde, under det att med slig och briketter detsamma är förhållandet vid 5 av de 29 i detta fall uppgiftslämnande företagen. Samtliga de företag, vid vilka sistnämnda förhållande föreligger, äro, med undantag av två, mindre sådana, vilka avsätta malmen huvudsakligen till inhemska intressenter.

Såsom av tablån framgår, belöper sig det bokförda framställningspriset för styckemalm till 3·54 kr. per ton, därvid utgörande för exportföretagen 3·25 kr. samt för de övriga företagen 6·57 kr. per ton. Siffran för exportföretagen erhåller sin karaktär i första hand genom de exceptionella förhållandena vid de lappländska malmföretagen med deras särdeles låga framställningspriser. Även beträffande anrikningsgodset, sligen och briketterna föreligga mellan de bägge grupperna av företag i detta fall betydande differenser.

Saluvärdet av styckemalmen utgör vid de 70 företag, vilka framställt sådan, i medeltal 8·05 kr. per ton, utgörande för exportföretagen 8·02 kr. och för övriga 8·35 kr. Mellan de olika företagen äro i detta fall för handen avsevärda variationer, så till vida som i en del fall priset nedgår ända till 5 kr. per ton och lägre, medan för vissa kända kvalitetsmalmer detsamma stiger till 11 kr. per ton och däröver. Vanligast är ett pris av 7—10 kr. per ton, vilket förekommer vid c:a halva antalet av de i undersökningen ingående företagen. Även beträffande sligen och briketterna med 8·74 samt 15·29 kr. per ton såsom medelpris ställer sig vid exportföretagen priset avsevärt lägre än vid de övriga företagen. Även

här är prisdifferensen mellan de olika företagen betydande, varierande beträffande sligen mellan 7 kr. och därunder per ton i vissa fall till 11 kr. och mer i andra, under det att för briketterna en motsvarande fluktuation mellan 14—17 kr. föreligger. Vanligast är ett sligpris av 8—11 kr. per ton, vilket uppgives av c:a två tredjedelar av de uppgiftslämnande företagen, under det att i fråga om briketterna 14—16 kr. uppgives av halva antalet företag. Den lokala gestaltningen av saluvärdet för malm av olika slag belyses av nedanstående tablå, i vilken uträknats medeltal för de olika länen. Med hänsyn till nödvändigheten att icke blotta de enskilda företagens förhållanden har därvid i ett par fall företagits uteslutningar.

	Stycke-malm	Anrik-nings-gods	Slig	Bri-ketter
	Kr. per ton			
Stockholms län	10·25	1·97	10·74	18·00
Uppsala »	8·43	1·83	—	—
Södermanlands »	11·21	2·10	12·00	—
Östergötlands »	9·37	—	—	—
Värmlands »	9·46	1·06	11·00	—
Örebro »	8·14	1·88	7·80	14·03
Västmanlands »	7·70	1·42	8·64	14·10
Kopparbergs »	6·14	1·74	8·58	16·00
Gävleborgs »	10·78	3·52	12·00	—
Norrbottens »	8·46	—	—	—
Riket i dess helhet	**8·05**	**1·36**	**8·74**	**15·29**

De högsta genomsnittliga malmprisen föreligga sålunda i östra Sverige med tillgångarna därstädes på kvalitetsmalmer för framställning av oartsfritt tackjärn, lämpligt för härdfärsknings- samt de sura metoderna. Däremot uppvisa Örebro, Västmanlands samt Kopparbergs län lägre genomsnittspriser, till följd av att siffrorna här i större omfattning gälla fosforrik malm.

Järngruvehanteringens omsättningsförhållanden år 1913 framgår av tab. 6. I allmänhet hava de under detta kapitel avgivna uppgifterna befunnits vara i överensstämmelse med motsvarande produktionsuppgifter, och föreliggande ojämnheter hava kunnat utan våda för tillförlitligheten utjämnas. Av hela den omsatta kvantiteten styckemalm, 6 938 502 ton, hava utdelats resp. försålts till intressenter 694 535 ton, motsvarande 10 proc., under det att eljest inom landet försålts 306 962 ton, motsvarande 4·4 proc. Återstoden, 5 937 005 ton, utgörande 85·6 proc., har försålts till export. För erhållande av ett fullt exakt uttryck för den under år 1913 till utlandet försålda styckemalmskvantiteten bör till sistnämnda summa läggas en i andra hand försåld kvantitet av 90 758 ton,

Tab. 6. **Järngruveföretagens lager- och omsättningsförhållanden år 1913.**

	Lager 1/1 1913		Omsättningen				Lager 31/12 1913	
	Ton	Bokfört värde Kr.	Utdelat Ton	Sålt inom landet Ton	Exporterat Ton	Förädlat Ton	Ton	Bokfört värde Kr.
Styckemalm...	651 069	3 395 653	694 535	306 962	5 937 005	—	526 665	2 792 061
Anrikningsgods	1 292 738	388 679	157 890	55 783	1 117	1 263 663	1 737 914	462 538
Slig	78 591	387 562	76 611	31 510	202 716	184 097	92 681	467 335
Briketter	3 196	45 015	50 215	67 762	61 116	—	4 447	55 174
Summa	—	**4 216 909**	—	—	—	—	—	**3 777 108**

vadan sålunda hela exportkvantiteten belöper sig till 6 027 763 ton, motsvarande 86·9 proc. av hela den omsatta kvantiteten. Av anrikningsgodset har den ojämförligt största delen eller 1 263 663 ton, motsvarande 85·5 proc. av den totala omsatta kvantiteten, avgått till de med gruvföretagen kombinerade anrikningsverken i och för upparbetning till slig, under det att 213 673 ton utdelats eller försålts för samma ändamål. Härvid har en till 30 800 ton uppgående kvantitet anrikningsgods, som i och för förarbetning inköpts av tvenne företag från annat här redovisat företag, i tabellen betraktats såsom förbrukad vid eget verk. Hela den omsatta, i detta sammanhang redovisade sligkvantiteten uppges till 494 934 ton. Av denna kvantitet ha 108 121 ton, utgörande 21·8 proc., utdelats eller försålts inom landet, under det att 202 716 ton eller 41·0 proc. försålts för export, medan 184 097 ton, utgörande 37·2 proc., gått till den här redovisade brikettframställningen. Av de som slutprodukt erhållna briketterna ha under året omsatts 179 093 ton, av vilka 117 977 ton eller 65·9 proc. gått till den inhemska förbrukningen, under det att återstoden, 61 116 ton, motsvarande 34·1 proc., sålts för export.

En jämförelse mellan de under året producerade samt de omsatta kvantiteterna visar, att de senare beträffande styckemalmen överstiga men i fråga om anrikningsgods, slig och briketter understiga de förra. I förstnämnda fallet ha sålunda lagren anlitats, medan i det senare lagerbehållningen under året ökats.

Beträffande styckemalmen uppvisa exportföretagen avsevärt mindre relativ lagerbehållning än övriga företag. Sin förklaring torde detta förhållande erhålla därav, att vid de senare, vilka huvudsakligen utdela malmen till intressenter, densamma i stor utsträckning får kvarligga vid gruvorna, tills den erfordras för de resp. förädlings-

verkens behov. Däremot synas i fråga om slig och briketter exportföretagen uppvisa relativt större lagerbehållningar, något som emellertid särskilt beträffande briketter helt kan bero på tillfälliga förhållanden. Att av anrikningsgods lagerbehållningen överstiger omsättningen i dess helhet, erhåller sin förklaring därav, att i vissa fall som lager upptagits hela den tillgängliga kvantiteten av äldre varpmalm.

Rörande utgiftsförhållandena hava från 75 av de här redovisade 77 företagen erhållits användbara uppgifter. För två företag, nämligen malmtäkterna i sjöarna Vidöstern och Bolmen, aktiebolaget Åminne bruk, samt gruvföretaget vid Gränshytte- m. fl. fält, Guldsmedshytte aktiebolag, tillsamman representerande 0·46 proc. av malmuppfordringen år 1913, saknas i detta sammanhang redovisning av utgiftsförhållandena. Här föreliggande redovisning av desamma motsvarar sålunda 99·54 proc. av hela den här upptagna produktionen.

Hela summan utgifter vid de här redovisade gruvföretagen uppgår till 33 019 488 kr., av vilket belopp 26 236 300 kr. falla på exportföretagen samt 6 783 188 kr. på de övriga företagen. I medeltal för samtliga 75 företag uppgå utgifterna till 440 260 kr. per företag, medan för enbart de 23 exportföretagen motsvarande siffra är 1 140 709 kr. samt för övriga 52 företag 130 446 kr. En ytterligare fördelning av företagen på olika grupper efter utgifternas storlek ger följande resultat.

Utgifternas storlek	Exportföretag		Övriga företag		Samtliga	
	Antal	Summa utgifter Kr.	Antal	Summa utgifter Kr.	Antal	Summa utgifter Kr.
T. o. m. 100 000 kr....	1	62 819	33	1 594 915	34	1 657 734
100 001— 500 000 » ...	11	2 979 120	18	4 123 090	29	7 102 210
500 001—1 000 000 » ...	8	5 514 589	—	—	8	5 514 589
1 000 001—2 500 000 » ...	1	1 171 164	1	1 065 183	2	2 236 347
Över 2 500 000 » ...	2	16 508 608	—	—	2	16 508 608
Summa	**23**	**26 236 300**	**52**	**6 783 188**	**75**	**33 019 488**

Fästes avseende vid de särskilda utgiftsposterna, vilka framgå av tab. 7, befinnes det, att den största är löner till arbetarna med 15 005 410 kr., motsvarande 45·44 proc., kostnaderna för kraft 2 435 014 kr., motsvarande 7·37 proc., för sprängämnen 2 149 744 kr. eller 6·51 proc. samt krono- och kommunalutskylder 2 899 902 kr., utgörande 8·78 proc. av samtliga utgifter.

Betydande är även det under rubriken övriga utgifter upptagna beloppet av 2 353 190 kr. eller 7·13 proc. av utgifterna. Här ingå bl. a. utgifter i form av pensioner, sjukvårds- och försäkringsavgifter, vidare en från Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag till

staten utgående ersättning av 800 000 kr. samt slutligen större summor under beteckningen royalty och organisationskostnader.

Tab. 7. **Järngruveföretagens utgifter år 1913, fördelade på exportföretag och övriga företag.**

Utgifter	Exportföretag 23 st.		Övriga företag 52 st.		Samtliga 75 st.	
	Kr.	Proc. av utgifterna	Kr.	Proc. av utgifterna	Kr.	Proc. av utgifterna
Inköpt rågods för anrikning och brikettering	4 031	0·02	135 634	2·00	139 665	0·42
Kostnader för kraft, värme och belysning	1 766 841	6·73	668 173	9·85	2 435 014	7·37
Förbrukade sprängämnen	1 686 878	6·43	462 866	6·82	2 149 744	6·51
Material för reparationer och underhåll	709 739	2·71	421 005	6·21	1 130 744	3·43
Material för nybyggnader och nyanskaffning, som påförts brytningen under året	110 040	0·42	187 924	2·77	297 964	0·90
Övrigt förbrukat material jämte diverse utensilier	1 326 090	5·05	403 039	5·94	1 729 129	5·24
Löner och arvoden till förvaltningspersonalen	931 170	3·55	356 440	5·25	1 287 610	3·90
Löner till arbetarna	11 735 153	44·73	3 270 257	48·21	15 005 410	45·44
Hyror	107 076	0·41	6 052	0·09	113 128	0·34
Räntor	1 400 319	5·34	46 163	0·68	1 446 482	4·38
Försvarsavgifter	8 241	0·03	10 680	0·16	18 921	0·06
Krono- och kommunalutskylder	2 758 671	10·51	141 231	2·08	2 899 902	8·78
Avskrivningar på fastigheter	549 786	2·10	133 345	1·97	683 131	2·07
» » gruvor	378 752	1·44	91 505	1·35	470 257	1·43
» » maskiner, inventarier och redskap	671 272	2·56	174 179	2·57	845 451	2·56
Avskrivningar på varufordringar	12 880	0·05	866	0·01	13 746	0·04
Övriga utgifter	2 079 361	7·92	273 829	4·04	2 353 190	7·13
Summa	**26 236 300**	**100·00**	**6 783 188**	**100·00**	**33 019 488**	**100·00**

Utgiftsförhållandena vid exportföretagen bestämmas i betydande omfattning av förhållandena vid Grängesbergsföretaget och de stora norrbottniska gruvföretagen. Bland mera påfallande olikheter vid den inbördes gestaltningen av de särskilda kostnadskontona för exportföretagen och de övriga företagen må påpekas, att för de förra kostnaderna för kraft, material för underhåll och nybyggnader, löner och arvoden väsentligt understiga motsvarande vid de icke exporterande företagen. Däremot uppvisa de senare avsevärt lägre räntekostnader. Utgifter för räntor redovisa 19 exportföretag samt 18 företrädesvis malmutdelande företag. Av exportföretagen sakna endast 4 utgifter för räntor, under det att

beträffande övriga detsamma är fallet med 34. Även per företag räknat ställa sig räntekostnaderna inom exportföretagsgruppen avsevärt högre än inom de övriga, så till vida som mot en genomsnittlig ränteutgift av 73 701 kr. per företag i förra fallet svarar i senare endast 2 565 kr. Inom gruppen av övriga företrädesvis malmutdelande företag uppgivas sålunda räntekostnader av endast c:a tredjedelen av samtliga samt därvid till jämförelsevis obetydliga belopp. Vid bedömande av sistnämnda förhållande må emellertid påpekas, att bland de övriga företagen återfinnes ett ej obetydligt antal, som enligt tillgängliga balansställningar har avsevärda förlagslåneskulder, utan att motsvarande räntor upptagits i årsomkostnaderna. I dessa till ett tiotal uppgående fall synes hava förekommit, att av vederbörande intressenter tillskjutits förlagslånemedel, å vilka ränta icke debiterats. Vid detta förhållande komma enligt sakens natur kostnaderna för gruvrörelsen att upptagas lägre än de i verkligheten äro. Utom räntorna ställa sig vid de icke exporterande företagen utskylderna till stat och kommun avsevärt lägre än vid exportföretagen, ett förhållande, som erhåller sin förklaring av de betydande vinsterna vid vissa av företagen inom sistnämnda grupp. Särskilt stiga utskylderna vid de norrbottniska gruvföretagen till relativt höga belopp. Härtill bidrager bl. a. det förhållandet, att Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag har att för 10 proc. av sin inkomst betala skatt till både Narviks kommun och norska staten, samtidigt som aktiebolaget i Sverige påföres inkomst- och förmögenhetsskatt till staten för hela sin inkomst.

Ett avsevärt inflytande på de särskilda utgiftsposternas inbördes gestaltning utövas av förekomsten vid ett gruvföretag av anrikningsresp. briketteringsverk. För att utröna förhållandena i detta avseende har i tab. 8 en indelning av företagen i sådana med och utan anrikningsverk ägt rum, varvid bland de senare för erhållande av större jämförbarhet till en särskild grupp förts Grängesbergsföretaget och de norrbottniska gruvföretagen. Vid berörda uppdelning erhålles dels en grupp av 26 företag med anrikningsverk, dels en grupp av 45 mellansvenska företag saknande dylika. Bland de mellansvenska gruvföretagen uppvisa dylika med anrikningsverk relativt större kostnader för kraft, material, räntor ävensom totalt sett för avskrivningar, vilket allt är förhållanden, som direkt eller indirekt stå i samband med den större utrustningen med byggnader och övriga tekniska hjälpmedel samt i allmänhet den större maskinella driften. Företag, vilka ej äro kombinerade med anriknings- eller briketteringsverk, uppvisa å andra sidan relativt större kostnader för sprängämnen, för nybyggnadsarbeten samt för löner och arvoden

Tab. 8. **Järngruveföretagens utgifter år 1913, fördelade på företag med och utan anrikningsverk.**

Utgifter	Gruvföretag med anrikningsverk 26 st.		Gruvföretag utan anrikningsverk			
			Mellansvenska 45 st.		Nordsvenska och Grängesberg 4 st.	
	Kr.	Proc. av utgifterna	Kr.	Proc. av utgifterna	Kr.	Proc. av utgifterna
Inköpt rågods för anrikning och brikettering	139 665	1·43	—	—	—	—
Kostnader för kraft, värme och belysning	1 126 796	11·51	425 473	8·52	882 745	4·84
Förbrukade sprängämnen	640 688	6·54	389 508	7·80	1 119 548	6·14
Material för reparationer och underhåll	655 430	6·69	235 910	4·73	239 404	1·31
Material för nybyggnader och nyanskaffning, som påförts brytningen under året	144 884	1·48	111 729	2·24	41 351	0·23
Övrigt förbrukat material jämte diverse utensilier	689 672	7·04	293 907	5·89	745 550	4·09
Löner och arvoden till förvaltningspersonalen	468 064	4·78	290 214	5·81	529 332	2·90
Löner till arbetarna	3 972 629	40·57	2 325 260	46·58	8 707 521	47·75
Hyror	6 409	0·06	4 328	0·09	102 391	0·56
Räntor	460 765	4·71	123 212	2·47	862 505	4·73
Försvarsavgifter	9 095	0·09	7 879	0·16	1 947	0·01
Krono- och kommunalutskylder	148 564	1·52	77 488	1·55	2 673 850	14·66
Avskrivningar på fastigheter	347 767	3·55	133 561	2·68	201 803	1·11
» » gruvor	223 968	2·29	37·561	0·75	208 728	1·15
» » maskiner, inventarier och redskap	380 468	3·89	278 799	5·58	186 184	1·02
Avskrivningar på varufordringar	12 024	0·12	1 457	0·03	265	—
Övriga utgifter	365 583	3·73	255 575	5·12	1 732 032	9·50
Summa	**9792 471**	**100·00**	**4 991 861**	**100·00**	**18 235 156**	**100·00**

till förvaltnings- och arbetarpersonalen, vilket allt står i samband med malmbrytningens och malmuppfordringens säregna förhållanden.

Bland sådana särskilda utgiftsposter, vilka förekomma endast vid vissa av företagen, må framhållas närmast materialkostnader för nybyggnader och nyanskaffningar. Dylika redovisas från sammanlagt 53 av de uppgiftslämnande 75 företagen med en summa av 2 811 965 kr., av vilken 2 326 866 kr. komma på 18 exportföretag, under det att 485 099 kr. belöpa sig på de 35 i detta fall uppgiftslämnande övriga företagen. I förstnämnda summa ingå därvid de tre norrbottniska gruvföretagen med en summa av 1 878 830 kr. Av de anförda beloppen ha påförts brytningen under år 1913 297 964 kr., i vilken summa ingå 12 exportföretag med 110 040

kr. samt 31 av de övriga företagen med 187 924 kr., motsvarande resp. 0·42 samt 2·77 proc. av företagens samtliga kostnader under året.

Avskrivningar i en eller annan form redovisas av tillsamman 58 företag, bland vilka återfinnas 22 av de exporterande företagen. Hela avskrivningsbeloppet under året uppgår till 2 012 585 kr., av vilken summa 1 612 690 kr. belöper sig på exportföretagen samt 399 895 kr. på övriga företag. Beträffande avskrivning på egendom av olika slag må nämnas, att avskrivning på fastighet förekom vid 37 företag, på gruvor vid 15 företag, på maskiner, inventarier och redskap vid 51 företag samt på varufordringar vid 4 företag, av vilka tre exportföretag. Att på grundvalen av föreliggande material lämna en exakt bild av avskrivningskvoternas storlek sådana dessa framträda därigenom, att avskrivningsbeloppen ställas i relation till motsvarande anskaffnings- resp. begynnelsevärden, låter sig icke göra. I fråga om gruvfyndigheterna är detta icke möjligt redan på den grund, att värdet är till sin karaktär synnerligen svävande eller omöjligt att bestämma. För att erhålla en föreställning om avskrivningarnas relativa storlek har emellertid uträknats de under året avskrivna beloppens storlek i förhållande till gruvornas uppskattade värde, fastigheternas taxeringsvärde samt brandförsäkrings- resp. bokföringsvärden av maskiner, redskap och inventarier. Därvid hava erhållits följande avrundade procenttal.

Företag med avskrivningar: (utom Luossav.—Kiirunav. AB.)	Fastigheter	Gruvor	Maskiner och inventarier
		Proc. av värdet	
Exportföretag	5	3/4	7 1/2
Övriga företag	7 1/2	1	11
Samtliga	6	4/5	8
Samtliga företag:			
Exportföretag	2 1/2	1/10	2
Övriga företag	2 1/4	3/10	4
Samtliga	2 1/2	1/10	2 1/5

Till de erhållna siffrorna må anmärkas, att de till utgångspunkt tagna taxerings-, brandförsäkrings- samt bokföringsvärdena i allmänhet torde få betraktas som ej obetydligt lägre än motsvarande anskaffningsvärden samt de erhållna procenttalen sålunda högre, än vad motsvarande siffror skulle hava blivit, om till grund för beräkningen kunnat läggas de verkliga anskaffningsvärdena. Att för exportföretagen siffrorna ställa sig avsevärt lägre än för övriga företag, erhåller sin förklaring delvis av att det för slutresultatet i hög grad bestämmande Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag för året verkställt endast en mindre avskrivning. En värdering av aktiebolagets egendom hade nämligen givit vid handen, att genom de föregående årens avskrivningar aktiebolagets egendom nedskrivits till

så låga belopp, att för året 1913 erfordrades en avskrivning endast på egendomarna i Narvik, för vilket ändamål enligt årsberättelsen anvisades ett belopp av 154 281 kr. Slutligen må nämnas, att vid ett av de företag, beträffande vilka för året icke upptagits avskrivningar, återfinnes i den ägande och drivande firmans balansställning en betydande förnyelse- och avskrivningsfond.

Av de behandlade 75 gruvföretagen hava 29 redovisat vinst, 18 varken vinst eller förlust samt 28 förlust. Av de 23 exportföretagen uppvisa 12 förlust, medan av de 52 övriga företagen detsamma är förhållandet med 16. Förekomsten av vinst eller förlust beträffande den sistnämnda gruppen av företag torde emellertid i många fall få betraktas mera såsom ett bokföringstekniskt förhållande än såsom ett uttryck för årets affärsresultat. I mån nämligen som något utbud av malmen i marknaden icke förekommer, utan densamma uttages av intressenter, beror balansen mellan utgifts- och inkomstsidan på det åsatta lösningspriset, vilket enligt sakens natur ej bör sättas högre, än att årsomkostnaderna resp. samtliga kostnader för företagets drift täckas. Ett liknande förhållande torde ej heller vara främmande för åtminstone ett par av exportföretagen, vid vilka föreligga betydande förlagslån från utländska intressenter.

Utgiftsförhållandena vid företag med vinst eller utan förlust samt vid företag med förlust framgår av tab. 9, i vilken under de bägge angivna rubrikerna verkställts en uppdelning uti exporterande samt övriga företag. Jämföres fördelningen av utgifterna under olika huvudposter först beträffande exportföretagen, befinnes, att dylika med förlust uppvisa i första hand relativt högre kostnader för kraft och material samt för förvaltningen och för räntor. Lägre ställa sig däremot i första hand utgifterna till arbetarpersonal samt krono- och kommunalutskylderna. Anmärkas må, att i dessa fall förhållandena i särdeles hög grad erhålla sin prägel av utgiftsfördelningen vid de under exceptionella omständigheter arbetande norrbottniska gruvföretagen. Vid de övriga, för den inhemska marknaden i första hand arbetande företagen, framträder vid sådana med förlust en likartad högre belastning av kontot för material, för förvaltningen ävensom för räntor och försvarsavgifter. Högre siffror uppvisa företag med vinst eller utan förlust däremot för löner till arbetarna samt för de med vinstförhållandena i intimt samband stående utgifterna till skatter och avskrivningar.

Årsinkomsten vid företagen med förlust utgjorde enligt redovisningen 4 934 690 kr. Med en utgiftssumma enligt tab. 9 av 6 226 066 kr. uppgick förlusten till 1 291 376 kr., i vilken summa

Tab. 9. **Järngruveföretagens utgifter år 1913, fördelade på före-**

Utgifter	Företag med vinst eller utan förlust			
	Exportföretag 11 st.		Övriga företag 36 st.	
	Kr.	Proc. av utgifterna	Kr.	Proc. av utgifterna
Inköpt rågods för anrikning och brikettering	—	—	135 634	2·29
Kostnader för kraft, värme och belysning...	1 150 518	5.51	582 116	9·84
Förbrukade sprängämnen	1 394 403	6·68	404 963	6·85
Material för reparationer och underhåll.....	315 083	1·51	344 303	5·82
» » nybyggnader och nyanskaffning, som påförts brytningen under året	75 224	0·36	151 742	2·56
Övrigt förbrukat material jämte diverse utensilier.....	815 322	3·91	364 786	6·17
Löner och arvoden till förvaltningspersonalen	646 497	3·10	283 986	4·80
Löner till arbetarna vid gruvor och verk	9 657 180	46·25	2 866 249	48·46
Hyror	103 391	0·50	4 087	0·07
Räntor.....	1 027 380	4·92	37 564	0·64
Försvarsavgifter	2 724	0·01	4 474	0·08
Krono- och kommunalutskylder	2 736 193	13·10	126 872	2·15
Avskrivningar på fastigheter	537 135	2·57	132 412	2·24
» » gruvor	316 777	1·52	91 003	1·54
» » maskiner, inventarier och redskap	346 118	1·66	152 805	2·58
» » varufordringar	12 880	0·06	866	0·01
Övriga utgifter	1 741 960	8·34	230 775	3·90
Summa	**20 878 785**	**100·00**	**5 914 637**	**100·00**

emellertid ingår en ökning av lagerbeståndet, motsvarande ett värde av 58 827 kr., vadan sålunda förlusten under året uppgår till 1 232 549 kr. Av detta belopp falla 1 020 276 kr. på exportföretagen samt 212 273 kr. på övriga företag. Ökningen av lagerbeståndet vid företagen med förlust, ett förhållande, som föreligger vid mera än halva antalet av samtliga, synes häntyda på att en av orsakerna till det sämre affärsresultatet är att söka i svårigheten att erhålla avsättning för produkten. För samtliga redovisade företag gestaltade sig inkomsterna i anslutning till 1913 års produktion på följande sätt.

	Exportföretag	Övriga företag	Samtliga
	Kr.	Kr.	Kr.
Försåld årsprodukt, beräknad netto gruvbacken	52 894 987	829 319	53 724 306
För årsdriften använda förlagsmedel från intressenter	313 933	5 695 611	6 009 544
Andra årsinkomster i samband med gruvdriften	187 805	395 411	583 216
Summa	**53 396 725**	**6 920 341**	**60 317 066**

tag med vinst eller utan förlust samt företag med förlust.

Samtliga företag med vinst eller utan förlust 47 st.		Företag med förlust 28 st				Samtliga företag med förlust 28 st.	
		Exportföretag 12 st.		Övriga företag 16 st.			
Kr.	Proc. av utgifterna	Kr.	Proc. av utgifterna	Kr.	Proc. av utgifterna	Kr.	Proc. av utgifterna
135 634	0·51	4 031	0·07	—	—	4 031	0·06
1 732 634	6·47	616 323	11·50	86 057	9·91	702 380	11·28
1 799 366	6·72	292 475	5·46	57 903	6·67	350 378	5·63
659 386	2·46	394 656	7·37	76 702	8·83	471 358	7·57
226 966	0·85	34 816	0·65	36 182	4·17	70 998	1·14
1 180 108	4·40	510 768	9·53	38 253	4·40	549 021	8·82
930 483	3·47	284 673	5·31	72 454	8·34	357 127	5·74
12 523 429	46·74	2 077 973	38·79	404 008	46·51	2 481 981	39·86
107 478	0·40	3 685	0·07	1 965	0·23	5 650	0·09
1 064 944	3·97	372 939	6·96	8 599	0·99	381 538	6·13
7 198	0·03	5 517	0·10	6 206	0·71	11 723	0·19
2 863 065	10·69	22 478	0·42	14 359	1·65	36 837	0·59
669 547	2·50	116 651	2·18	933	0·11	117 584	1·89
407 780	1·52	61 975	1·16	502	0·06	62 477	1·00
498 923	1·86	221 154	4·13	21 374	2·46	242 528	3·90
13 746	0·05	—	—	—	—	—	—
1 972 735	7·36	337 401	6·30	43 054	4·96	380 455	6·11
26 793 422	**100·00**	**5 357 515**	**100·00**	**868 551**	**100·00**	**6 226 066**	**100·00**

Såsom inledningsvis påpekats, hava de såsom inkomst av årets produktion upptagna beloppen erhållits på så sätt, att från årsförsäljningens och utgående lagrets sammanlagda värde tagits värdet av ingående lagret. Den sålunda erhållna summan har därefter proportionellt fördelats på försåld årsprodukt samt för årsdriften använda förlagsmedel. Årsinkomster av andra slag redovisas av tillsamman 29 företag. I summan av dylika ha därvid inlagts inkomsterna genom hjälparbeten åt främmande i form av intjänt anrikningslön av inlämnad malm. Ifrågavarande summa uppgår emellertid endast till något tusental kronor. Bland övriga poster under den nämnda rubriken, i avseende å vilka avgivits specificerade uppgifter, må nämnas annat försålt gods än malm 297 815 kr., hyror och arrenden 81 671 kr., inkomster av aktier och gruvlotter samt övriga räntor 23 675 kr. och slutligen övriga ej specificerade inkomster 71 669 kr.

Av tab. 7 framgår, att årsutgifterna för samtliga redovisade företag sammanlagt uppgivas till 33 019 488 kr., av vilken

summa 26 236 300 kr. belöpa sig på exportföretagen samt 6 783 188 kr. på övriga företag. Sedan sistnämnda utgifter täckts, återstå för de båda företagsgrupperna 27 160 425 samt 137 153 kr. resp. eller tillsammans 27 297 578 kr., utgörande den mot årets produktion svarande företagsvinsten. I förhållande till samtliga årsinkomsterna uppgår företagsvinsten för exportföretagen samt för de övriga företagen till 50·87 och 1·98 proc. resp. eller för samtliga företagen 45·23 proc. Anmärkas må till den för exportföretagen erhållna siffran, att densamma bestämmes helt och hållet av förhållandena vid de under Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösund hörande företagen.

II. De självständiga anrikningsverken.

Av samtliga till ett antal av 41 i undersökningen ingående företag för järnmalmsanrikning resp. brikettering ha redovisats såsom skilda från gruvrörelsen följande 14 företag.

Malmöhus län.
Höganäs-Billesholms AB.: Höganäs anrikningsverk, Höganäs m:e,
Helsingborgs kopparverks AB.: briketteringsverk vid Hälsingborgs kopparverk, Raus s:n.

Värmlands län.
Lesjöfors AB.: Långbanshyttans anrikningsverk, Färnebo s:n.

Örebro län.
Hjuljerns gruvbolag: Slotterbergets anrikningsverk, Hjulsjö s:n,
AB. Stjernfors-Ställdalen: Bredsjö anriknings- och briketteringsverk, Hjulsjö s:n,
AB. Stjernfors-Ställdalen: Hjulsjö (Södra Hyttan) anriknings- och briketteringsverk, Hjulsjö s:n,
Sikfors bruks AB.: Sikfors anriknings- och briketteringsverk, Hällefors s:n,
Guldsmedshytte AB.: Guldsmedshyttans anriknings- och briketteringsverk, Linde s:n.

Västmanlands län.
Ljusne-Woxna AB.: Borgfors anrikningsverk, Skinnskattebergs s:n,
Uttersbergs bruks AB.: Uttersbergs anriknings- och briketteringsverk, Heds s:n.

Kopparbergs län.
Avesta jernverks AB.: Avesta briketteringsverk, Avesta köping,
Horndals jernverks AB.: Näs briketteringsverk, By s:n,
Vestra Malsjöbergs grufbolag: Västra Malsjöbergs sovringsverk, Ludvika s:n.

Gävleborgs län.
Hofors AB.: Hofors briketteringsverk, Torsåkers s:n.

Redovisat i föreliggande sammanhang är sålunda även Västra Malsjöbergs sovringsverk med en produktion år 1913 av 4 130 ton malm (jfr sid. 112). Vid en jämförelse i övrigt med till kommers-

kollegii bergsberättelse för år 1913 avgivna uppgifter befinnes, att utom Stollbergs järn- och blyanrikningsverk med en produkt av 13 481 ton slig, vilket återfinnes under övrig bergshantering, redovisning saknas här även beträffande Karlsviks anrikningsverk samt Högbo briketteringsverk. Bägge dessa företag, det förstnämnda med en tillverkning år 1913 av 32 668 ton slig samt 34 036 ton briketter, det senare med en brikettillverkning av 6 783 ton, redovisas i samband med resp. hytt- eller järnverk. Däremot har i föreliggande sammanhang redovisats Helsingborgs kopparverks briketteringsverk, vid vilket ur såsom biprodukt vid koppartillverkningen erhållen purple-ore 1913 framställts 64 345 ton briketter. Ensamt anrikning har bedrivits vid 5 av de nämnda företagen, vid likaledes 5 har förekommit såväl anrikning av malm som tillverkning av briketter, under det att vid 4 ägt rum uteslutande brikettillverkning.

Produktionen år 1913 vid de självständigt redovisade anrikningsoch briketteringsverken framgår av nedanstående tabell.

Tab. 10. Anrikнings- och briketteringsverkens produktion år 1913.

Varuslag	Inköpt produkt		Tillverkad produkt			Summa Ton
	Ton	Inköpspris Kr.	Ton	Framställningspris Kr.	Saluvärde Kr.	
Anrikningsgods	236 403	955 339	—	—	—	236 403
Slig	45 466	613 893	106 940	839 567	1 177 060	152 406
Briketter	—	—	176 435	2 101 975	2 550 811	176 435
Summa	—	**1 569 232**	—	—	—	—

I den såsom köpt redovisade kvantiteten anrikningsgods och slig ingår även från egna gruvor eller varp ävensom genom utdelning erhållen produkt. Även upptagas vid Helsingborgs kopparverks briketteringsverk tillverkade briketter, beträffande vilka motsvarande kvantitet purple-ore icke upptagits bland sligen. Värdet av för sligframställningen inköpt anrikningsgods upptages till 955 339 kr., motsvarande 4·04 kr. per ton. För den tillverkade sligen redovisas ett framställningspris av 839 567 kr., utgörande 7·85 kr. per ton, samt ett saluvärde av 1 177 060 kr., motsvarande 11·01 kr. per ton. Saluvärdet varierade mellan i vissa fall c:a 8 kr. per ton samt i andra c:a 20 kr. per ton, under det att det vanligaste värdet utgör 10—12 kr. per ton.

Inköpspriset för vid briketteringen använd främmande slig åter, i

vilket ingå även frakter och övriga omkostnader, belöper sig till 13·50 kr. per ton. För briketterna slutligen redovisas ett framställningspris av 2 101 975 kr., motsvarande 11·91 kr. per ton, jämte ett saluvärde av 2 550 811 kr., utgörande 14·46 kr. per ton. Mot sistnämnda medelpris svarar i ett fall ett saluvärde av c:a 12 kr. per ton, under det att i ett annat fall salupriset uppgår till c:a 20 kr. per ton. Vanligast är ett salupris av 14—16 kr. per ton.

Omsättningsförhållandena vid de självständigt redovisade anrikningsverken framgå av tab. 11. Under året hava vid de här redovisade verken anrikats tillsamman 223 060 ton gods, av vilket erhållits 106 940 ton slig, motsvarande 48 proc. av behandlat anrikningsgods. Av den omsatta sligen, tillsamman 150 499 ton, hava 39 156 ton, motsvarande 26 proc., av 8 företag utdelats till intressenter eller försålts inom landet, under det att 111 343

Tab. 11. **Lager- och omsättningsförhållanden vid anrikningsverken år 1913.**

Varuslag	Lager 1/1 1913		Sålt inom landet	Direkt exporterat	Vidare förädlat vid här redovisade verk	Lager 31/12 1913	
	Ton	Bokfört värde Kr.	Ton	Ton	Ton	Ton	Bokfört värde Kr.
Anrikningsgods...	27 372	219 478	—	—	223 060	40 715	346 962
Slig	18 433	161 587	39 156	—	111 343	20 340	257 365
Briketter.....	6 152	62 025	84 174	90 906	—	7 507	75 692
Summa	—	**443 090**	—	—	—	—	**680 019**

ton, motsvarande 74 proc., ingått såsom råmaterial vid briketteringen. Av under året framställda briketter ha 84 174 ton eller 48 proc. försålts eller utdelats inom landet, under det att 90 906 ton, motsvarande 52 proc. av den producerade kvantiteten, försålts för export. Det föreligger sålunda beträffande briketterna liksom i fråga om anrikningsgodset och sligen en ökning av lagerbeståndet under året.

Den sålunda föreliggande lagerökningen uppgår beträffande anrikningsgodset till c:a 50 proc., under det att för slig och briketter motsvarande ökning utgör 10 och 22 proc. resp.

Uppgifterna om utgiftsförhållandena vid de självständigt redovisade anrikningsverken ha sammanställts i tab. 12. Hela utgiftssumman belöper sig till 2 672 628 kr., motsvarande 190 902 kr. per företag. Därvid belöper sig den största posten, motsvarande 61·84 proc., på kostnaderna för rågods och inköpt slig. I andra

Tab. 12. **AnrikningS- och briketteringsverkens utgifter år 1913.**

Utgifter	14 st. företag	
	Kr.	Proc. av utgifterna
Förbrukning av rågods och av inköpt slig...	1 652 804	61·84
Material för reparationer och underhåll	112 487	4·21
Förbrukning av övrigt material och utensilier	72 580	2·72
Kostnader för kraft, värme och belysning ...	312 822	11·70
Löner och arvoden till förvaltningspersonalen	71 459	2·67
Löner till arbetarna	376 466	14·09
Hyror	500	0·02
Räntor	964	0·04
Krono- och kommunalutskylder.....	12 681	0·47
Avskrivningar på fastigheter	—	—
» » maskiner, inventarier och redskap	31 816	1·19
» » varufordringar	—	—
Övriga utgifter	28 049	1·05
Summa	**2 672 628**	**100·00**

rummet komma arbetslöner, uppgående till 14·09 proc., samt kostnader för kraft och belysning, utgörande 11·7 proc. Bortelimineras ur utgiftssumman kostnader för inköpt material, samt fördelas återstoden på övriga utgiftsposter, framträder den relativa betydelsen av omkostnader för olika ändamål i själva förädlingsprocessen. Arbetslönerna uppgå i detta fall till 36·91 proc., under det att närmast komma kostnader för kraft etc. med 30·67 proc. samt kostnader för material och underhåll med 11·03 proc. Jämförda med motsvarande utgifter för gruvhanteringen framhäva de anförda siffrorna den större användningen vid malmanrikningen och brikettframställningen av maskinkraft.

Bland utgiftsposter, vilka förekomma endast vid vissa företag, må nämnas hyror, vilka redovisats endast i ett fall, räntor, förekommande vid två företag, samt avskrivningar på maskiner och redskap, vilka återfinnas vid fem företag. Beträffande rubriken övriga utgifter må nämnas, att i beloppet ingå bl. a. försäkringsavgifter, royalty och bruksomkostnader.

De självständigt redovisade anrikningsverkens inkomstförhållanden i anslutning till produktionen år 1913 framgå av nedanstående tablå.

	Kr.
Försåld årsprodukt, beräknad netto verket.....	2 842 127
Hjälparbeten åt främmande.....	32 884
Andra årsinkomster	4 158
Summa	**2 879 169**

Värdet av den försålda årsprodukten har erhållits sålunda, att från hela årsförsäljningen jämte värdet av utgående lagret dragits det ingående lagrets värde. Vid frånräknande av samtliga årsutgifter, uppgående enligt tab. 12 till 2 672 628 kr., erhålles såsom företagsvinst en summa av 206 541 kr. Sistnämnda belopp utgör därvid 7·17 proc. av samtliga inkomster av årsproduktionen.

III. De självständiga hyttverksföretagen.

Såsom inledningsvis framhållits, ha redovisats självständigt, d. v. s. såsom icke förenade med verk för produktion av smidbart järn och stål, tillsamman 36 hyttverksföretag. Betydelsen av dessa i produktionshänseende framgår därav, att tillverkningen av tackjärn etc. vid desamma år 1913 motsvarade ungefär tredjedelen av hela tackjärnstillverkningen inom landet nämnda år. Nominativt angivna äro de i föreliggande sammanhang redovisade hyttverksföretagen följande.

Stockholms län.
Herrängs gruf AB.: Herrängs hyttverk, Häverö s:n.
Södermanlands län.
Åkers Styckebruk: Åkers styckebruks masugn, Åkers s:n.
Jönköpings län.
AB. Åminne bruk: Åminne järnbruk, Värnamo s:n.
Kalmar län.
Ölands Nya Cement AB.: Degerhamns masugn, S. Möckleby s:n.
Malmöhus län,
Höganäs-Billesholms AB.: Höganäs reduceringsverk, Höganäs m:e.
Alvsborgs län.
AB. Ferrolegeringar: AB. Ferrolegeringars elektriska smältverk, Trollhättan,
AB. Trollhättans elektriska masugn, Trollhättan,
Wargöns AB.: Wargöns elektriska smältverk, Västra Tunhems s:n.
Skaraborgs län.
Gullspångs Elektrokemiska AB.: Gullspångs kiseljärnverk, Amnehärads s:n.
Värmlands län.
AB. Finshyttan: Finshyttans järnbruk, Färnebo s:n,
Lars Alfred Carlson: Storbrohyttans masugn, Färnebo s:n.
Örebro län.
AB. Skogaholms bruk: Östra Åå masugn, Hallsbergs s:n,
Hasselfors bruks AB.: Hasselfors hyttverk, Skagershults s:n,
AB. Pershyttan: Pershyttans masugn, Nora landsk.,
Gyttorps Sprängämnes AB.: Skrekarhyttans masugn, Vikers s:n,
AB. Stjernfors-Ställdalen: Bredsjö hyttverk, Hjulsjö hyttverk, Hjulsjö s:n, Ställdalens masugn, Ljusnarsbergs s:n,
Carlsdahls AB.: Carlsdahls järnbruk, Granbergsdals masugn, Karlskoga s:n,

AB. Hörks masugn: Norra Hörks masugn, Ljusnarsbergs s:n,
Högfors AB.: Högfors järnbruk, Ljusnarsbergs s:n,
AB. Storå Masugn: Storå masugn, Lindesbergs landsförs.,
Dahlkarlshytte AB.: Dalkarlshyttans järnbruk, Lindesbergs landsförs.,
Gusselhytte Masugn: Gusselhyttans masugn, Lindesbergs landsförs.,
Öskeviks Hyttebolag: Öskeviks masugn, Lindesbergs landsförs.
Västmanlands län.
Västerås Masugns AB.: Västerås hyttverk, Västerås,
Uttersbergs bruks AB: Uttersbergs järnverk, Heds s:n,
Högfors och Persbo AB: Högfors masugn, Karbennings s:n.
Kopparbergs län.
Ulfshytte jernverks AB.: Ulfshytte järnverk, Silvbergs s:n,
Gonäs Hyttebolag: Gonäs masugn, Ludvika s:n,
H. Nordlander, Smedjebacken: Klenshyttans masugn, Ludvika s:n,
Sandsta Elektriska Smältverk, Norrbärke s:n,
Starbo Bruksägare: Starbo masugn, Norrbärke s:n,
A. Johnson & C:o: Flatenbergs masugn, Norrbärke s:n.
AB. Vesterby masugn: Västerby hyttverk, Söderbärke s:n,
Gävleborgs län.
A. Johnson & C:o: Axmars masugn, Hamrånge s:n.
Västernorrlands län.
A. Johnson & C:o: Galtströms masugn, Njurunda s:n.
Norrbottens län.
Luleå jernverks AB.: Karlsviks järnbruk, Luleå.

Såsom av förteckningen framgår, redovisas i föreliggande sammanhang även fem elektriska smältverksföretag. Ävenledes lämnas här redovisning för Höganäs-Billesholms aktiebolags reduceringsverk för tillverkning av järnsvamp. De under föreliggande kapitel avgivna uppgifterna äro i allmänhet fullständiga. Bland ojämnheter av större betydelse må framhållas, att i utgiftsstaten för aktiebolaget Åminne bruks hyttverk ingå även kostnaderna för uppfordring av använd sjömalm, och för Karlsviks hyttverk ha i utgifterna för tackjärnsframställningen inlagts även kostnaderna för produktionen av slig och briketter.

Förbrukningen år 1913 vid de självständigt redovisade hyttverken av råmaterial av olika slag framgår av tab. 13. Av styckemalm, slig och briketter ha under året förbrukats tillsamman 374 106 ton med ett inköpsvärde av 4 797 373 kr. Styckemalm enbart ingår såsom råmaterial vid 8 av de 36 företagen, medan eljest använts därjämte slig och briketter. Den förbrukade kvantiteten av sistnämnda tvenne slag av råmaterial uppgår till 180 430 ton, motsvarande 48 proc. av all förbrukad malm. Tages hänsyn därtill, att sligen och briketterna i medeltal hålla 10 à 20 proc. mera järn än styckemalmen, erhålles som resultat, att av vid här redovisade hyttverk framställt tackjärn avsevärt mera än hälften leder sitt ur-

sprung ur förstnämnda råmaterial. Värdet av den förbrukade slig- och brikettkvantiteten uppgår till 2 642 563 kr., utgörande 55 proc. av värdet av samtlig förbrukad malm. Medelpriset per ton av styckemalmen utgör 11·13 kr., under det att för slig och briketter den motsvarande siffran är 13·10 och 15·24 kr. resp.

Tab. 13. **De självständiga hyttverkens förbrukning av råmaterial år 1913.**

Varuslag	Av egna tillgångar		Köpt inom landet från främmande företag		Direkt importerat		Summa	
	Kvantitet	Bokfört inköpsvärde Kr.	Kvantitet	Inköpspris Kr.	Kvantitet	Inköpspris Kr.	Kvantitet	Kr.
Styckemalm.....ton	83 933	763 430	109 743	1 391 380	—	—	193 676	2 154 810
Slig ..... »	27 238	387 207	22 832	268 663	—	—	50 070	655 870
Briketter ..... »	93 976	1 330 885	36 384	655 808	—	—	130 360	1 986 693
Annan malm och ferrolegeringar... »	—	—	2 648	135 072	1 835	116 326	4 483	251 398
Skrot ..... »	—	—	2 443	103 001	596	28 300	3 039	131 301
Kalksten o. kvarts »	18 936	37 722	31 443	137 816	—	—	50 379	175 538
Träkol o. stybb...hl	1 320 058	971 424	10 181 754	6 913 818	269 050	159 829	11 770 862	8 045 071
Koks o. stenkol...ton	9 181	38 444	3 738	81 184	14 829	399 368	27 748	518 996
Elektroder.....	—	—	—	174 810	—	15 140	—	189 950
Kraft för smältning...	—	—	—	418 964	—	—	—	418 964
Summa	—	**3 529 112**	—	**10 280 516**	—	**718 963**	—	**14 528 591**

Den under rubriken annan malm upptagna kvantiteten 4 483 ton med ett inköpsvärde av 251 398 kr. utgöres i huvudsak av mangan- och krommalmer, som använts vid de elektriskt drivna verken i och för framställning av vissa tackjärnslegeringar. Vid de elektriska smältverken har ävenledes kommit till användning den i tablån redovisade skrotkvantiteten.

Av beskickningsmaterial redovisas såsom förbrukat vid 30 hyttverksföretag 41 335 ton kalksten med ett värde av 119 663 kr. Trenne företag, vid vilka torde ha kommit till användning uteslutande engående malmer, redovisa intet beskickningsmaterial. Slutligen redovisas vid tre med kiseljärnframställning arbetande elektriska smältverk en förbrukning av tillsamman 9 044 ton kvarts, upptagen till ett värde 55 875 kr.

Såsom bränsle- och reduktionsmedel vid de svenska hyttverken användes så gott som uteslutande träkol. Tackjärnsframställning med enbart koks har vid de här redovisade hyttverken bedrivits vid endast två, nämligen Degerhamns hyttverk, Ölands Nya cementaktiebolag, samt aktiebolaget Ferrolegeringars elektriska hyttverk. Förbrukning av koks i mindre omfattning jämte träkol redovisar dess-

utom flertalet övriga elektriskt drivna verk, varjämte vid två av de övriga hyttverken förbrukats en obetydlig kvantitet av nämnda bränsle. Påpekas må, att vid Höganäs reduceringsverk för järnsvampframställningen använts uteslutande stenkol från Höganäs med en askhalt varierande mellan 15 och 50 proc.

Hela träkolsförbrukningen vid de här redovisade hyttverken utgjorde tillsammans 11 770 862 hl med ett värde av 8 045 071 kr. Medelpriset per hl. utgör sålunda 0·68 kr. Träkolsprisen förete i de särskilda fallen särdeles betydande variationer. Medan i vissa fall förekommer ett pris av 0·55 kr. och därunder, stiger i andra fall vid långväga transporter eller fördyrade anskaffningskostnader till följd av brist på arbetskraft eller svårigheter vid vedanskaffningen priset till 0·80 à 0·85 kr. per hl. Vanligast är ett pris av 0·60 till 0·75 kr., vilket betalats av flertalet av de här redovisade hyttverksföretagen. Av koks, inkl. en mindre kvantitet stenkol, har förbrukats 27 748 ton med ett värde av 518 996 kr. Vid de elektriskt drivna hyttverken slutligen har under året använts elektrodmaterial till ett värde av 189 950 kr. samt elektrisk kraft till ett värde av 418 964 kr.

Vid sju av de redovisade företagen har använts uteslutande malm från egna gruvor och anrikningsverk. Elva företag ha begagnat dels egna tillgångar dels fyllt sitt malmbehov genom köp, medan återstående företag köpt all förbrukad malm. Av egna tillgångar härröra beträffande styckemalm 43, beträffande slig 54 och beträffande briketter 72 proc. av totalförbrukningen. Samtlig inköpt malmprodukt, med undantag av en mindre kvantitet krommalm, är av svenskt ursprung. Av förbrukat beskickningsmaterial har något mer än tredjedelen erhållits från resp. firmors egna kalkstens- och kvartsbrott. Träkolsbehovet i dess helhet fyller av här redovisade företag endast ett genom egen produktion. Tretton företag köpa en del av behovet, under det att återstoden är hänvisad till att köpa allt erforderligt träkol. Av sistnämnda grupp av företag importera därvid tre en mindre del av behovet. Av hela årsförbrukningen erhölls genom egen kolningsrörelse tillsamman 1 320 058 hl., motsvarande 11·2 proc., medan den importerade kvantiteten uppgick till c:a 2 proc. av hela träkolsförbrukningen.

För att giva en föreställning om kostnaderna för dels egen, dels främmande produkt samt sålunda påvisa betydelsen för järnhanteringen av tillgång på malm från egna gruvor och kol från egna skogar eller träkolsverk ha i omstående tablå medelprisen av egen och inköpt främmande produkt av malm och kol sammanställts för olika områden. Nödvändigheten att icke blotta de enskilda verkens för-

Tab. 14. **Hyttverkens produktions- och**

Varuslag	Lager 1/1 1913		Tillverkat under året	
	Ton	Bokfört värde Kr.	Ton	Saluvärde Kr.
Tackjärn	40 399	2 982 134	220 862	17 557 820
Diverse järnlegeringar från elektriskt verk	742	135 467	8 266	1 966 063
Gjutgods	596	45 993	2 225	261 175
Skrot	467	21 363	843	39 595
Masugnsgas	—	—	—	26 208
Andra biprodukter	—	25 250	—	143 953
Manufaktur	—	23 359	—	595 034
Summa	—	**3 233 566**	—	**20 589 848**

hållanden har därvid nödvändiggjort uteslutandet av vissa isolerade siffror. De sålunda uteslutna fallen häntyda emellertid på samma tendens, som föreligger i övrigt.

	Stycke malm		Slig		Briketter		Träkol	
	Egen	Köpt	Egen	Köpt	Egna	Köpta	Egna	Köpta
	Kr. per ton						Kr. per hl	
Jönköpings, Kalmar, Malmöhus och Älvsborgs län	—	—	—	—	—	—	—	0·70
Värmlands, Örebro, Västmanlands och Kopparbergs län	9·29	11·38	10·36	12·48	14·18	18·33	0·75	0·72
Gävleborgs, Västernorrlands och Norrbottens län	—	14·29	—	—	—	—	—	0·55

För erhållande av jämförbarhet mellan det bokförda inköpsvärdet av egen produkt samt priset på främmande sådan har föreskrivits, att i bägge skolat inräknas försäkringsavgifter, frakter, lastnings-, lossnings- samt övriga transportkostnader. Värdet på den egna produkten ställer sig i allmänhet lägre än priset på den från främmande firmor inköpta. Särskilt framträder detta i fråga om malmen. Även om sistnämnda förhållande i viss mån är att tillskriva en i det föregående påpekad tendens att lågt prissätta den vid egna gruvor erhållna produkten, torde likväl skillnaden huvudsakligen vara att tillskriva i realiteten billigare anskaffningskostnader. Att i fråga om träkolen ett motsatt förhållande föreligger så till vida, som den köpta produkten ställer sig billigare än den egna, beror uteslutande på en tillfällig beskaffenhet av träkolsprisen vid enstaka företag. Särskilt utövar det höga värdet på en större kvantitet såsom egen tillgång redovisat träkol vid ett mellansvenskt företag ett avgörande inflytande på slutsiffrans gestaltning. En närmare undersökning av de

omsättningsförhållanden år 1913.

Inköpt och förbrukat		Sålt inom landet		Exporterat		Lager 31/12 1913	
Ton	Värde Kr.	Ton	Saluvärde Kr.	Ton	Saluvärde Kr.	Ton	Bokfört värde Kr.
1 590	135 720	87 734	6 569 314	142 977	11 910 910	30 550	2 059 730
—	—	739	196 718	7 399	1 718 456	870	186 356
—	—	2 221	262 380	—	—	600	44 788
3 039	131 301	817	38 783	—	—	493	22 175
—	—	—	26 208	—	—	—	—
—	—	—	45 402	—	—	—	123 801
—	—	—	191 926	—	384 734	—	41 733
—	**267 021**	—	**7 330 731**	—	**14 014 100**	—	**2 478 583**

fall, då redovisning föreligger beträffande såväl eget som främmande inköpt träkol, ger nämligen vid handen, att endast i tre fall priset på det förstnämnda ställer sig högre än på den köpta produkten. I två fall ställer sig priset på bägge lika, medan i åtta fall priset på den köpta produkten är högre än på den från egna skogar och träkolsverk erhållna. Av tablåns siffror framgår ävenledes, hurusom i mellersta Sverige träkolsprisen ställa sig avsevärt högre, än vad förhållandet är i norra Sverige, där i detta avseende järnhanteringen har att räkna med gynnsammare förhållanden. Beträffande däremot malmen synas tablåns siffror lämna stöd för antagandet av ett motsatt förhållande, möjligen beroende på relativt högre transportkostnader.

Produktionen vid de här redovisade hyttverken år 1913 omfattar, såsom framgår av tab. 14, 220 862 ton tackjärn med ett värde av 17 557 820 kr. I den nämnda summan ingå 6 052 ton vid Höganäs reduceringsverk producerad järnsvamp med ett nettoförsäljningspris vid verket av 371 834 kr. Tillverkats har därjämte vid de elektriska smältverken manganjärn, kromjärn, kiseljärn samt kisel-aluminiumjärn till en kvantitet av 8 266 ton med ett saluvärde av 1 966 063 kr. Därjämte har vid 19 av de redovisade företagen direkt ur masugn framställts 2 225 ton gjutgods, saluvärderat till 261 175 kr. och utgörande huvudsakligen för de respektive verkens eget behov framställda kokiller. Såsom biprodukter har erhållits, jämte skrot, vid två företag masugnsgas, vilken i allmänhet torde ha använts för driften av med hyttverken i förbindelse stående brikettugnar, ävensom vid fem företag slaggtegel. Slutligen har vid tre företag, nämligen Åkers styckebruk, Aktiebolaget Finshyttans hytt-

verk samt Uttersbergs bruks aktiebolags hyttverk, i samband med hyttverksrörelsen manufaktur tillverkats till ett värde av 595 034 kr.

Av tackjärn inklusive järnsvamp ha under året avsatts 230 711 ton, av vilken kvantitet 87 734 ton med ett saluvärde av 6 569 314 kr., motsvarande 38 proc., försålts inom landet, medan återstoden 142 977 ton med ett saluvärde av 11 910 910 kr., utgörande 62 proc., exporterats. I den som såld inom landet deklarerade kvantiteten ingår ett mindre belopp, vilket vid eget verk förarbetats till manufaktur. Av tillverkade tackjärnslegeringar ha 739 ton, med saluvärdet 196 718 kr., utgörande 9 proc. av den omsatta kvantiteten, försålts inom landet, under det att 7 399 ton med ett pris av 1 718 456 kr., motsvarande 91 proc. av hela kvantiteten, exporterats. De övriga produkterna ha avsatts på den inhemska marknaden med undantag av manufaktur till ett värde av 384 734 kr., motsvarande 67 proc. av hela det omsatta värdet, som försålts till export.

Salupriset, varmed förstås nettoförsäljningspriset vid verket, av det tillverkade tackjärnet uppgår till 79·50 kr. per ton. Mot sistnämnda belopp svarar därvid för den inom landet sålda produkten ett pris av 74·88 kr., under det att för exportvaran priset utgör 83·31 kr. per ton. Mot det angivna genomsnittspriset för inom landet försåld produkt svarar ett vanligaste pris av 71—81 kr., vilket återfinnes i 18 av 27 fall. Salupriset på exporttackjärnet håller sig i allmänhet vid 76—86 kr.

En jämförelse mellan under året tillverkad och omsatt kvantitet av tackjärn ger vid handen, att den förstnämnda understiger den senare med c:a 10 000 ton, med vilken kvantitet det inneliggande lagret minskats. Beträffande övriga tillverkningar balansera in- och utgående lagren ungefärligen mot varandra. Ett undantag bildar emellertid lagret av manufakturvaror, vilket ökats under året.

Utgiftsförhållandena vid de självständigt redovisade hyttverken framgå av tab. 15. I likhet med vad förhållandet varit vid behandlingen av gruvrörelsen, ha även hyttverksföretagen särskilts i exporterande samt övriga, vilka senare avsatt årsprodukten huvudsakligen på den inhemska marknaden. Till exportföretagen ha kommit att hänföras följande.

Herrängs Gruf AB.: Herrängs hyttverk; Åkers Styckebruk: Åkers styckebruks masugn; AB. Ferrolegeringar: AB. Ferrolegeringars elektriska smältverk; Wargöns AB.: Wargöns elektriska smältverk; Gullspångs Elektrokemiska AB.: Gullspångs kiseljärnverk; AB. Finshyttan: Finshyttans järnbruk; Lars Alfred Carlson: Storbrohyttans masugn; AB. Pershyttan: Pershyttans masugn; AB. Stjernfors—Ställdalen: Bredsjö och Hjulsjö hyttverk, Ställdalens masugn; Carlsdahls AB.: Carlsdahls järnbruk; AB. Storå Masugn: Storå masugn; Dahlkarlshytte AB.: Dalkarlshyttans järnbruk; Vesterås Masugns AB.: Västerås

hyttverk; Ulfshytte jernverks AB.: Ulfshytte järnverk; Sandsta Elektriska Smältverk; Starbo Bruksägare: Starbo masugn; A. Johnsson & C:o: Flatenbergs, Axmars och Galtströms masugnar; Luleå jernverks AB.: Karlsviks järnbruk.

Tab. 15. **Hyttverksföretagens utgifter år 1913, fördelade på exportföretag och övriga företag.**

Utgifter	Exportföretag 20 st.		Övriga företag 16 st.		Samtliga 36 st.	
	Kr.	Proc. av utgifterna	Kr.	Proc. av utgifterna	Kr.	Proc. av utgifterna
Förbrukning av malm, slig och briketter	3 515 194	25·43	1 619 004	29·96	5 134 198	26·70
Förbrukning av kalksten	123 630	0·89	51 943	0·96	175 573	0·91
Förbrukning av träkol, koks och kraft	6 597 428	47·72	2 609 669	48·28	9 207 097	47·88
Förbrukning av tegel, lera, oljor, diverse material och utensilier	242 504	1·75	56 633	1·05	299 137	1·56
Material för reparationer och underhåll	211 492	1·53	107 911	2·00	319 403	1·66
Löner och arvoden till förvaltningspersonalen	311 994	2·26	109 626	2·03	421 620	2·19
Löner till arbetarna	1 418 331	10·26	433 284	8·02	1 851 615	9·63
Hyror	27 639	0·20	12 247	0·23	39 886	0·21
Räntor	544 862	3·94	137 828	2·55	682 690	3·55
Krono- och kommunalutskylder	66 133	0·48	17 505	0·32	83 638	0·43
Avskrivningar på fastigheter	150 957	1·09	35 652	0·66	186 609	0·97
» » maskiner, inventarier och redskap	236 880	1·71	17 514	0·32	254 394	1·32
» på varufordringar	12 517	0·09	14 291	0·26	26 808	0·14
Övriga utgifter	366 129	2·65	181 570	3·36	547 699	2·85
Summa	**13 825 690**	**100·00**	**5 404 677**	**100·00**	**19 230 367**	**100·00**

Utgifterna för samtliga 36 företagen uppgingo till en summa av 19 230 367 kr., i vilket belopp ingå de 20 exportföretagen med 13 825 690 kr. samt 16 övriga företag med 5 404 677 kr. Räknat per företag belöpa sig utgifterna till 534 177 kr., medan för exportföretagen enbart motsvarande siffra utgör 691 285 kr. samt för övriga företag 337 792 kr. Fördelningen i övrigt av företagen efter storlek av utgifterna framgår av nedanstående tablå.

Utgifternas storlek	Exportföretag Antal	Exportföretag Summa utgifter Kr.	Övriga företag Antal	Övriga företag Summa utgifter Kr.	Samtliga Antal	Samtliga Summa utgifter Kr.
T. o. m. 100 000 kr.	1	94 019	2	182 876	3	276 895
100 001—500 000 »	8	2 415 834	10	2 587 412	18	5 003 246
500 001—1 000 000 »	7	5 273 245	4	2 634 389	11	7 907 634
Över 1 000 000 »	4	6 042 592	—	—	4	6 042 592
Summa	**20**	**13 825 690**	**16**	**5 404 677**	**36**	**19 230 367**

Den största utgiftsposten företrädes av kostnaderna för träkol och koks, i vilken summa inlagts även kostnaderna vid de elektriska smältverken för elektrodmaterial och förbrukad elektrisk kraft. Av utgifterna representera nämnda kostnader en summa av 9 207 097 kr., utgörande 47·88 proc. av samtliga. I andra rummet komma kostnaderna för malm, uppgående till 5 134 198 kr. eller 26·70 proc. Materialkostnaderna vid tackjärnsframställningen belöpa sig i sin helhet till 14 516 868 kr., vilket utgör något mer än tre fjärdedelar av samtliga kostnaderna. En undersökning för de med framställning av träkolstackjärn arbetande verken ger vid handen, att vid 8 företag, som använt uteslutande styckemalm, träkolsförbrukningen per ton tillverkat tackjärn utgör 62·45 hl med ett värde av 43·09 kr. Vid 21 företag åter, vilka som råmaterial använt även slig och briketter, sjunker förbrukningen per ton tackjärn till i medeltal 56·4 hl träkol med ett värde av 37·22 kr. I bägge fallen är variationen de olika företagen emellan särdeles betydande.

Av utgifterna i övrigt intages ett framträdande rum av arbetslöner, uppgående till 9·63 proc., under det att förvaltningskostnaderna utgöra 2·19 proc. Beträffande ett ej obetydligt belopp, tillsammans utgörande 547 699 kr. och motsvarande 2·85 proc. av samtliga utgifter, saknas särskild specifikation. Enligt vad som kunnat utrönas, ingår emellertid i det nämnda beloppet försäkrings- och sjukvårdsavgifter med 53 601 kr., under det att 137 898 kr. utgöra värdet av för manufakturframställningen inköpt material.

I fråga om den inbördes gestaltningen av de olika utgiftsposterna för exportföretagen samt övriga företag uppvisa de förra avsevärt lägre kostnader för utgångsmaterialet. Särskilt gäller detta malmkostnaderna, vilka ställa sig 4·53 proc. lägre. Delvis torde sistnämnda förhållande erhålla sin förklaring av att exportföretagen, bland vilka återfinnes flertalet av de mera betydande verken, haft fördelen att i större utsträckning erhålla råmaterial från egna gruvor och verk. Medan sålunda av samtlig förbrukad malm av olika slag exportföretagen redovisa nära två tredjedelar såsom härrörande från egna tillgångar, är vid övriga företag detsamma fallet med endast något mer än en tredjedel. Även i fråga om förbrukat beskickningsmaterial gestaltar sig förhållandet på likartat sätt. I fråga om träkol åter föreligger i detta avseende endast obetydlig skillnad, vadan den i utgiftstabellen synbara differensen här torde bero i första hand på, att bland exportföretagen ingår flertalet av de elektriska smältverken med i allmänhet lägre relativa kostnader för reduktionsmedel resp. kraft för smältningen. Exportföretagen däremot uppvisa relativt

högre kostnader för arbetarlöner samt löner och arvoden till förvaltningspersonalen.

Bland utgifter, vilka på grund av sin natur förekomma endast vid vissa företag, må nämnas hyror, som deklarerats i 12 fall, utgörande huvudsakligen ersättning för upplåtelse av arbetarebostäder samt arrendeavgifter. Räntekostnader redovisas av tillsamman 26 företag med ett belopp av 682 690 kr., varvid på 17 exportföretag belöpa sig 544 862 kr., sålunda i medeltal 40 158 kr. per företag, under det att på 9 övriga företag komma 137 828 kr. Avskrivningar av ett eller annat slag hava debiterats årskostnaderna för tackjärnsframställningen vid tillsamman 23 företag. I 11 fall förekommo avskrivningar på fastighet, i 19 fall avskrivningar på maskiner, inventarier och redskap samt i 7 fall avskrivningar på varufordringar. Vid 14 av de 36 redovisade företagen ha alls icke upptagits några avskrivningskostnader. Enligt vad som kunnat utrönas av företagens balansställningar, förekommer emellertid vid 4 av sistberörda företag, att firman disponerar avskrivnings- och förnyelsefonder.

För att lämna en siffermässig föreställning om storleken av avskrivningarna har på liknande sätt som vid behandlingen av gruvrörelsen avskrivningsbeloppen ställts i relation till fastighetstaxeringsvärdena ävensom brandförsäkrings-, resp. bokföringsvärde av maskiner, inventarier och redskap. Uträknats har avskrivningarnas relativa storlek dels för hela den här behandlade företagsgruppen, dels för de företag, som faktiskt verkställt avskrivningar. De sålunda erhållna kvoterna framgå av nedanstående avrundade tal.

	Fastigheter	Maskiner och inventarier
	Proc. av värdet	
Företag med avskrivningar:		
Exportföretag	4 1/2	11 1/2
Övriga företag	10	8
Samtliga	5	11 1/3
Samtliga företag:		
Exportföretag	2 3/4	10
Övriga företag	1 3/4	3 1/3
Samtliga	2 1/2	8 3/4

Exportföretagen uppvisa sålunda avsevärt större avskrivningar än de för den inhemska marknaden företrädesvis arbetande företagen. Beträffande avskrivning av fastighet föreligger emellertid ett undantag så till vida, som vid de 5 övriga företag, där dylik förekommit, densamma i medeltal uppgår till 10 proc. av taxeringsvärdet. Framhållas må beträffande den tillämpade beräkningsgrunden, att de redovisade taxerings-, brandförsäkrings- samt bokföringsvärdena torde

understiga motsvarande anskaffningsvärden, samt att för den skull de erhållna procenttalen torde vara högre, än vad förhållandet skulle varit, om till grund för beräkningen kunnat läggas verkliga anskaffningsvärden.

En driftsform, vilken bl. a. såsom ägnad att väsentligen nedbringa träkolsåtgången för närvarande tilldrager sig stort intresse, är tackjärnframställningen med tillhjälp av elektrisk kraft för smältningen. Elektriciteten såsom värmekälla medgiver därjämte framkallandet av de höga temperaturer, vilka äro en förutsättning för framställningen av diverse legeringar, såsom kiseljärn av hög siliciumhalt, kromjärn m. fl. Med utvecklingen av den elektriska driften har sålunda skapats möjligheter för produktion av dylika, bl. a. för framställningen av specialstål nödvändiga legeringar. I föreliggande sammanhang redovisas, såsom nämnts, tillsamman 5 elektriska hyttverksföretag, vid vilka under året producerats dels vanligt tackjärn, dels även tackjärnslegeringar.

För att lämna en inblick i de elektriskt drivna smältverkens produktionsförhållanden ha i tab. 16 utgiftsstaterna för desamma särskilts samt ställts i motsättning till utgifterna vid träkols- resp. kokstackjärnverken. Vid de elektriska smältverken ställer sig, såsom framgår av tabellen, kostnaden för malmmaterialet relativt lägre än vid koltackjärnverken. Den huvudsakliga skillnaden faller emellertid på kolkontot. Mot träkols- resp. kokstackjärnverkens utgifter för bränsle, utgörande 48·65 proc. av samtliga kostnader, återfinnes vid de elektriska smältverken en siffra av endast 23·64 proc., utgörande den relativa kostnaden för reduktionsmedel jämte utgifter för elektrodmaterial. Lägges härtill kostnaden för den för smältningen erforderliga elektriska kraften, utgörande 18·33 proc., erhålles såsom slutsumma för malmens reduktion och smältning en siffra av 41·97 proc. Jämfört med förhållandet vid träkolsjärnverken, skulle sålunda utgifterna för malmens smältning och reducering ställa sig relativt billigare vid de elektriska smältverken. Jämförelsen i föreliggande fall mellan hyttverken utan och med elektrisk drift vidlådes emellertid av en brist så till vida, som i bägge fallen arten av produkten är väsentligen olika. Emellertid torde även vid framställning enbart av tackjärn medelst elektrisk smältning den relativa storleken av kostnaderna för reduktionsmedel och elektrisk kraft, åtminstone vid tillgång på billig sådan, i ej allt för hög grad avvika från de för gruppen i dess helhet erhållna resultaten. Relativt höga kostnader uppvisa däremot de elektriska smältverken för material och utensilier, vilket synes sammanhänga med deras mera utvecklade och för stark slit-

Tab. 16. **Hyttverksföretagens utgifter år 1913, fördelade på koltackjärnverk samt elektriska smältverk.**

Utgifter	Koltackjärnverk 31 st.		Elektriska smältverk 5 st.	
	Kr.	Proc. av utgifterna	Kr.	Proc. av utgifterna
Förbrukning av malm, slig och briketter	4 549 231	26·76	584 967	26·21
» » kalksten och kvarts	110 608	0·65	64 965	2·91
» » träkol och koks	8 270 312	48·65	527 623	23·64
» » elektrisk kraft för smältning samt elektrodmaterial	—	—	409 162	18·33
» » tegel, lera, oljor, diverse material och utensilier	162 275	0·96	136 862	6·13
Material för reparationer och underhåll	285 462	1·68	33 941	1·52
Löner och arvoden till förvaltningspersonalen	349 352	2·06	72 268	3·24
Löner till arbetarna	1 615 119	9·50	236 496	10·60
Hyror	33 326	0·20	6 560	0·29
Räntor	663 337	3·90	19 353	0·87
Krono- och kommunalutskylder	77 079	0·45	6 559	0·29
Avskrivningar på fastigheter	147 385	0·87	39 224	1·76
» » maskiner, inventarier och redskap	233 181	1·37	21 213	0·95
» » varufordringar	26 808	0·16	—	—
Övriga utgifter	475 011	2·79	72 688	3·26
Summa	**16 998 486**	**100·00**	**2 231 881**	**100·00**

ning utsatta maskinutrustning. Ävenledes ställer sig kostnaden för personalen relativt hög.

Vid beräkning av driftskostnaderna bör hänsyn tagas till vissa i utgiftsstaterna för de elektriska smältverken under rubriken diverse kostnader inlagda poster. En dylik, som fordrar särskild uppmärksamhet, är kostnaden för emballage vid de verk, vilka producera kiseljärn. Enligt kungl. förordningen den 17 juni 1908 angående provisoriska föreskrifter beträffande förvaring och transport av kiseljärn § 3 skall i elektrisk ugn tillverkat kiseljärn vid transport vara förpackat i starka kärl, som medgiva gasens avgång. Motsvarande tyska förordningar stadga, att kiseljärn skall packas i torra, starka och vattentäta kärl av trä eller metall. Enligt vad som kunnat utrönas, belöpte sig vid de här redovisade smältverken, vilka producerat kiseljärn, kostnaderna för emballage till 81 120 kr., motsvarande 13·54 kr. per ton tillverkat kiseljärn.

Av samtliga hyttverksföretag redovisa 27 vinst, 1 företag varken vinst eller förlust samt 8 företag förlust. Av de senare äro 4 exportföretag, vadan ävenledes 4 tillhöra gruppen övriga företag. Utgiftsförhållandenas gestaltning vid företag med vinst samt utan

Tab. 17. Hyttverksföretagens utgifter år 1913, fördelade på företag med vinst eller utan förlust samt företag med förlust.

Utgifter	Företag med vinst eller utan förlust 28 st.		Företag med förlust 8 st.	
	Kr.	Proc. av utgifterna	Kr.	Proc. av utgifterna
Förbrukning av malm, slig och briketter	4 233 136	25·82	901 062	31·75
» » kalksten	151 965	0·93	23 608	0·83
» » träkol, koks och kraft	7 843 651	47·85	1 363 446	48·05
» » tegel, lera, oljor, diverse material och utensilier	269 087	1·64	30 050	1·06
Material för reparationer och underhåll	281 881	1·72	37 522	1·32
Löner och arvoden till förvaltningspersonalen	359 357	2·19	62 263	2·19
Löner till arbetarna	1 606 814	9·80	244 801	8·63
Hyror	25 876	0·16	14 010	0·49
Räntor	603 719	3·68	78 971	2·78
Krono- och kommunalutskylder	79 645	0·49	3 993	0·14
Avskrivningar på fastigheter	184 377	1·13	2 232	0·08
» » maskiner, inventarier och redskap	220 368	1·34	34 026	1·20
» » varufordringar	22 796	0·14	4 012	0·14
Övriga utgifter	509 808	3·11	37 891	1·34
Summa	**16 392 480**	**100·00**	**2 837 887**	**100·00**

förlust och vid sådana med förlust belyses av tab. 17. Företagen med förlust hava, såsom framgår vid en jämförelse mellan de särskilda utgiftsposternas inbördes gestaltning, belastats med exceptionellt höga materialanskaffningskostnader. Desamma äro nämligen ej mindre än 6 proc. högre än vid företagen med vinst. Ävenledes ställa sig vid företagen med förlust kostnaderna för bränslet relativt höga. Bland omständigheter, vilka i de olika fallen synas hava bidragit till det sämre affärsresultatet, må nämnas, jämte låga salupriser på produkten, såsom särskilt framträdande i tvenne fall hög träkolsförbrukning samt eljest höga malm- och kolpriser, i vissa fall i samband med ogynnsamt läge i förhållande till inköpsorterna. I ett fall synes det sämre affärsresultatet hava till grund, att årets konto belastats med synnerligen höga organisationskostnader. De höga utgifterna för materialet vid företagen med förlust utjämnas genom relativt lägre kostnader för arbetskraft, för material för reparationer och underhåll, för räntor samt för de med vinstförhållandena i omedelbart sammanhang stående utgifterna för avskrivningar.

Vid de 8 hyttverksföretagen med förlust föreligger såsom resultat av årets rörelse ett underskott av tillsamman 130 586 kr. In-

komsterna under året för samtliga företagen framgå av nedanstående tablå. För erhållande av de mot årsdriften svarande beloppen har från summan av inkomster av försäljningen under året samt värdet av utgående lagret tagits det ingående lagrets värde.

	Exportföretag Kr.	Övriga företag Kr.	Samtliga Kr.
Försålt gods, beräknat netto verket.....	14 889 206	5 580 730	20 469 936
Andra årsinkomster	25 768	13 026	38 794
Summa	**14 914 974**	**5 593 756**	**20 508 730**

Värdet av den försålda årsproduktionen, beräknat netto verket, uppgår sålunda till 20 469 936 kr. Under andra årsinkomster redovisade 38 794 kr. utgöras huvudsakligen av hyresinkomster. Med frånräknande av de till 13 825 690 kr. vid exportföretagen samt 5 404 677 kr. vid övriga företag eller tillsammans 19 230 367 kr. uppgående årsutgifterna erhålles som resultat ett överskott av vid exportföretagen 1 089 284 kr. samt vid övriga företag 189 079 kr. eller tillsamman 1 278 363 kr., utgörande företagsvinsten av årsrörelsen 1913 vid de här redovisade hyttverksföretagen. Ställd i relation till de totala årsinkomsterna utgör årets företagsvinst för exportföretagen 7·30 proc. samt för övriga företag 3·38 proc. eller för samtliga 6·23 proc.

IV. Med hyttverk förenade järn- och stålverk.

Inom gruppen med hyttverk förenade järn- och stålverk återfinnes flertalet av de till den svenska järnhanteringen hörande större företagen. De i föreliggande sammanhang redovisade företagen äro närmare bestämt 38 följande.

Uppsala län.

Söderfors bruks AB.: Söderfors järnbruk, Söderfors s:n, och Älvkarleö järnbruk, Älvkarleö s:n,

Wachtmeister, Strömsbergs bruk; Strömsbergs järnbruk, Tolfta s:n, och Ullfors järnbruk, Tierps s:n,

Gimo bruks AB.: Gimo järnbruk, Skäfthammars s:n,

AB. Österby Bruk: Österby järnbruk, Films s:n,

Louis de Geer, Leufsta bruk; Leufsta järnbruk, Österlövsta s:n, Carlholms järnbruk, Västlands s:n, och Tobo masugn, Tegelsmora s:n.

Östergötlands län.

Stens bruks AB.: Lotorps järnbruk, Risinge s:n, och Graversfors hyttverk, Kvillinge s:n,

Boxholms AB.: Boxholms järnbruk, Åsbo och Ekeby s:nar, och Flemminge järnbruk, Ekeby s:n.

Värmlands län.

Lesjöfors AB.: Lesjöfors järnbruk, Rämens s:n, och Långbanshyttans masugn, Färnebo s:n,

Storfors bruks AB.: Nykroppa järnverk, Kroppa s:n,

Björneborgs Jernverks AB.: Björneborgs järnbruk, Visnums s:n,

Uddeholms AB.: Munkfors järnbruk, Ransäters s:n, Hagfors järnverk, Norra Råda s:n, Brattfors järnbruk, Brattfors s:n, och Motjärnshyttans hyttverk, Nordmarks s:n,

Borgviks AB.: Borgviks järnbruk, Borgviks s:n.

Örebro län.

Brefvens bruk, J. Gripenstedt: Brefvens järnbruk, Askers s:n,

Laxå bruks AB.: Laxå järnverk, Röfors järnbruk och Stora Lassåna järnbruk, Ramundeboda s:n, Igelbäckens hyttverk och Aspa stångjärns- och spiksmedja, Hammars s:n, samt Algrena lancashireverk, Askersunds landskommun,

Svartå bruks AB.: Svartå järnbruk, Kvistbro s:n,

Hammarby-Yxe AB.: Hammarby järnbruk, Nora landskommun,

Hellefors bruks AB.: Hellefors järnverk, Sikfors järnbruk och Sävenfors masugn, Hällefors s:n,

AB. Bofors-Gullspång: Bofors järnbruk, Karlskoga s:n,

Strömsnäs Jernverks AB.: Degerfors järnverk, Karlskoga s:n,

AB. Bångbro Rörverk: Bångbro järnverk, Ljusnarsbergs s:n,

Guldsmedshytte AB.: Guldsmedshyttans järnverk, Lindesbergs landskommun.

Västmanlands län.

Forsbacka Jernverks AB.: Köpings hyttverk, Köping,

Surahammars bruks AB.: Surahammars järnbruk, Sura s:n, Spännarhytte järnbruk, Norbergs s:n, och Svanå järnbruk, Harakers s:n,

Riddarhytte AB.: Gisslarbo järnbruk, Malma s:n, och Lienshyttans masugn, Skinnskattebergs s:n,

Ljusne-Woxna AB.: Baggå järnbruk, Skinnskattebergs s:n,

Forsbacka Jernverks AB.: Karmansbo järnbruk, Heds s:n,

Fagersta bruks AB.: Fagersta järnbruk och Västanfors järnbruk, Västanfors s:n, samt Ängelsbergs masugn, Västervåla s:n.

Kopparbergs län.

Avesta järnverks AB.: Avesta järnverk,

Stora Kopparbergs Bergslags AB.: Domnarfvets järnverk, Stora Tuna s:n, Korså järnbruk, Sundborns s:n, samt Ågs masugn, Svärdsjö s:n,

Klosters AB.: Långshyttans järnbruk och Stjärnsunds järnbruk, Husby s:n,

Fagersta Bruks AB.: Fors järnbruk, Folkärna s:n,

Horndals Järnverks AB.: Horndals järnbruk och Näs järnbruk, By s:n,

Nyhammars bruks AB.: Nyhammars järnbruk, Grangärde s:n,

Larsbo-Norns AB.: Norns hyttverk och Vikmanshytte järnbruk, Hedemora landskommun.

Gävleborgs län.

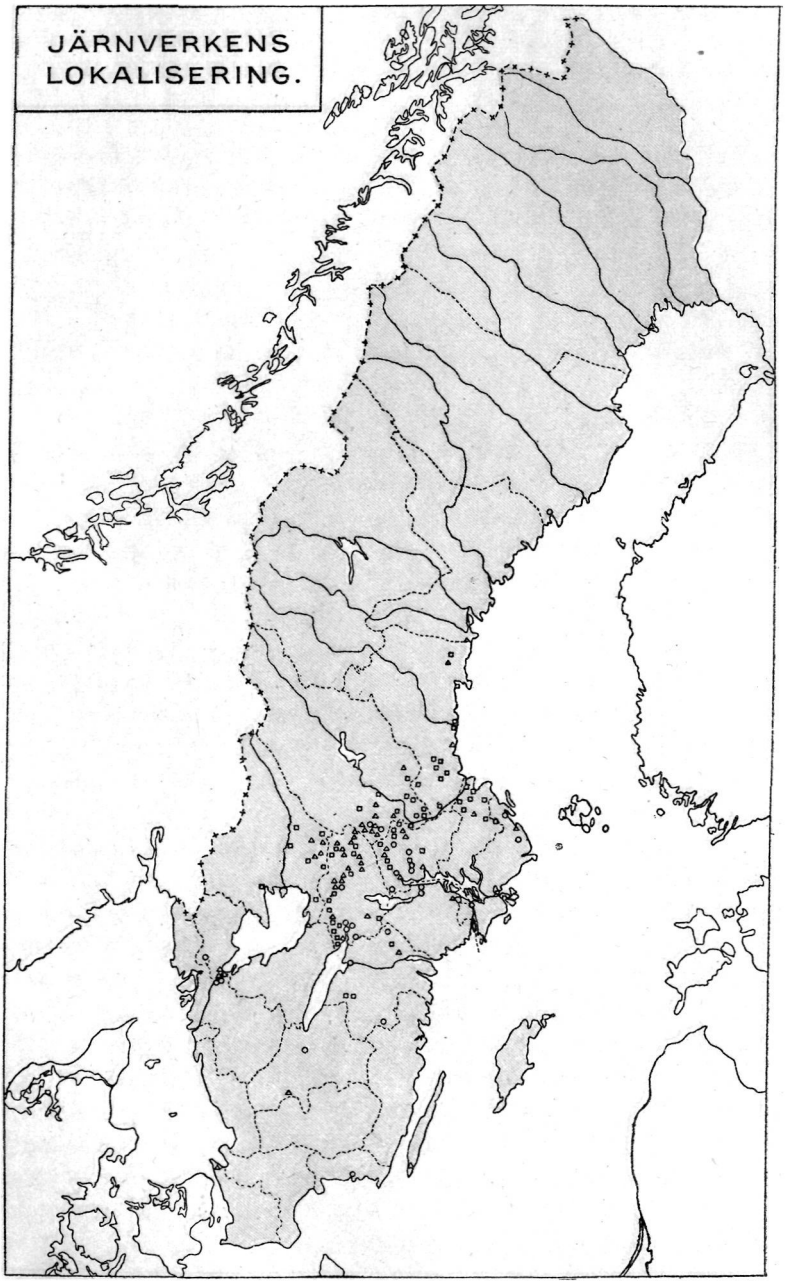
Sandvikens Jernverks AB.: Sandvikens järnverk, Högbo s:n,

Forsbacka Jernverks AB.: Forsbacka järnbruk, Valbo s:n,

Kopparbergs och Hofors sågverks AB.: Jädraås järnverk, Brattfors järnbruk och Wij valsverk, Ockelbo s:n,

Hofors AB.: Hofors järnverk, Torsåkers s:n,

Stora Kopparbergs Bergslags AB.: Gysinge järnbruk, Österfärnebo s:n,

JÄRNVERKENS
LOKALISERING.
▵ Hyttverk.
▫ Järn- och stålverk, fören. med hyttverk.
○ " " " " gj " " "

Ljusne-Woxna AB.: Ljusne järnverk, Söderala s:n, och Woxna järnbruk, Voxna s:n,
AB. Iggesunds bruk: Iggesunds järnbruk, Njutångers s:n,
Strömbacka bruks AB.: Strömbacka järnbruk och Movikens hyttverk, Bjuråkers s:n.

Såsom inledningsvis framhållits, ha i vissa fall till föreliggande grupp sammanförts under samma firma hörande, särskilt för sig redovisade hyttverk samt järn- och stålverk, mellan vilka förelegat ekonomisk gemenskap så till vida, som vid hyttverket producerat tackjärn huvudsakligen ingått som råmaterial vid firmans järn- och stålverk. Redovisningen inom föreliggande företagsgrupp är praktiskt taget fullständig, och förekommande ofullständigheter ha vanligen kunnat kompletteras.

Förbrukningen år 1913 av råmaterial vid de med hyttverk förenade järn- och stålverken framgår av tab. 18. Av malm för framställning av tackjärn samt i mindre omfattning såsom tillsats vid produktionen av järn och stål enligt martinprocessen ha förbrukats sammanlagt 913 588 ton med ett inköpsvärde av 11 569 172 kr. Vid 26 av de 38 redovisade företagen har därvid använts jämte styckemalm även slig, under det att vid 22 företag förbrukats järnmalmsbriketter. Slig och briketter utgöra tillsamman 181 275 ton med ett värde av 2 867 908 kr., motsvarande c:a 20 proc. av hela den vid dessa företag förbrukade malmkvantiteten.

Huvudsakligen för framställningen av smidbart järn och stål enligt martinprocessen har vid 26 företag förbrukats skrot till en kvantitet av 234 227 ton med ett värde av 15 352 111 kr. En mindre del av den angivna skrotkvantiteten har använts vid tackjärnsframställningen ävensom för framställning av ovällda produkter genom omsmältning. Därjämte har för specialståltillverkningen vid 23 företag förbrukats ferrolegeringar, såsom ferromangan, ferrosilicium, ävensom vissa metaller såsom nickel, krom, wolfram, molybden, aluminium till ett värde av sammanlagt 1 805 457 kr.

Kalksten såsom beskickningsmaterial i masugn och dolomit såsom infodringsmaterial i bessemer- och martinugnarna vid de basiska processerna ha förbrukats vid resp. 35 och 18 företag till en kvantitet av 130 624 ton med ett värde av 655 407 kr., under det att annat eldfast beskickning- och infodringsmaterial, såsom kvarts, sandsten, tegel etc., använts till ett värde av 565 590 kr.

Bland använt bränsle och reduktionsmedel intages främsta rummet av träkol. Förbrukningen av nämnda material vid de här redovisade företagen uppgår till sammanlagt 31 239 690 hl med ett värde av 20 228 761 kr. Därjämte har vid c:a två tredjedelar av

Tab. 18. **Förbrukade råvaror för tackjärns- samt järn- och stålförädlingen.**

Varuslag	Av egna tillgångar		Köpt inom landet från främmande företag.		Direkt importerat		Summa	
	Kvantitet	Bokfört inköpsvärde Kr.	Kvantitet	Inköpspris Kr.	Kvantitet	Inköpspris Kr.	Kvantitet	Kr.
Styckemalm ..... ton	277 557	3 698 945	454 756	5 002 319	—	—	732 313	8 701 264
Slig..... »	26 032	286 770	35 569	400 952	—	—	61 601	687 722
Briketter ..... »	55 012	978 239	64 662	1 201 947	—	—	119 674	2 180 186
Järnsvamp..... »	—	—	2 719	191 392	—	—	2 719	191 392
Skrot ..... »	133 374	9 018 523	79 090	4 964 981	21 763	1 368 607	234 227	15 352 111
Ferromangan ... »	—	—	1 103	211 940	2 758	543 518	3 861	755 458
Ferrosilicium..... »	86	15 410	605	111 990	743	87 883	1 434	215 283
Andra ferrolegeringar och metaller	—	—	—	426 044	—	408 672	—	834 716
Kalksten .....ton	17 128	81 467	94 035	418 802	—	—	111 163	500 269
Dolomit ..... »	282	2 021	19 179	153 117	—	—	19 461	155 138
Annat eldfast beskickn.- o. infodringsmaterial.....	—	12 172	—	428 442	—	124 976	—	565 590
Övrigt beskickn.- och infodringsmaterial	—	24 282	—	241 265	—	726	—	266 273
Träkol ..... hl	7 871 893	4 668 261	23 045 928	15 336 159	321 869	224 341	31 239 690	20 228 761
Stenkol .....ton	—	—	75 450	1 819 212	203 477	4 593 958	278 927	6 413 170
Koks ..... »	—	—	6 626	222 405	117 425	3 600 478	124 051	3 822 883
Ved, stubbar o. d....	—	475 775	—	59 234	—	—	—	535 009
Torv.....	—	57 552	—	4 700	—	—	—	62 252
Kraft för smältning	—	502 369	—	—	—	—	—	502 369
Summa	—	**19 821 786**	—	**31 194 901**	—	**10 953 159**	—	**61 969 846**

samtliga företagen använts även koks till en kvantitet av 124 051 ton med ett värde av 3 822 883 kr. Huvudbeloppen falla därvid på kokstackjärnverken vid Degerfors och Domnarvet. Stenkol såsom bränsle vid härdfärsknings- och martinprocesserna eller för alstrande av drivkraft vid smides- och valsverken har använts vid 33 företag. Den förbrukade kvantiteten utgör 278 927 ton med ett värde av 6 413 170 kr. För likartade ändamål har vid 23 företag därjämte använts ved, stubbar och torv till ett värde av sammanlagt 597 261 kr. Vid 6 företag, nämligen Hagfors järnverk, Fagersta järnbruk, Gysinge järnbruk, Ljusne järnbruk, Söderfors järnbruk samt Guldsmedshytte järnbruk, har för framställningen av elektrogöt förbrukats elektrisk kraft till ett värde av sammanlagt 502 369 kr.

Av den förbrukade malmen uppgivas c:a 40 proc. hava erhållits från resp. firmors egna gruvor, anrikningsverk och brikettugnar. I något större omfattning än beträffande styckemalmen är detta

fallet med sligen och briketterna. Återstoden av malmen är inköpt från främmande företag inom landet. Av den förbrukade skrotkvantiteten ha 56·9 proc. erhållits vid de egna verken, under det att 33·8 proc. köpts inom landet. En mindre kvantitet, utgörande 9·3 proc. av årsförbrukningen, har vid 7 företag direkt importerats. Av de för specialstålframställningen förbrukade legeringarna och metallerna ha betydande kvantiteter ferromangan samt ferrosilicium köpts inom landet. Större delen, efter värdet räknat motsvarande 57·6 proc., har emellertid köpts från utlandet.

Sitt träkolsbehov hava tvenne företag fyllt helt och hållet från egna skogar. Beträffande 32 andra företag gäller, att desamma erhållit större eller mindre kvantiteter från egen kolningsrörelse. Slutligen hava 6 företag befunnit sig i den ofördelaktigare ställningen att behöva köpa hela sitt träkolsbehov. Av hela den förbrukade träkolskvantiteten redovisas 25 proc. såsom erhållen från firmornas egna skogar eller träkolsverk, under det att 74 proc. köpts från främmande inhemska företag. Återstoden, motsvarande c:a 1 proc. av hela förbrukningen, har av 4 företag direkt importerats. Av stenkolen ha 27 proc. köpts inom landet, under det att återstoden direkt importerats. Beträffande koksen åter gäller, att c:a 5 proc. köpts inom landet. Ved och torv ha i största utsträckning erhållits från resp. firmors egna skogar och torvtäkter, och i fråga om den elektriska kraften uppgives i samtliga fallen densamma vara erhållen från egna kraftstationer.

Vid en undersökning av prisförhållandena beträffande egen samt inköpt främmande råprodukt framträder, liksom fallet var vid de självständigt redovisade hyttverksföretagen, den förra såsom i allmänhet billigare. Ett undantag gör emellertid styckemalmen. Mot ett medelpris på den egna produkten av 13·33 kr. per ton svarar nämligen för den inköpta malmen ett pris av 11·00 kr. per ton. Det visar sig emellertid, att i de särskilda fallen priset på den egna malmprodukten vanligen ställer sig lägre än på främmande köpt malm. Att det oaktat i slutresultatet ett motsatt förhållande framträder, erhåller sin förklaring av att ett par företag till lågt pris inköpt större kvantiteter fosforrik malm. Vanligast är beträffande såväl den egna som den främmande inköpta styckemalmen ett pris av 12—16 kr. per ton. Den från resp. firmors egna anrikningsverk härrörande sligen betingar genomsnittligen ett pris av 11·02 kr. per ton, under det att för främmande köpt slig priset utgör 11·27 kr. per ton. De motsvarande siffrorna för briketterna utgöra åter 17·78 samt 18·59 kr. per ton. Vanligast är för sligen ett

pris av 10—14 kr. per ton, under det att brikettpriset i flertalet fall kommer inom gränserna 16—23 kr. per ton.

Medelpriset av egna träkol uppgår till 0·59 kr. per hl, medan för inom landet köpt samt direkt importerad produkt de motsvarande siffrorna äro 0·67 samt 0·70 kr. per hl. Vid de särskilda företagen ställa sig träkolsprisen i hög grad olika. Som regel uppvisar träkol, härrörande från firmans egen rörelse, lägre pris än den köpta produkten, och endast i två fall äro köpkolen billigare. Vanligast är beträffande de egna kolen ett pris av 0·60—0·70 kr. per hl, vilket återfinnes i mer än halva antalet fall. Köpkolspriset åter faller vanligen inom gränserna 0·65—0·75 kr. per hl. Priset på importerat träkol ställer sig i samtliga fallen högre än på den vid samma företag förbrukade svenska produkten. Stenkolspriset utgör beträffande den genom mellanhänder erhållna produkten 24·11 kr. per ton, medan vid direkt import priset utgör 22·58 kr. per ton, under det att beträffande koksen de motsvarande siffrorna äro 33·57 samt 30·66 kr. per ton.

För att erhålla en bild av malm- och träkolsprisen beträffande egen och köpt produkt ävensom för att låta de lokala prisförhållandena framträda i någon mån har för de nämnda råmaterialen sammanställts följande tablå.

	Stycke malm		Slig		Briketter		Träkol	
	Egen	Köpt	Egen	Köpt	Egna	Köpta	Egna	Köpta
	Kr. per ton						Kr. per hl	
Uppsala och Östergötlands län	12·59	16·96	—	—	—	—	0·57	0·61
Värmlands, Örebro och Västmanlands län	13·00	12·00	10·58	11·74	15·82	14·98	0·63	0·74
Kopparbergs län	11·97	8·45	—	—	18·66	18·65	0·57	0·59
Gävleborgs »	14·99	14·65	—	17·52	19·18	21·92	0·57	0·66

För att icke blotta de enskilda företagens förhållanden ha i sammanställningen länen hopslagits till större områden, varjämte företagits ett par uteslutningar. Med undantag i vissa fall för styckemalm och briketter ställer sig priset på den egna produkten sålunda lägre än på den från främmande företag köpta. I fråga om styckemalmen beror därvid prisdifferensen på att de dyra fosforfattigare malmerna, vilka lämpa sig för framställningen av kvalitetsjärn enligt lancashire-, vallon- samt de sura bessemer- och martinprocesserna, i större utsträckning erhållas från resp. firmor underlydande gruvföretag, medan de billigare fosforrika, för de basiska processerna lämpade malmerna i större omfattning köpas från självständiga gruvföretag. Genomgående är däremot priset på från resp. firmors egen rörelse erhållet träkol billigare än på köpkolen. Ävenledes

framgår av tablån den i ett föregående sammanhang påpekade, för den svenska järnhanteringens framtida utveckling säkerligen betydelsefulla tendensen mot lägre träkolspriser i norra än i mellersta Sverige.

Tillverknings- och omsättningsförhållandena vid de med hyttverk förenade järn- och stålverken år 1913 framgå av tab. 19. Tackjärnsproduktionen under året belöper sig till 506 076 ton med ett värde av 34 083 563 kr. Tillverkats ha därjämte direkt ur masugn 12 426 ton gjutgods, huvudsakligen bestående av för verkets eget behov erforderliga kokiller etc., med ett värde av 1 322 606 kr. Såsom biprodukter har erhållits vid 8 företag masugnsgas samt vid ett antal företag vissa andra produkter, huvudsakligen slaggtegel. Den under året försålda tackjärnskvantiteten uppgår till sammanlagt 89 177 ton, av vilken kvantitet c:a 40 proc. försålts till järn- och stålverk inom landet, under det att sålunda 60 proc. exporterats. Saluvärdet på inom landet försålt tackjärn uppgår till 88·78 kr. per ton, under det att exporttackjärnet betingat ett pris av 95·92 kr. per ton. Vanligast är i förra fallet ett pris av 70—85 kr. per ton samt i det senare 85—100 kr. per ton. För förädling vid de här redovisade järn- och stålverken har avgått en kvantitet av 477 879 ton tackjärn med ett värde av 30 718 642 kr., i vilka summor ingå även kvantiteten och värdet av från främmande in- och utländska företag köpt tackjärn.

Produktionen av ovällda mellanprodukter år 1913 uppgår till 638 524 ton med ett värde av 72 183 336 kr. Av företagen hava under året 13 arbetat uteslutande med härdfärskningsmetoder, under det att vid 14 förekommit endast tillverkning av göt. Vid 11 företag har arbetats såväl med härdfärsknings- som götmetoder. Av de ovällda produkterna utgöra 121 283 ton, sålunda c:a 20 proc., smältstycken och råskenor, varvid, såsom framgår av en jämförelse med uppgifterna till den årliga bergsstatistiken, c:a 93 proc. utgöras av lancashireprodukt, medan återstoden framställts genom vallon- eller andra härdmetoder. Vid de med härdfärskning uteslutande arbetande företagen har framställts 64 470 ton smältstycken och råskenor med ett värde av 7 969 537 kr. Göttillverkningen under året omfattar sammanlagt 514 786 ton med ett värde av 55 872 933 kr. Såsom en jämförelse med siffrorna till årsstatistiken ger vid handen, utgöras av den nämnda kvantiteten c:a 8·8 proc. av sur och 13·9 proc. av basisk bessemer, under det att 31·4 proc. är sur och 45·7 proc. basisk martinmetall. Ungefär 0·3 proc. utgöres av elektrogöt. Framhållas må, att vid de med götframställning uteslutande arbetande 14 företagen producerats sammanlagt

Tab. 19. **Produktions- och omsättningsförhållanden år**

Varuslag	Lager 1/1 1913		Inköpt under året för bearbetning vid verket		Tillverkat under året	
	Ton	Bokfört värde Kr.	Ton	Inköpspris Kr.	Ton	Saluvärde Kr.
Tackjärnstillverkningen:						
Tackjärn	51 161	3 436 266	57 682	4 590 248	506 076	34 083 563
Gjutgods	790	71 644	28	2 663	12 426	1 322 606
Masugnsgas	—	—	—	—	—	262 720
Tillverkningen av ovälda mellanprodukter:						
Smältstycken och råskenor	10 068	1 189 495	3 985	521 926	121 283	16 011 498
Göt och smidbart gjutgods	63 182	5 482 902	8 934	936 437	514 786	55 872 933
Blåsstål el. oräckt brännstål	855	90 604	178	31 381	2 455	298 905
Smitt eller valsat järn och stål:						
Smitt järn och stål:						
Välljärn	2 560	511 875	28	4 482	17 335	3 775 467
Götmetall	2 581	497 136	155	42 734	28 173	7 451 758
Valsat järn och stål:						
Av välljärn	3 702	503 477	775	139 596	54 212	8 972 214
Av götmetall	31 129	3 459 892	1 759	263 436	448 945	71 257 896
Biprodukter:						
Skrot	23 835	1 162 698	100 853	6 333 588	161 452	10 952 658
Annat	—	68 236	—	—	—	872 830
Järnmanufaktur och mekaniska verkstadsarbeten (inkl. gjutgods från kupolugn)	—	2 336 483	—	24 109	—	22 773 773
Summa	—	**18 810 708**	—	**12 890 600**	—	**233 908 821**

255 012 ton göt med ett värde av 27 640 203 kr. Slutligen har tillverkats vid 4 företag blåsstål och oräckt brännstål till en kvantitet av 2 455 ton med ett värde av 298 905 kr.

Av smältstycken och råskenor, huvudsakligen utgörande lancashireprodukt, har under året försålts 42 382 ton, av vilken kvantitet den ojämförligt största delen, motsvarande 86·6 proc., exporterats. Av götmetall åter omfattar årsförsäljningen 23 894 ton, av vilka 61·9 proc. försålts till utlandet. Beträffande prisförhållandena må nämnas, att i medeltal på den inom landet försålda härdfärskade produkten salupriset utgör 131·1 kr. per ton, under det att på exportvara motsvarande är 148·7 kr. per ton, vadan sålunda den exporterade härd-

1913 vid med hyttverk förenade järn- och stålverk.

Förbrukat eller vidare förädlat		Sålt inom landet		Exporterat		Lager 31/12 1913	
Ton	Värde Kr.	Ton	Saluvärde Kr.	Ton	Saluvärde Kr.	Ton	Bokfört värde Kr.
477 879	30 718 642	36 604	3 249 845	52 573	5 043 010	47 863	3 098 580
9 268	966 606	2 872	327 445	196	27 877	908	74 985
—	249 838	—	12 882	—	—	—	—
80 945	10 059 814	5 699	746 957	36 683	5 456 089	12 009	1 460 059
497 650	52 548 176	9 098	1 536 496	14 796	2 387 974	65 358	5 819 626
2 731	325 390	1	132	581	71 453	175	23 915
1 961	435 680	8	1 347	15 752	3 417 410	2 202	437 387
15 354	2 351 485	7 352	3 510 221	5 807	1 657 168	2 396	472 754
6 550	1 013 889	12 002	1 994 962	36 933	6 164 180	3 204	442 256
139 350	18 619 031	189 238	29 632 423	121 673	23 294 089	31 572	3 435 681
234 227	15 352 111	19 405	1 267 595	4 659	492 914	27 849	1 336 324
—	91 740	—	491 644	—	242 551	—	115 131
—	2 041 026	—	13 570 211	—	7 095 822	—	2 427 306
—	**134 773 428**	—	**56 342 160**	—	**55 350 537**	—	**19 144 004**

produkten uppvisar ett avsevärt högre pris än den inom landet försålda.

Huvudkvantiteten av ovällda mellanprodukter har avgått till de med resp. företag förenade smides- och valsverken. Under år 1913 ha av de här redovisade företagen 8 framställt endast smidda produkter, under det att vid 6 uteslutande förädling genom valsning ägt rum. Bearbetning av de ovällda produkterna vid såväl smides- som valsverk har förekommit vid 22 företag. Vid 2 företag, nämligen Guldsmedshytte aktiebolags samt Nyhammars bruks aktiebolags järnverk, har icke förekommit någon ytterligare förädling genom smidning eller valsning av vid verket framställda ovällda produkter.

Den smidda produkten, som till något mer än tredjedelen består av vällmetall, representerar ett värde av 11 227 225 kr. För valsverksprodukten åter, vilken till c:a 90 proc. utgöres av götmetall, uppgives ett värde av 80 230 110 kr.

Beträffande försäljningen av smidda och valsade järn- och stålprodukter har av den smidda vällmetallen exporterats 15 752 ton, utgörande praktiskt taget hela den för avsalu avsedda produkten. Av smidd götmetall, i vilken ingå förnämligast ämnen, verktygsstål, smidda axlar och andra grövre smiden, balansera de inom landet samt för export försålda kvantiteterna tämligen mot varandra. De valsade välljärnsprodukterna, vilka omfatta huvudsakligen stångjärn, band-, söm- och finjärn samt strips, ha försålts till c:a en tredjedel inom landet, under det att två tredjedelar av hela kvantiteten exporterats. Däremot har av de valsade götprodukterna, av vilka de större posterna utgöras av billets, blooms, tubämnen, vinkeljärn, band-, söm- och finjärn, valstråd och strips, den större kvantiteten eller 189 238 ton med ett värde av 29 632 423 kr. försålts inom landet, under det att 121 673 ton med ett saluvärde av 23 294 089 kr. exporterats.

Av samtliga företagen redovisa 27 tillverkning av grövre järnmanufaktur och mekaniska verkstadsarbeten, i och för vilken produktion från resp. järn- och stålverk under året erhållits smitt och valsat järn och stål till en kvantitet av sammanlagt 163 215 ton med ett värde av 22 420 085 kr. Värdet av tillverkad järnmanufaktur uppgår till 22 773 773 kr., och har av under året försåld dylik efter värdet räknat 65·66 proc. avsatts på den inhemska marknaden, under det att 34·34 proc. exporterats.

Såsom biprodukter vid järn- och ståltillverkningen har i första hand erhållits skrot. Redovisningen av denna produkt har emellertid, såsom en jämförelse mellan förbrukningen och tillverkningen i de särskilda fallen visat, ofta varit mindre noggrann. I största möjliga utsträckning har emellertid en ömsesidig komplettering ägt rum. Den såsom biprodukt vid järn- och ståltillverkningen erhållna skrotkvantiteten uppgår till 161 452 ton med ett värde av 10 952 658 kr. Inköpts har under året 100 853 ton skrot, medan samtidigt förbrukats 234 227 ton. För framställningen av ovällda produkter genom omsmältning av skrot har vid de här redovisade företagen förbrukats 1 208 ton skrot. Den återstående kvantiteten, 233 019 ton, skulle sålunda vara att anse såsom ingående vid tillverkningen av en till c:a 396 900 ton uppgående kvantitet martingöt. Försålts under året ha inom landet 19 405 ton med ett värde av 1 267 595 kr., under det att 4 659 ton med ett värde av 492 914

Tab. 20. **De med hyttverk förenade järn- och stålverkens utgifter år 1913, fördelade på exportföretag och övriga företag.**

Utgifter	Exporföretag 24 st.		Övriga företag 14 st.		Samtliga 38 st.	
	Kr.	Proc. av utgifterna	Kr.	Proc. av utgifterna	Kr.	Proc. av utgifterna
Malm, slig och briketter	7 404 666	12·54	4 085 849	9·13	11 490 515	11·07
Inköpt tackjärn, skrot, järnsvamp och ferrolegeringar	6 373 142	10·79	6 270 069	14·02	12 643 211	12·18
Inköpta smältstycken, råskenor, göt, blåsstål och oräckt brännstål	184 342	0·31	1 328 786	2·97	1 513 128	1·46
Inköpt uträckt välljärn och götmetall	265 528	0·45	390 736	0·87	656 264	0·63
Kalksten, dolomit m. m.	551 066	0·93	495 528	1·11	1 046 594	1·01
Träkol, stenkol, koks, övrigt brännmaterial och kraft	19 261 587	32·62	13 735 483	30·70	32 997 070	31·79
Material för reparationer och underhåll	1 413 138	2·39	769 326	1·72	2 182 464	2·10
Diverse material och utensilier	1 929 588	3·27	1 326 001	2·97	3 255 589	3·14
Främmande hjälparbeten	210 686	0·36	78 578	0·18	289 264	0·28
Löner och arvoden till förvaltningspersonalen	1 930 279	3·27	1 189 892	2·66	3 120 171	3·01
Löner till arbetarna	12 946 518	21·93	9 202 499	20·57	22 149 017	21·34
Hyror	25 225	0·04	8 593	0·02	33 818	0·03
Räntor	1 574 491	2·67	1 140 937	2·55	2 715 428	2·62
Krono- och kommunalutskylder	498 678	0·84	421 630	0·94	920 308	0·89
Avskrivningar på fastigheter	856 219	1·45	524 622	1·17	1 380 841	1·33
» » maskiner, inventarier och redskap	853 227	1·45	1 306 524	2·92	2 159 751	2·08
Avskrivningar på varufordringar	50 690	0·09	263 521	0·59	314 211	0·30
Övriga utgifter	2 718 532	4·60	2 197 515	4·91	4 916 047	4·74
Summa	**59 047 602**	**100·00**	**44 736 089**	**100·00**	**103 783 691**	**100·00**

kr. exporterats. Utom skrot ha såsom biprodukter erhållits bl. a. slagg av olika slag, glödspån samt vid den basiska martinprocessen thomasfosfat, av vilken produkt ett företag redovisat en avsevärdare kvantitet.

Lagerbestånden förete under året endast mindre förändringar. Minskning förete lagren av tackjärn, av smitt samt valsat välljärn. Däremot hava lagren av oävällda mellanprodukter samt av valsad götmetall ökats.

Utgiftsförhållandena vid de med hyttverk förenade järn- och stålverken framgå av tab. 20. Även i föreliggande fall ha liksom vid förut behandlade företagsgrupper bland de redovisade företagen exportföretag särskilts från övriga företag. De förra omfatta sådana, vilka till utlandet försålt större delen av årsprodukten, under det

att de senare haft sin marknad företrädesvis inom landet. Till exportföretagen ha sålunda kommit att hänföras följande:

Wachtmeister, Strömsbergs bruk: Strömsbergs och Ullfors järnbruk; Gimo bruks AB.: Gimo järnbruk; AB. Österby bruk: Österby järnbruk; Louis de Geer, Leufsta Bruk: Leufsta och Carlholms järnbruk och Tobo masugn: Uddeholms AB.: Munkfors järnbruk, Hagfors järnverk, Brattfors järnbruk, Motjärnshyttans hyttverk; Borgviks AB.: Borgviks järnbruk; Laxå bruks AB.: Laxå järnverk, Röfors och Stora Lassåna järnbruk, Igelbäckens hyttverk, Algrena lancashireverk, Aspa stångjärns- och spiksmedja; Svartå bruks AB.: Svartå järnbruk; Hellefors bruks AB.: Hellefors järnverk, Sikfors järnbruk och Sävenfors masugn; AB. Bofors-Gullspång: Bofors järnbruk; Guldsmedshytte AB.: Guldsmedshyttans järnverk; Forsbacka Jernverks AB.: Köpings hyttverk och Karmansbo järnbruk; Riddarhytte AB.: Gisslarbo järnbruk och Lienshyttans masugn; Fagersta bruks AB.: Fagersta och Västanfors järnbruk, Ängelsbergs masugn, Fors järnbruk; Klosters AB.: Långshyttans och Stjärnsunds järnbruk; Horndals Järnverks AB.: Horndals och Näs järnbruk; Nyhammars bruks AB.: Nyhammars järnbruk; Sandvikens Jernverks AB.: Sandvikens järnverk; Forsbacka Jernverks AB.: Forsbacka järnbruk; Kopparbergs och Hofors sågverks AB.: Jädraås järnverk, Brattfors järnbruk och Wij valsverk; Hofors AB.: Hofors järnverk; Ljusne-Woxna AB.: Ljusne järnverk, Woxna och Baggå järnbruk; AB. Iggesunds bruk: Iggesunds järnbruk; samt Strömbacka bruks AB.: Strömbacka järnbruk och Movikens hyttverk.

Samtliga årsutgifter vid de med hyttverk förenade järn- och stålverken år 1913 uppgå till 103 783 691 kr., av vilken summa 59 047 602 kr. belöpa sig på de 24 exportföretagen, under det att 44 736 089 kr. komma på de 14 övriga företagen. Utgifterna per företag uppgå sålunda till 2 731 150 kr. För exportföretagen utgör motsvarande siffra 2 460 317 kr. samt för övriga företag 3 195 435 kr. Fördelningen av de här redovisade företagen efter utgifternas storlek belyses närmare av nedanstående tablå.

Utgifternas storlek	Exportföretag Antal	Exportföretag Summa utgifter Kr.	Övriga företag Antal	Övriga företag Summa utgifter Kr.	Samtliga Antal	Samtliga Summa utgifter Kr.
T. o. m. 1 milj. kr.	8	5 037 515	2	960 602	10	5 998 117
1 000 001—2 500 000 »	8	11 987 231	5	7 789 884	13	19 777 115
2 500 001—5 000 000 »	5	18 217 286	6	21 972 759	11	40 190 045
Över 5 000 000 »	3	23 805 570	1	14 012 844	4	37 818 414
Summa	**24**	**59 047 602**	**14**	**44 736 089**	**38**	**103 783 691**

Avsevärt mera än halva antalet företag återfinnes sålunda inom utgiftsgrupperna 1—5 milj. kr., vilka tillsamman representera c:a 58 proc. av samtliga utgifterna. Bland exportföretagen återfinnes å ena sidan flertalet av de mindre på framställningen av ovällda härdprodukter företrädesvis inriktade företagen samt å andra sidan flertalet stora företag. Däremot är av de för den inhemska

marknaden företrädesvis arbetande företagen det övervägande flertalet medelstora.

Beträffande de särskilda utgiftsposterna samt desammas inbördes storlek må framhållas kostnaderna för malm, uppgående till 11 490 515 kr., motsvarande 11·07 proc. av samtliga kostnader. Tackjärn m. fl. produkter har inköpts vid 31 företag till ett värde av 12 643 211 kr., motsvarande 12·18 proc., medan av 17 företag redovisats inköp av ovällda mellanprodukter samt av 8 företag uträckt järn och stål. Sammanlagt uppgå kostnaderna för inköpt malm samt järn och stål av olika slag till 26 303 118 kr., motsvarande 25·34 proc. av samtliga utgifter. Mest betydande är utgiftsposten för bränsle och reduktionsmaterial inklusive kraft, vilken sammanlagt drager en kostnad av nära 33 milj. kr., utgörande 31·79 proc. Det tredje rummet intages av utbetalda arbetslöner, uppgående till 22 149 017 kr., motsvarande 21·34 proc. av årskostnaderna.

Bland utgifter, vilka enligt sin natur förekomma endast vid vissa av företagen, må framhållas hyror, vilka till ett belopp av 33 818 kr. redovisas av 6 företag. Räntekostnader redovisas av 29 företag med en summa av 2 715 428 kr., utgörande 2·62 proc. av samtliga utgifter. I vissa av de fall, där bland årsutgifterna icke upptagits räntekostnader, återfinnas i resp. firmors balansställningar låneskulder av olika slag och till växlande belopp. Ifrågavarande lån synas emellertid ej ha stått i samband med järnförädlingen utan torde ha avsett annan vid sidan av denna utövad rörelse. Vid 9 företag deklareras utgifter till ett belopp av 289 264 kr., utgörande förädlingslön för vid främmande verk utförda kommissionsarbeten. Den anförda summan innesluter ersättning dels för av egen malm vid främmande hyttverk framställt tackjärn, dels för uträckning vid främmande smides- och valsverk av ovällda produkter. Av de 38 redovisade företagen ha 32 debiterat årstillverkningen avskrivningar av ett eller annat slag. Av företagen redovisa därvid 17 avskrivning på fastighet samt 29 avskrivning på maskiner och inventarier, under det att 14 företag avskrivit varufordringar. Vid ett av de företag, där under året kostnader för avskrivningar icke upptagits, återfinnes i balansställningen för den ägande och drivande firman en betydande avskrivnings- och förnyelsefond. De under året avskrivna beloppen uppgå till sammanlagt 3 854 803 kr., utgörande 3·71 proc. av samtliga årsutgifter. En föreställning om de under året avskrivna beloppens storlek i förhållande till hela den för produktionen använda sakegendomen erhålles av nedanstående tablå, vilken upptager det procentuella beloppet av avskrivningarna i för-

hållande till motsvarande taxerings-, brandförsäkrings- och bokföringsvärden. De erhållna procenttalen återgivas i avrundade siffror.

	Fastigheter	Maskiner och inventarier
	Proc. av värdet	
Företag med avskrivningar:		
Exportföretag	4	6½
Övriga företag	2½	12½
Samtliga	3¼	9¼
Samtliga företag:		
Exportföretag	3	5¾
Övriga företag	2	11
Samtliga	2½	8

De under året verkställda avskrivningarna framträda såsom jämförelsevis betydande. Emellertid torde de till grund för beräkningen liggande taxerings-, brandförsäkrings- och bokföringsvärdena i allmänhet ställa sig ej obetydligt lägre än motsvarande anskaffningsvärden samt de erhållna procenttalen följaktligen högre, än om till utgångspunkt kunnat tagas sistberörda värden.

Betydande är den under övriga utgifter redovisade summan, uppgående till nära 5 mill. kr., motsvarande 4·74 proc. av samtliga utgifter. Såsom viktiga poster ingå i desamma bl. a. försäkringsavgifter, pensioner samt allmänna bruksomkostnader.

Exportföretagen uppvisa, såsom en jämförelse mellan procenttalen för olika utgiftsposter ger vid handen, relativt högre kostnader för malm, kol och arbetslöner, medan de för inhemsk förbrukning arbetande företagen, vilka i större utsträckning inriktat sin produktion på framställningen av högre förädlade produkter resp. manufaktur, haft större utgifter för inköp av ovällda mellanprodukter samt smidda och valsade ämnen. Även återfinnes inom exportgruppen ett större antal av de med tillverkning av härdprodukter arbetande företagen, för vilket ändamål erfordras ett oartsfriare, av dyrbarare malmer framställt tackjärn.

En klarare bild av utgiftsförhållandenas gestaltning vid tillämpandet av olika färskningsmetoder erhålles av tab. 21, i vilken särskilts 13 företag, som uteslutande arbeta med härdfärskning, 14 företag, vilka endast framställa götmetall, samt 11 företag, vilka bedrivit järn- och ståltillverkning enligt såväl härdfärsknings- som götjärnsmetoder. Utmärkande för den förstnämnda gruppen är den relativt höga kostnaden för malm, beroende på de höga priserna på de för kvalitetsjärntillverkning enligt lancashire- och vallonmetoderna erforderliga malmerna. Karaktäristisk är ävenledes i samband med den betydande träkolsförbrukningen i sistnämnda fall den starka belastningen av bränslekontot. De med framställning av götmetall uteslutande arbetande företagen uppvisa i första hand relativt be-

Tab. 21. De med hyttverk förenade järn- och stålverkens utgifter år 1913, fördelade efter arten av förädlingsprocessen.

Utgifter	Företag, som tillverkat härdprodukter, 13 st.		Företag, som tillverkat götmetall, 14 st.		Företag, som tillverkat härd- och götprodukter, 11 st.	
	Kr.	Proc. av utgifterna	Kr.	Proc. av utgifterna	Kr.	Proc. av utgifterna
Malm, slig och briketter	1 886 282	14·77	4 366 139	10·52	5 238 094	10·58
Inköpt tackjärn, skrot, järnsvamp och ferrolegeringar	824 589	6·46	5 857 614	14·11	5 961 008	12·04
Inköpta smältstycken, råskenor, göt, blåsstål och oräckt bränstål	816 784	6·40	257 945	0·62	438 399	0·89
Inköpt uträckt välljärn och götmetall	115 236	0·90	338 588	0·82	202 440	0·41
Kalksten, dolomit m. m.	102 195	0·80	406 950	0·98	537 449	1·09
Träkol, stenkol, koks, övrigt brännmaterial och kraft	4 936 575	38·65	12 652 258	30·48	15 408 237	31·13
Material för reparationer och underhåll	249 978	1·96	996 064	2·40	936 422	1·89
Diverse material och utensilier	273 916	2·14	1 085 597	2·61	1 896 076	3·83
Främmande hjälparbeten	10 899	0·09	49 573	0·12	228 792	0·46
Löner och arvoden till förvaltningspersonalen	285 333	2·23	1 253 821	3·02	1 581 017	3·20
Löner till arbetarna	2 206 819	17·28	9 665 890	23·28	10 276 308	20·76
Hyror	6 217	0·05	3 593	0·01	24 008	0·05
Räntor	327 544	2·56	873 133	2·10	1 514 751	3·06
Krono- och kommunalutskylder	162 915	1·28	399 608	0·96	357 785	0·72
Avskrivningar på fastigheter	65 057	0·51	452 791	1·09	862 993	1·74
» » maskiner, inventarier och redskap	85 568	0·67	562 264	1·36	1 511 919	3·06
» » varufordringar	354	—	21 650	0·05	292 207	0·59
Övriga utgifter	414 670	3·25	2 272 543	5·47	2 228 834	4·50
Summa	**12 770 931**	**100·00**	**41 516 021**	**100·00**	**49 496 739**	**100·00**

tydande kostnader för inköp av tackjärn och skrot, huvudsakligen fallande på sistnämnda, för framställningen av martingöt lämpade material. De med härdfärsknings- såväl som med götjärnsmetoder arbetande företagen slutligen intaga beträffande utgiftsposternas inbördes gestaltning till viss grad en mellanställning i förhållande till de två i vardera fallet med blott en metod arbetande företagsgrupperna.

Av de här behandlade företagen, bland vilka återfinnes flertalet av den svenska järnindustriens mest betydande, uppvisa samtliga vinst. För att erhålla ett uttryck för det överskott av rörelsen, som belöper sig på årsproduktionen, har i efterföljande tablå från årsförsäljningen och det utgående lagrets summa tagits värdet av

det ingående lagret. Den sålunda erhållna slutsumman hänför sig så noga som möjligt till årets produktion.

	Exportföretag Kr.	Övriga företag Kr.	Samtliga Kr.
Försålt gods, beräknat netto verket...	64 025 031	48 295 421	112 320 452
Hjälparbeten åt främmande	255 218	54 513	309 731
Andra årsinkomster	480 735	99 992	580 727
Summa	**64 760 984**	**48 449 926**	**113 210 910**

Av i tablån upptagna "andra årsinkomster" utgöras 51 545 kr. av hyror samt 23 700 kr. av ej debiterade naturaförmåner, medan beträffande återstoden saknas specifikation. Om från summan av de sålunda beräknade årsinkomsterna tagas motsvarande årsutgifter, för exportföretagen uppgående till 59 047 602 kr. samt för övriga företag till 44 736 089 kr. eller sammanlagt 103 783 691 kr., erhålles såsom resultat av årsrörelsen en företagsvinst, uppgående för exportföretagen till 5 713 382 kr. samt för övriga företag till 3 713 837 kr. eller för samtliga de med hyttverk förenade järn- och stålverken till 9 427 219 kr. I förhållande till samtliga årsinkomsterna utgöra därvid de sistnämnda beloppen för exportföretagen 8·82 proc. samt för de övriga företagen 7·67 proc. eller för samtliga de med hyttverk förenade järn- och stålverken 8·33 proc.

V. Med hyttverk ej förenade järn- och stålverk.

Den föreliggande produktionsgruppen omsluter tillsammans 23 järn- och stålverksföretag, vilka nominativt angivna äro följande.

Stockholms län.
AB. Södertelge verkstäder: Södertälje mekaniska verkstad, Södertälje,
Hargs bruk: Hargs järnbruk, Hargs s:n,
Carl Rosén & C:o: Schebo järnbruk, Ununge s:n.
Södermanlands län.
Eskilstuna valsverk, Gustaf Dahlgren: Eskilstuna valsverk, Eskilstuna,
Nyby bruks AB.: Nyby järnbruk, Torshälla landsk.
Östergötlands län.
Motala verkstads nya AB.: Motala verkstad, Motala,
Claes A. Bergling: Blomsfors järnbruk, Horns s:n,
Häfla bruks AB.: Häfla järnbruk, Skedevi s:n.
Jönköpings län.
G. A. Elg: Skogafors järnbruk, Byarums s:n.
Blekinge län.
Kockums järnverks AB.: Kallinge järnbruk, Ronneby s:n.

Älvsborgs län.

Nydquist & Holm: Nydquist & Holms mekaniska verkstad, Trollhättan,
AB. Stridsberg & Biörck: Gullöfors järnbruk, Trollhättan,
Ödeborgs bruks AB.: Ödeborgs järnbruk, Ödeborgs s:n.

Örebro län.

Skyllbergs bruks AB.: Skyllbergs järnbruk, Rönneshyttans järnbruk och Mariedams järnbruk, Lerbäcks s:n, samt Kårbergs järnbruk, Snavlunda s:n,
AB. Héroults elektriska stål: Kortfors elektriska stålverk, Karlskoga s:n.

Västmanlands län.

Hallstahammars AB.: Hallstahammars järnbruk, Svedvi s:n, och Trångfors järnbruk, Kolbäcks s:n,
Ramnäs bruks AB.: Ramnäs järnbruk, Ramnäs s:n,
Jäders bruk, P. A. Broström: Jäders järnbruk, Arboga landsk.,
Kohlswa järnverks AB.: Kohlswa järnbruk, Bro och Malma s:nar,
Ferna bruks AB.: Ferna järnbruk, Gunnilbo s:n.

Kopparbergs län.

AB. Ludvika bruksägare: Ludvika järnbruk, Ludvika s:n,
Smedjebackens valsverks AB.: Smedjebackens valsverk, Norrbärke s:n.

Västerbottens län.

Nordmalings ångsågs AB.: Olovsfors järnbruk, Nordmalings s:n.

I fråga om redovisningen må framhållas, att uppgifter om utgifts- och inkomstförhållanden saknas för Gullöfors järnbruk, ägare aktiebolaget Stridsberg & Biörck, till följd av att firman icke sett sig i stånd att från den mekaniska verkstadsrörelsen särskilja de förhållanden, vilka ensamt gälla järn- och ståltillverkningen.

Vid de här redovisade järn- och stålverksföretagen har år 1913 råmaterial förbrukats i den omfattning, som framgår av tab. 22.

Huvudposten utgöres sålunda av tackjärn för framställningen av ovällda produkter samt av skrot, huvudsakligen för framställningen av martingöt. Den förbrukade tackjärnskvantiteten uppgår till 56 225 ton med ett värde av 4 467 687 kr. Något större är den vid 18 företag under året förbrukade skrotmängden, vilken belöper sig till 61 477 ton med ett värde av 3 440 827 kr. Förbrukats har därjämte vid vissa av företagen för framställning av martingöt samt specialstål bl. a. malm, järnsvamp, diverse tackjärnslegeringar, såsom ferromangan och ferrosilicium ävensom nickel, aluminium etc. till ett värde av sammanlagt 270 510 kr.

I fråga om beskickningsmaterial redovisa 8 företag användning av vid de basiska processerna ingående kalksten och dolomit till ett värde av 48 317 kr., under det att 11 företag redovisa annat beskickningss- och infodringsmaterial, såsom kvarts, sandsten, tegel etc.

Träkolsförbrukningen vid 20 med härdfärskning helt eller delvis arbetande företag uppgår till sammanlagt 1 010 087 hl. med ett värde av 648 535 kr. Stenkol såsom bränsle vid martinprocessen eller för alstrande av kraft vid smides- och valsverken har för-

Tab. 22. **Förbrukade råvaror för järn- och stålframställningen.**

Varuslag	Av egna tillgångar		Köpt inom landet från främmande företag		Direkt importerat		Summa	
	Kvantitet	Bokfört inköpsvärde Kr.	Kvantitet	Inköpspris Kr.	Kvantitet	Inköpspris Kr.	Kvantitet	Kr.
Malm, alla slag ..... ton	—	—	1 382	25 568	—	—	1 382	25 568
Tackjärn ..... »	—	—	49 215	3 960 720	7 010	506 967	56 225	4 467 687
Järnsvamp ..... »	—	—	358	24 768	—	—	358	24 768
Skrot ..... »	10 344	600 910	26 243	1 445 612	24 890	1 394 305	61 477	3 440 827
Ferromangan ..... »	1	145	301	68 824	328	73 338	630	142 307
Ferrosilicium ..... »	2	274	128	29 481	23	3 000	153	32 755
Andra ferrolegeringar »	—	—	11	29 795	19	15 317	30	45 112
Kalksten ..... »	—	—	4 002	23 493	—	—	4 002	23 493
Dolomit ..... »	—	—	3 322	24 824	—	—	3 322	24 824
Annat eldfast beskickningsmaterial	—	—	—	82 851	—	308 522	—	391 373
Övrigt beskickningsmaterial ..... ton	113	24 603	7 757	56 214	3	130	7 873	80 947
Träkol ..... hl	518 222	291 077	491 865	357 458	—	—	1 010 087	648 535
Stenkol ..... ton	—	—	10 035	233 974	42 461	961 846	52 496	1 195 820
Koks ..... »	—	—	1 232	23 273	4 043	119 468	5 275	142 741
Ved, stubbar o. d.	—	34 757	—	4 740	—	—	—	39 497
Torv	—	22 235	—	42 296	—	—	—	64 531
Kraft för smältning	—	660	—	60 707	—	—	—	61 367
Summa	—	**974 661**	—	**6 494 598**	—	**3 382 893**	—	**10 852 152**

brukats av 19 företag till ett belopp av 52 496 ton med ett värde av 1 195 820 kr. Förbrukats ha därjämte 5 275 ton koks med ett värde av 142 741 kr. ävensom ved, stubbar och torv till ett värde av sammanlagt 104 028 kr. För framställningen av elektrogöt har vid två företag under året förbrukats elektrisk energi till ett värde av 61 367 kr.

Behovet av tackjärn har till större delen fyllts med inhemsk produkt. i det av årsförbrukningen c:a 88 proc. köpts från företag inom landet, under det att återstoden, motsvarande 12 proc., importerats. Priset på det inhemska tackjärnet utgör 80·48 kr. per ton, medan den utländska produkten dragit en kostnad av 72·32 kr. per ton. I samtliga fallen med undantag av ett, där priset ställer sig lika, har den utländska produkten varit billigare än det svenska tackjärnet. Av använd skrot ha 16·8 proc. med ett medelvärde av 58·09 kr. per ton erhållits såsom biprodukt vid den egna järn- och stålframställningen. Köpta inom landet till ett pris av i medeltal 55·09 kr. per ton äro 42·7 proc. av hela årsbehovet, medan återstoden, utgörande 40·5 proc., med ett medelpris av 56 kr. per

ton, importerats. Av de förbrukade järnlegeringarna balansera den inom landet erhållna samt den importerade produkten ungefär jämt mot varandra.

Sitt behov av träkol ha 5 företag fyllt uteslutande från egen kolningsrörelse, medan beträffande 5 andra företag detsamma delvis är fallet. Däremot hava 10 företag köpt allt förbrukat träkol. Tillsamman något mer än hälften av förbrukat träkol deklareras såsom egen tillgång, medan återstoden köpts inom landet. I relativt större omfattning än de förut redovisade hyttverken samt de med hyttverk förenade järn- och stålverken få sålunda de här behandlade företagen, bland vilka ett stort antal ingår i eller utgöres av från äldre tider härstammande bruksegendomar, sitt behov av träkol fyllt från egna skogar. Det beräknade priset på den egna träkolsprodukten utgör 0·56 kr. per hl, medan för köpkolen den motsvarande siffran är 0·73 kr. per hl. Vanligast är i förra fallet ett pris av 0·46—0·55 kr. per hl och i senare fallet 0·56—0·65 kr. per hl. Fördelen för de resp. verken av att kunna fylla sitt behov av bränsle från egna tillgångar framträder sålunda klart även beträffande den här behandlade företagsgruppen. Av stenkol och koks ha c:a 20 proc. köpts av mellanhänder inom landet, under det att återstoden direkt importerats av förbrukaren. Priset på direkt importerad stenkol uppgår i medeltal till 22·65 kr. per ton, under det att den genom mellanhänder erhållna varan drager en kostnad av 23·32 kr. per ton. Att beträffande koksen åter medelpriset för den inom landet köpta produkten ställer sig avsevärt billigare än för den direkt importerade varan, erhåller sin förklaring av att den förra till väsentlig del utgöres av billig stybb.

Av här redovisade företag ha under redogörelseåret 12 framställt ovälld a mellanprodukter uteslutande genom härdfärskningsmetoder. Vid 7 företag har tillverkats uteslutande götmetall, under det att vid 4 företag framställts såväl härd- som götprodukter. Tillverkningen av smältstycken och råskenor utgör såsom framgår av tab. 23 37 815 ton med ett värde av 4 460 964 kronor. Såsom en jämförelse med uppgifterna till årsstatistiken 1913 ger vid handen, utgöra av nämnda kvantitet c:a 80 proc. lancashireprodukt, under det att återstoden, bortsett från en mindre kvantitet vallonjärn, erhållits vid fem företag genom omsmältning av skrot. Göttillverkningen uppgår till 67 000 ton med ett värde utav 7 690 200 kr. Av denna kvantitet ha, såsom av en jämförelse med årsstatistiken framgår, c:a 28 proc. tillverkats enligt den sura samt c:a 70 proc. enligt den basiska martinprocessen, under det att återstoden utgöres av bessemermetall och elektrogöt.

Tab. 23. **Produktions- och omsättningsförhållanden år**

Varuslag	Lager 1/1 1913		Inköpt under året för bearbetning vid verket		Tillverkat under året	
	Ton	Bokfört värde Kr.	Ton	Inköpspris Kr.	Ton	Saluvärde Kr.
Tillverkningen av ovällda mellanprodukter:						
Smältstycken och råskenor	4 535	559 810	50	6 685	37 815	4 460 964
Göt och smidbart gjutgods	11 430	1 160 836	948	118 123	67 000	7 690 200
Smitt eller valsat järn och stål:						
Smitt järn och stål:						
Välljärn	109	24 279	—	—	506	126 560
Götmetall	514	86 225	4	741	2 482	765 095
Valsat järn och stål:						
Av välljärn	2 115	251 553	—	—	24 934	3 765 291
Av götmetall	4 049	537 352	6 748	891 163	50 812	7 531 233
Biprodukter vid smides- o. valsverket:						
Skrot	1 733	101 428	51 133	2 839 917	12 023	793 689
Annat	—	19 971	—	—	—	283 516
Järnmanufaktur och mekaniska verkstadsarbeten (inkl. gjutgods från kupolugn)	—	1 161 812	—	25 253	—	4 651 615
Summa	—	**3 903 266**	—	**3 881 882**	—	**30 068 163**

Av under året försålda smältstycken och råskenor har den ojämförligt större delen, motsvarande c:a 91 proc., exporterats. Av götmetallen däremot ha av den försålda kvantiteten endast c:a 12 proc. exporterats, under det att sålunda 88 proc. vunnit avsättning på den inhemska marknaden. Priset på den försålda ovällda härdprodukten uppgår beträffande exportvaran till 135·1 kr. per ton, medan för den inom landet avsatta produkten priset utgör endast 126·5 kr. Även vid föreliggande företagsgrupp ställer sig sålunda priset på smältstycken och råskenor för export avsevärt högre än på den för inhemsk förbrukning avsedda varan. Beträffande götmetallen åter föreligger ett motsatt förhållande, vilket torde bero därpå, att den inom landet försålda produkten i relativt större omfattning utgöres av smidbart gjutgods av olika slag.

Större delen av de ovällda mellanprodukterna, tillsammans 88 275 ton, däri inräknat även från främmande företag inköpta mindre kvantiteter, har avgått såsom råmaterial till de olika företagens

1913 vid med hyttverk ej förenade järn- och stålverk.

Förbrukat eller vidare förädlat		Sålt inom landet		Exporterat		Lager 31/12 1913	
Ton	Värde Kr.	Ton	Saluvärde Kr.	Ton	Saluvärde Kr.	Ton	Bokfört värde Kr.
28 831	3 264 651	703	88 955	7 709	1 041 749	5 177	632 104
59 444	5 524 157	9 659	2 227 275	1 296	268 910	8 979	948 817
46	7 978	4	2 312	504	127 819	61	12 730
251	52 980	2 092	675 027	68	23 832	589	100 222
7 489	951 200	11 290	1 815 242	6 753	1 062 498	1 517	187 904
14 618	1 962 165	36 468	5 375 053	5 653	1 008 792	4 870	613 738
61 477	3 440 827	853	78 409	694	92 223	1 865	123 575
—	274	—	72 107	—	199 979	—	31 127
—	180 138	—	676 826	—	3 723 154	—	1 258 562
—	**15 384 370**	—	**11 011 206**	—	**7 548 956**	—	**3 908 779**

smides- och valsverk. Vid trenne av de här redovisade företagen har under året tillverkats endast smidda produkter av välljärn. Tre andra företag ha framställt smidda produkter av götmetall, under det att vid 7 företag ägt rum utvalsning av välljärn såväl som av göt. Vid 5 företag har icke förekommit nagon ytterligare bearbetning av de framställda ovällda produkterna. Tillverkningen under året av smidda produkter omfattar en kvantitet av 2 988 ton, under det att valsverksprodukten utgör 75 746 ton. Av de förra utgör därvid välljärnet, vilket till större delen består av vallonsmältstycken, c:a 17 proc., under det att götmetallen företrädes av 83 proc. Det valsade järnet och stålet åter består till c:a 33 proc. av väll- samt till 67 proc. av götmetall, och utgör tillverkningen av förstnämnda material huvudsakligen stångjärn och stål samt band-, söm- och finjärn, medan den valsade götprodukten omsluter utom nämnda tillverkningar även bl. a. större kvantiteter billets, fasonjärn, valstråd och plåt.

Så gott som hela den under året framställda smidda välljärnsprodukten har exporterats, varemot av smidd götmetall större delen försålts inom landet. Av de valsade produkterna åter har av försålda dylika, tillverkade av välljärn, exporterats 37 proc., medan av valsade götprodukter exporten utgör endast c:a 13 proc. Återstoden, motsvarande sålunda 63 samt 87 proc. resp. av försäljningen, har försålts till mekaniska verkstäder samt järnmanufakturverk inom landet.

Av de här redovisade företagen äro 11 förenade med verk för produktion av järnmanufaktur och mekaniska verkstadsarbeten. Av smidda och valsade produkter har till dessa levererats tillsamman 22 404 ton med ett värde av 2 974 323 kr., utgörande huvudsakligen valsade produkter. Värdet av samtlig vid de här redovisade företagen tillverkad järn- och stålmanufaktur utgör 4 651 615 kr.

Såsom biprodukter vid järn- och stålframställningen har erhållits under året 12 023 ton skrot. Inköpts har under året 51 133 ton skrot, medan samtidigt förbrukats 61 477 ton. För framställningen av ovällda härdprodukter genom omsmältning av skrot har förbrukats c:a 9 000 ton. Den återstående kvantiteten, 52 477 ton, skulle sålunda vara att anse såsom använd vid de här redovisade företagens tillverkning av en till 62 010 ton uppgående kvantitet martingöt. Beträffande andra biprodukter må framhållas, att desamma utgöras huvudsakligen av slagg och glödspån etc. Under denna rubrik har emellertid även inlagts tillverkningen vid Héroults elektriska smältverk av kiseljärn och kromjärn, tillsamman representerande c:a $^2/_3$ av slutvärdet, kr. 283 516.

Lagren ha under året förändrats i olika riktningar. Ökning av lagret uppvisa under året smältstycken samt tillverkningen av smitt och valsat järn av götmetall. Däremot ha lagren av ovälld götmetall samt smidda och valsade välljärnsprodukter avsevärt minskats.

Utgiftsförhållandena vid de här redovisade järn- och stålverksföretagen framgå av tab. 24. Såsom av redan förut anförda siffror framgått, äro de här redovisade företagen endast i mindre omfattning inriktade på tillverkning av exportprodukter. Verkställes en indelning efter likartade grunder som vid de förut behandlade företagsgrupperna, befinnes, att till exportföretag äro att hänföra endast följande fyra företag:

Hargs Bruk: Hargs järnbruk; AB. Héroults Elektriska Stål: Kortfors elektriska stålverk; Jäders Bruk, P. A. Broström: Jäders järnbruk; Ferna Bruks AB.: Ferna järnbruk.

Såsom ovan påpekats, saknas uppgifter från Gullöfors järnverk, sotet under året tillverkat ovällda mellanprodukter till en kvantitet av 1 455 ton, motsvarande 1·4 proc. av tillverkningen vid

Tab. 24. **De med hyttverk ej förenade järn- och stålverkens utgifter år 1913, fördelade på exportföretag och övriga företag.**

Utgifter	Exportföretag 4 st.		Övriga företag 18 st.		Samtliga 22 st.	
	Kr.	Proc. av utgifterna	Kr.	Proc. av utgifterna	Kr.	Proc. av utgifterna
Inköpt tackjärn, malm, skrot, ferrolegeringar och järnsvamp	936 603	55·10	6 904 395	45·66	7 840 998	46·62
Inköpta smältstycken, råskenor, göt, blåsstål och oräckt bränntål	—	—	107 080	0·71	107 080	0·64
Inköpt uträckt välljärn och götmetall	—	—	878 048	5·81	878 048	5·22
Kalksten, dolomit m. m.	12 657	0·74	158 588	1·05	171 245	1·02
Träkol, stenkol, koks och övrigt brännmaterial och kraft	355 781	20·93	1 954 864	12·93	2 310 645	13·74
Material för reparationer och underhåll	30 142	1·77	409 561	2·71	439 703	2·61
Diverse material och utensilier, såsom oljor, remmar o. d.	15 405	0·91	268 667	1·78	284 072	1·69
Löner och arvoden till förvaltningspersonalen	50 635	2·98	424 270	2·81	474 905	2·82
Löner till arbetarna	220 583	12·98	2 869 820	18·98	3 090 403	18·37
Hyror	8 000	0·47	24 474	0·16	32 474	0·19
Räntor	15 944	0·94	478 271	3·16	494 215	2·94
Krono- och kommunalutskylder	4 754	0·28	78 642	0·52	83 396	0·50
Avskrivningar på fastigheter	4 256	0·25	30 708	0·20	34 964	0·21
» » maskiner, inventarier och redskap	13 619	0·80	173 693	1·15	187 312	1·11
Avskrivningar på varufordringar	1 535	0·09	20 720	0·14	22 255	0·13
Övriga utgifter	29 844	1·76	337 950	2·23	367 794	2·19
Summa	**1 699 758**	**100·00**	**15 119 751**	**100·00**	**16 819 509**	**100·00**

samtliga här redovisade företag. Det nämnda företaget har arbetat uteslutande för den inhemska marknaden. Samtliga utgifter vid de återstående företagen, representerande 98·6 proc. av tillverkningen, uppgå till 16 819 509 kr., motsvarande 764 523 kr. per företag. På exportföretagen kommer därvid en utgiftssumma av 1 699 758 kr. samt på de övriga företagen 15 119 751 kr., motsvarande i förra fallet 424 940 samt i senare fallet 839 986 kr. per företag. En fördelning av företagen på olika storleksgrupper efter totalbeloppet av utgifterna har verkställts i nedanstående tablå.

Utgifternas storlek	Exportföretag Antal	Exportföretag Summa utgifter Kr.	Övriga företag Antal	Övriga företag Summa utgifter Kr.	Samtliga Antal	Samtliga Summa utgifter Kr.
T. o. m. 1 milj. kr.	4	1 699 758	11	3 601 780	15	5 301 538
1 000 001—2 500 000 »	—	—	6	8 852 164	6	8 852 164
2 500 001—5 000 000 »	—	—	1	2 665 807	1	2 665 807
Summa	**4**	**1 699 758**	**18**	**15 119 751**	**22**	**16 819 509**

Samtliga här redovisade exportföretag falla sålunda inom den minsta storleksgruppen.

Främsta rummet bland utgiftsposterna intager kostnaden för utgångsmaterialet, nämligen för tackjärn, malm, skrot etc., motsvarande tillsamman 7 840 998 kr. eller 46·62 proc. av samtliga utgifter. Ansenlig är därjämte utgiften för bränsle och reduktionsmedel, tillsamman utgörande 2 310 645 kr., motsvarande 13·74 proc. Kostnaderna för arbetslöner åter äro något större, nämligen 3 090 403 kr., motsvarande 18·37 proc.

Den inbördes gestaltningen av de olika utgiftsposterna vid exportföretagen samt de övriga företagen uppvisar betydande olikheter. Huvudorsaken härtill torde emellertid vara, att bland exportföretagen inräknats Héroults elektriska smältverk, vars säregna produktionsförhållanden väsentligen giva sin prägel åt företagsgruppen i dess helhet. Särskilt gäller detta den starkt framträdande belastningen i samband med framställningen av kisel- och kromjärn av utgiftskontot för bränsle resp. kraft för smältning. Bland utgifter, vilka förekomma endast vid vissa företag, må nämnas kostnader för inköpt ovälld samt uträckt produkt, som redovisas av resp. 4 och 6 företag med 107 080 samt 878 048 kr. resp., utgörande 0·64 samt 5·22 proc. av samtliga utgifter. Hyror till mindre belopp uppgivas av 5 företag, under det att vid 17 företag årskostnaderna debiterats ränteutgifter, vanligen till mindre summor. Flertalet av de företag, vilka icke debiterat årskostnaderna för järntillverkningen ränteskulder, utgöres av mindre verk, i flera fall tillhörande ensamma ägare.

Framhållas må slutligen utgifterna för avskrivningar. Dylika av ett eller annat slag redovisas vid tillsamman 15 företag. Sakna avskrivningar helt och hållet göra av de här redovisade företagen endast 7. Flertalet av de senare äro mindre företag, vilka innehavas av ensamma ägare. Avskrivningar på fastighet deklareras i 6 fall, på maskiner och redskap i 14 fall samt på varufordringar ävenledes i 6 fall. För att erhålla en bild av avskrivningarnas storlek i förhållande till motsvarande sakvärden ha i likhet med vad fallet varit vid förut behandlade företagsgrupper avskrivningsbeloppen ställts i relation till motsvarande fastighetstaxeringsvärden samt brandförsäkrings- resp. bokföringsvärden av maskiner och redskap. Uträknats har huru stor proc. de redovisade avskrivningsbeloppen utgjort dels av sakvärdena vid de företag, som verkställt avskrivning, dels av hela företagsgruppens uppgivna sakvärden. Följande avrundade procenttal hava härvid erhållits.

	Fastigheter	Maskiner och inventarier
	Proc. av värdet	
Företag med avskrivningar:		
Exportföretag	3	7
Övriga företag	2 1/3	6
Samtliga	2 1/2	6
Samtliga företag:		
Exportföretag	3/4	6 1/2
Övriga företag	1/3	5 1/2
Samtliga	2/5	5 1/2

Avskrivningarna i föreliggande fall framträda såsom avsevärt lägre än motsvarande vid närmast förut behandlade företagsgrupp.

Tab. 25. **De med hyttverk ej förenade järn- och stålverkens utgifter år 1913, fördelade efter arten av förädlingsprocessen.**

Utgifter	Företag, som tillverkat härdprodukter, 12 st.		Företag, som tillverkat göt, 7 st.		Företag, som tillverkat härd- och götprodukter, 3 st.	
	Kr.	Proc. av utgifterna	Kr.	Proc. av utgifterna	Kr.	Proc. av utgifterna
Inköpt tackjärn, malm, skrot, ferrolegeringar och järnsvamp	2 361 823	42·48	3 199 258	49·74	2 279 917	47·23
Inköpta smältstycken, råskenor, göt, blåsstål och oräckt bränn-stål	76 966	1·39	30 114	0·47	—	—
Inköpt uträckt välljärn och götmetall	805 823	14·49	72 225	1·12	—	—
Kalksten, dolomit m. m.	2 913	0·05	131 062	2·04	37 270	0·77
Träkol, stenkol, koks och övrigt brännmaterial samt kraft	728 441	13·10	996 128	15·49	586 076	12·14
Material för reparationer och underhåll	95 441	1·72	141 429	2·20	202 833	4·20
Diverse material och utensilier, såsom oljor, remmar o. d.	112 129	2·02	119 929	1·86	52 014	1·08
Löner och arvoden till förvaltningspersonalen	117 782	2·12	190 705	2·96	166 418	3·45
Löner till arbetarna	925 257	16·64	1 067 571	16·60	1 097 575	22·74
Hyror	9 000	0·16	23 474	0·36	—	—
Räntor	155 929	2·81	172 872	2·69	165 414	3·43
Krono- och kommunalutskylder	26 581	0·48	15 908	0·25	40 907	0·85
Avskrivningar på fastigheter	24 108	0·43	5 256	0·08	5 600	0·12
» » maskiner, inventarier och redskap	7 409	0·13	143 693	2·23	36 210	0·75
Avskrivningar på varufordringar	5 000	0·09	3 480	0·05	13 775	0·28
Övriga utgifter	105 229	1·89	119 590	1·86	142 975	2·96
Summa	**5 559 831**	**100·00**	**6 432 694**	**100·00**	**4 826 984**	**100·00**

För att utröna även i föreliggande fall skiljaktigheter beträffande utgifternas inbördes relation vid järn- och stålframställning enligt de olika färskningsmetoderna ha i tab. 25 de redovisade företagen fördelats i sådana, vilka under året framställt endast härdprodukter, nämligen 12 företag, sådana som tillverkat uteslutande göt, 7 stycken, samt sådana, till antalet 3, vilka tillämpat bägge tillverkningsformerna. Beträffande den förstnämnda gruppen influeras den procentuella fördelningen under olika utgiftsrubriker i betydande omfattning av de höga beloppen för inköpta, uträckta produkter. Att å andra sidan de med götmetod uteslutande arbetande verken uppvisa jämförelsevis högre kostnader för bränsle och reduktionsmedel samt kraft, torde i någon mån förklaras av att bland de ifrågavarande företagen ingår Héroults elektriska smältverk med jämförelsevis höga kostnader för reduktionsmedel resp. kraft för smältning.

Av de här redovisade järn- och stålverksföretagen uppvisa under året 19 vinst, under det att 3 företag redovisat varken vinst eller förlust. För att utröna storleken av det på årets produktion sig belöpande försäljningsbeloppet har från hela den deklarerade försäljningssumman samt det därtill lagda värdet av det utgående lagret tagits det ingående lagrets värde. Det sålunda erhållna resultatet av årsrörelsen framgår av nedanstående tablå.

	Exportföretag Kr.	Övriga företag Kr.	Samtliga Kr.
Inkomst av årsförsäljningen	1 779 633	15 893 812	17 673 445
Hjälparbeten åt främmande	3 598	—	3 598
Andra årsinkomster	20 189	21 041	41 230
Summa	**1 803 420**	**15 914 853**	**17 718 273**

Frånräknas från de erhållna slutbeloppen för årsinkomsterna de motsvarande årsutgifterna, utgörande för exportföretagen 1 699 758 kr. samt för övriga företag 15 119 751 kr. eller tillsamman 16 819 509 kr., erhålles såsom överskjutande vinst av årsrörelsen en summa av för exportföretagen 103 662 kr. och för övriga företag 795 102 kr. eller för samtliga företagen 898 764 kr. De sistnämnda summorna utgöra sålunda årets företagsvinst, och uppgår densamma, ställd i relation till de på årsrörelsen sig belöpande årsinkomsterna för exportföretagen till 5·75 proc. samt för övriga företag till 5 proc. eller för samtliga de med hyttverk ej förenade järn- och stålverksföretagen till 5·07 proc.

Sammanfattning av järnhanteringens produktionsförhållanden.

Den föregående framställningen har avsett att klarlägga de för järnhanteringens särskilda grenar karaktäristiska resultaten av föreliggande undersökning. Ifrågavarande resultat skola, i den mån desamma röra tillverkningen, i det följande återgivas i en del sammanfattande översikter, behandlande närmast materialanskaffnings-, produktions- och omsättnings- samt utgifts- och inkomstförhållandena. På grundvalen av de sålunda sammanfattade uppgifterna skall det därefter bliva möjligt att nå tvenne av undersökningens huvudsyftemål, nämligen dels att erhålla ett från dubbelräkningar i görligaste mån fritt tillverkningsvärde, dels att klarlägga järnhanteringens manufaktureringsvärde.

Förbrukningen av råmaterial inom järngruverörelsen år 1913 utgjorde vid anrikningsverken 1 486 723 ton rågods med ett värde av 2 849 764 kr. I beloppet ingå bl. a. 236 403 ton gods, som under året inköpts för bearbetning samt sålunda gått i handel mellan olika företag. Den av anrikningsgodset framställda sligen utgör 615 964 ton, d. v. s. c:a 41 proc. av det använda rågodset. Såsom råmaterial vid framställningen av järnmalmsbriketter har använts 295 440 ton slig med ett värde av 2 091 747 kr. Av nämnda kvantitet utgöra 45 466 ton material, som gått i handel mellan olika företag. Därjämte har för framställningen av 64 345 ton järnmalmsbriketter vid Hälsingborgs kopparverks briketteringsverk förbrukats en kvantitet i tab. 28 icke upptagen purple-ore.

Över järnverksföretagens råmaterialanskaffning lämnas en sammanfattande framställning i tab. 26. I vilken omfattning under året förbrukat råmaterial av olika slag tillhör 1913 års produktion låter sig icke avgöra. En del av det under redogörelseåret vid järnverksföretagen förbrukade materialet hänför sig enligt sakens natur till föregående års produktion, på samma sätt som en del av under det löpande året producerad malm, tackjärn, legeringar etc. kommer att förbrukas först under kommande år. Det torde emellertid kunna antagas, att i detta avseende föreliggande ojämnheter i huvudsak motväga varandra, samt att det förbrukade råmaterialet sålunda kan betraktas såsom väsentligen härrörande från 1913 års produktion.

Värdet av samtligt för järn- och stålframställningen år 1913 förbrukat utgångsmaterial uppgår till ett belopp av 118 069 231 kr. I denna siffra ingå emellertid i betydande omfattning dubbelräknade värden. Så är förhållandet exempelvis med förbrukat tackjärn, järnsvamp, ferrolegeringar samt delvis även skrot. I mån

Tab. 26. **Förbrukningen av råmaterial vid de svenska järn- och stålverken år 1913.**

Varuslag	Av egna tillgångar		Köpt inom landet från främmande företag		Direkt importerat		Summa	
	Kvantitet	Bokfört inköpsvärde Kr.	Kvantitet	Inköpspris Kr.	Kvantitet	Inköpspris Kr.	Kvantitet	Kr.
Styckemalm... ton	361 490	4 462 375	565 881	6 419 267	—	—	927 371	10 881 642
Slig ..... »	53 270	673 977	58 401	669 615	—	—	111 671	1 343 592
Briketter..... »	148 988	2 309 124	101 046	1 857 755	—	—	250 034	4 166 879
Tackjärn..... »	420 197	26 128 394	106 897	8 550 968	7 010	506 967	534 104	35 186 329
Järnsvamp ... »	—	—	3 077	216 160	—	—	3 077	216 160
Skrot ..... »	143 718	9 619 433	107 776	6 513 594	47 249	2 791 212	298 743	18 924 239
Ferromangan »	1	145	3 979	408 023	3 096	617 613	7 076	1 025 781
Ferrosilicium »	88	15 684	733	141 471	766	90 883	1 587	248 038
Andra ferrolegeringar o. metaller	—	—	—	463 652	—	539 558	—	1 003 210
Kalksten ..... ton	36 064	119 189	119 480	524 236	—	—	155 544	643 425
Dolomit ..... »	282	2 021	22 501	177 941	—	—	22 783	179 962
Annat eldfast beskickn.- o. infodringsmaterial ...	—	12 172	—	511 293	—	433 498	—	956 963
Övrigt beskickn.- o. infodringsmaterial	—	48 885	—	528 164	—	15 996	—	593 045
Träkol ..... hl	9 710 173	5 930 762	33 719 547	22 607 435	590 919	384 170	44 020 639	28 922 367
Stenkol ..... ton	9 181	38 444	87 327	2 085 038	246 424	5 562 182	342 932	7 685 664
Koks ..... »	—	—	9 754	295 010	135 811	4 112 936	145 565	4 407 946
Ved, stubbar o. dyl.	—	510 532	—	63 974	—	—	—	574 506
Torv	—	79 787	—	46 996	—	—	—	126 783
Kraft för smältning	—	503 029	—	479 671	—	—	—	982 700
Summa	—	**50 453 953**	—	**52 560 263**	—	**15 055 015**	—	**118 069 231**

nämligen som de nämnda produkterna äro tillverkade under året vid inhemska järnverksföretag, inneslutas i desamma under olika rubriker redovisat råmaterial, såsom malm, beskickningsmaterial och bränsle. Värdet av dylika halvfabrikat, med avseende å vilka kan tänkas föreligga dubbelräkningar av nämnd art, kan beräknas till ungefärligen 45 milj. kr. Efter frånräknande av nämnda belopp erhålles såsom uttryck för värdet av vid järn- och stålverken år 1913 förbrukat huvudsakligt råmaterial en summa av c:a 73 milj. kr.

Av förbrukat råmaterial ha c:a 43 proc. uppgivits såsom egen tillgång. Av malm, slig och briketter ha c:a 44 proc. erhållits från egna gruvor, anrikningsverk och brikettugnar. Av förbrukat skrot redovisas något mindre än hälften såsom vid järn- och stål-

framställningen under året erhållen biprodukt. Av träkolsbehovet ha c:a 22 proc. fyllts från resp. firmors egna skogar och träkolsverk. Den såsom egen tillgång upptagna stenkolen utgöres av för järnsvamptillverkningen vid Höganäs reduktionsverk använda höganäskol.

Det råmaterial, vilket direkt importerats, utgör efter värdet räknat c:a 13 proc. av hela råmaterialförbrukningen. Utländsk produkt är ävenledes den från främmande företag inom landet köpta stenkolen och delvis även koksen. Möjligt är likaledes, att en mindre del av inom landet köpt tackjärn, ferrolegeringar, dolomit, träkol och skrot är av utländskt ursprung. I vilken omfattning detsamma är fallet, låter sig emellertid icke exakt bestämma. Uppskattningsvis torde emellertid värdet av vid de svenska järnverken år 1913 förbrukat råmaterial av utländskt ursprung kunna anslås till 17 à 18 milj. kr. Av en jämförelse mellan sistnämnda siffra samt värdet av allt förbrukat råmaterial framträder den svenska järnhanteringen såsom en i huvudsak på svenska produkter grundad industri.

Det har vid behandlingen av de särskilda företagsgrupperna gjorts ett försök att utröna prisförhållandena beträffande firmornas eget samt köpt råmaterial av olika slag. En sammanfattande bild av förhållandena i detta avseende beträffande de huvudsakliga förbrukningsartiklarna, nämligen malm och träkol, erhålles av tab. 27, i vilken upptages för samtliga företagen medelpriset på egen samt köpt främmande produkt. För att låta lokala variationer framträda har särskilts olika län. Nödvändigheten att icke blottlägga de enskilda företagens förhållanden har i vissa fall föranlett sammanslagning

Tab. 27. **Medelpris på malm och träkol vid de svenska järnverken år 1913.**

	Stycke malm Kr. per ton		Slig Kr. per ton		Briketter Kr. per ton		Träkol Kr. per hl	
	Egen	Köpt	Egen	Köpt	Egna	Köpta	Egna	Köpta
Stockholms, Uppsala och Södermanlands län	11·84	17·26	—	—	15·16	22·84	0·55	0·69
Östergötlands, Jönköpings, Kalmar, Blekinge och Malmöhus län	14·03	16·11	20·93	—	—	—	0·63	0·53
Älvsborgs län	—	18·65	—	—	—	—	—	0·70
Värmlands »	13·06	13·87	10·13	12·43	—	—	0·64	0·78
Örebro »	10·48	10·57	10·54	11·17	15·28	14·94	0·67	0·74
Västmanlands »	14·56	11·01	9·83	14·04	13·93	16·83	0·59	0·70
Kopparbergs »	10·34	8·61	—	8·06	17·49	18·65	0·58	0·62
Norrland	14·99	14·63	—	17·51	15·79	19·28	0·57	0·63
Riket i dess helhet	**12·41**	**11·34**	**12·57**	**11·37**	**15·50**	**18·44**	**0·61**	**0·67**

Tab. 28. Produktions- och omsättningsförhållandena

Varuslag	Lager 1/1 1913		Inköpt under året för bearbetning vid verket		Tillverkat under året	
	Ton	Bokfört värde Kr.	Ton	Inköpspris Kr.	Ton	Saluvärde Kr.
Järngruverörelsen:						
Styckemalm	651 069	3 395 653	—	—	6 814 098	54 851 906
Anrikningsgods	1 320 110	608 157	236 403	955 339	1 923 629	2 447 411
Slig	97 024	549 149	45 466	613 893	615 964	5 628 456
Briketter	9 548	107 040	—	—	356 779	5 307 381
Tackjärnstillverkningen:						
Tackjärn och ferrolegeringar	92 336	6 564 034	125 647	10 547 444	736 238	53 787 720
Gjutgods	1 386	117 637	28	2 663	14 651	1 583 781
Masugnsgas	—	—	—	—	—	288 928
Tillverkningen av oävälda mellanprodukter:						
Smältstycken och råskenor	14 623	1 749 305	4 035	528 611	159 098	20 472 462
Göt och smidbart gjutgods	74 612	6 643 738	9 882	1 054 560	581 786	63 563 133
Blåsstål eller oräckt bränn-stål	855	90 604	178	31 381	2 455	298 905
Smitt eller valsat järn och stål:						
Smitt järn och stål:						
Välljärn	2 669	536 154	28	4 482	17 841	3 902 027
Götmetall	3 095	583 361	159	43 475	30 655	8 216 853
Valsat järn och stål:						
Av välljärn	5 817	755 030	775	139 596	79 146	12 737 505
Av götmetall	35 178	3 997 244	8 507	1 154 599	499 757	78 789 129
Biprodukter:						
Skrot	26 035	1 285 489	155 025	9 304 806	174 318	11 785 942
Annat	—	113 457	—	—	—	1 300 299
Järnmanufaktur och mekaniska verkstadsarbeten	—	3 521 654	—	49 362	—	28 020 422
Summa	—	**30 617 706**	—	**24 430 211**	—	**352 982 260**

av länen till större områden, varjämte i samma syfte i ett par fall företagits uteslutningar.

Av företagen redovisa 12 all förbrukad malm såsom egen tillgång, under det att 8 företag varit i stånd att täcka hela sitt träkolsbehov från egna skogar och träkolsverk. Tillsamman 37 företag hava i större eller mindre omfattning erhållit malm samt 50 företag kol från resp. firmor underlydande bergs- och kolningsrörelse. Slutligen hava 63 företag varit hänvisade till att köpa hela sitt malm- och kolbehov. Av tabellen framgår, att för Västmanlands och Kopparbergs län samt Norrland priset på den köpta styckemalmen ställer sig lägre än på den från resp. firmors egna gruvor

inom den svenska järnhanteringen år 1913.

Förbrukad egen och köpt produkt		Sålt inom landet		Exporterat		Lager 31/12 1913	
Ton	Värde Kr.	Ton	Saluvärde Kr.	Ton	Saluvärde Kr.	Ton	Bokfört värde Kr.
—	—	910 739	6 970 026	6 027 763	48 485 472	526 665	2 792 061
1 486 723	2 849 764	213 673	351 204	1 117	439	1 778 629	809 500
295 440	2 091 747	147 277	1 930 661	202 716	2 044 390	113 021	724 700
—	—	202 151	3 118 334	152 022	2 165 221	11 954	130 866
545 844	36 676 308	125 203	10 037 831	203 884	18 838 663	79 290	5 346 396
9 268	966 606	5 093	589 825	196	27 877	1 508	119 773
—	249 838	—	39 090	—	—	—	—
109 776	13 324 465	6 402	835 912	44 392	6 497 838	17 186	2 092 163
557 094	58 072 333	18 757	3 763 771	16 092	2 656 884	74 337	6 768 443
2 731	325 390	1	132	581	71 453	175	23 915
2 007	443 658	12	3 659	16 256	3 545 229	2 263	450 117
15 605	2 404 465	9 444	4 185 248	5 875	1 681 000	2 985	572 976
14 039	1 965 089	23 292	3 810 204	43 686	7 226 678	4 721	630 160
153 968	20 581 196	225 706	35 007 476	127 326	24 302 881	36 442	4 049 419
298 743	18 924 239	21 075	1 384 787	5 353	585 137	30 207	1 482 074
—	92 014	—	609 153	—	442 530	—	270 059
—	2 221 164	—	14 438 963	—	11 203 710	—	3 727 601
—	**161 188 276**	—	**87 076 276**	—	**129 775 402**	—	**29 990 223**

erhållna produkten. Orsaken härtill torde vara att söka däri, att den från främmande gruvföretag köpta malmen i relativt större omfattning utgöres av billigare, fosforrika kvaliteter. I fråga om slig och briketter ställer sig däremot i de flesta fall priset på den egna produkten lägre än på den från främmande företag inköpta. Detsamma är också i allmänhet fallet med träkolen. Endast i södra Sverige inträder ett motsatt förhållande så till vida, som här priset på köpkolen är i medeltal c:a 16 proc. lägre än på den egna produkten. Orsaken till sistnämnda förhållande är att söka i att vid tvenne företag betydande kvantiteter köpkol erhållits till synnerligen lågt pris. I övrigt antydes av tabellen det med hänsyn till rikare

tillgång på skog och sågverksavfall i Norrland naturliga förhållandet, att träkolspriserna därstädes äro lägre än i de gamla bergslagerna i mellersta delarna av landet.

Järnhanteringens produktions- och omsättningsförhållanden år 1913 hava sammanfattats i tab. 28. Samtliga gruvföretagens saluvärden för produktionen under nämnda år uppgick till 68 235 154 kr., mellan vilken summa och motsvarande i bergsberättelsen år 1913 uppgivna värde föreligger god överensstämmelse. Det angivna beloppet innesluter emellertid avsevärda dubbelräknade poster. Dubbelräknat är sålunda värdet av det anrikningsgods och den slig av den egna produktionen, som vid de olika företagen ytterligare upparbetats. Liknande är fallet med värdet av det anrikningsgods och den slig, vilka under året gått i försäljning mellan olika företag. Värdet av detta råmaterial har nämligen kommit att uppträda i det totala produktionsbeloppet två gånger, nämligen dels såsom tillverkningsvärde för det försäljande gruvföretaget resp. anrikningsverket, dels såsom ingående i det köpande företagets tillverkningsvärde. För erhållande av ett från dubbelräkningar i möjligaste mån fritt tillverkningsvärde för järngruverörelsen bör från värdet av den producerade sligen sålunda frånräknas värdet av det för sligframställningen förbrukade anrikningsgodset samt från värdet av producerade briketter den härför använda sligens värde. Värdet av sålunda förbrukat anrikningsgods har beräknats utgöra 2 849 764 kr. samt av sligen 2 091 747 kr. eller tillsamman ett belopp av 4 941 511 kr. Efter frånräknande av sistnämnda dubbelräknade värde erhålles enligt detta beräkningssätt såsom järngruveföretagens från dubbelräkningar beträffande utgångsmaterialet befriade tillverkningsvärde år 1913 en summa av 63 293 643 kr.

Beträffande tillverkningen vid järn- och stålverksföretagen har för erhållande av en jämförande kontroll sammanställts i tab. 29 tillverkningsbeloppen enligt redovisningen dels till specialundersökningen, dels till bergsberättelsen år 1913.

I allmänhet föreligger god överensstämmelse. Beträffande mera väsentliga skiljaktigheter må framhållas, att i fråga om redovisningen av göt och smidbart gjutgods den huvudsakliga orsaken till den bristande överensstämmelsen är, att produkter till en kvantitet av 4 485 ton, vilka i bergsberättelsen upptagits som stålgjutgods, till specialundersökningen redovisats som järnmanufaktur. Därjämte har vid ett företag 2 234 ton i bergsberättelsen såsom göt redovisadprodukt i specialundersökningen hänförts till rubriken blåsstål och oräckt brännstål, något som även förklarar under sistnämnda rubrik föreliggande skiljaktigheter. Olikheterna i redovisningen av smitt väll-

Tab. 29. **Tillverkningen av vissa järn- och stålverksprodukter år 1913.**

Varuslag		Special-undersökningen	Bergsberättelsen	Specialundersökningen i förhållande till bergsberättelsen (+ —)
Tackjärn, järnsvamp och ferrolegeringar	ton	736 238	734 567	+ 1 671
Gjutgods	»	14 651	13 898	+ 753
Smältstycken och råskenor	»	159 098	158 472	+ 626
Göt och smidbart gjutgods	»	581 786	590 887	— 9 101
Blåsstål och oräckt brännstål	»	2 455	196	+ 2 259
Smitt välljärn	»	17 841	20 617	— 2 776
Smidd götmetall	»	30 655	27 057	+ 3 598
Manufaktur	kr.	28 020 422	34 970 220	— 6 949 798

järn är att hänföra därtill, att vid Överums bruk framställd smidd vällprodukt icke ingår i specialundersökningens redovisning, vilken icke omfattar det nämnda på tillverkning av järnmanufaktur huvudsakligen inriktade företaget. Vad åter beträffar smidd götmetall, saknas i redovisningen till bergsberättelsen en till specialundersökningen uppgiven kvantitet av 3 156 ton. Beträffande de valsade produkterna kan någon överensstämmelse mellan de bägge redovisningarna ej erhållas, då i bergsberättelsens siffror ingå kvantiteterna av vid resp. verk ytterligare bearbetade ämnen av olika slag, vilka enligt sakens natur icke innehållas i de till specialundersökningen uppgivna slutsummorna. Redovisningen av järnmanufaktur slutligen är till bergsberättelsen något vidlyftigare än till föreliggande undersökning, vilket förhållande står i samband därmed, att i vissa fall för erhållande av motsvarighet mellan produktionen samt utgifts- och inkomstförhållandena i mindre utsträckning, än vad fallet är i bergsberättelsen, medtagits produktionen vid med järnverken kombinerade mekaniska verkstäder.

Värdet av samtliga tillverkningar vid järn- och stålverksföretagen år 1913 av järn och stål samt grövre järnmanufaktur uppgår till ett belopp av 271 371 937 kr. Lägges härtill värdet av erhållna biprodukter inklusive skrot, utgörande ett belopp av 13 375 169 kr., erhålles ett slutligt bruttotillverkningsvärde av 284 747 106 kr. Detsamma omsluter emellertid i betydande omfattning dubbelräknade summor. Sålunda är väsentligen dubbelräknat det för framställningen av ovällda mellanprodukter förbrukade tackjärnet och skrotet, liksom förbrukningen vid smides- och valsverken av smältstycken, råskenor, göt samt av ämnen av olika slag för framställningen av grövre järnmanufaktur.

För att lämna en bild av arten och omfattningen av de i redo-

Tab. 30. **Tillverknings- och omsättningsförhållandena vid järn- och stålverken år 1913 med hänsyn till dubbelräknade värden.**

Varuslag	För bearbetning inköpt			Tillverkat	Vid verken förarbetad egen och inköpt produkt	Sålt inom landet	Exporterat
	Svensk produkt		Utländsk produkt				
	Inköpt antagl. från järn- o. stålverk	Inköpt från andra företag					
	Kronor						
Tackjärn, gjutgods	10 043 140	—	506 967	55 371 501	37 642 914	10 627 656	18 866 540
Ovällda mellanprodukter	1 614 552	—	—	84 334 500	71 722 188	4 599 815	9 226 175
Smitt och valsat järn och stål	1 342 152	—	—	103 645 514	25 394 408	43 006 587	36 755 788
Manufaktur	49 362	—	—	28 020 422	2 221 164	14 438 963	11 203 710
Skrot	1 384 787	5 128 807	2 791 212	11 785 942	18 924 239	1 384 787	585 137
Annat	—	—	—	1 589 227	341 852	648 243	442 530
Summa	**14 433 993**	**5 128 807**	**3 298 179**	**284 747 106**	**156 246 765**	**74 706 051**	**77 079 880**

visningen vid järn- och stålverkens produktion föreliggande dubbelräkningarna ha tillverknings- och omsättningsförhållandena sammanförts i tab. 30.

Såsom av tabellen framgår representera tillverkningarna ett belopp av 284 747 106 kr. Samtidigt belöper sig värdet av vid verken förarbetad egen och inköpt produkt till 156 246 765 kr. Av sistnämnda belopp bör emellertid endast en del betraktas såsom utgörande del av årets produktion vid de här redovisade järn- och stålverken samt till följd därav dubbelräknad. Borttagas såsom icke dubbelräknat bör i första hand samtligt förbrukat tackjärn av utländskt ursprung, representerande enligt redovisningen över råmaterialförbrukningen ett belopp av 506 967 kr. Frånräknas bör likaledes inköpt skrot, vilket icke kan antagas utgöra resultatet av årsproduktionen vid järn- och stålverken. Däremot torde den skrotkvantitet med ett värde av 1 384 787 kr., vilken under året försålts på den inhemska marknaden, böra betraktas såsom förbrukad vid de här redovisade verken samt följaktligen dubbelräknad. Återstoden inköpt skrot av inhemskt eller utländskt ursprung bör däremot icke betraktas såsom dubbelräknad. Samtliga för bearbetning inköpta mellanprodukter såsom göten, smidda och valsade ämnen etc. åter torde kunna anses vara under året producerade vid de redovisade verken samt följaktligen dubbelredovisade. Värdet av samtligt inköpt material, beträffande vilket dubbelräkning icke kan anses föreligga, uppgår

till ett belopp av 8 426 986 kr. Frånräknas sistnämnda summa bruttobeloppet av samtligt förbrukat material, erhålles ett slutbelopp av 147 819 779 kr. Om från det totala tillverkningsbeloppet, utgörande 284 747 106 kr., frånräknas det sålunda dubbelräknade värdet erhålles, enligt de använda beräkningsgrunderna, såsom uttryck för det från dubbelräkningar beträffande råmaterialet exklusive malmen befriade tillverkningsvärdet vid järn- och stålverken år 1913 en summa av 136 927 327 kr.

Lägges härtill järngruverörelsens enligt likartade grunder från dubbelräkningar beträffande råmaterialet väsentligen befriade tillverkningsvärde, uppgående till 63 293 643 kr., erhålles en summa av 200 220 970 kr. I sistnämnda belopp ingår emellertid såsom dubbelräknat värdet av till järn- och stålverken försåld och av dessa förbrukad malm, slig och briketter. Sålunda försåld malm utgör enligt omsättningstabellen 1 214 701 ton med ett fobvärde av 11 405 128 kr. Samtidigt utgör enligt förbrukningsredovisningen järnverkens förbrukning av malm av olika slag 1 289 076 ton med ett cifvärde, sålunda inneslutande försäljnings-, transport- och lossningskostnader etc., av 16 392 113 kr. Om från ovannämnda totalbelopp frånräknas värdet av den under året vid järnverken förbrukade malmkvantiteten, återstår ett slutbelopp av 183 828 857 kr. Detsamma skulle sålunda utgöra enligt här tillämpade grunder järnhanteringens hela från dubbelräkningar beträffande råmaterialet befriade tillverkningsvärde år 1913. Vid föreliggande beräkning har avdrag sålunda verkställts även för de särdeles betydande malmfrakterna inklusive lastnings- och lossnings- m. fl. kostnader, vilka för de svenska järnverkens malmtillförsel år 1913 kunna anslås till något mer än 4 milj. kr. Sistnämnda kostnader innebära en ökning av kostnaderna för den förbrukade malmen med c:a 39 proc.

De påvisade dubbelräkningarna äga sin naturliga motsvarighet i de för järnhanteringens olika företagsgrupper redovisade inkomst- och utgiftsstaterna. För klargörande av hithörande förhållanden meddelas i tab. 31 en sammanfattning av årsinkomsterna för olika företagsgrupper, fördelade på olika slag av utgifter samt vinst. Tabellen hänför sig till förhållandena vid företag, representerande 99·88 proc. av järnhanteringens hela bruttotillverkningsvärde. Vid viss del av rörelsen under året uppkommen förlust har borteliminerats genom en motsvarande sänkning av vinstsumman för övriga företag.

För de olika företagsgrupperna, betraktade var för sig, lämna de motsvarande utgifts- och vinstbeloppen en någorlunda riktig bild av årets ekonomiska förhållanden, samtidigt som desamma representera från dubbelräkningar relativt fria tillverkningsvärden. Beträffande

Tab. 31. **Årsinkomster för järnhanteringens olika**

Utgifter	Gruvor		Anrikningsverk		*Järngruverörelsen*	
	Kr.	Proc.	Kr.	Proc.	S:a kr.	Proc.
Råmaterial	139 665	0·23	1 652 804	57·40	*1 792 469*	*2·84*
Sprängämnen	2 149 744	3·56	—	—	*2 149 744*	*3·40*
Kalksten, dolomit etc.	—	—	—	—	—	—
Kraft, värme och belysning	2 435 014	4·04	312 822	10·86	*2 747 836*	*4·35*
Reparationer och underhåll	1 130 744	1·88	112 487	3·91	*1 243 231*	*1·97*
Nybyggnader o. nyanskaffningar	297 964	0·49	—	—	*297 964*	*0·47*
Diverse material och utensilier	1 729 129	2·87	72 580	2·52	*1 801 709*	*2·85*
Främmande hjälparbeten	—	—	—	—	—	—
Löner och arvoden till förvaltningspersonalen	1 287 610	2·13	71 459	2·48	*1 359 069*	*2·15*
Löner till arbetarna	15 005 410	24·88	376 466	13·08	*15 381 876*	*24·34*
Hyror	113 128	0·19	500	0·02	*113 628*	*0·18*
Räntor	1 446 482	2·40	964	0·03	*1 447 446*	*2·29*
Försvarsavgifter	18 921	0·03	—	—	*18 921*	*0·03*
Utskylder	2 899 902	4·81	12 681	0·44	*2 912 583*	*4·61*
Avskrivningar på fastigheter	683 131	1·13	—	—	*683 131*	*1·08*
» » gruvor	470 257	0·78	—	—	*470 257*	*0·74*
» » maskiner, inventarier o. redskap	845 451	1·40	31 816	1·11	*877 267*	*1·39*
» » varufordringar	13 746	0·02	—	—	*13 746*	*0·02*
Övriga utgifter	2 353 190	3·90	28 049	0·97	*2 381 239*	*3·77*
Årsvinst	27 297 578	45·26	206 641	7·18	*27 504 219*	*43·52*
Summa	**60 317 066**	**100·00**	**2 879 269**	**100·00**	**63 196 335**	**100·00**

gruvföretagen föreligga sålunda dubbelräknade endast mindre belopp, representerande inköpt anrikningsgods, vilket gått i handeln mellan de olika företagen samt sålunda kommit att uppträda dubbelt i slutsumman. Slutbeloppet för de självständigt redovisade anrikningsoch briketteringsverken torde inom sig vara fritt från dubbelräknade värdebeståndsdelar. Liknande är förhållandet med hyttverksgruppen, för vilken samtliga dubbelräkningar inom gruppen falla inom det till 135 720 kr. uppgivna värdet av 1 590 ton tackjärn, vilka vid tre företag under året inköpts för framställning av järnmanufaktur. Däremot torde kunna sägas att de med hyttverk förenade järn- och stålverksföretagen i slutsumman i ej obetydlig utsträckning innehålla dubbelräknade belopp. Sålunda torde exempelvis tackjärn, vilket vid vissa av företagen inköpts för vidare bearbetning, åtminstone till någon del utgöras av produkt från andra till samma grupp hörande företag. Liknande är förhållandet beträffande smältstycken och göt samt smidda och valsade ämnen m. fl. produkter. Att avgöra i vilken omfattning dylika dubbelräkningar föreligga inom företagsgruppen, låter sig emellertid icke göra. En annan art av dubbel-

företagsgrupper år 1913, fördelade på utgifter samt vinst.

Hyttverk		Järn- o. stålverk, förenade med hyttverk		Järn- o. stålverk, ej förenade med hyttverk		*Järnförädlingen*		**Hela järnhanteringen**	
Kr.	Proc.	Kr.	Proc.	Kr.	Proc.	S:a kr.	Proc.	S:a kr.	Proc.
5 134 198	25·11	26 303 118	23·23	8 826 126	49·81	*40 263 442*	*26·60*	**42 055 911**	**19·60**
—	—	—	—	—	—	—	—	**2 149 744**	**1·00**
175 573	0·86	1 046 594	0·92	171 245	0·97	*1 393 412*	*0·92*	**1 393 412**	**0·65**
9 207 097	45·03	32 997 070	29·15	2 310 645	13·04	*44 514 812*	*29·41*	**47 262 648**	**22·03**
319 403	1·56	2 182 464	1·93	439 703	2·48	*2 941 570*	*1·94*	**4 184 801**	**1·95**
—	—	—	—	—	—	—	—	**297 964**	**0·14**
299 137	1·46	3 255 589	2·87	284 072	1·60	*3 838 798*	*2·54*	**5 640 507**	**2·63**
—	—	289 264	0·26	—	—	*289 264*	*0·19*	**289 264**	**0·13**
421 620	2·06	3 120 171	2·76	474 905	2·68	*4 016 696*	*2·65*	**5 375 765**	**2·50**
1 851 615	9·06	22 149 017	19·56	3 090 403	17·44	*27 091 035*	*17·90*	**42 472 911**	**19·79**
39 886	0·20	33 818	0·03	32 474	0·18	*106 178*	*0·07*	**219 806**	**0·10**
682 690	3·34	2 715 428	2·40	494 215	2·79	*3 892 333*	*2·57*	**5 339 779**	**2·49**
—	—	—	—	—	—	—	—	**18 921**	**0·01**
83 638	0·41	920 308	0·81	83 396	0·47	*1 087 342*	*0·72*	**3 999 925**	**1·86**
186 609	0·91	1 380 841	1·22	34 964	0·20	*1 602 414*	*1·06*	**2 285 545**	**1·07**
—	—	—	—	—	—	—	—	**470 257**	**0·22**
254 394	1·25	2 159 751	1·91	187 312	1·06	*2 601 457*	*1·72*	**3 478 724**	**1·62**
26 808	0·13	314 211	0·28	22 255	0·13	*363 274*	*0·24*	**377 020**	**0·18**
547 699	2·68	4 916 047	4·34	367 794	2·08	*5 831 540*	*3·85*	**8 212 779**	**3·83**
1 215 354	5·94	9 427 219	8·33	898 764	5·07	*11 541 337*	*7·62*	**39 045 556**	**18·20**
20 445 721	**100·00**	**113 210 910**	**100·00**	**17 718 273**	**100·00**	**151 374 904**	**100·00**	**214 571 239**	**100·00**

räkning kan likaledes tänkas vara för handen i större omfattning inom föreliggande företagsgrupp. Vissa av företagen ha nämligen låtit utlämna till uträckning vid främmande smides- och valsverk ovällda produkter och ämnen, motsvarande en utbetald förädlingslön av 289 264 kr. I mån som nämnda bearbetning ägt rum vid företag inom gruppen, kommer sålunda att föreligga dubbelräkning. Värdet av den företagna bearbetningen kommer nämligen att uppträda dels såsom intjänt förädlingslön hos det företag, som utfört lönearbetet, dels ingår detsamma i det utlämnande företagets tillverkningsvärde, enär den förädlade varan såsom salufärdig åsättes fullt tillverkningsvärde, i vilket ingår även värdet av den vid det främmande företaget verkställda bearbetningen. Jämte utförda hjälparbeten till det ovannämnda värdet av 289 264 kr. vid de med hyttverk förenade järn- och stålverken uppgivas inom övriga företagsgrupper dylika till ett belopp av sammanlagt 50 321 kr., vadan hela den sålunda dubbelräknade summan utgör 339 585 kr. Även de med hyttverk ej förenade järn- och stålverksföretagen redovisa inköp av ovällda produkter samt smidda och valsade ämnen, för

vilka, i mån desamma gått i handel mellan företag tillhörande gruppen, de motsvarande värdena dubbelräknats. Till högre belopp uppgå emellertid dessa dubbelräkningar icke.

Om sålunda inom de olika företagsgrupperna, tagna var för sig, föreliggande dubbelräkningar äro i förhållande till motsvarande slutbelopp jämförelsevis mindre betydande, blir resultatet helt annorlunda, om avseende fästes vid järnhanteringen i dess helhet. Det här gällande tillverkningsbeloppet, uppgående till 214 571 239 kr., innesluter nämligen dubbelräknade värden till mycket höga belopp. Närmast skall göras ett försök att ungefärligen bestämma de summor, vilka, såsom avseende vid de svenska järngruve- eller järnverksföretagen under året framställt och förbrukat material, ingå dubbelräknade i ovannämnda bruttotillverkningsbelopp. För att underlätta översikten beträffande förbrukat material av malm och järn av olika slag har i nedanstående tablå sammanställts värdet av inköpt material av nämnda art.

	Kr.
Rågods för anrikning och brikettering	1 792 469
Malm, slig och briketter	16 624 713
Tackjärn, skrot, ferrolegeringar, järnsvamp	20 484 209
Smältstycken, råskenor, göt, blåsstål	1 620 208
Uträckt välljärn och götmetall	1 534 312
Summa	**42 055 911**

Vid det förhållandet, att samtlig förbrukad inköpt malm av olika slag är av svenskt ursprung, föreligger dubbelräkning så till vida, som malmvärdet ingår såväl i slutvärdet för gruvrörelsen som i värdet av den vid järn- och stålverksföretagen framställda produkten. Beträffande däremot tackjärn och ferrolegeringar etc. äro svårigheter för handen att bestämma, i vilken omfattning den inköpta produkten är av svenskt ursprung samt sålunda i den föreliggande redovisningen att anse såsom dubbelräknad. Såsom framgår av förbrukningstabellen, redovisas av nämnda material såsom direkt importerat dylikt till ett värde av 1 755 021 kr. Därjämte har importerats skrot till ett värde av 2 791 212 kr. Beträffande sistnämnda material torde emellertid böra anses såsom dubbelräknad endast den kvantitet, vilken under året från järnverksföretagen försålts på den inhemska marknaden, och som enligt omsättningstabellen representerar ett värde av c:a 1 384 787 kr. Däremot torde kunna antagas, att samtliga inköpta ovällda produkter samt praktiskt sett hela kvantiteten av inköpta smidda och valsade ämnen äro av inhemskt ursprung samt sålunda att anse såsom dubbelräknade. Värdet av samtligt under året förbrukat råmaterial av utländskt ursprung eller sådant av inhemskt

ursprung, vilket icke kan anses utgöra del av årets produktion vid de här redovisade gruv- och järnverksföretagen, kan enligt här tillämpade grunder beräknas ungefärligen representera ett belopp av 9 675 040 kr. Motsvarande summa enligt de förut gjorda beräkningarna på grundvalen av tillverknings- och omsättningstabellen åter utgjorde 8 426 986 kr., vadan sålunda en avsevärd differens föreligger. Borträknas från slutvärdet i ovanstående tablå beloppet av 9 675 040 kr., återstå 32 380 871 kr., motsvarande värdet av dubbelräknat material. För erhållande av ett från dubbelräknade värdebeståndsdelar relativt fritt tillverkningsvärde bör emellertid, enligt vad som ovan framhållits, frånräknas jämväl värdet av främmande hjälparbeten, vilka likaledes äro dubbelförda. Värdet av dylika utgör som nämnts 339 585 kr. Hela den summa, vilken för erhållande av ett från dubbelräkningar fritt tillverkningsvärde, bör frånräknas bruttotillverkningsbeloppet, 214 571 239 kr., utgör sålunda 32 720 456 kr. Den återstående summan, 181 850 783 kr., utgör sålunda enligt senast angivna grunder järnhanteringens från dubbelräknade värdebeståndsdelar befriade tillverkningsvärde år 1913.

Den för arten av den industriella verksamheten särdeles belysande procentuella fördelningen av inkomsterna på utgifter av olika slag samt vinst framgår av följande tab. 32. För erhållande av en mera överskådlig bild av ifrågavarande fördelning ha i tab. 33 de olika utgiftsposterna sammanförts till huvudgrupper, nämligen materialkostnader av olika slag, löner och arvoden till förvaltningspersonalen, löner till arbetarna, blandade utgifter såsom räntor, avskrivningar etc. samt vinst. Gruvrörelsen, såsom företrädesvis råproduktion, uppvisar av samtliga företagsgrupperna de lägsta materialkostnaderna. Motsvarande högsta föreligga, bortsett från anrikningsföretagen, vid vilka omfattningen av den industriella bearbetningen är mindre betydande, vid hyttverksföretagen med c:a 74 proc. av hela omsättningsbeloppet. Den främsta platsen intages därvid av bränslekostnaderna, vilka uppgå till c:a $^2/_3$ av den nämnda siffran. Betydande äro ävenledes materialkostnaderna vid de med hyttverk ej förenade järn- och stålverksföretagen. C:a $^2/_3$ av omsättningsbeloppet utgöres nämligen här av kostnader för material, varvid huvudbeloppet faller på inköpt tackjärn och skrot m. fl. halvfabrikat. Däremot ställer sig för de med hyttverk förenade järn- och stålverksföretagen, vid vilka förädlingsprocessen är större och mera omfattande, kostnaderna för råmaterialet jämförelsevis lågt. Desamma uppgå nämligen till endast 52 proc. av hela omsättningssumman.

Mellan utgifterna för material samt återstående omkostnader, bland vilka den främsta posten utgöres av utgifter för arbetskraften, råder

Tab. 32. Järnhanteringens verkliga omsättningsvärde resp. utgifter år 1913.

Utgifter	Kr.	Proc. av omsättningsvärdet	Proc. av utgifterna
Råmaterial	9 675 040	5·32	6·77
Sprängämnen	2 149 744	1·18	1·51
Kalksten, dolomit etc.	1 393 412	0·77	0·98
Kraft, värme och belysning	47 262 648	25·99	33·10
Reparationer och underhåll	4 184 801	2·30	2·93
Nybyggnader och nyanskaffningar	297 964	0·16	0·21
Diverse material och utensilier	5 640 507	3·10	3·95
Löner och arvoden till förvaltningspersonalen	5 375 765	2·96	3·76
Löner till arbetarna	42 472 911	23·35	29·74
Hyror	219 806	0·12	0·15
Räntor	5 339 779	2·94	3·74
Försvarsavgifter	18 921	0·01	0·01
Utskylder	3 999 925	2·20	2·80
Avskrivningar på fastigheter	2 285 545	1·26	1·60
» » gruvor	470 257	0·26	0·33
» » maskiner, inventarier o. redskap	3 478 724	1·91	2·44
» » varufordringar	377 020	0·21	0·26
Övriga utgifter	8 162 458	4·49	5·72
Årsvinst	39 045 556	21·47	—
Summa	**181 850 783**	**100·00**	**100·00**

enligt sakens natur ett omvänt förhållande. De högsta relativa kostnaderna för arbetskraft föreligga sålunda inom gruvrörelsen. Anrikningss- samt hyttverksföretagen uppvisa däremot lägre utgifter för arbetskraft, utgörande resp. 13·08 samt 9·06 proc. Däremot stiga för järn- och stålverksföretagen samtliga omkostnader för arbetskraft av olika slag till inemot femtedelen av hela omsättningssumman. Beträffande blandade utgifter, vilka som nämnt innesluta kostnader för hyra, räntor, utskylder oeh avskrivningar samt övriga ej spec. utgifter, föreligga mellan procenttalen för olika företagsgrupper ej alltför stora skiljaktigheter. Motsatt är delvis förhållandet med vinsten. För järngruveföretagen uppgår densamma till ej mindre än 27 504 219 kr., motsvarande 43·52 proc. av totala omsättningsbeloppet. Sistnämnda förhållande äger sin grund huvudsakligen i resultatet av årsrörelsen vid de under Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösund hörande mellan- och nordsvenska gruvföretagen. Vid järnverksföretagen åter utgör årsvinsten 7·62 proc. av hela omsättningsbeloppet samt stiger för gruppen med hyttverk förenade järn- och stålverksföretag, bland vilka återfinnes flertalet av den svenska järnhanteringens större och eljest mera betydande företag. till 8·33 proc.

Sedan järnhanteringens omsättningsvärde år 1913, i mån detta

varit möjligt, befriats från dubbelräknade värdebeståndsdelar, erhölls som nämnts ett från dubbelräkningar relativt fritt omsättningsbelopp av 181 850 783 kr. Borträknandet av de dubbelförda värdebeståndsdelarna medför givetvis väsentliga förändringar i den procentuella fördelningen av järngruverörelsens samt järnverksföretagens inkomster, fördelade på särskilda utgiftsposter samt på vinsten. Medan sålunda före dubbelräkningarnas reducering kommo på utgifter för material sammanlagt 19·60 proc. av inkomsterna, är efter reduktionen motsvarande siffra 5·32 proc. I proportion till berörda procentuella sänkning har den relativa betydenheten av andra viktiga utgiftsposter samt av vinsten undergått förhöjningar. Den genom dubbelräknade värdens borteliminering justerade procentskalan framgår i sin helhet av tab. 32. Mot det nämnda omsättningsbeloppet svarar en från dubbelräkningar väsentligen befriad total utgiftssumma av 142 805 227 kr., vilket belopp kan anses möjligast riktigt återgiva storleken av de utgifter, den svenska järnhanteringen såsom helhet betraktad haft att vidkännas år 1913.

I likhet med vad som skett i kollegii föregående produktionsstatistiska undersökningar över textil- och beklädnads- samt läder-, hår- och gummivaruindustrierna, skall även i den föreliggande undersökningen verkställas beräkningar över den värdeförhöjning, som genom produktionsprocessen framskapas utöver det använda materialets värde. Beräkningen i fråga kan lämpligast verkställas med tillhjälp av de

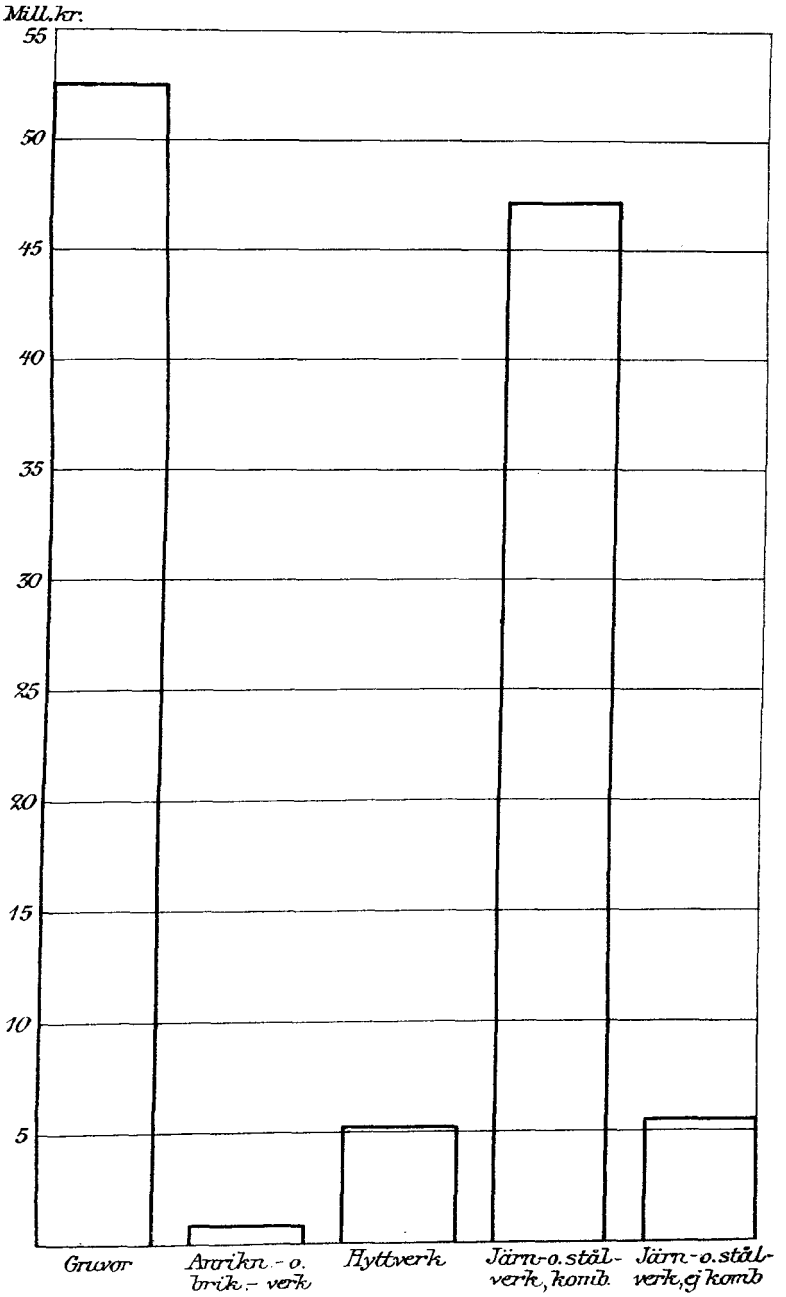
Tab. 33. Viktigare omsättningsposters relativa storlek.

Företagsgrupper	Utgifter för material, förbrukningsartiklar och utensilier	Löner och arvoden till förvaltningspersonalen	Löner till arbetarna	Övriga utgifter	Vinst
	i proc. av hela omsättningsbeloppet				
Järngruverörelsen					
Gruvor	13·07	2·13	24·88	14·66	45·26
Anrikn. o. brik.-verk	74·69	2·48	13·08	2·57	7·18
Summa	15·88	2·15	24·34	14·11	43·52
Järnförädlingen					
Hyttverk	74·02	2·06	9·06	8·92	5·94
Järn- och stålverk, fören. med hyttverk	58·10	2·76	19·56	11·25	8·33
Järn- och stålverk, ej fören. med hyttverk	67·90	2·68	17·44	6·91	5·07
Summa	61·41	2·65	17·90	10·42	7·62
Hela järnhanteringen	**48·00**	**2·50**	**19·79**	**11·51**	**18·20**

för året meddelade utgifts- samt inkomststaterna. Visserligen ge ej dessa en i detalj riktig bild av årets produktionsförhållanden, alldenstund varken tillverkning eller försäljning omedelbart avspeglar sig i utgifts- och inkomstförhållandena, liksom dessa ej heller alltid hänföra sig enbart till den industriella verksamheten. Emellertid torde på grund av sistnämnda förhållanden uppstående ojämnheter kunna lämnas ur räkningen, utan att därför resultatens exakthet äventyras. De närmaste förebilderna till beräkningar av ifrågavarande slag återfinnas i den amerikanska samt efter densamma i den engelska produktionsstatistiken. Den förstnämnda gör gällande, att tillverkningsvärdet icke utgör ett tillfredsställande mått vare sig på den absoluta eller relativa betydelsen av en viss industri, emedan endast en del av det nämnda värdet framskapas genom det industriella arbetet självt. En viss och ofta större delen av detta värde ligger nämligen i det använda materialet, vilket utgör produkten av andra verksamhetsgrenar, såsom åkerbruk, gruvrörelse eller andra industrier. Det bästa måttet på olika industrigruppers betydenhet blir för den skull i många fall det värde, som skapas genom det industriella arbetet inom gruppen självt. Detta värde anses kunna erhållas därigenom, att från tillverkningsvärdet räknas materialkostnaderna. Det sålunda erhållna värdet benämnes i den amerikanska statistiken "value added by manufacture" samt i den engelska statistiken "the net output". Den amerikanska statistiken ser i det nämnda manufaktureringsvärdet ännu en fördel, bestående däri, att vid hopsummering av manufaktureringsvärdena för samtliga industrigrenar erhålles ett från dubbelräkningar väsentligen befriat tillverkningsvärde för industrien i dess helhet. Detsamma giver därvid ett uttryck för den genom det industriella arbetet och kapitalets insats framkallade värdetillökningen.

Närmast skall här göras ett försök att för järnhanteringen framkonstruera ett den amerikanska statistikens "value added by manufacture" motsvarande manufaktureringsvärde. För den skull bör i utgiftsstaten borträknas samtliga värdebeståndsdelar av materialkaraktär. I första hand bör sålunda bortelimineras allt det råmaterial, vilket ingår i slutprodukten. Efter mönstret av den amerikanska och engelska statistiken bör frånräknas även utgifter för bränsle och kraft samt utgifter för fabriksutensilier, såsom remmar, smörjoljor etc. Frånräknas böra därjämte utgifter för främmande hjälparbeten. Sedan samtliga de nämnda beloppen tagits från årsproduktens saluvärde, ökat med värdet av åt främmande utförda hjälparbeten, återstår ett belopp, vilket representerar den genom det industriella arbetet ernådda värdeförhöjningen, och som i den svenska

Järnhanteringens manufaktureringsvärde.

Tab. 34. Järnhanteringens

1	2	3	4
Företagsgrupper	Material Kr.	Främmande hjälparbeten Kr.	Summa av kolumn 2 och 3 Kr.
Järngruverörelsen			
Gruvor	7 882 260	1 332	7 883 592
AnrikningS- o. briketteringsverk	2 150 693	6 309	2 157 002
Summa	10 032 953	7 641	10 040 594
Järnförädlingen			
Hyttverk	15 135 408	13 105	15 148 513
Järn- och stålverk, fören. med hyttverk	65 784 835	289 264	66 074 099
» » » ej » » »	12 031 791	29 575	12 061 366
Summa	92 952 034	331 944	93 283 978
Hela järnhanteringen	**102 984 987**	**339 585**	**103 324 572**

statistiken benämnes industrigrenens manufaktureringsvärde. Detsamma kommer sålunda att omsluta utgifter för löner till förvaltnings- och arbetspersonalen, hyror, räntor, utskylder, avskrivningar, övriga utgifter samt vinst.

Beträffande gruvrörelsen, i mån densamma är inskränkt till malmbrytning, kan det i viss mån förefalla oegentligt att tala om ett manufaktureringsvärde i betydelsen av en genom det industriella arbetet framskapad värdeförhöjning. Ej heller förekommer i den amerikanska produktionsstatistiken, att för gruvhanteringen beräknas vid sidan om produktvärdet något värde härflytande ur manufaktureringen. För erhållande av likformighet mellan de olika företagsgrupperna skall emellertid här beräknas även för järngruverörelsen ett mot manufaktureringsvärdet svarande, från materialvärden av olika slag befriat värde. Det förhållandet, att i föreliggande sammanhang malmbrytningen står i organiskt samband med anrikningsrörelsen samt framställningen av järnmalmsbriketter, bidrager i sin mån därtill, att för gruvrörelsen i dess helhet för det sålunda beräknade värdet kan användas beteckningen manufaktureringsvärde.

Manufaktureringsvärdet för de särskilda företagsgrupperna ävensom för järnhanteringen i dess helhet framgår av tab. 34. Detsamma utgör för samtliga företagsgrupperna 111 246 667 kr., av vilken summa 53 155 741 kr. belöpa sig på gruvrörelsen samt 58 090 926 kr. på järnförädlingen. I förhållande till det från dubbelräkningar befriade bruttotillverkningsvärdet utgör manufaktureringsvärdet för järnhanteringen i dess helhet 61 proc.

Manufaktureringsvärdet ställer sig i förhållande till omsättnings-

manufaktureringsvärde.

5	6	7	8	9	10
Löner	Räntor	Avskrivningar och blandade utgifter	Årsvinst	Totalsumma	Manufaktureringsvärde (kol. 5—8)
Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
16 293 020	1 446 482	7 396 394	27 297 578	60 317 066	52 433 474
447 925	964	66 737	206 641	2 879 269	722 267
16 740 945	1 447 446	7 463 131	27 504 219	63 196 335	53 155 741
2 273 235	682 690	1 125 929	1 215 354	20 445 721	5 297 208
25 269 188	2 715 428	9 724 976	9 427 219	113 210 910	47 136 811
3 565 308	494 215	698 620	898 764	17 718 273	5 656 907
31 107 731	3 892 333	11 549 525	11 541 337	151 374 904	58 090 926
47 848 676	**5 339 779**	**19 012 656**	**39 045 556**	**214 571 239**	**111 246 667**

beloppen särdeles skiftande inom de olika företagsgrupperna. En belysning av hithörande förhållanden äger rum i tab. 35. Av

Tab. 35. **Förhållandet mellan omsättningsbeloppet samt manufaktureringsvärdet inom olika företagsgrupper.**

Företagsgrupper	Totala omsättningsbeloppet Kr.	Manufakturerings-värde Kr.	Manufakturerings-värdet i % av omsättningsbeloppet
Järngruverörelsen			
Gruvor	60 317 066	52 433 474	86·93
Anriknings- o. briketteringsverk	2 879 269	722 267	25·09
Summa	63 196 335	53 155 741	84·11
Järnförädlingen			
Hyttverk	20 445 721	5 297 208	25·91
Järn- och stålverk, fören. med hyttverk	113 210 910	47 136 811	41·64
» » » ej » » » »	17 718 273	5 656 907	31·93
Summa	151 374 904	58 090 926	38·38
Hela järnhanteringen	**214 571 239**	**111 246 667**	**51·85**

tabellen framgår det i sakens natur liggande förhållandet, att inom gruvrörelsen i sin helhet den genom det industriella kapitalets och arbetets insats framskapade värdeförhöjningen är högre än inom övriga företagsgrupper. Relativt lägst ställer sig manufaktureringsvärdet inom anrikningsrörelsen med dess mindre omfattande industriella bearbetning av materialet. Av järn- och stålverksgrupperna repre-

sentera hyttverksföretagen med ett manufaktureringsvärde av c:a 25·1 proc. av totala omsättningsbeloppet den minst omfattande industriella förädlingen. Det högsta motsvarande värdet, utgörande 41·6 proc., uppvisa däremot de med hyttverk förenade järn- och stålverksföretagen, vid vilka förädlingsprocessen såsom sträckande sig från produktion av tackjärn till framställningen av smidda och valsade fabrikat samt manufaktur är den mest omfattande. Beträffande i övrigt manufaktureringsvärdena inom olika företagsgrupper illustreras desamma genom den diagrammatiska framställningen på sid. 185.

Gruvvärden, fastigheter och inventarier.

I planen för föreliggande undersökning ingår även att åvägabringa en översikt av de värden, som representeras av malmfyndigheter, fastigheter, maskiner och inventarier inom järnhanteringen.

Beträffande värdet av gruvfyndigheterna har efterfrågats såväl ett uppskattningsvis angivet exakt sådant som det motsvarande bokföringsvärdet. I fråga om fastigheterna har begärts upplysning om de officiella taxeringsvärdena, fördelade dels på industrianläggningarna med därtill hörande ekonomibyggnader, såsom magasin, lager- och kontorslokaler, dels på eventuellt befintliga för förvaltnings- och arbetarepersonalen avsedda boningshus, möteslokaler etc. Därjämte har begärts uppgift om taxeringsvärdet på för motsvarande ändamål särskilt för sig taxerad tomtjord. Eftersträvats har att erhålla kännedom om fastighetsvärdena även i sådana fall, då fastigheterna varit förhyrda, liksom för dylika fall begärts uppgifter om de erlagda hyresbeloppen.

Till ytterligare belysning av de vid gruvrörelsen och järnhanteringen bundna sakvärdenas storlek har infordrats uppgift om brandförsäkringsvärden dels för industribyggnaderna, dels för bostäder och andra byggnader avsedda för personalen med i senare fallet firman tillhörande inventarier, dels om brandförsäkringsvärden för samtliga fasta och lösa maskiner och övriga industriella inventarier. Uppgifter ha ävenledes begärts om brandförsäkringsbeloppen av lager, material, färdigt gods etc. Slutligen har redovisningen av sakvärdena fullständigats med uppgifter på alla för gruvrörelsens och järnförädlingsverksamhetens stadigvarande bruk avsedda tillgångar i form av transportegendom etc., beträffande vilken egendom skolat deklareras bokföringsvärdena. Den under föreliggande kapitel avgivna redovisningen kan sägas vara särdeles fullständig, och för mindre ofullständigheter och ojämnheter i lämnade uppgifter skall redogöras i det följande.

Vid uppgivandet av värdet på gruvfyndigheter lägga enligt sakens natur förhållandena snart sagt oöverstigliga hinder i vägen för erhållandet av ett fullt exakt sådant. I föreliggande fall har begärts en uppskattning med ledning av malmtillgången, årliga brytningsmängden, produktens försäljningspris, kursvärde på aktier och lotter i gruvegendomen samt densammas pris vid i tiden närliggande köp. Trots den approximativa karaktären torde likväl de erhållna uppskattningsvärdena vara av intresse.

En föreställning om de svenska järnmalmstillgångarna samt den relativa betydelsen av desamma i världens järnhushållning erhålles av den under ledning av svenska vetenskapsmän verkställda undersökningen av jordens järnmalmstillgångar, vilkens resultat föreligger i arbetet "The Iron Ore Resources of the World", 1910. Ur detsamma må anföras följande data.

Jordens järnmalmstillgångar reducerade till metalliskt järn.

Fyndigheter	Världstillgång milj. ton	Sverige milj. ton	Sverige i proc.
Aktuella:			
Högprocentiska	850	709	83·41
Lågprocentiska	9 342	31	0·33
Potentiella:			
Högprocentiska	408	80	19·61
Lågprocentiska	52 728	25	0·05
Summa:			
Aktuella	10 192	740	7·26
Potentiella	53 136	105	0·20
Summa summarum	**63 328**	**845**	**1·33**

Av jordens samtliga kända järnmalmstillgångar äger enligt ovanstående beräkningsgrund Sverige sålunda 1·33 proc. samt av de aktuella, d. v. s. de under nuvarande förhållanden brytningsbara tillgångarna, 7·26 proc. För ett land med Sveriges relativt ringa utsträckning hänvisar redan sistnämnda siffra på ett anmärkningsvärt förhållande. Än mera gäller detta beträffande vårt lands andel i de aktuella högprocentiska malmerna d. v. s. brytningsvärda sådana, vilka innehålla järn till 60 proc. eller däröver. Av dylika malmfyndigheter disponerar Sverige enligt beräkningen ej mindre än 83·41 proc. av världstillgången.

De aktuella malmtillgångarna, motsvarande för Sverige enligt här använd beräkningsgrund 740 milj. ton järn, skulle därvid ungefärligen motsvara kapaciteten av de f. n. under arbete varande fyndigheterna, vilka enligt bergsberättelsen år 1913 utgöra tillsamman 295 med malmfångst arbetande gruvor. Därjämte har till under-

Tab. 36. **Järngruvor, ej i verksamhet.**

Län	Grunden till overksamheten						Summa
	Ringa malmtillgång; malmens beskaffenhet; svåra brytningsförhållanden	Dåliga kommunikationer	Brist på kapital	Reserverade för framtiden	Andra orsaker	Ej uppgiven	
	Antal						
Stockholms län	34	6	—	39	12	1	**92**
Uppsala »	10	10	—	10	1	—	**31**
Södermanlands »	8	—	—	10	12	—	**30**
Östergötlands »	—	—	—	9	6	—	**15**
Jönköpings »	7	—	—	—	17	—	**24**
Kalmar »	1	—	—	—	6	—	**7**
Kristianstads »	—	—	—	1	—	—	**1**
Värmlands »	9	—	2	73	6	—	**90**
Örebro »	30	25	36	242	68	22	**423**
Västmanlands »	19	7	8	267	20	38	**359**
Kopparbergs »	85	44	20	268	155	33	**605**
Gävleborgs »	10	—	—	1	1	4	**16**
Västernorrlands »	22	—	—	3	—	—	**25**
Västerbottens »	16	—	—	—	—	—	**16**
Norrbottens »	6	127	4	37	207	60	**441**
Summa	**257**	**219**	**70**	**960**	**511**	**158**	**2 175**

sökningen begärts uppgift på utmål, vilka försvaras på annat sätt än genom malmfångst eller befinna sig under vilostånd. Kapaciteten av dessa gruvor torde kunna anses motsvara de potentiella tillgångarna, vilka enligt tablå sid. 189 uttryckas genom siffrorna 105 milj. ton järn. Över sistnämnda grupp av gruvor, beträffande vilka ävenledes inhämtats uppgifter till undersökningen, har sammanställts tab. 36, i vilken uppgivits orsaken till overksamheten samt gruvornas fördelning på olika län. Hela antalet av ej i verksamhet varande utmål angives till sammanlagt 2 175. Av dessa uppgivas 960, sålunda nära halva antalet, vara reserverade för framtiden. Ett stort antal dylika återfinnes därvid särskilt inom Örebro, Västmanlands samt Kopparbergs län. Ringa malmtillgång, malmens beskaffenhet genom rikedom på svavel, fosfor, titan etc. samt svårartade brytningsförhållanden uppgivas såsom orsak till overksamhet i närmare en tiondedel av alla fallen med synnerligen hög frekvens bl. a. i östra Sverige. Dåliga kommunikationer äro särskilt i Norrbotten i många fall orsak till att bearbetning ej kan äga rum.

Uppskattningsvärden över gruvfyndigheterna hava avgivits från 71 av de 77 i undersökningen ingående gruvföretagen. De 6 fall, då något värde ansetts icke kunna uppgivas, gälla fyndigheter till-

samman representerande en bruten produkt av malm och berg år 1913 av 102 166 ton, motsvarande c:a 1 proc. av hela uppfordringen av berg och malm nämnda år.

Nutidsvärdet av övriga fyndigheter, representerande sålunda c:a 99 proc. av bruttofångsten, uppskattas, såsom framgår av nedanstående tablå, till sammanlagt 492 102 410 kr., i vilket belopp ingår även värdet av en sjömalmsfyndighet. I vissa fall torde vid angivande av värdena hava inneslutits även fyndigheter, vilkas bearbetande under nu gällande malm- och arbetspriser och med hittills kända metallurgiska metoder icke skulle löna sig. Då emellertid nutidsvärdet av dylika malmtillgångar enligt sakens natur måste sättas synnerligen lågt, kan antagas, att angivna värden praktiskt sett nära motsvara de under exploatering varande järnmalmsrikedomarna. En lokalt detaljerad bild av fyndigheternas värden erhålles genom en fördelning på de olika länen.

		Uppskattat värde Kr.	Bokfört värde Kr.
Stockholms	län	3 061 100	3 805 300
Uppsala	»	8 645 000	3 016 100
Södermanlands	»	3 125 000	1 921 738
Östergötlands och Jönköpings	»	2 025 000	387 266
Värmlands	»	2 825 000	2 850 000
Örebro	»	14 721 846	7 475 766
Västmanlands	»	12 341 900	9 299 210
Kopparbergs	»	42 526 736	17 081 381
Gävleborgs	»	400 000	282 692
Norrbottens	»	402 430 828	82 178 185
	Summa	**492 102 410**	**128 297 638**

Påfallande äro de höga siffrorna för Kopparbergs och Norrbottens län, vilka erhålla sin förklaring av att inom de nämnda områdena falla resp. Grängesbergsfälten samt Gällivara och Kirunavara malmfält. Vid angivandet av värdena av de nämnda fyndigheterna har av resp. uppgiftslämnare hänvisats till beräkningarna i den officiella undersökningen över Sveriges Nationalförmögenhet omkring år 1908, och ha de i nämnda undersökning erhållna värdena av vederbörande förvaltningar tagits såsom värde av fyndigheterna. Nämnda värden utgöra för Grängesbergsfälten 30 000 000 kr. samt för Gällivara- och Kirunavarafälten tillsamman 422 900 000 kr. Då emellertid i de nämnda beloppen, vilka beräknats i huvudsak på grund av köpkursen på aktier i Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund, inneslutes även värdet av fastigheter och inventarier, som i föreliggande fall icke bör ingå, har detsamma här frånräknats. Efter uteslutande av värdena på malmförekomsterna i Grängesberg samt Gällivara- och Kirunavarafälten erhålles såsom nutidsvärdet av samtliga övriga svenska järn-

malmstillgångar ett belopp av 75 423 182 kr., av vilken summa 63 123 182 kr. belöpa sig på de mellansvenska samt 12 300 000 på de norrbottniska järnmalmsfyndigheterna. Vid en jämförelse av de här erhållna värdena med föregående uppskattningar framträda de förra såsom särdeles höga. Uteslutet är emellertid icke, att i de deklarerade siffrorna i vissa fall ligga inneslutna fastighetsvärden, värden av maskiner och transportanordningar etc., vilka vid uppgifternas avgivande rätteligen bort uteslutas.

Från de anförda uppskattningsvärdena avvika högst väsentligt motsvarande bokföringsvärden, vilka ävenledes efterfrågats. Uppgifter i detta fall hava erhållits från tillsamman 73 av de 77 i undersökningen ingående företagen. Beträffande 4 företag med en brytning av 67 529 ton år 1913 eller 0·6 proc. av hela brytningen av berg och malm nämnda år har icke erhållits uppgifter om bokföringsvärdet av järnmalmsfyndigheterna. Beträffande förhållandet mellan uppskattade värden och bokföringsvärdena må framhållas, att för 7 företag bokföringsvärdet angivits till 0, i 32 fall är bokföringsvärdet lägre än det uppskattade värdet, i 18 fall lika samt i 13 fall högre än det uppskattade värdet av fyndigheterna. För i undersökningen ingående järnmalmsfyndigheter utgör bokföringsvärdet tillsamman 128 297 638 kr. Uteslutas ur denna summa bokföringsvärdena för Grängesbergsfälten samt Gällivara och Kirunavara malmfält, återstår såsom bokföringsvärde av samtliga övriga järnmalmsfyndigheter en summa av 48 904 252 kr., av vilket belopp 44 034 858 kr. belöpa sig på mellersta Sverige samt 4 869 394 kr. på Norrbotten.

De meddelade taxeringsvärdena torde i allmänhet hänföra sig till 1913 års allmänna fastighetstaxering samt kunna för den skull betraktas såsom i möjligaste mån aktuella. Redovisning av taxeringsvärden för fastigheter har ingått från samtliga de i undersökningen behandlade företagen, varvid emellertid är att märka, att vid fyra mindre gruvföretag fastigheter helt saknats eller sådana uppförts så sent, att taxering icke kunnat företagas, vid vilket sistnämnda förhållande taxeringsvärdet ersatts med motsvarande brandförsäkringsvärde. I övrigt föreligger i fråga om fastighetsvärdenas fördelning på olika företagsgrupper en ojämnhet så till vida, som till Guldsmedshytte aktiebolags gruvdrift i Gränshytte- m. fl. fält samt till Surahammars bruks aktiebolags gruvföretag i Risbergsfältet hörande fastigheter redovisats i de nämnda firmornas järnverksuppgifter.

Järnhanteringens hela fastighetstaxeringsvärde år 1913 utgjorde, såsom framgår av tab. 37, tillsamman 102 858 164 kr., av vilken summa 28 308 620 kr., motsvarande 28 proc., belöpa sig på gruv-

rörelsen inklusive malmanrikningen, under det att 74 549 544 kr. eller 72 proc. falla på företag för järn- och stålframställningen. Bland de sistnämnda återfinnes det högsta värdet inom gruppen med hyttverk förenade järn- och stålverk, vilka företag tillsamman representera en summa fastighetsvärden av 57 645 005 kr. Denna grupp är det, som inom sig sluter flertalet av de största järnverkskomplexen, bland vilka exempelvis äro Avesta, Sandviken, Fagersta, Uddeholm och Stora Kopparbergsverken, som tillsamman hava fastighetsvärden av c:a 30 milj. kr.

Av samtliga fastighetstaxeringsvärden belöpa sig 68 610 779 kr. på industribyggnaderna, varvid komma på gruvhanteringen 14 930 715 kr. samt sålunda 53 680 064 kr. på företag för järn- och ståltillverkningen. Främst därvid stå alltjämt de med hyttverk förenade järn- och stålverken med ett taxeringsvärde av industribyggnader belöpande sig till 40 736 600 kr.

Från icke mindre än 155 av 188 företag hava särskilda taxeringsvärden uppgivits för bostäder samt övriga för personalen avsedda byggnader. Givetvis låter det sig icke i detalj påvisa, huruvida i de fall, då byggnader av ifrågavarande slag förekommit, dessas taxeringsvärden alltid angivits för sig. All sannolikhet talar dock för att så praktiskt taget är förhållandet. Å andra sidan torde det i vissa fall ha ställt sig ogörligt att vid redovisningen följa den i frågeformuläret godtagna uppdelningen på industrifastigheter och för personalen avsedda boningshus och andra byggnader. En icke sällsynt företeelse är nämligen, att exempelvis kontor och bostäder för disponent eller annan förvaltningspersonal inrymts i en och samma byggnad, varvid berörda uppdelning av taxeringsvärdet omöjliggjorts. Byggnadens taxeringsvärde har under sådana förhållanden i sin helhet måst hänföras till taxeringsvärdet för antingen industribyggnaderna eller bostadshusen, varvid byggnadens huvudändamål torde hava varit avgörande. En svårighet av annan art har förelegat, då industri- och bostadsfastigheter, såsom i enstaka fall synts hava varit förhållandet, vid taxeringen betraktats såsom en enda lägenhet och därför åsatts gemensamt värde. Vid materialets bearbetning har därvid den utvägen tillgripits, att bostadshusens taxeringsvärde ansetts lika med deras uppgivna brandförsäkringsvärde, vilket frånd ragits det totala taxeringsvärdet och överförts till kolumnen för bostadsvärden.

Förekomsten av för personalen särskilt avsedda byggnader ställer sig ganska skiftande inom de olika produktionsgrupperna. Av efterföljande tablå framgår antalet fall, då dylika byggnader före-

Tab. 37. **Fastighets- och**

Företagsgrupper	Värde av gruvfyndigheterna		Taxeringsvärden av egna fastigheter			
	Uppskattat värde	Bokfört värde	Fastigheter för gruvdrift, fabriksbyggnader etc.	Bostäder och lokaler för personalen	Tomtjord	Summa
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Gruvor	492 102 410	128 297 638	13 962 715	12 218 005	976 300	27 157 020
Anrikn.- o. brik.-verk	—	—	968 000	183 600	—	1 151 600
Hyttverk	—	—	5 757 800	1 524 750	250 300	7 532 850
Järn- och stålverk, förenade med hyttverk	—	—	40 736 600	16 885 405	23 000	57 645 005
Järn- och stålverk, ej förenade med hyttverk	—	—	7 185 664	1 973 025	213 000	9 371 689
Summa	**492 102 410**	**128 297 638**	**68 610 779**	**32 784 785**	**1 462 600**	**102 858 164**

kommer, ävensom bostadsbyggnadernas taxeringsvärde i förhållande till totala fastighetstaxeringsvärdet inom resp. grupper.

	Bostäder för personalen		
	Antal fall	Proc. av samtliga fall	Taxeringsvärdet i proc. av hela fastighetstaxeringsvärdet
Gruvor	65	84·42	44·44
Anriknings- och briketteringsverk	7	50·00	17·07
Hyttverk	26	72·22	20·29
Järn- och stålverk, fören. m. hyttverk	38	100·00	29·36
» » » ej » » »	19	82·61	21·84
Summa	**155**	**82·45**	**31·86**

Vid 82 proc. av samtliga de redovisade företagen funnos sålunda särskilda för personalen avsedda bostäder m. fl. byggnader. Åtskilliga äro de omständigheter, vilka bidraga till nämnda höga frekvens. I första hand må därvid framhållas bergsindustriens lokalisering så gott som uteslutande till landsbygden. Sedan äldsta tider, då arbetsersättningen utgick i form av naturaförmåner samt bl. a. i form av fri bostad, förekommer i många fall, att förvaltnings- såväl som arbetarpersonal åtnjuter bostadsförmåner. Med naturahushållningens avlösning samt under trycket av arbetsklassens växande självständighetsbehov har visserligen förmånen av fri bostad vanligen upphört samt utbytts mot kontant avlöning, något som, i mån detsamma icke skett tidigare, i större utsträckning ägt rum

brandförsäkringsvärden.

Kapitaliserat värde av hyrda fastigheter				Brandförsäkringsvärden				
Fastigheter för gruvdrift, fabriksbyggnader etc.	Bostäder och lokaler för personalen	Summa fastighetsvärden	Bokfört värde av viss annan egendom	Fastigheter för gruvdrift, fabriksbyggnader etc.	Bostäder och lokaler för personalen	Fasta och lösa maskiner samt redskap	Lager av råvaror, material och varor	Summa brandförsäkringsvärden
Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
452 062	95 213	27 704 295	18 053 726	13 070 820	15 607 620	16 116 590	—	44 795 030
—	15 625	1 167 225	2 917	834 450	267 700	875 355	26 000	2 003 505
27 563	11 250	7 571 663	389 768	4 075 950	1 806 271	2 918 356	2 547 766	11 348 343
182 500	134 600	57 962 105	1 218 966	23 506 435	21 996 955	25 531 886	15 576 676	86 611 952
307 976	180 125	9 859 790	458 463	6 377 340	2 760 316	3 367 330	2 279 070	14 784 056
970 101	**436 813**	**104 265 078**	**20 123 840**	**47 864 995**	**42 438 862**	**48 809 517**	**20 429 512**	**159 542 886**

genom 1908 års avtal. I allmänhet förekommer emellertid förfarande, att arbetsgivaren mot kontant hyra tillhandahåller personalen bostäder. Särskilt har skapandet av större företag på glest bebyggda orter eller i obygdstrakter nödvändiggjort åtgärder från industriledningens sida för arbetspersonalens bostadsfråga. Ett dylikt fall föreligger inom gruvindustrien bl. a. vid de norrbottniska malmfälten, där åt den till flera tusental personer uppgående arbetarstammen bostäder måst anskaffas huvudsakligen genom initiativ från arbetsgivaren.

Taxeringsvärdet av bostadsbyggnaderna uppgår till en tredjedel av hela fastighetstaxeringsvärdet. Det särdeles höga värdet av bostadsfastigheter inom gruvgruppen erhåller i första hand en förklaring genom förhållandena i detta avseende vid de norrbottniska malmfälten. Det är också enligt sakens natur de stora kapitalstarka företagen, som framför andra äga förutsättningar att tillgodose personalens behov av tillfredsställande bostäder. Detsamma synes i föreliggande fall också framgå av det förhållandet, att inom gruppen med hyttverk förenade järn- och stålverk, vilken, såsom ovan framhållits, inom sig sluter flertalet av de stora företagen, i samtliga fall arbetsgivaren i större eller mindre omfattning sörjer för tillgodoseendet av personalens bostadsbehov, samtidigt som bostäderna representera ett högre relativt taxeringsvärde än inom övriga järnverksgrupper. Slutligen må framhållas, att i de upptagna bostadsvärdena

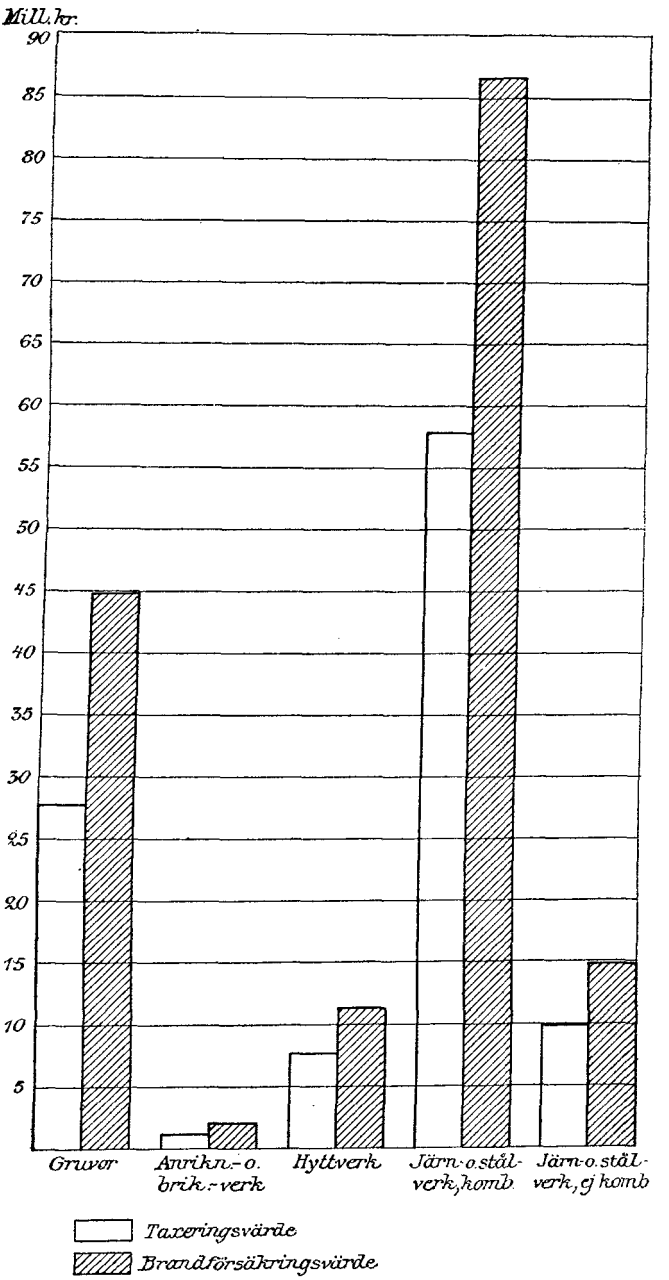
ligga inneslutna även taxeringsvärdena för övriga lokaler för personalen, såsom samlings- och undervisningslokaler, sjukhus och sanatorier etc., sådana som särskilt vissa av de större företagen låtit uppföra till personalens bästa.

Bergsindustriens lokalisering till landsbygden medför, att endast i ett fåtal fall uppgivits särskilda taxeringsvärden för tomtjord. Tillsamman utgöra de deklarerade taxeringsvärdena av tomtjord 1 462 600 kr., av vilken summa 976 300 kr. belöpa sig på gruvföretagen. — För erhållande av en åskådlig bild av taxeringsvärdenas storlek inom järnhanteringen och dess olika grupper må slutligen hänvisas till vidstående diagram.

Jämte taxeringsvärdena har brandförsäkringssumman dels av fastigheter av olika slag, dels av maskiner samt lager av material och varor efterfrågats. Brandförsäkring av fastigheterna föreligger i samtliga fallen utom två, nämligen beträffande ett gruvföretag samt ett järnverksföretag, bägge tillhörande enskilda ägare. Vid redovisningen återfinnas även här samma ojämnheter beträffande gruppfördelningen, som ovan påpekats vid taxeringsvärdena. I likhet med taxeringsvärdena böra de meddelade brandförsäkringssummorna avse år 1913. En viss reservation bör likväl härutinnan göras med avseende på de anläggningar, varå försäkring tagits i de ömsesidiga brandförsäkringsbolagen. Vid försäkring i sådana bolag fastställas nämligen försäkringsbeloppen vanligen först sedan formlig värdering eller granskning av de till försäkring anmälda föremålen ägt rum. Då emellertid en värdering av antydda slag förorsakar fastighetsägaren ej ringa såväl kostnader som besvär, kan den givetvis ej företagas alltför ofta, utan det en gång åsatta försäkringsvärdet blir för avsevärda tidsperioder kvarstående oförändrat och därmed så småningom mer eller mindre missvisande. Har försäkringen däremot skett i de svenska försäkringsaktiebolagen eller de i Sverige arbetande utländska bolagen, ställer sig saken annorlunda. I sådant fall bestämmer nämligen försäkringstagaren i allmänhet själv försäkringsbeloppets storlek och äger därigenom större lätthet att på olika tider anpassa detsamma efter förändringarna i den försäkrade egendomens värde. De på sistnämnda sätt tillkomna värdebeloppen kunna följaktligen anses utgöra ett känsligare uttryck för det verkliga värdet än de mera stereotypa ömsesidiga försäkringsbeloppen. I vilken omfattning det ena eller det andra av de antydda värderingssystemen tillämpats i fråga om järnhanteringens egendom kan ej avgöras, då uppgifter ej inhämtats rörande arten av de försäkringsföretag, hos vilka brandförsäkringen skett.

Hela brandförsäkringsvärdet av järnhanteringens fastigheter be-

Taxerings- och brandförsäkringsvärden inom olika företagsgrupper.

löper sig, såsom framgår av tab. 37, till 90 303 857 kr., av vilket belopp 47 864 995 kr. utgöra brandförsäkringsvärdet av industribyggnaderna samt 42 438 862 kr. brandförsäkringsvärdet av för förvaltnings- och arbetarpersonal avsedda boningshus och lokaler. Mellan de nämnda värdesummorna samt motsvarande taxeringsvärden föreligga sålunda högst avsevärda skiljaktigheter, med hänsyn till vilka må meddelas några anmärkningar angående karaktären av brandförsäkringsvärdena.

Vid efterfrågandet av brandförsäkringsvärdet av industri- och ekonomibyggnader har uttryckligen föreskrivits, att värdet av i byggnaderna befintliga maskiner och inventarier icke skolat däri inräknas. I stället har, såsom nämnts, ett gemensamt försäkringsvärde begärts för samtliga fasta och lösa maskiner jämte redskap och inventarier. Enligt lagen den 24 maj 1895 skall till fastighet beträffande fabriker hänföras: "varje motor, maskin, kärl eller därmed jämförligt redskap, som för sin användning kräver och jämväl vilar på fast från grunden berett underlag". I försäkringstekniskt avseende har däremot i allmänhet fasthållits vid det allmänna språkbrukets särskiljande mellan å ena sidan byggnaden samt å andra sidan innehållet. Då emellertid det förstnämnda åskådningssättet är normerande vid bestämmande av taxeringsvärdet, uppstår på den grund en skiljaktighet mellan taxerings- och brandförsäkringsvärdena, trots det förhållandet att vid bestämmande av de förra hänsyn skall tagas jämväl till sistnämnda värden. I någon mån modifieras emellertid förhållandet därigenom, att försäkringsanstalterna lämnat möjligheten öppen för försäkringstagaren att efter specifikation få fasta maskiner och inventarier inbegripna i byggnader, något som, sedan vissa försäkringsbolag under konkurrensen med några ömsesidiga speciellt på byggnadsförsäkring inriktade bolag sänkt premierna för byggnader, erhållit en viss betydelse. Det har nämligen kommit att ligga i försäkringstagarens intresse att till byggnader hänföra så mycket som möjligt av sakegendomen. Att avgöra huruvida och i vad mån i föreliggande fall maskiner och inventarier innefattas i de för industribyggnaderna avgivna försäkringsvärdena låter sig emellertid icke göra. Uteslutet är icke att olikformigheter i antydda hänseende förekomma. Någon större betydelse för resultatet i dess helhet torde emellertid desamma icke behöva tillmätas, utan torde som allmän regel kunna anses gälla, att brandförsäkringsvärdena för fastigheterna avse endast industribyggnaderna med uteslutande av däri befintliga maskiner och inventarier.

Föreliggande oöverensstämmelse mellan begreppet fabriksbyggnad i juridisk mening och enligt gängse språkbruk äger ingen mot-

svårighet i fråga om byggnader för andra ändamål än industriella. Såväl i lagen angående vad till fast egendom är att hänföra som enligt den allmänna uppfattningen räknas sålunda exempelvis till ett bostadshus även däri befintliga fasta inredningar och vad till stadigvarande bruk för byggnaden anskaffats. I överensstämmelse härmed har vid redovisningen av brandförsäkringsvärdena för bostäder och lokaler för personalen i de senare innefattats även försäkringsvärdet av firman tillhörande fasta och lösa inventarier. Av betydelse för storleken av brandförsäkringsvärdena torde inventarier av sistnämnda slag vara huvudsakligen i det fall, då ägaren är ensam person, vilken i försäkringen inneslutit även sitt lösöre. Sällsyntheten av sistnämnda ekonomiska driftform inom järnhanteringen medför emellertid, att värdeförhöjning på denna grund ej kan vara av större betydelse, utan torde beträffande till personalen upplåtna bostäder i huvudsak gälla, att lösöret äges av bostadsinnehavaren, samt att sålunda endast byggnaderna med fasta inventarier inneslutas i de uppgivna försäkringsvärdena.

Under hänvisning till i det föregående relaterade omständigheter beträffande förhållandet mellan taxerings- och brandförsäkringsvärdena återgives i nedanstående tablå en procentuell relation mellan omnämnda värdesummor.

Grupper	Brandförsäkringsvärdet i proc. av taxeringsvärdet	
	Fabrikslokaler m. m.	Bostäder o. lokaler för pers.
Gruvor	93·61	127·74
Anriknings- o. briketteringsverk	86·20	145·81
Hyttverk	70·79	118·46
Järn- o. stålverk, fören. m. hyttverk	57·70	130·27
» » » ej » » »	88·75	139·90
	69·76	**129·45**

Vid en jämförelse mellan taxerings- och brandförsäkringsvärdena yppar sig en svårighet så till vida, som i det förstnämnda värdet kan ingå samt i vissa fall även ingår jordvärden. Bortsett härifrån visar det sig, att för industribyggnaderna brandförsäkringsvärdet är avsevärt lägre än motsvarande taxeringsvärde. Mindre gäller detta gruvrörelsen samt de med hyttverk ej förenade järn- och stålverken men framträder däremot starkare beträffande hyttverken samt de med hyttverk förenade järn- och stålverken. En närmare analys av förhållandet mellan taxeringsvärdena och brandförsäkringssummorna för de särskilda fallen ger vid handen, att inom de bägge sistnämnda grupperna antalet fall, då industrilokalernas brandförsäkringsvärden understiga motsvarande taxeringsvärden, är något större än inom övriga grupper. Vad som emellertid mer än sist-

nämnda förhållande bidrager till de ovan anförda procenttalen, äro de låga försäkringsvärdena för en del större firmors anläggningar med byggnader huvudsakligen av järn och stenkonstruktioner, vilka med hänsyn till den mindre risken av åverkan genom eld synas hava försäkrats avsevärt under det verkliga värdet.

I fråga om bostadsbyggnaderna m. fl. lokaler inträffar i c:a en sjundedel av samtliga fallen, varav ungefär halva antalet inom gruvrörelsen, att brandförsäkringsbeloppet är lägre än motsvarande taxeringsvärde, ett förhållande, som i vissa fall torde bero därpå, att taxeringsvärdena avse jordbruksfastighet, utan att något särskiljande av det på byggnaderna sig belöpande värdet kunnat äga rum. I allmänhet är emellertid bostädernas brandförsäkringsvärde högre än motsvarande taxeringsvärde, vilket förhållande framträder i den procentuella relationen så till vida, som brandförsäkringsvärdet med c:a 30 proc. överstiger motsvarande taxeringsvärde, vilken proportion med ej alltför stora variationer återfinnes inom de olika företagsgrupperna.

Redovisning av brandförsäkringsvärden av fasta och lösa maskiner samt inventarier föreligger från tillsamman 165 av de 188 i undersökningen ingående företagen. Av de företag, från vilka i detta avseende uppgifter om särskilda brandförsäkringsvärden icke ingått, äro 9 gruvföretag samt 2 anrikningsverk, 4 hyttverk, 4 med hyttverk förenade järn- och stålverk samt 4 övriga järn- och stålverk. Huruvida i dessa fall maskinerna såsom föga utsatta för eldfara lämnats oförsäkrade, eller om försäkring av desamma ägt rum gemensamt med fastigheten, kan av materialet ej utrönas. I vissa fall synes emellertid det förra alternativet föreligga. Brandförsäkringsbeloppen av maskiner uppgå för hela järnhanteringen till sammanlagt 48 809 517 kr., av vilken summa något mera än tredjedelen belöper sig på gruvrörelsen inklusive anrikningsverken samt något mera än hälvten på de med hyttverk förenade järn- och stålverken.

Jämte för maskiner av olika slag har för anrikningsverken samt förädlingsverken efterfrågats försäkringsvärden även på lager av råvaror, material och färdigt gods. Uppgift om dylik försäkring har erhållits från tillsamman 81 av de 111 företag, för vilka i detta fall skolat avgivas uppgifter. I tillsamman 30 fall, nämligen beträffande 10 anrikningsföretag, 14 hyttverk, 2 med hyttverk förenade järn- och stålverk samt 4 övriga järn- och stålverk, skulle sålunda någon dylik materialförsäkring icke hava förekommit. Ett närmare skärskådande av de särskilda uppgifterna tyckes därvid giva vid handen, att de fall, då materialförsäkring

icke förekommer, gälla företrädesvis mindre företag, under det att de större nästan alltid hava även material etc. försäkrat. Brandförsäkringsbeloppen under denna rubrik, vilka i betydande utsträckning gälla inneliggande kollager, uppgå, såsom framgår av tab. 37, till sammanlagt 20 429 512 kr., av vilken summa mera än tre fjärdedelar belöpa sig på de med hyttverk förenade järn- och stålverken.

Hopsummeras brandförsäkringsvärdena för gruvornas och järnverkens samtliga i det föregående behandlade egendom, erhålles en slutsumma av 159 542 886 kr., av vilka 46 798 535 kr., motsvarande 29 proc., belöpa sig på gruvor och anrikningsverk, under det att sålunda 112 744 351 kr. eller 71 proc. falla på järnverken. Av förstnämnda belopp representera därvid enbart maskiner och inventarier tillsamman 43·4 proc., och ställer sig motsvarande procentuella fördelning inom de olika grupperna på sätt, som framgår av nedanstående tablå.

	Maskiners o. fabriksinvent. förs.-värde i proc. av totala förs.-beloppet
Gruvor	35·98
Anriknings- o. briketteringsverk	44·99
Hyttverk	48·17
Järn- o. stålverk, fören. m. hyttverk	47·46
» » » ej » » »	38·19
	43·40

Att iakttaga vid jämförelsen är, att beträffande gruvrörelsen uppgifter om eventuellt föreliggande materialförsäkring icke ingått. — Slutligen må för erhållandet av en överskådlig bild av de redovisade brandförsäkringssummornas totalbelopp inom olika grupper samt dessas inbördes storleksförhållande hänvisas till diagrammet sid. 197.

För erhållande av ett fullständigt uttryck för hela den egendom, som genom stadigvarande bruk direkt eller indirekt är avsedd att tjäna järnhanteringen, har efterfrågats bokföringsvärdet av annan sakegendom av fastighets- eller annan natur, såsom kommunikations- och transportegendom, rullande järnvägsmateriel, hamnanläggningar etc. För sammanlagt 57 företag, av vilka 27 utgöras av gruvföretag, har deklarerats egendom av nämnda art. Hela värdet av dylik egendom utgör en summa av 20 123 840 kr., varav 18 056 643 kr. tillhöra gruvföretagen samt återstoden, 2 067 197 kr., den övriga järnhanteringen. I förstnämnda värdebelopp ingå järnvägar med en summa av 1 780 883 kr., annan transportegendom, däribland fartyg,

rullande järnvägsmateriel etc. med 4 026 755 kr., fastigheter, hamnanläggningar o. a. med 13 984 384 kr., vilken summa till största delen utgöres av värdet av en hamnanläggning i Narvik, samt slutligen ej specificerad egendom med 331 818 kr.

Av i undersökningen ingående företag hava tillsamman 85 redovisat hyror. I 17 fall har hyra erlagts för industribyggnader, i 26 fall för bostäder samt i 66 fall för drivkraft eller för belysningsändamål. De redovisade hyresbeloppen utgöra tillsamman en summa av 1 969 437 kr., fördelande sig: 112 553 kr. för lokaler, 1 816 579 kr. hyror för kraft samt 40 305 kr. för andra ändamål. Beträffande lokalhyrorna utgöra av den nämnda summan 77 608 kr. hyresersättning för industrilokaler, under det att 34 945 kr. belöpa sig på bostads- eller andra för personalen avsedda lokaler.

En föreställning om värdet av all den fasta egendom, vilken nyttjas i och för den svenska järngruverörelsen samt järnhanteringen, erhålles först därigenom, att till de ägda fastighetsvärdena lägges det kapitaliserade värdet av nämnda hyresbelopp för fastigheter. Antages därvid såsom grund för kapitaliseringen en räntefot av 8 proc., erhålles för industribyggnader ett värde av 970 101 kr. samt för bostäder 436 813 kr. eller tillsamman 1 406 914 kr. Med inräknande av de särskilt redovisade för järnhanteringens stadigvarande bruk avsedda tillgångarna av fastighetskaraktär, omfattande även exempelvis järnvägar och hamnanläggningar, erhålles för hela järnhanteringen ett sålunda fattat fastighetsvärde av 120 030 345 kr.

Bokförda tillgångar och skulder.

Till undersökningen hava uppgifter även inhämtats om järnhanteringens bokförda tillgångar och skulder den 31 december 1913 eller, där räkenskapsåret icke sammanfaller med kalenderåret, för tidpunkten i närmaste anslutning till nämnda datum. Ifrågavarande uppgifter hava begärts specificerade på sätt, som framgår av såsom bilaga å sid. 246 o. f. avtryckta frågeformulär. Givetvis har det med hänsyn till bokföringens olika uppställning hos olika firmor erbjudit avsevärda svårigheter att upprätta berörda specifikation efter sådant mönster, att densamma utan större svårighet kunnat följas av samtliga uppgiftslämnare. De meddelade balansställningarna giva emellertid vid handen, att i stort sett såväl tillgångarna som skulderna på ett tillfredsställande sätt kunnat fördelas enligt frågeformulärens anvisningar. För aktiebolagens vidkommande hava rättelser och kompletteringar i de fall, då sådant visat sig påkallat, kunnat ske med tillhjälp av deras i patent- och registreringsverket förvarade

balansställningar. I fråga om firmor, bestående av ensamma personer eller utgörande bolag, ha några motsvarande upplysningar icke kunnat erhållas, vilket, under hänsynstagande även till andra karaktäristiska förhållanden, medfört, att behandlingen av de sistnämnda firmakategorierna blivit något avvikande från aktiebolagens.

Uppgifter över bokförda tillgångar och skulder hava avgivits av samtliga aktiebolag, 25 andra bolag samt 6 ensamma ägare. Såsom av en jämförelse med antalet i undersökningen representerade firmor av olika slag ger vid handen, saknas sålunda redovisning för kapitalförhållandena för tillsamman 8 firmor. Av dessa utgöres en av en bolagsfirma, under det att de övriga äro ensamma ägare. Tillsamman omsluta de firmor, beträffande vilka saknas redovisning av kapitalställningen, ett tillverkningsvärde av 1 537 381 kr., utgörande 0·72 % av järnhanteringens hela bruttotillverkningsvärde år 1913.

I anslutning till de historiska förutsättningarna för den svenska bruksrörelsen inträffar i ett betydande antal fall, att vissa firmor jämte bergshantering idka även annan industriell verksamhet. Under sådana omständigheter hänföra sig firmornas kapitalförhållanden till rörelsen i dess helhet, något som föranlett uteslutningar av meddelade balansställningar i sådana fall, då firmans verksamhet huvudsakligen varit inriktad på annan rörelse än järnhanteringen. De firmor, för vilka balansställningen sålunda icke medtagits, utgöra tillsamman 21 aktiebolag samt 2 ensamma ägare, representerande ett tillverkningsvärde inom järnhanteringen av 33 593 485 kr., motsvarande 15·66 % av järngruverörelsens samt järnförädlingens bruttotillverkningsvärde.

De firmor, vilkas balansställningar ingå i den föreliggande framställningen, representera sålunda inom järnhanteringen ett tillverkningsvärde, motsvarande 83·62 % av järnhanteringens hela bruttotillverkningsvärde. Även beträffande vissa av dessa firmor gäller emellertid, att desamma vid sidan om järnhanteringen bedriva i ej obetydlig omfattning annan rörelse. Enligt vad som kunnat utrönas, idkas sålunda av 22 av de kvarstående firmorna lantbruk, av 18 skogsskötsel samt av 30 annan industriell verksamhet. Ägna sig uteslutande åt bergsbruk göra 78 firmor. Någon fullt tillfredsställande överensstämmelse mellan å ena sidan produktions- och å andra sidan kapitalförhållandena har sålunda trots verkställda uteslutningar icke kunnat erhållas.

Av de behandlade firmorna utgöras 93 av aktiebolag, under det att 26 äro bolag eller ensamma ägare. Bland aktiebolagen under gruvrörelsen har därjämte upptagits balansställningarna för 5 under

aktiebolag hörande gruvföretag, för vilka meddelats särskild balansställning. De för nämnda företag sålunda meddelade balansställningarna sluta på en summa av sammanlagt 705 654 kr. För undvikande av dubbelräkningar till följd av att balansställningarna för huvudfirman återfinnas under motsvarande järnverksgrupper har ur slutsumman för järnhanteringen i dess helhet bortelimineratsfyra av de anförda balansställningarna, slutande på ett belopp av sammanlagt 677 914 kr. Sedan sistnämnda belopp frånräknats, erhålles för samtliga återstående till behandling upptagna firmors kapitalställningar en slutsumma av 488 582 334 kr., av vilket belopp 474 727 015 kr. komma på aktiebolagsfirmorna samt 13 855 319 kr., motsvarande ej fullt 3 %, på övriga ägare. Av samtliga de i tab. 39 redovisade kapitalställningarna upptaga 22, av vilka 16 tillhöra aktiebolag, årsförlust, under det att 10 aktiebolag redovisa kapitalbrist. Årsvinst däremot redovisas i 66 balansställningar under aktiebolagsgruppen samt i 8 under övriga ägare. Föreliggande årsförluster och kapitalbrister, vilka utgöra 1 002 081 samt 1 538 636 kr. resp., ha i balansställningarna utjämnats mot redovisad årsvinst samt vinstregleringsmedel m. m., den förra utgörande 39 871 474 kr. samt de senare 18 691 534 kr. Efter den nämnda reduktionen återstår sålunda under rubriken årsvinst ett belopp av 38 869 393 kr. samt under beteckningen andra reserverade medel 17 152 898 kr.

Fästes avseende vid tillgångssidans särskilda poster, befinnes, att bokföringsvärden för gruvor deklareras av 72 firmor, av vilka 46 med sin huvudverksamhet falla inom järngruverörelsen samt 26 sålunda tillhöra järnförädlingens olika grupper. Inom järngruvegruppen saknas i 12 balansställningar bokföringsvärden av gruvor, vartill orsaken i flertalet fall är, att gruvegendomen bokförts hos resp. firmadelägare. Då emellertid intressenterna i gruvfirmorna vanligen äro järn- och stålverksfirmor, kan antagas, att motsvarande värden i huvudsak återfinnas i intressentfirmornas balansställningar. Det sammanlagda bokföringvärdet av samtlig redovisad gruvegendom utgör 125 981 198 kr. Bokföringsvärde av fastigheter redovisas av samtliga gruvfirmor med undantag av ett aktiebolag samt 3 övriga ägare. Samtliga dessa äro mindre firmor, vilka nyligen trätt i verksamhet. Av järn- och stålverksfirmorna sakna 4 bokförda fastighetsvärden, i ett fall beroende på att fastigheterna såsom av fideikommissnatur icke upptagits av innehavaren i balansställningen, i övriga fall därpå, att använda fastigheter varit förhyrda. De bokförda fastighetsvärdena uppgå till ett sammanlagt belopp av 170 023 628 kr., vilken summa avsevärt överstiger taxeringsvärdet för samtliga för järnhanteringens behov använda fastigheter. Sistnämnda förhållande häntyder

därpå, att i de meddelade balansställningarna ligga inneslutna i betydande omfattning bokföringsvärdet för fastigheter, avsedda för andra ändamål än järnindustriens. Tillgångar i form av maskiner och inventarier saknas i intet fall i de meddelade balansställningarna. Beträffande lager av material och varor saknas redovisning av sådant för sammanlagt 7 gruvfirmor, utgörande dels sådana, som under året påbörjat sin verksamhet, dels firmor, vilka icke torde företaga någon lagring av produkter, utan som omedelbart avsätta malmen till resp. järn- och stålverk. Samtliga järn- och stålverksfirmor däremot upptaga i sina balansställningar lagervärden. Av gruvfirmorna uppgiva 36 varufordringar, medan av järnverksfirmorna samtliga, utom 6, uppvisa dylika. Hela beloppet av bokförda varufordringar uppgår till 29 329 014 kr., av vilket belopp något mindre än tredjedelen faller på gruvrörelsen.

Det har i ett föregående sammanhang påvisats, hurusom inom järnhanteringen föreligger en bestämd tendens att sammanföra företag och firmor till större tekniska och ekonomiska enheter. Ett uttryck för denna koncentrationstendens är den omfattning, i vilken de redovisade firmorna innehava gruvaktier och gruvlotter samt överhuvudtaget aktier i främmande bolag. Det bokförda värdet av samtliga sålunda ägda aktier och lotter, redovisade av 41 firmor, utgör 30 576 783 kr., av vilken summa något mer än hälften belöper sig på gruvvärden. I övrigt falla av den nämnda summan 30 202 916 kr. på aktiebolagen. För att erhålla en föreställning om fördelningen av det ifrågavarande aktieinnehavet på olika industrigrenar har med tillhjälp av de i patent- och registreringsverket tillgängliga balansställningarna, vilka innehålla specifikationer över aktiebolagsfirmornas innehav av aktier i främmande bolag, sammanställts tab. 40. Den i föreliggande fall erhållna slutsumman uppgår till 24 213 363 kr. Mellan sistnämnda belopp samt bokförda värdet av gruvlotter och aktier föreligger sålunda en betydande skillnad. Densamma motsvarar därvid ungefärligen värdet av i gruvbolag ägda lotter, vilket icke upptages i tab. 40. Såsom tablån eljest ger vid handen, hava järn- och stålverksfirmorna sina aktieförvärv placerade huvudsakligen inom gruvrörelsen samt därjämte inom trafikföretag. Betydande intressen äro även för handen inom industrier för tillverkning av för bergshanteringen erforderliga produkter ävensom inom träindustrien.

De redovisade övriga tillgångarna representera en summa av tillsamman 26 873 639 kr. Under rubriken övriga tillgångar har sammanförts egendom av ganska olikartad natur. Sålunda ingå här kassabehållning, innestående bankmedel o. dyl. Då emellertid

Tab. 38. Järnhanteringens kapitalställning 31/12 1913.

Tillgångar.

	Järngruvor		Anrikningsverk	Hyttverk		Med hyttverk förenade järn- o. stålverk		Med hyttverk ej förenade järn- o. stålverk	
	Aktiebolag, 43 st.	Övriga, 14 st.	Övriga, 2 st.	Aktiebolag, 20 st.	Övriga, 6 st.	Aktiebolag, 23 st.	Övriga, 2 st.	Aktiebolag, 11 st.	Övriga, 2 st.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Egna gruvor	119 095 539	304 606	21 000	3 812 317	53 223	2 106 059	400 000	—	205 000
Fastigheter	39 795 506	1 892 012	147 848	16 542 974	956 775	90 022 927	4 248 800	15 896 857	720 000
Maskiner och inventarier	17 300 030	710 553	28 537	4 610 137	233 945	15 469 529	84 691	3 739 550	99 963
Lager	14 741 263	745 355	21 180	4 467 545	1 081 356	34 618 826	708 197	7 422 403	171 182
Varufordringar	8 274 155	148 362	8 572	2 572 303	19 119	16 141 610	132 154	1 970 136	67 652
Gruvaktier och gruvlotter	174 812	2	—	2 625 531	59 500	13 267 035	35 700	10 075	—
Andra aktier i främmande bolag	702 247	221 965	—	1 119 994	56 700	10 172 472	—	2 130 750	—
Övriga tillgångar	5 296 369	110 444	4 483	1 279 175	153 714	19 007 510	—	1 019 293	2 729
Summa	**205 379 921**	**4 133 299**	**231 620**	**37 029 976**	**2 614 332**	**200 805 968**	**5 609 542**	**32 189 064**	**1 266 526**

Skulder.

Aktiekapital och eget kapital	128 598 794	3 465 502	188 926	13 267 500	1 781 290	72 291 000	3 016 079	10 528 420	433 280
Reservfonder	11 386 529	—	—	1 192 654	—	20 704 956	—	1 614 586	—
Förnyelsefonder	666 546	—	—	791 311	—	1 893 393	—	600 000	—
Andra reserverade medel	1 005 998	—	—	903 578	—	14 661 081	—	582 241	—
Fonder för personalen	252 773	41 432	—	82 938	—	3 036 233	—	187 430	—
Obligationslån	1 983 333	—	—	1 794 687	—	31 190 495	—	2 715 597	—
Varuskulder	5 492 325	63 915	—	969 946	4 370	8 897 685	92 222	2 432 700	259 857
Övriga skulder	29 643 948	562 450	42 694	16 695 708	828 672	37 863 094	2 501 241	12 592 597	573 389
Årsvinst	26 349 675	—	—	1 331 654	—	10 268 031	—	935 493	—
Summa	**205 379 921**	**4 133 299**	**231 620**	**37 029 976**	**2 614 332**	**200 805 968**	**5 609 542**	**32 189 064**	**1 266 526**

Tab. 39. Järnhanteringens kapitalställning $^{31}/_{12}$ 1913.

Tillgångar.

	Aktiebolag 93 st.		Övriga 26 st.		Samtliga 119 st.	
	Kr.	Proc.	Kr.	Proc.	Kr.	Proc.
Egna gruvor	124 997 369	26·33	983 829	7·16	125 981 198	25·78
Fastigheter	162 058 193	34·14	7 965 435	57·49	170 023 628	34·80
Maskiner och inventarier	40 952 721	8·63	1 157 689	8·36	42 110 410	8·62
Lager	60 960 392	12·84	2 727 270	19·68	63 687 662	13·04
Varufordringar	28 953 155	6·10	375 859	2·71	29 329 014	6·00
Gruvaktier och gruvlotter	16 077 453	3·39	95 202	0·69	16 172 655	3·31
Andra aktier i främmande bolag	14 125 463	2·97	278 665	2·01	14 404 128	2·95
Övriga tillgångar	26 602 269	5·60	271 370	1·96	26 873 639	5·50
Summa	**474 727 015**	**100·00**	**13 855 319**	**100·00**	**488 582 334**	**100·00**

Skulder.

Aktiekapital och eget kapital	224 023 260	47·19	8 885 077	64·13	232 908 337	47·67
Reservfonder	34 898 725	7·35	—	—	34 898 725	7·14
Förnyelsefonder	3 951 250	0·83	—	—	3 951 250	0·81
Andra reserverade medel	17 152 898	3·61	—	—	17 152 898	3·51
Fonder för personalen	3 559 374	0·75	41 432	0·30	3 600 806	0·74
Obligationslån	37 684 112	7·94	—	—	37 684 112	7·71
Varuskulder	17 792 656	3·75	420 364	3·03	18 213 020	3·73
Övriga skulder	96 795 347	20·39	4 508 446	32·54	101 303 793	20·73
Årsvinst	38 869 393	8·19	—	—	38 869 393	7·96
Summa	**474 727 015**	**100·00**	**13 855 319**	**100·00**	**488 582 334**	**100·00**

Tab. 40. Gruv- och järnverksaktiebolagens bokförda aktier i främmande aktiebolag.

Aktiernas karaktär	Gruvor Kr.	Hyttverk Kr.	Järn- o. stålverk, fören. med hyttverk Kr.	Järn- o. stålverk, ej fören. med hyttverk Kr.	Summa Kr.
Aktier i gruvföretag	—	3 069 936	8 431 417	—	11 501 353
» » järnverksföretag	16 065	69 520	720 840	1 870 000	2 676 425
» » annan metall- och mekanisk verkstadsrörelse	—	131 604	757 201	12 600	901 405
» » industri för tillverkning av för bergshanteringen erforderliga produkter	7 411	504 900	516 058	—	1 028 369
» » transportföretag	47 300	76 491	4 664 087	120 949	4 908 827
» » träindustriföretag	—	2 000 125	630 010	—	2 630 135
» » kraftföretag	100 600	35 100	26 040	—	161 740
» » övriga företag	108 440	53 455	116 614	126 600	405 109
Summa	**279 816**	**5 941 131**	**15 862 267**	**2 130 149**	**24 213 363**

tillgångar av detta slag vanligen uppgå till jämförelsevis obetydliga belopp, består summan av övriga tillgångar till väsentligaste delen av andra tillgodohavanden. I allmänhet torde dessa utgöras av diverse fordringar mot revers eller å löpande räkning samt av inneliggande växlar. Sannolikt äro ifrågavarande fordringar i verkligheten merendels att betrakta såsom varufordringar, ehuru desamma i bokföringen förts under fristående konton och till följd därav kommit att vid redovisningen hållas särskilda från de löpande varufordringarna. Förhållandet bör observeras vid det allmänna bedömandet av varufordringarnas storlek i förhållande till övriga tillgångar.

Mellan firmor av olika ekonomisk organisationsform föreligger beträffande skuldsidans gestaltning vissa betydande skiljaktigheter. Grunden härtill är att söka i de särskilda bestämmelser beträffande kapital samt fondbildning resp. disposition av vinstmedel, vilka gälla för aktiebolagen. Enligt aktiebolagslagen den 12 augusti 1910 skola nämligen i balansställningen de belopp, vartill aktiekapitalet, reserv- och förnyelsefonder samt andra fonder uppgå, uppföras var för sig bland skulderna i balansställningen. Några motsvarande stadganden förefinnas däremot icke beträffande de ensamma ägarnas samt bolagens kapitalredovisning. Sistnämnda förhållande medför, att för dessa bägge kategorier av ägare någon bestämd skillnad mellan kapital, fonder och vinstmedel icke låter sig uppdraga, varför också i föreliggande fall samtliga under nämnda rubriker upptagna belopp sammanförts under rubriken eget kapital till en enda post, utgörande det tillgängliga driftskapitalet. Vid redovisningen av skulderna saknas i 9 av balansställningarna redovisning av eget kapital. I dessa fall har såsom eget kapital betraktats av vederbörande ägare eller intressenter tillskjutna förlagsmedel, vilka, till ett belopp av 1 862 391 kr., överförts till kapitalrubriken.

Reservfonder redovisas av 24 gruvfirmor samt av 44 järn- och stålverksfirmor, samtliga av aktiebolagskaraktär. Av gruvaktiebolagsfirmorna sakna 15 reservfonder, under det att bland motsvarande firmor inom järn- och stålverksgruppen detsamma är fallet med endast 10 stycken. Samtliga utom två av dessa återfinnas under hyttverksgruppen. Av de aktiebolagsfirmor, vilka sakna reservfond, uppvisa 17 årsförlust eller kapitalbrist. Då reservfonden avser att, sedan andra för framtida förfogande avsatta medel förbrukats, användas för täckande av förlust, som uppstått å rörelsen, ligger i sakens natur, att vid de aktiebolag, vilka i sina balansställningar upptaga kapitalbrist, icke kan förefinnas reservfonder. Även i ett par andra fall saknas dylika. Förhållandet äger tydligtvis här sin

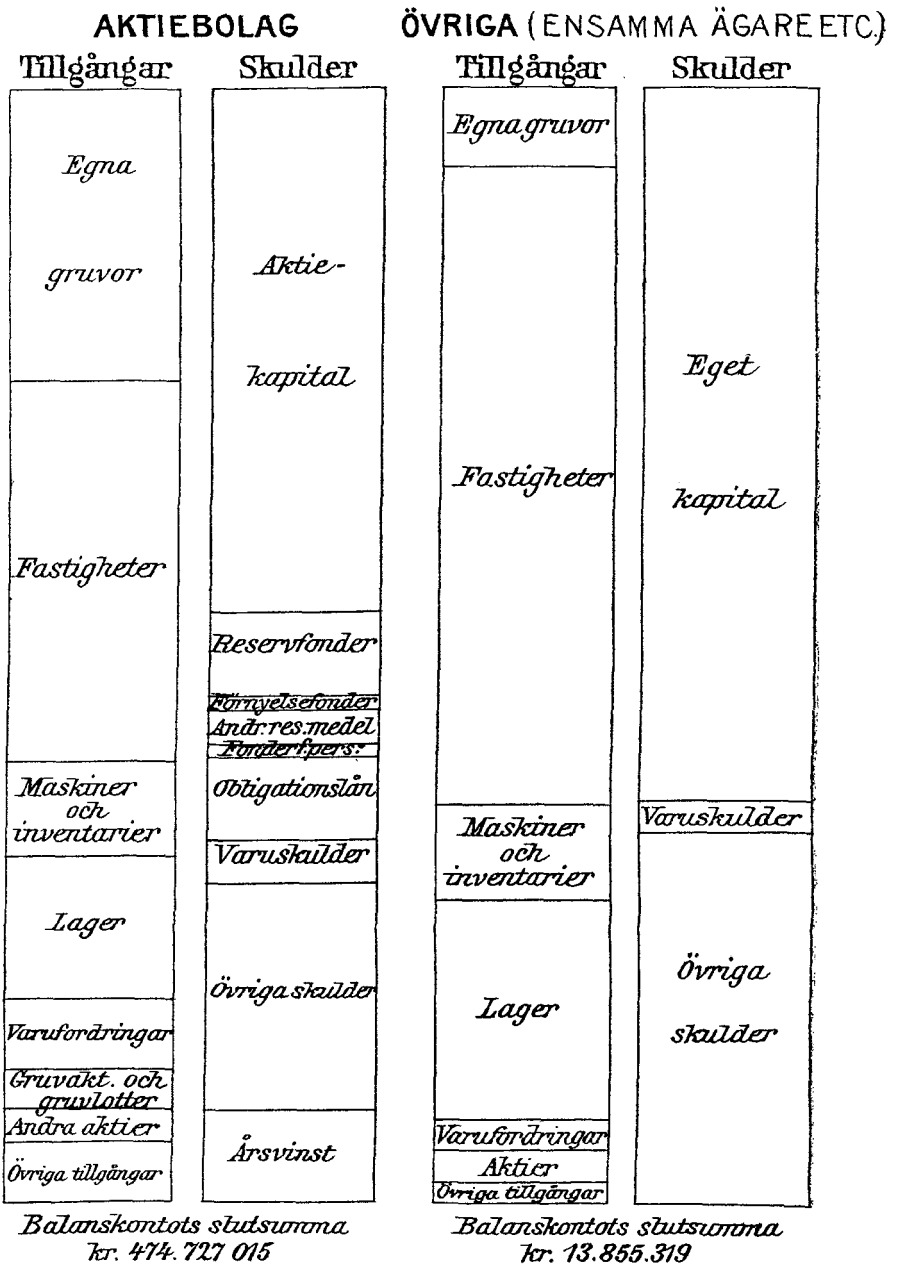
förklaring antingen därav, att reservfonden använts för täckande av äldre förluster, eller att rörelsen gått utan vinst eller förlust, samt att sålunda avsättning till reservfond icke kunnat äga rum.

Sammanlagda aktiekapitalet för de 25 bolag, vilka enligt ovanstående icke redovisat reservfonder, uppgick till 24 375 000 kr., d. v. s. 10·88 % av samtliga de behandlade bolagens aktiekapital. De firmor, vilka sakna reservfonder, utgöras sålunda i allmänhet av mindre samt i en del fall av yngre sådana. Liksom om reservfonderna gäller om vissa andra poster på skuldsidan, att desamma icke förekomma vid samtliga aktiebolag. Så är fallet med förnyelse- och avskrivningsfonder, till vilka i sådana fall, då direkta årliga avskrivningar av aktiebolagens sakvärden icke företagas, bör ske en mot värdeminskningen svarande avsättning av vinstmedel. Dylika fonder må enligt lag ej minskas annorledes än genom en minskningen motsvarande värdereducering av för aktiebolagets stadigvarande bruk avsedda tillgångar. Av samtliga aktiebolagsfirmor redovisa 20, av vilka 7 tillhöra gruvgruppen, förnyelse- och avskrivningsfonder, under det att andra reserverade medel, utgörande dispositions-, vinstreglerings- och liknande fonder, förekomma vid 57 aktiebolagsfirmor, av vilka 20 äro gruvfirmor. Samtliga aktiebolag med redovisad kapitalbrist sakna av naturliga skäl andra reserverade medel, alldenstund enligt gällande lag vinstregleringsfonder skola tillgripas i första hand för täckande av på affärsrörelsen uppkommen förlust.

I ett jämförelsevis stort antal fall redovisas fonder för personalen. Av aktiebolagsfirmorna inom gruvgruppen uppvisa sålunda 6 samt av aktiebolagsfirmorna inom övriga grupper 17 dylika fonder. Flertalet av de senare återfinnes under gruppen med hyttverk förenade järn- och stålverksfirmor, vilken inom sig sluter flertalet av den svenska järnhanteringens i ekonomiskt hänseende gynnsammast situerade firmor. Fonder för personalen redovisas ävenledes av vissa gruvbolag, nämligen i fyra fall, av vilka emellertid samtliga, utom ett, gälla synnerligen obetydliga belopp. Samtliga såsom personalfonder redovisade medel utgöra en summa av 3 600 806 kr., av vilket belopp 41 432 kr., sålunda något mer än 1 proc., falla på andra ägare än aktiebolagen.

Av gruvaktiebolagen redovisa 19 varuskulder, under det att bland järnverksaktiebolagen detsamma är fallet med 51 av 54 st. Av övriga firmor hava inom gruvgruppen 5 upptagit skulder under nämnda rubrik, medan av järnverksfirmor, vilka utgöras av bolag eller ensamma ägare, trenne deklarera varuskulder. I de jämförelsevis talrika fall, i vilka varuskulder sålunda icke uppgivits, torde emellertid

Järnhanteringens kapitalställning 31/12 1913.

detta erhålla sin förklaring av att skulder av dylik natur inlagts under rubriken övriga skulder.

Beträffande låneskulder av olika slag hava förekommande obligationslån begärts särskilt specificerade. Sistnämnda moderna form för upplåning av medel har anlitats av 24 av de behandlade aktiebolagsfirmorna, av vilka samtliga utom två äro järnverksfirmor. Flertalet utgöres därvid av större kända firmor, vilka återfinnas under gruppen med hyttverk förenade järn- och stålverksfirmor.

Under övriga skulder hava 31 gruvfirmor upptagit större eller mindre belopp. I betydande omfattning utgöras dessa av förlagslånemedel, d. v. s. av intressenter tillskjutet driftskapital. Med frånräknande av de ovan angivna belopp, vilka överförts till eget kapital, torde, enligt tillgängliga specifikationer, av den under övriga skulder redovisade summan 9 092 296 kr., motsvarande 31 proc., kunna betecknas såsom förlagslåneskulder.

Sammanfattningsvis må redogöras för fördelningen av tillgångar och skulder på olika poster, sådan densamma framgår av de uträknade procenttalen i tab. 39. Anmärkas må, att vid sammanslagningen av balansställningarna uteslutits sådana, beträffande vilka dubbelräkning kunnat befaras. Av de bokförda tillgångarna representera sakvärdena, omfattande gruvor, fastigheter samt maskiner, inventarier och redskap, tillsamman en summa av 338 115 236 kr., motsvarande 69·2 proc. av samtliga tillgångar. Lager av material upptager i aktiebolagens balansställningar en relativt mindre plats än motsvarande vid övriga firmor, under det att beträffande varufordringar ett motsatt förhållande äger rum. Beträffande varufordringarna samt den å skuldsidan motsvarande posten varuskulder må anmärkas, att desamma i betydande omfattning representera varuutbyte emellan de här redovisade firmorna. Sålunda äro gruvfirmornas fordringar för levererad malm i viss omfattning placerade hos järnverksfirmorna, i vilkas balansställningar motsvarande summor återfinnas såsom varuskulder. Liknande är förhållandet de olika järn- och stålverksfirmorna emellan, i mån som råmaterial och mellanprodukter gått i handel från en firma till en annan. Förhållandet kan för samtliga firmorna såsom helhet betraktade anses innebära en dubbelräkning och därmed en oegentlig förhöjning i balansställningarnas slutsummor. Betydenheten av berörda dubbelräkning låter sig emellertid med ledning av uppgiftsmaterialet ej fastställa.

Beträffande de redovisade gruvaktierna och gruvlotterna samt övriga aktier föreligga ävenledes dubbelräkningar, i mån desamma avse värden inom järnhanteringen. Antagas kan, att så är förhållandet i huvudsak beträffande de under gruvaktier och gruvlotter

redovisade 16 172 655 kr. samt av såsom andra aktier i främmande bolag redovisade värden c:a 2·67 milj. kr. eller sammanlagt c:a 19 milj. kr., vilket sistnämnda belopp sålunda skulle ingå såsom dubbelräknat.

I fråga om de på skuldsidan upptagna beloppen gäller, att desamma med hänsyn till sin natur kunna sammanföras i två huvudgrupper, nämligen dels aktiekapital, eget kapital, egna reserver och vinst, dels egentliga skulder, omfattande varuskulder, upplånta medel av olika slag samt därjämte fonder för personalen, vilka sistnämnda i allmänhet icke torde vara resp. firmors egendom utan blott förvaltas och disponeras av desamma. Firmornas egna under olika former i rörelsen insatta kapital inklusive vinst belöper sig i föreliggande fall till 327 780 603 kr. eller 67·09 proc. av balansställningens slutsumma. I sistnämnda belopp ingå emellertid förnyelse- och avskrivningsfonder med 3 951.250 kr., vilka, såsom representerande förbrukade värden, lämpligen kunna bortelimineras. Härefter kvarstår såsom firmornas självägda kapital 323 829 353 kr. De egentliga skulderna åter uppgå till 160 801 731 kr., motsvarande 32·91 proc. av skuldsidans hela slutbelopp. De anförda siffrorna ge vid handen, att den svenska järnhanteringen i synnerligen betydande omfattning arbetar med självägt kapital, ett förhållande, som också framträder i aktiebolagens kraftiga fondbildning. För samtliga aktiebolagen uppgå alltså de under rubriken reservfonder upptagna medlen till c:a 15 proc. av aktiekapitalet, sålunda med 50 proc. överstigande det för reservfonden fastställda minimum. Lägges härtill värdet av andra reserverade medel, befinnes det, att samtliga reservfonder uppgå till c:a 23 proc. av aktiekapitalet. Med hänsyn därtill, att bland de i redovisningen medtagna firmorna saknas några av de kapitalstarkaste och största av de inom järnhanteringen verksamma aktiebolagen, framträda de anförda siffrorna såsom svagare än vad fallet skulle hava varit, om de sålunda uteslutna firmorna kunnat medtagas.

Bland de till järnhanteringen hörande firmorna intaga aktiebolagen en dominerande ställning. Med hänsyn härtill har för belysande av aktiebolagens kapitalförhållanden samt desammas beroende av firmans storlek i tab. 41 och 42 balansställningarna fördelats på grupper efter aktiekapitalets storlek. Särskilts har därvid gruvrörelsen samt den övriga järnhanteringen. Inom den förra återfinnas 38 firmor, av vilka 16 med ett aktiekapital understigande 1 milj. kr. samt 22 med ett aktiekapital av 1 milj. kr. eller däröver. Beträffande den inbördes gestaltningen av vissa av balansställningarnas poster inom de särskilda storleksgrupperna framträda en del karaktäristiska

olikheter. Sålunda uppnå endast vid de större gruvfirmorna reservfonder inklusive andra reserverade medel 10 proc. av aktiekapitalet. Likaledes utvisar årsvinsten en med företagens storlek stegrad procentuell andel av skuldsidans slutsumma. Att i föreliggande fall beträffande såväl fondbildning som vinstförhållanden den lägsta gruppen, omslutande 4 aktiebolag med ett aktiekapital understigande 250 000 kr., intager ett relativt gynnsamt läge, äger sin förklaring uteslutande genom förhållandena vid en till gruppen hörande exportfirma, vilken redovisar betydande reserverade medel. Till ifrågavarande firma förskriver sig ävenledes hela det för gruppen redovisade vinstbeloppet.

Av järnverksaktiebolagen, tillsamman utgörande 54 stycken, hava 27 ett aktiekapital understigande 1 milj. kr. samt sålunda ävenledes 27 ett dylikt uppgående till 1 milj. eller mera. Även i detta fall föreligga vissa av storleksförhållandena beroende karaktäristiska egendomligheter. Desamma framträda, ehuru mindre markerat än vid gruvrörelsen, i fråga om fondbildningen samt vinsten, som i allmänhet företer en med storleksgruppen inträdande procentuell stegring. Undantag härifrån göra endast aktiebolagsfirmor med ett kapital av 2·5—5 milj. kr., beträffande vilka resultatet nedtryckes på grund av förhållandena vid en i gruppen ingående firma med sämre affärsställning.

Såsom av en jämförelse mellan tillgångssidans sakvärdesrubriker samt skuldsidans avskrivnings- och förnyelsefonder framgår, råder emellan dessa ett visst sammanhang. I de fall nämligen, då förnyelse- och avskrivningsfonder saknas, något som är förhållandet i yttergrupperna i storleksserien, framträda tillgångssidans sakvärdesrubriker, omfattande gruvor, fastigheter samt maskiner och inventarier med en relativt lägre procentuell andel i balansställningens slutsumma än vid de grupper, där dylika fonder förefinnas. Tydligtvis är sistnämnda förhållande att hänföra till tillämpandet av tvenne olika system beträffande avskrivningarna. I förstnämnda fallet har verklig nedskrivning av fastighets- m. fl. värden företagits, i mån dylik ansetts böra samt till följd av affärsresultatet kunna äga rum. I det andra fallet däremot har i större utsträckning vid bokslutet år från år ifrågavarande tillgångar bibehållits vid deras inköpsvärde samt i stället för egentlig avskrivning avsatts vissa belopp till nyanskaffnings-, avskrivnings- och underhållsfonder.

Jämte om kapitalförhållandena har inhämtats upplysning även beträffande aktiebolagens utdelningsförhållanden 1909—1913. Då emellertid en uppgiven utdelningsprocent ensamt för sig icke lämnar någon upplysning om det utdelade beloppets storlek, ha uppgifter

Tab. 41. Järngruveaktiebolagen fördelade efter aktiekapitalets storlek.

Tillgångar.

	Aktiebolag med ett aktiekapital av											
	Under 250 000 kr. 4 st.		Kr. 250 000 intill kr. 500 000 8 st.		Kr. 500 000 intill kr. 1 000 000 4 st.		Kr. 1 000 000 intill kr. 2 500 000 14 st.		Kr. 2 500 000 intill kr. 5 000 000 7 st.		Kr. 5 000 000 och däröver 1 st.	
	Tillgångar Kr.	Proc. av tillgångarna	Tillgångar Kr.	Proc. av tillgångarna	Tillgångar Kr.	Proc. av tillgångarna	Tillgångar Kr.	Proc. av tillgångarna	Tillgångar Kr.	Proc. av tillgångarna	Tillgångar Kr.	Proc. av tillgångarna
Egna gruvor	431 873	47·08	2 813 075	52·56	1 830 362	36·87	20 250 434	60·19	16 443 357	51·75	77 308 792	60·39
Fastigheter	59 309	6·47	711 465	13·29	1 305 551	26·30	6 508 166	19·34	5 595 414	17·61	25 411 230	19·85
Maskiner och inventarier	108 670	11·85	481 706	9·00	1 049 298	21·14	2 504 465	7·45	3 873 588	12·19	9 093 438	7·10
Lager	22 550	2·46	220 096	4·11	239 559	4·83	1 080 271	3·21	1 810 167	5·70	11 078 975	8·65
Varufordringar	28 368	3·09	178 782	3·31	151 204	3·05	909 203	2·70	2 126 277	6·69	4 875 272	3·81
Gruvaktier och gruvlotter	4 000	0·44	—	—	20 132	0·41	136 250	0·41	14 430	0·05	—	—
Aktier	400	0·04	24 266	0·45	16 000	0·32	148 550	0·44	414 031	1·30	99 000	0·08
Övriga tillgångar	262 105	28·57	923 153	17·25	351 715	7·08	2 106 594	6·26	1 497 134	4·71	155 590	0·12
Summa	**917 275**	**100·00**	**5 352 543**	**100·00**	**4 963 821**	**100·00**	**33 643 933**	**100·00**	**31 774 398**	**100·00**	**128 022 297**	**100·00**

Skulder.

Aktiekapital	540 000	58·87	2 597 000	48·52	2 820 000	56·81	19 328 000	57·45	22 623 600	71·20	80 000 000	62·49
Reservfonder	103 521	11·29	142 116	2·66	31 175	0·63	318 894	0·95	1 945 310	6·12	8 558 000	6·69
Förnyelsefonder	4 901	0·53	302 329	5·65	—	—	25 816	0·07	333 500	1·05	—	—
Andra reserverade medel	67 673	7·38	—	—	39 094	0·79	—	—	651 084	2·05	106 391	0·08
Fonder för personalen	4 461	0·49	—	—	3 000	0·06	106 985	0·32	142 788	0·45	—	—
Obligationslån	—	—	—	—	—	—	1 204 333	3·58	779 000	2·45	—	—
Varuskulder	—	—	11 957	0·22	207 677	4·18	308 525	0·92	3 459 493	10·89	1 500 212	1·17
Övriga skulder	14 705	1·60	2 299 141	42·95	1 862 875	37·53	11 999 838	35·67	922 312	2·90	12 545 077	9·80
Årsvinst	182 014	19·84	—	—	—	—	351 542	1·04	917 311	2·89	25 312 617	19·77
Summa	**917 275**	**100·00**	**5 352 543**	**100·00**	**4 963 821**	**100·00**	**33 643 933**	**100·00**	**31 774 398**	**100·00**	**128 022 297**	**100·00**

Tab. 42. **Järnverksaktiebolagen fördelade efter aktiekapitalets storlek.**

Tillgångar.

	Aktiebolag med ett aktiekapital av											
	Under 250 000 kr. 5 st.		Kr. 250 000 intill kr. 500 000 10 st.		Kr. 500 000 intill kr. 1 000 000 12 st.		Kr. 1 000 000 intill kr. 2 500 000 16 st.		Kr. 2 500 000 intill kr. 5 000 000 6 st.		Kr. 5 000 000 och däröver 5 st.	
	Tillgångar Kr.	Proc. av tillgångarna	Tillgångar Kr.	Proc. av tillgångarna	Tillgångar Kr.	Proc. av tillgångarna	Tillgångar Kr.	Proc. av tillgångarna	Tillgångar Kr.	Proc. av tillgångarna	Tillgångar Kr.	Proc. av tillgångarna
Egna gruvor	—	—	457 726	4·25	42 865	0·15	1 717 892	1·98	2 909 351	6·61	790 542	0·81
Fastigheter	662 951	41·80	4 738 353	44·00	14 071 109	48·80	40 631 790	46·86	20 386 099	46·30	41 972 466	42·78
Maskiner och inventarier	213 180	13·44	1 427 687	13·26	2 461 892	8·54	8 823 680	10·18	3 499 717	7·95	7 393 050	7·54
Lager	277 414	17·49	1 727 151	16·04	5 803 549	20·13	14 402 464	16·61	7 341 971	16·68	16 956 225	17·28
Varufordringar	143 688	9·06	1 115 149	10·35	2 636 271	9·14	4 805 920	5·54	4 874 071	11·07	7 108 950	7·25
Gruvaktier och gruvlotter	231 600	14·60	240 470	2·23	2 317 531	8·04	6 783 147	7·82	1 856 638	4·22	4 473 255	4·56
Aktier	29 320	1·85	833 010	7·74	397 758	1·38	3 691 885	4·26	971 535	2·21	7 499 708	7·64
Övriga tillgångar	26 313	1·76	229 805	2·13	1 100 750	3·82	5 847 576	6·75	2 185 268	4·96	11 916 266	12·14
Summa	**1 584 466**	**100·00**	**10 769 351**	**100·00**	**28 831 725**	**100·00**	**86 704 354**	**100·00**	**44 024 650**	**100·00**	**98 110 462**	**100·00**

Skulder.

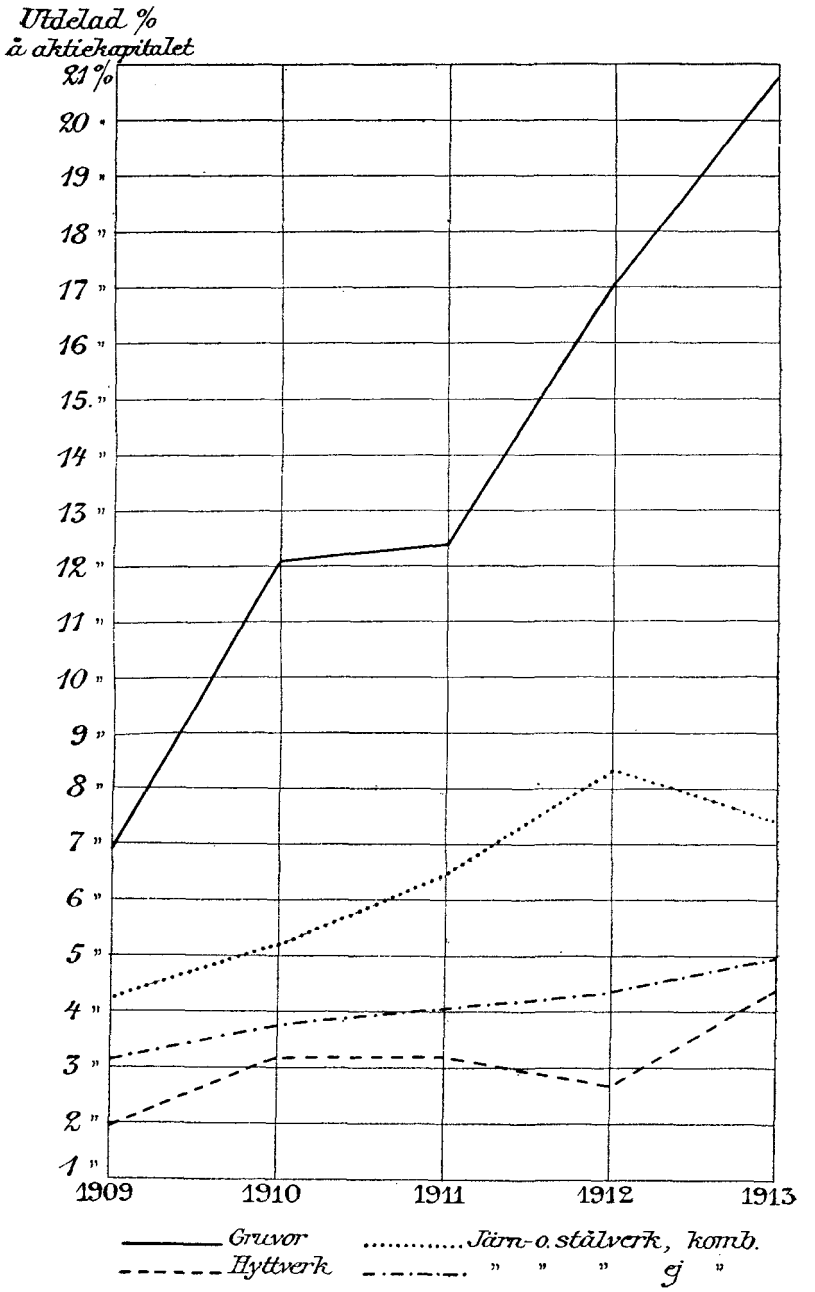
Aktiekapital	809 966	51·17	3 705 000	34·40	8 560 000	29·69	24 738 000	28·53	17 072 420	38·78	41 200 000	41·99
Reservfonder	—	—	392 290	3·64	1 612 296	5·59	5 617 456	6·48	3 837 000	8·71	12 050 154	12·28
Förnyelsefonder	—	—	731 021	6·79	1 194 769	4·14	1 311 944	1·51	46 970	0·11	—	—
Andra reserverade medel	—	—	268 786	2·50	2 564 335	8·90	3 725 451	4·30	2 161 037	4·91	7 423 798	7·57
Fonder för personalen	—	—	40 181	0·37	317 559	1·10	1 134 124	1·31	483 927	1·10	1 330 810	1·36
Obligationslån	—	—	327 054	3·04	2 136 888	7·41	9 614 644	11·09	9 266 428	21·05	14 355 765	14·63
Varuskulder	180 407	11·37	555 015	5·15	2 268 019	7·87	4 206 431	4·85	1 676 467	3·81	3 413 992	3·48
Övriga skulder	594 093	37·46	4 508 648	41·87	9 107 548	31·59	32 150 343	37·08	7 829 471	17·78	12 961 296	13·21
Årsvinst	—	—	241 356	2·24	1 070 311	3·71	4 205 961	4·85	1 650 930	3·75	5 374 647	5·48
Summa	**1 584 466**	**100·00**	**10 769 351**	**100·00**	**28 831 725**	**100·00**	**86 704 354**	**100·00**	**44 024 650**	**100·00**	**98 110 462**	**100·00**

inhämtats även om aktiekapitalet under de fem åren. Resultatet i berörda hänseende sammanfattas för olika företagsgrupper i tab. 43. i vilken medtagits samtliga aktiebolagen, sålunda även de, vilka under samtliga eller enstaka år ej utdelat vinst. Ingå göra sålunda de gruvaktiebolag, vilka till ett efter produktionskostnaderna anpassat lösningspris utdela all malm till aktieägarna, och vid vilka med anledning därav någon vinst på rörelsen med motsvarande utdelning vanligen icke uppkommer. Dylika gruvaktiebolag utgöra tillsamman 11 stycken med ett aktiekapital år 1909—1913 av 5 260 000 kr. Hela antalet av de aktiebolag, vilka icke under något av ifrågavarande åren utdelat vinst, utgjorde 31 stycken. Ett antal av dessa hava dock nybildats under perioden och följaktligen ej varit i verksamhet under samtliga åren. Av de åsyftade aktiebolagsfirmorna voro 13 gruvfirmor med ett aktiekapital den $^{31}/_{12}$ 1913 av 16 352 000 kr., under det att sålunda 18 voro järn- och stålverksfirmor med ett aktiekapital vid samma tidpunkt av 10 524 500 kr.

Den sidd. 218—219 meddelade tabellen över aktiekapital och utdelning åren 1909 — 1913 innehåller för år 1913 även uppgifter om storleken av årsvinsten. Vinstsumman bör beteckna årsbehållningen efter verkställda avskrivningar eller avsättningar till underhålls- och förnyelsefonder samt tantiem. Av summan disponerades 32 855 427 kr., utgörande 82·58 proc., för utdelning till aktieägarna. Återstoden, 6 929 078 kr., skulle alltså hava tagits i anspråk för avsättning till reservfonder samt kapitalbildning i övrigt under form av överförande till dispositions- och vinstregleringsfonder m. m. Uteslutet är emellertid icke, att i den angivna totala vinstsumman någon gång influtit belopp, som sedermera vid vinstens disponering använts för avskrivningsändamål.

Hur utdelningsförhållandena gestalta sig inom järnhanteringens huvudgrenar under femårsperioden, åskådliggöres genom den grafiska framställningen på sid. 217. Beräkningen avser samtliga aktiebolagen, vare sig desamma redovisat utdelning eller icke, och utdelningsprocenten hänför sig sålunda till det intresserade aktiekapitalet. Utdelningsprocenten utgjorde år 1913 för samtliga aktiebolagen 14·85 proc. samt för gruvaktiebolagen 20·76 proc., under det att för järnverksaktiebolagen motsvarande siffra är 6·76 proc. Gruvaktiebolagens höga utdelningsprocent erhåller därvid sin förklaring av utdelningsförhållandena vid Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag. Frånräknas sistnämnda aktiebolag, sjunker för samtliga övriga gruvaktiebolag vinstutdelningen till 2·88 proc. samt för järnhanteringen i dess helhet till 5·44 proc. Anmärkas må emellertid, att bland de

Aktiebolagens vinstutdelning.

Tab. 43. **Aktiekapital och**

Företagsgrupper	1909 Antal företag	1909 Aktiekapital Kr.	1909 Utdelning Proc.	1909 Utdelning Kr.	1910 Antal företag	1910 Aktiekapital Kr.	1910 Utdelning Proc.	1910 Utdelning Kr.	1911 Antal företag	1911 Aktiekapital Kr.
Gruvor	32	111 826 600	6·94	7 756 402	33	118 876 600	12·07	14 349 784	33	121 356 600
Hyttverk	17	14 781 500	1·94	286 060	17	14 816 500	3·15	466 100	18	13 801 500
Järn- o. stålverk, fören. med hyttverk	23	55 988 200	4·27	2 391 560	23	56 464 000	5·20	2 935 443	23	56 464 000
Järn- o. stålverk, ej fören. med hyttverk	10	8 080 000	3·11	251 500	10	8 080 000	3·76	304 000	10	7 730 000
Summa	**82**	**190 676 300**	**5·60**	**10 685 522**	**83**	**198 237 100**	**9·11**	**18 055 327**	**84**	**199 352 100**

här redovisade aktiebolagen saknas, såsom uteslutna till följd av att desamma i övervägande omfattning idka annan rörelse än järnhantering, ett stort antal av de i ekonomiskt hänseende gynnsammast situerade firmorna. Inräknas även dessa, skulle för samtliga järnverksaktiebolagen utdelningsprocenten under femårsperioden hava ställt sig på sätt, efterföljande tablå angiver.

Utdelningsprocenten för järnverksaktiebolagen.

	I kapitalredovisningen medtagna Proc.	Samtliga Proc.
1909	3·71	5·63
1910	4·67	6·42
1911	5·66	7·12
1912	7·05	7·75
1913	6·76	7·71

Såsom av slutsiffrorna i tab. 43, jämförda med diagrammet sid. 217, framgår, har under den femårsperiod, undersökningen omfattar, utdelningsprocenten befunnit sig i jämn stegring. I särdeles hög grad gäller detta inom gruvrörelsen, men även inom järnhanteringens olika företagsgrupper har nästan undantagslöst ägt rum från år till år en förhöjning av utdelningsprocenten. Endast hyttverksfirmorna samt de med hyttverk förenade järn- och stålverksfirmorna uppvisa någon sänkning av utdelningen år 1912 samt år 1913 resp. Förhållandet är emellertid icke att tillskriva någon allmän tendens utan beror uteslutande på vid tvenne särskilda firmor i sammanhang med vinstutdelningen föreliggande omständigheter. Sålunda har en hyttverksfirma, som under år 1911 utdelade 6 proc., år 1912 alls

utdelning åren 1909—1913.

1911			1912			1913				Disponibla vinstbeloppet
Utdelning		Antal företag	Aktiekapital	Utdelning		Antal företag	Aktiekapital	Utdelning		
Proc.	Kr.		Kr.	Proc.	Kr.		Kr.	Proc.	Kr.	Kr.
12·39	15 031 620	34	122 108 600	17·09	20 870 656	37	127 908 600	20·76	26 550 637	27 230 032
3·17	437 960	18	13 801 500	2·68	370 560	20	13 267 500	4·34	575 860	1 366 579
6·49	3 662 704	23	65 591 000	8·30	5 442 930	23	72 291 000	7·40	5 346 930	10 268 031
4·03	311 500	10	7 730 000	4·29	332 000	10	7 730 000	4·94	382 000	919 863
9·75	**19 443 784**	**85**	**209 231 100**	**12·91**	**27 016 146**	**90**	**221 197 100**	**14·85**	**32 855 427**	**39 784 505**

icke verkställt någon utdelning, och i det andra fallet har en järn- och stålverksfirma, som år 1912 kunnat utdela 100 proc., under det följande året utdelat 15 proc. på aktiekapitalet.

Vid bedömandet av vinstutdelningen för de inom järnhanteringen verksamma aktiebolagen torde även böra tagas i betraktande, huru många aktiebolag som under de särskilda åren helt och hållet saknat vinstutdelning samt ifrågavarande firmors sammanlagda kapital. Upplysning härom vinnes av tab. 44.

Tab. 44. **Aktiebolag, som ej utdelat vinst.**

Företagsgrupper	1909		1910		1911		1912		1913	
	Antal aktiebolag	Sammanlagt aktiekapital Kr.	Antal aktiebolag	Sammanlagt aktiekapital Kr.	Antal aktiebolag	Sammanlagt aktiekapital Kr.	Antal aktiebolag	Sammanlagt aktiekapital Kr.	Antal aktiebolag	Sammanlagt aktiekapital Kr.
Gruvor	20	14 930 000	22	20 530 000	20	17 160 000	21	19 612 000	24	24 132 000
Hyttverk	10	9 671 500	9	7 336 500	10	7 501 500	11	8 691 500	10	2 761 500
Järn- och stålverk, fören. med hyttverk	9	12 333 000	9	10 433 000	7	6 533 000	6	6 333 000	6	6 333 000
Järn- och stålverk, ej fören. med hyttverk	5	3 580 000	4	2 780 000	4	2 430 000	4	2 430 000	3	2 030 000
Summa	**44**	**40 514 500**	**44**	**41 079 500**	**41**	**33 624 500**	**42**	**37 066 500**	**43**	**35 256 500**

Antalet av de icke vinstutdelande aktiebolagen har under femårsperioden hållit sig synnerligen konstant. Det största antalet återfinnes under gruvaktiebolagsgruppen, inom vilken c:a $^2/_3$ av aktiebolagen alls ej utdelat vinst. Flertalet av dessa utgöras av sådana, vilka till intressenter utdelat malm, varvid företagets ekonomiska ledning varit inriktad därpå, att någon vinst, sedan samtliga om-

kostnader blivit täckta, icke skulle uppstå. För samtliga de gruvaktiebolag, vilka år 1913 ej utdelat vinst, utgjorde aktiekapitalet c:a 19 proc. av aktiekapitalet för gruppen i dess helhet.

Även inom järnverksgruppen är det i stort sett samma firmor, som under perioden ej verkställt utdelning. Antalet av dylika aktiebolag varierar under periodens olika år mellan ungefär hälften och tredjedelen av samtliga verksamma aktiebolagsfirmor. Samtidigt sjunker det aktiekapital, för vilket utdelning ej äger rum, från 42·44 proc. av hela aktiekapitalet år 1909 till 21·11 proc. år 1911 samt 11·92 proc. år 1913. Det är sålunda i allmänhet en del mindre aktiebolagsfirmor, som under de senaste åren haft att uppvisa ett sådant sämre affärsresultat, att någon utdelning till aktieägare ej kunnat äga rum.

Den inom järnhanteringen sysselsatta personalen.

Föreliggande undersökning har huvudsakligen åsyftat att klargöra de behandlade industrigrenarnas ekonomiska produktionsförhållanden, och några mera ingående uppgifter hava därför icke inhämtats rörande den sysselsatta personalen. Alldeles obeaktad har emellertid ifrågavarande sida av bergsindustriens ställning icke lämnats. I de utsända frågeformulären hava sålunda vissa allmänna upplysningar efterfrågats beträffande dels förvaltningspersonalen, dels arbetarpersonalen.

De infordrade uppgifterna rörande förvaltningspersonalen avse för det första antalet av ifrågavarande personal i medeltal under den tid av året verksamheten pågått. Vidare har personalen med hänsyn till verksamhet och ställning uppdelats i vissa huvudgrupper, nämligen 1) företagsledare, innefattande ensamma ägare, verkställande direktörer, disponenter samt inom gruvrörelsen gruvföreståndare, 2) övriga styrelseledamöter, 3) ingenjörer, 4) annan teknisk förvaltningspersonal samt 5) kontors- och övrig förvaltningspersonal. För den av företagen avlönade förvaltningspersonalen har upplysning slutligen inhämtats angående totalbeloppet av till densamma utbetalda avlöningar. Resultatet av undersökningen i berörda hänseenden sammanfattas i tab. 45.

Redovisningen av förvaltningspersonalen och till densamma utbetalade lönebelopp och arvoden kan genomgående betecknas såsom fullständig. Anmärkas bör dock, att i ett betydande antal fall de meddelade uppgifterna icke äro att betrakta såsom uteslutande hänförliga till järnhanteringen utan gälla de olika firmornas rörelse i dess

Tab. 45. **Förvaltningspersonalen inom järnhanteringen.**

Företagsgrupper	Hela personalen	Därav: Ensamma ägare, verkst. dir., disp. el. gruvförest.	Övriga styrelseledamöter	Ingenjörer	Annan teknisk förvaltningspersonal	Kontors- och övrig förvaltningspersonal	Totala lönesumman Kr.
	Antal						
Gruvor	408	48	82	68	76	134	1 287 610
Anrikn.- och briketteringsverk	33	1	1	5	7	19	71 459
Hyttverk	185	32	54	19	23	57	421 620
Järn- och stålverk, fören. med hyttverk	788	45	96	75	166	406	3 120 171
Järn- och stålverk, ej fören. med hyttverk	162	20	28	15	28	71	474 905
Summa	**1 576**	**146**	**261**	**182**	**300**	**687**	**5 375 765**

helhet, sålunda omfattande även annan verksamhet såsom jord- och skogsbruk, trävaruhantering etc. Med avseende på den meddelade tabellen må nämnas, att i de angivna totala lönebeloppen inräknats även arvoden till bolagsstyrelser och revisorer, ehuru funktionärer av anförda slag icke ingå i de förekommande personantalen annat än i sådana fall, att styrelseledamot samtidigt beklätt befattning såsom disponent eller verkställande direktör. Vid angivandet av lönebeloppen har enligt frågeformulärens anvisningar värdet av möjligen åtnjutna naturaförmåner, såsom fri bostad, fri kost, fritt bränsle, ljus och värme, fria skatter etc., skolat medräknas. Eventuellt uppburna tantiem hava likaledes upptagits bland lönesummorna.

I fråga om arbetarpersonalen meddela de influtna redogörelserna upplysning rörande sammanlagda antalet arbetare i medeltal under år 1913 eller den del av året, under vilken verksamheten pågått. Beträffande gruvrörelsen har begärts uppgift om antalet arbetare dels under jord dels i dagen samt beträffande de senare om olika huvudgrupper av specialarbetare. Arbetarpersonalen jämte utbetalade avlöningar vid järngruvorna samt förädlingsverken framgår av tab. 46.

Beträffande förhållandet mellan redovisningen av arbetareantalet till bergsberättelsen samt till specialundersökningen må framhållas, att för järngruverörelsen i den senare slutresultatet är något högre till följd av att i vissa fall upptagits transportarbetare. Däremot understiger för järnverken specialundersökningens siffra väsentligt bergsberättelsens, ett förhållande, som erhåller sin förklaring därav, att i bergsberättelsens siffra ingå i större utsträckning arbetare vid den

Tab. 46. **Arbetarepersonalen inom järnhanteringen.**

Företagsgrupper	Hela arbetarepersonalen	Därav förmän	Totala lönesumman Kr.	Löne-belopp pr arbetare Kr.
Gruvarbetare, sysselsatta under jord	3 432	170	7 859 248	1 410
» » i dagbrott	2 140	42		
Arbetare, » med till gruvbrytningen hörande arbeten	3 962	73	4 336 406	1 094
» » i anriknings- och briketteringsverk	1 025	46	956 960	934
Diverse gruvarbetare	1 499	29	1 852 796	1 236
Samtliga gruvföretagen	*12 058*	*360*	*15 005 410*	*1 244*
Anrikningsverk	*305*	*27*	*376 466*	*1 234*
Hyttverk	*1 694*	*51*	*1 851 615*	*1 093*
Järn- och stålverk, fören. med hyttverk	*18 814*	*443*	*22 149 017*	*1 177*
» » » *ej* » » »	*2 882*	*90*	*3 090 403*	*1 072*
Hela järnhanteringen	**35 753**	**971**	**42 472 911**	**1 188**

mekaniska verkstadsrörelsen. I totala beloppet av till arbetarpersonalen utbetalda avlöningar ingår även värdet av åtnjutna naturaförmåner samt andra extra förmåner.

Den övriga bergshanteringen.

Den föreliggande specialundersökningen omfattar även gruvföretag för brytning av annan malm än järnmalm samt förädlingsverk för framställningen av andra metaller än järn och stål, nämligen silver, bly, koppar, zink etc. I efterföljande kapitel kommer att lämnas en redogörelse för ovannämnda delar av bergshanteringen, likartad med den, som i föregående kapitel lämnats beträffande järnhanteringen.

De företagsgrupper, vilka särskilts inom den övriga bergshanteringen, utgöras av gruvföretag jämte anrikningsverk för silver- och bly-, koppar-, mangan- och zinkmalm, svavelkis etc. samt förädlingsverk för framställning av diverse metaller, såsom silver, bly, koppar, zink m. fl. Enligt den i publikationen inledningsvis lämnade redogörelsen omfattar den förstnämnda gruppen 12 samt den sistnämnda 5 företag, utgörande samtliga redovisningsskyldiga.

Företagens ålder och ekonomiska organisation.

Bearbetningen av vissa i föreliggande sammanhang redovisade gruvfyndigheter är av synnerligen gammalt datum. Sålunda uppgives Stollbergs malmfält hava varit föremål för bearbetning redan på

900-talet. Falu gruva torde hava bearbetats från förra delen av 1200-talet, och Ryllshyttefältet uppgives hava varit känt från samma århundrade. Av övriga mera betydande fyndigheter uppgives Spexeryds mangangruva såsom föremål för bearbetning sedan 1826. Kallmora silvergruva utmålslades år 1846, ehuru den nuvarande malmfångsten begynte först år 1888. Kaveltorpsfältets zink-, bly- och kopparmalmsfyndigheter uppgivas bearbetade från 1850. Ämmebergs zinkmalmsfyndighet togs under arbete år 1857. Slutligen började zink-, bly- och kopparmalmsfyndigheterna i Saxberget bearbetas omkring år 1890.

Beträffande förädlingsverken uppgives för Falu kopparverk begynnelseåret vara okänt, men torde åldern för detsamma kunna anses sammanfalla med den tid, under vilken gruvan varit känd, eller från 1200-talet. Bland de övriga förädlingsföretagen uppgives för Hälsingborgs kopparverk anläggningsåret till 1901—1902 samt för Trollhätte aktiebolags elektriska zinkverk och Saxbergets sligrostverk till år 1910.

Företagsfirmornas fördelning på skilda slag av ägare framgår av tab. 47.

Tab. 47. **Firmornas fördelning på olika slag av ägare.**

Företagsgrupper	Aktiebolag med antal aktieägare				Övriga ägare	
	1—5	6—10	11—50	51 och däröver	Antal	Antal bolagsmän
Gruvor	4	4	1	1	1	8
Förädlingsverk	2	1	—	1	—	—
Summa	**6**	**5**	**1**	**2**	**1**	**8**

Samtliga drivande firmor, med undantag av en, äro sålunda organiserade under aktiebolagsform. I ovanstående tabell har icke upptagits den belgiske ägaren till Ämmebergsfältet, Société anonyme des mines et fonderies de zinc de la Vieille Montagne. Exakta uppgifter angående aktieägarnas antal saknas för aktiebolaget Svenska Metallverken, i vilket aktierna äro ställda på innehavaren. Såsom av tabellen framgår, är i flertalet fall aktieägarnas antal 10 eller därunder, ett förhållande, som ger vid handen, att även inom den här redovisade delen av bergshanteringen föreligger en ekonomisk koncentration till en synnerligen sluten intressekrets. Det i ovanstående tabell under övriga ägare upptagna bolaget utgöres av Dannemora gruvintressenter, som återfinnes även under järnhanteringen.

Produktions- och omsättningsförhållandena.

Beträffande den övriga bergshanteringen skall lämnas en framställning av produktions- och omsättningsförhållandena efter samma grunder som för järnhanteringen. Då de synpunkter vid behandlingen, vilka följts vid järnhanteringen, äga sin fulla tillämpning även i föreliggande fall, skall i detta sammanhang icke ytterligare ingås på de allmänna spörsmålen utan hänvisas i detta hänseende till den föregående framställningen. I den följande redogörelsen kommer att upptagas till behandling först gruvföretagen samt därefter förädlingsverken.

Gruvrörelsen.

Enligt vad som förut meddelats, ha uppgifter till föreliggande undersökning ingått från tillsamman 12 gruvföretag. Närmare angivet äro dessa företag följande.

Uppsala län.

Dannemora s:n:

Dannemora gruvor (Södra fältet): Dannemora Gruvintressenter.

Södermanlands län.

Tunabergs s:n:

De Besch'ska gruvan: Näfveqvarns Bruks AB.

Jönköpings län.

Ödestuga s:n:

Späxerydsfältet; Späxeryds anrikningsverk: AB. Hohult-Spexeryds mangangrufvor.

Örebro län.

Lerbäcks och *Hammars s:nar* samt *Godegårds s:n* i Östergötlands län:

Åmmebergsfältet; Åmmebergs två anrikningsverk: La Société des mines et fonderies de zinc de la Vieille Montagne.

Ljusnarsbergs s:n:

Kaveltorpsfältet: Katarina-, Äng- och Haggruvorna; Kaveltorps anrikningsverk: Kafveltorps AB.

Västmanlands län.

Norbergs s:n:

Kallmora silvergruva; Kallmora anrikningsverk: AB. Kallmora Silfvergrufva.

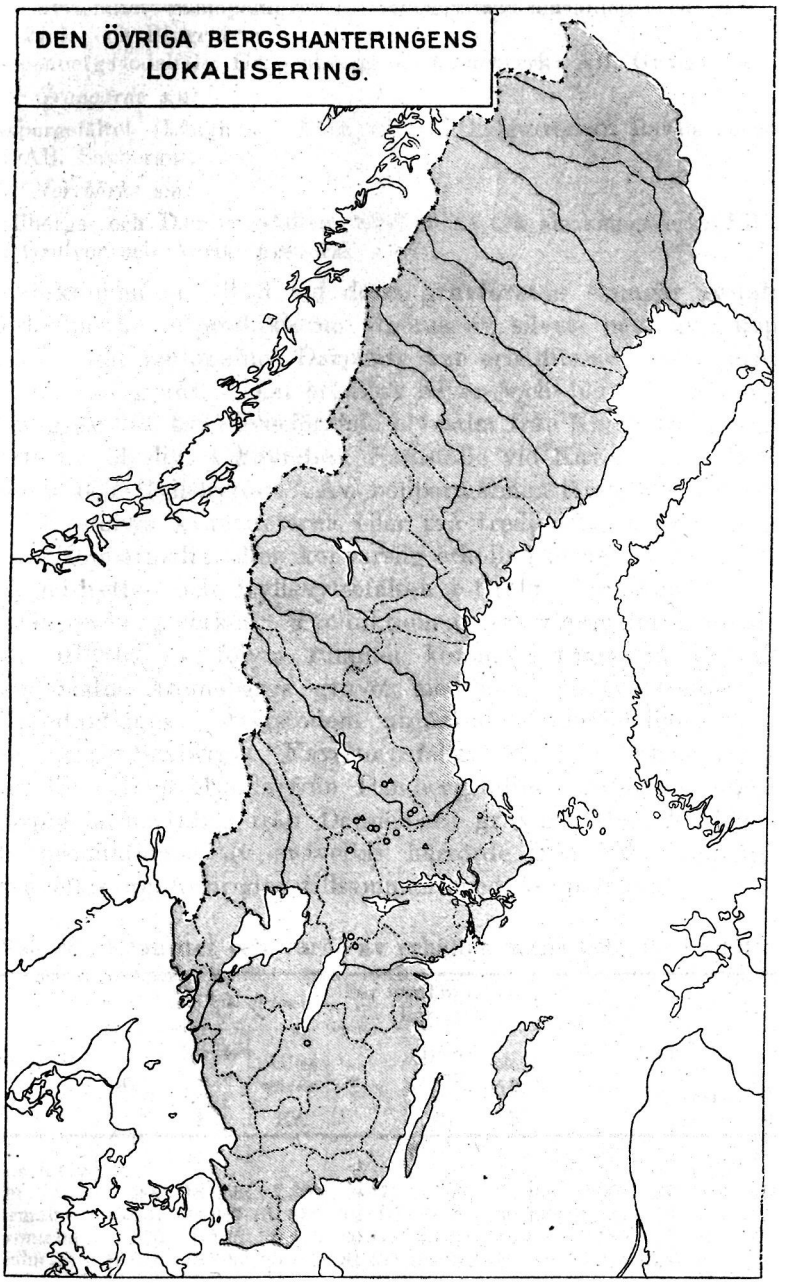
Västanfors s:n:

Västanfors grafitverk: Svenska Grafit AB.

Kopparbergs län.

Falu stad:

Falu gruva: Stora Kopparbergs Bergslags AB.

DEN ÖVRIGA BERGSHANTERINGENS
LOKALISERING.
○ Gruvor och fält
△ Förädlingsverk

Garpenbergs s:n:

Ryllshyttefältet (Kompanigruvan); Ryllshyttans anrikningsverk: AB. Ryllshytte Zink- och Blygrufvor.

Garpenbergs odalfält; Garpenbergs anrikningsverk: AB. Grufgården.

Grangärde s:n:

Saxbergsfältet (Långfalls-, Rålinge- och Godgruvorna); Rävåla anrikningsverk: AB. Saxberget.

Norrbärke s:n:

Stollbergs- och Dambergsfälten; Silvhyttans två anrikningsverk: AB. Stollbergs Grufvor och Anrikningsverk.

Produktionen år 1913 vid dessa gruvföretag framgår av tab. 48. De erhållna huvudprodukterna utgöras av silver- och bly-, koppar-, mangan- samt zinkmalm. Därjämte har erhållits svavelkis, järnmalm samt bl. a. grafit. Den erhållna silver- och blymalmen har, med undantag av 200 ton silverförande blymalm från Kallmora silvergruva, utgjorts av blyslig, i huvudsak framställd vid Kaveltorp, Åmmeberg, Kallmora och Ryllshyttan. Av kopparmalmen lämnade Falu koppargruva de största kvantiteterna eller två tredjedelar av hela produktionen. Kopparmalm eller kopparslig erhölls i övrigt såsom biprodukt vid Ingelshytte- och Ryllshyttefälten i Örebro län samt såsom slig från Garpenbergsverket. Produktionen av zinkmalm lämnade det största utbytet. I första rummet kommo i fråga om kvantiteten vunnen malm Åmmebergs gruvor med mera än två tredjedelar av hela produktionen. Återstoden, utgörande huvudsakligen slig, fördelade sig på Saxberget, Kaveltorpsfältet och Ryllshyttan, varjämte ett mindre belopp erhölls från Dambergsfältet samt såsom biprodukt vid järnmalmsbrytning från Dannemora gruvor. Hela den här redovisade produktionen av svavelkis härrörde från Falu koppargruva, där svavelkis uppfordrades tillsamman med kopparmalm.

Tab. 48. **Kvantitet och värde av erhållen malm och slig år 1913.**

Malmens art	Stuff- och plockmalm			För anrikning lämpligt gods			Slig		
	Ton	Brytningspris Kr.	Saluvärde Kr.	Ton	Brytningspris Kr.	Saluvärde Kr.	Ton	Framställningspris Kr.	Saluvärde Kr.
Silver- och blymalm	200	18 656	7 360	9 676	62 050	68 408	3 007	377 369	559 193
Kopparmalm	3 637	34 947	131 880	12 060	63 583	60 300	1 534	139 476	122 720
Manganmalm	876	8 125	9 470	20 418	43 490	43 490	3 181	77 044	110 126
Zinkmalm	10 013	148 886	495 785	61 135	496 862	496 862	39 245	1 288 501	1 598 645
Svavelkis	34 295	307 614	354 731	—	—	—	—	—	—
Övrigt	—	—	—	86 115	239 504	264 023	15 072	205 892	184 580
Summa	**49 021**	**518 228**	**999 226**	**189 404**	**905 489**	**933 083**	**62 039**	**2 088 282**	**2 575 264**

Tab. 49. **Pris per ton för malm av olika slag.**

	Stuffmalm		Anrikningsgods		Slig	
	Brytningspris Kr.	Saluvärde Kr.	Brytningspris Kr.	Saluvärde Kr.	Framställningspris Kr.	Saluvärde Kr.
Silver- och blymalm	93·28	36·80	6·41	7·07	125·50	185·96
Kopparmalm	9·61	36·26	5·27	5·00	90·92	80·00
Manganmalm	9·28	10·81	2·13	2·13	24·22	34·62
Zinkmalm	14·87	49·51	8·27	8·27	32·83	40·73
Svavelkis	8·97	10·34	—	—	—	—
Övrig malm	—	—	2·78	3·07	13·66	12·25

Anrikningen spelar, såsom framgår av en jämförelse mellan de producerade kvantiteterna af stuffmalm och slig, en synnerligen stor roll. Av de här redovisade gruvföretagen voro 8 förenade med anrikningsverk, och avsevärt mer än halva produktionsutbytet utgjordes av slig.

De till under året producerade kvantiteter svarande brytnings- resp. framställningsprisen samt saluvärdena framgå av tab. 48. I tab. 49 har uträknats de motsvarande prisen per ton av erhållen malm av olika slag. I vissa fall förekommer, att brytningspriset av malmen upptagits till högre belopp än motsvarande saluvärden.

Omsättningsförhållandena under redogörelseåret framgå av tab. 50. Av den direkt användbara malmen har den ojämförligt största delen eller 43 289 ton sålts inom landet resp. utdelats till intressenter, under det att endast en mindre kvantitet eller 389 ton exporterats. Av anrikningsgods har hela den under året omsatta kvantiteten, utgörande 196 682 ton, avgått till vidare förädling vid anrikningsverken.

Tab. 50. **Lager- och omsättningsförhållanden vid den övriga gruvrörelsen år 1913.**

Varuslag	Lager 1/1 1913		Sålt inom landet	Exporterat	Vidare förädlat vid verket	Lager 31/12 1913	
	Ton	Bokfört värde Kr.	Ton	Ton	Ton	Ton	Bokfört värde Kr.
Direkt användbar malm	7 229	135 469	43 289	389	—	12 634	181 581
Anrikningsgods	26 033	65 012	—	—	196 682	18 755	118 439
Slig	16 810	659 712	32 190	26 442	—	20 217	586 987
Summa	**50 072**	**860 193**	**75 479**	**26 831**	**196 682**	**51 606**	**887 007**

Tab. 51. **Gruvföretagens årsutgifter 1913.**

Utgifter	Kr.	Proc.
Förbrukningen av inköpt rågods	3 041	0·10
Kostnader för kraft, värme och belysning	231 272	7·38
Förbrukade sprängämnen	93 939	2·99
Material för reparationer och underhåll	155 493	4·96
Övrigt förbrukat material jämte diverse utensilier	122 569	3·91
Löner och arvoden till förvaltningspersonalen	254 973	8·13
Löner till arbetarna	1 377 722	43·96
Hyror	2 743	0·09
Räntor	326 622	10·42
Försvarsavgifter	510	0·02
Krono- och kommunalutskylder	210 610	6·72
Avskrivningar på fastigheter	193 284	6·17
» » gruvor	6 559	0·21
» » maskiner, inventarier och redskap	58 978	1·88
Övriga utgifter	95 856	3·06
Summa	**3 134 171**	**100·00**

verken. Den under året erhållna sligkvantiteten uppgår till 62 039 ton. Omsatts har under året 58 632 ton slig, av vilken kvantitet 32 190 ton försålts på den inhemska samt 26 442 ton, motsvarande c:a 45 proc., på den utländska marknaden. Av den nämnda på den inhemska marknaden avsatta sligkvantiteten utgöras emellertid något mera än 25 000 ton av vid aktiebolaget Vieille Montagnes anrikningsverk framställd produkt, vilken efter anrikning exporterats till aktiebolagets hyttverk i Belgien och Frankrike. Lagren av stuffmalmer ha under året avsevärt ökats, och detsamma är, ehuru i mindre omfattning, fallet med lagren av slig. Däremot förete, summariskt sett, lagren av anrikningsgods minskning.

Gruvföretagens årsutgifter samt desammas fördelning på olika huvudposter framgå av tab. 51.

För samtliga 12 gruvföretag utgör årets utgiftssumma 3 134 171 kr. Företagens fördelning eljest med hänsyn till utgiftssummans storlek framgår av nedanstående tablå.

Utgifternas storlek	Antal	Summa utgifter Kr.
T. o. m. 100 000 kr.	4	59 533
100 001—500 000 »	4	1 044 609
Över 500 000 kr.	4	2 030 029
Summa	**12**	**3 134 171**

Den viktigaste utgiftsposten, nämligen arbetslöner, uppgår till 1 377 722 kr., motsvarande c:a 44 proc. av samtliga utgifter. Bland andra utgifter, vilka förekomma vid samtliga företag, uppgå löner och arvoden till förvaltningspersonalen till 8·13 proc. samt utgifter

Tab. 52. **Årsutgifterna 1913 vid gruvföretagen, fördelade med hänsyn till förekomsten av anrikningsverk samt vinst- och förlustförhållanden.**

Utgifter	Företag med anrikningsverk, 9 st.		Företag utan anrikningsverk, 3 st.		Företag med vinst eller utan förlust, 5 st.		Företag med förlust, 7 st.	
	Kr.	Proc.	Kr.	Proc.	Kr.	Proc.	Kr.	Proc.
Förbrukningen av inköpt rågods	3 041	0·11	—	—	3 041	0·19	—	—
Kostnader för kraft, värme och belysning	215 835	7·66	15 437	4·91	81 505	5·13	149 767	9·69
Förbrukade sprängämnen	75 893	2·69	18 046	5·74	48 766	3·07	45 173	2·92
Material för reparationer och underhåll	144 197	5·11	11 296	3·59	77 226	4·86	78 267	5·06
Övrigt förbrukat material jämte diverse utensilier	86 222	3·06	36 347	11·55	36 687	2·31	85 882	5·56
Löner och arvoden till förvaltningspersonalen	244 201	8·66	10 772	3·42	161 320	10·16	93 653	6·06
Löner till arbetarna	1 217 248	43·17	160 474	51·01	843 674	53·12	534 048	34·55
Hyror	2 743	0·10	—	—	2 240	0·14	503	0·03
Räntor	320 072	11·35	6 550	2·08	6 550	0·41	320 072	20·71
Försvarsavgifter	410	0·01	100	0·03	510	0·03	—	—
Krono- och kommunalutskylder	194 208	6·89	16 402	5·21	199 149	12·54	11 461	0·74
Avskrivningar på fastigheter	193 284	6·86	—	—	92 877	5·85	100 407	6·49
Avskrivningar på gruvor	—	—	6 559	2·08	6 559	0·41	—	—
» » maskiner, inventarier och redskap	41 710	1·48	17 268	5·49	17 675	1·11	41 303	2·67
Övriga utgifter	80 485	2·85	15 371	4·89	10 599	0·67	85 257	5·52
Summa	**2 819 549**	**100·00**	**314 622**	**100·00**	**1 588 378**	**100·00**	**1 545 793**	**100·00**

för kraft, värme etc. till 7·38 proc. Beträffande sådana utgifter, vilka förekomma vid endast vissa av företagen, må framhållas hyror, som redovisas i två fall, räntor, som förekomma vid 6 företag, samt avskrivningar av ett eller annat slag, vilka redovisas av 7 företag. Därvid upptagas i ett fall avskrivningar av gruvor, i tre fall av fastigheter samt i 7 fall av maskiner och inventarier.

För att lämna en klarare bild av utgiftsförhållandenas gestaltning under skilda tekniska och ekonomiska förhållanden har i tab. 52 särskilts utgiftsförhållandena dels vid företag med och utan anrikningsverk, dels vid företag utan och med förlust under året. Såsom av en jämförelse mellan procenttalen under olika rubriker framgår, ställa sig vid de med anrikningsverk utrustade företagen bl. a. kostnaderna för kraft, värme och belysning högre än vid företag, vilka icke bedriva malmanrikning. Detsamma är förhållandet ävenledes beträffande löner till förvaltningspersonalen samt räntor. Däremot uppvisa de på gruvbrytning uteslutande inriktade företagen relativt högre kostnader för sprängämnen samt för arbetslöner. De företag, vilka under året redovisat vinst eller varken vinst eller förlust, utgöras av fem stycken, under det att företagen med förlust äro 7.

Företagen med vinst resp. utan förlust uppvisa, såsom en jämförelse av procentsiffrorna giver vid handen, högre utgifter för löner till förvaltnings- och arbetarpersonalen. Däremot ställa sig vid företag med förlustbringande affärsrörelse under året räntekostnaderna synnerligen höga. Desamma uppgå nämligen till ej mindre än 20 proc. av samtliga utgifter, häntydande på förekomsten av stora låneskulder, ett förhållande, som också bestyrkes av en jämförelse med resp. firmors balansställningar. Däremot inträffar det anmärkningsvärda förhållandet, att vid företagen med förlust de under året verkställda avskrivningarna äro jämförelsevis större än vid företagen med vinst eller utan vinst och förlust.

Värdet av under året från de redovisade företagen försålt gods belöper sig till 3 630 816 kr. I sistnämnda summa ingå emellertid ej blott värdet av försåld årsprodukt, utan även värdet av försålda från föregående år såsom lager ingående produkter. För att erhålla ett mot årsproduktionen svarande uttryck för årsförsäljningen bör från värdet av den försålda årsprodukten samt värdet av det utgående lagret tagas det ingående lagrets värde. Efter den nämnda reduktionen erhålles såsom uttryck för den mot årsproduktionen svarande årsförsäljningen ett belopp av 3 502 180 kr. Jämföres sistnämnda belopp med de motsvarande årsutgifterna, uppgående enligt tab. 51 till 3 134 171 kr., återstår ett överskjutande belopp av 368 009 kr., utgörande vinsten av årsverksamheten. Sistnämnda belopp utgör 10·1 proc. av samtliga inkomster av årsrörelsen.

Förädlingsverken.

De i undersökningen ingående förädlingsverken, tillhörande den övriga bergshanteringen, utgöra tillsamman 5 företag, nämligen:

Malmöhus län.
Hälsingborgs Kopparverks AB.: Hälsingborgs kopparverk, Raus s:n.
Älvsborgs län.
Trollhättans Elektrothermiska AB.: Zinkverk i Trollhättan.
Västmanlands län.
AB. Svenska Metallverken: Sala Gruv AB.:s smältverk i Sala.
Kopparbergs län.
Stora Kopparbergs Bergslags AB.: Falu kopparverk i Falun.
Saxbergets Arrende AB.: Saxbergets sligrostverk, Grangärde s:n.

Råmaterialförbrukningen vid de ovannämnda förädlingsverken år 1913 framgår till art och omfattning av tab. 53. Förbrukats har bly-, koppar- och zinkmalm samt svavelkis till ett värde av

Tab. 53. **Under år 1913 förbrukade råvaror för metallframställningen.**

Varuslag	Egna tillgångar		Köpt inom landet		Importerat		Summa	
	Kvantitet	Bokfört inköpsvärde Kr.	Kvantitet	Inköpspris Kr.	Kvantitet	Inköpspris Kr.	Kvantitet	Kr.
Blymalm och -slig Kg	—	—	1 932 906	434 604	—	—	1 932 906	434 604
Svavelkis m. m. ... »	—	—	—	—	86 637 654	2 455 700	86 637 654	2 455 700
Kopparmalm o. -slig »	3 140 000	52 622	71 397	12 565	—	—	3 211 397	65 187
Zinkmalm och -slig »	2 071 300	79 764	1 663 470	140 167	14 238 948	1 710 883	17 973 718	1 930 814
Bessemerkoppar o. kopparskrot ..... »	—	—	2 108	2 478	1 341 372	1 647 959	1 343 480	1 650 437
Zink och antimon »	—	—	25 548	12 247	—	—	25 548	12 247
Övrigt ..... »	931 549	242 003	30 216	7 675	1 292 411	287 184	2 254 176	536 862
Stenkol ..... »	—	—	528 680	11 912	10 118 005	195 542	10 646 685	207 454
Träkol .... Hl	—	—	6 292	4 386	—	—	6 292	4 386
Koks och stybb ... Kg	—	—	739 133	23 666	5 012 829	74 885	5 751 962	98 551
Ved.....	—	—	—	12 316	—	—	—	12 316
Kvarts, kalksten, kalk, flusspat ... Kg	—	—	2 593 264	17 850	440 216	12 067	3 033 480	29 917
Div. materialier (järnskrot, slagg m. m.)	—	—	—	127 799	—	207 698	—	335 497
Div. kemikalier (stensalt, jodkalium, svavelnatrium, svavelsyra) ..... Kg	—	—	165 580	3 125	11 339 186	141 738	11 504 766	144 863
Summa	—	**374 389**	—	**810 790**	—	**6 733 656**	—	**7 918 835**

4 886 305 kr. Av de nämnda produkterna uppgivas, efter värdet räknat, 2·71 proc. vara egen tillgång, 12·02 proc. hava köpts från främmande företag inom landet samt sålunda 85·27 proc. importerats. Förbrukats har därjämte bessemerkoppar och kopparskrot till ett värde av 1 650 437 kr. samt utgörande så gott som uteslutande importerad produkt ävensom zink och antimon till ett sammanlagt värde av 12 247 kr. Av kvarts och kalksten samt diverse annat beskickningss- och infodringsmaterial redovisas såsom förbrukade 3 033 450 kg med ett värde av 29 917 kr. Därjämte har förbrukats diverse material och kemikalier, såsom järnskrot för kopparutfällningen, stensalt, jodkalium, svavelnatrium, svavelsyra etc., till ett värde av 480 360 kr. Större delen av sistnämnda kemisktekniska artiklar utgöres av importprodukter.

Bränsleförbrukningen slutligen representerar ett värde av 322 707 kr., utgörande till c:a 87 proc. importerad produkt, vartill kommer i ovanstående tabell icke upptagen förbrukning av elektroder till ett värde av 170 382 kr.

Tillverknings- och omsättningsförhållandena under redogörelseåret framgår av tab. 54. Vid en jämförelse med bergsberättelsen år 1913

framgår, att mellan de bägge redovisningarna föreligger god överensstämmelse. En anmärkningsvärd skiljaktighet föreligger emellertid så till vida, som en i bergsberättelsen redovisad kvantitet av 3 381 330 kg rostad zinkblände, framställd vid Åmmebergs rosthytta, i den föreliggande redogörelsen ingår under gruvverksamheten.

Det under året producerade guldet har erhållits vid Falu kopparverk samt till någon mindre del från Sala silververk. Vid sistnämnda företag har erhållits större delen av det redovisade silvret. Det i tabellen upptagna silverprecipitatet, utgörande en halvprodukt med 14·20 proc. silver, har av utländskt råmaterial tillverkats vid Hälsingborgs kopparverk. Bly som slutprodukt har under året framställts till en kvantitet av 1 183 860 kg, erhållen huvudsakligen vid Sala silververk. Vid Trollhättans elektriska zinkverk har därjämte erhållits ur blyhaltig zinkmalm 190 944 kg tennbly, en halvprodukt, innehållande 3 proc. tenn. Kopparn har framställts vid Hälsingborgs samt Falu kopparverk. Vid det förstnämnda har såsom slutprodukt erhållits 4 215 390 kg raffinadkoppar, framställt ur cementkoppar, delvis med garkoppar såsom mellanstadium i produktionen. Den vid Falu kopparverk framställda produkten av gar- eller råkoppar har använts uteslutande för framställning av kopparvitriol. Zinkproduktionen slutligen omfattar 2 114 520 kg, vilken kvantitet erhållits vid Trollhättans elektriskt drivna zinkverk.

Utom ovannämnda produkter har vid de här redovisade förädlingsverken framställts en del övriga produkter och metaller till ett värde av sammanlagt 1 017 430 kr. Häri ingå bl. a. kopparvitriol, blyrör och blytråd samt med ett belopp, uppgående till c:a hälften av ovannämnda summa, vid Hälsingborgs kopparverk erhållen purple-ore. Under året har det erhållna guldet och silvret, större delen erhållet frisk- och raffinadbly, producerad raffinadkoppar, rostad zinkblände samt en del av den framställda finzinken försålts inom landet. Däremot har erhållet silverprecipitat, tennbly, cementkoppar, raffinadkoppar delvis, större kvantiteten erhållen råzink samt finzink exporterats. Lagerbestånden av de olika varuslagen förete under året förskjutningar i skilda riktningar. En mera avsevärd ökning föreligger i lagren av frisk- och raffinadbly, antimonbly, kopparskärsten, rostad zinkblände, råzink, under det att minskning inträtt bl. a. i fråga om rå-, gar- och raffinadkoppar.

Utgiftsförhållandena år 1913 vid de fem förädlingsverken framgå av tab. 55. Den största posten utgör sålunda utgångsmaterialet, omfattande 68·8 proc. av samtliga utgifter. Närmast komma löner till arbetarna med 7·45 proc. samt utensilier, motsvarande 7·28 proc. Beträffande sådana utgifter, vilka förekomma endast

Tab. 54. **Förädlingsverkens produktions-**

Varuslag	Lager 1/1 1913		Inköpt under året för bearbetning vid verket		Tillverkat under året	
	Kg	Bokfört värde Kr.	Kg	Inköpspris Kr.	Kg	Saluvärde Kr.
Guld	6	13 087	—	—	25	63 746
Silverprecipitat	2 396	22 146	—	—	5 637	59 307
Silver	222	16 107	—	—	1 040	77 602
Verkbly	1 687	352	—	—	1 535 970	322 554
Frisk- och raffinadbly	202 140	73 494	—	—	1 183 860	411 731
Antimonbly	27 422	9 970	—	—	51 460	16 850
Tennbly	17 366	5 557	—	—	190 944	55 007
Kopparskärsten	646 610	109 613	288 794	23 104	669 930	27 219
Bessemerad koppar	79 518	102 660	1 307 224	1 592 485	—	—
Cementkoppar	40 450	28 208	4 596 750	3 953 205	18 886	13 213
Slaggkoppar	96 123	73 651	—	—	200 015	150 581
Råkoppar	33 515	33 515	—	—	86 105	64 574
Garkoppar	15 074	15 237	—	—	2 589 425	2 616 897
Raffinadkoppar	94 447	131 967	—	—	4 215 390	5 397 798
Zinkblände, rostad	111 700	7 819	—	—	1 881 300	94 065
Råzink	84 000	37 000	—	—	6 851 340	2 540 271
Handelszink	39 131	19 174	—	—	152 489	63 551
Finzink	—	—	—	—	1 962 031	926 315
Övriga produkter	—	147 638	—	788	—	1 017 430
Summa	—	**847 195**	—	**5 569 582**	—	**13 918 711**

Tab. 55. **Förädlingsverkens utgiftsförhållanden år 1913.**

Utgifter	Kr.	Proc.
Förbrukningen av malm och slig	5 173 489	49·79
Förbrukningen av inköpta halvfabrikat för metallframställningen (ss. verkbly, kopparskärsten, cementkoppar, råkoppar, råzink m. m.)	1 976 645	19·02
Förbrukningen av brännmaterial och kraft	573 658	5·52
Material för reparationer och underhåll	54 535	0·53
Förbrukningen av övrigt material jämte diverse utensilier	756 931	7·28
Främmande hjälp- och kommissionsarbeten	2 999	0·03
Löner och arvoden till förvaltningspersonalen	243 205	2·34
Löner till arbetarna	774 330	7·45
Hyror	1 750	0·02
Räntor	194 279	1·87
Krono- och kommunalutskylder	73 703	0·71
Avskrivningar på fastigheter	175 914	1·69
» » maskiner, inventarier och redskap	131 056	1·26
» » varufordringar	4 042	0·04
Övriga utgifter	254 245	2·45
Summa	**10 390 781**	**100·00**

och omsättningsförhållanden år 1913.

Förbrukat eller vidare förädlat		Sålt inom landet		Exporterat		Lager 31/12 1913	
Kg	Värde Kr.	Kg	Saluvärde Kr.	Kg	Saluvärde Kr.	Kg	Bokfört värde Kr.
—	—	31	76 833	—	—	—	—
—	—	—	—	4 304	46 991	3 729	34 462
—	—	1 262	93 709	—	—	—	—
1 537 657	322 906	—	—	—	—	—	—
415 787	142 215	652 125	229 134	—	—	318 088	113 876
—	—	12 379	4 209	—	—	66 503	22 611
376	94	—	—	193 797	56 936	14 137	3 534
420 551	57 709	—	—	—	—	1 184 783	102 227
1 303 461	1 603 397	—	—	—	—	83 281	91 748
4 596 750	3 953 205	—	—	11 911	11 325	47 425	30 096
185 417	137 209	—	—	34 916	26 594	75 805	60 429
108 598	89 271	—	—	—	—	11 022	8 818
2 595 934	2 623 476	—	—	—	—	8 565	8 658
—	—	2 996 337	3 845 040	1 285 550	1 649 677	27 950	35 048
—	—	1 736 700	89 069	—	—	256 300	12 815
2 561 974	1 041 858	—	—	3 977 325	1 396 799	396 041	138 614
—	—	151 953	67 229	—	—	39 667	15 496
—	—	278 401	132 735	1 683 630	793 580	—	—
—	569 584	—	300 051	—	156 477	—	139 744
—	**10 540 924**	—	**4 838 009**	—	**4 138 379**	—	**818 176**

vid vissa av de redovisade företagen, må nämnas främmande hjälparbeten och hyror, vilka återfinnas vid vartdera ett företag. Räntor redovisas av tre företag, och avskrivningar av samtliga företag utom ett. Beträffande resultatet av årsrörelsen må nämnas, att två av företagen redovisa vinst, under det att vid övriga tre rörelsen under året gått med förlust.

För att erhålla en bild av de till årsrörelsen svarande årsinkomsterna har från värdet av under året försålt gods samt det därtill lagda värdet av det utgående lagret tagits det ingående lagrets värde. Samtliga inkomster av årets produktiva verksamhet belöper sig till 9 716 683 kr. Då, såsom framgår av tab. 55, årsutgifterna sammanlagt utgöra 10 390 781 kr., har under året vid de här redovisade förädlingsverken på rörelsen uppkommit en förlust uppgående till 674 098 kr.

Sammanfattande översikt av produktionsförhållandena vid andra bergverk än de till järnhanteringen hörande.

Över tillverknings- och omsättningsförhållandena vid gruvorna och förädlingsverken under år 1913 lämnas en sammanfattande framställning i tab. 56.

Bruttovärdet av samtliga vid gruvföretagen år 1913 erhållna produkter uppgår till 4 507 573 kr. I sistnämnda belopp ingår emellertid såsom dubbelräknat det för framställningen av 62 039 ton slig använda anrikningsgodset, uppgående till 196 682 ton med ett beräknat värde av 879 656 kr. Efter frånräknande av sistnämnda summa återstår såsom uttryck för värdet av den vid föreliggande gruvföretag under året producerade stuffmalmen, anrikningsgodset och sligen ett belopp av 3 627 917 kr.

Värdet av samtliga vid förädlingsverken producerade hel- och halvfabrikat, vilket belopp erhålles därigenom, att från summan av inköpta produkter, uppgående till 5 569 582 kr. samt värdet av den egna tillverkningen, utgörande 13 918 711 kr., tages vär det av samtliga vidare förädlade eller förbrukade produkter, representerande 10 540 924 kronors värde, utgör 8 947 369 kr. Mellan sistnämnda belopp samt värdet av årsförsäljningen, uppgående till 8 976 388 kr., föreligger sålunda en differens av 29 019, motsvarande minskningen i värde av lagerbeståndet under året.

Det vid förädlingsverken under året förbrukade råmaterialet av bly-, koppar- och zinkmalmer samt slig, vilket kan antagas härröra från produktionen vid inhemska i föreliggande sammanhang redovisade gruvföretag, belöper sig enligt redovisningen i tab. 53 till ett värde av 719 722 kr. För erhållande av ett från dubbelräknade värdebeståndsdelar befriat gemensamt produktvärde för gruvföretagen och förädlingsverken bör sålunda sistnämnda belopp frånräknas tillverkningarnas totalsumma. Efter en dylik reduktion erhålles såsom uttryck för det från dubbelräknade värdebeståndsdelar väsentligen befriade tillverkningsvärdet år 1913 vid de i föreliggande sammanhang redovisade bergverksföretagen ett belopp av 11 855 564 kr.

De påvisade dubbelräkningarna äga sin naturliga motsvarighet i de för de bägge företagsgrupperna redovisade utgiftsstaterna. För klargörande av hithörande förhållanden meddelas i tab. 57 en sammanfattning av årsinkomsterna för olika företagsgrupper, fördelade på olika slag av utgifter samt vinst.

Värdet av förbrukat råmaterial och halvfabrikat.

	Enligt utgiftsstaten	Enligt tab. sid. 230 över råmaterialförbrukningen		
		Svensk produkt	Importerad produkt	Summa
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Förbrukad malm och slig...	5 173 489	719 722	4 166 583	4 886 305
Förbrukade halvfabrikat...	1 976 645	264 403	1 935 143	2 199 546
Summa	**7 150 134**	**984 125**	**6 101 726**	**7 085 851**

Vid viss del av rörelsen under året uppkommen förlust har bortelimineras genom motsvarande sänkning av vinstsumman. Vid för-

ädlingsverken återstår efter en dylik reduktion en årsförlust, uppgående till 674 098 kr. För de båda företagsgrupperna tagna var för sig lämna, under hänsynstagande till den vid förädlingsverken föreliggande överskjutande förlusten, utgiftsbeloppen en någorlunda riktig bild av årets ekonomiska förhållanden. Desamma representera ävenledes inom varje grupp för sig från dubbelräknade värdebeståndsdelar relativt fria värden. Dubbelräknat är sålunda beträffande gruvföretagen endast ett mindre belopp av 3 041 kr., representerande inköpt anrikningsgods. Däremot äro de vid förädlingsverken föreliggande dubbelräkningarna beträffande råmaterialet jämförelsevis betydande. En utgångspunkt för bedömandet av den omfattning, i vilken dubbelräkningar kunna tänkas föreligga, erhålles avförestående tablå, i vilken sammanställts för förädlingsverken värdet enligt utgiftsstaten av förbrukad malm och slig samt halvfabrikat med motsvarande värden enligt tab. 53 över förbrukat råmaterial.

Mellan bägge redovisningarna föreligga vissa mindre skiljaktigheter, ett förhållande, till vilket orsaken torde vara bl. a., att gränsen mellan utgiftsstatens rubriker över förbrukningen av halvfabrikat å ena sidan samt å andra sidan övrigt material samt diverse utensilier är jämförelsevis flytande. De poster, beträffande vilka inom förädlingsverksgruppen dubbelräkning kan tänkas föreligga, inskränka sig till sådana halvfabrikat, vilka köpts från främmande företag inom landet. Ifrågavarande poster, vilka representera förbrukningen av diverse bly- och zinkprodukter till ett sammanlagt värde av 264 403 kr., torde sålunda kunna anses hava gått i handel mellan de här redovisade företagen. Dubbelräkning torde också böra anses föreligga i fråga om det till 2 999 kr. uppgivna värdet av främmande hjälparbeten, vadan sålunda hela det belopp, med avseende å vilket föreligger dubbelräkning vid förädlingsverken, uppgår till 267 402 kr.

Betraktas däremot gruvrörelsen samt förädlingsverken i ett sammanhang, föreligga i betydande omfattning dubbelräknade värden. Så är fallet beträffande den vid förädlingsverken förbrukade malmen och sligen, vilken härrör från inhemska gruvföretag. De poster, beträffande vilka inom den övriga bergverksrörelsen såsom helhet betraktad ägt rum dubbelräkning, utgöras sålunda av följande.

	Kr.
Vid gruvföretagen förbrukat rågods	3 041
» förädlingsverken förbrukad malm och slig av egna tillgångar	132 386
» » förbrukad malm och slig köpt inom landet	587 336
» » förbrukade halvfabrikat av egna tillgångar	242 003
» » förbrukade halvfabrikat köpta inom landet	22 400
Främmande hjälparbeten	2 999
S:a dubbelräknade värden	**990 165**

Tab. 56. **Produktions- och omsättningsförhållanden**

Varuslag	Lager 1/1 1913		Inköpt under året för bearbetning vid verket		Tillverkat under året	
	Ton	Bokfört värde Kr.	Ton	Inköpspris Kr.	Ton	Saluvärde Kr.
Gruvor:						
Direkt användbar malm	7 229	135 469	—	—	49 083	999 226
Anrikningsgods	26 033	65 012	—	—	189 404	933 083
Slig	16 810	659 712	—	—	62 039	2 575 264
Förädlingsverk:						
Halvfabrikat	—	435 758	—	5 568 794	—	5 943 688
Helfabrikat	—	411 437	—	788	—	7 975 023
Summa hel- och halvfabrikat	—	*847 195*	—	*5 569 582*	—	*13 918 711*
Summa för gruvor och förädlingsverk	—	**1 707 388**	—	**5 569 582**	—	**18 426 284**

Tab. 57. **Årsutgifter samt vinst vid gruvföretagen och förädlingsverken 1913.**

Utgifter	Gruvföretag		Förädlingsverk	
	Kr.	Proc.	Kr.	Proc.
Rågods	3 041	0·09	—	—
Malm och slig	—	—	5 173 489	49·79
Halvfabrikat	—	—	1 976 645	19·02
Kraft, värme, belysning, brännmaterial	231 272	6·60	573 658	5·52
Sprängämnen	93 939	2·68	—	—
Reparationer och underhåll	155 493	4·44	54 535	0·53
Diverse material och utensilier	122 569	3·50	756 931	7·28
Främmande hjälparbeten	—	—	2 999	0·03
Löner och arvoden till förvaltningspersonalen	254 973	7·28	243 205	2·34
Löner till arbetarna	1 377 722	39·34	774 330	7·45
Hyror	2 743	0·08	1 750	0·02
Försvarsavgifter	510	0·01	—	—
Räntor	326 622	9·33	194 279	1·87
Utskylder	210 610	6·01	73 703	0·71
Avskrivningar på fastigheter	193 284	5·52	175 914	1·69
» » gruvor	6 559	0·19	—	—
» » maskiner, inventarier och redskap	58 978	1·68	131 056	1·26
» » varufordringar	—	—	4 042	0·04
Övriga utgifter	95 856	2·74	254 245	2·45
Årsvinst	368 009	10·51	—	—
Summa	**3 502 180**	**100·00**	**10 390 781**	**100·00**

inom den övriga bergshanteringen år 1913.

Vidare förädlat eller förbrukat		Sålt inom landet		Exporterat		Lager $^{31}/_{12}$ 1913	
Ton	Värde Kr.	Ton	Saluvärde Kr.	Ton	Saluvärde Kr.	Ton	Bokfört värde Kr.
—	—	43 289	943 984	389	9 130	12 634	181 581
196 682	879 656	—	—	—	—	18 755	118 439
—	—	32 190	1 655 911	26 442	992 078	20 217	586 987
—	9 829 125	—	89 069	—	1 538 645	—	491 401
—	711 799	—	4 748 940	—	2 599 734	—	326 775
—	*10 540 924*	—	*4 838 009*	—	*4 138 379*	—	*818 176*
—	**11 420 580**	—	**7 437 904**	—	**5 139 587**	—	**1 705 183**

Tab. 58. **Den övriga bergshanteringens verkliga omsättningsvärde år 1913.**

Utgifter	Kr.	Proc. av utgifterna
Förbrukningen av malm och slig	4 453 767	35·53
» » inköpta halvfabrikat	1 712 242	13·66
Kraft, värme och belysning samt brännmaterial	804 930	6·42
Förbrukade sprängämnen	93 939	0·75
Material för reparationer och underhåll	210 028	1·67
Övrigt material och utensilier	879 500	7·02
Löner och arvoden till förvaltningspersonalen	498 178	3·97
Löner till arbetarna	2 152 052	17·17
Hyror	4 493	0·04
Försvarsavgifter	510	—
Räntor	520 901	4·16
Utskylder	284 313	2·27
Avskrivningar på fastigheter	369 198	2·95
» » gruvor	6 559	0·05
» » maskiner, inventarier och redskap	190 034	1·52
» » varufordringar	4 042	0·03
Övriga utgifter	350 101	2·79
Summa	**12 534 787**	**100·00**

Sedan de sålunda dubbelräknade värdebeståndsdelarna borträknats från samtliga årsutgifter, erhålles för den övriga bergshanteringen ovanstående omsättningsvärde.

Anmärkas må därvid, att den vid gruvföretagen överskjutande vinsten av 368 009 kr. utplånas av vid förädlingsverken föreliggande årsförlust av 674 098 kr. Efter nämnda reduktion återstår för hela den i föreliggande sammanhang redovisade delen av bergshanteringen en förlust på årsrörelsen av 306 089 kr., med vilket belopp årsutgifterna överskjuta årsförsäljningssumman.

Det från dubbelräkningar befriade omsättningsbeloppet utgör enligt utgiftsredovisningen sålunda 12 534 787 kr., mot vilken summa svarar ett inkomstbelopp av 12 228 698 kr. Mellan sistnämnda belopp samt det på grundvalen av tillverknings- och omsättningstabellen samt redovisningen över råmaterialförbrukningen beräknade från dubbelförda värdebeståndsdelar befriade tillverkningsvärdet, uppgående till 11 855 564 kr., föreligger sålunda ej alltför betydande skiljaktighet.

Efter liknande grunder, som följts vid den föregående framställningen över järnhanteringen, skall även för den övriga bergshanteringen verkställas en beräkning av manufaktureringsvärdet, fattat i betydelse av den värdeförhöjning, som genom den produktiva processen framskapas utöver det använda materialets värde. Beräkningen skall även här verkställas med tillhjälp av de för året meddelade utgifts- och inkomststaterna. En framställning av manufaktureringsvärdet för den övriga bergshanteringen äger rum i tab. 59. Sedan från den totala omsättningssumman frånräknats värdet av samtligt förbrukat material samt använda hjälparbeten ävensom den vid förädlingsverken uppkomna överskjutande årsförlusten, återstår såsom uttryck för den genom det industriella arbetet och kapitalinsatsen framskapade värdetillväxten ett belopp för gruvföretagen av 2 895 866 kr. samt för förädlingsverken av 1 852 524 kr. eller tillsamman 4 748 390 kr. Jämföres sistnämnda siffra med mot-

Tab. 59. **Den övriga bergshanteringens manufaktureringsvärde.**

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Företagsgrupper	Material	Främmande hjälparbeten	Årsförlust	Summa av kol. 2, 3 och 4	Löner	Räntor	Avskrivningar och blandade utgifter	Årsvinst	Totalsumma	Manufaktureringsvärde (kol. 6—9).
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Gruvor.....	606 314	—	—	606 314	1 632 695	326 622	568 540	368 009	3 502 180	**2 895 866**
Förädlingsverk	8 535 258	2 999	674 098	9 212 355	1 017 535	194 279	640 710	—	11 064 879	**1 852 524**
Samtliga	**9 141 572**	**2 999**	**674 098**	**9 818 669**	**2 650 230**	**520 901**	**1 209 250**	**368 009**	**14 567 059**	**4 748 390**

svarande totala omsättningsbelopp, befinnes, att för gruvrörelsen manufaktureringsvärdet utgör av totalsumman c:a 83 proc. samt för förädlingsverken c:a 17 proc., under det att för den här redovisade övriga bergshanteringen i dess helhet motsvarande siffra är 33 proc.

Enligt vad som vid behandling av järnhanteringen närmare utvecklats samt vad som framgår av tab. 59, omsluter manufaktureringsvärdet löner, räntor, avskrivningar och blandade utgifter samt vinst. Å andra sidan har för överskjutande årsförlust verkställts en motsvarande reduktion. För att erhålla en klarare bild av manufaktureringsvärdets sammansättning har i nedanstående tablå för de bägge företagsgrupperna framställts ifrågavarande värdens procentuella sammansättning. Beträffande förädlingsverken har årets överskjutande förlustsumma fördelats på de olika posterna, vilka minskats proportionellt i förhållande till årsförlusten.

Företagsgrupper	Löner	Räntor	Avskrivningar m. m.	Årsvinst	Manufaktureringsvärde
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Gruvor:					
Absolut	1 632 695	326 622	568 540	368 009	2 895 866
Relativt	56·38	11·28	19·63	12·71	100·00
Förädlingsverk:					
Absolut	647 253	123 566	407 607	—	1 178 426
Relativt	54·92	10·49	34·59	—	100·00
Samtliga:					
Absolut	2279 948	450 188	976 147	368 009	4 074 292
Relativt	55·96	11·05	23·96	9·03	100·00

Gruvvärden, fastigheter, maskiner och inventarier.

Uppgifter om fastighetstaxerings- samt brandförsäkringsvärden hava avgivits av samtliga de i undersökningen ingående företagen. Med ledning av malmtillgången, den årliga brytningsmängden, försäljningspris m. fl. förhållanden ha 6 av de i undersökningen ingående företagen uppgivit ett uppskattningsvärde av gruvfyndigheterna. Bokföringsvärde åter saknas endast i tre fall, av vilka det för slutsiffrornas gestaltning mest betydande gäller zinkfyndigheterna i Åmmeberg, vilka ägas av det belgiska aktiebolaget Vieille Montagne. Det bokförda värdet av samtlig gruvegendom, för vilken dylikt uppgivits, belöper sig, såsom framgår av tab. 61, till 5 409 467 kr. Kompletteras de fall, i vilka uppskattningsvärde av fyndig-

heterna saknas, med motsvarande bokföringsvärden, erhålles ett på så sätt fullständigat uppskattningsvärde för de svenska bly-, silver-, koppar- och zinkfyndigheterna m. fl. av 12 660 516 kr. I sistnämnda summa torde därvid få anses ligga inneslutet även värdet av sådana fyndigheter, vilka icke varit under arbete år 1913. Den omfattning, i vilken förekomsten av dylika gruvfyndigheter deklarerats, ävensom orsaken till att bearbetning ej ägt rum under redogörelseåret, framgår av tab. 60.

Taxeringsvärden av industrifastigheter hava uppgivits av samtliga i undersökningen ingående företag. Boningshus m. fl. lokaler för förvaltnings- och arbetarpersonalen åter förekomma vid 12 av de sjutton företagen. Särskilt taxeringsvärde av tomtjord uppgives till ett värde av 369 500 kr. av fyra företag, samtliga belägna i städer eller andra mera tättbebyggda samhällen. Likaledes i fyra fall uppgivas bokföringsvärden av annan sakegendom, utgörande huvudsakligen kraftledningar samt hamn- och transportanläggningar.

Tab. 60. **Andra gruvor än järngruvor, ej i verksamhet.**

Län	Grunden till overksamheten			
	Ringa malmtillgång; malmens beskaffenhet	Reserverade för framtiden	Andra orsaker	Summa
	Antal			
Jönköpings län	—	9	—	9
Örebro »	7	4	—	11
Västmanlands »	—	8	1	9
Kopparbergs »	18	—	—	18
Summa	**25**	**21**	**1**	**47**

I samtliga fallen utom vid ett mindre gruvföretag äro industri- såväl som bostadsfastigheterna brandförsäkrade. Vad i övrigt angår förhållandet mellan taxerings- och brandförsäkringsvärdena må framhållas, att i fråga om industrifastigheterna brandförsäkringsvärdet understiger taxeringsvärdet med c:a 30 proc., medan vid boningshusen jämte övriga lokaler brandförsäkringsvärdet är c:a dubbelt högre än motsvarande taxeringsvärde. Vad orsaken till sistnämnda förhållande beträffar, torde densamma vara att söka dels däri, att i industrifastigheternas taxeringsvärde ofta inneslutes värdet av fasta maskiner, vilka såsom föga utsatta för eldfara ej äro brandförsäkrade, dels däri, att i brandförsäkringsvärdet för bostadsbyggnader och lokaler ingår även försäkringsvärde av inventarier. Den sistberörda relationen mellan taxerings- och brandförsäkringsvärden föreligger ej

blott beträffande slutsummorna utan framträder regelbundet i de särskilda fallen. Brandförsäkringsvärden av maskiner och inventarier hava uppgivits av samtliga företagen med undantag av ett, tillhörande gruvgruppen. Däremot äro vid samtliga förädlingsverken lagren av materialier brandförsäkrade. Förhyrning av fastigheter redovisas i ett fall, i vilket till ett belopp av 1 750 kr. förhyrts bostäder för personalen. För att erhålla ett värde av hela det fasta kapital, vilket i form av fabriksfastigheter, bostäder för arbetar- och förvaltningspersonalen eller för andra ändamål nyttjas inom föreliggande delar av bergshanteringen, bör till övriga fastighetsvärden läggas även värdet av förhyrda fastigheter. Genom kapitalisering av ovannämnda hyresvärde efter 8 proc. erhålles ett motsvarande fastighetsvärde av 21 875 kr. Lägges till övriga värden av fastighetsnatur, inneslutande även de bokförda värdena av övrig egendom av väsentligen fastighetskaraktär, det nämnda kapitaliserade beloppet av hyrda fastigheter, erhålles såsom uttryck för samtliga vid den övriga bergshanteringen använda fastighetsvärden en slutsumma av 6 467 206 kr. Beträffande i övrigt storleken av taxerings- och brandförsäkringsvärden samt förhållandet dem emellan hänvisas till en diagrammatisk framställning på nästa sida.

Bokförda tillgångar och skulder.

Redovisning av kapitalförhållandena föreligger beträffande 11 av de här behandlade företagen, omslutande c:a 79 proc. av hela det redovisade tillverkningsvärdet. För de redovisade firmorna, vilka samtliga utgöras av aktiebolag, utgör balansställningarnas slutsumma 24 225 504 kr. Av de åtta firmorna tillhörande gruvgruppen redovisa 4 årsförlust jämte kapitalbrist, utgörande sedan föregående år anhopade förluster, under det att en firma uppvisar endast årsförlust. Av de 3 till förädlingsgruppen hänförda firmorna uppvisa 2 såväl årsförlust som kapitalbrist.

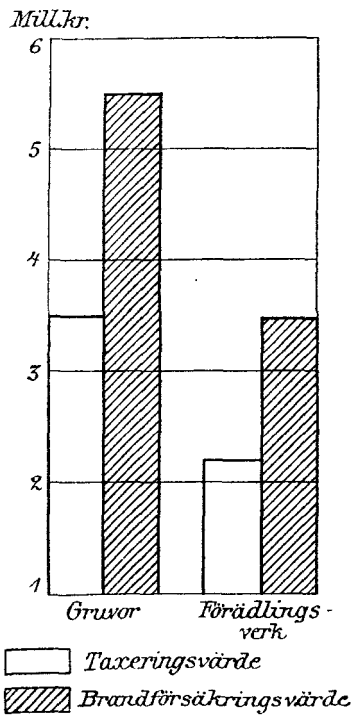
Av tillgångssidans olika värdeposter återfinnes hos gruvfirmorna, med undantag av en, bokföringsvärde av gruvor, under det att bland förädlingsfirmorna endast en upptager bokförda gruvvärden. Fastighetsvärden samt värden av maskiner och inventarier ävensom lager upptagas av samtliga firmorna. Varufordringar åter förekomma bokförda vid samtliga firmor med undantag av tvenne, tillhörande gruvgruppen. Gruvaktier och gruvlotter ävensom andra aktier återfinnas i balansställningarna för tvenne gruvfirmor samt tvenne förädlingsfirmor.

Tab. 61. Fastighets- och

Företagsgrupper	Värde av gruvfyndigheterna		Taxeringsvärden			
	Uppskattat värde	Bokfört värde	Fastigheter för gruvdrift, fabriksbyggnader etc.	Bostäder och lokaler för personalen	Tomtjord	Summa
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Gruvor	10 257 621	5 409 467	2 826 600	644 300	68 700	3 539 600
Förädlingsverk	—	—	1 846 400	123 400	300 800	2 270 600
Summa	**10 257 621**	**5 409 467**	**4 673 000**	**767 700**	**369 500**	**5 810 200**

Beträffande balansställningarnas skuldsida må framhållas, att vid föreliggande firmor fondbildningen är särdeles svag. Förhållandet sammanhänger enligt sakens natur med det sämre affärsresultatet, vilket framgår av den betydande omfattning, i vilken i balansställningarna upptagas årsförluster resp. kapitalbrister. För att täcka uppkommande årsförluster skall nämligen enligt lag användas tillgängliga reserv- samt vinstregleringS- och dispositionsfonder. Dylika fonder kunna sålunda förefinnas endast i de fall, då årsförluster resp. kapitalbrist saknas. Fyra firmor, av vilka 3 äro gruvfirmor, redovisa dylika fonder.

Taxerings- och brandförsäkringsvärden.

Storleken av vid här redovisade firmor föreliggande kapitalbrist resp. årsförlust å ena sidan samt å andra sidan storleken av reserv- samt vinstregleringS- och dispositionsfonder samt årsvinst belyses av vidstående tablå.

Förnyelse- och avskrivningsfonder förekomma i ett fall, under det att fonder för personalen till mindre belopp återfinnas i trenne firmors balansställningar. Varuskulder redovisas av samtliga firmor utom 3 tillhörande gruvgruppen. Obligationslån förekomma i två fall, varjämte de såsom övriga skulder redovisade beloppen till över-

brandförsäkringsvärden.

Bokfört värde av viss annan egendom	Brandförsäkringsvärden				
	Fastigheter för gruvdrift, fabriksbyggnader etc.	Bostäder och lokaler för personalen	Fasta och lösa maskiner samt redskap	Lager av råvaror, material och varor	Summa
Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
386 953	1 910 440	1 381 380	2 208 900	—	5 500 720
248 178	1 182 405	160 552	1 579 502	509 325	3 431 784
635 131	**3 092 845**	**1 541 932**	**3 788 402**	**509 325**	**8 932 504**

	Kapitalbrist	Årsförlust	Reservfonder	Vinstregleringsfonder	Årsvinst	Överskjutande kapitalbrist och årsförlust
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Gruvfirmor	1 186 219	414 352	75 749	74 343	168 278	1 282 201
Förädlingsfirmor	1 143 352	1 261 419	150 000	240 180	1 045 402	969 189
Samtliga	**2 329 571**	**1 675 771**	**225 749**	**314 523**	**1 213 680**	**2 251 390**

Tab. 62. **Den övriga bergshanteringens kapitalställning** $^{31}/_{12}$ **1913.**

Tillgångar.

	Gruvfirmor, 8 st.		Förädlingsfirmor, 3 st.		Samtliga, 11 st.	
	Kr.	Proc.	Kr.	Proc.	Kr.	Proc.
Egna gruvor	3 600 317	28·57	20 000	0·20	3 620 317	16·11
Fastigheter	2 476 846	19·66	3 245 870	32·89	5 722 716	25·47
Maskiner och inventarier.....	839 337	6·66	2 623 264	26·58	3 462 601	15·41
Lager.....	855 282	6·79	2 235 322	22·65	3 090 604	13·75
Varufordringar	1 038 982	8·24	476 934	4·83	1 515 916	6·74
Gruvaktier och gruvlotter.....	1 000 000	7·94	122 794	1·25	1 122 794	5·00
Andra aktier i främmande bolag	5 281	0·04	5 710	0·05	10 991	0·05
Övriga tillgångar	1 503 274	11·93	170 949	1·73	1 674 223	7·45
Kapitalbrist och årsförlust.....	1 282 201	10·17	969 189	9·82	2 251 390	10·02
Summa	**12 601 520**	**100·00**	**9 870 032**	**100·00**	**22 471 552**	**100·00**

Skulder.

Aktiekapital.....	6 050 000	48·01	5 900 000	59·78	11 950 000	53·18
Förnyelsefonder	167 000	1·32	—	—	167 000	0·74
Fonder för personalen	4 500	0·04	29 980	0·30	34 480	0·15
Obligationslån...	650 380	5·16	—	—	650 380	2·90
Varuskulder.....	71 732	0·57	2 004 505	20·31	2 076 237	9·24
Övriga skulder	5 657 908	44·90	1 935 547	19·61	7 593 455	33·79
Summa	**12 601 520**	**100·00**	**9 870 032**	**100·00**	**22 471 552**	**100·00**

vägande delen torde utgöras av lån av olika slag. Sedan reservsamt vinstregleringS- och dispositionsfonderna utjämnats mot resp. kapitalbrist och årsförlust, erhålla för de bägge firmagrupperna balansställningarna den form, som framgår av tab. 62.

De för stadigvarande bruk avsedda tillgångarna, nämligen fastigheter, maskiner och inventarier utgöra sammanlagt 41 proc. av hela tillgångssidan. De egentliga skulderna åter, nämligen varuskulder, upplånt kapital samt övrig gäld, ävensom personalfonder, vilka i regel endast torde stå under resp. firmors disposition, utgöra sammanlagt 46 proc. av hela det intresserade kapitalet. Slutligen må anföras, att kapitalbrist och årsförlust tillsammantagna utgöra ej mindre än 20 proc. av aktiekapitalet.

Utdelning till aktieägarna redovisar bland de här behandlade gruvfirmorna endast en, vilken under år 1910—1913 utdelat 8, 10, 10 och 20 proc. resp. Bland förädlingsfirmorna redovisar likaledes en utdelning till aktieägarna 1911—1913 med 6, 30 och 30 proc. resp. Av övriga firmor har ingen verkställt utdelning under åren 1909—1913.

Den sysselsatta personalen.

Även beträffande den övriga bergshanteringen ha inhämtats vissa summariska uppgifter angående förvaltnings- och arbetarepersonalen. De därvid följda normerna äro av likartad karaktär som de, vilka kommit till användning vid behandlingen av motsvarande förhållanden vid järnhanteringen. Resultatet av undersökningen i föreliggande delar framgår av tab. 63 och 64.

Tab. 63. **Förvaltningspersonalen inom den övriga bergshanteringen.**

Företagsgrupper	Hela personalen	D ä r a v					Totala lönesumman Kr.
		Ensamma ägare, verkst. direkt., disp. eller gruvförest.	Övriga styrelseledamöter	Ingenjörer	Annan teknisk förvaltningspersonal	Kontors- och övrig förvaltningspersonal	
	A n t a l						
Gruvor	55	9	11	10	5	20	254 973
Förädlingsverk	74	4	14	12	9	35	243 206
Summa	**129**	**13**	**25**	**22**	**14**	**55**	**498 179**

Tab. 64. **Arbetarepersonalen inom den övriga bergshanteringen.**

Företagsgrupper	Hela arbetarepersonalen	Därav förmän	Totala lönesumman Kr.	Lönebelopp per arbetare Kr.
Gruvarbetare, sysselsatta under jord	450	16	487 803	1 072
» » i dagbrott	5	—		
Arbetare » med till gruvbrytningen hörande arbeten	414	7	363 279	877
» » i anrikningS- och briketteringsverk	358	17	341 749	955
Diverse gruvarbetare	177	3	184 891	1 045
Gruvrörelsen i dess helhet	*1 404*	*43*	*1 377 722*	*981*
Förädlingsverk	*694*	*23*	*774 331*	*1 116*
Hela den övriga bergshanteringen	**2 098**	**66**	**2 152 053**	**1 026**

Beträffande förvaltningspersonalen må framhållas, att densamma är sysselsatt även i och för annan rörelse än bergshanteringen, såsom exempelvis jord- och skogsbruk, träförädlingsrörelse etc., i mån som dylik ingår i de olika firmornas verksamhet.

I fråga om gestaltningen av lönebeloppen per arbetare må såsom resultat av en jämförelse med motsvarande siffror för järnhanteringen framhållas, att inom den övriga bergshanteringen genomsnittstalen ställa sig i varje fall lägre, något som kan tänkas sammanhänga med det sämre affärsresultatet vid de här behandlade grupperna.

Bilaga.

Formuläret ifylles och insändes till vederbörande bergmästare senast 1 dec. 1914.

KUNGL. MAJ:TS OCH RIKETS KOMMERSKOLLEGIUM.

Obligatoriska uppgifter

enl. § 3 i K. Förordningen den 16 maj 1913.

Konfidentiellt
enl. Tryckfrihetsförordningen
§ 2 mom. 4 punkt 11.

Frågeformulär I
för **järngruvor** och **järnmalmfält** med eller utan anrikningsverk.
Stadfäst d. 28/7 1914.

Å detta formuär redovisas järnmalmsfyndigheter, som stå under förvaltning av gruvföreståndaren

....
(namn och adress)

Obs.! Uppgifterna böra, där annorlunda ej uttryckligen angives, avse förhållandena *vid slutet av år 1913*. Är svaret på en fråga »*nej*» eller »*intet*», utsättes alltid nej eller intet, alldenstund missförstånd lätt kan uppstå, om en fråga lämnas alldeles obesvarad.

I. a) *Förteckning över utmål, som under år 1913 försvarats medelst malmfångst.*
Kolumnerna 1, 2 o. 3 ifyllas av vederbörande bergmästare.

1	2	3	4	5
Namn eller nummer å utmål, ordnade efter fält	Namn å utmålets ägare	Fullständiga namnet å den, som bedriver malmfångsten vid utmålet (enskild person, firma eller bolag)	Antalet aktieägare, bolagsmän, delägare eller medlemmar i firman (el. bolaget)	Bedriver gruvidkaren även annan rörelse än gruvdrift (inkl. anrikning) vid här redovisade gruva eller malmfält, torde denna rörelse angivas
.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....

I. b) *Förteckning över utmål, som under 1913 försvarats på annat sätt än genom malmfångst (inkl. utmål under vilostånd).*
Kolumnerna 1 o. 2 ifylles av vederbörande bergmästare.

1	2	3
Namn eller nummer å utmål, ordnade efter fält	Utmålets ägare (namn å enskild person, firma eller bolag)	Orsaken till att malmfångst under år 1913 ej bedrevs vid utmålet? (Besvaras med exempelvis: »för fattig malm», »för hög titanhalt», »dåliga kommunikationer till gruvan», »svåra brytningsförhållanden», »ringa rörelsekapital», »gruvan reserveras för framtiden» etc.)
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....

Förutom ovanstående utmål finnas inom fältet... stycken av utmålsägarna gjorda (icke utmålslagda) *inmutningar*.

När *begynte* malmfångsten för första gången vid gruvan eller fältet? ....

II. De i förteckningarna 1 a och 1 b redovisade utmålens och därtill hörande fastigheters värde.

Obs.! Skulle vederbörande gruvföreståndare icke själv kunna meddela här nedan begärda uppgifter, torde nödiga upplysningar av honom inhämtas från de särskilda utmålsägarna.

a) *Värdet* å fyndigheterna ..... kr.

Anm. Kollegiet inser till fullo svårigheterna att meddela ett exakt värde i denna punkt. Då det emellertid i den gemensamma planen för de industristatistiska specialutredningarna även ingår att beräkna totala värdet av alla de fastigheter, som nyttjas av industrien, har kollegiet ansett sig även böra söka erhålla ett uppskattningsvärde å gruvhanteringens malmfyndigheter. Detta värde torde beräknas efter tillgängliga uppgifter, exempelvis med ledning av a) malmtillgång, årlig brytningsmängd jämte brytnings- och försäljningspris eller b) nuvarande kursvärde å aktier (lotter) i gruvegendomen eller c) gruvegendomens pris vid inköp, om sådant ägt rum under senare år.

b) Den under mom. a) värdesatta gruvegendomen är *bokförd* till ett värde av ..... kr.

c) *Taxeringsvärdet* å fastigheter för gruvdriften (ss. maskin- och spelhus, smedjor, skrädhus och därmed jämförliga byggnader) jämte taxeringsvärdet å anriknings- och brikettverk samt *till gruvhanteringen hörande ekonomibyggnader, såsom magasins-, lager- och kontorslokaler* ..... kr.

Anm. I händelse ovannämnda gruvfastigheters värde i taxeringslängden är sammanräknat med värde av jordbruksfastighet (Jfr K. Förordningen ang. bevillning av fast egendom m. m. d. 28 okt. 1910 § 6) eller med värde av annan fastighet, som ej tages i anspråk för gruvrörelsen, torde den del av det sammanlagda taxeringsvärdet, som kan anses hänföra sig till gruvfastigheterna med därtill hörande ekonomibyggnader, approximativt angivas *härovan* samt *härnedan* uppgivas det totala taxeringsbelopp, i vilket gruvfastigheterna ingå ..... kr.

För i stad, köping eller därmed jämförlig ort belägna fastigheter skall tomtvärdet ej inräknas i det under mom. c) angivna taxeringsvärdet.

d) *Sammanlagda taxeringsvärdet* av till gruvorna hörande för förvaltnings- och arbetarpersonalen avsedda boningshus, möteslokaler och andra byggnader, fasta inventarier *inräknade* ..... kr.

Anm. I händelse de under mom. d) åsyftade lokalerna *disponeras icke blott av personal*, som sysselsättes med gruvdrift och vad därmed sammanhänger, utan även av sådan personal, som firman sysselsätter vid ex. jordbruk, skogs- och sågverksdrift o. d., torde en uppgift härnedan meddelas över huru stor del av ovanstående värde som ungefärligen kan anses hänföra sig enbart till gruvhanteringen och vad därmed sammanhänger ..... kr.

För i stad, köping eller därmed jämförlig ort belägna fastigheter skall tomtvärdet ej inräknas i det under mom. d) angivna taxeringsvärdet.

e) Om fastigheterna äro belägna i stad, köping eller därmed jämförlig ort, torde taxeringsvärdet av den *tomtjord*, å vilken de under mom. c) och d) upptagna byggnaderna äro belägna, angivas ..... kr.

f) *Brandförsäkringsvärde* å under mom. c) upptagna anläggningar och lokaler, brandförsäkringsvärde å maskiner och inventarier *ej inräknat* ..... kr.

g) *Brandförsäkningsvärde* å under mom. d) upptagna byggnader och lokaler, brandförsäkringsvärdet å däri befintliga firman tillhöriga fasta och lösa inventarier *inräknat* ..... kr.

h) *Brandförsäkringsbelopp* å fasta och lösa maskiner och inventarier samt redskap för gruvdriften och anrikningsverket ..... kr.

i) Om den firma, som bedriver gruvbrytningen, förutom den här ovan redovisade egendomen även äger andra för stadigvarande bruk avsedda tillgångar, som direkt eller indirekt tjäna gruvhanteringen (exempelvis icke fastighetstaxerade byggnader, hamnar, kommunikations- och transportegendom, såsom rullande järnvägsmateriel, malmångare o. d.), torde uppgift om denna egendoms bokförda värde meddelas här nedan ..... kr.

I händelse i det under mom. c) här ovan redovisade taxeringsvärdet ingår värde å anrikningsoch brikettverk, torde närmare uppgifter om dessa verk meddelas härnedan.

	Svar: Anrikningsverket.	Brikettverket.
När *anlades* verket?	År	År .....
Vem *äger* verket?	.....	.....
Vem bedriver tillverkningen vid verket?	.....	.....
När började firman driva anrikningsresp. briketteringsverk?	År	År .....

Här nedan meddelas upplysningar angående eventuella förändringar, som i något eller några av ovan berörda avseenden inträffat efter 1913 års slut.

I händelse *arrenden, hyror* eller *avgifter* (med undantag av till gruvans inköpspris hörande malmöresavgifter, royalty o. d.) av gruvidkaren erlades år 1913 i och för gruvrörelsen och vad därmed sammanhänger, torde desamma här nedan specificeras.

för själva gruvan eller för jordägareandel i utmålen	kr.
för gruvfastigheter, anrikningsverk eller ekonomibyggnader	kr.
för bostäder och lokaler, som disponeras av förvaltnings- och arbetarepersonal	kr.
för elektrisk drivkraft	kr.
för annan drivkraft	kr.
för belysning	kr.
för andra ändamål (namngivas)	
	kr.
	kr.
	kr.

III. Malmfångsten och anrikningen under år 1913.

Under år 1913 har brutits sammanlagt ..... ton berg och malm.
Under år 1913 har erhållits:

	Kvantitet	Brytnings- eller framställningspris		Saluvärde
		bokfört	efter uttaxeringen	
	Ton	Kr.	Kr.	Kr.
Anrikningsgods				
Styckemalm				
Slig				
Briketter				

Under 1913 för anrikningen förbrukat inköpt rågods: ..... ton till ..... kr:s inköpspris. [1])
» » » briketteringen » » slig: ..... » » ..... kr:s » [1])

Omsättningen år 1913.

Varuslag	Lager 1/1 1913		Utdelat till bolagsmännen, aktieägarna, medlemmarna eller intressenterna	För ägarens eller delägarnes gemensamma räkning		Vidare förädlat vid här behandlade anrikningsoch briketterverk	Lager 31/12 1913	
	Ton	Bokfört värde Kr.	Ton	sålt inom landet Ton	sålt för export Ton	Ton	Ton	Bokfört värde Kr.
Anrikningsgods [2])								
Styckemalm								
Slig								
Briketter						—		

Enligt till förvaltningspersonalen lämnade uppgifter har från nu redovisade gruvor av samtliga delägare sammanlagt exporterats ..... ton malm, ... ton slig och ..... ton briketter.

[1]) I *inköpspriset* inräknas *försäkring, frakt, lastnings-, lossnings- och andra transportkostnader.*
[2]) Här upptages jämväl anrikningsgods i gamla varp till uppskattad kvantitet.

IV. Gruvrörelsens och anrikningsverkets inkomster och utgifter.

Finnes styrelse- eller stämmoberättelse tillgänglig, torde sådan godhetsfullt bifogas.

Obs.! I efterföljande tablå skola blott medtagas sådana kostnader, som stå i samband med gruvhanteringen (och anrikningen), och här skola alltså *ej* indragas utgifter för annan eventuellt driven yrkesrörelse.

Utgifter år 1913	Kronor	Inkomster år 1913	Kronor
Ingående lager av rågods, styckemalm, slig och briketter (enl. omsättningstabellen, kap. III)		Försålt gods, beräknat netto gruvbacken	
Inköpt rågods för anrikning och briketteringen		För årsdriften använda förlagsmedel från intressenter	
Kostnader för kraft, värme och belysning		Hjälparbeten åt främmande: intjänt anrikningslön å inlämnad främmande malm	
Förbrukade sprängämnen		Andra årsinkomster i samband med gruvdriften (vilka torde specifikt namngivas)	
Material för reparationer och underhåll			
» » nybyggnader och nyanskaffning under året (föres inom linjen) ...kr.			
därav påförts brytningen under året			
Övrigt förbrukat material jämte diverse utensilier			
Främmande hjälparbeten: utbetald förädlingslön för vid främmande anläggning tillverkad slig och briketter			
Löner och arvoden till förvaltningspersonalen inklusive styrelse och revisorer, tantiem medräknat [1]			
Löner till arbetarna [1] vid gruvor och verk (jfr kap. VII)			
Hyror (jfr specifikationen under kap. II) [2]			
Räntor			
Försvarsavgiftor			
Utskylder enligt krono- och kommunaldebetsedlar, med undantag av försäkringsavgifter			
Totala avskrivningar på fastigheter			
» » » gruvor			
» » » maskiner, inventarier och redskap			
» » » varufordringar		Utgående lager av rågods, styckemalm, slig och briketter enl. omsättningstabellen under kap. III)	
Övriga utgifter:			
Vinst		Förlust	
Summa [3]		Summa [3]	

[1] Vid angivandet av löner och arvoden till förvaltnings- och arbetarepersonal inräknas även värdet av eventuellt åtnjutna naturaförmåner, såsom fri bostad, fri kost, fritt bränsle, fria skatter o. s. v.

[2] I händelse hyra utbetalas för bostäder åt förvaltnings- eller arbetarepersonalen, bör sådan hyra påföras respektive lönesummor.

[3] Utgifts- och inkomstsummorna skola med varandra överensstämma.

V. Bokförda tillgångar och skulder den 31 dec. 1913.

Tillgångar	Kronor	Skulder	Kronor
Egna gruvor		Eget kapital (enskild gruvägares, bolags eller ekon. förenings i rörelsen insatta kapital el. aktiebolags inbetalta aktiekapital)	
Fastigheter, byggnader och inlösta områden			
Maskiner, fasta och lösa			
Andra inventarier och redskap		Reservfond	
Lager av material och varor		Förnyelse- och avskrivningsfond	
Varufordringar		Andra reserverade medel, varå ränta ej debiteras	
Gruvaktier och gruvlotter			
Aktier i andra främmande bolag		*Fonder för tjänstemäns och arbetares bästa*	
Övriga tillgångar:		Obligationslån	
		Varuskulder	
		Övriga skulder:	
Kapitalbrist, årsförlust oräknad			
Årsförlust		Årsvinst	
Summa [4]		Summa [4]	

[4] Summan av tillgångarna skall överensstämma med summan av skulderna.

Inbetalt aktiekapital och kontant utdelning till aktieägarna åren 1909—1913.

	Aktiekapital					Utdelning av vinst, uppkommen under år				
	1/1: 1909 Kr.	1/1: 1910 Kr.	1/1: 1911 Kr.	1/1: 1912 Kr.	1/1: 1913 Kr.	1909 %	1910 %	1911 %	1912 %	1913 %
Stamaktier										
Preferensaktier										

Utdelningen av malm till aktie- och lottägarna åren 1909—1913.

	Antal aktier eller lotter, på vilka malmutdelning skett					Utdelning per aktie eller lott av malm, erhållen under år				
	1909	1910	1911	1912	1913	1909 Ton	1910 Ton	1911 Ton	1912 Ton	1913 Ton
Lotter										
Stamaktier										
Preferensaktier										

VI. Förvaltningspersonal.

Huru stor var förvaltningspersonalen i medeltal under den tid av året, verksamheten pågått? ..... st.
Därav verkställande direktör eller gruvföreståndare ..... »
övrig bolagsstyrelse ..... »
teknisk förvaltningspersonal: a) ingenjörer med högre teknisk utbildning ..... »
b) annan teknisk förvaltningspersonal ..... »
kontors- och annan förvaltningspersonal ..... »
Sammanlagda beloppet av under senaste räkenskapsår till förvaltningspersonalen inkl. bolagsstyrelse och revisorer utbetalta löner? (Jfr utgiftsstaten under kap. IV) ..... kr.

VII. Arbetarepersonal.

Anm. Antalet arbetare angives i medeltal för den tid, under vilken driften pågått under året.

	Antal	*Därav* förmän	Sammanlagda beloppet av under året utbetalta löner Kr.
Arbetare, uteslutande eller huvudsakligen sysselsatta med arbete			
a) under jord [1]			
b) i dagen:			
1. Vid dagbrott, motsvarande arbete under jord [1]			
2. Med till gruvbrytningen hörande arbeten [2]			
3. I anriknings- och brikettverk			
4. Diverse arbetare			
Summa			

[1]) Hit höra borrare, skjutare, iläggare, bergfraktare till uppfordringsvägarna m. fl.
[2]) Hit höra skrädare (även de som äro sysselsatta vid Wenströms malmskiljare o. d.), emottagare, smeder, timmermän, m. fl.

..... d. ..... 1914.

.....
(Ägare, arrendator, föreståndare.)

Formuläret ifylles och insändes till vederbörande bergmästare senast 1 dec. 1914.

KUNGL. MAJ:TS OCH RIKETS KOMMERSKOLLEGIUM.

Obligatoriska uppgifter

enl. § 3 i K. Förordningen den 16 maj 1913.

Konfidentiellt
enl. Tryckfrihetsförordningen
§ 2 mom. 4 punkt 11.

Frågeformulär IV
för **järn-** och **stålverk,**
som äro kombinerade med hyttverk.
Stadfäst den 28/7 1914.

Uppgift från ..... **järnverk,**

beläget i ..... socken (stad) av ..... län.

Obs.! Uppgifterna böra, där annorlunda ej uttryckligen angives, avse förhållandena *vid slutet av år 1913.* Är svaret på en fråga *"nej"* eller *"intet"*, utsättes alltid nej eller intet, alldenstund missförstånd lätt kan uppstå, om en fråga lämnas alldeles obesvarad.

Frågor:	Svar:
I. Anläggningsår, ägare och tillverkare.	
Järnverkets ursprungliga anläggningsår	År.....
Vem *äger* järnverket?	.....
Fullständiga *firmanamnet* a den, som bedriver järntillverkningen vid verket	.....
Om tillverkningsfirman är ett *handelsbolag*, uppgives jämlikt vederbörlig anmälan till handelsregistret antal bolagsmän	..... st.
Om tillverkningsfirman är en *ekonomisk förening*, uppgives enligt lagstadgad förteckning antalet medlemmar	..... st.
Om tillverkningsfirman är ett *aktiebolag*, uppgives enligt aktieboken antalet aktieägare	..... st.
När började den nuvarande firman driva järntillverkning? . .	År .....
Bedriver firman förutom järntillverkning även annan industriförelse, torde densamma här angivas	.....

Här nedan meddelas upplysningar angående eventuella förändringar, som i något eller några av ovan berörda avseenden inträffat efter 1913 års slut.

.....

.....

.....

.....

.....

II. Fastigheter och lokaler.

a) *Särskilda taxeringsvärdet* å de fastigheter, som nyttjas för järntillverkningen, samt därtill hörande ekonomibyggnader, såsom magasins-, lager- och kontorslokaler . . . . . kr.

Anm. I händelse järnverkets och därmed sammanhörande byggnaders värde i taxeringslängden är sammanräknat med värde av jordbruksfastighet (Jfr K. Förordningen ang. bevillning av fast egendom m. m. d. 28 okt. 1910 § 6) eller med värde av annan fastighet, som ej tages i anspråk för järntillverkningen, torde den del av det sammanlagda taxeringsvärdet, som kan anses hänföra sig till själva verket med därtill hörande ekonomibyggnader, approximativt angivas *härovan* samt *härnedan* uppgivas det totala taxeringsbelopp, i vilket verket ingår. För i stad, köping eller därmed jämförlig ort beläget järnverk skall tomtvärdet ej inräknas i det under mom. a) angivna taxeringsvärdet . . . . . kr.

b) *Sammanlagda taxeringsvärdet* av firman tillhöriga för förvaltnings- och arbetarepersonalen avsedda boningshus, möteslokaler och andra byggnader, fasta inventarier *inräknade* . . . . kr.

Anm. I händelse de här åsyftade lokalerna disponeras icke blott av den personal, som är sysselsatt vid järntillverkningen utan även av personal, som tillverkningsfirman sysselsätter vid sådan yrkesrörelse, som ej står i samband med järntillverkningen (ex. jordbruk eller sågverksrörelse), torde en uppgift meddelas över huru stor del av ovanstående värde som ungefärligen kan anses hänföra sig enbart till järndriften? För i stad, köping eller därmed jämförlig ort beläget järnverk skall tomtvärdet ej inräknas i det under mom. b) angivna taxeringsvärdet . . . . . kr.

c) Om verket är beläget i stad, köping eller därmed jämförlig ort, torde *taxeringsvärdet av den tomtjord*, å vilken fabriks- och ekonomibyggnader samt för personalen avsedda byggnader äro belägna, angivas . . . . . kr.

d) *Brandförsäkringsvärde* å under mom. a) upptagna anläggningar och lokaler, brandförsäkringsvärde å maskiner och inventarier *ej inräknat* . . . . . kr.

Anm. Är verket jämte tillhörande ekonomibyggnader brandförsäkrat tillsammans med byggnad, som ej tages i anspråk för järntillverkningen, torde den del av det totala försäkringsbeloppet, som kan anses hänföra sig till själva verket med tillhörande ekonomibyggnader, maskiner och inventarier *oräknade*, approximativt angivas *härovan* samt *härnedan* uppgivas det totala försäkringsbelopp, i vilket verket ingår . . . . . kr.

e) *Brandförsäkringsvärde* å under mom. b) upptagna byggnader och lokaler, brandförsäkringsvärde å däri befintliga firman tillhöriga fasta och lösa inventarier *inräknat* . . . . . kr.

f) *Brandförsäkringsbelopp* å fasta och lösa maskiner och inventarier samt redskap för järntillverkningen . . . . . kr.

g) *Brandförsäkringsbelopp* å lager av råvaror, material och varor . . . . . kr.

h) Om firman förutom den ovan redovisade egendomen även äger andra för stadigvarande bruk avsedda tillgångar, som direkt eller indirekt tjäna järnbruksrörelsen (exempelvis kommunikations- och transportegendom, såsom rullande järnvägsmateriel etc.), *torde uppgift om* denna egendoms bokförda värde meddelas här nedan . . . . . kr.
. . . . . kr.
. . . . . kr.

i) I händelse *hyror* eller *arrenden* av tillverkningsfirman erläggas *i och för järnverksdriften* och vad därmed sammanhänger, torde desamma härnedan specificeras
för själva verket och därtill hörande ekonomibyggnader (ss kontors-, magasins-, lagerbyggnader o. d.) . . . . . kr.
för bostäder och lokaler, som disponeras av förvaltnings- och arbetarepersonalen . . . . . kr.
för elektrisk drivkraft . . . . . kr.
för annan drivkraft . . . . . kr.
för belysning . . . . . kr.
för maskiner . . . . . kr.
för andra ändamål (namngivas):
. . . . . kr.
. . . . . kr.
. . . . . kr.

III. Tillverkningen och omsättningen.

Varuslag	Lager 1/1 1913		*Inköpt* under året för bearbetning vid verket[1]		*Tillverkat* under året		*Förbrukat* eller vidare förädlat vid här redovisade järnverk		*Sålt* inom landet[2]		*Exporterat*		Lager 31/12 1913	
	Ton	Bokfört värde Kr.	Ton	Inköpspris[3] Kr.	Ton	Saluvärde[4] Kr.	Ton	Saluvärde[4] Kr.	Ton	Saluvärde[4] Kr.	Ton	Saluvärde[4] Kr.	Ton	Bokfört värde Kr.
A) Tackjärnstillverkningen:														
Tackjärn														
Gjutgods														
Skrot														
Masugnsgas	—	—	—		—		—		—		—	—	—	—
Andra biprodukter vid hyttverket														
B) Tillverkningen av ovällda mellanprodukter:														
Smältstycken och råskenor														
Göt och smidbart gjutgods														
Blåsstål eller oräckt brännstål														
Biprodukter vid framställningen av ovällda mellanprodukter:														
Skrot														
Annat (namngivas)														
C) Smitt eller valsat järn och stål:														
Smitt järn och stål:														
Välljärn														
Götmetall														
Valsat järn och stål:														
Av välljärn														
Av götmetall														
Biprodukter vid smides- och valsverket:														
Skrot														
Annat (namngivas):														
D) Järnmanufaktur och mekaniska verkstadsarbeten, som framställas under samma ledning och bokföring som ovan redovisade tillverkningar (inkl. gjutgods från kupolugn)	—		—	—	—		—	—	—		—		—	

[1]) Såsom *inköpt* vara redovisas även sådana produkter, som erhållits från egen anläggning, som *ej är kombinerad* med här redovisade järnverk.
[2]) „ *försåld* „ „ „ „ „ „ „ levererats till „ „ „ „ „ „ „ „ „ „ „ „
[3]) I *inköpspriset* inräknas försäkringsavgifter, frakter, omlastnings-, lossnings- och andra transportkostnader.
[4]) Med *saluvärdet* förstås varans nettoförsäljningspris *vid verket.*

IV. Under år 1913 förbrukade råvaror för järnframställningen.

Varuslag	Av egna tillgångar		Köpt inom landet från främmande företag		Direkt importerat	
	Kvantitet	*Bokfört* inköpsvärde [1] Kr.	Kvantitet	Inköpspris [1] Kr.	Kvantitet	Inköpspris [1] Kr.
Styckemalm	ton		ton		ton	
Slig	»		»		»	
Briketter	»		»		»	
Järnsvamp	»		»		»	
Skrot	»		»		»	
Ferromangan	»		»		»	
Ferrosilicium	»		»		»	
Andra *ferrolegeringar*	»		»		»	
Kalksten	»		»		»	
Dolomit	»		»		»	
Annat eldfast beskickningsoch infodringsmaterial:	»		»		»	
Övrigt beskickningsoch infodringsmaterial:	»		»		»	
Träkol	hl.		hl.		hl.	
Stenkol	*ton*		*ton*		*ton*	
Koks	»		»		»	
Ved, stubbar o. d.						
Torv						
Kraft för smältning	kw.		kw.		—	—

[1] I *inköpspriset* inräknas försäkringsavgifter, frakter, omlastnings-, lossnings- och andra transportkostnader

V. Järnverkets inkomster och utgifter.

Finnes styrelse- eller revisionsberättelse tillgänglig, torde sådan godhetsfullt bifogas.

Bedriver firman järntillverkning vid flera olika arbetsställen, och stå dessa under samma ekonomiska ledning och bokföring, skola kap. V o. VI endast ifyllas å *ett* av de formulär, som användas för redovisningen av ifrågavarande verk.

Tablån över inkomster och utgifter häntör sig till järntillverkningen vid följande verk:

Obs.! I efterföljande tablå skola icke indragas sådana kostnader, som beröra annan verksamhet än järntillverkningen.

Utgifter år 1913	Kr.	Inkomster år 1913	Kr.
Ingående lager av salufärdigt gods		Försålt gods, beräknat nettoverket	
Förbrukningen av malm, slig och briketter		Hjälparbeten och reparationer åt främmande	
Förbrukningen av inköpt tackjärn, skrot, järnsvamp och ferrolegeringar		Andra årsinkomster i samband med järntillverkningen:	
Förbrukningen av inköpta smältstycken, råskenor, göt, blåsstål och oräckt brännstål			
Förbrukningen av inköpt uträckt välljärn och götmetall			
Förbrukningen av kalksten, dolomit m. m.			
Förbrukningen av träkol, stenkol, koks och övrigt brännmaterial			
Material för reparationer och underhåll			
Diverse material och utensilier			
Främmande hjälparbeten: utbetald förädlingslön för vid främmande verk utförda kommissionsarbeten			
Löner och arvoden till förvaltningspersonalen inklusive styrelse och revisorer, tantiem medräknat [2]			
Löner till arbetarna [2] (jfr kap. VIII)			
Hyror (jfr specifikationen under kap. II) [3]			
Räntor			
Utskylder enligt krono- och kommunaldebetsedlar, dock ej försäkringsavgifter			
Totala avskrivningar på fastigheter			
" " " maskiner, inventarier och redskap			
" " " varufordringar			
Övriga utgifter:		Utgående lager av salufärdigt gods	
Vinst å järnhanteringen		Förlust å järnhanteringen	
Summa [4]		Summa [4]	

[2] Vid angivandet av löner och arvoden till förvaltnings- och arbetarepersonal inräknas även värdet av eventuellt åtnjutna naturaförmåner, såsom fri bostad, fri kost, fritt bränsle, fria skatter o. s. v.

[3] I händelse hyra utbetalas för bostäder åt förvaltnings- eller arbetarepersonalen, bör sådan hyra påföras respektive lönesummor.

[4] Utgifts- och inkomstsummorna skola med varandra överensstämma.

VI. Tillverkningsfirmans bokförda tillgångar och skulder den 31 dec. 1913.

Tillgångar	Kronor	Skulder	Kronor
Egna gruvor		Eget kapital (enskild ägares, handelsbolags eller ekon. förenings i rörelsen insatta kapital el. aktiebolags inbetalta aktiekapital)	
Fastigheter		Reservfond	
Maskiner, fasta och lösa		Förnyelse- och avskrivningsfond	
Andra inventarier och redskap		Andra reserverade medel, varå ränta ej debiteras	
Lager av material och varor		Fonder för tjänstemäns och arbetares bästa	
Varufordringar		Obligationslån	
Gruvaktier och gruvlotter		Varuskulder	
Aktier i andra främmande bolag		Övriga skulder	
Övriga tillgångar			
Kapitalbrist, årsförlust oräknad			
Årsförlust		Årsvinst	
Summa [1]		Summa [1]	

[1]) Summan av tillgångarna skall överensstämma med summan av skulderna.

Inbetalt aktiekapital och utdelning till aktieägarna åren 1909—1913.

	Aktiekapital					Utdelning av vinst, uppkommen under år				
	1/1: 1909 Kr.	1/1: 1910 Kr.	1/1: 1911 Kr.	1/1: 1912 Kr.	1/1: 1913 Kr.	1909 %	1910 %	1911 %	1912 %	1913 %
Stamaktier										
Preferensaktier										

Frågor:	Svar:
VII. Förvaltningspersonal.	
Huru stor var förvaltningspersonalen i medeltal under den tid av året, verksamheten pågått?	st.
Därav ägare, verkställande direktör eller disponent	»
övriga styrelseledamöter	»
teknisk förvaltningspersonal: a) ingenjörer med högre teknisk utbildning	»
teknisk förvaltningspersonal: b) annan teknisk förvaltningspersonal	»
kontors- och annan förvaltningspersonal	»
Sammanlagda beloppet av under senaste räkenskapsår till förvaltningspersonalen inkl. bolagsstyrelse och revisorer utbetalta löner? (Jfr utgiftsstaten under kap. V)	kr.
VIII. Arbetarepersonal.	
Huru stor var arbetarepersonalen vid järnverket i medeltal under den tid av året, verksamheten pågått?	st.
Av nämnda antal voro ..... st. förmän.	
Sammanlagda beloppet av under 1913 till arbetarepersonalen utbetalta avlöningar? (Jfr utgiftsstaten under kap. V)	kr.

..... d. ..... 1914.

.....

(Ägare, arrendator, föreståndare).

Frivilliga uppgifter.

Efterföljande uppgifter äro avsedda att intagas i en kalendarisk förteckning över alla till bergshanteringen hörande företag.

Frågor:	Svar:
Fullständigt *firmanamn* å den, som driver rörelsen	
Firmans *postadress*	
Firmans *telegrafadress*	
Firmans *telefonnummer*	
Om firman är ett handelsbolag, uppgives jämlikt vederbörlig anmälan till handelsregistret *antalet bolagsmän*	..... st.
Om firman är en ekonomisk förening, uppgives enligt lagstadgad förteckning *antalet medlemmar*	..... st.
Om firman är ett aktiebolag, uppgives enligt aktieboken *antalet aktieägare*	..... st.

Om firman driver flera gruvor, anrikningsverk eller verk för framställning av järn, stål eller andra metaller angives härnedan desammas *namn och karaktär, läge, post- och telegrafadress* samt *telefonnummer*.

.....

.....

.....

.....

.....

Driver firman jämte bergshanteriug även annan näring, torde arten av sådan näring angivas:

.....

Är firman bolag, ekonomisk förening eller aktiebolag, meddelas *fullständig förteckning över styrelsens medlemmar*, varjämte *styrelsens säte* angives.

.....

.....

.....

Av ovanstående styrelsemedlemmar är ..... ordförande; .....

..... verkst. direktör; ..... disponent.

Är firman bolag, ekonomisk förening eller aktiebolag angives *lott- eller aktiekapitalets storlek:* kr.....

Lotternas eller aktiernas *nominella värde:* kr. .....

Utdelning i proc. å	Utdelning av vinst, uppkommen under år					
	1909	1910	1911	1912	1913	1914
Stamaktier						
Preferensaktier						

Firmans viktigare för avsalu avsedda produkter och tillverkningar namngivas:

.....

.....

.....

Specialiteter: .....

.....

Firmans viktigaste avsättningsorter namngivas: .....

.....

.....

Firmans generalagenter: Namn, post- och telegrafadress: .....

.....

.....

Årliga värdet av firmans berg- och metallverksprodukter kr. .....

Firmans för år 1914 deklarerade inkomst av bergs- eller metallverksdrift kr. .....

Om firmans *viktigare järnstämplar samt övriga särskilda varu- eller fabriksmärken* torde meddelas upplysning på så sätt, att urklipp av desamma fastklistras härnedan.

.....

.....

.....

.....

.....

Kunna i händelse av behov respektiva klichéer för en kortare tid erhållas till låns? .....

Önskar firman meddela upplysningar angående sin industriförelse utöver de ovanstående, antecknas sådant meddelande härnedan (exmpelvis angående firman tilldelade medaljer och diplom vid utställningar, patent m. m.):

.....

.....

.....

..... den ..... 1915.

.....

(Namnunderskrift.)

SVERIGES BERGSHANTERING

KALENDARISK FÖRTECKNING

Register.

I. Firmor.

	Sid.
AB. Aspa Bruk	1.
» Bofors-Gullspång	1.
» Bredsjö Gruvor	2.
» Bångbro Rörverk	2.
» Ferrolegeringar	3.
» Finshyttan	4.
» Grufgården	4.
» Héroults Elektriska Stål	5.
» Hohult-Spexeryds Mangangruvor	5.
» Huså-Fröå Gruvor	6.
» Hörks Masugn	6.
» Iggesunds Bruk	7.
» Kantorps Malmfält	8.
» Ludvika Bruksegare	8.
» Nya Noragrufvorna	9.
» Pershyttan	9.
» Ryllshytte Zink- och Blygrufvor	10.
» Skogaholms Bruk	10.
» Spräkla Grufvor	11.
» Stjernfors-Ställdalen	11.
» Stollbergs Grufvor och Anrikningsverk	12.
» Storå Masugn	13.
» Stridsberg & Biörck	14.
» Svartviks Grufvor	14.
» Södertelge Verkstäder	15.
» Trollhättans Elektriska Masugn	15.
» Åminne Bruk	16.
» Österby Bruk	16.
August- och Mariagruvebolag	18.
Avesta Jernverks AB.	18.
Bastkärns Gruf AB.	19.
Bergsängs Grufvebolag	19.
Bergverks AB. Freja	19.
» » Vulcanus	20.
Bispbergs AB.	21.
Björnbergs Grufve AB.	21.
Björneborgs Jernverks AB.	22.
Borgviks AB.	23.
Boxholms AB.	23.
Brefvens Bruk, J. Gripenstedt	24.
Carlsdahls AB.	25.
Carlson, Alfr., Storbrohyttans Masugn	26.
Dahlkarlshytte AB.	26.
Dalkarlsbergs AB.	27.
Dannemora Gruvintressenter	28.
de Geer, Louis, Leufsta Bruk	28.
Fagersta Bruks AB.	29.
Ferna Bruks AB.	30.
Filipstads Bergslags Gemensamma Förvaltning	31.
Finnmosse Grufbolag	31.
Forsbacka Jernverks AB.	32.
Förola AB.	33.
Gimo Bruks AB.	33.
Gonäs Hyttebolag	34.
Gravendals AB.	34.
Gruf AB. Dalarne	35.
» » Lekomberg	35.
» » Lomberget	36.
» » Långban	36.
» » Stark	37.
Grängesbergs Gemensamma Förvaltning	38.
Grängesbergs Grufve AB.	38.
Gröndalsgrufve AB.	39.
Guldsmedshytte AB.	39.
Gullspångs Elektrokemiska AB.	40.
Gusselhytte Masugn	41.
Haggruve Bolag	41.
Hallstahammars AB.	42.
Hammarby-Yxe AB.	42.
Hargs Bruk	43.
Hellefors Bruks AB.	43.
Helsingborgs Kopparverks AB.	45.
Herrängs Gruf AB.	45.
Hjuljerns Gruvbolag	46.
Hofors AB.	47.
Horndals Järnverks AB.	48.
Humlabergs Grufvebolag	49.
Husaby Bruk, Aug. Johnsson	49.
Håksbergs Nya Gruv AB.	49.
Häfla Bruks AB.	50.
Häryds Bruk	51.
Höganäs-Billesholms AB.	51.
Höga Visangruvans Intressenter	52.
Högfors AB.	52.
Högfors och Persbo AB.	53.
Ickorrbottens Grufve AB.	53.
Ingelsgrufve AB.	54.
Johannisbergs Gruvbolag	54.
A. Johnson & C:o	55.
Jäders Bruk, A. Broström	55.
Järna Gruf AB.	56.
Kafveltorps AB.	56.

	Sid.
Kallmora Fältgrufvebolag	57.
Klacka och Lerbergs Grufvebolag	57.
Klara Grufvor, J. O. Anderson	58.
Klockfältets Gruv AB.	58.
Klosters AB.	58.
Kockums Järnverks AB.	59.
Kohlswa Jernverks AB.	60.
Kolningsbergs Grufve AB.	61.
Kopparbergs och Hofors Sågverks AB.	62.
Kungsgrufve AB.	63.
Larsbo-Norns AB.	63.
La société des mines et fonderies de zinc de la Vieille Montagne	64.
Laxå Bruks AB.	64.
Lesjöfors AB.	65.
Ljusne-Woxna AB.	66.
Luleå Jernverks AB.	67.
Luossavaara-Kiirunavaara AB.	68.
Långgrufve Bolag	69.
Långnäs Grufveförvaltning	69.
Malsjöbergs Gruf AB.	70.
Mossgrufvornas AB.	70.
Motala Verkstads Nya AB.	71.
Nora Bergslags Gemensamma Grufveförvaltning	71.
Norbergs Grufaktiebolag	72.
Norbergs Grufförvaltning	72.
Nordlander, H., Smedjebacken	73.
Nordmalings Ångsågs AB.	73.
Nybergs Gruf AB.	73.
Nyby Bruks AB.	74.
Nydquist & Holm	75.
Nyhammars Bruks AB.	75.
Nyängs AB.	76.
Näfveqvarns Bruks AB.	76.
Persbergs Grufve AB.	77.
Pershytte Grufvebolag	78.
Ramnäs Bruks AB.	78.
Riddarhytte AB.	79.
Rällingsbergs Grufve AB.	80.
Sala Gruv AB.	80.
Sandsta Elektriska Smältverk	81.
Sandvikens Jernverks AB.	81.
Saxbergets Arrende AB.	82.
Schebo Jernverks AB.	82.
Sikfors Bruks AB.	83.
Skandinaviska Montanindustri AB.	83.
Skyllbergs Bruks AB.	84.
Smedjebackens Valsverks AB.	85.
Starbo Bruksägare	85.
Stens Bruks AB.	86.
Stora Kopparbergs Bergslags AB.	86.
Stora Långviks Gruf AB.	88.
Storfors Bruks AB.	89.
Storgrufve AB.	90.
Stortägtsgrufve AB.	90.
Stribergs Grufvebolag	91.
Stripa Grufvebolag	91.
Stråssa Grufve AB.	92.
Strömbacka Bruks AB.	92.
Strömsnäs Jernverks AB.	93.
Ställbergs Grufve AB.	94.
Surahammars Bruks AB.	94.
Svartå Bruks AB.	96.
Svenska Grafit AB.	96.
Söderfors Bruks AB.	97.
Timansbergs Grufvebolag	98.
Trafik AB. Grängesberg-Oxelösund	99.
Trollhättans Elektrothermiska AB.	99.
Tuolluvara Gruf AB.	100.
Uddeholms AB.	100.
Ulfshytte Jernverks AB.	102.
Uttersbergs Bruks AB.	103.
Wachtmeister, Strömsbergs Bruk	104.
Wargöns AB.	104.
Weckla Gruf AB.	105.
Vigelsbo Grufveintressenter	105.
Vintjerns Grufbolag	106.
Västerås Masugns AB.	106.
Vestra Ormbergs Grufve AB.	106.
Åkers Styckebruk	107.
Ödeborgs Bruks AB.	108.
Öskeviks Hyttebolag	108.

II. Gruvor och anrikningsverk, järn-, stål- och övriga metallverk.

	Sid.
a. *Gruvor och anrikningsverk.*	
Andersbenningsfältet, Långgrufve Bolag	69.
August- och Mariagruvorna, Ljusne-Woxna AB.	66.
Bastkärnsfältet, Bastkärns Gruf AB.	19.
Bergsängs gruvor, Bergsängs Grufvebolag	19.
Bispbergsfältet, Bispbergs AB.	21.
Björnbergs gruvfält, Björnbergs Grufve AB.	21.
Blötbergsfältet m. anrikningsverk, Bergverks AB. Vulcanus	20.
Borgfors anrikningsverk, Ljusne-Woxna AB.	66.
Bredsjö anriknings- och briketteringsverk, AB. Stjernfors-Ställdalen	11.
Bredsjönäs Sjögruva, Åkers Styckebruk	107.
Brunnafältet, Söderfors Bruks AB.	97.
Bålsjöns anrikningsverk, Norbergs Gruf AB.	72.
Bäckegruvans anrikningsverk, Riddarhytte AB.	79.
Böhlets mangangruvor, AB. Hohult-Spexeryds Mangangruvor	5.

Sid.

Dalkarlsbergsfältet m. anrikningsverk, Dalkarlsbergs AB. ... 27.
Dannemora gruvor, Dannemora Gruvintressenter ... 28.
Falu koppargruva, Stora Kopparbergs Bergslags AB. ... 86.
Fanthytte-, Leja- och Håkansbodafälten, Guldsmedshytte AB. ... 39.
Finnbergsfältet, Hellefors Bruks AB. 43.
Finnmosse gruvor, Finnmosse Gruvbolag ... 31.
Finnäsfältet, Gruf AB. Dalarne ... 35.
Flogbergets anrikningsverk och briketteringsverk, AB. Spräkla Grufvor 11.
Fredmundbergsfältet, Gruf AB. Dalarne ... 35.
Fredmundbergsfältet, Bergverks AB. Vulcanus ... 20.
Fältgruvan, Kallmora Fältgrufvebolag 57.
Förola gruva, Förola AB. ... 33.
Gamla Skrammelfallsgruvan, Svenska Grafit AB. ... 96.
Garpenbergs odalfält, AB. Grufgården 4.
Getbacksfältet, Norbergs Gruf AB. ... 72.
Gruvgårdens anrikningsverk, AB. Grufgården ... 4.
Grängesbergs malmfält, Grängesbergs Grufve AB. ... 38.
Gränshyttefältet, Guldsmedshytte AB. 39.
Gröndalsgruvan, Gröndalsgrufve AB. 39.
Guldsmedshyttans anrikningsverk och briketteringsverk, Guldsmedshytte AB. ... 39.
Gällivara malmfält, Luossavaara-Kiirunavaara AB. ... 68.
Haggruvefältet, Haggruve Bolag ... 41.
Hammarins-, Hargs- och Maskingruvorna, Ljusne-Woxna AB. ... 66.
Herrängsfältet m. anrikningsverk och briketteringsverk, Herrängs Gruf AB. 45.
Hjulsjö (Södra Hyttan) anrikningsverk och briketteringsverk, AB. Stjernfors-Ställdalen ... 12.
Hultebo gruvfält, Ljusne-Woxna AB. 66.
Husaby Bruks sjömalmstäkter, Husaby Bruk, Aug. Johnsson ... 49.
Huså-Fröå gruvor, AB. Huså-Fröå Gruvor ... 6.
Håksbergsfältet m. anrikningsverk, Håksbergs Nya Gruv AB. ... 49.
Hästhagsbergs- o. Bråfallsgruvorna, Ulfshytte Jernverks AB. ... 102.
Höganäs anrikningsverk, Höganäs-Billesholms AB. ... 51.
Höga Visangruvan, Höga Visangruvans Intressenter ... 52.
Ickorrbottengruvorna, Norra o. Södra, m. anrikningsverk, Ickorrbottens Grufve AB. ... 53.
Idkerbergsfältet, Gruf AB. Dalarne ... 35.
Ingelshyttefältet, Ingelsgrufve AB. ... 54.

Sid.

Intrångsfältet m. anrikningsverk, Stora Långviks Gruf AB. ... 88.
Iviksfältet, Gruf AB. Stark ... 37.
Johannisbergsgruvan, Johannisbergs Gruvbolag ... 54.
Järnafältet, Järna Gruf AB. ... 56.
Kallmorbergsfältet m. anrikningsverk, Surahammars Bruks AB. ... 94.
Kantorps gruvfält m. anrikningsverk, AB. Kantorps Malmfält ... 8.
Karlvagnsfältet m. anrikningsverk, Gruf AB. Stark ... 37.
Kafveltorpsfältet m. anrikningsverk, Kafveltorps AB. ... 56.
Karlandsberggruvan, Ingelsgrufve AB. 54.
Karl Olsgruvan, Dannemora Gruvintressenter ... 28.
Karlsgruvan, Gravendals AB. ... 34.
Kiirunavara malmfält, Luossavaara-Kiirunavaara AB. ... 68.
Klara malmfält, Klara Grufvor, J. O. Anderson ... 58.
Klacka och Lerbergs gruvor m. anrikningsverk, Klacka och Lerbergs Grufvebolag ... 57.
Kolningsbergsfälten, Gamla och Nya, Kolningsbergs Grufve AB. ... 61.
Koskullskulle malmfält, Bergverks AB. Freja ... 19.
Krampfältet, Guldsmedshytte AB. ... 39.
Kylsbofältet, Gruf AB. Stark ... 37.
Källfallsfältet m. anrikningsverk och briketteringsverk, Riddarhytte AB. 79.
Kärrgruve- och Flogbergsfälten, AB. Spräkla Grufvor ... 11.
Leja kopparanrikningsverk, Guldsmedshytte AB. ... 39.
Lekombergsfältet m. anrikningsverk, Gruf AB. Lekomberg ... 35.
Lombergsfältet m. anrikningsverk, Gruf AB. Lomberget ... 36.
Långbansfältet m. anrikningsverk, Gruf AB. Långban ... 36.
Långbanshyttans anrikningsverk, Lesjöfors AB. ... 65.
Långgruvans anrikningsverk och briketteringsverk, Långgrufve Bolag ... 69.
Långnäs anrikningsverk, Hofors AB. 47.
Malmkärragruvorna, Fagersta Bruks AB. ... 29.
Malsjöbergsgruvorna, Västra o. Norra, Malsjöbergs Gruf AB. ... 70.
Morbergsfältet, Norbergs Gruf AB. .. 72.
Mossgruvorna, Mossgrufvornas AB. .. 70.
Nartorps gruvor m. anrikningsverk, Stora Långviks Gruf AB. ... 88.
Nordmarks gruvor, Uddeholms AB. .. 100.
Norrbergsfältet, Norbergs Gruf AB. 72.
Norra Nybergsfältet m. anrikningsverk och briketteringsverk, Nybergs Gruf AB. ... 73.

Sid.

Norra Ställbergsfältet m. anrikningsverk, Kungsgrufve AB. ..... 63.
Nybergsfältet, Skandinaviska Montanindustri AB. ..... 83.
Nyängsfältet, Nyängs AB. ..... 76.
Persbergs odalfält m. anrikningsverk och separeringsverk, Persbergs Grufve AB. ..... 77.
Pershytte Berggruva, AB. Nya Noragrufvorna ..... 9.
Pershyttefältet m. anrikningsverk, Pershytte Grufvebolag ..... 78.
Prostgruvan, Gruf AB. Stark ..... 37.
Ramhälls gruvor, Dannemora Gruvintressenter ..... 28.
Ramsta gruvfält, Boxholms AB. ..... 23.
Riddarhytte odalutmål, Riddarhytte AB. ..... 79.
Risbergsfältet, Surahammars Bruks AB. 94.
Rishöjdbergsfältet, AB. Bredsjö Gruvor 2.
Ryllshyttefältet, AB. Ryllshytte Zink- och Blygrufvor ..... 10.
Rällingsbergs- och Ågruvorna, Rällingsbergs Grufve AB. ..... 80.
Röbergsfältet, Norbergs Gruf AB. ... 72.
Rödbergsfältet, Humlabergs Grufvebolag ..... 49.
Rörbergs gruvor, AB. Österby Bruk 16.
Salbergets gruvor och anrikningsverk (Sala Silververk), Sala Gruv AB. 80.
Saxbergsfältet m. anrikningsverk, Saxbergets Arrende AB. ..... 82.
Sikfors anrikningsverk och briketteringsverk, Sikfors Bruks AB. ..... 83.
Siksjöbergsfältet, Starbo Bruksägare 85.
Skalunda gruva, AB. Kantorps Malmfält... ..... 8.
Skottvångs och Elgsjöbackens gruvor, Åkers Styckebruk ..... 107.
Sköttgruvefältet m. anrikningsverk, Högfors AB. ..... 52.
Slotterbergets anrikningsverk, Hjulljerns Gruvbolag ..... 46.
Spexeryds mangangruvor, AB. Hohult-Spexeryds Mangangruvor ..... 5.
Stollbergs gruvor o. anrikningsverk, Dambergs-, Ko- och Cedercrantzgruvorna, AB. Stollbergs Grufvor och Anrikningsverk... ..... 12.
Stora Sirsjöbergsfältet, Sikfors Bruks AB. ..... 83.
Storgruvan, Storgrufve AB. ..... 90.
Storstrecksfältet, Hofors AB. ..... 47.
Stortäktsgruvorna, Västra och Östra, Stortägtsgrufve AB. ..... 90.
Stribergs gruvfält, Stribergs Grufvebolag ..... 91.
Stripa odalfält, Stripa Grufvebolag... 91.
Stråssafältet m. anrikningsverk och briketteringsverk, Stråssa Grufve AB. 92.
Ställbergsfältet, Ställbergs Grufve AB. 94.

Sid.

Svartviks gruvfält, AB. Svartviks Grufvor ..... 14.
Tabergs gruvor, Uddeholms AB. ... 100.
Timansbergsfältet m. anrikningsverk, Timansbergs Grufvebolag ..... 98.
Tuolluvara malmfält, Tuolluvara Gruf AB. ..... 100.
Uttersbergs anriknings- och briketteringsverk, Uttersbergs Bruks AB. 103.
Vigelsbofältet m. anrikningsverk och briketteringsverk, Vigelsbo Grufveintressenter ..... 105.
Vintjärnsfältet m. anrikningsverk, Vintjerns Grufbolag ..... 106.
Våghalsgruvan m. anrikningsverk, Gruf AB. Dalarne ..... 35.
Västra Malsjöbergs m. fl. sovringsverk, Malsjöbergs Gruf AB. ..... 70.
Västra Ormbergsfältet, Vestra Ormbergs Grufve AB. ..... 106.
Åminne Bruks sjömalmsfyndigheter, AB. Åminne Bruk ..... 16.
Ämmebergsfältet m. vaskverk och rosthytta, La société des mines et fonderies de zinc de la Vieille Montagne .... 64.
Åsbobergsfältet m. anrikningsverk, Stribergs Grufvebolag ..... 91.
Åsgruvan, Weckla Gruf AB. ..... 105.
Ösjöbergsfältet, AB. Bredsjö Gruvor 2.
Östanmossa anriknings- och briketteringsverk, Norbergs Gruf AB.... 72.
Övre Persgruvan, Klockfältets Gruv AB. ..... 58.

b. *Järn-, stål- och övriga metallverk.*

Algrena lancashirevерk, AB. Aspa Bruk 1.
Aspa stångjärns- och spiksmedja, AB. Aspa Bruk..... ... 1.
Avesta järnverk, Avesta Jernverks AB. 18.
Axmars masugn, A. Johnson & C:o 55.
Baggå järnbruk, Ljusne-Woxna AB. 66.
Björneborgs järnbruk, Björneborgs Jernverks AB. ..... 22.
Bofors järnbruk, AB. Bofors-Gullspång 1.
Borgviks järnbruk, Borgviks AB. ... 23.
Boxholms järnbruk, Boxholms AB.. 23.
Brattfors järnbruk (Värmlands län), Uddeholms AB. ..... 101.
Brattfors järnbruk (Gävleborgs län), Kopparbergs och Hofors Sågverks AB. ..... 62.
Bredsjö hyttverk, AB. Stjernfors-Ställdalen ..... 11.
Brefvens järnbruk, Brefvens Bruk, J. Gripenstedt ..... 24.
Bångbro järnverk, AB. Bångbro Rörverk..... 2.
Carlholms järnbruk, de Geer, Louis, Leufsta Bruk ..... 28.

	Sid.
Carlsdahls järnbruk, Carlsdahls AB.	25.
Dahlkarlshytte järnbruk, Dahlkarlshytte AB.	26.
Degerfors järnverk, Strömsnäs Jernverks AB.	93.
Domnarfvets järnverk, Stora Kopparbergs Bergslags AB.	86.
Eskilstuna valsverk, Guldsmedshytte AB.	39.
Fagersta järnbruk, Fagersta Bruks AB.	29.
Falu kopparverk, Stora Kopparbergs Bergslags AB.	86.
Ferna järnbruk, Ferna Bruks AB.	30.
Ferrolegeringars elektriska smältverk, AB. Ferrolegeringar	3.
Finshyttans järnbruk, AB. *Finshyttan*	4.
Flatenbergs masugn, A. Johnson & C:o	55.
Flemminge järnbruk, Boxholms AB.	24.
Forsbacka järnbruk, Forsbacka Jernverks AB.	32.
Galtströms masugn, A. Johnson & C:o	55.
Gimo järnbruk, Gimo Bruks AB.	33.
Gisslarbo järnbruk, Riddarhytte AB.	79.
Gonäs masugn, Gonäs Hyttebolag	34.
Grafversfors hyttverk, Boxholms AB.	24.
Granbergsdals masugn, Carlsdahls AB.	25.
Guldsmedshyttans hyttverk, gjuterier o. mek. verkstad, Guldsmedshytte AB.	39.
Gullspångs kiseljärnverk, Gullspångs Elektrokemiska AB.	40.
Gullöfors järnbruk, AB. Stridsberg & Biörck	14.
Gusselhyttans Masugn, Gusselhytte Masugn	41.
Gysinge järnbruk, Stora Kopparbergs Bergslags AB.	87.
Hagfors järnverk, Uddeholms AB.	101.
Hallstahammars järnbruk, Hallstahammars AB.	42.
Hammarby järnbruk, Hammarby-Yxe AB.	42.
Hargs järnbruk, Hargs Bruk	43.
Hellefors järnverk, Hellefors Bruks AB.	44.
Herrängs hyttverk, Herrängs Gruf AB.	45.
Hjulsjö masugn (Södra Hyttan), AB. Stjernfors-Ställdalen	12.
Hofors järnverk, Hofors AB.	47.
Horndals järnbruk, Horndals Järnverks AB.	48.
Husaby Bruk, Aug. Johnsson	49.
Häfla järnbruk, Häfla Bruks AB.	50.
Hälsingborgs kopparverk, Helsingborgs Kopparverks AB.	45.
Häryds järnbruk, Häryds Bruk	51.
Höganäs reduceringsverk, Höganäs-Billesholms AB.	51.
Högfors järnbruk (Örebro län), Högfors AB.	52.
Högfors masugnar (Västmanlands län), Högfors och Persbo AB.	53.
Igelbäckens hyttverk, AB. Aspa Bruk	1.
Iggesunds järnbruk, AB. Iggesunds Bruk	7.
Jäders järnbruk, Jäders Bruk, A. Broström	55.
Jädraås järnverk, Kopparbergs och Hofors Sågverks AB.	62.
Kallinge järnbruk, Kockums Järnverks AB.	59.
Karlsviks järnbruk, Luleå Jernverks AB.	67.
Karmansbo järnbruk, Forsbacka Jernverks AB.	32.
Klenshyttans masugn, Nordlander, H., Smedjebacken	73.
Kohlswa järnbruk, Kohlswa Jernverks AB.	60.
Korså järnbruk, Stora Kopparbergs Bergslags AB.	87.
Kortfors elektriska stålverk, AB. Héroults Elektriska Stål	5.
Köpings hyttverk, Guldsmedshytte AB.	39.
Laxå järnverk, Laxå Bruks AB.	64.
Lesjöfors järnbruk, Lesjöfors AB.	65.
Leufsta järnbruk, de Geer, Louis, Leufsta Bruk	28.
Lienshyttans masugn, Riddarhytte AB.	79.
Lindesby masugn, Skandinaviska Montanindustri AB.	83.
Ljusneverken (Norr- och Sörljusne), Ljusne-Woxna AB.	66.
Lotorps järnbruk, Stens Bruks AB.	86.
Ludvika järnbruk, AB. Ludvika Bruksegare	8.
Långbanshyttans masugn, Lesjöfors AB.	65.
Långshyttans järnbruk, Klosters AB.	58.
Motala verkstad, Motala Verkstads Nya AB.	71.
Motjärnshyttans hyttverk, Uddeholms AB.	101.
Movikens hyttverk, Strömbacka Bruks AB.	92.
Munkfors järnbruk, Uddeholms AB.	101.
Norra Hörks masugn, AB. Hörks Masugn	6.
Nyby järnbruk, Nyby Bruks AB.	74.
Nydquist & Holms mek. verkstad, Nydquist & Holm	75.
Nyhammars järnbruk, Nyhammars Bruks AB.	75.
Nykroppa järnverk, Storfors Bruks AB.	89.
Näfveqvarns bruk, Näfveqvarns Bruks AB.	77.
Näs järnbruk, Horndals Järnverks AB.	48.
Olofsfors järnbruk, Nordmalings Ångsågs AB.	73.
Pershytte masugn, AB. Pershyttan	9.

	Sid.
Ramnäs järnbruk, Ramnäs Bruks AB.	78.
Röfors järnbruk, Laxå Bruks AB. ...	64.
Sandsta elektriska smältverk, Sandsta Elektriska Smältverk	81.
Sandvikens järnverk, Sandvikens Jernverks AB.	81.
Schebo järnbruk, Schebo Jernverks AB.	82.
Schisshytte masugn, Starbo Bruksägare	85.
Sikfors järnbruk, Sikfors Bruks AB.	83.
Skogaholms järnbruk, AB. Skogaholms Bruk	10.
Skyllbergs järnbruk, Skyllbergs Bruks AB.	84.
Smedjebackens valsverk, Smedjebackens Valsverks AB.....	85.
Spännarhytte järnbruk, Surahammars Bruks AB.....	94.
Starbo masugn, Starbo Bruksägare ..	85.
Stjärnsunds järnbruk, Klosters AB. ..	59.
Stora Lassåna järnbruk, Laxå Bruks AB.	64.
Storbrohyttans masugn, Carlson, Alfr., Storbrohyttans Masugn	26.
Storfors rörverk, Storfors Bruks AB.	89.
Storå masugn, AB. Storå Masugn ...	13.
Strömbacka järnbruk, Strömbacka Bruks AB.	92.
Strömsbergs järnbruk, Wachtmeister, Strömsbergs Bruk	104.
Ställdalens masugn, AB. Stjernfors-Ställdalen	12.
Surahammars järnbruk, Surahammars Bruks AB.	94.
Svanå järnbruk, Surahammars Bruks AB.	94.
Svartå järnbruk, Svartå Bruks AB. ..	96.
Sävenfors masugn, Hellefors Bruks AB.	44.
Söderfors järnbruk, Söderfors Bruks AB.	97.
Södertelje mek. verkstad, AB. Södertelge Verkstäder	15.
Tobo masugn, de Geer, Louis, Leufsta Bruk	28.
Trollhättans elektriska smältverk, AB. Trollhättans Elektriska Masugn	15.
Trollhättans elektriska zinkverk, Trollhättans Elektrothermiska AB. ...	100.
Trummelsbergs masugn, Ferna Bruks AB.	30.
Trångfors järnbruk, Hallstahammars AB.	42.
Ullfors järnbruk, Wachtmeister, Strömsbergs Bruk	104.
Ulvshytte järnverk, Ulfshytte Jernverks AB.	103.
Uttersbergs järnverk, Uttersbergs Bruks AB.....	104.
Wargöns elektriska smältverk, Wargöns AB.	105.
Wij valsverk, Kopparbergs och Hofors Sågverks AB.	62.
Vikmanshytte järnbruk, Larsbo-Norns AB.	64.
Woxna järnbruk, Ljusne-Woxna AB.	66.
Västanfors grafitverk, Svenska Grafit AB.	97.
Västanfors järnbruk, Fagersta Bruks AB.	29.
Västerby masugn, A. Johnson & C:o	55.
Västerås hyttverk, Västerås Masugns AB.	107.
Ågs masugn, Stora Kopparbergs Bergslags AB.	87.
Åkers masugn, Åkers Styckebruk ..	108.
Åminne järnbruk, AB. Åminne Bruk	16.
Älvkarleö järnbruk, Söderfors Bruks AB.	97.
Ängelsbergs masugn, A. Johnson & C:o	55.
Ödeborgs järnbruk, Ödeborgs Bruks AB.	108.
Öskeviks masugn, Öskeviks Hyttebolag	108.
Österby järnbruk, AB. Österby Bruk	16.

Aktiebolaget Aspa Bruk.

Stiftelseår: 1885.

IGELBÄCKENS HYTTVERK: Hammars s:n, Örebro län; grundat år 1696.
ASPA STÅNGJÄRNS- OCH SPIKSMEDJA, Hammars s:n, och ALGRENA LANCASHIREVERK, Askersunds landsk.; grundade år 1692, se Laxå Bruks AB., sid. 64.
Postadr.: firman: Laxå; bruket: Aspa Bruk.
Styrelse: Ryttmästaren K. E. Bohnstedt; Kaptenen Rob. von Horn; Disponenten C. Sahlin (verkst. dir.).
Styrelsens säte: Aspa bruk, Hammars s:n.
Aktiekapital: kr. 960 000 à nom. kr. 100.
Utdelning 1909—1915: 8, 10, 10, 5, 5, 6, 5 %.

Aktiebolaget Bofors-Gullspång.

Stiftelseår: 1896.

BOFORS JÄRNBRUK: hyttverk, martinverk, smältsmedja, grov- och finvalsverk, stålgjuteri, krigsmaterielverkstad, manufaktursmedja; Karlskoga s:n, Örebro län; grundat år 1646.

Järnstämplar

F W S

Martin- och lancashirejärn

Stångjärn och järnmanufaktur

Postadr.: Bofors. *Telegrafadr.:* Boforsco, Karlskoga. *Telefonn:r:* Karlskoga 7, 8, 10, 12, 15, 55, 104, 105, 107, 108, 112, 189, 193, 226, 227, 228, 240.
Styrelse: f. d. Riksmarskalken F. v. Essen (ordf.); Disponenten B. Wijkander (verkst. dir. och disp.); Bankdirektören J. C:son Kjellberg; Konsuln C. A. Kjellberg; Disponenten Will:m Gibson; Disponenten R. Sohlman.
Styrelsens säte: Bofors.
Arbetareantal: 1 700.
Aktiekapital: kr. 7 200 000 à nom. kr. 500; ant. aktieägare: 130.
Utdelning å stamaktier 1910—1915: 4, 5, 6, 6, 6, 6 %.

Deklarerad årsinkomst 1915: kr. 1 121 638.
Drivkraft: vatten och elektricitet: 2 450 hkr.
Tillverkningar: valsat och smitt stål, stålgjutgods, mekaniska verkstadsarbeten, speciellt sådana, som fordra stora maskiner.
Specialiteter: kanoner och ammunition, stålgjutgods av grövre dimensioner.
Tillv.:s värde: kr. 5 215 915.
Viktigare avnämare: svenska, norska och danska staten.

Aktiebolaget Bredsjö Gruvor.

Stiftelseår: 1909.

Ösjöbergs- och Rishöjdbergsfälten; Hjulsjö s:n, Örebro län.
Postadr.: Bredsjö. *Telegrafadr.:* Bredsjöbruk, Nora. *Telefonn:r:* Hjulsjö 2.
Drives av Aktiebolaget Stjernfors-Ställdalen.
Styrelse: Bankdirektören A. Sandwall (ordf.); Disponenten A. L. Berglund (verkst. dir., disp. och gruvförest.); Bankdirektören Carl Ameln.
Styrelsens säte: Hjulsjö s:n.
Arbetareantal: 179.
Aktiekapital: kr. 500 000 à nom. kr. 1 000; ant. aktieägare: 5.
Drivkraft: elektricitet: 250 hkr.
Produkt: järnmalm.

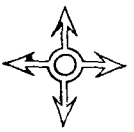
Aktiebolaget Bångbro Rörverk.

Stiftelseår: 1895.

Bångbro järnverk: hytt-, bessemer- och valsverk samt hydrauliskt pressverk, manufaktursmedja, mek. verkstad, thomasfosfatverk; Ljusnarsbergs s:n, Örebro län; grundat år 1871.
Postadr.: Bångbro. *Telegrafadr.:* Bångbroverket, Kopparberg. *Telefonn:r:* Kopparberg 26 och 91.
Styrelse: Kommendören Sten Ankarcrona (ordf.); Disponenten Elof Hedendahl (verkst. dir och disp.); Disponenten Carl Sahlin;

Löjtnanten Frih. G. A. Klingspor; v. Häradshövdingen Erland Lagerlöf; Kaptenen Robert von Horn.
Styrelsens säte: Stockholm.
Arbetareantal: c:a 400.
Aktiekapital: kr. 1 800 000 à nom. kr. 1 000; ant. aktieägare: 32.

Järnstämplar

Tackjärn, göt, valsat och smitt järn och stål

Stålvaror

Järn och stål

Drivkraft: vatten, elektricitet och ånga: c:a 2 500 hkr.
Tillverkningar: tackjärn och göten; huvudsakligen valsat järn och stål av bessemer- och thomaskvalitet.
Specialiteter: borr-, lie-, kniv-, fil- samt egg- och verktygsstål i övrigt ävensom kallvalsat järn och stål.
Tillv.:s värde: c:a kr. 4 000 000.
Viktigare avsättningsområden: England och dess kolonier, Tyskland, Frankrike, Ryssland, Amerika samt Japan.
Generalagent: för England: Forsberg & Mark, Göteborg; telegrafadr.: Markfors.

Aktiebolaget Ferrolegeringar.

Stiftelseår: 1913.

ELEKTRISKT SMÄLTVERK i Trollhättan; grundat år 1913.
Postadr.: Gustaf Adolfstorg 18, Stockholm. *Telegrafadr.:* Legeringar. *Telefonn:r:* Rt 36 79.
Styrelse: Direktören Oscar Falkman (ordf.); Direktören Ragnar Nilson (verkst. dir.).
Styrelsens säte: Stockholm.
Arbetareantal: 76.
Aktiekapital: kr. 400 000 à nom. kr. 1 000; ant. aktieägare: 5.
Utdelning 1914: 10 %.

Drivkraft: elektricitet: 7 000 hkr.
Produkter och tillverkningar: ferrokrom, kiselaluminium, kiselaluminiummangan, ferromangan, ferrovanadin och kiselmangan.
Tillv.:s värde: kr. 2 270 000.

Aktiebolaget Finshyttan.

Stiftelseår: 1903.

FINSHYTTANS JÄRNBRUK: masugn, gjuteri och mek. verkstad; Färnebo s:n, Värmlands län; grundat år 1876.

Järnstämpel
O. B.
SPECIAL
Tackjärn

Postadr.: Finshyttan. *Telegrafadr.:* Filipstad (Bergströms). *Telefonn:r:* Filipstad 5.
Styrelse: C. J. Bergström (ordf.); L. W. Bergström (disp.); Albert Bergström.
Styrelsens säte: Finshyttan.
Arbetareantal: 180.

Aktiekapital: kr. 450 000 à nom. kr. 1 000; ant. aktieägare: 9.
Utdelning 1909—1915: 4, 6, 6, 6, 6, 6, 6 %.
Deklarerad årsinkomst 1915: kr. 65 500.
Drivkraft: vatten och elektricitet: 175 hkr.
Tillverkningar: tackjärn, vattenturbiner och regulatorer.
Specialiteter: kolumbiturbiner och regulatorer.
Tillv.:s värde: kr. 880 000.
Viktigare avsättningsområden: Sverige och England.

Aktiebolaget Grufgården.

Stiftelseår: 1911.

GARPENBERGS ODALFÄLT; Garpenbergs s:n, Kopparbergs län; koppar-, bly- och zinkmalmsanrikningsverk vid Gruvgården; Garpenbergs s:n; grundat år 1908.
Postadr.: verket: Dala-Finnhyttan; firman: Norrmalmstorg 3, Stockholm. *Telegrafadr.:* Brikett, Stockholm. *Telefonn:r:* Dala-Finnhyttan 11; Rt Stockholm 115 24.
Styrelse: v. Häradshövdingen Erland Lagerlöf (ordf.); Fil. Doktorn Gustaf Gröndal (verkst. dir.); Direktören Fredrik Jakobsen; Advokaten Sven Lagerlöf.
Styrelsens säte: Stockholm.

Gruvföreståndare: Ingenjören Eric Westlund, Dala-Finnhyttan.
Arbetareantal: 125.
Aktiekapital: kr. 262 400 à nom. kr. 100; ant. aktieägare: 5.
Drivkraft: elektricitet: 293 hkr.
Produkter: koppar- och blykoncentrat.
Värde av produkter: kr. 261 700.
Viktigaste avnämare: Guldsmedshyttan, Sala.

Aktiebolaget Héroults Elektriska Stål.

Stiftelseår: 1902.

KORTFORS ELEKTRISKA STÅLVERK: smält-, vals-, hammar-, karburit- och elektrodverk; Karlskoga s:n, Örebro län; grundat år 1902.

Postadr.: Kortfors. *Telegrafadr.:* Héroult, Karlskoga. *Telefonn:r:* Karlskoga 4 b och 234.

Järnstämpel

Valsat och smitt järn och stål

Styrelse: Professorn Svante Arrhenius (ordf.); Disponenten Oscar Andersson (verkst. dir. och disp.); Ingenjören K. J. Sunström; Direktören P. Sejournet.
Styrelsens säte: Kortfors.
Arbetareantal: 80.
Aktiekapital: kr. 350 000 à nom. kr. 1 000; ant. aktieägare: 10.
Deklarerad årsinkomst 1914: kr. 26 460.
Drivkraft: elektricitet: 2 200 hkr.
Tillverkningar: elektrostål (göt och billets samt smidda och valsade stänger), verktygsstål, självhärdande stål, legeringsstål, ihåligt borrstål, kiseljärn, kromjärn och andra järnlegeringar samt karburit- och kolelektroder för elektriska smältugnar.
Tillv.:s värde: c:a kr. 800 000.
Viktigare avsättningsområden: Sverige, Norge, Finland, Ryssland, Danmark, England, Frankrike, Spanien och Amerika.

Aktiebolaget Hohult-Spexeryds Mangangruvor.

Stiftelseår: 1905.

SPEXERYDS MANGANGRUVOR; Ödestuga s:n, Jönköpings län; äger även Böhlets mangangruvor; Undenäs s:n, Skaraborgs län.

Postadr.: Tenhult. *Telegrafadr.:* Spexeryd, Jönköping. *Telefonn:r:* Tenhult 14.
Styrelse: Doktor E. Förberg (ordf.); Disponenten F. G. Samuelsson (verkst. dir. och gruvförest.); Direktören B. A. Åkerström; Bergsingenjören O. Magni.
Styrelsens säte: Stockholm.
Arbetareantal: 66.
Aktiekapital: kr. 600 000 à nom. kr. 1 000; ant. aktieägare 8.
Drivkraft: gas och elektricitet: 110 hkr.
Produkt: manganmalm.
Värde av produkten: kr. 225 000.
Viktigaste avnämare: Wargöns elektriska smältverk.

Aktiebolaget Huså-Fröå Gruvor.

Stiftelseår: 1912.

Huså-Fröå gruvor; Åre och Kall s:nar, Jämtlands län.
Postadr.: Björnänge. *Telegrafadr.:* Huso, Östersund. *Telefonn:r:* Björnänge 1.
Styrelse: Direktören M. Rosendahl, Stockholm (ordf. och verkst. dir.); Godsägaren J. W. Engvall, Uttran; Ingenjören A. E. Lind.
Styrelsens säte: Grödinge s:n, Stockholms län.
Arbetareantal: c:a 30.
Aktiekapital: kr. 150 000 à nom. kr. 100; ant. aktieägare: 6.
Drivkraft: vatten och elektricitet: 205 hkr.
Produkt: kopparkoncentrat (kopparslig).
Viktigaste avsättningsområde: Tyskland.

Aktiebolaget Hörks Masugn.

Stiftelseår: 1905.

Norra Hörks masugn; Ljusnarsbergs s:n, Örebro län; grundad år 1766.
Postadr.: Hörken. *Telegrafadr.:* Hörken. *Telefonn:r:* Ställdalen 2 b.
Styrelse: Bruksförvaltaren Birger Esséen, Strömsdals Bruk (ordf.); Friherre C. J. Hermelin, Kopparberg; Bergsbruksidkaren Abraham Hellsing; Bergsbruksidkaren Erik Jansson; Bergsbruksidkaren Aug. Persson.
Styrelsens säte: Hörken.

Arbetareantal: 22.
Aktiekapital: kr. 104 000 à nom. kr. 500; ant. aktieägare: 9.
Deklarerad årsinkomst 1914: kr. 18 000.
Drivkraft: vatten: 60 hkr.
Tillverkning: tackjärn.
Specialitet: aduceringsjärn.
Tillv.:s värde: kr. 340 000.
Viktigare avsättningsområden: Sverige och Tyskland.

Aktiebolaget Iggesunds Bruk.

Stiftelseår: 1876.

IGGESUNDS JÄRNBRUK: masugnar, bessemer-, lancashire- och valsverk, ånghammare, gjuteri, mek. verkstad, manufaktursmedja, sågbladsverkstad; Njutångers s:n, Gävleborgs län; grundat år 1676. Aktiebolaget idkar även trämassetillverkning.

Järnstämplar

I.S.H.

Tackjärn

Bessemerstål

MR

Lancashirejärn

Postadr.: Iggesund. *Telegrafadr.:* Iggesund, Hudiksvall. *Telefonnr:* Hudiksvall 80, 87 samt Njutånger 13.
Styrelse: f. Justitierådet Ernst Trygger, Stockholm (ordf.); Direktören M. Sörensen, Hudiksvall (verkst. dir. och disp.); Landshövdingen C. Cedercrantz; Direktören Th. R. Thuresson; Bankdirektören E. von Sydow; Professorn F. Westermark.
Styrelsens säte: Iggesund.
Arbetareantal: 500.
Aktiekapital: kr. 3 000 000 à nom. kr. 5 000; ant. aktieägare: 10.
Utdelning å stamaktier 1909—1914: 10, 10, 10, 10, 10, 6 %.
Deklarerad årsinkomst 1914 av berg- och metallverksdriften: 70 900.
Drivkraft: vatten och elektricitet: 3 000 hkr.
Tillverkningar: tackjärn, bessemergöten, råstänger, smitt och valsat bessemerstål, valsat lancashirejärn, sågblad, maskinhyveljärn, hugg- och barkmaskinsknivar.
Tillv.:s värde av berg- och metallverksprodukter: kr. 1 500 000.

Viktigare avsättningsområden: Tyskland, England, Nordamerikas Förenta Stater, Ostindien, Japan.
Generalagent: för järn och stål: Carl Setterwall & C:o, AB., Stockholm; telegrafadr.: Setterwalls, Stockholm.

Aktiebolaget Kantorps Malmfält.

Stiftelseår: 1913.

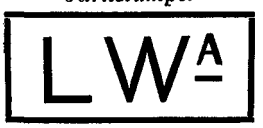
KANTORPS GRUVFÄLT och SKALUNDA GRUVA; Skyllinge s:n, Södermanlands län.
KANTORPS ANRIKNINGSVERK; Skyllinge s:n; grundat år 1913.
Aktiebolaget driver även kvarnrörelse och äger elektrisk kraftstation.
Postadr.: Kantorp. *Telegrafadr.:* Gruvbolaget, Flen. *Telefonnr:* Rt Kantorp 9.
Ägare: Boxholms Aktiebolag.
Styrelse: Bankdirektören Ludv. Aurell, Linköping (ordf.); Disponenten Kristoffer Huldt; Disponenten Elis Wettergren, Boxholm (verkst. dir.); Ingenjören Hjalmar Eriksson, Kantorp (gruvförest.); v. Häradshövdingen Emil Kinander.
Styrelsens säte: Kantorp.
Arbetareantal: 155.
Aktiekapital: kr. 1 200 000 à nom. kr. 1 000; ant. aktieägare: 7.
Utdelning å stamaktier 1913, 1914: 6, 7 %.
Deklarerad årsinkomst 1914 av bergverksdriften: kr. 181 924.
Drivkraft: elektricitet: 650 hkr.
Produkter: järnmalm och slig.
Värde av bergverksprodukter år 1915: kr. 587 560.
Viktigare avsättningsorter: Gravers fors masugnar, Gravers fors och Boxholms järnverk, Boxholm, samt Tyskland.

Aktiebolaget Ludvika Bruksegare.

Stiftelseår: 1900.

LUDVIKA JÄRNBRUK: lancashiresmedja; Ludvika s:n, Kopparbergs län; grundad omkring år 1600.
Aktiebolaget driver även sågverksrörelse och äger elektrisk kraftstation.

Järnstämpel

Tackjärn

Postadr.: Ludvika. *Telegrafadr.:* Bruket, Ludvika. *Telefonn:r:* Ludvika 27 och 29.
Styrelse: v. Häradshövdingen Carl Roth, Ludvika, (ordf., disp. och verkst. dir.); Direktören A. E. Salwén; Grosshandlaren A. W. Glosemeyer; Bruksägaren Emil Roth; Disponenten Hj. G. Hammarström; Sågförvaltaren John Zimmerman.
Styrelsens säte: Ludvika.
Arbetareantal: 12.
Aktiekapital: kr. 1 400 000 à nom. kr. 1 000; ant. aktieägare 28.
Utdelning å stamaktier 1912—1914: 4, 4, 4 %.
„ „ preferensaktier 1909—1912: 7, 7, 7, 7 %.
Drivkraft: elektricitet: 20 hkr.
Tillverkningar: smältstycken och råskenor.
Tillv.:s värde av metallverksprodukter: kr. 53 780.

Aktiebolaget Nya Noragrufvorna.

Stiftelseår: 1913.

PERSHYTTE BERGGRUVA; Nora s:n, Örebro län.
Postadr.: Lindesberg och Nora. *Telegrafadr.:* Lindesberg och Nora. *Telefonn:r:* Lindesberg 53.
Styrelse: Ingenjören John Anderson (ordf. och verkst. dir.).
Styrelsens säte: Nora s:n.
Gruvföreståndare: Ingenjören John Anderson, Lindesberg.
Arbetareantal: 42.
Aktiekapital: kr. 100 000 à nom. kr. 1 000; ant. aktieägare: 5.
Produkt: järnmalm.
Värde av produkten: kr. 90 000.
Viktigare avsättningsorter: inhemska bruk; dessutom någon export.

Aktiebolaget Pershyttan.

Stiftelseår: 1910.

PERSHYTTE MASUGN; Nora landsförs., Örebro län, grundad på 1400-talet.
Postadr.: Nora. *Telegrafadr.:* Nora. *Telefonn:r:* Nora 2.

Järnstämpel

GPH

Tackjärn

Styrelse: Bruksägaren L. Larsson, Pershyttan, Nora, (ordf., verkst. dir. och disp.); Vågmästaren G. G. Ekholm; Disponenten P. Söderström.
Styrelsens säte: Örebro.
Arbetareantal: 30.
Aktiekapital: kr. 142 500 à nom. kr. 500; ant. aktieägare: 29.
Deklarerad årsinkomst 1914: kr. 3 832.
Drivkraft: vatten och ånga: 60 hkr.
Tillverkning: tackjärn.
Specialitet: martintackjärn.
Tillv.:s värde: c:a kr. 300 000.
Viktigare avsättningsområden: Sverige, Tyskland och England.

Aktiebolaget Ryllshytte Zink- och Blygrufvor.

Stiftelseår: 1896.

RYLLSHYTTEFÄLTET; Garpenbergs s:n, Kopparbergs län.
Postadr.: Dala-Finnhyttan. *Telegrafadr.:* Zink, Krylbo. *Telefonn:r:* växel Dala-Finnhyttan 15 och Fors 9.
Styrelse: Direktören Aug. Nachmanson; Kanslisekreteraren Alfr. Peyron (verkst. dir.); Bankdirektören Alb. Öjermark.
Styrelsens säte: Garpenberg.
Gruvföreståndare: Disponenten Y. Söderqvist, Dala-Finnhyttan.
Arbetareantal: 50.
Aktiekapital: kr. 2 200 000 à nom. kr. 1 000; ant. aktieägare: 6.
Drivkraft: elektricitet: 483 hkr.
Produkter: zink- och kopparmalm samt slig.
Värde av produkter: kr. 169 070.

Aktiebolaget Skogaholms Bruk.

Stiftelseår: 1893.

SKOGAHOLMS JÄRNBRUK: masugn; Svennevads s:n, Örebro län; grundat på 1600-talet.
Aktiebolaget idkar även skogsbruk och sågverksrörelse samt lantbruk.
Postadr.: Svennevad. *Telegrafadr.:* Skogaholm, Örebro. *Telefonn:r:* Svennevad 8.

Järnstämpel

Stångjärn

Styrelse: Bruksägaren Ivan Svensson, Skyllberg, (ordf., verkst. dir. och disp.); Grosshandlaren Gustaf Svensson; Bruksägaren Pontus Håkansson.
Styrelsens säte: Skogaholm.
Aktiekapital: kr. 810 000 à nom. kr. 4 500; ant. aktieägare: 5.
Utdelning å stamaktier 1909—1915: 8.9, 11.1, 11.1, 11.1, 11, 11, 11 %.
Deklarerad årsinkomst 1915 av bergverksdriften: kr. 43 864.
Drivkraft: vatten: 40 hkr.
Tillverkning: tackjärn.
Tillv.:s värde av bergverksprodukter: kr. 260 000.

Aktiebolaget Spräkla Grufvor.

Stiftelseår: 1885.

KÄRRGRUVE- OCH FLOGBERGSFÄLTEN; Norrbärke s:n, Kopparbergs län.
FLOGBERGETS ANRIKNINGS- OCH BRIKETTERINGSVERK; Norrbärke s:n; grundat år 1905.
Postadr.: Hagge. *Telegrafadr.:* Smedjebacken 13 b. *Telefonn:r:* Smedjebacken 13 b.
Styrelse: Fil. Doktorn Gustaf Gröndal; Disponenten Hj. Hammarström; Gruvingenjören Elis Mossberg.
Styrelsens säte: Stockholm.
Arbetareantal: 112.
Drivkraft: elektricitet: 355 hkr.
Produkter: malmbriketter.
Viktigare avsättningsområden: Sverige och Tyskland.

Aktiebolaget Stjernfors-Ställdalen.

Stiftelseår: 1896.

Gruvdrift: se Aktiebolaget Bredsjö gruvor (sid. 2).
Bruksrörelse:
BREDSJÖ BRUK: anriknings- och briketteringsverk, grundat år 1901; hyttverk; grundat i slutet av 1600-talet; Hjulsjö s:n, Örebro län.

HJULSJÖ (SÖDRA HYTTAN): anrikningS- och briketteringsverk; grundat år 1906; masugn, grundad i slutet av 1600-talet; Hjulsjö s:n.
STÄLLDALENS MASUGN; Ljusnarsbergs s:n, Örebro län; grundad i början av 1800-talet.

Aktiebolaget idkar även sågverksrörelse, cellulosa- och pappers-tillverkning.

Järnstämplar

Bredsjö *Tackjärn* *Ställdalen* *Hjulsjö*

Postadr.: firman, Bredsjö bruk och Hjulsjö: Bredsjö. Ställdalens bruk: Ställdalen.

Telegrafadr.: firman: Bredsjö bruk, Nora. Ställdalens bruk: Ställdalsbruket, Kopparberg.
Telefonn:r: firman: Hjulsjö 2, Kopparberg 68; Bredsjö bruk och Hjulsjö: Hjulsjö 2; Ställdalens bruk: Kopparberg 68.
Styrelse: Bankdirektören A. Sandwall (ordf.); Bankdirektören Carl Ameln; Direktören Oscar Falkman; Disponenten A. L. Berglund (verkst. dir. och disp.).

Styrelsens säte: Ljusnarsbergs s:n.
Arbetareantal: 184 (för järnindustrien).
Aktiekapital: kr. 1 500 000 à nom. kr. 500; ant. aktieägare: 5.

Utdelning å stamaktier 1914: 5 %.
Deklarerad årsinkomst 1914 av bergverksdriften: kr. 229 000.
Drivkraft: vatten och elektricitet: 283 hkr.
Tillverkning: tackjärn.
Tillv.:s värde av bergverksprodukter: c:a kr. 3 000 000.
Viktigare avsättningsområden: Tyskland och England.
Generalagenter: För papper: John Eberstein & C:o, 75 Queen Victoria Street, London, E. C; telegrafadr.: Skarblacka, London. G. Schumacher, Kaisergalerie, Hamburg; telegrafadr.: Pletschif, Hamburg.

Aktiebolaget Stollbergs Grufvor och Anrikningsverk.

Stiftelseår: 1911.

STOLLBERGS-, DAMBERGS-, KO- OCH CEDERCRANTZGRUVORNA; Norrbärke s:n, Kopparbergs län; zink- och blyanrikningS- samt järn- och blyanrikningsverk vid Silvhyttan, Norrbärke s:n; grundade resp. år 1898 och 1912.

Postadr.: Gräsberg. *Telegrafadr.:* Silvhyttan. *Telefonn:r:* Smedjebacken 51.

Styrelse: Grosshandlaren D. Dietrichson, Stockholm, (ordf.); Ingenjören V. Mente, Silvhyttan, Gräsberg, (gruvförest.); Bergverksdirektören H. Niedner, Carlshof, Tarnowitz, Oberschlesien, (verkst. dir.).

Styrelsens säte: Silvhyttan.

Arbetareantal: 200.

Aktiekapital: kr. 1 000 000 à nom. kr. 1 000; ant. aktieägare: 5.

Drivkraft: huvudsakligen elektricitet: 750 hkr.

Produkter: järn-, mangan-, bly- och zinkmalm.

Värde av produkter: kr. 320 000.

Viktigare avsättningsorter: blymalm: Blyhyttan i Sala; järn- och manganmalm: Lippman Bloch i Breslau, Tyskland; zinkmalm: Lazyhütte i Oberschlesien, Tyskland.

Aktiebolaget Storå Masugn.

Stiftelseår: 1905.

STORÅ MASUGN; Lindesbergs landsförs., Örebro län; grundad år 1813.

Järnstämplar

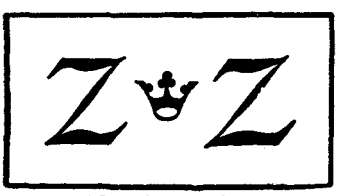
STH

Gjuttackjärn

Postadr.: Vasselhyttan. *Telegrafadr.:* Storåhyttan, Lindesberg. *Telefonn:r:* Storå 11.

Styrelse: Bruksägaren Nils Ericsson, Ramsberg, (ordf. och verkst. dir.); Bergsmannen Erik Eriksson; Bergsmannen And. Ericsson.

Styrelsens säte: Storå masugn.

Aduceringstackjärn

Arbetareantal: 31.

Aktiekapital: kr. 200 000 à nom. kr. 200; ant. aktieägare: 8.

Drivkraft: vatten och elektricitet: 55 hkr.

Tillverkning: tackjärn.

Specialiteter: aduceringstackjärn, gjuttackjärn.

Tillv.:s värde: c:a kr. 400 000.

Avsättning: huvudsakligen inom landet, något till Tyskland.

Aktiebolaget Stridsberg & Biörck.

Stiftelseår: 1911.

GULLÖFORS JÄRNBRUK: martin-, göt-, stångjärns- och plåtvalsverk, mek. verkstad, fabriker för tillverkning av stål- och järnmanufakturvaror, i Trollhättan; verket grundlades år 1868 i Torshälla, flyttades år 1879 till Trollhättan.

Postadr.: Trollhättan. *Telegrafadr.:* Stridsberg, Trollhättan. *Telefonn:r:* Trollhättan 9 och 250.

Styrelse: Bruksägaren Ernst Stridsberg (ordf. och verkst. dir.); Ingenjören J. O. Åqvist; Kamreraren Albert Salvén.

Styrelsens säte: Trollhättan.

Arbetareantal: 460.

Aktiekapital: kr. 1 500 000 à nom. kr. 1 000; ant. aktieägare: 5.

Drivkraft; elektricitet: 1 646 hkr.

Tillverkningar: sågblad, alla slag, maskinhyveljärn, maskinknivar, filar m. fl. stålmanufakturvaror, ävensom stångjärn, järn- och stålplåt, verktygsstål m. m.

Specialiteter: sågblad, maskinhyveljärn och maskinknivar samt filar.

Tillv.:s värde av metallverksprodukter: kr. 1 570 000, därav stålmanufakturvaror c:a kr. 1 300 000.

Viktigare avsättningsområden: Sverige, Norge, Finland, Ryssland, Danmark, Tyskland m. fl. länder.

Medaljer och diplom vid följande utställningar: 1868 i Stockholm, 1871 i Göteborg, 1872 i Moskwa, 1876 i Filadelfia, 1880 i Borås, 1881 i Sundsvall, 1881 i Tammerfors, 1891 i Göteborg, 1893 i Chicago; i senare utställningar har firman deltagit utom tävlan.

Aktiebolaget Svartviks Grufvor.

Stiftelseår: 1888.

SVARTVIKS GRUVFÄLT; Ljusnarsbergs s:n, Örebro län.

Postadr.: Ställdalen. *Telegrafadr.:* Kopparberg. *Telefonn:r:* Ställdalen 9.

Styrelse: Disponenten Tord Magnuson; Disponenten Pontus Söderström, Ställdalen, (verkst. dir. och gruvförest.); Disponenten Harald Funch.
Styrelsens säte: Nya Kopparbergs härad.
Arbetareantal: 45.
Aktiekapital: kr. 300 000 à nom. kr. 3 000; ant. aktieägare: 5.
Drivkraft: elektricitet: 225 hkr.
Produkt: svartmalm.
Värde av produkten: kr. 85 317.
Avsättning: malmen utdelas till delägarna.

Aktiebolaget Södertelge Verkstäder.

Stiftelseår: 1897.

MEKANISK VERKSTAD i Södertälje; grundad år 1897.
Postadr.: Södertälje. *Telegrafadr.:* Verkstäderna, Södertälje. *Telefon:* namnanrop, Södertälje.
Styrelse: Direktören Philip Wersén, Södertälje, (verkst. dir.); Direktören Hans Wersén; Direktören Harald Holmberg; Häradshövdingen Richard Hägglöf.
Styrelsens säte: Södertälje.
Arbetareantal: 500.
Aktiekapital: kr. 1 000 000 à nom. kr. 1 000; ant. aktieägare: 5.
Utdelning å stamaktier 1909—1914: 6, 6, 8, 10, 10, 10 %.
Deklarerad årsinkomst 1914: kr. 270 000.
Drivkraft: ånga och elektricitet: 525 hkr.
Tillverkningar: rullande materiel, signalsäkerhetsanordningar, broar och järnkonstruktioner, krigsmateriel, flygmaskiner, smidbart gjutgods m. m.
Tillv.:s värde: kr. 3 000 000.

Aktiebolaget Trollhättans Elektriska Masugn.

Stiftelseår: 1913.

ELEKTRISKT SMÄLTVERK i Trollhättan; grundat år 1910.
Postadr.: Trollhättan. *Telegrafadr.:* Masugnen, Trollhättan. *Telefonnr:* Trollhättan 164.

Styrelse: Disponenten E. Odelberg; Bankdirektören G. Årre; Grosshandlaren A. Olsson.
Arbetareantal: 32.
Aktiekapital: kr. 400 000 à nom. kr. 1 000; ant. aktieägare: 6.
Drivkraft: elektricitet: 3 000 hkr.
Tillverkning: tackjärn.

Aktiebolaget Åminne Bruk.

Stiftelseår: 1909.

SJÖMALMSFYNDIGHETER i Värnamo s:n, Jönköpings län.
ÅMINNE JÄRNBRUK: hyttverk, gjuteri, mek. verkstad m. m.; Värnamo s:n; grundat år 1826.

Järnstämpel

Järntillverkning

Postadr.: Åminne. *Telegrafadr.:* Värnamo. *Telefonnr:* Värnamo 86.
Styrelse: Friherre Jacob Lilliecreutz, Åminne, Kärda, (ordf.); v. Häradshövdingen K. A. Riben; Ingenjören Oskar K. Larsson.
Styrelsens säte: Kärda s:n.
Arbetareantal: 40.
Aktiekapital: kr. 350 000 à nom. kr. 1 000; ant. aktieägare: 5.
Drivkraft: 35 hkr.
Tillverkningar: tackjärn och gjutgods.
Specialitet: prima gjuttackjärn ur sjömalm för tätt, slitstarkt och eldhärdigt gods.
Tillv.:s värde: kr. 173 472.

Aktiebolaget Österby Bruk.

Stiftelseår: 1876.

Gruvdrift:
RÖRBERGS GRUVOR; Valö s:n, Stockholms län.
Bruksrörelse:
ÖSTERBY JÄRNBRUK: järn- och stålverk; Films socken, Uppsala län; grundat år 1565.

Aktiebolaget idkar även torvtillverkning, skogsbruk, sågverksrörelse och lantbruk.

Järnstämplar

Tackjärn

Tackjärn, stångjärn och järnmanufaktur

Dannemora degelgjutstål

Snabbstål

DANNEMORA

Dannemora degelgjutstål

Postadr.: Dannemora. *Telegrafadr.:* Österby, Dannemora. *Telefon-n:r:* järnverket: Rt Örbyhus 5 och 10; gruvorna: Rt Vigelsbo 1.

Styrelse: Disponenten Hugo Brundin; v. Häradshövdingen Carl Frisk; Kammarherren L. A. Reuterskiöld.

Styrelsens säte: Gimo.

Arbetareantal: 240.

Aktiekapital: kr. 1 890 000 à nom. kr. 10 000; ant. aktieägare: 55.

Utdelning å stamaktier 1909—1915: 11, 11, 12, 12, 12, 12, 12 %.

Deklarerad årsinkomst 1914 av berg- och metallverksdriften: kr. 125 413.

Drivkraft: vatten och ånga: 215 hkr.

Tillverkningar: tackjärn, stångjärn, degelgjutstål.

Specialiteter: verktygsstål, snabbsvarvstål.

Tillv.:s värde av berg- och metallverksprodukter: c:a kr. 2 500 000.

Viktigare avsättningsområden: Europa och Amerika.

Generalagenter: Carl Setterwall & C:o, AB., Stockholm; Bernström & C:o, AB., Stockholm, (för stål).

Guldmedalj eller högsta pris erhållna vid en mängd utställningar, såsom i London 1873, i Paris 1855 och 1900, i San Francisco 1894, i Lübeck 1895, i Stockholm 1866 och 1897 m. fl.

August- och Mariagruvebolag.

AUGUST- OCH MARIAGRUVORNA; se Ljusne-Woxna aktiebolag, sid. 66.
Postadr.: Ljusne-Woxna Aktiebolag, Skinnskatteberg. *Telegrafadr.:* Ellwiron, Köping. *Telefonn:r:* Skinnskatteberg 25.
Bolaget består av 2 delägare: Ljusne-Woxna Aktiebolag och Aktiebolaget Iggesunds bruk.
Gruvföreståndare: Gruvingenjören Robert Höök.

Avesta Jernverks Aktiebolag.

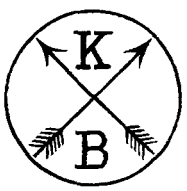
Stiftelseår: 1883.

AVESTA JÄRNVERK: briketteringsverk, masugnar, martinugnar, valsverk. gjuteri och mek. verkstad, plåtslageri m. m., i Avesta, Kopparbergs län; grundat år 1645.

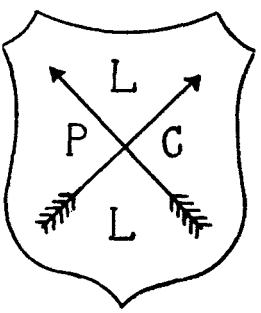
Järnstämplar

Järntillverkning

Stångjärn

Valsat järn

Postadr.: Avesta. *Telegrafadr.:* Järnverket. Avesta. *Telefonn:r:* Krylbo 36, 65; Avesta 3.
Drives av A. Johnson & C:o, Stockholm.
Styrelse: Generalkonsuln Axel Ax:son Johnson, Stockholm, (verkst. dir.); Konsuln Axel Swartling, Norrköping, (ordf.); Konsuln Helge Ax:son Johnson; Disponenten A. M. C. Sjöholm.
Styrelsens säte: Avesta.
Arbetareantal: 653.
Aktiekapital: kr. 750 000 à nom. kr. 1 000: ant. aktieägare: 7.
Drivkraft: elektricitet: 2 575 hkr.
Tillverkningar: tackjärn, plåt och valsjärn.

Järn och stål

Specialitet: pressgods.
Tillv.:s värde: kr. 5 000 000.

Bastkärns Grufaktiebolag.

Stiftelseår: 1899.

BASTKÄRNSFÄLTET; Ljusnarsbergs s:n, Örebro län.
Postadr.: Ställdalen. *Telegrafadr.:* Kopparberg. *Telefonn:r:* gruvkontoret: Ställdalen 9 och gruvan, Silverhöjden: Grängesberg 22 b.
Styrelse: Disponenten Pontus Söderström, Ställdalen, (verkst. dir. och gruvförest.); Disponenten Tord Magnuson; Disponenten A. Sjögren.
Styrelsens säte: Ljusnarsbergs s:n.
Arbetareantal: 71.
Aktiekapital: kr. 300 000 à nom. kr. 3 000; ant. aktieägare: 6.
Drivkraft: elektricitet: 125 hkr.
Produkt: svartmalm.
Avsättning: malmen förbrukas till största delen av delägarna.

Bergsängs Grufvebolag.

Stiftelseår: 1884.

BERGSÄNGS GRUVOR; Nora s:n, Örebro län.
Postadr.: Striberg. *Telegrafadr.:* Gruvorna, Nora. *Telefonn:r:* Nora 6.
Ägare: Strömsnäs Jernverks Aktiebolag.
Styrelse: Disponenten E. Odelberg, Degerfors, (ordf. och verkst. dir.); Direktören Per Larsson, Striberg, (förv. och gruvförest.).
Bolaget är anslutet till Nora Bergslags Gemensamma Grufveförvaltning (se sid. 71).
Arbetareantal: 27.
Drivkraft: vatten: 44 hkr.
Produkt: järnmalm.
Värde av produkten: kr. 27 400.

Bergverksaktiebolaget Freja.

Stiftelseår: 1897.

KOSKULLSKULLE MALMFÄLT; Gällivara s:n, Norrbottens län.
Postadr.: firman: Drottninggatan 17, Stockholm; avdelningskontor för bergsdriften: Koskullskulle.

Telegrafadr.: firman: Frejamalm; avdelningskontoret: Freja, Gällivara.
Telefonn:r: firman: Rt 22 25; avdelningskontoret: Malmberget 139.
Styrelse: v. Häradshövdingen E. Martin (ordf.); O. Koniakowski (disp.); Överdirektören P. G. Laurin; Kabinettskammarherren O. Holtermann.
Styrelsens säte: Stockholm.
Gruvdisponent: O. Koniakowski.
Gruvföreståndare: Gruvingenjören F. Wanjura, Koskullskulle.
Arbetareantal: 402.
Aktiekapital: kr. 3 750 000 à nom. kr. 500; ant. aktieägare: 14.
Utdelning 1909—1914: 20, 8, 8, 6 ½, 6, 5 %.
Deklarerad årsinkomst 1914: kr. 246 737.
Drivkraft: elektricitet och oljemotorer: 450 hkr.
Produkt: järnmalm.
Värde av produkten: kr. 1 532 838.
Viktigaste avsättningsort: Witkowitzer Bergbau- & Eisenhütten Gewerkschaft, Witkowitz, Mähren.

Bergverksaktiebolaget Vulcanus.

Stiftelseår: 1900.

Blötbergsfältet med anrikningsverk samt gruvor i Fredmundbergsfältet; Ludvika s:n, Kopparbergs län; anrikningsverket grundat år 1902.
Postadr.: Blötberget. *Telegrafadr.:* Mineral, Ludvika. *Telefonn:r:* Ludvika 32, 2 32, 2 33.
Styrelse: Direktören Erik Falk, Västerås, (ordf.); Gruvingenjören Herman Sundholm, Blötberget, (verkst. dir.); Friherre Eric A:son Leijonhufvud; v. Konsuln Percy Tham.
Styrelsens säte: Blötberget.
Arbetareantal: 270.
Aktiekapital: kr. 2 000 000 à nom. kr. 500; ant. aktieägare 8.
Utdelning å stamaktier 1909—1914: 3, 7, 4, 7, 12, 6 %.
Deklarerad årsinkomst 1914: kr. 142 642.
Drivkraft: elektricitet: 750 hkr.
Produkter och tillverkningar: järnmalm, magnetit och blodsten samt sliger därav; magnetiska separatorer.
Specialitet: tändsticksmull.

Tillv.:s värde av bergverksprodukter: kr. 700 000.
Viktigare avsättningsområden: Tyskland och Österrike.
Generalagenter: W:m H. Müller & C:o, Haag; telegrafadr.: Mineral, Haag.

Bispbergs Aktiebolag.

Stiftelseår: 1875.

Bispbergsfältet; Säters landsförs., Kopparbergs län.
Postadr.: Bispberg. *Telegrafadr.:* Bispberg. *Telefonn:r:* Säter 3.
Styrelse: Disponenten Tord Magnuson, Sandviken, (gruvförest.).
Styrelsens säte: Bispberg.
Arbetareantal: 82.
Aktiekapital: kr. 1 020 000 à nom. kr. 100; ant. aktieägare: 9.
Deklarerad årsinkomst 1914: kr. 9 426.
Drivkraft: vatten och ånga m. m.: 182 hkr.
Produkt: svartmalm.
Värde 1914 av produkten: kr. 127 697.

Björnbergs Grufve Aktiebolag.

Stiftelseår: 1899.

Björnbergs gruvfält i Grängesberg; Grangärde s:n, Kopparbergs län.
Postadr.: Grängesberg. *Telegrafadr.:* Förvaltningen, Grängesberg.
Telefonn:r: Grängesberg 2, 43 och 79.
Styrelse: Direktören Nils Hedberg (ordf. och verkst. dir.); Disponenten Tord Magnuson; Brukspatronen H. Nordlander.
Styrelsens säte: Grängesberg.
Aktiebolaget är anslutet till Grängesbergs Gemensamma Förvaltning (se sid. 38).
Gruvföreståndare: Direktören Nils Hedberg, Grängesberg.
Arbetareantal: 80.
Aktiekapital: kr. 500 000 à nom. kr. 500; ant. aktieägare: 8.
Deklarerad årsinkomst 1914: kr. 33 609.
Drivkraft: elektricitet: 189 hkr.

Produkter: järnmalm och slig.
Värde av produkter: kr. 195 000.
Avsättning: huvudsakligen till delägarnas verk.

Björneborgs Jernverks Aktiebolag.

Stiftelseår: 1898.

BJÖRNEBORGS JÄRNBRUK: masugnar, bessemerverk, martinverk, ånghammarsmedja, gjuteri, mek. verkstad, manufaktursmedja; Visnums s:n, Värmlands län; grundat år 1659.

Aktiebolaget idkar även sågverks- och jordbruksrörelse.

Järnstämplar

CAH — *Tackjärn m. m.*

OPS — *Fosforrent tackjärn, stål samt järn- och stålmanufaktur*

Postadr.: Värmlands Björneborg. *Telegrafadr.:* Björneborg, Kristinehamn. *Telefonn:r:* Kristinehamn 152.

Styrelse: Friherre Henrik Falkenberg, Värmlands Säby, (ordf.); Bruksägaren Reinh. Charleville; Löjtnanten Karl Evers; Bruksförvaltaren Gust. Jansson; Konsuln Carl Ossian Kjellberg; Kaptenen Henrik Nordenfelt (verkst. dir. och disp.).

Styrelsens säte: Stockholm.

Arbetareantal: 207.

Aktiekapital: kr. 600 000 å nom. kr. 1 000; ant. aktieägare: 23. Utdelning å stamaktier 1909, 1914: 3, 5 %.

Deklarerad årsinkomst 1914 av berg- och metallverksdriften: kr. 29 000.

Drivkraft: elektricitet: 332 hkr.

Tillverkningar: gjuttackjärn, ånghammarsmiden, gjutgods.

Specialiteter: gjuttackjärn CAH av 7 olika hårdhetsgrader, maskinsmiden och ånghammarsmiden, alla slag, sten- och jordredskap, verktyg för mek. verkstäder, starkt gjutgods.

Tillv.:s värde av berg- och metallverksprodukter: kr. 1 975 179.

Viktigare avsättningsområden: Sverige, Norge, Danmark, Tyskland, England, Italien, Frankrike, Belgien, Österrike, Ryssland.

Generalagenter: för utlandet utom Norge, Danmark och Ryssland med Finland: J. A. Kjellberg & Söner, Göteborg; telegrafadr.: Kjellbergs; för Stockholm och norra Sverige m. m.: Gottfr. Östensson, Rådmansgatan 84, Stockholm; för Göteborg och övriga Sverige: Gustaf Fagerberg, Göteborg; telegrafadr.: Salve,

Göteborg; för Norge: A/s C. Geijer & C:o, Kristiania; telegrafadr.: Geijers.

Bronsmedaljer i Filadelfia och London. Guldmedaljer i Stockholm och Göteborg.

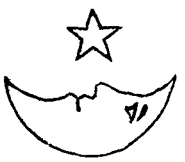
Borgviks Aktiebolag.

Stiftelseår: 1863.

BORGVIKS JÄRNBRUK: hyttverk, smältsmedja, lancashireverk, valsverk och gjuteri; Borgviks s:n, Värmlands län; grundat år 1660. Aktiebolaget idkar även sågverksrörelse och kvarndrift samt äger elektrisk kraftstation.

Postadr.: Borgviks Bruk. *Telegrafadr.:* Borgviks, Karlstad. *Telefonnr:* Grums 9.

Järnstämpel

Stångjärn och järnmanufaktur

Styrelse: Friherre C. G. R. Cederström; Majoren Knut Larsson (disp.); Direktören M. Lyckholm.

Styrelsens säte: Borgviks Bruk.

Arbetareantal: 57.

Aktiekapital: kr. 1 550 000 à nom. kr. 500; ant. aktieägare: 52.

Utdelning 1909—1913: 4, 4, 4, 4, 4.5 %.

Drivkraft: vatten och elektricitet: 769 hkr.

Tillverkningar: tackjärn, smältjärn och valsat järn.

Tillv.:s värde av berg- och metallverksprodukter: c:a kr. 659 000.

Boxholms Aktiebolag.

Stiftelseår: 1872.

Gruvdrift:

RAMSTA GRUVFÄLT; Skyllinge s:n, Södermanlands län.

Äger Kantorps gruvfält och Skalunda gruva samt Kantorps anrikningsverk (se AB. Kantorps Malmfält, sid. 8).

Bruksrörelse:

BOXHOLMS JÄRNBRUK: masugn, martinverk, smältsmedja, valsverk, gjuteri, klippspiksfabrik, reparationsverkstad och verkstad för byggnadssmiden; Åsbo och Ekeby s:nar, Östergötlands län; grundat år 1754.

FLEMMINGE JÄRNBRUK: smältsmedja, valsverk, ånghammare, manufaktursmedja och reparationsverkstad; Ekeby s:n; grundat år 1875;

GRAFVERSFORS HYTTVERK: Kvillinge s:n, Östergötlands län; grundat år 1856.

Aktiebolaget idkar även trävarurörelse.

Järnstämplar

Postadr.: Boxholm. *Telegrafadr.:* Boxholmsbolaget. *Telefonn:r:* firman: Boxholm 5; Grafversforsverket: Åby 6.

Styrelse: Bruksägaren Wilhelm Wettergren, Linköping, (ordf.); Disponenten Elis Wettergren, Boxholm, (disp.); v. Häradshövdingen Emil Kinander; Borgmästaren Johan v. Bahr; Grosshandlaren Wilh. Rundquist.

Arbetareantal: 781.

Aktiekapital: kr. 4 000 000 à nom. kr. 1 000; ant. aktieägare: 113. Utdelning å stamaktier 1909—1914: 4, 6, 7, 7, 7, 7 %.

Deklarerad årsinkomst 1914 av berg- och metallverksdriften: kr. 79 732.

Drivkraft: vatten, ånga och elektricitet: 2 117 hkr.

Tillverkningar: tackjärn, valsjärn, plåt, spik och gångjärn.

Tillv.:s värde av berg- och metallverksprodukter: kr. 3 862 000.

Viktigare avsättningsområden: Sverige, Danmark, England och Amerika.

Brefvens Bruk, J. Gripenstedt.

BREFVENS JÄRNBRUK: masugn, gjuteri, mek. verkstad, stångjärns- och manufaktursmedja, plåtslageriverkstad; Askers s:n, Örebro län; grundat år 1676.

Firman idkar även sågverksrörelse.

Postadr.: Kilsmo. *Telegrafadr.:* Brevensbruk, Örebro. *Telefonn:r:* Kilsmo 5.

Järnstämplar

Järntillverkning

Stångjärn

Smitt järn

Järnmanufaktur

Ägare: Friherre J. Gripenstedt, Bysta, Kilsmo.
Arbetareantal: 175.
Drivkraft: vatten, ånga och elektricitet: 225 hkr.
Tillverkningar: träkolstackjärn, smitt lancashirestångjärn, sågade och osågade trävaror; turbiner, hydrauliska regulatorer, maskinerier för bergs- och bruksdrift samt plåtarbeten.
Specialiteter: turbiner och hydrauliska regulatorer samt Goldkuhls patenterade rullager.
Tillv.:s värde av berg- och metallverksprodukter: c:a kr. 700 000.

Carlsdahls Aktiebolag.

Stiftelseår: 1896.

CARLSDAHLS JÄRNBRUK: masugnar, gjuteri; Karlskoga s:n, Örebro län; grundat år 1669.
GRANBERGSDALS MASUGN; Karlskoga s:n; grundad år 1644.
Aktiebolaget idkar även sågverksrörelse.

Järnstämplar

Carlsdahl
Tackjärn

Postadr.: Karlsdals Bruk. *Telegrafadr.:* Nora och Karlskoga. *Telefonnr:* Vikersvik 3 och Karlskoga 4 c.
Ägare av Granbergsdals masugn: Granbergsdals hyttelag.
Styrelse: Disponenten C. A. Wrang, Stockholm, (ordf.); Disponenten Sixten Wohlfahrt; Grosshandlaren D. Dietrichson.
Styrelsens säte: Carlsdahls Bruk.
Arbetareantal: 110.
Aktiekapital: kr. 600 000 à nom. kr. 500; ant. aktieägare: 20.
Utdelning å stamaktier 1909—1915: 5 ½, 8, 8, 8, 10, 10, 10 %.
„ „ preferensaktier 1909—1915: 4 ½, 4 ½, 4 ½, 4 ½, 4 ½, 4 ½, 4 ½ %.

Drivkraft: vatten, ånga och elektricitet samt oljemotorer: 170 hkr.
Tillverkning: tackjärn.
Specialiteter: aduceringstackjärn och fosforfattigt tackjärn.
Tillv.:s värde av bergverksprodukter: kr. 1 260 000.
Viktigare avsättningsområden: Tyskland, Belgien, England och Frankrike.
Generalagent: Eisen und Stahl, G. m. b. H., Lübeck.

Carlson, Alfr., Storbrohyttans Masugn.

STORBROHYTTANS MASUGN; Filipstads stadsområde; grundad på 1600-talet.
Firman idkar även mur- och taktegeltillverkning.

Järnstämpel

Tackjärn

Postadr.: Storbron, Filipstad. *Telegrafadr.:* Storbron, Filipstad. *Telefonn:r:* Filipstad 33.
Arbetareantal: 17.
Deklarerad årsinkomst 1914 av bergverksdriften: kr. 3 380.
Drivkraft: vatten: 30 hkr.
Tillverkning: tackjärn.
Tillv.:s värde av bergverksprodukter: c:a kr. 300 000.
Viktigaste avsättningsområde: England.

Dahlkarlshytte Aktiebolag.

Stiftelseår: 1898.

DAHLKARLSHYTTE JÄRNBRUK: hyttverk, gjuteri; Lindesbergs landsförs., Örebro län; grundat på 1500-talet.
Aktiebolaget idkar även kolningsrörelse i Norrland och Dalarna.

Järnstämpel

Tackjärn

Postadr.: Lindesberg. *Telegrafadr.:* Järnbruket, Lindesberg. *Telefonn:r:* Lindesberg 18, 19, 149; kolningsrörelsens kontor: Orsa 35, Hammerdal 31.
Huvudintressent: Kohlswa Jernverks Aktiebolag.
Styrelse: Borgmästaren O. V. Lundberg, Sala, (ordf.); Bruksägaren Thore Lindberg, Dahlkarlshyttan, (verkst. dir. och disp.); Kanslirådet J. R. V. Björnström,; Disponenten Herman Sundholm; Disponenten Einar P:son Troili.
Styrelsens säte: Dahlkarlshytte bruk, Lindesberg.

Arbetareantal: 87.
Aktiekapital: kr. 700 000 à nom. kr. 500; ant. aktieägare: 35.
Utdelning å stamaktier 1909—1914: 4, 4, 4, 5, 5, 5 %.
„ „ preferensaktier 1909—1914: 5 ½, 5 ½, 5 ½, 5 ½, 5 ½, 5 ½ %.
Drivkraft: vatten och elektricitet: 350 hkr.
Tillverkningar: tackjärn och gjutgods.
Specialiteter: fosforfattigt tackjärn och götkokiller, gjutna direkt från masugn.
Tillv.:s värde av berg- och metallverksprodukter: kr. 1 200 000.
Avsättning: huvudsakligast export.

Dalkarlsbergs Aktiebolag.

Stiftelseår: 1861.

DALKARLSBERGSFÄLTET; Vikers kapellförs., Örebro län; anrikningsverk vid Dalkarlsberg; grundat år 1909.
Aktiebolaget idkar även skogsbruk.
Postadr.: Striberg. *Telegrafadr.:* Gruvorna, Nora. *Telefonnr:* förvaltningen: Nora 6; gruvfältet: Vikersvik 7.
Styrelse: Disponenten Carl Sahlin, Laxå, (ordf. och verkst. dir.); Direktören Per Larsson, Striberg, (disp. och gruvförest.).
Styrelsens säte: Dalkarlsberg.
Aktiebolaget är anslutet till Nora Bergslags Gemensamma Grufveförvaltning (se sid. 71).
Arbetarcantal: 134.
Aktiekapital: kr. 1 200 000 à nom. kr. 1 000; ant. aktieägare: 10.
Utdelning per aktie 1909—1915: 23·29, 34·17, 39·96, 41·67, 35·03, 27·37, 39·23 ton malm.
Deklarerad årsinkomst 1915 av bergverksdriften: kr. 270 579.
Drivkraft: elektricitet: 356 hkr.
Produkter: järnmalm och malmslig; den i anrikningsverket erhållna blodstenssligen försäljes.
Värde av bergverksprodukter: kr. 556 119.

Dannemora Gruvintressenter.

DANNEMORA GRUVOR; Films och Dannemora s:nar, Uppsala län.
RAMHÄLLS GRUVOR; Alunda s:n, Uppsala län. Äger KARL OLSGRUVAN, Alunda s:n; (se Ljusne-Woxna AB., sid. 66).
Bolaget idkar även lantbruk.
Postadr.: Dannemora gruvor: Dannemora. *Telegrafadr.:* Gruvkontoret, Dannemora. *Telefonn:r:* Dannemora gruvor: Dannemora 15 och 19; Ramhälls gruvor: Knaby 9 a.
Styrelse: Friherre C. J. Beck-Friis, Harg, (ombudsman); Axel Dellwik, Dannemora, (disp. och gruvförest.).
Arbetareantal: 270.
Deklarerad årsinkomst 1914 av bergverksdriften: deklareras av gruvintressenterna.
Drivkraft: ånga: 289 hkr.
Produkter: järnmalm och zinkmalm.
Värde av bergverksprodukter: kr. 542 650.
Avsättning: järnmalmen förbrukas av gruvintressenterna; zinkmalmen försäljes.

De Geer, Louis, Leufsta Bruk.

LEUFSTA JÄRNBRUK: vallonsmälthärdar och räckhärdar; Österlövsta s:n, Uppsala län; grundat år 1578.
CARLHOLMS JÄRNBRUK: lancashireverk, vällugn, råskenvalsverk, vatten- och ånghammare; Västlands s:n, Uppsala län; grundat år 1723.

Järnstämplar

Export-tackjärn

Vallonstångjärn

Råskenor

Smitt lancashire

TOBO MASUGN; Tegelsmora s:n, Uppsala län; grundad år 1643.
Firman idkar även skogshantering, sågverksrörelse och lantbruk.
Postadr.: Leufsta bruk: Lövstabruk; Karlholms bruk: Tierp; Tobo bruk: Tobo.

Telegrafadr.: Leufsta bruk och Tobo: Tobo; Karlholms bruk: Gävle.
Telefonn:r: Leufsta bruk: Örbyhus 2; Karlholms bruk: Nöttö 1; Tobo bruk: Örbyhus 14.
Arbetareantal: 158.
Drivkraft: vatten och ånga: 420 hkr.
Tillverkningar: tackjärn, smältstycken, råskenor, gjutgods, stångjärn.
Tillv.:s värde av berg- och metallverksprodukter: kr. 1 150 000.

Fagersta Bruks Aktiebolag.

Stiftelseår: 1873.

Gruvdrift:
MALMKÄRRAGRUVORNA (järnmalmsbrytning); Norbergs s:n, Västmanlands län.
Bruksrörelse:
FAGERSTA JÄRNBRUK: masugnar, martinverk, degelstålverk, valsverk, stångjärnshammare, manufaktursmedja, sågbladsverkstad; Västanfors s:n, Västmanlands län; grundat år 1611.
VÄSTANFORS JÄRNBRUK: masugnar, bessemerverk och gjuteri; Västanfors s:n; grundat i början av 1600-talet.
Aktiebolaget idkar även sågverksrörelse och lantbruk.

Järnstämplar

Lancashiresmide

Stångjärn

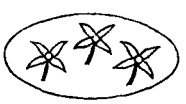

Verktygsstål och effekter av dylikt

Stål

Stål och stålmanufaktur

Stålmanufaktur av bessemer

Manufaktursmide

Postadr.: Fagersta. *Telegrafadr.:* Bruket, Fagersta. *Telefon:* Fagersta, växelstation.
Styrelse: Överingenjören J. A. Brinell, Nässjö, (ordf.); Disponenten P. Bock, Fagersta, (disp. och verkst. dir.); Grosshandlaren D.

Dietrichson; Disponenten C. A. Wrang; Borgmästaren O. V. Lundberg.

Styrelsens säte: Fagersta Bruk.

Gruvföreståndare: Bruksförvaltaren Reinhold Dahlström, Fagersta.

Arbetareantal: 1 700.

Aktiekapital: kr. 7 000 000 à nom. kr. 5 000; ant. aktieägare 6. Utdelning å stamaktier 1910—1914: 5, 5, 5, 5, 5 %.

Deklarerad årsinkomst 1914 av berg- och metallverksdriften: kr. 208 000.

Drivkraft: vatten, ånga och elektricitet: 6 722 hkr.

Tillverkningar: stål, valsat och smitt, dragna stålrör, sågblad, spiralfjädrar, tråd, valsad och dragen, järn- och ståltrådslinor. Specialiteter: specialstål för svarvning och verktyg, stenredskap.

Tillv.:s värde av berg- och metallverksprodukter: kr. 7 000 000.

Viktigare avsättningsområden: Sverige, Norge, Ryssland, Danmark, Tyskland, England och Amerika.

Generalagenter: för England: C. & J. Svedberg, Stockholm; telegrafadr.: Ferro; för Tyskland: Eisen und Stahl, G. m. b. H., Lübeck; telegrafadr.: Eisenstahl.

Brukets fabrikat ha vid utställningar erhållit 20 guldmedaljer jämte ett större antal silver- och bronsmedaljer.

Ferna Bruks Aktiebolag.

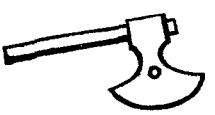
Stiftelseår: 1908.

FERNA JÄRNBRUK: lancashireverk, valsverk, mek. verkstad, elektrisk kraftstation; Gunnilbo s:n, Västmanlands län; grundat omkr. år 1600.

TRUMMELSBERGS MASUGN; Väster Våla s:n, Västmanlands län; grundad år 1622.

Aktiebolaget idkar även sågverksrörelse.

Järnstämpel

Ferna järnbruk Stångjärn

Postadr.: Fernabruk. *Telegrafadr.:* Fernabruk, Köping. *Telefon:* Fernabruk.

Styrelse: Bruksägaren friherre Johan Nordenfalk. Styrelsens säte: Ferna Bruk.

Arbetareantal: c:a 400.

Aktiekapital: kr. 600 000 à nom. kr. 1 000; ant. aktieägare: 5.

Utdelning å stamaktier 1909—1914: 6, 6, 6, 10, 10, 10 %.
Drivkraft: vatten och ånga: 670 hkr.
Tillverkningar: valsjärn och smältstycken av lancashireråstänger.
Specialitet: hästskojärn m. m.
Tillv.:s värde av berg- och metallverksprodukter: kr. 1 500 000.
Viktigare avsättningsområden: Norge, Danmark, Tyskland, England, Frankrike, Spanien, Portugal och Amerika.
Medalj i Wien 1873, vid Baltiska utställningen i Malmö 1914 m. fl.

Filipstads Bergslags Gemensamma Förvaltning.

Finnmosse Grufbolag (se nedan);
Gåsgrufve Bolag;
Nordmarks Elektriska Kraftaktiebolag;
Persbergs Grufve Aktiebolag (sid. 77);
Persbergs Sprängämnesfabrik;
Tabergs gruvor (Uddeholms Aktiebolag sid. 100).
Postadr.: Persberg. *Telegrafadr.:* Gruvorna, Filipstad. *Telefonn:r:* disponenten: Filipstad 190; kontoret: Filipstad 32.
Disponent: K. G. Brunnberg.

Finnmosse Grufbolag.

Finnmosse gruvor; Nordmarks s:n, Värmlands län.
Postadr.: Persberg. *Telegrafadr.:* Gruvorna, Filipstad. *Telefonn:r:* disponenten: Filipstad 190; kontoret: Filipstad 32.
Styrelse: Kabinettskammarherren Aug. Herlenius (ordf.); Disponenten K. G. Brunnberg (disp. och gruvförest.); Bruksägaren L. W. Bergström.
Bolaget är anslutet till Filipstads Bergslags Gemensamma Förvaltning (se ovan).
Bolaget består av 9 delägare.
Arbetareantal: 59.
Lottkapital: 640 andelar med marknadsvärde av 800 å 1 000 kr.

Deklarerad årsinkomst 1914: kr. 7 377.
Drivkraft: vatten och elektricitet: 145 hkr.
Produkt: järnmalm.
Värde av produkten: kr. 96 803.
Viktigare avsättningsorter: Hagfors, Finshyttan, Storbron, Nykroppa.

Forsbacka Jernverks Aktiebolag.

Stiftelseår: 1872.

FORSBACKA JÄRNBRUK: hyttverk, bessemer- och martinverk, valsverk, ånghammare, manufaktursmedja, gjuteri och mek. verkstad; Valbo s:n, Gävleborgs län; grundat år 1650.
KARMANSBO JÄRNBRUK: lancashireverk, valsverk, stångjärnssmedja; Heds s:n, Västmanlands län; grundat år 1611.

Järnstämplar

FORSBACKA FJAB STÅL
Forsbacka Bessemerstål

Postadr.: firman: Forsbacka; Karmansbo järnbruk: Karmansbo.
Telegrafadr.: firman: Gävle; Karmansbo järnbruk: Karmansbo.

+F+
Smält-, stång- och finjärn

Telefonnr: firman: Gävle 382, 383; Karmansbo järnbruk: Kolsva 12 a.
Styrelse: Häradshövdingen E. Kinander (ordf.); Disponenten A. Sjögren (verkst. dir.); Grosshandlaren J. Svedberg; Herr A. Senior.
Styrelsens säte: Forsbacka.
Arbetareantal: 953.
Aktiekapital: kr. 2 200 000 à nom. kr. 1 000; ant. aktieägare: 5.
Utdelning å stamaktier 1909—1914: 4, 6, 6, 6, 6, 6 %.
Deklarerad årsinkomst 1914: kr. 380 410.
Drivkraft: vatten, ånga och elektricitet: 3 235 hkr.
Tillverkningar: verktygsstål av alla hårdhetsgrader, tubstål, valsade rör, ihåligt borrstål samt handelsjärn.
Specialiteter: ihåligt borrstål och tubstål.
Tillv.:s värde: kr. 6 000 000.
Viktigare avsättningsområden: Sverige, England och Amerika.
Generalagent: C. & J. Svedberg, Stockholm 2.

Förola Aktiebolag.

Stiftelseår: 1874.

Förola gruva; Svärta s:n, Södermanlands län.
Postadr.: Åkers Styckebruk. *Telegrafadr.:* Åkers Styckebruk. *Telefonn:r:* gruvföreståndaren: Kantorp 9.
Styrelse: Disponenten Ernst Sundell, Åkers Styckebruk, (ombudsman); Gruvingenjören Hj. Eriksson, Kantorp, (gruvförest.).
Styrelsens säte: Åkers Styckebruk.
Arbetareantal: 3.
Aktiekapital: kr. 200 000 à nom. kr. 1 000; ant. aktieägare: 6.
Drivkraft: vatten: 10 hkr.
Produkt: järnmalm.
Ingen brytning år 1915.

Gimo Bruks Aktiebolag.

Stiftelseår: 1893.

Gimo järnbruk: hyttverk, vallonsmälthärdar och räckhärdar, ånghammare; Skäfthammars s:n, Uppsala län; grundat år 1615.
Aktiebolaget driver även tegelbruk, skogsbruk, sågverk, hyvleri och lantbruk.

Järnstämplar

Stångjärn

Tackjärn

Postadr.: Gimo. *Telegrafadr.:* Bruket, Gimo. *Telefonn:r:* Rt Bladåker 8.
Styrelse: v. Häradshövdingen Carl Frisk (ordf.); Disponenten Hugo Brundin (verkst. dir. och disp.); Kammarherren L. A. Reuterskiöld; Löjtnanten Henry Peyron.
Styrelsens säte: Gimo Bruk.
Arbetareantal: 104.
Aktiekapital: kr. 1 920 000 à nom. kr. 10 000; ant. aktieägare: 18.
Utdelning 1909—1914: 7, 8, 8, 9, 10, 10 %.
Drivkraft: vatten och elektricitet: 296 hkr.
Tillverkningar: tackjärn och stångjärn.
Tillv.:s värde av berg- och metallverksprodukter: kr. 1 000 000.
Generalagenter: för järn: Carl Setterwall & C:o, AB.; telegrafadr.: Setterwalls, Stockholm.

Gonäs Hyttebolag.

Stiftelseår: 1883.

GONÄS MASUGN; Ludvika s:n, Kopparbergs län; grundad år 1821.

Järnstämpel

W 16 B

Tackjärn

Postadr.: Gust. Öhman, Sörvik. *Telegrafadr.:* Ludvika. *Telefonn:r:* G. Öhman: Ludvika 19; masmästarens bostad: Gonäs 2.

Bolaget består av 4 delägare: Gust. Öhman, Sörvik (ordf. vid stämmorna); Bergsmannen Daniel Norman; Bergsmannen Jan Pet. Norman; Bergsmannen J. O. Hedman.

Arbetareantal: 28.
Drivkraft: vatten: 65 hkr.
Tillverkningar: martin- och smidestackjärn.
Specialitet: svavel- och kiselfattigt tackjärn.
Tillv.:s värde: kr. 400 000.
Avsättning: järnverk inom Sverige samt delvis export till Tyskland.

Gravendals Aktiebolag.

Stiftelseår: 1875.

KARLSGRUVAN; Ljusnarsbergs s:n, Örebro län.
Tackjärnstillverkning vid Norra Hörks masugn, se Aktiebolaget Hörks Masugn, sid. 6.
Postadr.: Fredriksberg. *Telegrafadr.:* Kopparberg och Hörken. *Telefonn:r:* Kopparberg 76.
Styrelse: Direktören B. A. Åkerström (ordf.); Disponenten Th. Wigelius (disp.); Direktören Oscar Falkman; Direktören F. G. Samuelson.
Styrelsens säte: Gravendals Bruk.
Arbetareantal: 35.
Aktiekapital: kr. 2 800 000 à nom. kr. 1 000; ant. aktieägare: 10.
Utdelning 1909—1914: 8, 6, 8, 8, 8, 7 %.
Drivkraft: ånga: 40 hkr.
Produkter och tillverkningar: malm, tackjärn.
Värde av malmen: kr. 40 000.

Grufaktiebolaget Dalarne.

Stiftelseår: 1901.

IDKERBERGSFÄLTET; Stora Tuna s:n, Kopparbergs län.
FINNÄS- OCH FREDMUNDBERGSFÄLTEN; Ludvika s:n, Kopparbergs län.
Anrikningsverk vid Våghalsgruvan i Finnäsfältet; grundat år 1913.
Kalkbrott vid Furillen, Gottlands län.
Postadr.: Idkerberget. *Telegrafadr.:* Dalamalm, Ludvika. *Telefonnr:* Ludvika 100 och 200 a.
Finnäs- och Fredmundbergsfälten samt anrikningsverket: *Postadr.:* Våghalsgruvan, Ludvika. *Telefonnr:* Ludvika 174.
Kalkbrottet: *Postadr.:* Rute. *Telegrafadr.:* Furillen, Visby.
Styrelse: Grosshandlaren D. Dietrichson (ordf. och verkst. dir.); Disponenten C. A. Wrang; Disponenten Joh:s Schwabroch.
Styrelsens säte: Stockholm.
Gruvföreståndare: Disponenten J. Kempe, Idkerberget.
Arbetareantal: 501.
Aktiekapital: kr. 2 000 000 à nom. kr. 500; ant. aktieägare: 5.
Utdelning 1910, 1911: 4, 4 %.
Deklarerad årsinkomst 1914: kr. 170 650.
Drivkraft: elektricitet: 1 205 hkr.
Produkter: järnmalm och järnmalmsslig samt kalksten.
Värde av produkter: kr. 1 000 000.

Grufaktiebolaget Lekomberg.

Stiftelseår: 1910.

LEKOMBERGSFÄLTET med anrikningsverk; Ludvika s:n, Kopparbergs län; det senare grundat år 1910.
Postadr.: firman: Kopparberg; gruvan och anrikningsverket: Sörvik.
Telegrafadr.: firman: Nickel, Kopparberg; gruvan och anrikningsverket: Lekombergsgruvan, Ludvika.
Telefonnr: firman: Kopparberg 18 och 98; gruvan och anrikningsverket: Ludvika 14.
Styrelse: Direktören A. Nickel (ordf., verkst. dir. och gruvförest.); Häradshövdingen Wilh. Hjelmqvist; Kommerzienrath F. Springorum (Tyskland).
Styrelsens säte: Kopparberg.

Arbetareantal: 150.
Aktiekapital: kr. 1 000 000 à nom. kr. 1 000; ant. aktieägare: 5.
Drivkraft: ånga och elektricitet: 324 hkr.
Produkter: järnmalm och slig.
Värde av produkter: kr. 350 000.
Viktigaste avsättningsort: Dortmund, Tyskland.

Grufaktiebolaget Lomberget.

Stiftelseår: 1897.

Lombergsfältet och Lombergets anrikningsverk; Ljusnarsbergs s:n, Örebro län; det senare grundat år 1902.
Postadr.: Grängesberg. *Telegrafadr.:* Förvaltningen, Grängesberg. *Telefonnr:* Grängesberg 2, 43 och 79.
Styrelse: Direktören Nils Hedberg (ordf. och verkst. dir.); Disponenten T. Magnuson; Disponenten E. Odelberg.
Styrelsens säte: Ljusnarsbergs s:n.
Aktiebolaget är anslutet till Grängesbergs Gemensamma Förvaltning (se sid. 38).
Gruvföreståndare: Direktören Nils Hedberg, Grängesberg.
Arbetareantal: 48.
Aktiekapital: kr. 400 000 à nom. kr. 400; ant. aktieägare: 9.
Deklarerad årsinkomst 1915: kr. 55 200.
Drivkraft: elektricitet: 140 hkr.
Produkter: järnmalm och slig.
Värde av produkter: kr. 208 600.
Avsättning: malmen utdelas huvudsakligen till delägarna.

Grufaktiebolaget Långban.

Stiftelseår: 1885.

Långbansfältet; Färnebo s:n, Värmlands län. Två anrikningsverk, för järnmalm och för manganmalm: Färnebo s:n.
Aktiebolaget idkar även skogshantering och lantbruk.
Postadr.: Långbanshyttan. *Telegrafadr.:* Filipstad. *Telefonnr:* Filipstad 167.

Styrelse: Disponenten Arvid Ericsson, Lesjöfors, (ordf., verkst. dir. och disp. samt gruvförest.); Kabinettskammarherren Aug. Herlenius; Disponenten Gust. Ekman.
Styrelsens säte: Färnebo härad.
Arbetareantal: 93.
Aktiekapital: kr. 345 000 à nom. kr. 1 250; ant. aktieägare: 5.
Utdelning 1909—1914: 3·0, 3·5, 6·9, 2·4, 3·4, 3·9 %.
Deklarerad årsinkomst 1914 av bergverksdriften: kr. 5 565.
Drivkraft: vatten och elektricitet: 135 hkr.
Produkter: järn- och manganmalm.
Specialitet: högprocentig manganslig för glasbruksbehov.
Värde av bergverksprodukter: c:a kr. 175 000.
Viktigare avsättningsorter: Lesjöfors, Hagfors, Nykroppa och Hellefors järnverk, AB. Ferrolegeringar, Trollhättan, samt de flesta svenska buteljglasbruk.

Grufaktiebolaget Stark.

Stiftelseår: 1910.

Karlvagns- och Kylsbofälten samt Prostgruvan; Karlvagnens anrikningsverk; Norbergs s:n, Västmanlands län; grundat år 1910.
Iviksfältet; Ludvika s:n, Kopparbergs län.
Postadr.: firman: Kopparberg; Norbergsföretaget: Norberg; Iviksföretaget: Ludvika.
Telegrafadr.: firman: Nickel, Kopparberg.
Telefonnr: firman: Kopparberg 103; Norbergsföretaget: Norberg 95; Iviksföretaget: Ludvika 116.
Styrelse: Direktören Alexander Nickel, Kopparberg, (ordf. och verkst. dir.); Generaldirektören Bernhard Grau, Stolzenhagen-Krotzwick, (Tyskland); Kassören Hjalmar Blomberg.
Styrelsens säte: Kopparberg.
Gruvföreståndare: Direktören A. Nickel, Kopparberg.
Arbetareantal: 400.
Aktiekapital: kr. 3 000 000 à nom. kr. 1 000; ant. aktieägare: 5.
Drivkraft: elektricitet: 1 165 hkr.
Produkt: järnmalm.
Värde av produkten: kr. 700 000.
Viktigaste avsättningsområde: Tyskland.

Grängesbergs Gemensamma Förvaltning.

Björnbergs Grufve Aktiebolag (sid. 21);
Grufaktiebolaget Lomberget (sid. 36);
Grängesbergs Grufveaktiebolag (se nedan);
Hammar och Karlgruvorna (A. Nickel och St. Kopparbergs Bergslags Aktiebolag);
Höga Visangruvan (H. Nordlander m. fl., sid. 52);
Morgruvan (Gravendals och St. Kopparbergs Bergslags Aktiebolag);
Norra Mossgruvan (St. Kopparbergs Bergslags Aktiebolag);
Vestra Ormbergs Grufve Aktiebolag (sid. 106).
Postadr.: Grängesberg. *Telegrafadr.:* Förvaltningen, Grängesberg. *Telefonn:r:* Grängesberg 2, 43, 79.
Direktör: Nils Hedberg, Grängesberg.

Grängesbergs Grufveaktiebolag.

Stiftelseår: 1883.

Äger GRÄNGESBERGS MALMFÄLT i Grangärde s:n, Kopparbergs län; rörelsen arrenderas sedan år 1902 av Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund.
Postadr.: Rosenbad 2, Stockholm. *Telegrafadr.:* Trafikbolaget, Stockholm. *Telefonn:r:* Grängesbergsbolaget, Stockholm.
Drives av Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund (se sid. 99).
Styrelse: f. d. Landshövdingen Ax. G. Svedelius (ordf.); Kommerserådet Gunnar Dillner (verkst. dir.); Direktören Erik Frisell; Direktören Carl Fränckel; Generalmajoren S. G. A. Geijer; Direktören Marcus Agrelius; Bankdirektören J. C:son Kjellberg; v. Häradshövdingen Walter Philipson; Doktor Hjalmar Lundholm.
Styrelsens säte: Stockholm.
Aktiebolaget är anslutet till Grängesbergs Gemensamma Förvaltning (se ovan).
Gruvföreståndare: Direktören Nils Hedberg, Grängesberg.
Arbetareantal: 1 192.
Aktiekapital: kr. 1 008 000 à nom. kr. 1 800: ant. aktieägare: 5.
Deklarerad årsinkomst 1914: kr. 60 000.
Drivkraft: elektricitet: c:a 6 000 hkr.
Produkt: järnmalm.
Värde av produkten: kr. 2 700 000.

Gröndalsgrufve Aktiebolag.

Stiftelseår: 1886.

GRÖNDALSGRUVAN; Norbergs s:n, Västmanlands län.

Postadr.: Kärrgruvan. *Telegrafadr.:* Norberg. *Telefonn:r:* Norberg 2 och 22.

Styrelse: DisponentenTorsten Hummel-Gumælius, Kärrgruvan, (verkst. dir., disp. och gruvförest.); Disponenten E. M. Cassel; Bruksförvaltaren Reinhold Dahlström.

Styrelsens säte: Norbergs s:n.

Aktiebolaget är anslutet till Norbergs Grufförvaltning (se sid. 72).

Arbetareantal: 55.

Aktiekapital: kr. 432 000 à nom. kr. 1 000; ant. aktieägare: 8.

Deklarerad årsinkomst 1914: kr. 72 960.

Drivkraft: elektricitet.

Produkt: järnmalm.

Värde av produkten: kr. 136 765.

Avsättning: malmen utdelas till delägarnas järnbruk inom Västmanland, Dalarna och Norrland.

Guldsmedshytte Aktiebolag.

Stiftelseår: 1868.

Gruvdrift:

GRÄNSHYTTE-, KRAMP-, FANTHYTTE-, LEJA- och HÅKANSBODAFÄLTEN; Linde s:n, Örebro län.

Bruksrörelse:

GULDSMEDSHYTTAN: anrikningS- och briketteringsverk, masugnar, tackjärns- och stålgjuterier, elektrostålverk samt mek. verkstad; Lindesbergs landsförs., Örebro län; grundat år 1868.

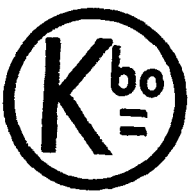
LEJA KOPPARANRIKNINGSVERK; Guldsmedshytte kapellag, Örebro län. MASUGN, grundad år 1897, och GJUTERI i Köping. VALSVERK i Eskilstuna; grundat år 1897.

Aktiebolaget idkar även skogshantering och sågverksrörelse.

Postadr.: Guldsmedshyttan. *Telegrafadr.:* Lindesberg. *Telefonn:r:* Lindesberg 44, Storå 22.

Styrelse: Häradshövdingen Knut Tillberg (ordf.); Landshövdingen O. C. W. Cedercrantz; Bankdirektören Sven Huldt; Häradshövdingen E. Nathorst Böös; Disponenten J. Bonthron (verkst. dir.).

Styrelsens säte: Guldsmedshyttan.

Järnstämplar

LB♂N11 G.S.H.

Tackjärn *Elektrostål*

Elektrostål

Gruvföreståndare: Överingenjören Tore Zachrisson, Guldsmedshyttan.
Arbetareantal: 600.
Aktiekapital: kr. 1 200 000 à nom. kr. 100; ant. aktieägare: 35.
Utdelning å stamaktier 1912—1914: 100, 15, 6 %.
„ „ preferensaktier 1912—1914: 100, 15, 6 %.
Drivkraft: elektricitet: 3 200 hkr.
Produkter och tillverkningar: järnmalm, briketter, tackjärn, tackjärns- samt stålgöt, valsat och smitt stål, anrikningsmaskiner samt kopparslig.
Tillv.:s värde av berg- och metallverksprodukter: c:a kr. 6 000 000.

Gullspångs Elektrokemiska Aktiebolag.

Stiftelseår: 1907.

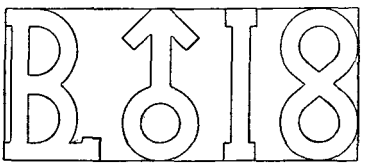
GULLSPÅNG: kiseljärnverk med elektriska smältugnar; Amnehärads s:n, Skaraborgs län; grundat år 1908.
Postadr.: Gullspång. *Telegrafadr.:* Kiseljärn, Gullspång. *Telefonnr:* Gullspång 14.
Styrelse: v. Häradshövdingen Rich. Hägglöf (ordf.); Ingenjören Mårten Hedlund (verkst. dir.); Fil. d:rn J. A. Brinell; Ingenjören John Hedin; Ingenjören O. Hillfors.
Styrelsens säte: Gullspång.
Arbetareantal: 64.
Aktiekapital: kr. 600 000 à nom. kr. 1 000; ant. aktieägare: 8.
Drivkraft: elektricitet: 6 000 hkr.
Tillverkning: högprocentigt kiseljärn (ferrosilicium, innehållande 20—95 % kisel).
Tillv.:s värde: kr. 1 200 000.

Gusselhytte Masugn.

Stiftelseår: 1915.

GUSSELHYTTANS MASUGN; Linde s:n, Örebro län; grundad år 1540.
Postadr.: Gusselby. *Telegrafadr.:* Gösta Olsson, Gusselby. *Telefonn:r:* Gusselby 3.
Styrelse: Ingenjören Gösta Olsson, Elversbacke, Gusselby, (disp.); Firma Eisen und Stahl, G. m. b. H., Lübeck, Tyskland.
Styrelsens säte: Gusselby.
Arbetareantal: 21.
Drivkraft: vatten: 50 hkr.

Järnstämpel

Tackjärn

Tillverkningar: grått gjuttackjärn, grått och vitt aduceringstackjärn samt lancashiretackjärn.
Tillv.:s värde: kr. 300 000.
Viktigare avsättningsorter: gjuterier inom landet samt i Tyskland.
Generalagent: Eisen und Stahl, G. m. b. H., Lübeck, Tyskland; telegrafadr.: Eisenstahl, Lübeck.

Haggruve Bolag.

Stiftelseår: 1872.

HAGGRUVEFÄLTET; Järnboås s:n, Örebro län.
Postadr.: Striberg. *Telegrafadr.:* Gruvorna, Nora. *Telefonn:r:* Nora 6.
Styrelse: Disponenten B. Wijkander, Bofors, (ordf. och verkst. dir.); Disponenten Erik Malm, Striberg, (förv. och gruvförest.).
Styrelsens säte: Striberg.
Bolaget är anslutet till Nora Bergslags Gemensamma Grufveförvaltning (se sid. 71).
Bolaget består av 4 delägare.
Arbetareantal: 35.
Deklarerad årsinkomst 1915: kr. 5 886.
Drivkraft: vatten och elektricitet: 73 hkr.
Produkter: järnmalm och något kopparmalm.
Värde av produkter: kr. 68 183.
Avsättning: järnmalmen utdelas huvudsakligen till delägarna.

Hallstahammars Aktiebolag.

Stiftelseår: 1872.

HALLSTAHAMMARS JÄRNBRUK: martinverk, smältsmedja, lancashireverk, grov-, medium- och finvalsverk samt axelfabrik; Svedvi s:n, Västmanlands län; grundat på 1600-talet.

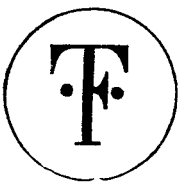
TRÅNGFORS JÄRNBRUK: smältsmedja; Kolbäcks s:n, Västmanlands län; grundat år 1628.

Aktiebolaget idkar även sågverksrörelse, lantbruk m. m.

Järnstämplar

Martin

Smältstycken

Smältstycken och lancashirestångjärn

Postadr.: Hallstahammar. *Telegrafadr.:* Hallstahammar, Kolbäck. *Telefonn:r:* Kolbäck 20.

Styrelse: Disponenten Carl Agrell (disp.); Borgmästaren John Karlsson; Disponenten Gust. Ekman; Ingenjören Ivar O. Larson. Styrelsens säte: Kolbäcks s:n.

Arbetareantal: 300.

Aktiekapital: kr. 800 000 à nom. kr. 1 000; ant. aktieägare: 8. Utdelning 1910—1914: 6, 6, 6, 8, 8 %.

Drivkraft: vatten: 1 000 hkr.

Tillverkningar: lancashire: smältstycken; martin: ämnen och valsjärn. Specialiteter: betongjärn, bult- och nageljärn, maskinriktade axelämnen, blankrullat och blankdraget järn, stål och automatjärn, svarvade och komprimerade stålaxlar, manufaktursmiden.

Tillv.:s värde av metallverksprodukter: kr. 1 500 000.

Avsättning: huvudsakligen inom landet.

Hammarby-Yxe Aktiebolag.

Stiftelseår: 1889.

HAMMARBY JÄRNBRUK: masugn, martinverk, stålsmedja, gjuteri: Nora landsförs., Örebro län; grundat under förra hälften av 1500-talet.

Postadr.: Nora. *Telegrafadr.:* Nora. *Telefonnr:* Nora 27.
Styrelse: e. o. Hovrättsnotarien Hampus Bodén (verkst. dir.); Disponenten Allan Broomé (disp.); Bankdirektören greve G. Frölich.
Styrelsens säte: Hammarby.
Arbetareantal: 55.
Aktiekapital: kr. 455 000 à nom. kr. 5 000; ant. aktieägare: 5.
Drivkraft: vatten: 165 hkr.
Tillverkningar: tackjärn, martingöt, gjutgods, smitt stål.
Tillv.:s värde: kr. 470 008.

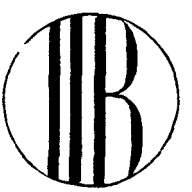
Hargs Bruk.

HARGS JÄRNBRUK: vallon- och lancashirehärdar, vällugn, hammare, grovvalsverk; Hargs s:n, Stockholms län; grundat år 1668.
Firman idkar även skogs-, sågverks- och lantbruksrörelse.

Järnstämplar

Stångjärn

Råstänger

Postadr.: Harg. *Telegrafadr.:* Harg. *Telefon:* Harg.
Ägare: Friherrinnan Ebba Beck-Friis' sterbhus.
Arbetareantal: 52.
Drivkraft: vatten och ånga: 204 hkr.
Tillverkningar: Dannemora vallonstångjärn och Dannemora lancashireråstänger.
Tillv.:s värde av berg- och metallverksprodukter: kr. 425 500.
Generalagent: Carl Setterwall & C:o, AB., Stockholm.

Hellefors Bruks Aktiebolag.

Stiftelseår: 1864.

Gruvdrift:
FINNBERGSFÄLTET: Grythytte s:n, Örebro län.

Bruksrörelse:

HELLEFORS JÄRNVERK: martinverk, göt-, grov-, medium- och finvalsverk, gjuteri, mek. verkstad, manufakturs medja; Hällefors s:n, Örebro län; grundat år 1749.

SÄVENFORS MASUGN: Hällefors s:n, Örebro län; grundad år 1881.

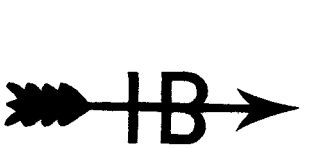
Gruvdrift vid Stora Sirsjöbergsfältet; driver även

SIKFORS JÄRNBRUK: anriknings- och briketteringsverk samt masugn.

Ägare av Sirsjöbergs gruvor och Sikfors järnbruk, Sikfors Bruks Aktiebolag (sid. 83).

Aktiebolaget idkar även skogshantering, träförädling, trämassetillverkning och lantbruk samt äger elektriska kraftstationer.

Järnstämplar

Järntillverkning

Stångjärn

Valsat järn och stål

Postadr.: Hällefors. *Telegrafadr.:* Hällefors, Filipstad. *Telefonnr:* Hällefors 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 a, 7 b, 11, 13, 15 a, 15 b, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22.

Styrelse: Direktören B. A. Åkerström, Stockholm, (ordf.); Disponenten Th. Wigelius, Hällefors, (verkst. dir. och disp.); Direktören Oscar Falkman; Disponenten F. G. Samuelson; Godsägaren Carl Ros. Styrelsens säte: Hällefors Bruk.

Arbetareantal: 453.

Aktiekapital: kr. 4 500 000 à nom. kr. 1 000; ant. aktieägare: 32. Utdelning 1909—1914: 3, 5, 5; 5, 5, 5 %.

Deklarerad årsinkomst 1914 av berg- och metallverksdriften: kr. 29 684.

Drivkraft: ånga, vatten och elektricitet: 1 678 hkr.

Produkter och tillverkningar: malm, briketter, tackjärn, göten, valsat järn och stål.

Tillv.:s värde av berg- och metallverksprodukter: c:a kr. 1 500 000.
Viktigare avsättningsområden: Finland, Ryssland, Danmark, Tyskland, Holland, England med kolonier, Frankrike, Spanien, Italien, Japan och Amerika.

Helsingborgs Kopparverks Aktiebolag.

Stiftelseår: 1900.

HÄLSINGBORGS KOPPARVERK: kopparextraktion, kopparraffinering, briklettering av purple-ore, i Hälsingborg; grundat år 1901.

Postadr.: Hälsingborg. *Telegrafadr.:* Kopparverket, Hälsingborg. *Telefonnr:* Hälsingborg 95, 96, 860, 861 och 19 94.

Styrelse: f. d. Landshövdingen G. Tornérhjelm (ordf.); Konsuln C. Ingelsson (verkst. dir.); Majoren Alb. Berg von Linde; Konsuln Ivar P:son Henning; Jur. d:rn C. Sjunnesson.
Styrelsens säte: Hälsingborg.

Arbetareantal: c:a 400.

Aktiekapital: kr. 1 500 000 à nom. kr. 1 000; ant. aktieägare: 6.
Utdelning 1910—1914: 6, 30, 30, 30, 30 %.

Deklarerad årsinkomst 1914: kr. 914 459.

Drivkraft: elektricitet: 644 hkr.

Kopparfabrikat

Produkter och tillverkningar: purple-ore (järnmalm), briketterad och obriketterad (pulverformig). Raffinadkoppar i tackor och plåtämnen.

Tillv.:s värde: kr. 10 à 12 000 000.

Viktigare avsättningsområden: Sverige, Tyskland.

Guldmedaljer vid utställningar i Hälsingborg 1903, i Lund 1907 och i Landskrona 1913.

Herrängs Grufaktiebolag.

Stiftelseår: 1889.

HERRÄNGSFÄLTET: anrikningS- och briketteringsverk, grundat år 1894; hyttverk, grundat år 1903; Herräng, Häverö, Stockholms län.

Postadr.: firman: Stockholm 15; gruvorna och verken: Herräng.
Telegrafadr.: firman: Pigiron; gruvorna och verken: Rt Norrtälje.
Telefonnr: firman: Rt 49 25, 99 93; At 103 80; gruvorna och verken: Häverösund 9.

Järnstämpel

Tackjärn och götmetall

Styrelse: Herr Axel Forsberg (ordf.); Disponenten Kristoffer Huldt (verkst. dir.); Fil. d:rn Gust. Gröndal; Herr Ragnar Thiel.
Styrelsens säte: Stockholm.
Gruvföreståndare: Ingenjören Edvard Mueller, Herräng.
Arbetareantal: 251.
Aktiekapital: kr. 2 840 000 à nom. kr. 1 000; ant. aktieägare: 13.
Utdelning å preferensaktier 1913, 1914: 6, 6 %.
Deklarerad årsinkomst 1915: kr. 98 456.
Drivkraft: ånga och elektricitet: 485 hkr.
Tillverkning: fosforrent träkolstackjärn.
Tillv.:s värde: c:a kr. 1 900 000.
Viktigare avsättningsområden: Tyskland, England och Frankrike.

Hjuljerns Gruvbolag.

Stiftelseår: 1873.

SLOTTERBERGETS ANRIKNINGSVERK; Hjulsjö s:n, Örebro län; grundat år 1908.
Postadr.: Bredsjö. *Telegrafadr.:* Nora. *Telefonnr:* Hjulsjö 2.
Intressent: Aktiebolaget Stjernfors—Ställdalen.
Styrelse: Disponenten A. L. Berglund (ordf.); Ingenjören V. Villner.
Arbetareantal: 17.
Drivkraft: vatten och elektricitet: 98 hkr.
Produkt: järnmalmsslig.
Värde av produkten: kr. 32 000.
Avsättning: Aktiebolaget Stjernfors—Ställdalen.

Hofors Aktiebolag.

Stiftelseår: 1880.

Gruvdrift:

Under Långnäs Grufveförvaltning: STORSTRECKSFÄLTET; Långnäs anrikningsverk; Torsåkers s:n, Gävleborgs län; anrikningsverket grundat år 1911.

Bruksrörelse:

HOFORS JÄRNVERK: hytt- och briketteringsverk, bessemer-, martin- och valsverk, pressar, ång- och knipphammare, hästsko- och borrstålsfabriker, mek. verkstad och gjuteri; Torsåkers s:n, Gävleborgs län; grundat i början av 1600-talet.

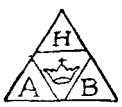
Aktiebolaget idkar även skogs- och lantbruk.

Järn- och stålstämplar

Postadr.: firman: Hofors. *Telegrafadr.:* firman: Hofors. *Telefon:* firman: Hofors.

Styrelse: Grosshandlaren Axel Carlander (ordf.); Överdirektören Sven Wingquist; Brukspatronen P. Eriksson; Olof Hjorth (verkst. dir. och disp.).

Styrelsens säte: Hofors bruk.

Långnäs Grufveförvaltning se sid. 69.

Gruvföreståndare: Ingenjören G. W. Lundberg, Tjärnäs.

Arbetareantal: 925.

Aktiekapital: kr. 6 000 000 à nom. kr. 500.

Utdelning 1909—1915: 6, 6, 6, 7, 7, 7, 8 %.

Deklarerad årsinkomst 1915 av berg- och metallverksdriften: kr. 1 950 865.

Drivkraft: vatten, ånga och elektricitet: 5 000 hkr.

Tillverkningar: martin- och bessemerstål av alla kolhalter i smidd, pressad eller valsad form.

Specialiteter: verktygsstål, bergborrstål, massivt eller ihåligt, valstråd och bandstål i ringar, hästskor.

Tillv.:s värde av berg- och metallverksprodukter: kr. 6 300 000.

Viktigare avsättningsområden: Europa, Östasien, Nordamerika.

Generalagenter: överhuvudtaget ett affärshus i varje land.

Horndals Järnverks Aktiebolag.

Stiftelseår: 1872.

Järnstämplar

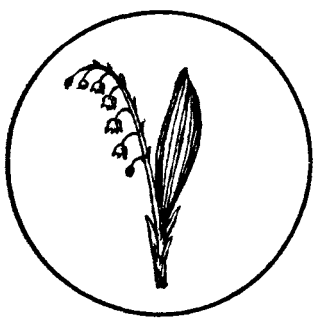
Horndal Stångjärn

HORNDALS JÄRNBRUK: masugn, smältsmedja, martinverk, valsverk, gjuteri och mek. verkstad; By s:n, Kopparbergs län; grundat år 1652.

NÄS JÄRNBRUK: briketteringsverk, masugn, finvalsverk, gjuteri och mek. verkstad; By s:n.

Aktiebolaget idkar även trävarurörelse och lantbruk samt äger elektrisk kraftstation.

Postadr.: Horndals järnverk: Horndal; Näs järnverk: Näs station.

Martinjärn

DALOM

Horndal och Näs Stål

Telegrafadr.: Horndals järnverk: Horndalsverken, Krylbo; Näs: Näs station.

Telefonnr: Horndals järnverk: Krylbo 21, Horndal 21; Näs järnverk: By 11.

Styrelse: Bankdirektören K. L. Reuterskiöld: Konsuln Knut Bohman (verkst. dir.); v. Konsuln Aug. Colliander.

Styrelsens säte: Horndals bruk.

Arbetareantal: 600.

Aktiekapital: 2 000 000 à nom. kr. 2 500.

Drivkraft: elektricitet: 2 850 hkr.

Tillverkningar: tackjärn, smältstycken, martingöt och valsat stångjärn.

Tillv.:s värde av berg- och metallverksprodukter: kr. 5 785 720.

Humlabergs Grufvebolag.

Stiftelseår: 1854.

Rödbergsfältet; Nora s:n, Örebro län.
Postadr.: Rockesholm. *Telegrafadr.:* Nora. *Telefonn:r:* gruvföreståndaren: Nora 24 a; gruvan 63 a.
Styrelse: Disponenten Sixten Wohlfahrt, Karlsdals bruk, (ordf.); Brukspatronen Carl Eb. Carlsson, Stadra, (disp. och gruvförest.).
Arbetareantal: 35.
Drivkraft: elektricitet: 65 hkr.
Produkt: järnmalm.
Värde av produkten: kr. 80 564.
Viktigare avsättningsorter: Karlsdals, Dalkarlshytte, Hammarby och Bredsjö bruk.

Husaby Bruk, Aug. Johnsson.

Brytning av sjömalm inom Skatelövs m. fl. s:nar, Kronobergs län.
Husaby bruk: masugn; Skatelövs s:n; grundat år 1689.
Firman idkar även skogs- och trävarurörelse samt jordbruk.
Postadr.: Husaby Bruk, Vislanda. *Telegrafadr.:* Husaby, Vislanda. *Telefonn:r:* Vislanda 18.
Ägare: J. S. F. Stephens.
Arbetareantal: 12.
Tillverkning: HB gjuttackjärn, tillverkat av sjömalm.
Tillv.:s värde: kr. 20 à 25 000.
Viktigare avsättningsområden: Sverige, Danmark och England.

Håksbergs Nya Gruvaktiebolag.

Stiftelseår: 1913.

Håksbergsfältet med anrikningsverk; Ludvika s:n, Kopparbergs län; det senare grundat år 1912.
Postadr.: firman: Drottningg. 17, Stockholm; avdelningskontoret för bergsdriften: Ludvika.
Telegrafadr.: firman: Håksbergsmalm; avdelningskontoret: Håksbergsmalm, Ludvika.

Telefonn:r: firman: Rt 22 25; avdelningskontoret: Ludvika 167.
Styrelse: v. Häradshövdingen E. Martin (ordf.); Överdirektören P. G. Laurin; Kabinettskammarherren O. Holtermann.
Styrelsens säte: Stockholm.
Disponent: Hj. Ståhle.
Arbetareantal: 143.
Aktiekapital: kr. 3 000 000 à nom. kr. 500; ant. aktieägare: 11.
Drivkraft: elektricitet: 200 hkr.
Produkt: järnmalm.
Värde av produkten: kr. 356 867.
Generalagent: Witkowitzer Bergbau- & Eisenhütten Gewerkschaft. Witkowitz, Mähren.

Häfla Bruks Aktiebolag.

Stiftelseår: 1899.

HÄFLA JÄRNBRUK: smältsmedja med lancashireverk, valsverk, 2 hästskofabriker och mek. verkstad; Skedevi s:n, Östergötlands län; grundat år 1684.
Aktiebolaget idkar även lantbruk.

Järnstämpel

Stångjärn och järnmanufaktur

Postadr.: Hävla. *Telegrafadr.:* Hävla-Norrköping. *Telefonn:r:* Reijmyre 16.
Styrelse: Majoren Stafs von Post (ordf.); Em. Ljungström (verkst. dir. och disp.).
Styrelsens säte: Hävla.
Arbetareantal: c:a 50.
Aktiekapital: kr. 400 000 à nom. kr. 1 000; ant. aktieägare: 12.
Utdelning 1914: 2 ½ %.
Deklarerad årsinkomst 1914 av metallverksdriften: kr. 4 080.
Drivkraft: vatten: 169 hkr.
Tillverkningar: smältstycken, valsjärn och hästskor.
Specialitet: hästskor.
Tillv.:s värde av metallverksprodukter: c:a kr. 300 000.
Viktigaste avsättningsområde: Sverige.
Generalagenter: Rundquist & Schultz, Slussplan 63 B, Stockholm St.
Högsta utmärkelse "Silvermedalj" vid Konst- och Industriutställningen i Stockholm 1897 och i Norrköping 1906 hava tillerkänts "Hävla hästskor".

Häryds Bruk.

HÄRYDS JÄRNBRUK: masugn, gjuteri, mek. verkstad, tråddrageri; Gnosjö s:n, Jönköpings län; grundat år 1864.

Postadr.: Gnosjö. *Telegrafadr.:* Gnosjö. *Telefonnr:* Gnosjö 6.

Järnstämpel

Tackjärn

Ägare: Joh:s Svensson, stärbhusdelägare.

Arbetareantal: 15.

Drivkraft: vatten: 19 hkr.

Tillverkningar: gjutgods, järntråd och parallellskruvstäd.

Tillv.:s värde: kr. 30 000.

Viktigare avsättningsområden: Jönköpings och Älvsborgs län.

Höganäs-Billesholms Aktiebolag.

Stiftelseår: 1903.

Anrikningsverk samt reduceringsverk för järnsvamp vid Höganäs, Malmöhus län; anrikningsverket grundat år 1912.

Aktiebolaget idkar även gruvdrift (stenkol).

Postadr.: Höganäs. *Telegrafadr.:* Höganäs. *Telefonnr:* Höganäs 30, 47, 144, 145.

Styrelse: f. d. Landshövdingen G. Tornérhjelm, Vrams Gunnarstorp, (ordf.); Kaptenen Åke Nordenfelt, Höganäs, (verkst. dir. och disp.); Bankiren Carl Cervin, Stockholm, (v. ordf.); Godsägaren Friherre Werner von Schwerin; Konsuln Oscar Trapp; Bankdirektören D. Aronowitsch; Direktören F. Daumann.

Styrelsens säte: Hälsingborg.

Arbetareantal: 62.

Aktiekapital: kr. 15 000 000 à nom. kr. 100; ant. aktieägare: 2 243.

Utdelning 1909—1914: 5, 6, 6, 6, 6, 6 %.

Deklarerad årsinkomst 1914 av berg- och metallverksdriften: kr. 33 000.

Drivkraft: elektricitet: 240 hkr.

Tillverkningar: järnsvamp, stenkol, eldfast tegel, lerrör, lerkärl och kolelektroder.

Värde av järnsvamp 1914—1915: kr. 350 000 à 500 000.

Viktigare avsättningsområden: för järnsvamp: Sverige, Tyskland och England.

Höga Visangruvans Intressenter.

HÖGA VISANGRUVAN: Grangärde s:n, Kopparbergs län.
Postadr.: Smedjebacken. *Telegrafadr.:* Smedjebacken. *Telefonn:r:* kontoret: Smedjebacken 23, bostaden: 100.
Ägare: H. Nordlander m. fl.
Bolaget är anslutet till Grängesbergs Gemensamma Förvaltning (se sid. 38).
Gruvföreståndare: Direktören A. E. Salwén.
Bolaget består av 4 delägare.
Arbetareantal: 27.
Drivkraft: elektricitet: 32 hkr.
Produkt: järnmalm.
Värde av produkten: kr. 96 600.

Högfors Aktiebolag.

Stiftelseår: 1873.

Gruvdrift:
SKÖTTGRUVEFÄLTET: anrikningsverk; Ljusnarsbergs s:n, Örebro län.
Bruksrörelse:
HÖGFORS JÄRNBRUK: masugn, kolugn, gjuteri och mek. verkstad; Ljusnarsbergs s:n; grundat år 1769.

Järnstämpel

Tackjärn

Postadr.: Silverhöjden. *Telegrafadr.:* Kopparberg. *Telefonn:r:* Kopparberg 33.
Styrelse: Konsuln Knut Bohman, Stockholm, (ordf., verkst. dir. och disp.); Översten S. L. Heijkenskjöld; Herr Nils Bohman. Styrelsens säte: Stockholm.
Arbetareantal: 120.

Aktiekapital: kr. 1 800 000 à nom. kr. 1 200; ant. aktieägare: 50.
Utdelning 1909—1914: 3·33, 7·5, 8·33, 8·33, 8·33, 6·25 %.
Deklarerad årsinkomst 1914: kr. 53 666.
Drivkraft: vatten och elektricitet: 530 hkr.
Tillverkning: tackjärn.
Tillv.:s värde: kr. 712 146.
Generalagenter: Herrar Joh. Sam. Billing & Son, Stockholm; telegrafadr.: Billings.

Högfors och Persbo Aktiebolag.

Stiftelseår: 1880.

Högfors masugnar; Karbennings s:n, Västmanlands län: grundade före år 1600.

Aktiebolaget idkar även tegel-, skogs- och lantbruksrörelse.

Järnstämpel

Tackjärn

Postadr.: Högfors. *Telegrafadr.:* Högfors. Norberg. *Telefonn:r:* Norberg 26.

Styrelse: f. d. Statsrådet greve Hugo Hamilton (ordf. och verkst. dir.); Kommendörkaptenen friherre Ludvig Akerhielm; Disponenten Otto Schenström (disp.).

Styrelsens säte: Högfors.

Arbetareantal: 60.

Aktiekapital: kr. 1 000 000 à nom. kr. 5 000; ant. aktieägare: 9.

Utdelning 1909—1914: 2, 3, 2, 2, 2 ½, 2 ½ %.

Drivkraft: vatten: 60 hkr.

Tillverkning: tackjärn.

Tillv.:s värde av bergverksprodukter: c:a kr. 1 200 000.

Viktigare avsättningsorter: diverse järnverk inom landet samt exportfirmor i Stockholm.

Ickorrbottens Grufveaktiebolag.

Stiftelseår: 1906.

Norra och Södra Ickorrbotten- m. fl. gruvor: Ickorrbottens anrikningsverk; grundat år 1911: Ludvika s:n, Kopparbergs län.

Postadr.: Ludvika. *Telegrafadr.:* Ludvika. *Telefonn:r:* Ludvika 49.

Styrelse: Direktören Gustaf Cornelius, Stockholm, (ordf.); Friherre P. T. H. von Haimberger, Stockholm, (verkst. dir.); v. Häradshövdingen Erland Lagerlöf; Advokaten Sven Lagerlöf; Fil. d:rn Gustaf Gröndal.

Styrelsens säte: Ludvika s:n.

Gruvföreståndare: Disponenten Gerhard Forell, Ickorrbotten, Ludvika.

Arbetareantal: 170.

Aktiekapital: kr. 2 500 000 à nom. kr. 1 000; ant. aktieägare: 6.

Drivkraft: elektricitet: 950 hkr.

Produkt: järnmalmsslig.
Värde av produkten: kr. 450 000.
Viktigare avsättningsområden: en mindre del inom Sverige, större delen till Tyskland och Österrike.

Ingelsgrufve Aktiebolag.

Stiftelseår: 1892.

INGELSHYTTEFÄLTET och KARLANDSBERGGRUVAN; Lindes s:n, Örebro län.
Postadr.: Lindesberg. *Telefonn:r:* kontoret: Lindesberg 118; Kärrgruvan: Storå 14.
Styrelse: Bruksförvaltaren Aug. Ansell; Disponenten Pontus Söderström; Förvaltaren E. Simlund.
Styrelsens säte: Lindesberg.
Gruvföreståndare: Axel Hygrell, Lindesberg.
Arbetareantal: 34.
Aktiekapital: kr. 140 000 à nom. kr. 200; ant. aktieägare: 8.
Drivkraft: elektricitet: 90 hkr.
Produkt: styckemalm.

Johannisbergs Gruvbolag.

JOHANNISBERGSGRUVAN; Norbergs s:n, Västmanlands län.
Postadr.: firman: Falun; gruvan: Klackberg.
Telegrafadr.: firman: Falun; gruvan: Norberg.
Telefonn:r: firman: Falun 183; gruvan: Norberg 40.
Styrelse: Bergsingenjören Ivar Olsson (ombudsman); Gruvingenjören Gustaf Hallberg, Falun, (disp. och gruvförest.).
Styrelsens säte: Falun.
Bolaget består av 4 delägare.
Arbetareantal: 39.
Deklarerad årsinkomst 1914: kr. 16 963.
Drivkraft: elektricitet: 42 hkr.
Produkt: järnmalm, särskilt fosforren, lämplig för prima ståltillverkning.
Värde av produkten: c:a kr. 85 000.
Avsättning: malmen utdelas till delägarna.

A. Johnson & C:o.

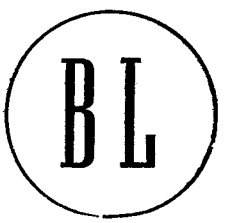
Ängelsbergs masugn; Västervåla s:n, Västmanlands län; grundad år 1709.
Flatenbergs masugn; Norrbärke s:n; och
Västerby masugn; Söderbärke s:n; båda i Kopparbergs län; den senare grundad år 1625.
Axmars masugn; Hamrånge s:n, Gävleborgs län; grundad år 1671.
Galtströms masugn; Njurunda s:n, Västernorrlands län; grundad år 1672.

Järnstämplar

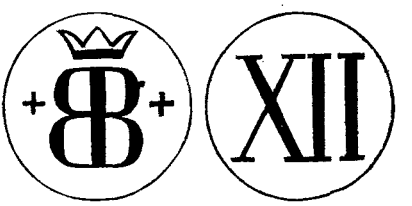

Tackjärn

Flatenberg *Västerby*

Axmar

Galtström

Postadr.: Stockholm. *Telegrafadr.:* Johnsons, Stockholm. *Telefon:* Johnsons.
Firman arrenderar samtliga hyttor.
Arbetareantal: 162.
Drivkraft: vatten och ånga: 443 hkr.
Tillverkning: tackjärn.
Tillv.:s värde: kr. 2 289 415.

Jäders Bruk, A. Broström.

Jäders järnbruk: lancashireverk m. m.; Arboga landsförs., Västmanlands län; grundat år 1617.
Postadr.: Jäders Bruk. *Telegrafadr.:* Broström. *Telefonnr:* Arboga 183.

Järnstämpel

Gjuttackjärn, stångjärn, göten och stålgodsmanufakturvaror

Ägare: Fru Constance Holmstedt.
Arrendator: Arvid Broström.
Arbetareantal: 20.
Deklarerad årsinkomst 1915: kr. 10 016.
Drivkraft: elektricitet: 20 hkr.
Tillverkning: lancashiresmältstycken.
Tillv.:s värde 1915: kr. 110 000.
Viktigare avsättningsområden: England och Amerika.

Järna Grufaktiebolag.

Stiftelseår: 1912.

JÄRNAFÄLTET; Överjärna s:n, Stockholms län.
Postadr.: Gamla Kungsholmsbrogatan 32, Stockholm. *Telegrafadr.:* Jernaco.
Styrelse: Grosshandlaren John P. Hedberg (verkst. dir.); Bankdirektören H. Hedberg; Konsuln P. J. Hedberg; Kungl. Sekreteraren K. Hj. Cassel; Direktören G. Seippel.
Styrelsens säte: Stockholm.
Arbetareantal: 23.
Aktiekapital: kr. 1 000 000 à nom. kr. 500.
Drivkraft: oljemotorer: 90 hkr.
Produkt: järnmalm.
Värde av produkten: kr. 3 030.

Kafveltorps Aktiebolag.

Stiftelseår: 1872.

KAFVELTORPSFÄLTET; Kopparbergs köping; vaskverk för anrikning av zink-, bly- och kopparmalm; Kopparbergs köping.
Postadr.: Kopparberg. *Telegrafadr.:* Kopparberg. *Telefonn:r:* Kopparberg 18.
Styrelse: Bruksägaren D. C. Keiller, Vedevåg, (ordf.); Direktören A. Nickel, Kopparberg, (disp. och gruvförest.); Majoren G. Lindequist.
Styrelsens säte: Göteborg.

Arbetareantal: 125.
Aktiekapital: kr. 500 000 à nom. kr. 500; ant. aktieägare: 5.
Utdelning 1910—1914: 8, 10, 10, 20, 18 %.
Deklarerad årsinkomst 1914: kr. 150 765.
Drivkraft: vatten, ånga och elektricitet: 556 hkr.
Produkter: zink- och blyslig.
Värde av produkter: kr. 500 000.
Viktigaste avsättningsområde: Tyskland.

Kallmora Fältgrufvebolag.

Fältgruvan; Norbergs s:n, Västmanlands län.
Postadr.: Kärrgruvan. *Telegrafadr.:* Norberg. *Telefonn:r:* Norberg 2 och 22.
Bolaget är anslutet till Norbergs Grufförvaltning (se sid. 72).
Gruvföreståndare: Disponenten Torsten Hummel-Gumælius, Kärrgruvan.
Bolaget består av 2 bolagsmän.
Produkt: järnmalm.
Värde av produkten: kr. 13 770.
Viktigare avsättningsorter: järnbruk i Västmanland och Dalarna.

Klacka och Lerbergs Grufvebolag.

Stiftelseår: 1859.

Gruvor och anrikningsverk vid Klacka och Lerberg; Nora och Järnboås s:nar, Örebro län; det senare grundat år 1899.
Bolaget idkar även skogsbruk.
Postadr.: Striberg. *Telegrafadr.:* Gruvorna, Nora. *Telefonn:r:* Nora 6.
Styrelse: Disponenten E. Odelberg, Degerfors, (ordf. och verkst. dir.); Disponenten B. Wijkander; Bruksförvaltaren C. A. Hanson.
Styrelsens säte: Striberg.
Förvaltare och *gruvföreståndare:* Disponenten Eric Malm, Striberg.
Bolaget är anslutet till Nora Bergslags Gemensamma Grufveförvaltning (se sid. 71).
Bolaget består av 9 delägare.
Arbetareantal: 83.

Deklarerad årsinkomst 1915 av bergverksdriften: kr. 49 388.
Drivkraft: vatten och elektricitet: 327 hkr.
Produkter: järnmalm och malmslig.
Värde av bergverksprodukter: kr. 217 462.
Avsättning: malmen utdelas till delägarna, endast en del av sligproduktionen försäljes.

Klara Grufvor, J. O. Anderson.

KLARA MALMFÄLT; Tysslinge och Vintrosa s:nar, Örebro län; brytningen pågår under nuvarande ägaren sedan år 1906.
Postadr.: Vintrosa. *Telegrafadr.:* Klara Grufvor, Vintrosa. *Telefonn:r:* Vintrosa 2.
Ägare och gruvföreståndare: J. O. Anderson.
Arbetareantal: 75.
Drivkraft: elektricitet: 205 hkr.
Produkt: järnmalm.
Värde av produkten: kr. 261 000.

Klockfältets Gruvaktiebolag.
Stiftelseår: 1908.

ÖVRE PERSGRUVAN; Heds s:n, Västmanlands län.
Postadr.: Uttersberg. *Telegrafadr.:* Uttersberg. *Telefonn:r:* Uttersberg 22 b.
Styrelse: Bruksägaren L. U. Lindberg, Kolsva; Kaptenen Arthur Frestadius, Uttersberg, (gruvförest.); Borgmästaren O. V. Lundberg.
Styrelsens säte: Skinnskattebergs s:n.
Arbetareantal: 76.
Aktiekapital: kr. 800 000 à nom. kr. 1 000; ant. aktieägare: 5.
Drivkraft: elektricitet: 130 hkr.
Produkter: anrikningsgods, styckemalm.

Klosters Aktiebolag.
Stiftelseår: 1871.

LÅNGSHYTTANS JÄRNBRUK: hytt-, bessemer-, martin- och götvalsverk, ånghammare, gjuteri och mek. verkstad;

STJÄRNSUNDS JÄRNBRUK: stång-, finjärns- och finstålsvalsverk, tråd- och plåtvalsverk, plåtslageriverkstad; båda i Husby s:n, Kopparbergs län; grundade på 1600-talet.
Aktiebolaget idkar även skogsbruk, sågverksrörelse och jordbruk.

Järnstämplar

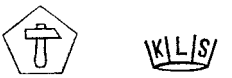

Stångjärn

Tackjärn och bessemerjärn

Stål

Järn och stål

Postadr.: Långshyttan. *Telegrafadr.:* Gävle eller Hedemora. *Telefonnr:* Långshyttan 5 och 7.
Styrelse: Disponenten Harald Funch, Långshyttan, (ordf., verkst. dir. och disp.); Godsägaren Carl Nisser; e. o. Hovrättsnotarien Arvid Richert.
Styrelsens säte: Långshyttan.
Arbetareantal: 533.
Aktiekapital: kr. 3 152 000 à nom. kr. 4 000; ant. aktieägare: 17.
Utdelning å stamaktier 1914: 5 %.
„ „ preferensaktier 1914: 7 %.
Deklarerad årsinkomst 1914 av metallverksdriften: kr. 90 800.
Drivkraft: vatten, ånga och elektricitet: 969 hkr.
Tillverkningar: valsat och smitt järn och stål, valstråd, pressplåt, glansplåt samt gjutgods.
Specialiteter: kvalitets-stål med garanterade hållfasthetssiffror eller garanterad analys, verktygsstål, nickelstål, kromstål, wolframstål, kromnickel- och kromvanadiumstål.
Tillv.:s värde av metallverksprodukter: c:a kr. 5 000 000.
Avsättning: utlandet.
Generalagenter: alla försäljningar ske genom försäljningskontoret, postadr.: Långshyttan; telegrafadr.: Kloster, Gävle.

Kockums Järnverks Aktiebolag.

Stiftelseår: 1875.

KALLINGE JÄRNBRUK: martinugnar, stångjärns- och plåtvalsverk, galvaniseringsfabrik, klippspikfabrik, gjuteri och mek. verkstad, emaljeringsfabrik; Ronneby s:n, Blekinge län; grundat år 1858.
Aktiebolaget idkar även sågverksrörelse, lantbruk m. m.

Postadr.: huvudkontoret: Malmö; järnbruket: Kallinge.
Telegrafadr.: huvudkontoret: Järnverket, Malmö; järnbruket: Järnverket, Ronneby.

Järnstämplar

Järnmanufaktur

Stångjärn

Telefonnr: huvudkontoret: Malmö 12 40; järnbruket: Ronneby 35 och 59, Kallinge 2.
Styrelse: Direktören C. Tranchell; Grosshandlaren L. Faxe; Grosshandlaren B. M. Dieden; Överingenjören J. O. E. Trotz; Ingenjören F. H. Kockum; Bergsingenjören E. F. H:son Kockum.
Styrelsens säte: Malmö.
Arbetareantal: 500.
Aktiekapital: kr. 2 000 000 à nom. kr. 1 000; ant. aktieägare: 51.
Utdelning 1909—1914: 5, 6, 6, 6, 5, 5 %.
Drivkraft: elektricitet: 1 842 hkr.
Tillverkningar: göt. billets, stångjärn; plåt för pressning, elektriska ändamål, emaljering och förtenning, galvaniserad plåt, klippspik, handels- och byggnadsgjutgods, emaljerade ugnar och sanitetsutensilier samt gasartiklar.
Tillv.:s värde av metallverksprodukter: c:a kr. 2 000 000.

Kohlswa Jernverks Aktiebolag.

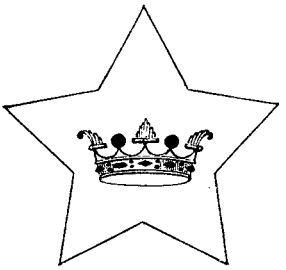
Stiftelseår: 1892.

Kohlswa järnbruk: martinverk, smältsmedja, lancashireverk, valsverk, stålgjuteri, mek. verkstad och pressverk; Bro och Malma s:nar, Västmanlands län; grundat på 1500-talet.
Dotterbolag: Dahlkarlshytte Aktiebolag, se sid. 26.
Uttersbergs Bruks Aktiebolag, se sid. 103.
Aktiebolaget idkar även jordbruk.

Järnstämplar

Lancashire- och martinfinjärn

Råskenor, göten och billets

Postadr.: Kolsva. *Telegrafadr.:* Järnverket, Kolsva. *Telefonnr:* Kolsva 5 och 6.
Styrelse: Bruksägaren L. U. Lindberg (ordf. och verkst. dir.); Kaptenen A. W. Frestadius; Kanslirådet J. R. V. Björnström; Trafikchefen John Johnson; Disponenten E. U. P:son Troili (disp.).
Styrelsens säte: Kolsva.

Arbetareantal: 650.
Aktiekapital: kr. 1 500 000 à nom. kr. 500; ant. aktieägare: 46.
Utdelning å stamaktier 1909—1915: 3, 4, 5, 6, 6, 6, 7 %.
„ „ preferensaktier 1909—1915: 6, 6, 6, 6, 6, 6, 7 %.
Drivkraft: vatten, ånga och elektricitet: 1 230 hkr.
Tillverkningar: Martin: göten, ämnen, valstråd, sömjärn, stålgjutgods och maskinsmiden av alla slag, projektiler. *Lancashire:* stångjärn, valstråd, sömjärn, råskenor.
Specialiteter: stålgjutgods och kvalitetsstål.
Tillv.:s värde av metallverksprodukter: c:a kr. 4 500 000.
Viktigare avsättningsområden: Sverige och utlandet.

Kolningsbergs Grufve Aktiebolag.

Stiftelseår: 1881.

Gamla och Nya Kolningsbergsfälten; Norbergs s:n, Västmanlands län.
Postadr.: Kärrgruvan. *Telegrafadr.:* Norberg. *Telefonnr:* Norberg 2 och 22.
Styrelse: Disponenten Torsten Hummel-Gumælius, Kärrgruvan, (verkst. dir., disp. och gruvförest.); Disponenten Tord Magnuson; Disponenten A. Sjögren.
Styrelsens säte: Norberg.
Aktiebolaget är anslutet till Norbergs Grufförvaltning (se sid. 72).
Arbetareantal: 84.
Aktiekapital: kr. 450 000 à nom. kr. 1 000; ant. aktieägare: 7.
Deklarerad årsinkomst 1914: kr. 122 760.
Drivkraft: elektricitet.

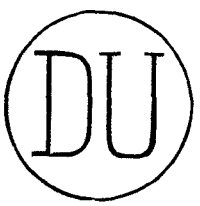
Produkt: järnmalm.
Värde av produkten: kr. 291 511.
Avsättning: malmen utdelas till delägarnas järnbruk inom Västmanland, Dalarna och Norrland.

Kopparbergs och Hofors Sågverks Aktiebolag.

Stiftelseår: 1885.

JÄDRAÅS JÄRNVERK: 2 masugnar, 10 lancashirehärdar, ånghammare, valsverk; Ockelbo s:n, Gävleborgs län; grundat år 1856.
BRATTFORS JÄRNBRUK: smältsmedja, 6 lancashirehärdar; Ockelbo s:n; grundat år 1673.
WIJ VALSVERK: Ockelbo s:n; grundat år 1649.
Aktiebolaget idkar även sågverksrörelse och trämassetillverkning.

Järnstämplar

Järntillverkning

Stångjärn och smältstycken

Stångjärn och järnmanufaktur

Postadr.: Ockelbo. *Telegrafadr.:* Kopparfors, Gävle. *Telefonnr:* Ockelbo 9 och 74.
Styrelse: Bankdirektören Marc. Wallenberg (ordf.); Direktören E. Lundqvist; Justitierådet Joh. Hellner.
Styrelsens säte: Vika s:n, Kopparbergs län.
Arbetareantal: 200.
Aktiekapital: kr. 15 000 000 à nom. kr. 100; ant. aktieägare: 410.
Utdelning 1910—1914: 6, 6, 6, 6, 6 %.
Drivkraft: vatten, ånga och elektricitet: 683 hkr.
Tillverkningar: lancashire-stångjärn, -smältstycken och -råskenor, träkolstackjärn.
Specialiteter: lancashireråskenor med låga svavel- och fosforhalter.
Tillv.:s värde av berg- och metallverksprodukter: kr. 3 000 000.

Kungsgrufve Aktiebolag.

Stiftelseår: 1890.

NORRA STÄLLBERGSFÄLTET; Ljusnarsbergs s:n, Örebro län. Anrikningsverk vid Norra Ställberg; grundat år 1903.
Postadr.: Sandviken. *Telegrafadr.:* Sandviken.
Styrelse: Disponenten Tord Magnuson, Sandviken, (ordf. och disp.); Brukspatronen Per Eriksson; Disponenten Arvid Sjögren.
Styrelsens säte: Ljusnarsbergs s:n.
Gruvföreståndare: Disponenten Tord Magnuson.
Arbetareantal: 26.
Aktiekapital: kr. 300 000 à nom. kr. 1 000; ant. aktieägare: 6.
Drivkraft: ånga: 90 hkr.
Produkter: på de senare åren endast slig.
Värde av produkten: c:a kr. 40 000.
Avsättning: produkten utdelas till intressenter.

Larsbo-Norns Aktiebolag.

Stiftelseår: 1873.

VIKMANSHYTTE JÄRNBRUK: anrikningsverk, masugn, degelstålugnar, elektrisk ugn, martinugn, ånghammarsmedja, drageri, mek. verkstad och valsverk (under byggnad); Hedemora landsförs., Kopparbergs län; grundat på 1600-talet.
Aktiebolaget idkar även sågverksrörelse och tillverkning av sulfitmassa.

Stålstämpel
C. R. U.
Degelgjutstål

Postadr.: Vikmanshyttan. *Telegrafadr.:* Vikmanshyttan, Hedemora. *Telefonn:r:* Vikmanshyttan 2.
Styrelse: Grosshandlaren L. L. Liberg (ordf.); Envoyén H. L. F. Lagercrantz; Disponenten Gunnar Liberg (verkst. dir. och disp.).
Styrelsens säte: Vikmanshyttan.
Arbetareantal: 360.
Aktiekapital: kr. 2 100 000 à nom. kr. 1 000; ant. aktieägare: c:a 80.
Utdelning 1909—1915: 6, 6, 6, 8, 8, 8, 10 %.
Drivkraft: elektricitet: 1 200 hkr.
Tillverkningar: tackjärn, verktygsstål, snabbstål och alla sorters högklassigt stål.
Specialitet: degelverktygsstål.
Tillv.:s värde av berg- och metallverksprodukter: kr. 3 000 000.

La Société des mines et fonderies de zinc de la Vieille Montagne.

Stiftelseår: 1858.

Åmmebergsfältet: zink- och blygruvor; Hammars och Lerbäcks s:nar, Örebro län, och Godegårds s:n, Östergötlands län. Vaskverk och rosthytta i Hammars s:n, Örebro län; grundat år 1862.
Postadr.: Åmmeberg. *Telegrafadr.:* Vieilmont, Askersund. *Telefonn:r:* Åmmeberg.
Styrelse: Disponent för avdelningen i Sverige: Otto Torell, Åmmeberg. Generaldirektör: St. Paul de Sinçay.
Generaldirektionens säte: Angleur, Belgien.
Gruvföreståndare: Direktör Otto Torell, Åmmeberg.
Arbetareantal: 624.
Deklarerad årsinkomst 1914: kr. 790 898.
Drivkraft: vatten och elektricitet: 1 525 hkr.
Produkter: zink- och blyslig.
Värde av produkter: kr. 1 900 000.
Generalagenter: för försäljning av zink, zinkplåt och zinkfärg: Glosemeyer & C:o, Skeppsbron 28, Stockholm; telegrafadress: Glosemeyers. Thoreson & C:o, Magasinsgatan 12, Göteborg.

Laxå Bruks Aktiebolag.

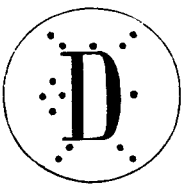
Stiftelseår: 1872.

Röfors järnbruk: hyttverk, lancashireverk; Ramundeboda s:n, Örebro län; grundat år 1643.
Laxå järnverk: valsverk, gjuteri, mek. verkstad; Ramundeboda s:n; grundat år 1864.
Stora Lassåna järnbruk: lancashireverk, tråddrageri; Ramundeboda s:n; grundat år 1642.
Arrenderar och driver: Igelbäckens hyttverk, Algrena lancashireverk, Aspa stångjärns- och spiksmedja, ägare Aktiebolaget Aspa Bruk, sid. 1.
Aktiebolaget idkar även tegelbruksrörelse, skogsskötsel, sågverksdrift, hyvleri- och snickerirörelse, tillverkning av sulfitmassa, lantbruk m. m.

Järnstämplar

Järntillverkning

Laxå
Stångjärn och tackjärn

Postadress: Laxå. *Telegrafadr.:* Laxåbolaget, Örebro. *Telefonn:r:* Laxå 2 och 3.

Styrelse: Ryttmästaren K. Bohnstedt (ordf.); Kommendören Sten Ankarcrona; Disponenten Carl Sahlin (verkst. dir. och disp.).

Styrelsens säte: Laxå.

Arbetareantal: 275.

Aktiekapital: kr. 2 025 000 à nom. kr. 5 000; ant. aktieägare: 27. Utdelning 1910—1915: 8, 8, 10, 10, 10, 15 %.

Drivkraft: vatten och ånga: 900 hkr.

Tillverkningar: tackjärn, smältstycken samt valsat och smitt järn av lancashire, järnmanufaktur av flera slag.

Tillv.:s värde av berg- och metallverksprodukter: kr. 2 500 000.

Generalagent: för Sverige beträffande valsat järn: Söderberg & Haak, AB., Stockholm.

Lesjöfors Aktiebolag.

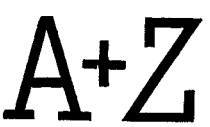
Stiftelseår: 1867.

LESJÖFORS JÄRNBRUK: martinverk, valsverk, ånghammare, gjuteri, mek. verkstad, tråddrageri, linslageri, fjäderverkstad; Rämens s:n, Värmlands län; grundat år 1675.

LÅNGBANSHYTTAN: anrikningsverk och masugn, det förra grundat år 1908; Färnebo s:n.

Aktiebolaget idkar även sågverksrörelse.

Järnstämplar

Stångjärn och järnmanufaktur

Lesjöfors Stål

Stålvaror

Sveriges bergshantering.

Postadr.: Lesjöfors. *Telegrafadr.:* Lesjöfors, Filipstad. *Telefonn:r:* Filipstad 166; Lesjöfors 15.

Styrelse: Direktören Knut H:son Natt och Dag (ordf.); Notarien P. O. Wigelius; Disponenten Arvid Ericsson (disp.).

Styrelsens säte: Lesjöfors.

Aktiekapital: kr. 1 800 000 à nom. kr. 100; ant. aktieägare: 12. Utdelning 1911—1914: 5, 8, 8, 10 %.

Drivkraft: vatten och elektricitet: 1 000 hkr.

Tillverkningar: tackjärn, martingöten, martinstål, valsat och smitt; stålmanufaktur: släggor, spett, axlar m. m.; dragen järn- och ståltråd, blank, galvaniserad, härdad och ohärdad; fjädrar för järnvägs- och lantbruksbehov.

Specialiteter: stållinor, blanka, galvaniserade, hampöverklädda.

Tillv.:s värde av berg- och metallverksprodukter: kr. 2 500 000.

Viktigare avsättningsområden: Sverige samt övriga länder i Europa, Nord- och Sydamerika, Sydafrika samt Japan.

Ljusne-Woxna Aktiebolag.

Stiftelseår: 1881.

Gruvdrift:

Hammarins-, Hargs- och Maskingruvorna; Alunda s:n, Uppsala län.

August- och Mariagruvorna; Västanfors s:n, Västmanlands län.

Hultebo gruvfält; Skinnskattebergs s:n, Västmanlands län.

Bruksrörelse:

Norrljusne järnbruk: hyttverk, elektrisk stålugn, lancashireverk, valsverk, tråddrageri, gjuteri, mek. verkstad, motorfabrik, finvalsverk, kolugnar;

Sörljusne järnbruk: hyttverk, lancashireverk, ånghammare, råskensvalsverk. Verken äro belägna i Söderala s:n, Gävleborgs län och grundades år 1671.

Woxna järnbruk: Franche-Comté-härd, stångjärns-, spik- och manufaktursmedja, elektrisk smältugn för specialstål, kolugnar; Voxna s:n, Gävleborgs län; grundat år 1726.

Aktiebolaget arrenderar Karl Olsgruvan (se Dannemora Gruvintressenter, sid. 28) samt

Baggå järnbruk: anrikningsverk (Borgfors); grundat år 1897; masugn; grundad år 1874; Skinnskattebergs s:n, Västmanlands län.

Aktiebolaget idkar därjämte skeppsbyggeri, sågverksrörelse, träoljetillverkning och äger elektriska kraftstationer.

Järnstämplar

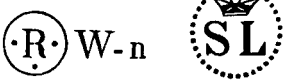
Tackjärn och råskenor

Tackjärn och valsjärn

Råskenor

Råskenor och valsjärn

Postadr.: firman: Ljusne; Ljusneverken: Ljusne; Voxna järnbruk: Voxna bruk; Baggå järnbruk: Baggå.
Telegrafadr.: firman: Ellwiron, Söderhamn; Ljusneverken och Voxna järnbruk: Ljusne; Baggå järnbruk: Köping.
Telefon: firman, Ljusneverken och Voxna järnbruk: Ljusne; Baggå järnbruk: Baggå.
Ägare till Baggå järnbruk: Staten.
„ „ Karl Olsgruvan: Dannemora Gruvintressenter.
Styrelse: Greve W. von Hallwyl (ordf.); Kammarherren W. von Eckermann (verkst. dir.); Bergsingenjören H. von Eckermann (disp.).
Styrelsens säte: Ljusne.
Gruvföreståndare: Gruvingenjören Robert Höök.
Arbetareantal: 1 000.
Aktiekapital: kr. 7 800 000 à nom. kr. 10 000; ant. aktieägare: 8.
Drivkraft: vatten, ånga, elektricitet och oljemotorer: 3 020 hkr.
Produkter och tillverkningar: järnmalm och -slig, tackjärn, tackjärnsgjutgods, smältstycken, råstänger, valsat lancashirejärn och stål, stålgjutgods, järn- och ståltråd, flottnings- och timmersmiden, provad kätting av alla slag, råoljemotorer, motordressiner, ånghammare.
Tillv.:s värde av berg- och metallverksprodukter: c:a kr. 4 000 000.
Viktigare avsättningsområden: Ryssland, Tyskland, England med kolonier, Frankrike, Medelhavsländerna och Amerika.

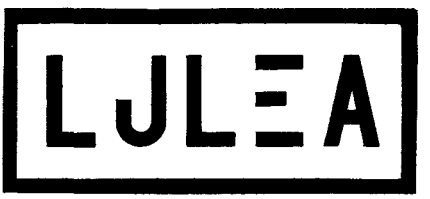
Luleå Jernverks Aktiebolag.

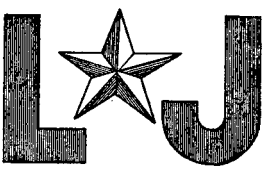
Stiftelseår: 1904.

KARLSVIKS JÄRNBRUK: anriknings- och briketteringsverk, hyttverk, vid Luleå; grundat år 1904.
Postadr.: Luleå. *Telegrafadr.:* Järnverket, Luleå. *Telefonn:r:* Luleå 8.

Styrelse: Ryttmästaren Ax. Wallenberg, Stockholm, (ordf.); Direktören Georg Andersson; Grosshandlaren Gösta Diedrichs; Direktören Carl Tillman, Luleå, (verkst. dir. och disp.).
Styrelsens säte: Luleå.
Arbetareantal: 167.
Aktiekapital: kr. 1 190 000 à nom. kr. 250; ant. aktieägare: 100.
Utdelning 1910—1914: 5, 6, 0, 6, 8 %.
Deklarerad årsinkomst 1914: kr. 192 631.

Järnstämplar

Tackjärn

Drivkraft: elektricitet: 800 hkr.
Produkter och tillverkningar: järnmalmsslig och tackjärn.
Specialitet: fosforrent träkolstackjärn.
Tillv.:s värde: kr. 2 200 000.
Viktigare avsättningsområden: Tyskland, England, Frankrike och Italien.
Generalagent: Östberg & Diedrichs, Stockholm; telegrafadress: Woodpulp.

Luossavaara-Kiirunavaara Aktiebolag.

Stiftelseår: 1890.

KIRUNAVARA MALMFÄLT; Jukkasjärvi s:n, och
GÄLLIVARA MALMFÄLT; Gällivara s:n, Norrbottens län.
Postadr.: huvudkontoret: Rosenbad 2, Stockholm; Kiruna malmfält: Kiruna; Gällivara malmfält: Malmberget.
Telegrafadr.: huvudkontoret: Luossavara, Stockholm; Kiruna malmfält: Luossavara, Kiruna; Gällivara malmfält: Luossavara, Malmberget.
Telefon: Grängesbergsbolaget, Stockholm.
Styrelse: Presidenten Ivar Afzelius (statens ombud); Direktören Erik Frisell; Generalmajoren G. Geijer; Bankdirektören J. C:son Kjellberg; Doktorn Hjalmar Lundbohm (disp.); v. Häradshövdingen Walter Philipson; f. d. Landshövdingen Ax. G. Svedelius

(ordf.); Kommerserådet Gunnar Dillner (verkst. dir.); Direktören Carl Fränckel.

Styrelsens säte: Stockholm.

Gruvföreståndare: Doktor Hjalmar Lundbohm, Stockholm.

Arbetareantal: 3 525.

Aktiekapital: kr. 80 000 000 à nom. kr. 1 000; ant. aktieägare: 5.

Utdelning å stamaktier 1909—1915: 15·5, 30, 30·5, 45, 58, 31, 22 %.

„ „ preferensaktier 1909—1915: kr. 869 250, 1 313 760, 1 528 848, 1 668 290, 1 970 849, 1 664 422, 1 294 155.

Drivkraft: ånga och elektricitet: 9 133 hkr.

Produkt: järnmalm.

Värde av produkten: kr. 14 600 803.

Viktigare avsättningsområden: Tyskland, England, Belgien, Frankrike, Österrike och Nordamerikas Förenta Stater.

Långgrufve Bolag.

Stiftelseår: 1883.

ANDERSBENNINGSFÄLTET; Norbergs s:n, Västmanlands län; anrikningsoch briketteringsverk vid Långgruvan; Norbergs s:n; grundade resp. 1905 och 1907.

Postadr.: Långgruvan: Krylbo; gruvförvaltningen: Krylbo.

Telegrafadr.: Långgruvan: Krylbo; firman: Krylbo.

Telefonn:r: Långgruvan: Avesta 84.

Intressenter: Horndals Järnverks Aktiebolag till $^3/_4$, Stora Kopparbergs Bergslags Aktiebolag till $^1/_4$.

Ombudsman och *gruvföreståndare:* Gruvingenjören Halvar Löwenhielm.

Produkter: järnmalmsslig och järnmalmsbriketter.

Värde 1914 av produkter: kr. 143 990.

Avsättning: produkterna utdelas till bolagets intressenter.

Långnäs Grufveförvaltning.

Hofors Aktiebolags Gruvor (sid. 47);
Nyängs Aktiebolag (sid. 76);

Postadr.: Tjärnäs. *Telegrafadr.:* Gävle, Hofors 11. *Telefonn:r:* Hofors 11.

Gruvförvaltare och *gruvingenjör:* G. W. Lundberg.

Malsjöbergs Grufaktiebolag.

Stiftelseår: 1915.

Västra och Norra Malsjöbergsgruvorna; Ludvika s:n, Kopparbergs län.
Sovringsverk (3 st.) i Ludvika och Norrbärke s:nar, Kopparbergs län.
Postadr.: Ludvika. *Telegrafadr.:* Malsjöberg, Ludvika. *Telefonn:r:* Ludvika 197.
Styrelse: Bergsingenjören Josef M. Berglund (verkst. dir.); Bergsingenjören Nils Brandberg; Advokaten Oscar Fåhré; Disponenten Carl Cornelius.
Styrelsens säte: Ludvika köping.
Gruvföreståndare: Bergsingenjören Josef M. Berglund, Ludvika.
Arbetareantal: c:a 60.
Aktiekapital: min. kr. 50 000; max. kr. 150 000.
Drivkraft: ånga: 75 hkr.
Produkt: järnmalm.
Värde av produkten: c:a kr. 90 000.
Avsättning: hälften till järnverk inom landet, hälften export.

Mossgrufvornas Aktiebolag.

Mossgruvorna; Ljusnarsbergs s:n, Örebro län.
Postadr.: kontoret: Norberg; gruvorna: Silverhöjden. *Telegrafadr.:* kontoret: Norberg. *Telefonn:r:* kontoret: Norberg 23.
Drives av A. Johnson & C:o, Stockholm.
Styrelse: Generalkonsuln Axel Ax:son Johnsson, Stockholm, (ordf. och verkst. dir.); Konsuln Helge Ax:son Johnson; Disponenten A. M. C. Sjöholm.
Styrelsens säte: Stockholm.
Gruvföreståndare: Ingenjören C. A. Falk, Stockholm.
Arbetareantal: 32.
Aktiekapital: kr. 252 000 à nom. kr. 180.
Drivkraft: ånga: 38 hkr.
Produkt: styckemalm.
Värde av produkten: kr. 125 000.

Motala Verkstads Nya Aktiebolag.

Stiftelseår: 1892.

MEKANISK VERKSTAD: Motala s:n, Östergötlands län; grundad år 1822.

Järnstämplar

Järn och stål

Gjutgods och järnmanufaktur

Postadr.: Motala Verkstad. *Telegrafadr.:* Verkstaden, Motala. *Telefonn:r:* Motala 171, 18 och 66. *Styrelse:* Envoyén H. L. F. Lagercrantz (ordf.); Brukspatronen A. Gerh. Arfwedson; Ingenjören Otto Hallström (verkst. dir.); Revisionssekreteraren Axel Österlöf; Bankiren Alfred Berg.

Styrelsens säte: Stockholm.
Arbetareantal: c:a 1 000.
Aktiekapital: kr. 2 000 000 à nom. kr. 250: ant. aktieägare: 154.
Utdelning 1909, 1910, 1914 av stamaktier: 4, 4, 6 %.
„ 1913, 1914 av preferensaktier: 8, 8 %.
Drivkraft: vatten och elektricitet: c:a 900 hkr.
Tillverkningar: lokomotiv, ångfartyg, ångmaskiner, ångpannor, oljemotorer, motorbåtar, luftkompressorer, broar, takkonstruktioner, plåtcisterner, flänsade panngavlar, smiden, valsverksprodukter, plåt.
Tillv.:s värde: c:a kr. 5 000 000.

Nora Bergslags Gemensamma Grufveförvaltning.

Bergsängs Grufvebolag (sid. 19);
Dalkarlsbergs Aktiebolag (sid. 27);
Grönvolds Gruvebolag;
Haggruve Bolag (sid. 41);
Klacka och Lerbergs Grufvebolag (sid. 57);
Stribergs Grufvebolag (sid. 91);
Timansbergs Grufvebolag (sid. 98);
V. Bergsgruvan;
Nora Bergslags Elektriska Aktiebolag.
Postadr.: Striberg. *Telegrafadr.:* Gruvorna, Nora. *Telefonn:r:* Nora 6.
Disponent: Erik Malm.

Norbergs Grufaktiebolag.

Stiftelseår: 1908.

Morbergs-, Norrbergs-, Getbacks- och Röbergsfälten; Norbergs s:n; Västmanlands län.

Östanmossa anrikningS- och briketteringsverk; Norbergs s:n; grundat år 1909.

Bålsjöns anrikningsverk; Norbergs s:n; grundat år 1913.

Postadr.: Kärrgruvan. *Telegrafadr.:* Norberg. *Telefonn:r:* Norberg 2 och 22.

Styrelse: Disponenten Tord Magnuson, Sandviken, (ordf.); Generalkonsuln Axel Ax:son Johnson; Disponenten P. Bock; Brukspatronen P. Eriksson; Disponenten Torsten Hummel-Gumælius, Kärrgruvan, (verkst. dir. och disp.).

Styrelsens säte: Kärrgruvan, Norbergs s:n.

Aktiebolaget är anslutet till Norbergs Grufförvaltning (se nedan).

Gruvföreståndare: Disponenten T. Hummel-Gumælius, Kärrgruvan.

Arbetareantal: 261.

Aktiekapital: kr. 3 300 000 à nom. kr. 100; ant. aktieägare: 21. Utdelning 1911—1914: 1·5, 2, 0, 2 %.

Deklarerad årsinkomst 1914: kr. 78 430.

Drivkraft: elektricitet.

Produkter: järnmalm, slig och briketter.

Värde år 1914 av produkter: kr. 610 107.

Viktigare avsättningsområden: järnbruk inom Västmanland, Dalarna och Norrland.

Norbergs Grufförvaltning.

Gröndalsgrufve Aktiebolag (sid. 39);
Kallmora Fältgrufvebolag (sid. 57);
Kallmora Grufvebolag;
Kolningsbergs Grufve Aktiebolag (sid. 61);
Norbergs Grufaktiebolag (se ovan);
Storgrufve Aktiebolag (sid. 90);
Norbergs Elektriska Aktiebolag.

Postadr.: Kärrgruvan. *Telegrafadr.:* Gruvorna, Norberg. *Telefonn:r:* Norberg 2 och 22.

Disponent: Torsten Hummel-Gumælius.

Nordlander, H., Smedjebacken.

KLENSHYTTANS MASUGN; Ludvika s:n, Kopparbergs län; grundad år 1605.

Järnstämpel

W 15 B

Tackjärn

Postadr.: Klenshyttan. *Telegrafadr.:* Klenshyttan. *Telefonn:r:* Ludvika 45.
Ägare: H. Nordlander m. fl.
Arbetareantal: 28.
Drivkraft: vatten och ånga: 74 hkr.
Tillverkning: tackjärn.
Tillv.:s värde: kr. 291 222.

Nordmalings Ångsågs Aktiebolag.

Stiftelseår: 1861.

OLOFSFORS JÄRNBRUK: manufaktursmedja; Nordmalings s:n, Västerbottens län; grundat år 1762.

Aktiebolaget idkar även skogsbruks- och sågverksrörelse samt lantbruk.

Järnstämpel

SWEDISH LANCASHIRE OF

Stångjärn

Postadr.: Nordmaling. *Telegrafadr.:* Olofsfors, Nordmaling. *Telefonn:r:* Nordmaling 26.
Styrelse: Grosshandlaren C. Wikström, Stockholm, (ordf.); Expeditionschefen Abr. Unger; Disponenten Victor Fr. Ernberg, Nordmaling, (disp.). Styrelsens säte: Nordmalings s:n.
Arbetareantal: 20.
Aktiekapital: kr. 600 000 à nom. kr. 5 000; ant. aktieägare: 120.
Utdelning 1909—1914: 15, 16, 18, 20, 20, 20 %.
Drivkraft: vatten: 78 hkr.
Tillverkningar: stångjärn, kätting, flottningssmiden, skogs- och åkerbruksredskap.
Tillv.:s värde av metallverksprodukter: kr. 82 000.
Viktigaste avsättningsområde: Norrland.

Nybergs Grufaktiebolag.

Stiftelseår: 1905.

NORRA NYBERGSFÄLTET; Nybergs anrikningS- och briketteringsverk; Norrbärke s:n, Kopparbergs län; grundat år 1912.

Postadr.: Smedjebacken. *Telegrafadr.:* Nyberget. *Telefonn:r:* Smedjebacken 19.

Drives av A. Johnson & C:o, Stockholm.

Styrelse: Generalkonsuln Axel Ax:son Johnson, Stockholm, (ordf. och verkst. dir.); Konsuln Helge Ax:son Johnson; Kamreraren G. W. Olbers.

Styrelsens säte: Stockholm.

Arbetareantal: 182.

Aktiekapital: kr. 2 000 000 à nom. kr. 5 000.

Drivkraft: elektricitet: 777 hkr.

Produkter: styckemalm, slig och briketter.

Värde av produkter: kr. 1 350 000.

Nyby Bruks Aktiebolag.

Stiftelseår: 1872.

NYBY JÄRNBRUK: martinverk, lancashireverk, valsverk, spikfabrik och manufaktursmedja; Torshälla landsförs., Södermanlands län; grundat år 1830.

Aktiebolaget driver även kvarnrörelse.

Järnstämplar

Martingods

Lancashire

Postadr.: Nyby Bruk. *Telegrafadr.:* Nyby Bruk. *Telefonn:r:* Eskilstuna 45, Torshälla 2.

Styrelse: Riksmarskalken Otto Printzsköld; Konteramiralen Gustaf Lagercrantz; Grosshandlaren L. L. Liberg.

Styrelsens säte: Nyby bruk.

Arbetareantal: 220.

Aktiekapital: kr. 600 000 à nom. kr. 3 000; ant. aktieägare: 23.

Utdelning 1909—1915: 10, 10, 10, 10, 10, 10, 15 %.

Deklarerad årsinkomst 1915 av metallverksdriften: kr. 109 533.

Drivkraft: vatten: 445 hkr.

Tillverkningar: martinjärn, lancashirejärn, järnplåt, klippspik.

Tillv.:s värde av metallverksprodukter: c:a kr. 1 500 000.

Generalagenter: L. L. Liberg, Stockholm C.; telegrafadr.: Libergs, Stockholm.

Nydquist & Holm.

Stiftelseår: 1847.

MEKANISK VERKSTAD: martinverk, tackjärns-, metall- och stålgjuterier, i Trollhättan; martinverket uppbyggt år 1904.

Postadr.: Trollhättan. *Telegrafadr.:* Verkstaden, Trollhättan. *Telefonnr:* Trollhättan 3, 20 och 43.

Ägare: H. A. Nydquist.

Firman består av 1 delägare.

Arbetareantal: 1 011.

Drivkraft: vatten, ånga och elektricitet: 1 939 hkr.

Tillverkningar: järn-, stål- och metallgjutgods; lokomotiv, ångmaskiner, ångpannor, gasmaskiner, gasgeneratorer, vattenverksanläggningar, turbiner, större verktygsmaskiner m. m.

Tillv.:s värde: kr. 4 000 000.

Nyhammars Bruks Aktiebolag.

Stiftelseår: 1898.

NYHAMMARS JÄRNBRUK: briketteringsverk, hyttverk, smältsmedja, lancashireverk, välsverk, gjuteri, mek. verkstad; Grangärde s:n, Kopparbergs län; grundat år 1686.

Aktiebolaget idkar även skogshantering, sågverksrörelse och lantbruk.

Järnstämplar

Stångjärn

Valsat järn

Postadr.: Nyhammar. *Telegrafadr.:* Nyhammar, Ludvika. *Telefonnr:* Grangärde 1 och 27.

Styrelse: Bruksägaren Emil Roth; Grosshandlaren A. V. Glosemeyer; v. Häradshövdingen Carl Roth, Ludvika, (ordf.); Disponenten Hj. Hammarsten, Nyhammar, (verkst. dir. och disp.); Disponenten P. Bock.

Styrelsens säte: Nyhammar.

Arbetareantal: 77.

Aktiekapital: kr. 800 000 à nom. kr. 1 000; ant. aktieägare: 800. Utdelning 1910—1914: 6, 9, 8, 8, 8 %.

Deklarerad årsinkomst 1914 av berg- och metallverksdriften: kr. 74 000.

Drivkraft: vatten: 150 hkr.
Tillverkningar: tackjärn, lancashirejärn, mek. verkstadsprodukter, gjutgods.
Specialiteter: maskiner för gruvor och anrikningsverk, såsom: malmtuggare, kulkvarnar, rörkvarnar, magnet. malmseparatorer m. m.; järnsängar (arméns modell), järnkonstruktioner, exenterpressar.
Tillv.:s värde av berg- och metallverksprodukter: c:a kr. 1 200 000.
Viktigare avsättningsområden: för lancashire: Amerika; för verkstadsprodukter: Sverige.

Nyängs Aktiebolag.

Stiftelseår: 1876.

NYÄNGSFÄLTET; Torsåkers s:n, Gävleborgs län.
Postadr.: Tjärnäs. *Telegrafadr.:* Gävle. *Telefonn:r:* Hofors 11.
Ägare: Hofors Aktiebolag, Sandvikens Jernverks Aktiebolag och Forsbacka Jernverks Aktiebolag.
Styrelse: Brukspatronen P. Eriksson, Hofors, (verkst. dir. och disp.).
Styrelsens säte: Nyängs gruva.
Aktiebolaget är anslutet till Långnäs Grufveförvaltning (se sid. 69).
Gruvföreståndare: Ingenjören G. W. Lundberg, Tjärnäs.
Arbetareantal: 131.
Aktiekapital: kr. 300 000 à nom. kr. 30; ant. aktieägare: 3.
Drivkraft: elektricitet: 350 hkr.
Produkt: järnmalm.
Värde år 1914 av produkten: kr. 63 650.
Avsättning: malmen utdelas till delägarna.

Näfveqvarns Bruks Aktiebolag.

Stiftelseår: 1901.

Gruvdrift:
Undersökningsarbeten av koppar-, järn- och zinkmalmsfyndigheter Tunabergs s:n, Södermanlands län.

Bruksrörelse:
NÄFVEQVARNS BRUK: gjuteri och mek. verkstad; Tunabergs s:n; grundat i början av 1600-talet.
Aktiebolaget idkar även skogs- och lantbruk.
Postadr.: Nävekvarn. *Telegrafadr.:* Nyköping. *Telefonn:r:* Nyköping 21.
Styrelse: Brukspatronen Johan Sederholm (ordf.); Godsägaren G. Sederholm; Konsuln B. Sederholm; Lantmäterifiskalen Ernst Hök; Herr And. Nystedt;. Disponenten A. Dybsö (verkst dir.).
Styrelsens säte: Tunabergs s:n.
Arbetareantal: 110.
Aktiekapital: kr. 1 000 000 à nom. kr. 1 000; ant. aktieägare: 8.
Utdelning 1912—1915: 2, 3, 2·5, 5 %.
Drivkraft: elektricitet: 264 hkr.
Tillverkning: gjutgods.
Specialiteter: spisar, kaminer och kokkärl.
Tillv.:s värde av metallverksprodukter: kr. 540 000.

Persbergs Grufve Aktiebolag.

Stiftelseår: 1865.

PERSBERGS ODALFÄLT; anrikning- och separeringsverk vid Persberg; Färnebo s:n, Värmlands län; anrikningsverket grundat år 1901.
Aktiebolaget idkar även skogshantering.
Postadr.: Persberg. *Telegrafadr.:* Gruvorna, Filipstad. *Telefonn:r:* disponenten: Filipstad 190; kontoret: Filipstad 32.
Styrelse: Kabinettskammarherren Aug. Herlenius; Bruksägaren C. Danielsson; Disponenten K. G. Brunnberg (disp. och gruvförest.).
Styrelsens säte: Persberg, Färnebo s:n.
Aktiebolaget är anslutet till Filipstads Bergslags Gemensamma Förvaltning (se sid. 31).
Arbetareantal: 150.
Aktiekapital: kr. 2 750 000 à nom. kr. 275; ant. aktieägare: 20.
Utdelning 1909—1914: 0·36, 0, 0·36, 1·45, 1·09, 1·09 %.
Deklarerad årsinkomst 1914 av bergverksdriften: kr. 27 900.
Drivkraft: vatten och elektricitet: 317 hkr.
Produkter: järnmalm och slig.
Värde år 1915 av bergverksprodukter: kr. 307 422.
Avnämare: Nykroppa, Långbanshytte, Hagfors m. fl. järnbruk i Värmland.

Pershytte Grufvebolag.

Stiftelseår: 1867.

PERSHYTTEFÄLTET; anrikningsverk, grundat år 1911; Nora s:n, Örebro län.

Postadr.: Gyttorp. *Telegrafadr.:* Nora. *Telefonn:r:* Nora 171.

Styrelse: Disponenten Sixten Wohlfahrt, Karlsdal, Karlsdalsbruk, Nora, (ombudsman); Bruksägaren Lars Larsson, Pershyttan, Nora, (ombudsmans suppl.); Ingenjören G. E. Larsson, Pershyttan, Gyttorp, (förv. och gruvförest.).

Styrelsens säte: Pershyttan.

Bolaget består av 10 delägare.

Arbetareantal: 90.

Drivkraft: vatten: 170 hkr.

Produkt: järnmalm.

Värde av produkten: kr. 175 000.

Avsättning: malmen utdelas till delägarna.

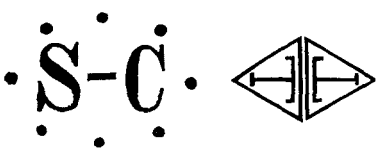
Ramnäs Bruks Aktiebolag.

Stiftelseår: 1874.

RAMNÄS JÄRNBRUK: lancashireverk, valsverk, kättingsmedja, gjuteri och mek. verkstad; Ramnäs s:n, Västmanlands län; grundat år 1590.

Aktiebolaget idkar även skogs- och lantbruk.

Järnstämplar

Postadr.: Ramnäs. *Telegrafadr.:* Kolbäck. *Telefonn:r:* Ramnäs 5.

Styrelse: Envoyén H. L. F. Lagercrantz (ordf.); Friherre J. Nordenfalk; Disponenten G. Kuylenstjerna (disp.).

Styrelsens säte: Ramnäs Bruk.

Arbetareantal: 150.

Aktiekapital: kr. 1 330 000 à nom. kr. 700; ant. aktieägare: 5.

Drivkraft: vatten och elektricitet: 500 hkr.

Tillverkningar: kätting, flottningssmiden, gjutgods.

Specialitet: kätting.

Tillv.:s värde av metallverksprodukter: c:a kr. 1 000 000.

Riddarhytte Aktiebolag.

Stiftelseår: 1877.

Gruvdrift:

RIDDARHYTTE ODALUTMÅL och KÄLLFALLSFÄLTET; Skinnskattebergs s:n, Västmanlands län.

KÄLLFALLETS anrikningS- och briketteringsverk; Skinnskattebergs s:n; grundat år 1907.

BÄCKEGRUVANS anrikningsverk (för järnmalm, koppar- och svavelkis); Skinnskattebergs s:n; grundat år 1914.

Bruksrörelse:

GISSLARBO JÄRNBRUK: lancashireverk, ånghammare, valsverk m. m.; Malma s:n, Västmanlands län; grundat omkr. år 1620.

LIENSHYTTANS MASUGN; Skinnskattebergs s:n; grundad år 1610.

Aktiebolaget idkar även skogs- och sågverksrörelse.

Järnstämpel

Lienshyttan Tackjärn

Postadr.: firman: Gisslarbo; gruvorna, anrikningsverket och Lienshyttan: Riddarhyttan; Gisslarbo järnbruk: Gisslarbo.

Telegrafadr.: firman, gruvorna och samtliga verk: Köping.

Telefonn:r: firman: Rt Stockholm 142 17; Gisslarbo: Kolsva 14; gruvorna, anrikningsverket och Lienshyttan: Uttersberg 10; Gisslarbo järnbruk: Kolsva 15.

Styrelse: Översten O. W. Falkman (ordf.); Brukspatronen Anton Ohlson (verkst. dir. och disp.); Direktören Oscar Falkman.

Styrelsens säte: Riddarhyttan.

Arbetareantal: 400.

Aktiekapital: kr. 3 000 000 à nom. kr. 5 000; ant. aktieägare: 35.

Utdelning 1909—1914: 4 ½, 5 ½, 6 ½, 8, 8, 9 %.

Deklarerad årsinkomst 1915 av berg- och metallverksdriften: kr. 148 658.

Drivkraft: vatten, ånga, oljemotorer, elektricitet: 2 000 hkr.

Produkter och tillverkningar: järnmalm, slig, briketter och tackjärn samt råstänger.

Specialiteter: fosforrent tackjärn och råstänger.

Tillv.:s värde 1914 av berg- och metallverksprodukter: kr. 1 610 325 (saluvärde).

Viktigare avsättningsorter: inhemska järnbruk och export på Tyskland.

Rällingsbergs Grufve Aktiebolag.

Stiftelseår: 1892.

Rällingsbergs- och Ågruvorna; Husby s:n, Kopparbergs län.
Postadr.: Långshyttan. *Telegrafadr.:* Hedemora. *Telefonn:r:* Långshyttan 5 och 7.
Styrelse: Disponenten Harald Funch, Långshyttan, (ordf. och disp.); Godsägaren Carl Nisser; e. o. Hovrättsnotarien Arvid Richert. Styrelsens säte: Långshyttan, Husby s:n.
Arbetareantal: 31.
Aktiekapital: kr. 1 000 000 à nom. kr. 5 000; ant. aktieägare: 5. Utdelning 1909—1914: 1·466, 1, 3·5, 2·8, 2, 1·5 %.
Deklarerad årsinkomst 1914: kr. 1 400.
Drivkraft: vatten, elektricitet och oljemotorer: 108 hkr.
Produkt: järnmalm.
Värde av produkten: kr. 105 350.
Avnämare: Klosters Aktiebolag.

Sala Gruvaktiebolag.

Stiftelseår: 1909.

Salbergets silver-, bly- och zinkmalmsgruvor; anrikningsverk; bly-, smält- och raffineringsverk, ugnar för zinkmalms tillgodogörande, i Sala; smältverket anlagt år 1889.
Postadr.: Sala. *Telegrafadr.:* Salberget. *Telefonn:r:* Sala 1 och 266.
Styrelse: Bruksägaren C. A. Sahlin (ordf.); Borgmästaren John Otto Karlsson; Direktören Erik Falk (disp. och verkst. dir.). Styrelsens säte: Sala.
Arbetareantal: 110.
Aktiekapital: kr. 600 000 à nom. kr. 100; ant. aktieägare: 7.
Drivkraft: elektricitet: 265 hkr.
Produkter och tillverkningar: silver i plansar, bly i tackor, blyrör, blytråd, dolomit, kalk, osläckt och släckt.
Tillv. värde: kr. 1 433 940.
Avsättning: inom landet.

Sandsta Elektriska Smältverk.

Stiftelseår: 1912.

SANDSTA elektriska smältverk; Norrbärke s:n, Kopparbergs län; grundat år 1912.

Postadr.: firman: Falun; smältverket: Hagge.

Telegrafadr.: firman: Yngström, Falun; smältverket: Smältverket, Smedjebacken.

Telefonn:r: firman: Falun 661; smältverket: Smedjebacken 1.

Ägare: Direktören Lars Yngström.

Arbetareantal: 15.

Drivkraft: elektricitet: c:a 2 035 hkr.

Tillverkning: kiseljärn.

Tillv. värde: c:a kr. 300 000.

Sandvikens Jernverks Aktiebolag.

Stiftelseår: 1896.

SANDVIKENS JÄRNVERK: brikettugn, hyttverk, bessemerverk, martinugn, ånghammare, valsverk, tråddrageri, sågbladsfabrik; Högbo s:n, Gävleborgs län; grundat år 1862.

Aktiebolaget idkar även lantbruk och sågverksrörelse.

Järnstämplar

SANDVIK, G. F. G., C. E., P. E.
Järn och stål

Järn och stål i stänger, band och tråd

Tråd, sågblad, bandstål, bandjärn

Postadr.: Sandviken. *Telegrafadr.:* Järnverket, Sandviken. *Telefonn:r:* 8, 20, 32, 35, 36, 38, 39, 40, 41, 61, 63, 70, 71, 72, 81, 83.

Styrelse: Disponenten Tord Magnuson (verkst. dir.); Hovapotekaren W. Sebardt (ordf.); Olof Hjorth.

Styrelsens säte: Sandviken.

Arbetareantal: 2 237.

Aktiekapital: kr. 6 000 000 à nom. kr. 2 500; ant. aktieägare: 152. Utdelning 1909—1914: 7, 8, 9, 5, 8, 8 %.

Deklarerad årsinkomst 1914 av metallverksdriften: kr. 1 481 669.

Drivkraft: vatten, ånga och elektricitet: 15 003 hkr.

Tillverkningar: järn och stål: ämnen av alla slag; stångstål (valsat och smitt) för verktyg, såsom knivar, filar m. m.; nickel- och nickelkromstål för automobildelar; smidesstycken för maskindelar;

hammare, sten- och smidesredskap; ihåligt och solitt borrstål; varmvalsade, sömlösa rörämnen för kalldragning; ångpannetuber, bakugnsrör m. m.; ångrör; kalldragen eller kallvalsad tråd och bandstål för stansning, djuppressning m. m., även härdat och polerat för fjädrar, sågar etc.; paragontråd för paraplyställningar, silverstål, sågar, drivfjädrar m. m.; ståltransportband.

Specialiteter: rör, ihåligt och solitt borrstål, nickel- och nickelkromstål, kalldragen eller kallvalsad tråd och bandstål, paragon, silverstål, sågar, drivfjädrar, ståltransportband.

Tillv.:s värde av metallverksprodukter: kr. 12 000 000.

Viktigare avsättningsområden: Skandinavien, Ryssland, Tyskland, England, Frankrike, Italien, Amerika, Sydafrika, Japan m. fl.

Generalagenter: Th. Book, Ohligs, Tyskland. The Sandvik British Agency Ltd, Birmingham, England.

Saxbergets Arrendeaktiebolag.

Stiftelseår: 1909.

SAXBERGSFÄLTET; anrikningsverk, rostugnar, Grangärde s:n, Kopparbergs län.

Postadr.: firman: Strandvägen 17, Stockholm; gruvkontoret: Rävåla.

Telegrafadr.: firman: Saxberget, Stockholm; gruvkontoret: Saxberget, Rävåla.

Telefonn:r: firman: Rt Sthlm 108 15; gruvkontoret: Rävåla 1.

Styrelse: Direktören A. E. Salwén; Landshövdingen O. C. W. Cedercrantz; Bankdirektören S. H. Huldt; v. Häradshövdingen K. Tillberg; Herr P. Bergendorff.

Styrelsens säte: Stockholm.

Arbetareantal: 162.

Aktiekapital: kr. 1 000 000 à nom. kr. 1 000; ant. aktieägare: 8.

Drivkraft: elektricitet: 635 hkr.

Produkter: zink-, bly- och kopparmalm, slig.

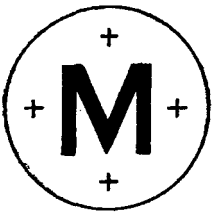
Värde av produkter: kr. 650 000.

Schebo Jernverks Aktiebolag.

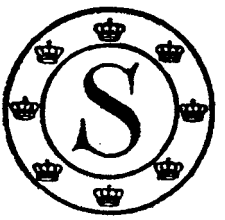
Stiftelseår: 1914.

SCHEBO JÄRNBRUK: martinverk, valsverk, gjuteri, mek. verkstad m. m. Ununge s:n, Stockholms län; grundat år 1622.

Järnstämplar

Stångjärn

Göten, valsat och smitt stål

Postadr.: Vasagatan 48, Stockholm. *Telegrafadr.:* Schebojern, Stockholm. *Telefon-n:r:* Rt Stockholm 120 37, 120 47, Schebo Bruk 2 och 9.
Styrelse: Ingenjören C. E. Rosén (verkst. dir.); Grosshandlaren G. A. Schedin, Grosshandlaren Gustaf E. Reuter.
Styrelsens säte: Stockholm.
Arbetareantal: 200.
Aktiekapital: kr. 450 000 à nom. kr. 100; ant. aktieägare: 12.
Drivkraft: elektricitet: 800 hkr.
Tillverkningar: järn och stål, göten, billets och stänger.
Specialitet: stångjärn.
Tillv.:s värde: c:a kr. 1 200 000.
Viktigare avsättningsområden: Sverige och England.

Sikfors Bruks Aktiebolag.

Stiftelseår: 1872.

Gruvdrift:
Stora Sirsjöbergsfältet; Hällefors s:n, Örebro län.
Bruksrörelse:
Sikfors järnbruk: anrikningss- och briketteringsverk; masugn; Hällefors s:n; grundat år 1648.
Aktiebolaget äger även elektrisk kraftstation.
Postadr.: Hällefors. *Telegrafadr.:* Hällefors, Filipstad.
Drives av Hellefors Bruks Aktiebolag, (sid. 43).
Styrelse: Direktören Oscar Falkman.
Styrelsens säte: Sikfors Bruk.
Aktiekapital: kr. 500 000 à nom. kr. 1 000; ant. aktieägare: 5.

Skandinaviska Montanindustri Aktiebolaget.

Stiftelseår: 1906.

Gruvdrift:
Nybergsfältet; Nora s:n, Örebro län.
Bruksrörelse:
Lindesby masugn; Järnboås s:n, Örebro län; grundad år 1860.

Postadr.: Nora. *Telegrafadr.:* Montanindustri, Nora. *Telefonn:r:* firman: Nora 23; gruvorna: Nora 113.
Företaget arrenderas av Aktiebolaget Åsa Grufvors arrendator.
Styrelse: Borgmästaren Swen Lagerberg; Förvaltaren Emil Söderström, Hjulsjö, (förv. och disp. samt gruvförest.); Direktören E. Blomberg; Sakföraren K. N. Kiertzner.
Styrelsens säte: Nora.
Arbetareantal: 60.
Aktiekapital: kr. 2 300 000 à nom. kr. 1 000; ant. aktieägare: 6.
Drivkraft: ånga: 80 hkr.
Produkt: styckemalm.
Värde av produkten: c:a kr. 70 000.

Skyllbergs Bruks Aktiebolag.

Stiftelseår: 1876.

SKYLLBERGS JÄRNBRUK: lancashireverk, valsverk, ånghammare, gjuteri, mek. verkstad, tråddrageri, galvaniseringsverk m. m.; Lerbäcks och Snavlunda s:nar, Örebro län; grundat omkr. år 1660.
Aktiebolaget idkar även torvströtillverkning, skogs- och jordbruk med dess binäringar.

Järnstämplar

Stångjärn och järnmanufaktur

Postadr.: Skyllberg. *Telegrafadr.:* Skyllberg, Askersund. *Telefonn:r:* Askersund 20.
Styrelse: Bruksägaren Ivan Svensson, Skyllberg, (ordf., verkst. dir. och disp.); Grosshandlaren Gustaf Svensson; Bruksägaren Pontus Håkansson.
Styrelsens säte: Skyllberg.
Arbetareantal: 336.
Aktiekapital: kr. 1 000 000 à nom. kr. 5 000; ant. aktieägare: 7.
Utdelning 1909—1914: 4, 4·5, 4·5, 5, 5, 5 %.
Deklarerad årsinkomst 1914 av metallverksdriften: kr. 156 757.
Drivkraft: vatten och ånga: 1 140 hkr.
Tillverkningar: valsjärn, järntråd, tråd-, press-, klipp- och rälsspik.
Tillv.:s värde av metallverksprodukter: kr. 3 000 000.
Generalagent: större delen av bolagets järn- och manufakturtillverkning säljes genom Grosshandlaren Gustaf Svensson, Fredsgatan 2, Stockholm.

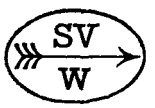
Smedjebackens Valsverks Aktiebolag.

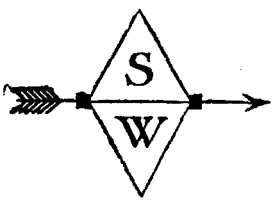
Stiftelseår: 1872.

SMEDJEBACKENS VALSVERK: martinverk, gjuteri, mek. verkstad, valsverk; Norrbärke s:n, Kopparbergs län; grundat år 1856.
Aktiebolaget idkar även lantbruk.
Postadr.: Smedjebacken. *Telegrafadr.:* Valsverket, Smedjebacken. *Telefonn:r:* Smedjebacken 10, 20, 40, 80.
Styrelse: Brukspatronen Harald Nordlander, Smedjebacken, (ordf.); Disponenten Wiking Johnsson, Smedjebacken, (verkst. dir. och disp.); Ingenjören Henry Tham.
Styrelsens säte: Smedjebacken.

Järnstämplar

Arbetareantal: c:a 500.
Aktiekapital: kr. 800 000 à nom. kr. 5 000; ant. aktieägare: 5.
Utdelning 1910—1914: 5, 5, 6, 6, 7 %.
Deklarerad årsinkomst 1914 av metallverksdriften: kr. 114 760.
Drivkraft: vatten och elektricitet: 2 120 hkr.
Tillverkningar: göt, ämnen och valsade effekter av martin, alla slag och kolhalter, samt stålgjutgods.
Specialiteter: järn och stål för lantbruksmaskiner, stål för tillverkning av artilleriprojektiler, stålgjutgods för elektriska maskiner, hydrauliska pressar och krossverk.
Tillv.:s värde av metallverksprodukter: kr. 4 500 000.

Starbo Bruksägare.

Firman stiftad år 1908.

Gruvdrift:
SIKSJÖBERGSFÄLTET: Norrbärke s:n, Kopparbergs län.
Bruksrörelse:
STARBO och SCHISSHYTTE MASUGNAR; Norrbärke s:n; grundade resp. år 1605 och 1643.
Firman idkar även sågverksrörelse.
Postadr.: Smedjebacken. *Telegrafadr.:* Starbobruk, Smedjebacken. *Telefonn:r:* Smedjebacken 15.

Järnstämpel

Gruvföreståndare och *bruksförvaltare:* Carl Engström, Starbo Bruk.
Arbetareantal: 110.
Deklarerad årsinkomst 1914 av bergverksdriften: kr. 23 402.
Drivkraft: vatten, ånga och elektricitet: 200 hkr.
Tillverkning: exporttackjärn.
Specialitet: fosfor- och svavelrent tackjärn.
Tillv.:s värde av bergverksprodukter: kr. 750 000.
Viktigare avsättningsområden: Tyskland, Österrike och England.

Stens Bruks Aktiebolag.

Stiftelseår: 1902.

LOTORPS JÄRNBRUK: martinverk, lancashireverk, ånghammarsmedja, manufaktursmedja m. m.; Risinge s:n, Östergötlands län; grundat år 1635.
Postadr.: Finspång. *Telegrafadr.:* Stensbruk, Finspång. *Telefonn:r:* Finspång 34.
Styrelse: Disponenten Kristoffer Huldt; Herr Ragnar Thiel; Bankdirektören Gustaf Huldt.
Styrelsens säte: Finspång.
Arbetareantal: c:a 150.
Aktiekapital: kr. 2 900 000 à nom. kr. 1 000; ant. aktieägare: 5.
Drivkraft: vatten och elektricitet: 372 hkr.
Tillverkningar: martingöt och maskinsmiden.
Tillv.:s värde: c:a kr. 1 000 000.

Stora Kopparbergs Bergslags Aktiebolag.

Stiftelseår: 1888.

Gruvdrift:
FALU KOPPARGRUVA samt järnmalmsgruvor huvudsakligast i Västmanlands och Kopparbergs län.
Bruksrörelse:
FALU KOPPARVERK, i Falun; grundat på 1200-talet.
DOMNARFVETS JÄRNVERK: elektriska masugnar, bessemerverk, martinverk, valsverk, gjuteri och mek. verkstad m. m.; Stora Tuna s:n, Kopparbergs län; grundat år 1878.

KORSÅ JÄRNBRUK: lancashireverk, räckverk med vällugnar och hammare; Sundborns s:n, Kopparbergs län; grundat år 1836.

ÅGS MASUGN: Svärdsjö s:n, Kopparbergs län; grundad år 1827.

GYSINGE JÄRNBRUK: elektriskt stålverk, mek. verkstad; Öster Färnebo s:n, Gävleborgs län; grundat år 1668.

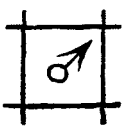
Aktiebolaget idkar även sågverksrörelse, trämasse- och papperstillverkning samt tillverkning av lokomotiv, järnvägsvagnar, motorer etc.

Järnstämplar

Huvudstämplar:

Åg
Tackjärn

Korså
Stångjärn

Domnarfvet
Järn och stål

Gysinge
Elektrostål

Bistämplar:

B — *Bessemerjärn*

Lancash
Swedish — *Lancashirejärn*

M — *Siemens-Martinjärn*

Postadr.: Falun. *Telegrafadr.:* Bergslaget, Falun. *Telefonn:r:* disponenten: Falun 113; m. fl.

Styrelse: Generaldirektören Rich. Åkerman, Stockholm, (ordf.); Generalkonsuln Olof A. Söderberg, Falun, (verkst. dir. och disp.); Bankdirektören Carl Frisk; Överstelöjtnanten E. O. Frisell; Bankdirektören Marcus Wallenberg; Bankdirektören J. C:son Kjellberg.

Styrelsens säte: Falun.

Gruvföreståndare: vid Falu koppargruva: Ingenjör Per Abr. Jonson, Falun.

„ vid järngruvorna: Ingenjör G. Hallberg, Falun.

Arbetareantal: c:a 3 500.

Aktiekapital: kr. 12 000 000 à nom. kr. 1 000.

Utdelning 1909—1915: 20, 20, 20, 21, 22, 22, 24 %.

Deklarerad årsinkomst 1915 av berg- och metallverksdriften: c:a kr. 3 623 982.

Drivkraft: vatten, ånga, gas och elektricitet: 30 800 hkr.

Produkter och tillverkningar: järn och stål av alla slag, lokomotiv, järnvägsvagnar, råoljemotorer, centrifugalpumpar av märket "Gamma"; svavelsyra, svavelkis, rödfärg, järn- och kopparvitriol, thomasfosfat, ättiksyra.

Tillv.:s värde av berg- och metallverksprodukter: c:a kr. 21 000 000.

Viktigare avsättningsområden: järn och stål: Sverige, Norge, Finland, Ryssland, Danmark, Tyskland, England, Spanien, Orienten, Nordamerikas Förenta Stater. Kem. produkter: Sverige, Norge, Finland, Ryssland, Danmark, Tyskland, England. Lokomotiv och järnvägsvagnar: Sverige. Motorer och pumpar: Sverige, Norge, Finland, Ryssland, Danmark.

Generalagenter: Tyskland: Stora Kopparbergs Bergslag G. m. b. H., Senator Hayn Hans, Alsterdamm 26, Hamburg; telegrafadr.: Storakopparberg. England: Stora Kopparbergs Bergslags Aktiebolag Agency Limited, 6 Laurence Pountney Hill, Cannon Street, London E. C.; telegrafadr.: Bergslags. Frankrike: Stora Kopparbergs Bergslag Soc. Anonyme d'Agence, 14 Rue d'Anjou, Paris; telegrafadr.: Bergslaget.

Stora Långviks Gruf Aktiebolag.

Stiftelseår: 1877.

Nartorps gruvor; 2 anrikningsverk; Skällviks s:n, Östergötlands län.

Intrångsfältet med anrikningsverk; Garpenbergs s:n, Kopparbergs län.

Postadr.: firman: Hedemora; Nartorps gruvor: Börrum; Intrångsfältet: Dala-Finnhyttan.

Järnvägsadr.: Nartorps gruvor: Skåresta; Intrångsfältet: Gruvgården.

Telegrafadr.: Storalångvik, Hedemora.

Telefonn:r: firman: Hedemora 48; Nartorps gruvor: Börrum 11 b; Intrångsfältet: Olshyttan 1.

Styrelse: Borgmästaren Gustaf Winqvist, Hedemora, (ordf.); Direktören Aug. Nachmanson; Häradshövdingen K. A. Riben; Bergassessorn E. Middelschulte, Bochum, (Westfalen); Bergassessorn Heinrich Haffner, Hedemora, (verkst. dir.).

Styrelsens säte: Hedemora.

Gruvföreståndare: vid Nartorps gruvor: A. Goldkuhl, Börrum.

„ : vid Intrångsfältet: H. Hummel, Dala-Finnhyttan.

Arbetareantal: 260.

Aktiekapital: kr. 400 000 à nom. kr. 1 000; ant. aktieägare: 5.

Drivkraft: vatten, ånga, elektricitet och motorer: c:a 960 hkr.
Produkt: järnmalm.
Viktigaste avnämare: Bochumer Verein für Bergbau und Gusstahlfabrikation, Bochum (Tyskland).

Storfors Bruks Aktiebolag.

Stiftelseår: 1886.

NYKROPPA JÄRNVERK: masugnar, bessemerverk, valsverk, martinverk; Kroppa s:n, Värmlands län; grundat på 1500-talet.
STORFORS RÖRVERK; Kroppa s:n; grundat år 1895.
Aktiebolaget idkar även skogsskötsel, sågverksrörelse och lantbruk.

Järnstämplar

Postadr.: Nykroppa järnverk: Nykroppa; Storfors rörverk: Storfors.
Telegrafadr.: Storfors, Kristinehamn.
Telefon: firman och Storfors rörverk: Storfors växelstation, Kristinehamn; Nykroppa järnverk: Nykroppa växelstation, Filipstad.
Styrelse: Brukspatronen C. L. Danielsson, Stockholm, (ordf.); Kabinettskammarherren Aug. Herlenius; Disponenten Gust. Ekman, Storfors, (verkst. dir. och disp.).
Styrelsens säte: Storfors bruk, Kroppa s:n.
Arbetareantal: 1 300.
Aktiekapital: kr. 2 500 000 à nom. kr. 2 000; ant. aktieägare: 65.
Utdelning å preferensaktier 1909—1914: 6, 6, 6, 6, 6, 6 %.
Drivkraft: vatten och elektricitet: 4 174 hkr.
Tillverkningar: valsad och smidd götmetall, valsade och kalldragna vällfria rör.
Specialiteter: ångpannetuber för krigsfartyg, flygmaskinsrör.
Tillv.:s värde av metallverksprodukter: kr. 5 000 000.
Viktigare avsättningsområden: Sverige, Ryssland, England, Frankrike m. fl. länder.
Generalagenter: L. G. Bratt & C:o, Göteborg; telegrafadr.: Bratts. Aktiebolaget Rylander & Asplund, Stockholm; telegrafadr.: Salve. J. Stein & C:o, Petrograd; telegrafadr.: Stein, Petrograd.

Storgrufve Aktiebolag.

Stiftelseår: 1885.

STORGRUVAN i KLACKBERGSFÄLTET; Norbergs s:n, Västmanlands län.
Postadr.: Kärrgruvan. *Telegrafadr.:* Norberg. *Telefonn:r:* Norberg 2 och 22.
Styrelse: Bruksförvaltaren Reinhold Dahlström; Disponenten Otto Schenström; Disponenten Torsten Hummel-Gumælius, Kärrgruvan, (verkst. dir., disp. och gruvförest.).
Styrelsens säte: Norbergs s:n.
Aktiebolaget är anslutet till Norbergs Grufförvaltning (se sid. 72.)
Arbetareantal: 57.
Aktiekapital: kr. 400 000 à nom. kr. 1 000; ant. aktieägare: 3.
Deklarerad årsinkomst 1914: kr. 85 980.
Drivkraft: elektricitet.
Produkt: järnmalm.
Värde av produkten: kr. 181 763.
Avsättning: malmen utdelas till aktieägarna.

Stortägtsgrufve Aktiebolag.

Stiftelseår: 1885.

VÄSTRA OCH ÖSTRA STORTÄKTSGRUVORNA; Västanfors s:n, Västmanlands län.
Postadr.: Fagersta. *Telegrafadr.:* Fagersta. *Telefon:* Fagersta växel.
Styrelse: Disponenten P. Bock (ordf., verkst. dir. och disp.)
Styrelsens säte: Fagersta Bruk, Västanfors s:n.
Gruvföreståndare: Bruksförvaltaren Reinhold Dahlström, Fagersta.
Arbetareantal: 21.
Aktiekapital: kr. 1 000 000 à nom. kr. 5 000; ant. aktieägare: 4.
Deklarerad årsinkomst 1914: kr. 33 330.
Drivkraft: elektricitet: 180 hkr.
Produkt: järnmalm.
Värde av produkten: kr. 80 000.
Avsättning: malmen utdelas till aktieägarna.

Stribergs Grufvebolag.

Stiftelseår: 1861.

Stribergs- och Åsbobergsfälten; anrikningsverk vid Åsboberg; Nora bergsförs., Örebro län.
Bolaget idkar även skogsskötsel och jordbruk.
Postadr.: Striberg. *Telegrafadr.:* Gruvorna, Nora. *Telefonn:r:* Nora 6.
Styrelse: Disponenten B. Wijkander, Bofors, (ordf.); Disponenten Erik Malm (förv. och gruvförest.).
Styrelsens säte: Striberg.
Bolaget består av 15 delägare.
Bolaget är anslutet till Nora Bergslags Gemensamma Grufveförvaltning (se sid. 71.)
Arbetareantal: 144.
Deklarerad årsinkomst 1915 av bergverksdriften: kr. 157 214.
Drivkraft: elektricitet: 405 hkr.
Produkter: järnmalm och malmslig.
Värde av bergverksprodukter: kr. 396 034.
Avsättning: malmen utdelas till lottägarna.

Stripa Grufvebolag.

Stiftelseår: 1868.

Stripa odalfält; Lindes bergsförs., Örebro län.
Bolaget äger även elektrisk kraftstation (Flögfors).
Postadr.: Guldsmedshyttan. *Telegrafadr.:* Lindesberg. *Telefonn:r:* Storå 18.
Styrelse: Disponenten Thore Lindberg, Dalkarlshyttan, (ordf.); Disponenten Tord Magnuson; Disponenten Arvid Sjögren.
Styrelsens säte: Lindesberg.
Gruvföreståndare: Överingenjören Tore Zachrisson, Guldsmedshyttan.
Bolaget består av 11 delägare.
Deklarerad årsinkomst 1914 av bergverksdriften: kr. 224 654.
Arbetareantal: 196.
Drivkraft: elektricitet: 455 hkr.
Produkter: järnmalm och slig.
Värde av produkter: kr. 1 225 000.
Avsättning: malmen utdelas till lottägarna.

Stråssa Grufve Aktiebolag.

Stiftelseår: 1906.

STRÅSSAFÄLTET; Stråssa *anrikningS- och briketteringsverk*; Ramsbergs s:n, Örebro län; anrikningS- och briketteringsverket grundat år 1906.

Postadr.: Kårberg. *Telegrafadr.:* Lindesberg. *Telefonn:r:* Storå 9.

Styrelse: Generaldirektören G. Günther; Direktören G. Cornelius; v. Häradshövdingen E. Lagerlöf; Fil. Doktorn Gustaf Gröndal; Friherre Dr. Ing. Paul von Haimberger; Advokaten Sven Lagerlöf.

Styrelsens säte: Stockholm.

Gruvföreståndare: Bergsingenjören Joh. Witting, Stråssa.

Arbetareantal: 400.

Aktiekapital: kr. 1 620 000 à nom. kr. 200; ant. aktieägare: 12.

Drivkraft: elektricitet: 2 200 hkr.

Produkter: slig och briketter.

Värde av produkter: kr. 1 032 520.

Avsättning: huvudsakligen export.

Strömbacka Bruks Aktiebolag.

Stiftelseår: 1903.

STRÖMBACKA JÄRNBRUK: stångjärnssmedja; Bjuråkers s:n, Gävleborgs län; grundat år 1742.

MOVIKENS HYTTVERK; Bjuråkers s:n, grundat år 1796.

Aktiebolaget idkar även skogsbruk och lantbruk med mejerirörelse.

Järnstämplar

Strömbacka
Tackjärn, stångjärn och stål

Vallonstångjärn

Moviken
Tackjärn

Postadr.: Strömbacka. *Telegrafadr.:* Hudiksvall. *Telefon:* Hudiksvall, Friggesund.

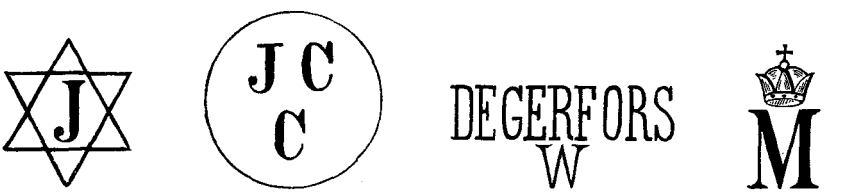
Styrelse: Konteramiralen Arvid Lindman (ordf.); Domänintendenten Oscar Tamm; Hovmarskalken Erik E:son Rålamb.
Styrelsens säte: Strömbacka.
Arbetareantal: 78.
Aktiekapital: kr. 1 500 000 à nom. kr. 2 500; ant. aktieägare: 56.
Utdelning 1909—1914: 4, 4, 4, 5, 5, 5 %.
Deklarerad årsinkomst 1914 av bergverksdriften: kr. 22 850.
Drivkraft: vatten och ånga: 260 hkr.
Tillverkningar: tackjärn, stångjärn.
Tillv.:s värde av bergverksprodukter: kr. 500 000.
Viktigaste avsättningsområde: England.
Generalagent: för järn: Carl Setterwall & C:o, AB., Stockholm.

Strömsnäs Jernverks Aktiebolag.

Stiftelseår: 1886.

DEGERFORS JÄRNVERK: masugnar, martinugnar, göt-, grov-, stångjärns- och finjärnsvalsverk, grovplåtverk, tunnplåtvalsverk, ånghammare, fjäderfabrik, spikfabrik, manufakturverkstad, gjuteri och mek. verkstad; Karlskoga s:n, Örebro län; grundat år 1650.

Järnstämplar

Postadr.: Degerfors. *Telegrafadr.:* Degerforsverket, Karlskoga. *Telefonn:r:* Karlskoga 181 och 3 a.
Styrelse: Grosshandlaren A. Olson; Bankdirektören G. O. A. Årre; Disponenten E. Odelberg.
Styrelsens säte: Degerfors.
Arbetareantal: 1 000.
Aktiekapital: kr. 1 800 000 à nom. kr. 100; ant. aktieägare: 95.
Utdelning 1909—1914: 8, 10, 10, 12, 15, 15 %.
Drivkraft: vatten och elektricitet: 5 000 hkr.
Tillverkningar: tackjärn, stång-, fin- och fasonjärn, plåt, grövre plåtarbeten, järnvägsvagnsfjädrar och klippspik.

Tillv.:s värde: kr. 5 197 150.
Agenter: A. Fröding & C:o, Göteborg. Aktiebolaget Odelberg & Olson, Stockholm.

Ställbergs Grufveaktiebolag.

Stiftelseår: 1880.

STÄLLBERGSFÄLTET; Ljusnarsbergs s:n, Örebro län.
Postadr.: Bångbro. *Telegrafadr.:* Ställbergsbolaget, Kopparberg. *Telefonn:r:* Kopparberg 26 och 91.
Styrelse: Disponenten Carl Sahlin, Laxå, (ordf.); Löjtnanten Friherre G. A. Klingspor; v. Häradshövdingen Erland Lagerlöf; Disponenten Elof Hedendahl, Bångbro, (verkst. dir. och disp.).
Styrelsens säte: Ljusnarsbergs s:n.
Gruvföreståndare: Disponenten Elof Hedendahl, Bångbro.
Arbetareantal: 100.
Aktiekapital: kr. 200 000 à nom. kr. 2 000; ant. aktieägare: 9.
Drivkraft: elektricitet: 400 hkr.
Produkter: järnmalm, svartmalm (hållande c:a 6 % mangan och c:a 0·007 % fosfor).
Värde av produkter: c:a kr. 750 000 pr år.
Viktigare avsättningsområden: Sverige, Finland och Tyskland.

Surahammars Bruks Aktiebolag.

Stiftelseår: 1872.

Gruvdrift:
RISBERGSFÄLTET; KALLMORBERGSFÄLTET med anrikningsverk; Norbergs s:n, Västmanlands län; anrikningsverket grundat år 1901.
Bruksrörelse:
SURAHAMMARS JÄRNBRUK: martinverk, valsverk, ånghammare och klensmedja, gjuteri och mek. verkstad; Sura s:n, Västmanlands län; grundat i slutet av 1600-talet.
SPÄNNARHYTTE JÄRNBRUK: briketteringsverk, hyttverk, gjuteri och mek. verkstad; Norbergs s:n; grundat år 1883.
SVANÅ JÄRNBRUK: lancashiresmedja, brännstålsugnar; Harakers s:n, Västmanlands län; grundat på 1600-talet.
Aktiebolaget idkar även tegeltillverkning, sågverks- och kvarnrörelse.
Postadr.: Surahammars bruk: Surahammar; Spännarhytte bruk: Kärrgruvan; Svanå bruk: Svanå.

Järnstämplar

Surahammar Järntillverkningen

Prima martin- och kromjärn

Prima martin och nickel

Prima takplåt

Martinjärn och martinstål

Järn och stål för export

Svanå Stångjärn

Spännarhyttan Tackjärn

Telegrafadr.: Surahammar: Bruket, Surahammar; Spännarhyttan: Norberg; Svanå: Svanå.

Telefonn:r: Surahammar: Surahammar 1 och 14; Spännarhyttan: Norberg 10; Svanå: Haraker 1.

Styrelse: Bruksägaren Carl Alexanderson (ordf.); Konteramiralen Gust. Lagercrantz; Bruksägaren E. M. Cassel (gruvförest.); Översten Carl Zethelius; Revisionssekreteraren W. Zethelius; Disponenten K. E. Öhman (disp.).

Styrelsens säte: Surahammars Bruk.

Arbetareantal: c:a 1 000.

Aktiekapital: kr. 3 168 000 à nom. kr. 4 500; ant. aktieägare: 106.

Utdelning 1909—1914: 10, 11·11, 11·11, 12·22, 12·22, 12·22 %.

Deklarerad årsinkomst 1914 av berg- och metallverksdriften: kr. 806 650.

Drivkraft: vatten, ånga och elektricitet: 4 000 hkr.

Produkter och tillverkningar: järnmalm, tackjärn av hög kvalitet, lancashiresmältstycken, sur och basisk martin, gjutgods, järnmanufaktur.

Specialiteter: tackjärnsgjutgods, stålgjutgods, grövre smiden, grov- och tunnplåt, järnvägsmateriel: axlar, hjul och hjulringar, pressad plåt.

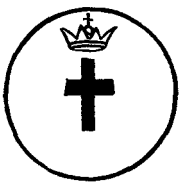
Tillv.:s värde av berg- och metallverksprodukter: kr. 6 164 800.

Svartå Bruks Aktiebolag.

Stiftelseår: 1894.

SVARTÅ JÄRNBRUK: hyttverk, smältsmedja, smältstycke- och råstångsvalsverk, stångjärnssmedja; Kvistbro s:n, Örebro län; grundat år 1658.

Järnstämplar

Smitt lancashire

Stångjärn, ämnesjärn och järnmanufaktur

Postadr.: Svartå. *Telegrafadr.:* Bruksbolaget, Svartå. *Telefonnr:* Brukskontoret: Mullhyttan 2 a.

Styrelse: Greve Fr. Cl:son Wachtmeister, Larslund, Tista, (ordf.); Friherre F. de Geer; Friherre Israel Lagerfelt; Disponenten W. Risberg, Hasselfors, (verkst. dir. och disp.).

Styrelsens säte: Hasselfors, Skagershults s:n, Örebro län.

Arbetareantal: 130.

Aktiekapital: kr. 800 000 à nom. kr. 500; Hasselfors Bruks Aktiebolag ensam aktieägare.

Drivkraft: vatten: 267 hkr.

Tillverkningar: lancashire- och exporttackjärn, lancashiresmältstycken, råstänger, smitt stång- och manufakturjärn.

Tillv.:s värde: kr. 1 000 000.

Viktigare avsättningsområden: Norge, Holland, Belgien, England, Mindre Asien, Indien, Amerika.

Generalagenter: Grosshandlaren A. von Braun, Göteborg; telegrafadress: Vonbraun, Göteborg.

Svenska Grafit Aktiebolaget.

Stiftelseår: 1888.

Gruvdrift:

GAMLA SKRAMMELFALLSGRUVAN; Norbergs s:n, Västmanlands län.

Bruksrörelse:

VÄSTANFORS GRAFITVERK; Västanfors s:n; grundat år 1892.

Postadr.: Fagersta. *Telegrafadr.:* Grafitbolaget, Fagersta. *Telefon:* växel Fagersta.

Styrelse: Disponenten P. Bock (ordf., verkst. dir. och disp.).

Styrelsens säte: Fagersta bruk, Västanfors s:n.

Gruvföreståndare: Bruksförvaltaren Reinhold Dahlström, Fagersta.

Arbetareantal: 8.
Aktiekapital: 500 000 à nom. kr. 5 000; ant. aktieägare: 6.
Drivkraft: vatten: 24 hkr.
Produkt: grafit.
Värde av produkten: kr. 10 565.
Avsättning: inom landet.

Söderfors Bruks Aktiebolag.

Stiftelseår: 1872.

Gruvdrift:

BRUNNAFÄLTET; Lena s:n, Uppsala län; delar i Dannemora m. fl. gruvfält.

Bruksrörelse:

SÖDERFORS JÄRNBRUK: hyttverk, lancashireverk, valsverk, martinverk, stålverk, mek. verkstad m. m.; Söderfors s:n, Uppsala län; grundat år 1672.

ÄLVKARLEÖ JÄRNBRUK: smältverk, fjäderverkstad och mek. verkstad; Älvkarleby s:n, Uppsala län; grundat år 1659.

Postadress: Falun. *Telegrafadr.:* Söderforsbruket, Falun. *Telefonn:r:* disponenten: Falun 113; försäljningen: Falun 847; bruksförvaltaren: Söderfors 2; m. fl.
Styrelse: Generaldirektören Rich. Åkerman, Stockholm, (ordf.); Disponenten Edwin Klintin, Falun, (verkst. dir. och disp.); Bankdirektören Carl Frisk.
Styrelsens säte: Falun.
Gruvföreståndare: Ingenjören G. Hallberg, Falun.
Arbetareantal: 695.
Aktiekapital: kr. 2 250 000 à nom. kr. 1 000; ant. aktieägare: 5.
Utdelning 1909—1915: 10, 20, 15, 20, 20, 20, 25 %.

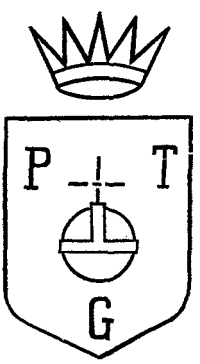
Järnstämplar

Lancashiresmide

Vallonsmide

Stål

Snabbstål

Deklarerad årsinkomst 1915: kr. 743 355.
Drivkraft: vatten, ånga och elektricitet: 3 276 hkr.
Tillverkningar: järn och stål såsom smitt vallonjärn, valsat och smitt ståljärn, valsat lancashirejärn, valsat och smitt martin- och elektrostål, degelgjutgods, valsat magnetstål, färdiga magneter, snabbstål, Dannemora verktygsstål, smidda frässkivor, smitt och valsat stål för mejslar, borr etc., stålgjutgods, smidesstäd, skruvstycken, fjädrar, sten- och smidesredskap etc.
Specialiteter: snabbstål av märkena "Rekord Superior" och "Rekord Extra".
Försäljningsvärde: kr. 4 461 425.
Viktigare avsättningsområden: Sverige, Norge, Finland, Ryssland, Danmark, Tyskland, England, Nordamerikas Förenta Stater.
Generalagenter: Tyskland: Stora Kopparbergs Bergslag G. m. b. H., Senator Hayn Hans, Alsterdamm 26, Hamburg; telegrafadr.: Storakopparberg. England: Stora Kopparbergs Bergslags Aktiebolag Agency Limited, 6 Laurence Pountney Hill, Cannon Street, London E. C.; telegrafadr.: Bergslags. Frankrike: Stora Kopparbergs Bergslag Soc. Anonyme d'Agence, 14 Rue d'Anjou, Paris; telegrafadr.: Bergslaget.

Timansbergs Grufvebolag.

Stiftelseår: 1872.

GRUVOR och ANRIKNINGSVERK vid Timansberg; Nora s:n, Örebro län.
Postadr.: Striberg. *Telegrafadr.:* Gruvorna, Nora. *Telefonn:r:* Nora 6.
Styrelse: Disponenten E. Odelberg, Degerfors, (ordf. och verkst. dir.); Disponenten Erik Malm (förvalt. och gruvförest.).
Styrelsens säte: Striberg.
Bolaget är anslutet till Nora Bergslags Gemensamma Grufveförvaltning (se sid. 71).
Bolaget består av 4 delägare.
Arbetareantal: 36.
Deklarerad årsinkomst 1915: kr. 14 299.
Drivkraft: elektricitet: 120 hkr.
Produkter: järnmalm och malmslig.
Värde av produkter: kr. 94 619.
Avsättning: produkterna utdelas huvudsakligen till delägarna.

Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösund.

Stiftelseår: 1896.

Aktiebolaget är huvudintressent bl. a. i:
Luossavaara—Kiirunavaara Aktiebolag.
Aktiebolaget Gellivare Malmfält.
Grängesbergs Grufveaktiebolag.
Oxelösund—Flen—Westmanlands Jernvägs Aktiebolag.
Örebro—Köpings Jernvägs Aktiebolag.
The Swedish Central Railway C:o Ltd.
Rederiaktiebolaget Luleå—Ofoten i likvidation.
Postadr.: Rosenbad 2, Stockholm. *Telegrafadr.:* Trafikbolaget, Stockholm. *Telefon:* Grängesbergsbolaget.
Styrelse: f. d. Landshövdingen Ax. G. Svedelius, Lidingö, (ordf.); Presidenten Ivar Afzelius; Direktören Carl Fränckel; Kommerserådet Gunnar Dillner (verkst. dir.); Direktören Erik Frisell; Generalmajoren S. G. A. Geijer; Bankdirektören J. C:son Kjellberg; v. Häradshövdingen Walter Philipson; Doktor Hjalmar Lundbohm.
Styrelsens säte: Stockholm.
Aktiekapital: kr. 99 792 000 à nom. kr. 100.
Utdelning 1909—1915: 15, 18, 24, 27, 32, 15, 10 %.
Deklarerad årsinkomst: kr. 11 435 867.

Trollhättans Elektrothermiska Aktiebolag.

Stiftelseår: 1910.

ELEKTRISKT ZINKVERK i Trollhättan; grundat år 1910.
Postadr.: Trollhättan. *Telegrafadr.:* Thermiska, Trollhättan. *Telefonn:r:* Trollhättan 26, 206, 207; Stockholm Rt 108 59.
Styrelse: Landshövdingen C. Cedercrantz (ordf.); Häradshövdingen Knut Tillberg; Bankdirektören S. Huldt (verkst. dir.); Överingenjören Edw. S. Berglund (disp.)

G. D. L. Pur

Finzink

T. E.

Zink, bly och silver

TROLLHÄTTANS RAFFINAD-BLY

Styrelsens säte: Stockholm.
Arbetareantal: 350.
Aktiekapital: kr. 4 500 000 à nom. kr. 100; ant. aktieägare: 5.
Deklarerad årsinkomst 1914: kr. 291 320.
Drivkraft: elektricitet: 18 000 hkr.
Produkter: zink, bly och kopparskärsten.
Värde av produkter: kr. 5 000 000.
Firman innehar ett antal patent å tillverkningsmetoder och ugnar etc. för elektrisk zinksmältning.

Tuolluvara Grufaktiebolag.

Stiftelseår: 1900.

TUOLLUVARA MALMFÄLT; Jukkasjärvi s:n, Norrbottens län.
Postadr.: Kiruna el. Uddeholm el. Rosenbad 2, Stockholm. *Telegrafadr.:* Tuolluvara Kiruna, Tuolluvara Uddeholm, Tuolluvara Rosenbad 2, Stockholm. *Telefonn:r:* Kiruna 91.
Styrelse: Kabinettskammarherren Aug. Herlenius, Uddeholm, (ordf. och verkst. dir.); Doktor Hjalmar Lundbohm, Kiruna, (disp. och gruvförest.); Disponenten Törd Magnuson; Disponenten Ernst Odelberg; Disponenten Martin Sörensen.
Styrelsens säte: Stockholm.
Arbetareantal: 124.
Aktiekapital: kr. 2 880 000 à nom. kr. 2 000; ant. aktieägare: 16.
Utdelning 1909—1914: 20, 50, 6, 8, 10, 2 %.
Deklarerad årsinkomst 1914: kr. 238 419.
Drivkraft: elektricitet: 408 hkr.
Produkt: magnetisk järnmalm.
Värde av produkten: kr. 1 000 000.
Viktigare avsättningsområden: Sverige, Tyskland, England, Amerikas Förenta Stater.
Generalagenter: för utlandet: W:m H. Müller & C:o, Haag; telegrafadress: Mineral, Haag.

Uddeholms Aktiebolag.

Stiftelseår: 1870.

Gruvdrift:
TABERGS och NORDMARKS GRUVOR, Nordmarks s:n, Värmlands län.

Bruksrörelse:

MUNKFORS JÄRNBRUK: martinverk, lancashireverk, valsverk, gjuteri, mek. verkstad m. m.; Ransäters s:n, Värmlands län; grundat år 1670.

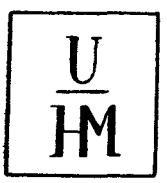
HAGFORS JÄRNVERK: hyttverk, bessemer- och martinverk, valsverk, gjuteri, mek. verkstad m. m.; N. Råda s:n, Värmlands län; grundat år 1874.

BRATTFORS JÄRNBRUK: hyttverk, lancashireverk, valsverk; Brattfors s:n, Värmlands län; grundat år 1673.

MOTJÄRNSHYTTANS HYTTVERK: Nordmarks s:n; grundat år 1651.

Aktiebolaget idkar även sågverksrörelse och trämassetillverkning.

Järnstämplar

Järn- och ståleffekter

Tackjärn, järn och stål

Varm- och kallvalsat samt smitt järn och stål

Stångjärn

Postadr.: firman: Uddeholm; gruvorna: Finnmossen; Munkfors järnbruk: Munkfors; Hagfors järnbruk: Hagfors; Brattfors järnbruk: Värml. Brattfors; Motjärnshyttan: Motjärnshyttan.

Telegrafadr.: firman: Uddeholm; gruvorna: Finnmossen; Munkfors järnbruk: Munkfors; Hagfors järnbruk: Hagfors; Brattfors järnbruk: Filipstad; Motjärnshyttan: Motjärnshyttan.

Telefonn:r: firman: Uddeholm 20, 37, 51, 57, 65, 70, 91; gruvorna: Nordmark 9; Munkfors järnbruk: Munkfors 10, 27, 33, 57; Brattfors järnbruk: Filipstad 27; Motjärnshyttan: Uddeholm 38 b.

Styrelse: Kabinettskammarherren Aug. Herlenius, Uddeholm, (verkst. dir.); Generalmajoren G. Geijer; Brukspatronen C. Danielsson, Stockholm, (ordf.); Disponenten Gust. Ekman; Brukspatronen Carl af Geijerstam.

Styrelsens säte: Uddeholm, N. Råda s:n.

Tabergs gruvor äro anslutna till Filipstads Bergslags Gemensamma Förvaltning (se sid. 31).

Gruvföreståndare: Disponenten K. G. Brunnberg.

Arbetareantal: 2 050.

Aktiekapital: kr. 15 000 000 à nom. kr. 300; ant. aktieägare: 1 350.

Utdelning 1909—1915: 5, 6·67, 8, 9, 10, 9, 12 %.

Deklarerad årsinkomst 1915 av berg- och metallverksdriften: kr. 1 659 450.

Drivkraft: vatten, ånga och elektricitet: 11 852 hkr.

Tillverkningar. kall- och varmvalsat järn och stål, valsat och smitt verktygs- och borrstål, valsad och dragen järn- och ståltråd, stålspett, råskenor, bandsågar, trådspik, trä- och metallskruvar, åkdons- och järnvägsfjädrar.

Specialitet: kallvalsat stål.

Tillv.:s värde av berg- och metallverksprodukter: kr. 9 000 000.

Viktigare avsättningsområden: Ryssland, Tyskland, England, Frankrike, Italien, Japan och Amerika m. fl. länder.

Ulfshytte Jernverks Aktiebolag.

Stiftelseår: 1887.

Gruvdrift:

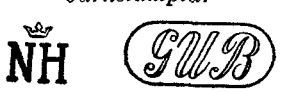
HÄSTHAGSBERGS- OCH BRÅFALLSGRUVORNA; Silvbergs s:n, Kopparbergs län.

Bruksrörelse:

ULVSHYTTE JÄRNVERK: hyttverk; Silvbergs s:n; grundat före år 1550. Aktiebolaget idkar även skogshantering, sågverksrörelse och jordbruk.

Postadr.: Ulvshyttan. *Telegrafadr.:* Borlänge 28. *Telefonn:r:* Borlänge 28.

Järnstämplar

Tackjärn

Styrelse: Landshövdingen Friherre Fabian De Geer, Mariestad, (ordf.); Brukspatronen Carl Sahlin; Brukspatronen A. Gerh. Arfwedson, Ulvshyttan, (verkst. dir. och disp.).

Styrelsens säte: Ulfshytte Bruk.

Gruvföreståndare: Brukspatronen A. Gerh. Arfwedson, Ulvshyttan.

Arbetareantal: 173.
Aktiekapital: kr. 700 000 à nom. kr. 1 000; ant. aktieägare: 22.
Utdelning 1909—1915: 12, 15, 15, 15, 15, 15, 8 %.
Drivkraft: vatten och elektricitet: 375 hkr.
Tillverkning: tackjärn.
Specialitet: exporttackjärn med lägsta fosfor- och svavelhalt.
Tillv.:s värde av bergverksprodukter: c:a kr. 500 000.
Viktigare avsättningsområden: Sverige, Tyskland, England, Holland, Frankrike, Japan, Amerika.
Generalagent: Carl Setterwall & C:o, AB., Stockholm.

Uttersbergs Bruks Aktiebolag.

Stiftelseår: 1898.

Gruvdrift: se Klockfältets Gruvaktiebolag, sid. 58.
Bruksrörelse:
UTTERSBERGS JÄRNVERK: anriknings- och briketteringsverk, masugn, gjuteri, mek. verkstad; Heds s:n, Västmanlands län; grundat år 1898.

Järnstämplar

Tackjärn

Postadr.: Uttersberg. *Telegrafadr.:* Uttersbergs, Köping. *Telefonn:r:* Uttersberg 7.
Huvudintressent: Kohlswa Jernverks Aktiebolag.
Styrelse: Brukspatronen L. U. Lindberg, Kolsva, (ordf.); Borgmästaren O. V. Lundberg; Kaptenen A. Frestadius (disp.); Disponenten C. A. Wrang; Kanslirådet Joh. Björnström.
Styrelsens säte: Uttersbergs Bruk.
Arbetareantal: 100.
Aktiekapital: kr. 300 000 à nom. kr. 500; ant. aktieägare: 31.
Drivkraft: vatten och elektricitet: 298 hkr.
Produkter och tillverkningar: slig, briketter, tackjärn och gjutgods.
Specialiteter: tackjärn och gjutgods.
Tillv.:s värde: kr. 1 000 000.

Wachtmeister, Strömsbergs Bruk.

Firman stiftad år 1899.

STRÖMSBERGS JÄRNBRUK: masugn, lancashireverk, vällugn, ång- och vattenhammare; Tolfta s:n, Uppsala län; grundat år 1643.

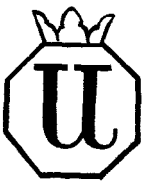
ULLFORS JÄRNBRUK: stångjärnssmedja, vallon-, lancashire- och räckhärdar, ång- och vattenhammare; Tierps s:n, Uppsala län; grundat år 1647.

Firman idkar även sågverks- och kvarnrörelse.

Järnstämplar

Vallonstångjärn

Lancashirestångjärn

Postadr.: Strömsberg och Ullfors: Tierp.
Telegrafadr.: ,, ,, ,, Gävle.
Telefonn:r: Strömsberg: Älvkarleö 22; Ullfors: Grissla 14.
Ägare: Grevarne A. W. och H. Wachtmeister.
Arbetareantal: 95.
Drivkraft: vatten och ånga: 398 hkr.
Tillverkning: Dannemora stångjärn.
Tillv.:s värde av metallverksprodukter: kr. 668 000.

Wargöns Aktiebolag.

Stiftelseår: 1888.

WARGÖNS ELEKTRISKA SMÄLTVERK; Västra Tunhems s:n, Älvsborgs län; grundat år 1912.

Aktiebolaget idkar även papperstillverkning.

Postadr.: Rånnum. *Telegrafadr.:* Vargön, Vänersborg. *Telefonn:r:* Vänersborg 34 och 270.

Styrelse: Direktören B. A. Åkerström (ordf.); Direktören Oscar Falkman; Bankiren A. Berg; Disponenten Th. Wigelius; Disponenten F. G. Samuelson (verkst. dir. och disp.).

Styrelsens säte: Vargön.

Arbetareantal: 100.

Aktiekapital: kr. 6 000 000 à nom. kr. 1 000; ant. aktieägare: 143.

Utdelning 1912—1914: 7, 9, 10 %.

Deklarerad årsinkomst 1914 av bergverksdriften: kr. 300 832.
Drivkraft: elektricitet: 18 000 hkr.
Tillverkningar: mangan- och kisellegeringar.
Tillv.:s värde av bergverksprodukter: kr. 4 000 000.

Weckla Grufaktiebolag.

Stiftelseår: 1914.

Åsgruvan; Vadsbro s:n, Södermanlands län.
Postadr.: Katrineholm. *Telegrafadr.:* Katrineholm. *Telefonn:r:* Katrineholm 215.
Styrelse: Köpmannen Axel Davidson, Katrineholm, (ordf. och verkst. dir.); Agronomen Theodor Bagge, Veckla, Vadsbro, (gruvförest.); Gruvfogden P. A. Blom.
Styrelsens säte: Katrineholm.
Arbetareantal: 6.
Aktiekapital: kr. 110 000 à nom. kr. 250; ant. aktieägare: 9.
Deklarerad årsinkomst 1914: kr. 447.
Produkt: järnmalm.
Värde av produkten: kr. 12 764.
Viktigaste avsättningsområde: Tyskland.

Vigelsbo Grufveintressenter.

Stiftelseår: 1801.

Vigelsbofältet; Valö s:n, Stockholms län.
Vigelsbo anrikningS- och briketteringsverk; Valö s:n; uppfört år 1907.
Postadr.: Vigelsbo, Dannemora. *Telegrafadr.:* Uppsala och Rt Vigelsbo 1. *Telefonn:r:* Rt Vigelsbo 1.
Ombudsman: Bruksförvaltaren G. Segerqvist, Iggesund.
Gruvföreståndare och *förvaltare:* Georg Cleve, Vigelsbo, Dannemora.
Bolaget består av 4 delägare.
Arbetareantal: 99.
Drivkraft: ånga: 170 hkr.
Produkter: järnmalm, slig och briketter.
Värde av produkter: c:a kr. 120 000.
Avsättning: produkterna utdelas till delägarna.

Vintjerns Grufbolag.

VINTJÄRNSFÄLTET med anrikningsverk; Svärdsjö s:n, Kopparbergs län; det senare grundat år 1906.
Postadr.: Vintjärn. *Telegrafadr.:* Svärdsjö 8 b. *Telefonn:r:* Svärdsjö 8 b.
Gruvföreståndare och *förvaltare:* Sven Lindstedt, Vintjärn.
Bolaget består av 2 delägare.
Arbetareantal: 91.
Drivkraft: vatten och elektricitet: 155 hkr.
Produkter: järnmalm och slig.
Värde av produkter: kr. 36 478.
Avsättning: produkterna utdelas till delägarna.

Västerås Masugns Aktiebolag.

Stiftelseår: 1900.

VÄSTERÅS HYTTVERK, i Västerås; grundat år 1901.

Järnstämpel

Tackjärn

Postadr.: Västerås. *Telegrafadr.:* Masugn, Västerås. *Telefonn:r:* Västerås 367.
Styrelse: Landshövdingen Greve H. Hamilton (ordf.); Konsuln Knut Bohman; Bruksförvaltaren O. Schenström.
Styrelsens säte: Västerås.
Arbetareantal: 37.
Aktiekapital: kr. 300 000 à nom. kr. 5 000; ant. aktieägare: 7.
Drivkraft: ånga och elektricitet: 160 hkr.
Tillverkning: tackjärn.
Specialiteter: fosforrent tackjärn och gjuttackjärn med hög kiselhalt.
Tillv.:s värde: c:a kr. 1 000 000.
Generalagenter: herrar Joh. Sam. Billing & Son, Stockholm 2; telegrafadr.: Billings, Stockholm.

Vestra Ormbergs Grufve Aktiebolag.

Stiftelseår: 1888.

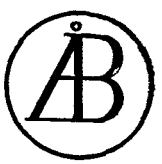
VÄSTRA ORMBERGSFÄLTET; Grangärde s:n, Kopparbergs län.
Postadr.: Grängesberg. *Telegrafadr.:* Förvaltningen, Grängesberg. *Telefonn:r:* Grängesberg 2, 43 och 79.

Styrelse: Direktören Nils Hedberg (ordf. och verkst. dir.); Disponenten Tord Magnuson; Brukspatronen R. Sundin.
Styrelsens säte: Grängesberget, Grangärde s:n.
Aktiebolaget är anslutet till Grängesbergs Gemensamma Förvaltning (se sid. 38).
Gruvföreståndare: Direktören Nils Hedberg, Grängesberg.
Arbetareantal: 93.
Aktiekapital: kr. 400 000 à nom. kr. 400; ant. aktieägare: 19.
Deklarerad årsinkomst 1915: kr. 56 574.
Drivkraft: elektricitet: 335 hkr.
Produkter: järnmalm och slig.
Värde av produkter: kr. 298 700.
Avsättning: inom landet.

Åkers Styckebruk.

Gruvdrift:
Skottvångs och Elgsjöbackens gruvor, Gåsinge s:n, Södermanlands län.
Bredsjönäs Sjögruva, Åkers s:n, Södermanlands län.
Bruksrörelse:
Åkers masugn, Åkers s:n; grundad år 1606.
Firman idkar även gjuteri- och mekanisk verkstads- samt sågverksrörelse.

Järnstämpel

Järnmanufaktur

Postadr.: Åkers Styckebruk. *Telegrafadr.:* Styckebruket, Mariefred. *Telefonn:r:* Rt Åker 2; At Mariefred 12, Åker 21.
Ägare: Generalmajor och Fru Nyblæus samt Fil. kand. Bo von Stockenström.
Arbetareantal: 96.
Deklarerad årsinkomst 1914 av berg- och metallverksdriften: kr. 39 735.
Drivkraft: ånga och elektricitet: 206 hkr.
Tillverkningar: tackjärn, kokillhärdade valsar.
Specialiteter: aduceringstackjärn, kokillhärdat gods, alla slag.
Tillv.:s värde av berg- och metallverksprodukter: kr. 390 700.
Viktigare avsättningsområden: Sverige, Norge, Finland, Danmark, Tyskland och England.

Ödeborgs Bruks Aktiebolag.

Stiftelseår: 1898.

Ödeborgs järnbruk: martinverk, ånghammare, valsverk, tråddrageri, trådspikfabrik, presspikfabrik, mek. verkstad m. m.; Ödeborgs s:n, Älvsborgs län; grundat år 1898.

Aktiebolaget idkar även tegeltillverkning, sågverks- och kvarnrörelse.

Postadr.: Ödeborg. *Telegrafadr.:* Ödeborgsbruket, Uddevalla. *Telefon:* Ödeborgs Bruk, Uddevalla.

Styrelse: Direktören Vict. Anderson (ordf. och verkst. dir.); Disponenten Claes Wahlund (disp.); Borgmästaren Sixten Neijglick.

Styrelsens säte: Ödeborg.

Arbetareantal: 260.

Aktiekapital: kr. 350 000 à nom. kr. 100; ant. aktieägare: 5.

Deklarerad årsinkomst 1914 av metallverksdriften: kr. 67 160.

Drivkraft: vatten, ånga, elektricitet och oljemotorer: 1 010 hkr.

Tillverkningar: valsjärn, martingöt, presspik, trådspik, dragen tråd, mutterbrickor.

Specialiteter: presspik, trådspik och mutterbrickor.

Tillv.:s värde år 1915 av metallverksprodukter: kr. 1 520 000.

Öskeviks Hyttebolag.

Stiftelseår: 1860.

Öskeviks masugn; Linde s:n, Örebro län; mycket gammal.

Hyttdriften tillsvidare inställd.

Järnstämpel

LBÖV

Tackjärn

Postadr.: Öskeviksby. *Telegrafadr.:* Bergins, Nora. *Telefonn:r:* Nora 36 c.

Styrelse: Grosshandlaren G. G. Ekholm; Bergsbruksidkaren And. Andersson, Öskevik, (ordf. och disp.); Bergsbruksidkaren A. W. Gustafsson.

Arbetareantal: 20.

Lottkapital: kr. 30 000 à nom. kr. 300.

Drivkraft: vatten: 20 hkr.

Tillverkning: tackjärn.